

**UNIVERSITAT
ROVIRA i VIRGILI**

Els parlars del Baix Ebre. Estudi geolingüístic (I)

CARLES M. CASTELLÀ ESPUNY

**TESI DOCTORAL
2020**

Carles Maria Castellà Espuny

ELS PARLARS DEL BAIX EBRE.
ESTUDI GEOLINGÜÍSTIC

TESI DOCTORAL

dirigida pel Dr. Pere Navarro Gómez
i per la Dra. Olga Cubells Bartolomé

Departament
de Filologia Catalana

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Tarragona

2020

FAIG CONSTAR que aquest treball, titulat " Els parlars del Baix Ebre. Estudi Geolingüístic ",
que presenta Carles Maria Castellà Espuny per a l'obtenció del títol de Doctor, ha estat
realitzat sota la meua direcció al Departament de Filologia Catalana d'aquesta
universitat.

HAGO CONSTAR que el presente trabajo, titulado "
que presenta para la obtención del título de Doctor, ha
sido realizado bajo mi dirección en el Departamento de esta
universidad.

I STATE that the present study, entitled "
presented by for the award of the degree of Doctor,
has been carried out under my supervision at the Department of
this university.

[Ciutat] / [data] / [Ciudad] / [fecha] / [City] / [date]
Tarragona, 31 de gener de 2020

El/s director/s de la tesi doctoral
El/los director/es de la tesis doctoral
Doctoral Thesis Supervisor/s

[signatura] / [firma] / [signature]

Pere Navarro Gómez
[nom] / [nombre] / [name]

[signatura] / [firma] / [signature]

Olga Cubells Bartolomé
[nom] / [nombre] / [name]

A la meua família i, molt especialment, a Tere
A la gent del Baix Ebre

Abreviacions emprades

ALDC: *Atles lingüístic del domini català*, de Joan Veny i Lídia Pons (2001-2019; també en línia: <<https://aldc.espais.iec.cat/>>).

ALDT: *Atles lingüístic de la diòcesi de Tortosa*, de Lluís Gimeno (1997).

AVL: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

CEL: Centre d'Estudis Lingüístics i Literaris de les comarques centrals dels Països Catalans.

DDL: *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, IEC (2015, en línia: <<https://dcc.iec.cat/ddlc/index.asp>>).

DECat: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines (1980).

DGLC: *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra (1932).

DIEC1: *Diccionari de la llengua catalana*, de l'IEC (1995).

DIEC2: *Diccionari de la llengua catalana*, de l'IEC (2007, 2a edició; també en línia: <<https://dlc.iec.cat/>>).

DCVB: *Diccionari català-valencià-balear*, de Antoni M. Alcover i Francesc de Borja Moll (1968; també en línia: <<http://dcvb.iecat.net/>>).

DNV: *Diccionari normatiu valencià*, de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2014, en línia: <<http://www.avl.gva.es/lexicval/>>; versió en paper disponible a partir del setembre de 2016).

GCC: *Gramàtica del català contemporani*, dirigida per Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya (2002).

IEC: Institut d'Estudis Catalans.

IIFV: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

PALDC: *Petit atles lingüístic del domini català*, de Joan Veny (2007, en procés de publicació; també en línia: <<https://aldc.espais.iec.cat/>>).

VCT: *Vocabulari català de Tortosa*, de Francesc Mestre i Noé (1916).

Abreviatures de les poblacions enquestades

Aldea, l'	(Alda)	Campredó	(Có)	Raval de Cristo	(RC)
Aldover	(Aldr)	Cava, la	(Cv)	Reguers, els	(Re)
Alfara de Carles	(Alf)	Jesús	(Je)	Roquetes	(Ro)
Ametlla de Mar, l'	(Amt)	Jesús i Maria	(JM)	Tivenys	(Ti)
Ampolla, l'	(Amp)	Lligallo del Gànguïl		Tortosa	(To)
Benifallet	(Be)	i Lligallo del Roig	(Lli)	Vinallop	(Vi)
Bítem	(Bí)	Paüls	(Pa)	Xerta	(Xe)
Camarles	(Cs)	Perelló, el	(Pe)		

Imatge de la coberta: posta de sol al riu Ebre. Deltebre (fotografia de l'autor).

TAULA DE CONTINGUTS

I. INTRODUCCIÓ	15
1. JUSTIFICACIÓ. AGRAÏMENTS	15
2. DESCRIPCIÓ GEOGRÀFICA I HISTÒRICA DEL BAIX EBRE	18
3. ESTUDIS LINGÜÍSTICS ANTERIORS	26
4. METODOLOGIA.....	34
4.1. Zona estudiada	34
4.2. Informants.....	35
4.3. Qüestionari.....	43
4.4. Representació cartogràfica	45
4.5. Advertiments quant als resultats.....	47
4.6. Sobre el model de llengua emprat	49
5. TRANSCRIPCIÓ	53
II. DESCRIPCIÓ LINGÜÍSTICA	57
1. FONÈTICA	57
1.1. Vocalisme tònic	57
1.1.1. Tractament de A tònica llatina	57
1.1.2. Tractament de Ī tònica llatina	58
1.1.3. Tractament de Ĩ i Ē tòniques llatines.....	59
1.1.4. Tractament de Ě tònica llatina	60
1.1.5. Tractament de Ŏ tònica llatina	60
1.1.6. Tractament de Ō i Ū tòniques llatines.....	60
1.1.7. Tractament de Ū tònica llatina	61
1.1.8. Diftongs tònic.....	62
1.2. Vocalisme àton	63
1.2.1. Tractament de /a/ i /e/ en posició pretònica i posttònica	63
1.2.1.1. Distinció /a/-/e/	63
1.2.1.2. /e/ pretònica.....	63
1.2.1.3. Tractament /a/ final	64
1.2.1.4. Tractament de /a/ i /e/ pretòniques en contacte amb alveolar bategant	65
1.2.1.5. Tancament /e/ > [i]	66
1.2.1.6. Tancament /a/ > [e]	68
1.2.2. Tractament de /i/ àtona.....	69
1.2.3. Tractament de /o/ en posició pretònica i posttònica	70
1.2.3.1. Manteniment /o/	70
1.2.3.2. Tancament /o/ > [u] + /i/ tònica.....	70
1.2.3.3. Tancament /o/ > [u] per so labial o velar.....	71
1.2.3.4. Altres casos /o/ > [u]. Dissimilacions.....	72
1.2.3.5. Canvi /o/ > [e] / [a]. Dissimilacions	73
1.2.3.6. Tractament de la /o/ en posició inicial.....	74
1.2.4. Diftong àton.....	74
1.3. Consonantisme	76
1.3.1. Consonants labials	76
1.3.1.1. Presència de la bilabial sonora i de la labiodental sonora	76

1.3.1.2. Labiodental fricativa sorda de professó.....	77
1.3.1.3. Desaparició de labial	77
1.3.2. Consonants laterals i ròtiques	78
1.3.2.1. La lateral palatal /ʎ/ procedent de grups de iod.....	78
1.3.2.2. Vocalització de /l/ en síl·laba travada	78
1.3.2.3. Manteniment de /l/ en síl·laba travada	79
1.3.2.4. Resultat dels grups llatins secundaris D'L, T'L, G'L.....	79
1.3.2.5. Articulació /r/ en posició final absoluta.....	80
1.3.2.6. Tractament de /r/ a l'interior de mot.....	80
1.3.2.7. Tractament de la /r/ de l'infinitiu en combinació amb pronom feble	81
1.3.2.8. Alternança entre /r/ i /l/	81
1.3.2.9. Alternança entre bategants i vibrants	82
1.3.3. Consonants palatals.....	82
1.3.3.1. Tractament de /ʃ/ i /z/ en posició inicial i postconsonàntica.....	82
1.3.3.2. Tractament de /ʃ/ i /z/ en posició intervocàlica i de /ʃ/ final.....	83
1.3.3.3. Tractament de la prepalatal en posició intervocàlica.....	84
1.3.4. Consonants alveolars	84
1.3.4.1. Caiguda d'alveolar fricativa sonora intervocàlica	84
1.3.4.2. Sonorització de /s/ postconsonàntica.....	84
1.3.4.3. Palatalització de /s/ inicial.....	85
1.3.4.4. Palatalització de /ts/ final	85
1.3.5. Consonants nasals	86
1.3.5.1. Palatalització i despalatalització de /n/.....	86
1.3.5.2. Nasal adventícia	87
1.3.6. Consonants velars	87
1.3.6.1. Sonorització de la velar	87
1.3.6.2. Caiguda de velar intervocàlica	88
1.3.7. Grups consonàntics	89
1.3.7.1. Grups /bl/ i /gl/	89
1.3.7.2. Grups finals -NT, -LT, -NC, -NG	89
1.3.7.3. Assimilació /mb/ > [m], /nd/ > [n]	90
1.4. Altres fenòmens fonètics.....	90
1.4.1. Pròtesis vocàliques o sil·làbiques.....	90
1.4.2. Epèntesis consonàntiques.....	91
1.4.3. Epítesis consonàntiques	92
1.4.4. Afèresis	92
1.4.5. Síncopes i apòcopes	93
1.4.6. Metàtesis	93
1.4.7. Dissimilacions.....	94
1.4.7.1. Dissimilacions vocàliques	94
1.4.7.2. Dissimilacions consonàntiques.....	95
1.4.8. Assimilacions.....	96
1.4.8.1. Assimilacions vocàliques	96
1.4.8.2. Assimilacions consonàntiques.....	96
1.4.9. Reducció de sons.....	96
1.4.10. Interferències fonètiques	97
1.5. Entonació i corba melòdica	98
2. MORFOLOGIA	98
2.1. Morfologia nominal	98
2.1.1. Gènere i nombre.....	98
2.1.1.1. Gènere dels substantius	98

2.1.1.2. Gènere dels adjectius.....	100
2.1.1.3. Plurals en -ns procedents d'antics proparoxítons llatins.....	101
2.1.1.4. Plurals en -os.....	102
2.1.1.5. Altres fenòmens en la formació del plural	102
2.1.2. Derivats.....	102
2.1.2.1. Derivats de mots acabats en semivocal [w].....	102
2.1.2.2. Diminutius.....	103
2.1.2.3. Sufix dels col·lectius	104
2.1.3. L'article.....	104
2.1.3.1. L'article definit.....	104
2.1.3.2. L'article neutre	105
2.1.3.3. L'article personal	106
2.1.4. Pronoms personals	106
2.1.4.1. Pronoms personals forts	106
2.1.4.2. Pronoms febles	107
2.1.5. Els demostratius	108
2.1.6. Els possessius.....	109
2.1.6.1. Possessius tòpics	109
2.1.6.2. Possessius àtons	110
2.1.7. Numerals	111
2.1.7.1. Numerals cardinals.....	111
2.1.7.2. Numerals ordinals	111
2.1.8. Interrogatius i relatius	112
2.1.9. Indefinits	113
2.1.10. Quantitatius.....	114
2.1.11. Adverbis.....	116
2.1.11.1. Adverbis de lloc	116
2.1.11.2. Adverbis de temps.....	117
2.1.11.3. Adverbis de manera.....	118
2.1.11.4. Adverbis d'afirmació, negació i dubte	119
2.1.12. Preposicions	119
2.1.13. Conjuncions	122
2.1.14. Interjeccions.....	124
2.2. Morfologia verbal	127
2.2.1. Infinitiu	127
2.2.2. Gerundi	127
2.2.3. Participi.....	128
2.2.4. Present d'indicatiu	129
2.2.5. Imperfet d'indicatiu	133
2.2.6. Condicional.....	134
2.2.7. Present de subjuntiu	135
2.2.8. Imperfet de subjuntiu	140
2.2.9. Imperatiu.....	142
2.2.10. Verbs incoatius.....	143
2.2.11. Alguns verbs irregulars	143
2.2.11.1. Fer	143
2.2.11.2. Haver.....	144
2.2.11.3. Ser	144
2.2.11.4. Veure.....	144
2.3. Models de conjugació i verbs irregulars	146
2.3.1 Verbs del grup I	146
2.3.1.1. Anar.....	146
2.3.1.2. Donar.....	151

2.3.1.3. Estar	155
2.3.2. Verbs del grup II	160
2.3.2.1. Batre	160
2.3.2.2. Córrer	164
2.3.2.3. Créixer	168
2.3.2.4. Creure	173
2.3.2.5. Dir	177
2.3.2.6. Fer	181
2.3.2.7. Haver	185
2.3.2.8. Poder	190
2.3.2.9. Saber	194
2.3.2.10. Ser	199
2.3.2.11. Veure	204
2.3.2.12. Voler	208
2.3.3. Verbs del grup III	212
2.3.3.1. Bullir	212
2.3.3.2. Dormir	216
2.3.3.3. Fregir	220
2.3.3.4. Llegir	224
2.3.3.5. Morir	228
2.3.3.6. Obrir	233
2.3.3.7. Omplir	237
2.3.3.8. Patir	241
2.3.3.9. Sentir	245
2.3.3.10. Sortir	249
2.3.3.11. Tindre	253
2.3.3.12. Vindre	257
3. SINTAXI	261
3.1. Combinació pronominal	261
3.2. Correlació de temps verbals	264
3.2.1. Condicional irreal de present	264
3.2.2. Condicional irreal de passat	266
3.2.3. Valor comparatiu i condicional	267
3.3. Perífrasis verbals	268
3.3.1. Perífrasi d'obligació	268
3.3.2. Perífrasi de probabilitat de passat amb forma perifràstica	269
3.4. Verb <i>haver-hi</i>	270
3.5. Concordança en construccions inacusatives	273
3.6. La concordança del participi	274
3.7. Concordança entre el verb i els noms col·lectius	276
3.8. Pleonasme i duplicació pronominal	277
3.9. El quantitatiu <i>quant</i> en oracions no interrogatives ni exclamatives	278
3.10. Repetició de segments discursius amb inflexió final descendent	279
3.11. Dislocació a la dreta del grup <i>diu que</i> introductori de proposició subord. substantiva	280
4. LÈXIC	281
4.1. Inventari de les variants lèxiques	282
4.1.1. El camp i els cultius	282
4.1.2. Indústries relacionades amb l'agricultura	296
4.1.2.1. La vinya	296
4.1.2.2. L'olivera	300

4.1.2.3. El blat	304
4.1.3. Els vegetals	306
4.1.3.1. Les verdures	306
4.1.3.2. Plantes, arbustos, bolets	309
4.1.3.3. Fruïtes.....	314
4.1.3.4. Arbres.....	317
4.1.4. Animals domèstics	320
4.1.5. La vida pastoral.....	328
4.1.6. Animals invertebrats i vertebrats	332
4.1.7. El temps. Les estacions de l'any	341
4.1.8. Noms topogràfics	350
4.1.9. Els oficis	356
4.1.10. El cos humà.....	360
4.1.11. La casa	372
4.1.12. El vestit	390
4.1.13. La família: cicle de la vida	395
4.1.14. Les festes religioses	400
4.1.15. La mar	406
4.1.16. Els jocs.....	413
4.2. Índex de mots	416
III. CONCLUSIONS	449
IV. ANTOLOGIA DE TEXTOS PER POBLACIONS.....	481
1. Justificació de les convencions ortogràfiques i fonètiques emprades	481
2. Antologia	482
2.1. L'Aldea	483
2.2. Aldover	485
2.3. Alfara de Carles	487
2.4. L'Ametlla de Mar	489
2.5. L'Ampolla.....	491
2.6. Benifallet.....	493
2.7. Bitem.....	495
2.8. Camarles	497
2.9. Campredó.....	499
2.10. La Cava	501
2.11. Jesús.....	503
2.12. Jesús i Maria	505
2.13. Lligallo del Gànguil	507
2.14. Lligallo del Roig	509
2.15. Paüls.....	511
2.16. El Perelló.....	513
2.17. Raval de Cristo.....	515
2.18. Els Reguers	517
2.19. Roquetes.....	519
2.20. Tivenys.....	521
2.21. Tortosa	523
2.22. Vinallop	525
2.23. Xerta	527
V. BIBLIOGRAFIA	529
ANNEXOS.....	545

ANNEX 1. MAPES DE CONCLUSIONS	547
ANNEX 2. ÍNDEX D'ENTRADES CARTOGRAFIADES A L'<i>ALBE</i>.....	561
ANNEX 3. INSTRUCCIONS PER AL FUNCIONAMENT DEL CD	575

I. INTRODUCCIÓ

1. JUSTIFICACIÓ. AGRAÏMENTS

A mitjan dels anys 80 del segle passat, mentre cursava 2n de BUP, vaig gaudir d'un professor de llatí que tresorejaven un gran coneixement d'aquella llengua *morta*, i el combinava amb un profund domini de la llengua *viva* més propera: era capaç d'endevinar la població de procedència de qualsevol dels seus alumnes. Com? Els feia parlar. Tenint en compte que el meu institut –si se'm permet l'apropiació emocional– era un dels pocs internats de les Terres de l'Ebre i que hi estudiaven nois de la Terra Alta, la Ribera d'Ebre, el Baix Ebre, el Montsià i fins el Matarranya, el Maestrat i els Ports, el repte es convertia en certament agosarat, almenys per als alumnes que l'escoltàvem. Pel que recordo, Mn. Simon, al cel sia, l'encertava prou. Almenys aquest és el record que en tinc, i allò em sorprenia. Potser fou el primer tast de dialectologia, no del tot conscient.

M'atreiria a dir que aquella anècdota, que el prevere elevava a categoria, se situa a l'inici del camí que m'ha portat a completar, finalment, aquest estudi. En aquell moment, evidentment, no ho sabia. Per altra banda, se m'han fet presents molts cops durant tot el llarg procés d'elaboració de la tesi les paraules que el profeta Jeremies adreçà al Senyor quan aquest li comunicà que l'havia consagrat profeta: "Sóc massa jove. Com sabré parlar?" (Jr 1, 6b). No tant per l'oració enunciativa –malauradament– com per la interrogativa. La meua pregunta recurrent era: com sabré sortir-me'n? Sincerament, no m'hi veia capaç.

Aquest, però, era el dubte que m'acaçava en un segon moment. Abans, i d'això ja fa un grapat d'anys, m'havia decidit a matricular la tesi doctoral amb el nom que es llig a la coberta. Com hi vaig arribar? M'he de remuntar a un dels històrics cursos de la Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre (UETE), el de llengua, que se celebrava a mitjan juliol, cada any i durant uns vuit o deu anys, a Horta de Sant Joan (Terra Alta), sota la coordinació del Dr. Pere Navarro, professor de la URV, exprofessor meu a la facultat i director de la present tesi. Degué ser en el de 1998 que el Dr. Miquel Àngel Pradilla, també col·lega, professor de la URV i company de dialecte, va lliurar als assistents un tríptic que informava de la convocatòria d'un programa de doctorat interuniversitari entre la Universitat Rovira i Virgili i la Universitat de Lleida (URV-UdL) sobre *Variació i canvi lingüístic*. Ens va animar a participar-hi. L'atracció que va suposar en mi aquell doctorat va superar amb escreix tots els inconvenients que s'albiraven. El primer agraïment, doncs, és per als esmentats professors que, juntament amb l'admirat Dr. Jordi Ginebra, també col·lega i professor de la URV, van ser els artífexs d'aquells cursos de la UETE a través dels quals vaig arribar al doctorat.

La realització de les diferents assignatures, al llarg dels dos cursos de doctorat, em va servir per a adonar-me que quan un assoleix el títol de llicenciat només disposa d'una base més o menys sòlida d'allò que ha estudiat, a partir de la qual pot començar a desenvolupar els coneixements mínims assolits i encaminar-los envers alguna especialització. En aquest sentit, recordo que en els inicis del doctorat –quatre anys després d'haver acabat la llicenciatura– em va vindre a la memòria aquella màxima de Sòcrates (“només sé que no sé res”), amb la qual em vaig identificar profundament. Després de l'esverament primer ve el segon instant, que és el de reconèixer la ignorància com a punt de partida cap al saber, tal com proposa el savi grec. I van passar les assignatures, van passar els professors i em vaig presentar al final dels cursos de doctorat amb una idea clara: si havia arribat fins allà, no m'havia d'aturar pas. La branca que m'atreia més, i l'única de la qual creia que tenia els coneixements

metodològics mínims exigibles, era la dialectologia. I vaig dur a terme el treball d'investigació, de final de doctorat, sobre la transició entre el català occidental i el català oriental a la comarca del Solsonès.

La veritat és que no sóc conscient del moment precís en què vaig prendre la determinació de realitzar la tesi. Dedueixo que era com un neguit latent que anava madurant i que se m'anava manifestant a mesura que avançava, aclarint la malesa, pel camí de carro que havia iniciat en matricular-me al doctorat. Del que estic segur és que hi ha dues persones sense les quals no hauria estat possible arribar aquí per moltes, moltes raons. Una és el Dr. Pere Navarro, a qui dec no només molts dels coneixements acadèmics sinó d'altres intangibles com, per exemple, la voluntat de saber sempre més, la capacitat de valorar les coses senzilles i la importància que la precisió i l'exhaustivitat han de tindre per a l'investigador. Ell és qui em va impulsar i em va animar a iniciar i a completar la tesi sobre els parlars del Baix Ebre, la meua comarca, seguint les passes donades per ell a la Terra Alta. L'altra persona és Tere. Quan es comparteix la vida amb una altra persona i es vol emprendre una tasca que se sap que absorbirà molt de temps, s'han de plantejar les coses amb sinceritat i amb honestedat: jo no m'hauria submergit en aquest periple si n'hagués notat la mínima reserva en la meua companya de viatge. El que em vaig trobar, però, per part d'ella, va ser un interès i un entusiasme que em van donar l'espenta definitiva per a tirar endavant el projecte. Estic segur que no li agrairé mai prou el seu acte de generositat. Durant mesos i anys tot el pes de l'organització familiar ha recaigut sobre ella. A més, la seua col·laboració ha estat impagable a l'hora de trobar informants per tota la comarca. Fa anys ja em va demostrar la seua implicació en acompanyar-me en tot moment durant el treball de camp pel Solsonès, per tal d'elaborar el treball d'investigació. Estic segur que gràcies a la seua companyia –i al fet de presentar-nos com a (pobres) estudiants– molts informants d'aquella comarca van obrir les portes de casa seua a uns perfectes desconeguts que es presentaven sense avisar per a demanar-los un seguit de qüestions lingüístiques.

Agraïxo especialment a la Dra. Olga Cubells, també directora de la tesi, tot el temps que ha dedicat a la lectura dels apartats específics i els seus comentaris, sempre precisos i guiats pel rigor lingüístic i metodològic. Un agraïment particular és per als familiars –pares, tia, sogra, germans i germana...–, que no han dubtat a encarregar-se dels nostres fills quan ha convingut, especialment mentre durava el treball de camp. Sense la seua col·laboració incondicional aquest treball hauria trigat molt més a arribar a la fi. D'altra banda, el suport bibliogràfic donat per diversos col·legues m'ha facilitat la tasca teòrica i l'accés a obres locals o comarcals que, altrament, hauria tardat més a consultar. En aquest sentit, vull fer esment dels amics Albert Aragonés, Àngela Buj, Tere Izquierdo i Emigdi Subirats. Àngela Buj, a més, m'estalvià unes setmanes de feina en proporcionar-me l'àlbum de les imatges que serveixen de base per a l'enquesta.

Un altre grup de persones necessàries per a l'arrancada i el progrés del treball ha estat el dels hòmens i dones que han aconseguit posar-me en contacte amb els informants de cada localitat. En alguns casos ha estat complicat trobar la persona adient, per això vull agrair explícitament la labor de molts d'ells, que s'han preocupat per cercar més i més i han rebut amb paciència les meues sol·licituds. El mínim que puc fer és esmentar-los a continuació: Tere Camarasa, Felip Estorach i Bartomeu Navarro, per als informants de l'Aldea; Gerard Avinyó, Tere Camarasa i Manel Marqués, per als d'Aldover; Tere Camarasa i Montse Castellà, per als d'Alfara de Carles; Peret Balfegó, Tere Camarasa i Alfons Garcia, per als de l'Ametlla de Mar; Mònica Borràs i Carne Sabater, per als de l'Ampolla; J. Ramon Borràs i Tere Camarasa, per als de Benifallet; Marina Bonavida, Fredo Borràs i Rosa Castellà, per als de Bitem; Bartomeu Navarro i Cristina Racó, per als de Camarles; Tere Camarasa i Montserrat Espuny, per als de

Campredó; Olga Bertomeu i Conxita Franch, per als de la Cava; Susanna Gómez i Mn. Paco Vives, per als de Jesús; Olga Bertomeu i Gerard Labèrnia, per als de Jesús i Maria; Bartomeu Navarro per als de Lligallo del Gànguïl; Ferran Bertomeu per a la de Lligallo del Roig; Judith Benaiges, Abdon Gracià i Tere Izquierdo per als de Paüls; Robert Benavent i Carme Villarroya, per als del Perelló; Mn. Domingo Escuder (EPD) i Sisco Ollé, per als de la Raval de Cristo; Tere Camarasa, Mn. Ramon Labernié i Secundina Lapeira, per als dels Reguers; Montse Valldepérez per als de Roquetes; Albert Aragonés, Raül Curto i Pep Piñol, per als de Tivenys; Gerard Avinyó, Tere Camarasa i Quimo Panisello, per als de Tortosa; Tere Camarasa, Montse Castellà i Carme Valls, per als de Vinallopp; Ferran Avinyó, Tere Camarasa i Manel Marqués, per als de Xerta.

També dono les gràcies a altres persones que, ja al final del procés, han ajudat a omplir algun buit de l'enquesta o han col·laborat a confirmar o desmentir alguna de les dades dubtoses que havia recollit prèviament: Oriol Gracià (Paüls), Pep Pinyol (Tivenys), Teresa Tort (Benifallet) i Anna Vila (el Perelló). I a moltes altres persones, companys i companyes, amics i amigues, de qui no puc dir el nom però que tinc presents, els agraeixo l'interès que han mostrat en el meu treball i els ànims que m'han infós constantment. Recordaré, òbviament, sempre aquests noms amics. Finalment, dec el tractament informàtic de la cartografia a Ramon Vericat, Cinta Vericat, Joan Velasco, Marc Cuevas i Albert Sanz, gràcies als quals l'ALBE (Atles lingüístic del Baix Ebre) ha pogut ser una realitat.

En ocasions he estat temptat d'abandonar el camí. Em venen al cap, ara –i em permeto fer meues– les paraules d'una informant tortosina, Maria Teresa, que després de dies i dies d'enquesta, amb la confiança ja guanyada, preguntà: “ho acabaràs algun dia, això, fill meu?”. Per diverses circumstàncies, el procés s'ha anat allargant molts anys i, en molts moments, el progrés de la recerca era nul, sobretot a l'inici. Però no mort. Puc dir, mirant enrere, que sempre he tingut viva la pulsació del treball de la tesi, bategant, com una brasa que roman adormida a dins de la llar i que amb el bufit necessari és capaç de revivar el foc. La concessió de la IV Beca Joan Veny, a final de 2013, va proporcionar l'espenta definitiva al projecte. Segurament m'he allargat en excés en motivacions i circumstàncies personals i me n'excuso. Ho atribueixo a una plasmació del temps i els esforços que m'ha representat arribar a concloure aquest periple.

Pel que fa al vessant estrictament lingüístic, l'existència d'*Els parlars de la Terra Alta*, de Pere Navarro, i d'*Els parlars de la Ribera d'Ebre*, d'Olga Cubells,¹ ha suposat no només un model de treball de gran ajuda sinó sobretot un estímul per a la compleció d'aquesta investigació. Les Terres de l'Ebre esdevindran una àrea privilegiada –i no només dins el domini lingüístic català– pel fet de disposar d'una descripció lingüística que haurà tingut en compte la totalitat de les poblacions que la integren. El fet d'haver escollit el Baix Ebre com a comarca d'estudi, doncs, ve donat per la voluntat de donar continuïtat a aquests estudis geolingüístics i també, evidentment, perquè es tracta de la meua comarca de naixement.

Més formalment, i a part de les motivacions exposades, els objectius plantejats són els que han guiat aquesta tesi (descriure els parlars del Baix Ebre població a població i en la seua totalitat, establir les relacions i els paral·lelismes lingüístics entre els diferents parlars, determinar les àrees dialectals intracomarcals i precisar la classificació dialectal del català de la comarca). La hipòtesi principal és que els parlars del Baix Ebre formen part del tortosí i presenten una variació interna que pot justificar que se'ls considere parlars de transició entre el nord-occidental i el valencià.

¹ I també altres treballs similars centrats en comarques veïnes, en fase d'elaboració paral·lela a aquest.

M'he anat adonant i fins convencent de la necessitat de fixar avui i ara, a través d'un mètode com el de la geolingüística, la llengua parlada al Baix Ebre. En primer lloc, per la manca d'un estudi d'aquest tipus, que localitza cada forma lingüística en la població on ha estat pronunciada, per després representar-ne la variació cartogràficament. La qüestió és que part de l'enquesta dialectològica, a partir de la qual s'han extret les dades, dintre de pocs anys ja quedarà obsoleta, per diverses raons. La principal és que les transformacions experimentades en la societat durant les últimes dècades han comportat un canvi de vida radical en els hàbits, en els costums i, en conseqüència, en la llengua parlada. Hauré d'assumir que la desaparició d'estris, treballs o tradicions comportarà amb tota probabilitat la pèrdua dels mots amb què la gent s'hi referia. I un dels objectius secundaris del present treball és deixar-ne constància, d'aquests mots. En algun cas, potser no s'hi ha arribat a temps. Molts són encara d'ús habitual, però en un sector de població d'edat adulta o avançada. El redable, la pastera, la pollagana, el llumener o llum d'oli... ja són eines del passat. L'objecte quedarà arraconat, en algun traster, com a element de decoració o en un museu etnològic. I la paraula potser perviurà en la memòria dels iaïos i dels descendents que hauran sentit d'ells per a què servia o, amb sort, romandrà en la cultura popular a través de dites, cançons, comparacions, etc. Però hi ha molts altres mots amb què ens referim a realitats actuals que no hauríem de permetre'ns el luxe de perdre per culpa de l'acció de llengües foranes o en pro d'una intercomunicació estandarditzada que lamina les diferències. Totes dues poden arribar a desforestar la vegetació de qualsevol dialecte, en aquest cas el tortosí del Baix Ebre, ric en expressions i en variants lingüístiques.

D'altra banda, ens felicitem pels articles, treballs i publicacions d'investigadors que han anat aportant el seu granet d'arena perquè aquesta varietat lingüística siga cada cop més estudiada i difosa. Hi ha molta faena feta i tot contribueix al coneixement de la nostra llengua. Se'n pot veure una mostra en l'apartat *Estudis anteriors*.

Amb aquesta aportació –i amb la convicció que s'han quedat moltes coses per dir i que, en les que s'han dit, pot haver-hi inexactituds–, s'ha volgut contribuir al coneixement dels parlars de la comarca. Espero que de la lectura d'aquestes pàgines hom pugui adonar-se, implícitament, que la riquesa del llenguatge és un aspecte més de la diversitat que ens envolta, una riquesa i una diversitat que cal protegir i que hauríem de saber transmetre als nostres fills. Si som capaços de garantir la pervivència dels mots de la llengua –els nostres mots genuïns–, els qui ens precedeixen, que n'han tingut una plena coneixença, estaran en certa manera presents en ells i el seu record perdurarà. Més d'un informant, en recordar una activitat o un fet relacionat amb un avantpassat difunt, gràcies a una paraula, confessà: “pareix que l'estigues veient ara mateix”.

2. DESCRIPCIÓ GEOGRÀFICA I HISTÒRICA DEL BAIX EBRE

La comarca del Baix Ebre, situada al sud de Catalunya, limita al nord amb la Ribera d'Ebre i la Terra Alta, al sud amb el Montsià, a l'oest amb la Terra Alta i el Matarranya –aquesta última d'administració aragonesa–, i a l'est amb la mar Mediterrània. Té una extensió de 1.002,67 km² i una població de 77.868 habitants, amb una densitat de 77,7 hab/km². És la comarca més poblada de les quatre que formen les Terres de l'Ebre.²

² Aquestes dades són de l'any 2018 i estan extretes del portal de l'Institut d'Estadística de Catalunya (www.idescat.cat), el web de l'estadística oficial de Catalunya. La resta de dades que es donaran, si no se n'especifica una altra procedència, provenen del mateix lloc web.

Es tracta d'una comarca travessada de nord a sud pel riu Ebre –que és l'element geogràfic que més la singularitza–, el qual gira cap a llevant quan arriba al Montsià, fent de límit entre totes dues comarques. Dos trets geogràfics més caracteritzen el Baix Ebre i li donen una singularitat particular: els Ports de Tortosa-Beseit³, a occident –amb el Mont Caro, de 1447 m, el cim més de la província de Tarragona–, i el mar Mediterrani a orient, amb el Delta de l'Ebre.⁴ Es tracta de dos espais que tenen la catalogació de Parc Natural (PN):⁵ el PN dels Ports, creat el 2001 amb el Decret 160/2001, de 12 de juny, i amb hectàrees protegides als termes d'Alfara de Carles, Roquetes, Paüls i Tortosa, per aquest ordre, en quantitat d'hectàrees; i el PN del Delta de l'Ebre, creat el 1983, que en un primer moment només protegia espais naturals de l'hemidelta esquerre i que es va ampliar a l'hemidelta dret (Montsià) amb el Decret 332/1986. Els catorze municipis que en formen part –vint-i-tres poblacions en total– es distribueixen en aquests tres elements geogràfics. Entre les localitats interiors de la vora del riu i la mar Mediterrània s'alcen també les serralades costaneres del Coll de l'Alba, del Boix i la de Cardó –aquesta última, de gairebé 1000 m d'alçada, penetrant també a la Ribera d'Ebre. Aquesta orografia, amb serralades que segueixen la comarca de nord a sud, hi proporciona un altre element característic: els barrancs, que solquen el terreny habitualment en el sentit oest-est, de tal manera que cerquen el desguàs de l'aigua de pluja cap al riu Ebre (els dels Ports i els del vessant occidental de les serres de Cardó i del Boix) o cap a la mar (els del vessant marítim d'aquestes serres de Cardó i del Boix). Són accidents geogràfics que habitualment estan secs, però que poden arribar a transpostar gran quantitat d'aigua en dies de molta pluja, tenint en compte que en el clima mediterrani aquestes acumulacions de precipitació tendeixen a produir-se –prou de tant en tant– a la primavera i, sobretot, a la tardor.

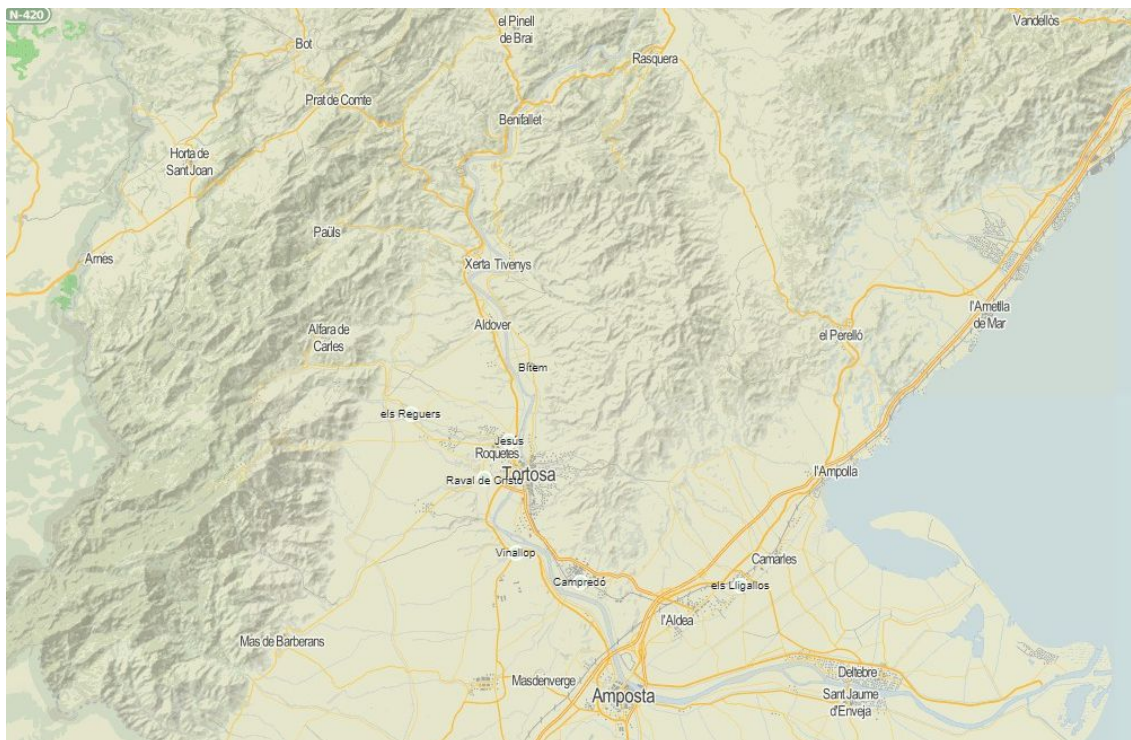
El riu Ebre –i la depressió associada– és el que aglutina la major part de nuclis. Es pot afirmar que a la seua riba, o en una situació molt propera, es troben, seguint el curs del riu, les poblacions de Benifallet, Xerta, Tivenys, Aldover, Bitem (municipi de Tortosa), Jesús (Entitat Municipal Descentralitzada, de Tortosa), Tortosa, Roquetes, la Raval de Cristo (municipi de Roquetes), Campredó (Entitat Municipal Descentralitzada, de Tortosa), Vinallop (municipi de Tortosa), l'Aldea i, ja en ple delta, Jesús i Maria i la Cava (tots dos conformen el municipi de Deltebre). Paüls i Alfara de Carles estan ubicats a la zona muntanyosa del Port i els Reguers (municipi de Tortosa), proper a la falda de la serralada. A l'altra banda, l'Ametlla de Mar i l'Ampolla són les dues poblacions costaneres de la comarca, amb port de pesca; el Perelló està entre les dues, però més a l'interior. Finalment, Camarles, Lligallo del Gànguill i Lligallo del Roig es troben a la línia que dona entrada al Delta, seguint el traçat de l'N-340. Les imatges 1 i 2 donen compte, respectivament, de les localitats del Baix Ebre amb la xarxa viària principal i del territori que ocupen els municipis, amb els municipis veïns de comarques limítrofes.

Els eixos viaris més destacats ressegueixen la línia de la costa (AP-7, A-7, N-340, línia ferroviària Barcelona-València) i la vall de l'Ebre (C-12, C-42 o Eix de l'Ebre, que uneix Amposta amb Lleida). L'activitat turística es concentra al voltant d'aquests eixos de comunicació i és especialment present als de la costa, en la temporada d'estiu, al Delta, per ser un atractiu geogràfic i ornitològic de primer ordre, i a la capital comarcal. Els municipis afectats, per tant, són els que més influència reben en aquest sentit.

³ Als quals la major part de la població s'hi refereix amb la designació *lo Port*.

⁴ En concret, l'hemidelta esquerre. Tradicionalment, els habitants de la resta de localitats de la comarca es referien a aquest territori deltaic com *la Ribera*. Encara avui, la gent gran i de mitjana edat així ho fa.

⁵ Informació extreta del web <http://parcsnaturals.gencat.cat/ca>.

Imatge 1. Relleu, localitats i principals vies de comunicació terrestre del Baix Ebre.⁶

Imatge 2. Termes municipals del Baix Ebre, amb indicació dels municipis i pedanies enquestats.

En vista d'aquests condicionants geogràfics, que configuren en gran mesura la personalitat de la comarca, no són d'estranyar les diferències que s'hi descobriren en el tipus de vegetació i de conreu: clarament de secà, en unes poblacions; marcadament de

⁶ Els mapes de les il·lustracions 1 i 2 han estat personalitzats a partir de la base de dades de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC) i de l'eina *Instamaps*, del mateix ICGC.

regadiu, en les altres. L'activitat econòmica resultant vindrà força determinada, evidentment, per aquesta variació en el paisatge. La variació lingüística recollida trobarà també en aquesta diversitat geogràfica part de la seua explicació. Més al sud, ja al País Valencià, les comarques dels Ports i el Maestrat, que mantenen una vinculació lingüística amb el tortosí, conserven la seua idiosincràsia per motius també geogràfics:

Quant a la relació de les àrees lèxiques amb les demarcacions històriques, els resultats actuals mostren poca variació en els límits sud i nord del Maestrat; una certa unitat en les parles dels pobles de cada subcomarca interiors del Maestrat que coincideix amb els antics castells. La disposició orogràfica de la part septentrional del País Valencià, al nord del riu Millars, amb una successió de serralades paral·leles al litoral que conformen corredors disposats de nord a sud, per on han recorregut sempre les principals vies de comunicació, sembla haver sigut un factor important en l'establiment dels parlars. (Beltran Z. 2014: 190)

Així, doncs, un altre condicionant a tindre present a l'hora de justificar formes lingüístiques (conservadores o innovadores) és el de les comunicacions viàries i les relacions amb els centres comercials i de serveis. En aquest sentit, cal destacar, per començar, el cas d'Alfara de Carles i de Paüls. A cada un d'ells s'hi arriba per una única carretera que se n'entra muntanya endins, ja al Massís del Port. S'hi ha d'anar, doncs, expressament; no són llocs de pas. Una anècdota que palesa aquest fet és que, en molts dels desplaçaments que hi vam haver de realitzar amb motiu de la recollida de dades, ens va sobtar que, arribant al poble o sortint-ne, els altres conductors amb què ens creuàvem ens saludessen amb la mà des de l'interior dels vehicles, sense conèixer-nos. No és d'estranyar, llavors, que es tracte de localitats que conserven millor algunes variants lingüístiques. D'altra banda, fins als anys 60 del segle passat, Xerta i Tivenys, situades enfront l'una de l'altra, una a cada riba del riu, mantenien una relació més estreta perquè estaven unides per una barcaça que travessava el riu. Des d'aleshores, la distància entre ambdues és més gran i la vinculació, menor.

Es podria afirmar que Deltebre (la Cava i Jesús i Maria), a l'angle sud-oriental del Baix Ebre, és un altre cas d'àrea lateral –emprant la terminologia de Bartoli (1925)–, tot i que en un grau menor que Alfara i Paüls ja que, si bé se situen en un extrem de la comarca que no és lloc de pas a altres poblacions, sí que estan en el Parc Natural del Delta de l'Ebre i en el camí de la desembocadura del riu, fet que atrau nombrosos visitants al llarg de l'any. A més, la construcció del pont del Passador, que uneix Deltebre amb Sant Jaume d'Enveja, a la riba dreta, ja dins el Monstia, facilita les relacions entre ambdós municipis i les fa més fluides. El nombre d'habitants de les dues àrees esmentades també és una diferència remarcable: entre Alfara i Paüls no arriben al miler d'habitants, amb una població total que es manté amb lleugera tendència a la baixa, mentre que Deltebre en suma gairebé dotze mil i ha experimentat un creixement continuat les últimes dècades, tot i que en regressió des de 2012.

La presència del riu ha estat el factor propulsor de l'hàbitat humà en aquest territori al llarg del temps. Les condicions favorables pel que fa a recursos naturals, regadiu i transport han afavorit l'assentament de nuclis de població des del paleolític i el neolític. Les restes arqueològiques i les referències d'escriptors grecs i romans ens parlen d'un poblament ibèric diferenciat d'altres i conegut amb el nom d'ilercavons que, segons els estudiosos, s'estenia també per les actuals comarques del nord de Castelló. Propers al riu es troben, per exemple, els poblats ibèrics del Castellot de la Roca Roja i el Coll de Som (Benifallet), l'Assut i la Punta Plana de la Mora (Tivenys), les Valletes (Aldover), les Planetes (Bítem, Tortosa) o el Mas de Mussol (l'Aldea).

Sota domini romà, Dertosa esdevindrà un important centre urbà, amb un influent port marítim i fluvial. La Via Augusta era l'eix de comunicació viària més important,

resseguint la línia de la costa. A principi del segle VI, els visigots prenen el territori als romans i s'hi estableix una colònia estable per un període de dos-cents anys, fins a la invasió àrab. A partir d'aleshores i durant quatre segles, la comarca –i la vall de l'Ebre en general– queda sota dominació musulmana i esdevé un important centre estratègic, sobretot per trobar-se durant molts anys en terres de frontera amb els comtats cristians i per la vitalitat comercial i agrícola que s'hi va desenvolupar, gràcies a les noves tècniques hidràuliques introduïdes pels àrabs. Va esdevenir important regne de taifa durant el segle XI.

La conquesta cristiana de Tortosa i el seu territori, el 1148, sota les ordres del comte Ramon Berenguer IV, va suposar un canvi important a molts de nivells, no només des del punt de vista polític i de govern, sinó també econòmic, administratiu, jurídic, religiós, etc. La Carta de Poblament concedida pel comte comença a donar forma i límits precisos a aquest territori de la riba de l'Ebre. En la conquesta van participar soldats i cavallers procedents d'altres indrets de la geografia, no només catalana, sinó també aragonesa, almenys una cinquantena de noms testimoniats:

Les informacions reunides indiquen que la major part dels aragonesos documentats van esdevenir membres de l'oligarquia tortosina o de sectors benestants de la societat urbana, almenys en un principi. En la documentació no hem trobat traces de la presència de pagesos vinguts de l'Aragó. [...] És probable que la cinquantena d'immigrants aragonesos identificats que van contribuir en la forja de la nova societat colonial al baix Ebre a la segona meitat del segle XII fos només el contingent més visible d'una aportació humana molt més significativa, però impossible de quantificar. (Virgili 2013: 66)

Acabada la conquesta, es va repartir la ciutat de Tortosa i el seu terme. Les àrees més allunyades i les porcions de terreny més extenses van formar senyories, com el castell de Pauils, concedit als Despuig, el castell de Carles als Sentmenat, el castell de Camarles a Sunyer i l'Aldea a Bell-lloch. A l'àrea oriental, el Perelló es va anar configurant com una població de pes, mentre que el domini de la ciutat de Tortosa es va anar imposant en un extens territori, domini que es consolida amb la implantació dels *Costums de Tortosa*, com a marc jurídic, i pel fet d'haver esdevingut capital de la vegueria des del segle XIV. La seua influència es va anar desenvolupant gràcies al control comercial que exercia en les vies de comunicació fluvials, marítimes i terrestres, la qual cosa va contribuir al seu creixement i a la seua potència econòmica, arribant a convertir-se en una de les ciutats més importants de Catalunya. La seua vitalitat es manté fins al segle XVI.

Cal recordar que part de la població d'origen àrab va romandre en aquest territori després de la conquesta cristiana, allargant-se aquest establiment quatre segles i mig més, fins a l'expulsió del moriscos decretada pel monarca castellà Felip III el 1609.⁷ La diversitat de la procedència de la població en aquestes dècades al Baix Ebre va deixar traces en la configuració del català que es parlava aleshores.

L'augment de població de la capital durant el segle XVII va comportar l'engrandiment de dues poblacions veïnes, Jesús i Roquetes. La relativa estabilitat del segle XVIII va ser seguida per una centúria més convulsa, amb la Guerra del Francès, diverses epidèmies i les guerres carlistes. I no és fins a final d'aquest segle XIX que els nous avenços tecnològics, el desenvolupament dels mitjans de comunicació viària i la situació de bonança econòmica afavoreixen un nou creixement demogràfic. La construcció dels dos canals del riu Ebre, el de la dreta (1857) i el de l'esquerra (1912), propicien el progrés de l'agricultura i, consegüentment, de l'economia de la zona, amb

⁷ A Catalunya tingué lloc un any més tard.

una especial incidència en les localitats del Delta, que experimenten un creixement demogràfic notable amb el conreu de l'arròs.

La Guerra Civil representa un fet tràgic de primer ordre per als habitants de la comarca i, per extensió, de les Terres de l'Ebre, ja que és un territori que pateix la crueltat de la Batalla de l'Ebre en primera persona, entre juliol i novembre de 1938, la més sagnant de tota la confrontació bèl·lica.

L'actual configuració de municipis data dels anys 70 i 80 del segle passat, en què les localitats de Deltebre (1977), Camarles (1978) i l'Aldea (1983) van aconseguir la seua independència de Tortosa, mentre que l'Ampolla va assolir-la respecte del Perelló (1990). La capitalitat de Tortosa, però, fruit del seu llegat històric, com a seu de bisbat, de partit judicial i centre comercial i de serveis, atrau població de tota la comarca. Tanmateix, localitats més allunyades com l'Ametlla de Mar, sobretot, deixen sentir la influència de Tarragona i Reus, ja que es troba a mig camí entre aquests importants nuclis i el cap comarcal.

Quant a la geografia econòmica, el sector que més contribueix a la riquesa de la comarca és el de serveis, seguit a força distància pel de la indústria, la construcció i l'agricultura, per aquest ordre.⁸ En el sector serveis, les branques més importants són l'administració pública i serveis paral·lels, el comerç, les activitats immobiliàries, tècniques i administratives i, en menor grau, l'hostaleria. Pel que fa a la indústria, destaquen les branques de l'alimentació, tèxtil, fusta, arts gràfiques, química i cautxú. Finalment, en l'agricultura sobresurten els conreus de l'olivera (amb més de 15.000 Ha) i els herbacis, seguits pels fruiters, especialment els cítrics. La vinya hi és molt minoritària i queda restringida fonamentalment a l'àrea nord-oriental de la comarca. Antigament sí que n'hi havia hagut més, però fa decennis que es va anar abandonant. El cultiu de l'arròs és, també, molt destacable, ja que configura la major part del paisatge del Delta. I pel que respecta als caps de bestiar, l'aviram és el sector principal, amb més de quatre milions i mig de caps, seguit pel porcí, amb uns cent mil caps.⁹ Per últim, l'Ametlla de Mar destaca com a port pesquer, amb un volum de 2.034.038 kg de captures l'any 2016. El port de l'Ampolla és força més modest, amb un total de 186.484 kg el mateix any, i el de Deltebre ja queda a força distància, amb 17.533 kg el 2012.¹⁰

En relació amb la població, el creixement natural del Baix Ebre és negatiu (-2,47 per 1.000 hab.), segon dades de 2018, ja que la taxa bruta de mortalitat és superior a la de natalitat. Tot i això, cal no oblidar que a final dels anys 90 i, especialment, durant la dècada 2000-2010, es produeix una important arribada de població immigrant, especialment del nord d'Àfrica, de l'Europa de l'Est i d'altres zones, com l'Amèrica Llatina. Aquest fet suposa un increment considerable de la població de la comarca, tenint en compte que l'any 1991 era de 64.645 habitants. Així, tot i que molt menor que en anys precedents, el creixement migratori de la comarca l'any 2018 (una taxa de 2,86 per 1000 hab.), mitiga la taxa negativa del creixement natural i deixa el creixement total en una taxa positiva de 0,38.

També cal tindre en compte aquesta realitat, a l'hora de valorar el coneixement i ús de la llengua catalana a la comarca, sobretot a partir de les dades proporcionades en l'Enquesta d'usos lingüístics de la població, la darrera de les quals és de 2018.¹¹ Es fan molts esforços des de diferents organismes per a proporcionar eines a les persones nouvingudes que els faciliten l'adquisició de la llengua pròpia del territori. Al nivell del

⁸ Dades de 2016.

⁹ Les dades del sector agrícola i ramader són del 2009.

¹⁰ Dades extretes de <http://ports.gencat.cat/>.

¹¹ Consultable a https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/poblacio/Enquesta-EULP/Enquesta-dusos-lingueistics-de-la-poblacio-2018/.

carrer, el fet que el català siga la llengua d'ús habitual fa que aquest aprenentatge siga més natural, tot i que és majoritària encara l'actitud del parlant de llengua catalana que canvia al castellà quan s'adreça a algú que prové d'una altra cultura.

La mitjana de densitat de població, l'any 2019, és de 77,4 hab./km², però cal considerar que a Tortosa és de 152,7 hab./km², mentre que a Alfara de Carles és de només 5,9 hab./km². La mitjana catalana se situa als 239 hab./km². En general, la densitat de població al Baix Ebre és més baixa en els pobles d'interior i més elevada en els propers a la costa (amb excepció del Perelló, amb 27,5 hab/km², que té un terme relativament gran que toca a mar).

Finalment, en el següent quadre s'ofereix la xifra d'habitants per sexes i població, amb dades actualitzades a gener de 2018:

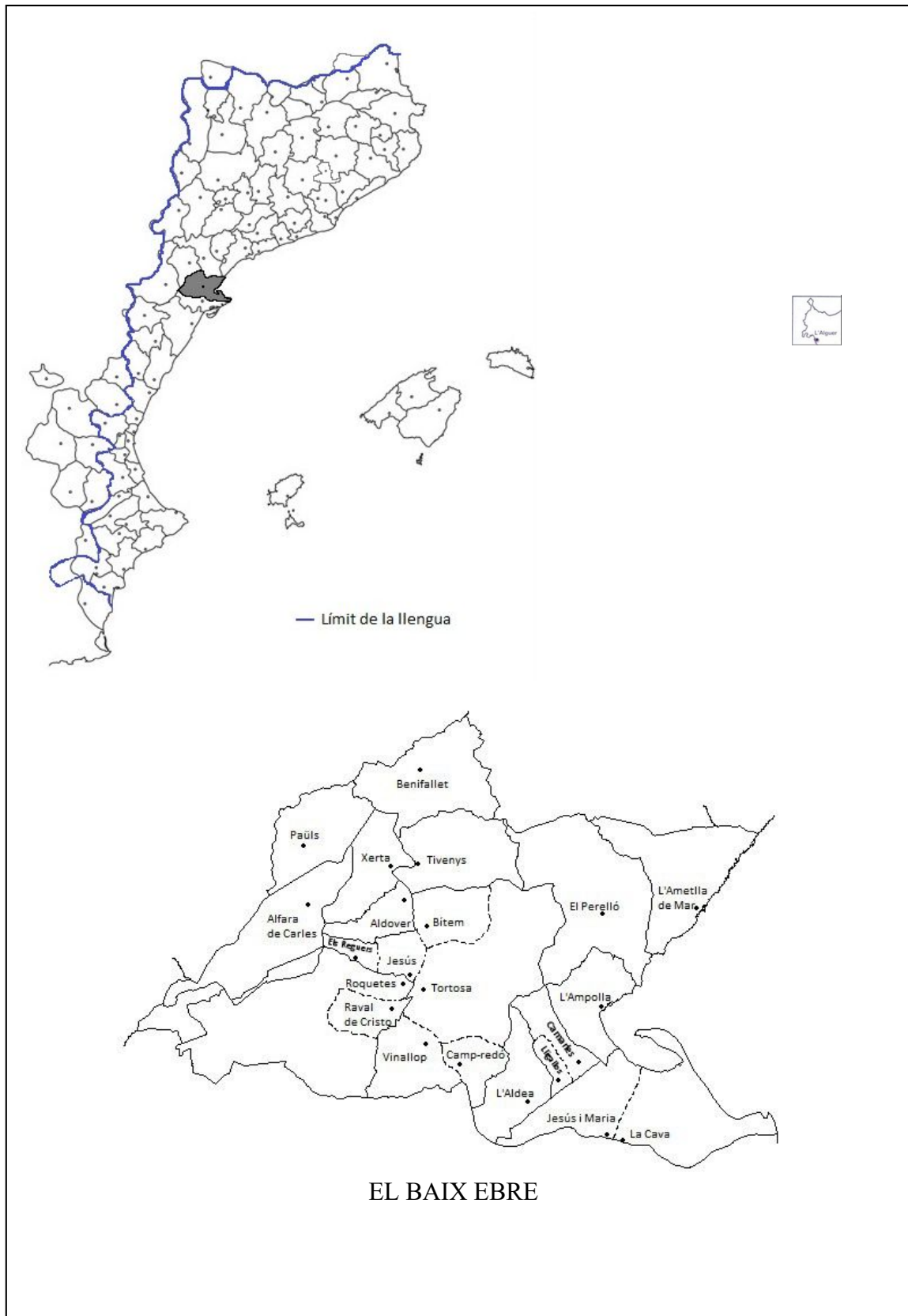
Localitat	Dones	Hòmens	Total
Aldea, l'	1.951	2.186	4.137
Aldover	418	420	838
Alfara de Carles	173	195	368
Ametlla de Mar, l'	3.403	3.398	6.801
Ampolla, l'	1.610	1.670	3.280
Benifallet	372	342	714
Bítem	561	581	1.142
Camarles ¹²	1.164	1.215	2.379
Campredó	621	607	1.228
Deltebre	5.713	5.792	11.505
Jesús	1.896	1.851	3.747
Lligallo del Gànguïl, el	349	375	724
Lligallo del Roig, el	99	76	175
Paüls	287	274	561
Perelló, el	1.385	1.478	2.863
Raval de Cristo	874	1.016	1.890
Reguers, els	308	358	666
Roquetes ¹³	2.976	3.095	6.071
Tivenys	431	451	882
Tortosa ¹⁴	13.314	13.019	26.333
Vinallop	203	191	394
Xerta	600	570	1.170
Total	38.708	39.160	77.868

Taula 1. Habitants del Baix Ebre per localitat i sexe. FONT: Institut d'Estadística de Catalunya (www.idescat.cat)

¹² Sense comptar les entitats del Lligallo del Gànguïl i Lligallo del Roig.

¹³ Sense comptar el nucli de la Raval de Cristo.

¹⁴ Sense comptar les E.M.D. de Bítem, Campredó i Jesús i les pedanies dels Reguers i Vinallop.

Imatge 3. Situació del Baix Ebre en el domini de la llengua. La comarca, amb l'àrea territorial de cada una de les localitats enquestades.¹⁵

¹⁵ Mapa d'elaboració pròpia, a partir d'un mapa mut de la pàgina <https://historiata.files.wordpress.com>.

3. ESTUDIS LINGÜÍSTICS ANTERIORS

El Baix Ebre és una comarca situada completament dins del bloc occidental de la llengua catalana. Si hom es vol referir a la varietat lingüística que s'hi parla i al dialecte i subdialecte al qual pertany es troben diferents opinions segons els estudiosos. Les divergències afecten no tant el nom del (sub)dialecte com la seua extensió geogràfica i venen donades, sobretot, pel fet que estem parlant d'una àrea que comparteix alguns trets lingüístics amb el nord-occidental i altres amb el valencià. S'hi afegeix, també, la tendència i fins necessitat de l'estudiós d'anomenar, etiquetar i classificar la realitat que l'envolta, en aquest cas la lingüística.

Quant al nom, *tortosí* és el terme més acceptat i emprat. Mn. Alcover (1902) inclogué aquesta àrea en el valencià, en un primer moment, però pocs anys després (Alcover 1908) considerà les quatre comarques de l'Ebre dins del lleidatà. Barnils (1919) ja l'anomena *tortosí* i hi troba paral·lelismes amb el català de les comarques del nord del País Valencià. En l'obra de Pompeu Fabra, en un moment en què els estudis dialectològics a casa nostra es trobaven a les beceroles, no apareix el tortosí com a tal, només al·lusions a les parles occidentals. Ara bé, en un article publicat el 1920, en castellà, a la revista *El Figaro*,¹⁶ de Madrid, article que tenia com a objectiu donar a conèixer la realitat de la llengua catalana, s'hi descobreix una de les poques referències explícites al “català de la regió de Tortosa”:

Ni siquiera, en una primera subdivisión de la lengua catalana, aparece ésta dividida en catalán propiamente dicho, valenciano y balear, sino en catalán occidental y catalán oriental. Al primero de estos grandes dialectos pertenecen la provincia de Lérida, la región de Tortosa y Valencia, y al segundo, lo restante de Cataluña y las islas Baleares. El catalán de la región de Tortosa, por ejemplo, es mucho más parecido al valenciano de Castellón que al catalán del Campo de Tarragona (oriental), y aun dentro del catalán occidental, el tortosino es más parecido al valenciano que al leridano.

Sense entrar a comentar cap tret lingüístic, Fabra fa una pinzellada del tortosí a partir de les semblances o divergències respecte als subdialectes veïns. I, malgrat el laconisme, és una pinzellada força encertada. No pretenia descriure el tortosí sinó, segurament, transmetre una idea d'unitat lingüística del domini català i de no coincidència de les fronteres administratives amb les varietats lingüístiques de la llengua. Es remarca el fet de destacar “la región de Tortosa”, de manera que sembla que vulga atribuir a l'àmbit del tortosí una personalitat lingüística prou evident com per diferenciar-lo tant del lleidatà com del valencià, al qual està més acostat.

Badia i Margarit (1951: 71) integra el tortosí al que avui diem nord-occidental i el considera un parlar de transició. Francesc de Borja Moll (1991: 66)¹⁷ es limita a enumerar les comarques que formen part del català occidental, esmentant “la comarca de Gandesa i la Ribera de l'Ebre”¹⁸ sense precisar més. Joan Coromines (1982: 53-54, 87) inclou el Baix Ebre i les altres comarques de l'Ebre dins del nord-occidental i considera “el Maestrat, la comarca morellana i part dels pobles catalans de la província de Terol” com una zona de transició entre el català nord-occidental i el valencià. No atorga cap nom a tota aquesta àrea geogràfica. Sanchis Guarner (1961), en un article el títol del qual no deixa lloc a dubtes (“El tortosí com a enllaç dels parlars valencians i els

¹⁶ Reproduït a Fabra (2013: 178).

¹⁷ Versió en català fidel al text de la *Gramàtica històrica catalana* publicada per Gredos el 1952.

¹⁸ Referint-se a les terres banyades pel tram final del riu, no a l'actual comarca de la Ribera d'Ebre. Com s'ha dit en nota al peu de l'epígraf 2, *la Ribera* és el nom tradicional amb què els pobles d'aquestes comarques es referien (i encara ho fan) al delta de l'Ebre.

del Principat”), afirma que el Baix Ebre és una comarca de transició però amb caràcter ben definit i que el tortosí apareix com a lligam entre el valencià i els parlars del Principat. No hi especifica, però, l’abast geogràfic del terme *tortosí*.

Més cap aquí, en una obra de referència per a la difusió de la dialectologia, Joan Veny (1989), en caracteritzar el català nord-occidental i la seua extensió, considera el Baix Ebre, el Montsià, la Terra Alta i el Matarranya com a zona de transició cap al valencià, tot afegint que els Ports, el Maestrat i l’Alcalatén participen d’aquest caràcter amb isoglosses variables. En la mateixa obra, però, quan entra a descriure el tortosí, s’hi percep un matís que fa ressaltar el Baix Ebre i el Montsià com a comarques centrals:

Aquest subdialecte s’estén d’una manera estricta pel Baix Ebre i el Montsià; en qualitat de comarques de transició entre el valencià i el nord-occidental, s’hi poden afegir els Ports de Morella, el Maestrat, la Ribera d’Ebre, la Terra Alta i el Matarranya (deixant a part les localitats més occidentals, que mostren unes característiques molt peculiars). (Veny 1989: 148)

De manera anàloga, l’obra *Coneguem els nostres parlars* (1985), sota la coordinació de Joan Martí i Castell, estableix com a zona de transició les comarques del Baix Ebre, el Montsià, la Terra Alta i el Matarranya, afegint-hi també les comarques septentrionals del País Valencià, que pertanyen al bisbat de Tortosa.¹⁹

El 1989 apareix un dels primers estudis que se centren específicament en el tortosí: *Aproximació descriptiva al parlar tortosí*. En la introducció, l’autora, M. Àngels Massip, diu el següent sobre aquesta varietat lingüística:

Quan parlem de tortosí, ens referim al parlar de les comarques del Baix Ebre, el Montsià, la Terra Alta, el Matarranya, la Ribera d’Ebre, el Maestrat i els Ports de Morella. Aquest subdialecte del català nord-occidental és un parlar de transició entre el nord-occidental i el valencià i participa de les característiques lingüístiques d’ambdós dialectes. Com a parlar de transició que és, no el podem considerar homogeni: les comarques del nord tenen més coincidències amb el lleidatà, al Matarranya hi ha trets coincidents amb l’aragonès i al Maestrat i els Ports de Morella hi trobem trets valencians. (Massip 1989: 15)

Prèviament, en un article publicat a les *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, aquesta investigadora es fixava en un aspecte concret del lèxic del tortosí, el dels adjectius referits als éssers humans i que expressen característiques físiques, intel·lectuals o de caràcter (Massip 1986).

Gimeno és un dels especialistes que més ha estudiat i descrit aquesta varietat lingüística, des de fa dècades. Defensa que “el tortosí té prou trets lingüístics rellevants que el fan mereixedor per ell sol com a formant, juntament amb el català nord-occidental i el valencià, dels tres subdialectes del català occidental”. Sobre la delimitació del tortosí, afirma:

Quan parlem de tortosí, ens referim al dialecte de les comarques del Baix Ebre, el Montsià, part de la Terra Alta, el Matarranya, l’Alt i el Baix Maestrat, la Tinença de Benifassà i els Ports de Morella. Però realment aquest dialecte que abraça tant de territori es divideix, des del punt de vista lingüístic, en dos parlars: a) el tortosí septentrional, i b) el tortosí meridional. El nom ja és fixat històricament, i actualment coincideix d’una manera gairebé absoluta amb els territoris que formen part del bisbat de Tortosa. (Gimeno 1991: 171).

¹⁹ L’obra es refereix als Ports de Morella, el Maestrat (Alt i Baix Maestrat, s’entén) i l’Alcalatén. Però, en realitat, de les comarques que esmenten, al bisbat de Tortosa només hi pertanyen actualment els Ports de Morella, el Baix Maestrat i dues localitats de l’Alt Maestrat: Catí i Tírig.

Més endavant precisa el límit del tortosí septentrional, que és el que interessa aquí:

La isoglossa que separa el tortosí del català nord-occidental passa pel Nord de la comarca del Baix Ebre. En general, les comarques del Montsià i el Baix Ebre formen el que hem anomenat tortosí septentrional. Les localitats més meridionals de la comarca de la Terra Alta (per exemple, Arnes), les més meridionals de la Ribera d'Ebre, com ara Rasquera, i les més septentrionals del Baix Ebre, com ara Benifallet, hi participen de vegades. Realment la frontera lingüística és un feix d'isoglosses que passa per aquelles localitats que hem esmentat més amunt. (Gimeno 1991: 183)

Navarro (1996, 1: 322), en el seu estudi sobre *Els parlars de la Terra Alta*, conclou que la comarca protagonista de la seua tesi doctoral participa tant de trets del català nord-occidental com del català valencià i precisa que a nivell lèxic els paral·lelismes són més nombrosos amb el valencià, mentre que a nivell morfològic la Terra Alta s'acosta més al nord-occidental. Per la seua banda, Cubells (2009, 1: 449), a *Els parlars de la Ribera d'Ebre*, arriba a la mateixa conclusió pel que fa a la seua comarca d'estudi: hi constata més paral·lelismes morfològics amb el nord-occidental i més paral·lelismes lèxics amb el valencià. Puntualitza, a més, que els parlars del sud de la Ribera d'Ebre presenten més trets coincidents amb el valencià mentre que els del nord del Pas de l'Ase en presenten més de coincidents amb el nord-occidental.

Andreu Beltran (1999), en un article sobre “La llengua al nord del País Valencià”, distingeix entre *valencià septentrional* (subdividit en *parlars de la Plana i parlars d'interior* –en aquests darrers encabeix les comarques de l'Alcalatén, l'Alt Maestrat i els Ports–) i *tortosí meridional*, el qual comprèn el Baix Maestrat i continua per la comarca del Montsià.

Jordi Colomina (1999) no troba gaires trets peculiars del tortosí i creu que el més definitori d'aquest parlar és el seu caràcter de transició (“trets valencians en un parlar del Principat, trets catalans en un parlar valencià”), per la qual cosa opta per mantenir la posició tradicional proposada per Veny (1982):

Un parlar tortosí, inclòs en el nord-occidental, està per les comarques del Baix Ebre i el Montsià, per la Terra Alta i la Ribera d'Ebre. Pel que fa a les comarques septentrionals valencianes només el Baix Maestrat presenta trets tortosins abundants. Una part dels parlars del Matarranya també es poden incloure en l'àrea tortosina. (Colomina 1999: 88)

Ramon Sistac (1998) va més enllà en el qüestionament d'una entitat pròpia per al tortosí. Defensa que el català occidental és un continuïum i que fins i tot la divisió entre català nord-occidental i valencià no té gaires arguments des del punt de vista estrictament lingüístic:

Denominacions com *tortosí* o *valencià septentrional* corresponen a un criteri més geogrficoadministratiu que no pas dialectològic; tant és així que no se sap ben bé fins on arriba l'un i on comença l'altre. El tortosí no és res més que valencià ultraseptentrional o, si així es vol, el valencià septentrional és tortosí meridional. Hi ha límits precisos de fets lingüístics molt concrets, allò que coneixem amb el nom d'*isoglosses*, però no hi podem constatar una frontera dialectal clara i neta. (Sistac 1998: 42-43)

A la banda oposada, Beltran i Panisello, a *Cruïlla* (2002: 197-202), defensen un *dialecte tortosí* situat entre el nord-occidental i el valencià. Li atorguen categoria de dialecte per diverses raons, entre les quals esgrimeixen –a part de l'objectiu didàctic que cerca l'obra, adreçada al propi territori del tortosí– la dificultat d'adscriure aquests

parlars de transició a un dialecte concret (nord-occidental o valencià), la consciència que té la major part de les poblacions del territori dialectal de parlar d'una manera molt semblant a la dels tortosins i diferent de la de lleidatans i valencians i, finalment, la pròpia personalitat lingüística del tortosí, com a dialecte amb un bon gruix de lèxic poc o gens conegut en les àrees limítrofes. En el mapa dels dialectes que adjunten, el tortosí engloba les quatre comarques de l'Ebre, una petita part del Priorat (la que vessa les aigües a l'Ebre), el Matarranya, els dos Maestrats i els Ports. Anteriorment, el mateix Beltran (1996) afirmava que “el tortosí comprèn tota una sèrie de parles que marquen la transició entre el dialecte nord-occidental –del qual se sol considerar que forma part– i el valencià”, destacant com a nucli central el que comprèn el Baix Ebre i el Montsià. En un obra més recent (Beltran 2010), confirma el tractament del tortosí com a subdialecte de transició, afirmant que se sol considerar com a part del nord-occidental. La novetat, però, és que en el mapa adjunt considera la Ribera d'Ebre com a nord-occidental i ja no dins l'àrea de transició que conforma el tortosí –la qual cosa podria ser simplement fruit d'un error cartogràfic ja que, en el redactat explicatiu, aquesta comarca queda inclosa en el tortosí.

En la mateixa línia que Gimeno i que Beltran i Panisello a *Cruïlla*, Manuel Sifre (2005: 96) divideix el català occidental en tres dialectes: el nord-occidental, el tortosí i el valencià. Reconeix, però, la impossibilitat de traçar una frontera nítida entre el tortosí i el valencià, per la qual cosa analitza sis característiques fòniques i flexives que representa cartogràficament amb isoglosses: pronunciació o no de *-r* final; caiguda o manteniment del fonema /d/ en els derivats llatins *-ATOR-* (*mocaor / mocador*); sensibilització o emmudiment del so dental final del grup *-nt* (*pont*); article masculí *el / lo*; desinència de la 1a persona del present d'indicatiu en verbs de la 1a conjugació (*canto / cante*); desinència de l'imperfet de subjuntiu (*cantés / cantara*).

En l'obra *Els parlars valencians*, els seus autors, Vicent Beltran i Carles Segura-Llopes (2017), també divideixen el català occidental en tres grans varietats, entre les quals hi ha el tortosí:

Considerem que el català occidental es pot dividir en tres grans varietats que, com totes, presenten parlars de transició i particularitats diverses. El nom d'aquestes varietats no és estable ni completament acceptat. Proposem: *a*) el català nord-occidental (també se'n diu lleidatà, on s'inclouen els parlars pallaresos i ribagorçans); *b*) el tortosí; i *c*) el valencià. Aquestes tres varietats no coincideixen amb cap frontera provincial o autonòmica. (Beltran i Segura-Llopes 2017: 23)

Compartim aquesta darrera constatació, perquè les isoglosses que delimiten sobre el terreny l'ús d'unes formes lingüístiques concretes –que s'accepten com a típicament valencianes– respecte de les seues complementàries no coincideixen amb les fronteres autonòmiques. Dit d'una altra manera, i en paraules dels mateixos autors: “Des de la perspectiva objectiva que ofereix la dialectologia, el valencià abraça tres quartes parts de l'extensió que ocupa la llengua catalana al País Valencià. L'altre quart correspon al tortosí” (Beltran i Segura-Llopes 2017: 23).

Aquesta consideració dels Ports i de l'Alt i el Baix Maestrat, totalment o parcialment, dins l'àmbit del tortosí s'explica per motius tant lingüístics com històrics. Els històrics, més antics, es remunten al poblament dels ilercavons per tota aquesta àrea, des del Coll de Balaguer, al nord (limitant amb el Baix Camp), fins a la plana de Castelló. Durant l'ocupació àrab, i després de la desaparició del Califat de Còrdova, Tortosa fou capital d'un regne de taifes amb una extensió, segons les fonts, similar al territori dels ilercavons. D'altra banda, és seu del bisbat almenys des d'inicis del segle VI. La diòcesi de Tortosa va arribar fins a Nules, al sud de Castelló, i va ser reduïda en

territori i en nombre de parròquies entre el 1955 (quan Calaceit, Cretes, Lledó i Arenys de Lledó van passar al bisbat de Saragossa) i el 1960 (amb la creació del bisbat de Sogorb-Castelló, per la qual el límit meridional de la diòcesi tortosina va passar a ser Alcalà de Xivert, al Baix Maestrat).

Pradilla (2014)²⁰ fa una acurada aproximació al lligam històric existent entre aquestes comarques, amb una visió lúcida sobre l'actual estat de la qüestió. La cohesió que aquesta divisió eclesiàstica va configurar en els habitants d'aquest territori i en la seua parla fins a mitjan segle XX, moment de l'escapçament, és innegable i se'n pot apreciar una mostra, per exemple, en aquest fragment d'una de les cartes que Mn. Joaquim Garcia Girona²¹ va trametre a Mn. Antoni M. Alcover:

Ja haurà vist que jo m'acoste casi be del tot a l'estil ortogràfic i sintàctic de vosté, no separantme més que qualche cosa accidental de la nostra modalitat valenciana i... per conservar lo contacte moral ab Mn. Bellpuig i amics de Tortosa. (Gimeno 2004: 166)²²

Més explícit és Mn. Tomàs Bellpuig, que raona la conseqüència lingüística que en els jóvens de la diòcesi produïa el fet de desplaçar-se a Tortosa a estudiar:

La diòcesi tortosina s'allarga bon tros per les muntanyes i camps de Tarragona, més encara per les hortes i tarongerars de Castelló de la Plana i per les serralades del Mestrat, i s'arrima a Lleida per Maials i se n'entra a l'Aragó per l'arxiprestat de Calaceit, i no és possible que la mescla de lèxic, d'accent i fins de sintaxi diversos que portaven els alumnes procedents de tantes distintes contrades no influís en cadascú d'ells per deslocalitzar-lo lingüísticament i per comunicar-li en canvi una mena de cosmopolitisme de gramàtica i de diccionari que, si no arribà a produir el perfecte unitarisme policomarcàl al qual naturalment tendia, tractant-se com es tractava de joves qui començaven aquest exercici inconscient a l'edat de deu i de dotze anys, fou perquè ho destorbava la reacció de les vacances estiuenques passades als pobles respectius llurs. (Bellpuig 1930: 8-9)

Germà Colon, en el pròleg a l'*Atlas Lingüístic de la Diòcesi de Tortosa* (ALDT), de Lluís Gimeno (1997: 10), deixa entreveure l'enyorança envers l'antiga divisió eclesiàstica i envers els límits de l'antic bisbat tortosí:

Jo havia observat que diversos fenòmens lingüístics s'estenien pels límits de l'antiga diòcesi. Durant l'antic règim es va dur a terme una partió que no tenia en compte els fets històrics; al contrari, procurava d'esborrar-los del sentiment de la gent. A mi no em va agradar gens la mutilació. [...] El castellanenc se sent més prop d'un habitant d'Albocàsser, de Peníscola, de Vinaròs o d'Alcalà de Xivert que d'un altre de les terres de l'Alt Palància.

Si es vol una impressió més actual d'aquesta vinculació en el parlar i en la relació entre habitants d'una i altra banda del Sénia, es transcriuen les paraules de l'escriptor i editor rapitenc Emili Rosales que, en un reportatge d'Antoni Bassas per al diari *Ara*, confessava aquests sentiments –que constatem i compartim:

Jo, a la universitat, a Barcelona, quan em trobava un de Morella o un de Vinaròs pensava que era un dels meus, molt més que no pas un de Reus o un de Tarragona. Em

²⁰ Interessa especialment aquí el capítol segon.

²¹ Nascut a Benassal –aleshores diòcesi de Tortosa–, fou corresponsal de Mn. Alcover per a l'obra del DCVB i “es pot considerar el primer dialectòleg valencià modern, amb un cert rigor metodològic i científic” (Gimeno 2004: 104).

²² Carta que data del 10 de febrer de 1921. Es refereix a Mn. Tomàs Bellpuig, sacerdot i poeta tortosí, i a Francesc Mestre i Noé, col·laborador també tortosí de l'obra del DCVB, entre d'altres.

passa quan veig el Manolo Milián Mestre per la tele. El sento parlar i soc a casa. En aquest sentit, ens sentim molt més bisbat que província. (Bassas 2015)

Si ens atansem a l'aspecte estrictament lingüístic per descobrir les isoglosses que tracen la transició entre el nord-occidental i el valencià, ens adonarem que la major part se situen al sud del límit entre el Principat i el País Valencià. Tot i això, en el mapa dialectal que proposa la *Gramàtica del català contemporani* dirigida per Joan Solà, es fa coincidir el territori del tortosí, pel sud, amb el límit administratiu esmentat (Montoya 2002, 1: 9). Aquesta decisió –adoptada per no pocs manuals de llengua i llibres de text adreçats a alumnes d'educació secundària–, amb la qual s'inclouen totalment les comarques del Baix Maestrat i els Ports al valencià septentrional, sembla no adir-se amb la descripció que la mateixa obra fa, més endavant, de les característiques lingüístiques que diferencien el valencià de la resta de dialectes. Se n'ofereix una mostra tot seguit. En primer lloc, s'enuncia el tret lingüístic que, segons aquesta obra, singularitza el valencià; a continuació, es delimita geogràficament:²³

a) L'articulació de les /r/ en posició final absoluta ([a'nar] *anar*, [ˈflɔr] *flor*).
L'articulació de la ròtica en posició final no es produeix, de manera generalitzada, en gairebé cap localitat dels Ports ni del Baix Maestrat, tret d'Alcalà de Xivert.²⁴ Això les acosta al tortosí i al nord-occidental, més que al valencià.

b) L'elisió de les /d/ intervocàliques ([treŋ'ka] *trencada*, [pati'ora] *patidora*).
Una desena de localitats de la zona interior i septentrional del Baix Maestrat articulen encara aquest so dental en aquest context.

c) Absència de l'article personal.
És un tret que, segons Navarro i Cubells (2010), presenta gran variació i que Gimeno (1991; 1997) i Pradilla (2013) no analitzen en els seus respectius treballs, però que no és exclusiu del valencià; és força comú en tortosí, present al Segrià (Cubells i Satorra 2003) i arriba fins al pallarès i al ribagorçà, a l'extrem nord occidental (Coll 1991; Sistac 1993).

d) Els imperfets de subjuntiu en *-ra* (“si tu anares”).
És un tret que penetra de sud a nord per l'interior del tortosí, a ponent, afectant quasi tot el Matarranya (Navarro 2005: 38); les poblacions del Baix Maestrat que limiten amb el Montsià, a més, presenten les formes del nord-occidental (“anesses”).²⁵

Pel que afecta al tortosí, aquesta *Gramàtica* el situa a les comarques del Montsià, el Baix Ebre, el Matarranya, la Terra Alta, la Ribera d'Ebre i el Priorat. Es limita a incloure'l dins del nord-occidental, sense esmentar-ne cap tret.

²³ Per comprovar l'abast geogràfic de cada tret vegeu Navarro i Cubells (2010) i Pradilla (2013), en els respectius articles que detallen les característiques lingüístiques que s'esmenten i que s'acompanyen de mapes de tota l'àrea del tortosí. A Gimeno (1991), s'hi troba una ànlisi dels trets que delimiten el tortosí (el septentrional i el meridional, segons l'aportació de l'autor). Finalment, vegeu també el suplement núm. 6 de la revista *COM ensenyar català als adults* (desembre 1989), publicació del Gabinet de Didàctica del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, en què es presenten quatre isoglosses entre el nord-occidental i el valencià.

²⁴ I més al sud encara, segons el mapa del suplement *COM ensenyar català als adults* (1989: 10), que beu de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català*, dirigit per Joan Veny i Lídia Pons.

²⁵ Cal dir que, tant a *a*) com a *d*), la *Gramàtica* comenta en una nota al peu que algunes zones, com la que es troba a l'extrem septentrional del País Valencià, s'exceptuen d'aquestes regles generals valencianes.

Quant als límits septentrionals del tortosí, a banda de les aportacions de Gimeno (1991; 1994; 1997), es compta amb els treballs d'Olga Cubells i Jordi Satorra, els quals han estudiat en diversos articles²⁶ els diferents trets que caracteritzen el pas del tortosí al lleidatà²⁷ en poblacions de les comarques de la Ribera d'Ebre, el Priorat, el Segrià, les Garrigues i el Baix Cinca. La comarca més propera al Baix Ebre, la Ribera d'Ebre, representa segons Cubells (2009, 1: 476), “la frontera de transició entre els subdialectes lleidatà i tortosí”. Per a més informació sobre la bibliografia que ha tractat els límits i l'extensió del tortosí, també es pot consultar un article de Buj (2002) que es fixa específicament en aquesta qüestió.

A banda d'aquestes obres de caràcter general que s'han presentat, altres treballs s'han acostat a la llengua del Baix Ebre fixant-se en algun aspecte lingüístic –lèxic, morfologia, fonètica–, en alguna localitat concreta, des de disciplines com la dialectologia, la sociolingüística, la lingüística històrica, etc., o interessant-se per una qüestió tan sensible com l'estandardització de la llengua. S'esmentaran, aquí, els que més vinculació tinguen amb la present investigació, sent conscients que no es completaran un buidatge exhaustiu. Sortosament, en els darrers vint-i-cinc o trenta anys han proliferat els investigadors que han realitzat valuoses aportacions al coneixement de la varietat lingüística de la comarca.

S'ha de començar pel *Vocabulari català de Tortosa*, de Francesc Mestre i Noé, que és un recull de 1380 mots²⁸ que aparegué el 1916. L'obra “representa una aportació a l'estudi de la llengua catalana, tant pel que fa al punt de vista lexicogràfic com d'història de la llengua i dialectològic”, tal com conclou Buj (2000: 63), la qual en realitza una anàlisi lexicogràfica i reproduïx un facsímil del text original del *Vocabulari*.

El 1913 es va publicar *L'art d'escriure bé, adquirit en una hora*, de Mn. Tomàs Bellpuig, un opuscle en què l'autor recollia les normes de l'Institut d'Estudis Catalans i en feia difusió a l'àrea tortosina. Se'n feren quatre edicions més. Després de la recuperació de la democràcia, els treballs comencen a aparèixer tímidament però amb fermesa.

El 1986 apareix *L'estàndard occidental. Una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*, de Joan S. Beltran. En aquesta obra, pionera i referent al territori, l'autor reflexiona en un primer apartat al voltant dels conceptes de *varietat*, *registre*, *normativa* i *estàndard*, per després caracteritzar els trets lingüístics del que l'autor va anomenar, aleshores, “paraestàndard” occidental.

Un any després aparegué *Fato. Vocabulari infantil i d'adults de les Terres de l'Ebre*.²⁹ Es tracta d'un llistat de paraules emprats en les quatre comarques de l'Ebre català, agrupats en vint camps semàntics i per grups d'edat (cinc grups entre els 6 i els 11 anys més un grup d'adults). Extrauen resultats de pràcticament tots els pobles, també del Baix Ebre, tot i que no és un treball sistemàtic, ja que en algunes localitats només s'hi han recollit paraules d'un camp semàntic. Els resultats no apareixen localitzats geogràficament i no se'n fa cap anàlisi lingüística.

²⁶ Cubells i Satorra (2003), Satorra (2003), Cubells i Satorra (2005).

²⁷ Més enllà de la dificultat de fixar exactament els trets específics i l'abast geogràfic d'aquest anomenat *lleidatà*.

²⁸ Tot i que el recull original constava de més de quatre mil cèdules, que l'autor envià “a l'eminent patrici i amic estimat lo cultíssim Dr. Mossen Antoni Maria Alcover per a l'obra del gran *Diccionari català*”, tal com adverteix el propi Mestre i Noé a l'inici del seu *Vocabulari* (reproduït per Buj 2000).

²⁹ Del 1987, tot i que és el resultat d'un treball previ de recol·lecta, en l'àmbit escolar especialment, dut a terme per diversos mestres (Rafael Gandia, Josep Prades, Carme Rovira i M. Pilar Vicente) coordinats per Teresa Vizcarro.

Ja s'ha fet esment de l'obra de Massip (1989), *Aproximació descriptiva al parlar tortosí*. La metodologia del seu estudi té punts de connexió amb la d'aquesta tesi, però l'abast geogràfic de la recerca és més gran, per la qual cosa es va fer una selecció de les localitats a enquestar. Del Baix Ebre van ser Aldover, Tivenys, Tortosa i la Cava. L'obra pretén dur a terme una primera descripció del dialecte tortosí, especialment dels aspectes fonètic i morfològic. Pel que fa al lèxic, l'autora va enllestir dos anys més tard la seua tesi doctoral, *El lèxic tortosí: història i present*, un completíssim estudi³⁰ elaborat des de diverses vessants, com la dialectològica, la sociolingüística o l'etnolingüística. Del Baix Ebre, hi participen informants de Tortosa, Roquetes, els Reguers i Bitem. El que interessa, en el seu cas, és la recollida de mots generals del tortosí, amb informacions addicionals com la documentació del mot en diccionaris antics o la seua vitalitat d'ús.

D'altra banda, hi ha d'altres autors que aporten llum sobre el model de llengua formal de la comarca, en relació amb el procés d'estandardització. Albert Aragonés publica el 1995 *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral*. Beltran (1998) reflexiona sobre el procés d'estandardització a les Terres del'Ebre. Núria Espelta (2003) exposa el model de llengua del setmanari *La Veu de l'Ebre*. En són només una mostra.

El 1998 Josep Reñé publica *Els noms de la mifa i altres paraules pròpies de la comarca del Baix Ebre*, amb informació de gairebé tots els pobles de la comarca. Albert Manent (2002) recull els noms populars de núvols, boires i vents del Baix Ebre, enquestant pràcticament totes les localitats, tret d'alguna pedania. Tere Izquierdo (2003a) estudia a Paüls un tret fonètic, la conservació de la labiodental fricativa sonora, des del punt de vista de la sociolingüística de la variació. La mateixa autora i Maite Cot (2003) s'acosten a les similituds entre els parlars del nord del Baix Ebre (Benifallet, Tivenys, el Perelló i l'Ametlla de Mar) i el sud de la Ribera d'Ebre.

Carles M. Castellà (2003b) du a terme una breu aproximació a la variació morfològica verbal del Perelló; des d'una perspectiva sociolingüística (2003a), analitza el manteniment a l'àrea Tortosa de la nasal alveolar en el plurals del tipus *hòmens*, *jòvens*, procedents de proparoxítons llatins, i posa de relleu usos i actituds lingüístiques en alumnes de l'Institut de Roquetes (2006), on estudiaven en aquell moment jòvens de fins a nou pobles de l'interior de la comarca. Més recentment, i seguint la mateixa metodologia que aquesta tesi pel que fa a la part descriptiva, el mateix autor publica un estudi més aprofundit, *El tortosí del Baix Ebre i l'estàndard. Descripció lingüística, anàlisi i propostes* (2018), en el qual descriu els trets que caracteritzen el català d'aquesta comarca i els relaciona amb la varietat estàndard, amb l'objectiu d'observar si, per l'acció d'aquesta varietat comuna, hi ha manteniment o pèrdua de formes pròpies dels parlars comarcals i també per a reclamar l'ús de les formes genuïnes. Conté tres mapes de conclusions amb isoglosses i un annex amb cent trenta-sis mapes sintètics en color.

Una obra de referència és el *Vocabulari de cruïlla*, de Joan Beltran (2010), tot i que el seu objectiu no és ubicar cada mot en la localitat on s'usa. Es tracta d'una obra rigorosa i exhaustiva, un treball lexicogràfic i alhora dialectològic, que recull els mots del tortosí, en un intent de codificació, de divulgació i de recuperació, com diu el mateix autor. Laia Querol (2011) pren en consideració la morfologia de la capital del Baix Ebre en la seua investigació sobre la morfologia del nord-occidental.

Pere Navarro i Olga Cubells (2010), autors de les respectives tesis doctorals sobre les veïnes comarques de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre, realitzen una

³⁰ Consultable en línia a l'adreça següent: <<http://hdl.handle.net/10803/1686>>.

“Descripció lingüística del català de la diòcesi de Tortosa”, article inclòs dins del cinquè volum de la *Història de les Terres de l’Ebre*, dedicat a Art i Cultura. S’hi troben vint-i-quatre mapes sintètics en color i un d’isoglosses que donen una idea força detallada de les característiques lingüístiques d’aquesta àrea central del domini lingüístic.

Algunes localitats de la comarca han estat enquestades, també, per a la confecció d’atles lingüístics o d’estudis d’abast geogràfic més gran que el nostre. Griera, per a *l’Atles lingüístic de Catalunya*, i Alcover i Moll, per a *La flexió verbal en els dialectes catalans*, tingueren en compte del Baix Ebre només la capital, Tortosa. Per al DCVB, a part de Tortosa, es van enquestar Xerta i l’Ametlla de Mar. Aquesta última és també localitat enquestada a l’ALPI (1962), figurant-hi com a “Cala de l’Ametlla”. L’*Atles Lingüístic del Domini Català* (ALDC), conduït per Joan Veny i Lídia Pons, ha estudiat Roquetes i l’Ametlla de Mar (igual que el PALDC). Gimeno, per a l’*Atles Lingüístic de la Diòcesi de Tortosa* (ALDT), realitza enquestes a Benifallet, Paüls, Aldover, el Perelló i Tortosa.

A part, existeixen vocabularis i reculls dialectals referits a l’àrea del tortosí –o d’abast local– que han aparegut els últims anys en diverses xarxes socials per Internet. No es poden considerar aquí pel fet de no tractar-se d’obres científiques i perquè estan elaborats amb una metodologia que no garanteix la fiabilitat dels resultats. No obstant això, poden ser d’utilitat innegable a l’investigador perquè poden confirmar solucions lingüístiques obtingudes en les enquestes.³¹

Així doncs, en vista de la bibliografia que s’acaba d’exposar, la investigació que es presenta és la primera que pren en consideració específicament la comarca del Baix Ebre en la seua totalitat des del punt de vista geolingüístic, perquè el que es pretén és descriure’n els parlars de cada una de les poblacions. Se segueix, així, el camí marcat per Navarro (1996), amb *Els parlars de la Terra Alta*, i per Cubells (2009), amb *Els parlars de la Ribera d’Ebre*.

4. METODOLOGIA

4.1. Zona estudiada

La tria de localitats a enquestar s’ha fet tenint en compte tots els municipis i totes les poblacions del Baix Ebre. D’aquesta manera, s’han estudiat un total de 23 pobles, que són els següents (amb les abreviacions que es faran servir al llarg del treball):

l’Aldea (Alda)	Campredó (Có)	Raval de Cristo (RC)
Aldover (Aldr)	la Cava (Cv)	els Reguers (Re)
Alfara de Carles (Alf)	Jesús (Je)	Roquetes (Ro)
l’Ametlla de Mar (Amt)	Jesús i Maria (JM)	Tivenys (Ti)
l’Ampolla (Amp)	Lligallo del Gànguïl	Tortosa (To)
Benifallet (Be)	i Lligallo del Roig (Lli)	Vinallop (Vi)
Bítem (Bí)	Paüls (Pa)	Xerta (Xe)
Camarles (Cs)	el Perelló (Pe)	

³¹ Vegeu Aragonés, A. (2012): “Vocabularis dialectals a Internet”. *Beceroles*, V, CEL, p. 87-96. En línia: <<http://issuu.com/locel/docs/beceroles5>>.

S'han descartat els nuclis de població menors, com el barri de Santa Rosa³² (molt proper a Bítim) o Font de Quinto (a la vora de Campredó), per la dificultat de trobar informants amb les característiques exigides pel mètode i perquè la seua proximitat a d'altres localitats més poblades fa que les diferències lingüístiques amb aquestes siguin irrellevants. Per una altra part, Lligallo del Roig³³ (depenent del municipi de Camarles) no disposa de comerços ni de parròquia, entre altres serveis, i és contigu a Lligallo del Gànguïl, per la qual cosa ha estat estudiat conjuntament amb aquest, de manera que hem considerat les dades recollides dels informants (tres de Lligallo del Gànguïl, una de Lligallo del Roig) com si es tractés d'una sola localitat. Ens hi referirem amb el nom de Lligallos. De cara a la representació cartogràfica, a més, la unió de l'espai geogràfic que ocupen els dos Lligallos en farà més fàcil la lectura dels resultats.

Com s'ha avançat en la justificació, els objectius que han guiat aquesta tesi han estat els següents: descriure els parlars del Baix Ebre en la seua totalitat (fonètica, morfologia, sintaxi, lèxic); establir les relacions i els paral·lelismes lingüístics existents entre els diferents parlars; determinar les àrees dialectals intracomarcals; precisar la classificació dialectal del català de la comarca. A més, s'ha inclòs el d'elaborar l'Atlas lingüístic del Baix Ebre. I guiant-nos plenament pel mètode dialectològic, els parlars s'han descrit a partir de la parla col·loquial d'informants d'una determinada edat, més grans de seixanta anys.

Cal ser conscients, d'altra banda, que per molt exhaustiu que pugui ser un treball d'aquest tipus, la variació lingüística és un fet inherent a la llengua i no és possible de recollir-la en uns centenars de pàgines. Per entendre'ns, s'ha estudiat especialment un tipus de variació, la diatòpica –deixant de banda, doncs, la variació diacrònica, la diastràtica i la diafàsica. S'han triat uns informants –i no, evidentment, tots els habitants– que han servit per a descriure el parlar de cada localitat. I, amb cada informant, s'hi ha parlat unes hores. S'entén, per tant, que el resultat de la recerca pugui ser considerat d'aproximat. És una fotografia precisa, sí, però cal acceptar que no es poden descriure totes les paraules de la llengua ni tots els fenòmens lingüístics que s'hi produeixen. El mètode dialectològic, a més, és un dels punts de vista per a acostar-se a la descripció d'una parla concreta, no l'únic.

El que sí que s'ha intentat és que la realització de les enquestes no es prolongués per un període de temps excessivament llarg, entre les diferents poblacions, per tal de preservar al màxim l'homogeneïtat de les respostes i d'evitar possibles variacions diacròniques que es poden produir si entre una enquesta i l'altra transcorren períodes de temps massa extensos. Així, pràcticament la totalitat de les enquestes s'han dut a terme entre la primavera de 2014 i l'estiu de 2015. Posteriorment a aquesta data, el que s'ha fet és anar puntualment a diferents localitats per a completar buits que havien quedat en l'enquesta i per a contrastar dades recollides. També s'ha recorregut a trucades telefòniques si els dubtes o aclariments eren menors i fàcilment contrastables per aquest mitjà.

4.2. Informants

Els condicionants que exigeix el mètode de l'enquesta dialectològica fan que no qualsevol persona siga vàlida com a informant d'una localitat. Els progenitors de l'informant han de ser de la mateixa població que s'enquesta; el cònjuge de l'enquestat, també; la persona triada, a part de tindre més de seixanta anys, ha d'haver portat una

³² 83 habitants (dades del 2009). Extret de <<http://www.enciclopedia.cat/>>

³³ 222 hab. (2009). Extret de <<http://www.enciclopedia.cat/>>

vida sedentària, sense gaires desplaçaments ni llargues etapes de la vida fora de la localitat. La immensa majoria de persones amb qui hem parlat i que ens han servit com a informants compleixen aquests requisits. En el cas d'informants més joves, el motiu per enquestar-los ha estat el seu coneixement d'apartats de l'enquesta més específics (els ocells, els bolets, les plantes...), que eren poc coneguts per la resta de persones enquestades. S'ha vetllat perquè les respostes donades responguessin a la denominació tradicional. En altres casos, s'ha cregut que els coneixements que ens podia oferir la persona en concret i la seua fiabilitat com a representant del parlar del poble valien més la pena que no pas prescindir-ne pel fet que un dels seus dos progenitors o el cònjuge no fossin de la mateixa localitat enquestada. A més, en gairebé tots aquests casos, els progenitors potser no van nàixer al poble però hi van viure des de ben menuts.

Respecte al nombre d'informants, s'ha optat per una mitjana de tres per població. Tot i que en el seu mètode de geografia lingüística Jules Gilliéron afirmava que un informant per nucli era suficient –criteri que seguí Antoni Griera, deixeble seu, per a l'*Atles Lingüístic de Catalunya*–, creiem que és més fiable enquestar-ne un nombre reduït –dos, tres, quatre...–, no només per tal de contrastar dades entre ells sinó també per una qüestió pràctica: la quantitat d'hores que requereix l'enquesta no s'adequa en molts casos a la disponibilitat de temps per part de l'informant ni a la necessitat de l'enquestador de recollir les dades en un termini que no s'allargue en excés. Seguim, així, l'opció presa en l'*Atles Lingüístic del Domini Català* (ALDC), de Joan Veny i Lúcia Pons, per al qual moltes parts de l'enquesta es van fer amb una persona acompanyada sovint del cònjuge o d'un amic, tot i que també han realitzat enquestes amb un sol informador. Per la seua banda, l'*Atles Lingüístic de la Diòcesi de Tortosa* (ALDT), de Lluís Gimeno, se serveix bàsicament d'un informador per localitat, al qual se n'afegeix un(s) altre(s) per contrastar dades i en funció de l'interès lingüístic de la localitat. Per tindre'n una idea, la mitjana de l'ALDC d'informants per població és de 2,48 (473 informants, 190 localitats); la mitjana de l'ALDT és d'1,6 (77 informants, 48 localitats); per a la nostra investigació ens han ajudat 83 informants i s'han estudiat tots els pobles del Baix Ebre, 22 (la mitjana resultant d'informant per localitat és de 3,8). S'ha intentat enquestar més informants de les localitats que més variació presenten respecte als resultats majoritaris de la comarca. Més endavant es detallen les dades dels informants.

A cada poble s'ha parlat tant amb hòmens com amb dones. Per la nostra experiència, els hòmens coneixen bé els apartats relacionats amb el camp, les faenes i indústries agrícoles, els vegetals, els animals, el paisatge, el temps, els noms topogràfics o els oficis. Fins i tot els que no s'han presentat com a pagesos sinó que s'han dedicat a alguna altra activitat laboral han evidenciat un coneixement de la vida del camp força destacable, pel fet que el cicle agrícola i les faenes que hi estaven relacionades embolcallaven totalment el ritme de la vida del poble, influenciant en la resta de realitats. Hi ha altres apartats en què una dona respon amb més seguretat (la família, les festes religioses, el vestit, el cos, etc.).³⁴ En relació amb això, fem constar que en més d'una ocasió hem tingut el plaer de parlar amb dones que ens han proporcionat resposta de tots els apartats de l'enquesta. I és que si l'home, tradicionalment, no s'ocupava de les coses de la casa i de les faenes domèstiques, la dona, per contra, sí que col·laborava en les tasques del camp, dels cultius i dels animals domèstics.

A continuació es detallen els noms i les dades principals de cada un dels informants (nom i cognoms, any de naixement, ofici, origen dels pares i del cònjuge,

³⁴ En parlar de la faena de casa, de la cuina, de la roba, de rentar... els comentaris d'alguns hòmens foren: “en això ja no hi entro, jo”, “per a això hauràs d'agarrar una xica, una xica te ho dirà millor que jo”.

nivell d'instrucció), la parla dels quals ha servit de base per a la descripció que es realitza en el present estudi:

- L'Aldea - Antonio Gilabert Bertomeu, 1941, pagès, pares i muller de l'Aldea, estudis primaris.
 - Pilar Mulet Falcó, 1927, pagesa, mare i marit de l'Aldea, pare de Campredó, estudis primaris.
 - Joan Figueres Pons, 1962, comerciant, pares de l'Aldea, muller de Sant Jaume, estudis secundaris.
- Aldover - Gerard Avinyó Huguet, 1957, operari de planta química i pagès, pares i muller d'Aldover, estudis secundaris.
 - Adela Fontanet Lluís, 1933, modista, pares i marit d'Aldover, estudis primaris.
 - Manolita Mayor Pons, 1948, treballadora de la llar i pagesa, pares i marit d'Aldover, estudis primaris.
- Alfara de Carles - Glòria Fontanet Pallarés, 1949, mestressa de casa, pares i marit d'Alfara, estudis primaris.
 - Tomàs Sabaté Adell, 1948, bomber, pares i muller d'Alfara, estudis primaris.
 - Eliseo Adell Fontanet, 1952, ramader, pares i muller d'Alfara, estudis primaris.
 - Ana Curto Ayora, 1953, mestressa de casa, pares i marit d'Alfara, estudis primaris.
 - Josefina Ayora Salvadó, 1929, mestressa de casa, mare i marit d'Alfara, pare de Jesús, estudis primaris.
- L'Ametlla de Mar - Júlia Vendrell Tomàs, 1931, mestressa de casa, pares de l'Ametlla, marit nascut a Tortosa, estudis primaris.
 - Neus Marsal Margalef, 1960, comercianta, pares i marit de l'Ametlla, estudis primaris.
 - Pere Joan Balfegó Borràs, 1932, mariner, pares i muller de l'Ametlla, estudis primaris.
 - Maria Brull i Pujol, 1938, pagesa i mestressa de casa, pares i marit de l'Ametlla, estudis de comptabilitat.
 - Josep Consarnau i Samarra, 1928, pagès i massatgista, pares i muller de l'Ametlla, estudis primaris.
- L'Ampolla - Aurea Tomàs Curto, 1930, mestressa de casa, pares i marit de l'Ampolla, estudis primaris.
 - Miguel Ballesté Antich, 1927, pagès, pare i muller de l'Ampolla, mare de Santanyí (Mallorca), estudis primaris.
 - German Brull Brull, 1977, jardiner, mare de l'Ampolla, pare de l'Ametlla de Mar, estudis de formació professional (FP), grau superior.
- Benifallet - Teresa Vidiella Llorenç, 1923, mestressa de casa i treballadora als banys de Cardó, pares i marit de Benifallet, estudis primaris.
 - José Ramon Borràs Beltran, 1952, operari de planta química i pagès, pares de Benifallet, muller de Móra d'Ebre, estudis primaris.

- Maria Teresa Colomé Vallespí, 1951, mestressa de casa i treballadora al camp, indústria tèxtil i magatzem de fruita, pares i marit de Benifallet, estudis primaris.
 - Fermí Beltran Trilla, 1946, pagès, pares i muller de Benifallet, estudis primaris.
- Bítem
- Antònia Ferré Martínez, 1951, cosidora i carnissera, pares i marit de Bítem, estudis primaris.
 - Tomàs Rodríguez Marqués, 1945, pagès, pare de Bítem, mare de Tivenys, estudis primaris.
- Camarles
- José Balagué Blanch, 1946, pagès, pares i muller de Camarles, estudis primaris.
 - Mari Carmen Cabrera Curto, 1948, pares i marit de Camarles, mestressa de casa, estudis primaris.
 - José Queral Melich, 1928, pagès, pares de Camarles, muller del Perelló, estudis mínims.
 - Augusto Bonet i Gil, 1938, pagès, pares i muller de Camarles, estudis primaris.
- Campredó
- Joan Castells Àrbona, 1946, pagès i gasoliner, pares i muller de Campredó, estudis primaris.
 - Maria Teresa Andreu Curto, 1951, pagesa, pare i marit de Campredó, mare de l'Aldea, estudis primaris.
 - Montse Castells Àrbona, 1942, pagesa, pares i marit de Campredó, estudis primaris.
 - Maria Cinta Príncep Martínez, 1940, mestressa de casa i pagesa, pares i marit de Campredó, estudis primaris.
 - José Mestre Curto, 1940, pagès, pares i muller de Campredó, estudis primaris.
- La Cava
- Agustí Ribes Franch, 1941, empleat de banca, pares i muller de la Cava, estudis de comptabilitat.
 - Cinta Fabra Gilabert, 1932, mestressa de casa, pares i marit de la Cava, estudis primaris.
 - Josefa Casanova Arques, 1931, mestressa de casa, pares de la Cava, marit de Jesús i Maria, estudis primaris.
 - Josep Bertomeu "Polet", pare i muller de la Cava, mare de Sant Jaume, tècnic d'esports i pagès, estudis primaris.
- Jesús
- Ramon Fàbregues Valldepérez, 1933, pagès, pares de Jesús, muller de Tortosa, estudis fins als quinze anys.
 - Josefa Canalda Curto, 1923, mestressa de casa, pares i marit de Jesús, estudis primaris.
 - Mercedes Canalda Curto, 1930, mestressa de casa i modista, pares de Jesús, estudis primaris.
- Jesús i Maria
- Immaculada Franch Sorribes, 1941, mestressa de casa, dependenta de botiga, pares i marit de Jesús i Maria, estudis primaris.
 - Hilario Juan Bo, 1935, pagès i ramader, mare i muller de Jesús i Maria, pare de la Cava, estudis primaris.
 - Joan Casanova Casanova, 1926, pagès, pare i muller de Jesús i Maria, mare de la Cava, estudis primaris i de comptabilitat.

- Lligallo del Gànguïl
- Joaquín Gas Escrivà, 1930, pagès, pares i muller de Lligallo del Gànguïl, estudis mínims.
 - Erminia Redó Gausachs, 1944, mestressa de casa, pares i marit de Lligallo del Gànguïl, estudis primaris.
 - Ramon Martí Subirats, 1946, paleta i pagès, pares i muller de Lligallo del Gànguïl, estudis de comptabilitat.
- Lligallo del Roig
- Àngels Gas Melich, 1936, mestressa de casa, pares de Lligallo del Roig, marit de Flix, estudis primaris.
- Paüls
- Domingo Gabriel Bru, 1939, fuster, pares i muller de Paüls, estudis primaris i d'escola d'oficis.
 - Lluïsa Nogués Lluís, 1940, mestressa de casa, pares i marit de Paüls, estudis primaris.
 - Abdon Gracià Alcon, 1946, electricista i lampista, pares i muller de Paüls, estudis primaris.
 - Maria Dolores Gracià Moragrega, 1949, mestressa de casa, pares i marit de Paüls, estudis primaris.
 - Magdalena Gracià Alcon, 1952, cuinera, pares i marit de Paüls, estudis primaris.
 - Otília Gracià Espinós, 1934, mestressa de casa, pares i marit de Paüls, estudis primaris.
 - Joan Lluís Gracià, 1943, pagès, pares i muller de Paüls, estudis primaris.
- El Perelló
- Josep Benavent Ardit, 1941, pagès, pares i muller del Perelló, batxillerat elemental.
 - Maria Teresa Benavent Ardit, 1945, brodadora, pagesa i mestressa de casa, pares i marit del Perelló, estudis primaris.
 - Blai Llambrich Subirats, 1954, pagès, pares i muller del Perelló, estudis primaris.
- Raval de Cristo
- Pepita Cid Audí, 1937, mestressa de casa i grangera, pares de la Raval de Cristo, marit de Còrdova, estudis de comptabilitat.
 - Josep Olivas Rodríguez, 1956, pagès, mare de la Raval de Cristo, pare de Bitem, muller de Roquetes, estudis d'enginyeria tècnica agrícola.
- Els Reguers
- Pepita Lapeira Fontanet, 1952, mestressa de casa, pares i marit dels Reguers, estudis primaris.
 - Secundina Lapeira Belsa, 1940, fornera, pastissera i pagesa, pares dels Reguers, marit de Roquetes, estudis primaris.
 - Ernesto Grau Marro, 1926, pagès i carter, pares dels Reguers, muller d'Alfara de Carles, estudis primaris.
- Roquetes
- Maria Cinta Arasa Calafell, 1943, pagesa, teixidora i cuinera, pares i marit de Roquetes, estudis fins als tretze anys.
 - José Favà Espuny, 1943, pagès i moliner, pares de Roquetes, muller del Mas de Barberans, estudis primaris.
- Tivenys
- Juan José Curto Magí, 1945, terrissaire i pagès, pares i muller de Tivenys, estudis primaris.

- Amparo Nacher Pinyol, 1948, mestressa de casa, mare i marit de Tivenys, pare de València, estudis administratius.
 - Hilarina Bonavida Lamarca, 1941, mestressa de casa, pares i marit de Tivenys, estudis primaris.
- Tortosa
- Teresa Subirats Calbet, 1927, modista i mestressa de casa, pares i marit de Tortosa, estudis primaris.
 - José Rodríguez Colomé, 1925, empleat de banca, pares i muller de Tortosa, estudis primaris.
 - Pere Prats Chavarria, 1970, operador d'empresa química, pares i muller de Tortosa, estudis d'FP1.
 - Josep Lluís Estrada, 1950, pagès i empleat empresa química, pares i muller de Tortosa, estudis secundaris.
 - Mercedes Espuny Arasa, 1930, cosidora i mestressa de casa, pare de Campredó, mare de Tortosa, estudis primaris.
 - Josep Manel Barceló Romero, 1965, electricista, pares i muller de Tortosa, estudis d'FP2.
 - José Roig Nolla, 1931, pagès, pares de Tortosa, muller de Roquetes, estudis primaris.
 - Isidro Buera Gisbert, 1952, mecànic, pagès i paleta, pares i muller de Tortosa, estudis primaris.
- Vinallop
- Carmen Valls Muñoz, 1940, perruquera, pare de Vinallop, mare de Campredó, marit de Cambrils, estudis primaris.
 - Josep Maria Arasa Talarn, 1955, pagès, pares de Vinallop, muller de Valdelinares, estudis primaris.
 - Conxita Aixalà Ardit, 1941, mestressa de casa i pagesa, pares de Vinallop, marit de Terrassa, estudis primaris.
- Xerta
- Cristina Queral Serral, 1945, mestressa de casa, pagesa i ramadera, mare i marit de Xerta, estudis primaris.
 - José Roig Galdeano, 1938, pagès i pastor, pare de Tortosa, mare de Bitem, muller de Xerta, sense estudis.
 - Manolo Lafarga Falcó, 1949, mecànic, pares i muller de Xerta, estudis de Formació Professional, mestre industrial.
 - Francesca Aliern Pons, 1946, escriptora, pares de Xerta, estudis de Dret a la UNED.

Després de les més de cinc-centes hores d'entrevistes, de conversa, de diàleg, de temps compartit amb persones amb moltes vivències i amb molta saviesa, hi ha molt comentaris que mereixerien ser destacats (a part dels estrictament lingüístics), a manera d'anècdotes i curiositats. Tots ells es podrien recollir en un capítol a part, i no seria pas breu, però no és l'objectiu de l'estudi. Se'n recull, a continuació, una mostra de temàtica diversa.

Es fa palesa la dificultat de l'enquestador quan vol recollir un mot concret i la memòria de l'enquestat no hi ajuda. En l'exemple que s'ofereix, sobre com se'n diu de l'eina amb què el forner removia les brases del forn i les apartava, abans de col·locar-hi el pa, ens van dir això:

–Sí, tiniem un dallò, llarg, an un daixòs de ferro, que no me'n recordo com se dia, i an allò ho anava... dallò. I allavons quan ho tinia tot dallò allavons ho col·locava allí an te hi havia que es fea la cendra. (Júlia, L'Ametlla de Mar).
Tot ben acompanyat de gestualitat que no podem reproduir.

En altres ocasions, es constata l'estranyesa de l'informant quan se li pregunta sobre alguna realitat tan quotidiana i coneguda que no mereixeria ser preguntada:

ENQUESTADOR: *I la fideuà com se fa?*

INFORMANT: *Pos mira, és com la paella pero, en ves d'arròs, en fideus. No s'hi fica carn, domés s'hi fica caldo de peix, una miqueteta de peix i s'acompanya en l'all-i-oli. No n'has minjat mai?*

ENQ.: *Sí.*

INF. (rient): *Pos i per qué me ho preguntes?*(Hilarina. Tivenys)

També hi ha qui s'estranya que amb tant de dibuix i tanta fotografia que du l'enquesta no hi haja res identificat:

–*Lo raro és que aquí no l'hi tingos, lo nom! Com és això que aquí no hi ve?*
(Domingo. Paüls)

–*Aquí ja és molt que, ja que els pinten, que no li foten lo nom, collons!* (Ernesto. Els Reguers). En referència a l'apartat dels bolets.

Com que cada poble té el seu entorn natural, un paisatge i uns tipus de cultiu característics, ens ha passat que en algun apartat de l'enquesta s'ha fet difícil de trobar resposta específica per a allò que es demana, perquè no forma part de la realitat coneguda. Com a resum de la saviesa popular més bàsica en aquest sentit transcrivim l'afirmació de José (Camarles):

–*Cada cosa al seu terreno. No falla!*

El fet de forçar l'informant a respondre la conjugació verbal, sobre la qual no sol parlar esment en la seua vida diària, fa que reflexione sobre les formes que pronuncia, algunes de les quals poden arribar a provocar estranyesa o sorpresa. Vegem-ne algunes reaccions:

–*Jo cúllic peres, jo cúllic aubercocs... Cúllic! Veigues tu! Ai, cúllic! Quines paraules diem, tat?, més rares!* (Ana. Alfara)

Un altre informant, mentre responia la conjugació del verb *estar*:

–*Hòstic, quantes n'hi ha, de paraules! No m'hi havia parat a imaginar mai!*
(Juan José. Tivenys).

Demanat l'imperfet de subjuntiu de *cosir*, ens va succeir això:

ENQ.: *Ara amb l'acció cosir. Ell abans volia que jo..*

INF.: *Cusiguessa, ha da ser. Oh, que feo ho trobo ara!*

ENQ.: *I ell abans també volia que natros...*

INF.: *...cusiguésem. Oh, és que no n'hi ha d'atre! Pero que llarg, domés per dir cusir, que llarg!* (Mari Carmen. Camarles)

Curiosament en el mateix temps verbal del mateix verb, un informant va fer la següent recomanació a la seua dona –que era qui responia la conjugació–:

–*No ho tornes a dir que ho diràs d'una atra manera.* (José Rodríguez. Tortosa)

La recollida de formes verbals és motiu de preocupació per a l'enquestador quan s'adona que l'informant no encerta a donar la forma que s'espera. Segurament, vistes algunes respostes, el sentit comú passa per davant de l'enumeració d'un llistat de formes sense context:

ENQ.: *De l'acció donar, jo ara dono, i tu...?*

INF.: *Si tu me ho dones jo ho prenc.* (Antoni. L'Aldea)

A més, la consciència del parlant sobre el que acaba de pronunciar no sempre és fiable:

ENQ.: *De creure, ell vol que jo...*

INF.: *Ho créguiga.*

ENQ.: *I jo també vull que ell...*

INF.: *Ho crega, també, igual.* (Maria Teresa. Benifallet)

En alguns casos, reconeixem l'esforç de qui completa la conjugació d'un verb no gaire habitual, com *dur*:

–*Esta sí que l'hai vist dificila, jo ara!* (Maria Cinta. Roquetes)

O, atenent el significat del verb, quan vam demanar la conjugació de *morir*...

–*Esta pregunta és poc guapeta.*

És d'agrair, també, que els informants es preocupen per la bona marxa del treball i se solidaritzen amb l'investigador a l'hora de procurar un *producte* de qualitat. L'ús de la primera persona del plural denota la seua implicació, en aquest sentit:

–*Això no ho pòsies, perquè no fuméssem una animalada* (Maria Teresa. Benifallet)

–*Se diu mosaico... No! Perdona, no ho apuntes mosaico! Fica manises. Mosaico és lo d'anterra. Manises, apunta manises! Tatxa això perquè fotrem un desastre!* (Manolo. Xerta)

La consciència de molts informants de parlar d'una manera diferent al que senten a la televisió i, també, a algunes de les paraules que els seus nets aprenen a l'escola provoca comentaris sobre la diversitat dialectal i el sentiment de pertinença a una mateixa comunitat lingüística:

ENQ.: *Això de gaire ho diuen aquí?*

INF.: *Este gaire és d'allà, ja. És de Catalunya Catalunya. Natros som de la vora del riu!* (rient) (Conxita. Jesús i Maria)

En algun comentari, hi traspua la creença de no parlar català o, en tot cas, la consciència que unes paraules tenen més patent de catalanitat que d'altres, tot embolcallat amb records d'èpoques passades:

ENQ.: *Tot això són...*

INF.: *Joguets.*

ENQ.: *I joguines ho diuen?*

INF.: *No, no, joguines ni pensâ-hi! Aquí catalanistes ni pensâ-hi, que si parlaves català ja te l'havies carregat!* (Magdalena Gracià. Paüls)

Molts més comentaris que no reproduïm van en aquesta direcció, de considerar que el propi parlar no és "català català". Fins i tot plana implícit, en certs informants, el sentiment de no ser pròpiament catalans. Altres, en canvi, tenen clara la comunitat de la qual formen part:

–*Molta gent dien "allà a la Catalunya"*[referint-se a Barcelona], *com si això fossa Inglaterra!* (Pepita Cid. La Raval de Cristo)

Per sort, alguns informants copsaven l'objectiu de l'estudi i s'esmerçaven a extraure del seu parlar els mots més genuïns. En una conversa amb tres d'ells, a l'Ametlla de Mar, un dels enquestats així els ho va fer veure a la resta:

–Este home està aquí per a que naltros diguem com ho diem naltros, no com ho ham arreglat! És així o no? No del que es diu ara! No tinim de refinar re, naltros! (Peret. L'Ametlla de Mar)

Més d'un cop és el propi informant el qui creu saber menys coses de les que sap, ja que fins i tot arriba a preguntar-se pel nom d'una cosa que acaba de dir:

–Ginjoler. Són bons per a minjar los ginjols. Ara, com se diu lo fruit no ho sé. (Ernesto. Els Reguers)

Acabem aquesta secció agraint molt sincerament a tots els informants, hòmens i dones, la seua col·laboració desinteressada. No només ens han obert la porta de casa seua sinó que ens han oferit tot un seguit de coneixements i de vivències que ens han ajudat molt més enllà de la compleció d'uns simples apartats d'una enquesta. I per si fos poc, de moltes de les cases en sortíem, a més, amb un seguit de productes del seu hort propi o elaborats a casa, tals com mandarines, taronges, llimes, cols, pastanagues, enciam, ous, formatge, pastissos... El plaer de parlar amb aquestes persones i d'aprendre d'elles és el de l'alumne privilegiat pel fet de poder assitir a classes particulars d'unes desenes de mestres de la vida.

4.3. Qüestionari

El qüestionari emprat és, bàsicament, el de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català* (ALDC), de Joan Veny i Lídia Pons.³⁵ Es tracta d'un qüestionari general, que demana per tot un seguit de realitats agrupades en setze camps semàntics, que el Dr. Pere Navarro ha ampliat i modificat en algun punt, per tal d'adaptar-se més a la realitat enquestada. És veritat que, en alguna localitat, el qüestionari es podria eixamplar, donada l'especificitat del conreu que s'hi treballa (per exemple, l'arròs a Deltebre) o la particularitat de l'ofici que s'hi desenvolupa (per exemple, terrissaires a Tivenys; llatadores de pauma –margalló– als Reguers; pescadors a l'Ametlla de Mar i a l'Ampolla). El camp semàntic de la mar sí que ha estat ampliat: de les 50 qüestions originàries s'ha passat a 84 –algunes de les quals, lògicament, només han estat respostes en poblacions costaneres. En altres casos, s'ha intentat donar compte de la riquesa lèxica existent i s'ha mirat d'aclarir algun concepte –ja siga en notes a peu de pàgina o en explicacions a l'apartat de comentari d'alguns mots– que ha pogut aparèixer directament o indirectament a les enquestes. Però la necessitat de no allargar en excés l'elaboració del treball i la voluntat de donar una visió de conjunt homogènia entre totes les poblacions sense allunyar-nos en excés del qüestionari base han fet que ens cenyim a la tasca originària que ens havíem proposat, sense particularitzar cap localitat. Deixem per a una altra ocasió o per a un altre investigador o investigadora la incursió en aquests altres terrenys, en aquests camps semàntics més específics.

L'enquesta s'ha anat passant seguint l'ordre establert de les entrades, que combina la pregunta concreta, la dixi i la pregunta oberta, de tal manera que s'estableix

³⁵ Per desig exprés d'un informant de Paüls, Domingo Gabriel, i com a graïment a la seua col·laboració, es fa constar que en l'apartat del qüestionari corresponent a les indústries agrícoles (la vinya), a l'àlbum de fotografies que s'ensenya als informants, hi ha una imatge d'un sindicat o cooperativa de vi en la qual apareix un noi de Paüls, Isidret, que morí jove ja fa molts anys. Altres informants ens han confirmat aquesta dada.

una conversa semidirigida que ajuda a l'hora de reduir la distància entre l'enquestat i l'enquestador i afavoreix la recollida de les formes lingüístiques més pròximes a la realitat de la parla quotidiana. En algunes ocasions, també es demana a l'informant l'explicació d'algun fet, alguna festivitat, alguna recepta, alguna activitat tradicional o alguna altra qüestió particular, amb la qual cosa s'aconsegueix un cabal de llengua molt valuós, tant des del punt de vista sintàctic com pel que fa a la fiabilitat de les dades enregistrades. El fet d'anar diversos dies a la mateixa casa, per la llargada de l'enquesta, també contribueix a la confiança entre l'investigador i la persona que respon les preguntes.

Les qüestions relatives als nivells fonètic i morfològic estan repartides al llarg del qüestionari. L'àlbum amb imatges i fotografies que acompanya l'enquesta també és imprescindible a l'hora de recollir de manera ràpida i directa el mot en qüestió. Els nivells que més dificultat suposen a l'hora de la col·lecta de dades lingüístiques són el de morfologia verbal i el de sintaxi: el primer, per la repetició d'un seguit de formes verbals fora del seu context; el segon, perquè no sempre es poden extraure trets sintàctics fiables preguntant-los directament, però també és molt difícil que apareguen espontàniament en la conversa aquells sobre els quals es vol demanar. Per a la morfologia verbal, hem trobat informants amb verdaderes dificultats per a completar-ne les formes; per contra, altres (sovint dones) han estat precisos i han respost amb seguretat. Alguns aspectes sintàctics (combinacions pronominals, per exemple) s'han mirat de recollir de totes les localitats; d'altres es comenten perquè s'han observat directament en les entrevistes amb els informants i s'ha cregut interessant de deixar-ne constància, malgrat que no s'haja pogut constatar la seua presència en totes les localitats.

El qüestionari de l'ALDC que s'ha fet servir presenta aquesta distribució per camps semàntics:

1. El camp i els cultius	267	qüestions
2. Indústries relacionades amb l'agricultura		
La vinya	82	“
L'olivera	69	“
El blat	55	“
3. Els vegetals		
Les verdures	60	“
Plantes, arbustos, bolets	99	“
Les fruites	67	“
Els arbres	75	“
4. Els animals domèstics	91	“
5. La vida pastoral	142	“
6. Animals invertebrats i vertebrats	168	“
7. El temps. Les estacions de l'any	114	“
8. Noms topogràfics	70	“
9. Els oficis	90	“
10. El cos humà	270	“
11. La casa	391	“
12. El vestit	95	“
13. La família i el cicle de la vida	106	“
14. Les festes religioses	98	“
15. La mar	84	“
16. Els jocs	62	“
17. Morfologia verbal	1.435	“

18. Sintaxi	9	“
Total	3.999	“

La recollida de dades s’ha efectuat amb una gravadora digital, Sony ICD-SF67DR9, que facilita l’emmagatzematge en carpetes. El programari associat possibilita la reproducció dels àudios a diverses velocitats, fet que a vegades ha estat útil a l’hora de determinar algun so dubtós. Paral·lelament, es prenia nota de la resposta de l’informant escrivint-la en l’espai habilitat de cada entrada d’enquesta –amb la corresponent transcripció fonètica quan convenia. Totes les sessions d’entrevistes han estat realitzades per l’autor d’aquest estudi. La mitjana d’hores d’enregistrament sonor per a cada població ha estat d’unes 25, que multiplicades per les 22 localitats, dona un total d’unes 550 hores d’enregistraments (més de 32 Gb de memòria, en capacitat d’emmagatzemament). La durada de cada sessió amb informants ha oscil·lat entre l’hora i mitja i les tres hores, en funció del temps disponible, fonamentalment.

4.4. Representació cartogràfica

Aquest estudi geolingüístic dels parlars del Baix Ebre es completa amb una representació cartogràfica del material recollit: l’*Atlas lingüístic del Baix Ebre* (ALBE). Es tracta d’un total de 1209 mapes distribuïts en setze camps semàntics, més un disset apartat que recull informació fonètica, morfològica i sintàctica i, finalment, un últim apartat de conclusions. La major part de mapes reflecteixen fenòmens que presenten variació i, per tant, mostren almenys dues solucions diferents. En algun cas, però, s’ha cregut interessant incloure mapes amb un sol color, que demostren la unitat dels parlars de la comarca, especialment pel que fa a algun tret fonètic o morfològic. Tots els mapes –fonètics, morfològics, sintàctics i lèxics– són sintètics, és a dir, amb indicació en colors de les àrees corresponents a cada variant. Els mapes de conclusions, en canvi, demostren la variació amb isoglosses. Les dues zones estretes on no hi ha cap localitat, situades entre els termes municipals de Roquetes i Alfara de Carles, a l’extrem sud-occidental de la comarca, formen part del terme de Tortosa i s’ubiquen a la serralada del Port: per no trencar amb la continuïtat dels colors d’aquelles dues poblacions contigües i evitar confusions, s’han pintat amb el(s) mateix(os) color(s) de les solucions obtingudes a Alfara o a Roquetes.

La numeració dels mapes presenta dues xifres separades per una barra inclinada: la primera indica el número de mapa; la segona, el camp semàntic al qual pertany (en el cas de l’apartat 17, no es tracta d’un camp semàntic sinó de trets dels nivells lingüístics diferents del lèxic). Els mapes de conclusions, però, estan numerats de l’1 al 24 i inclouen, en el nom, la referència “conclusions”. Com que un mateix mapa pot tindre, per exemple, interès fonètic i lèxic alhora, en el cos del treball se’l referenciarà dos cops. Aquests mapes estan organitzats en divuit carpetes, que segueixen la distribució de les entrades per camps semàntics (setze camps) més una carpeta (la número disset), on s’inclouen aquells mapes amb interès fonètic, morfològic o sintàctic, i la carpeta de mapes de conclusions (la divuit). Els 24 mapes de l’apartat de conclusions, com s’ha dit, no són sintètics sinó d’isoglosses. L’ALBE es presenta amb un CD-ROM que conté les divuit carpetes amb la distribució de mapes que es fa constar tot seguit. En l’annex 2 s’inclou l’índex d’entrades cartografiades i en l’annex 3 les instruccions necessàries per a poder obrir i emprar el CD-ROM.

Els mapes de conclusions es poden trobar tant al CD com al final d’aquest volum imprès (annex 1), per a facilitar-ne la consulta paral·lela amb el redactat d’aquest apartat conclusiu. Els 1209 mapes estan distribuïts de la següent manera:

- Carpeta 1: 93 mapes (el camp i els cultius)
- Carpeta 2: 63 mapes (indústries relacionades amb l'agricultura)
- Carpeta 3: 105 mapes (els vegetals)
- Carpeta 4: 88 mapes (animals domèstics)
- Carpeta 5: 25 mapes (la vida pastoral)
- Carpeta 6: 77 mapes (animals vertebrats i invertebrats)
- Carpeta 7: 59 mapes (el temps i les estacions de l'any)
- Carpeta 8: 40 mapes (noms topogràfics)
- Carpeta 9: 42 mapes (els oficis)
- Carpeta 10: 123 mapes (el cos humà)
- Carpeta 11: 188 mapes (la casa)
- Carpeta 12: 44 mapes (el vestit)
- Carpeta 13: 44 mapes (la família i el cicle de la vida)
- Carpeta 14: 56 mapes (les festes religioses)
- Carpeta 15: 43 mapes (la mar)
- Carpeta 16: 18 mapes (els jocs)
- Carpeta 17: 77 mapes (solucions fonètiques, morfològiques i sintàctiques)
- Carpeta 18: 24 mapes (conclusions)

Les entrades lèxiques no apareixen en ordre alfabètic sinó segons l'ordre que estableix l'enquesta i que és també, a grans trets, el de l'ALDC. S'ha preferit, doncs, seguir la metodologia d'aquesta obra, que prioritza el camp semàntic i l'agrupació temàtica més que l'ordre alfabètic.³⁶ En tot cas, l'índex de mots que apareix al final de l'apartat lèxic (4.2) aplega totes les paraules recollides i en facilita la cerca.³⁷

Alguns mapes que reflecteixen alguns dels fenòmens fonètics o morfològics s'han ubicat no en l'apartat específic dels mapes dedicats a aquests nivells lingüístics (mapes de l'apartat 17) sinó dins del subapartat lèxic corresponent, perquè s'ha donat prioritat a la variació lèxica que mostra el mot en qüestió. Per exemple, el terme *síndria* presenta la variant *séndria* a l'Ametlla i al Perelló, però el mapa corresponent no apareix en l'apartat 17, el dels mapes de solucions fonètiques, sinó en l'apartat del camp semàntic de les fruites (v. 4.1.3.3), perquè es prioritza mostrar la variació lèxica *síndria* / *séndria* - *meló de moro*. No obstant això, en l'apartat lingüístic corresponent (en l'exemple esmentat, el del vocalisme tònic, dins la fonètica) s'indica la numeració del mapa per a facilitar-ne la consulta (en aquest cas, mapa 224/3).

Com a norma general, com s'ha dit, es cartografien només les entrades de l'enquesta que han presentat un mínim de dues variants, a no ser que interesse mostrar un tret específic destacat que es dona a tota la comarca (per exemple, el de la diftongació de la /o/ àtona inicial de mots com *oliva*, *olor*, *orella*: mapa 1124/17).

Sovint, en un mateix poble, s'hi han recollit dues (o més) variants. Aquesta realitat es trasllada cartogràficament pintant l'àrea de la localitat en qüestió amb una trama de tants colors com solucions s'hi han registrat. L'àrea dels pobles on, puntualment, no ha estat possible recollir cap solució es deixa en blanc. Normalment això s'ha produït perquè es tracta d'una realitat desconeguda a la població o perquè els informants ja no en recorden el mot concret amb el qual s'hi referien, si n'hi havia.

A vegades, un referent pot ser designat amb un sol mot que pot presentar diverses variants fonètiques. Com a norma general, aquesta variació no ha estat

³⁶ És la mateixa decisió que s'ha pres en els treballs de Navarro (1996), sobre la Terra Alta, i Cubells (2009), sobre la Ribera d'Ebre, amb els quals el present estudi cerca una continuïtat geogràfica i metodològica.

³⁷ En redona s'hi consignen els castellanismes no admesos.

cartografiada perquè no s'ha constatat que responga a cap criteri geogràfic o estilístic determinat. És per això que les diferents variants fonètiques d'aquest mateix referent apareixen en un llistat al final de cada un dels apartats lèxics –després del llistat de mots comuns. Ara bé, si la variació fonètica no és indiscriminada sinó que respon a una motivació geogràfica o caracteritza una àrea determinada de la comarca, aleshores se n'elabora un mapa que en dona compte. És el cas, per exemple, de *renyó* / *rinyó* / *ronyó* (mapa 621/10), de *mocador* / *macador* (mapa 641/10) o de la pronúncia geminada o no del so lateral del mot *vetlar* (mapa 991/13).

4.5. Advertiments quant als resultats

Cal tindre en compte diverses circumstàncies a l'hora de llegir i interpretar els resultats plasmats en els mapes.³⁸ En primer lloc, el mètode exigeix que la fotografia de la llengua que hem fet corresponga a la franja d'edat adulta perquè és la que millor garanteix la genuïnitat del parlar local, i és que “els grans solen presentar un tipus de discurs menys accidentat; [...] per raons d'habitud i per estar menys exposats a les pressions ambientals, solen exhibir, en el seu discurs, els trets més conservadors de la varietat en qüestió” (Viaplana 1996: 37). El món actual, el nostre entorn proper, té dues característiques que actuen en sentit contrari al que demana el mètode dialectològic –a part de la transformació del món rural en una societat tecnològica–: la mobilitat de la població, oposada al sedentarisme de fa unes dècades, i la universalitat de l'educació obligatòria, amb la consegüent uniformització lingüística derivada de l'extensió de la varietat estàndard. S'entén, doncs, la urgència de descriure una varietat lingüística (diatòpica i, de retruc, diacrònica), en un món radicalment diferent al de fa cinquanta o setanta anys. Variants com *pastanya*, *probe*, *nyenya*, *ansòmit* o *adependre*, d'ús força estès en la generació que s'ha enquestat, desapareixeran en favor de les formes normalitzades corresponents (*pestanya*, *pobre*, *llenya*, *somni*, *ap(r)endre*). També es reflecteix la variació diacrònica, advertida pels mateixos informants, que es dona quan al mot tradicional se li afegeix el mot vehiculat a través de l'estàndard. N'explicitem un exemple en boca d'un informant de Xerta:

Això són les arrels, les arrels o arrails... Arrails! Perquè arrels és molt modern això, natros diem arrails, les arrails, que natros som d'aquí. (Manolo)

Es constata que la desaparició del tipus de vida rural a què es fa referència, estil de vida que la major part d'informants encara ha viscut, comporta el desús de tot un lèxic associat. Mots com *cernedor*, *pastera*, *redable*, *rodafoc*, etc., responen a objectes o eines d'ús habitual fa unes dècades que actualment queden relegats a la memòria dels qui els empraven. Ens trobem, llavors, a part de variació diatòpica, amb la variació diacrònica a què al·ludíem.³⁹ No són pocs els comentaris que ens han fet d'aquest tipus. Ens quedem amb el d'una informant de Roquetes:

De moltes coses ja no me'n recordo, i mons fills m'acaben d'embolicar perquè ells parlen d'una manera i jo d'una altra. Ara normalment tothom diu Sant Esteve. Natros diem la segona festa de Nadal. Però ara ja no sé si dic Sant Esteve o la segona festa de Nadal, perquè entre tots ja m'emboliquen. Lo que jo perdo i el que em fan pedre, m'entens?” (M. Cinta)

³⁸ La informació de l'ALBE (Atlas Lingüístic del Baix Ebre) queda completada en el cos del treball, on s'aporten els matisos i els comentaris convenients.

³⁹ Pensem, per exemple, en l'*[a]ix* i en l'*eje* (d'un carro), dos mots que responen a generacions diferents: el primer, la manera tradicional d'anomenar aquesta part del carro, tal com ho diu la gent més gran; el segon, la forma que s'imposa amb l'escolarització en castellà generalitzada a meitat del segle passat.

En segon lloc, s'ha de tindre clar que una varietat dialectal no deixa de ser una abstracció, el primer grau d'abstracció –necessària– a què s'ha de recórrer per tal de descriure la llengua d'aquell indret determinat (Viaplana 1996: 38). La tria d'informants, tot i ser acurada i respectar les exigències metodològiques, comporta inevitablement la recollida d'un tipus de mots i d'expressions emprats per cada informant. La tasca de l'investigador és, llavors, extraure de l'idiòlecte del parlant els trets propis i generals del parlar en qüestió. Per exemple, una informant de la Cava ens digué que l'obertura on és col·locat el taüt en el cementeri rep el nom de *ginjol*. Cal, llavors, contrastar el mot amb altres informants. Si diverses persones enquestades responen a la pregunta amb el mateix mot –és el que va succeir–, llavors es pot *elevat* la paraula a la categoria de *pròpia* del parlar del poble.⁴⁰ En aquest sentit, potser hi haurà qui trobarà a faltar un o altre mot o, per contra, algú podrà considerar que la paraula que es consigna en algun apartat no l'ha sentit o no l'ha dit mai. Ens remetem al que acabem d'explicar i al fet que és pràcticament impossible recollir absolutament totes les paraules.

També es pot donar el cas que la resposta proporcionada no coincidisca amb la realitat científica, sobretot quan ens referim a espècies animals o vegetals. En diverses localitats, com ara Paüls o Benifallet, del fruit de l'arboç en diuen *cireres de pastor* o *cireretes de pastor*. En rigor, però, les *cireretes de pastor* són el fruit de l'arç blanc (*Crataegus monogyna*),⁴¹ i no pas el fruit de l'arboç (*Arbutus unedo*), el qual es designa amb el nom de *cirereta d'arboç*.⁴² Evidentment, el que ha de fer l'investigador és donar compte de les formes populars emprades, més enllà de la seua correcció o adequació a la ciència.

Altres cops ens podem trobar amb designacions errònies o múltiples, que són fruit del desconeixement de la persona entrevistada respecte a la realitat sobre la qual se li demana informació o, també, de la confusió puntual amb un altra paraula semblant, com quan la informant de Bitem, després de mostrar-li un *erichó*, ens digué que allò era un *llicsó*. L'estudiós, que creu haver descobert una troballa lingüística, tot rumiant la possible justificació de l'ús de tal paraula, ha de mantenir la calma, qüestionar-s'ho tot i no precipitar-se en la interpretació. Quan es va demanar a la informant si li sonava d'alguna cosa el mot *erichó* s'adonà de l'error.

En alguns casos, la variació registrada pot respondre a variació diafàsica més que no pas a variació diatòpica. Pot succeir amb mots com *aurinar* i *pixar*, o com *diarrea* i *cagarrines*, on el segon mot de cada parella és percebut com a més vulgar. També és així com *tacanyo*, *agarrat* o *avariciós* són segurament mots d'ús força general que podran aparèixer en la major part de localitats segons el context o l'interlocutor i que no responen tant a variació lingüística de justificació geogràfica. Nosaltres ens hem limitat a consignar la resposta donada per cada informant.

Pel que fa a la capital de comarca, hem prioritzat les dades recollides dels informants més grans. És evident que hi ha altres aproximacions possibles al parlar d'una ciutat com Tortosa, des d'altres metodologies, com la sociolingüística –amb informants de diverses franges d'edat, amb qüestionaris específics centrats en diversos àmbits d'ús, etc. El que s'ha pretès, però, és donar uniformitat a les dades de tota la

⁴⁰ Tot i que és evident l'homonimització del terme *ninxol* amb el fruit del ginjoler (*ginjol*), que és una paraula sens dubte més coneguda i propra al parlar que la primera.

⁴¹ Que, d'altra banda, no apareix a l'enquesta que hem passat, però que hem recollit a Tivenys amb el nom d'*espinal*.

⁴² Vegeu el DIEC i Beltran (2010: 219). Més informació també a GRUP DE RECERCA CIENTÍFICA TERRES DE L'EBRE (2008: 130-131) i a la versió en línia de *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana*, consultable a l'adreça <http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/191/>.

comarca, per fidelitat al mètode geolingüístic, per la qual cosa el gruix de la informació lingüística prové d'informants de més edat. Els informants més jòvens han ajudat a completar algun apartat més específic.

L'últim aspecte sobre el qual es vol advertir a l'hora d'interpretar les solucions obtingudes té a veure amb una qüestió evident: es posa nom a la realitat més propera, la que es coneix. Així doncs, no trobarem a Paüls o a Alfara –pobles de muntanya– la mateixa profusió de noms relacionats amb la mar i la pesca que a l'Ametlla de Mar o a l'Ampolla, pobles de costa. D'igual forma, designacions referides a muntanyes o a elevacions del terreny, habituals a Paüls o a Alfara (penya, mola, tossa, moleta, tossal, coll...), ens costarà de trobar-les a Deltebre, perquè es tracta d'un municipi totalment pla, sense irregularitats en l'orografia. El paisatge condiciona l'activitat humana i, en conseqüència, el vocabulari emprat.

4.6. Sobre el model de llengua emprat

En emprendre la tasca de redacció del present estudi, i tenint en compte la temàtica tractada, hem vist la necessitat de reflexionar sobre el model de llengua que havíem d'emprar. Aquest plantejament desvela, *a priori*, dues evidències. Primera: el català no té un model de llengua estàndard uniforme i indiscutible per a tots els territoris en què es parla ni per a tots els àmbits d'ús. Aquesta constatació, que palesa un fet que alguns convindrien a qualificar de mancança, presenta una altra cara, que resulta ser la segona evidència: si ens podem plantejar una tria en les formes lingüístiques a l'hora de parlar i d'escriure és que aquella normativa composicional i polimòrfica, concebuda per Fabra i asumida per l'Institut d'Estudis Catalans, manté la seua riquesa i la seua vitalitat malgrat les dificultats, internes i externes.

Un dels primers i més rellevants condicionants amb què ens trobem en parlar de l'estàndard de la nostra llengua –i de qualsevol llengua– és que no es tracta només d'un vehicle de comunicació interpersonal, sinó també d'un símbol de cohesió i d'unitat interdialectal. Necessita, per tant, de l'acceptació dels parlants i del consens social. Aleshores, qualsevol acostament a l'estàndard –siga per descriure'l, per modificar-lo, per ampliar-lo, etc.– que no tinga en compte aquest segon factor tan transcendent quedarà mancat d'un aspecte essencial i inherent a la varietat comuna i es veurà abocat a l'error.

En el nostre cas, hem considerat especialment aquesta qüestió i les circumstàncies que l'envolten a l'hora d'optar pel model lingüístic. Els experts de la matèria són conscients que, des del punt de vista estrictament lingüístic, no hi ha formes més bones que altres, com no hi ha llengües o varietats més bones que altres. Ho argumenta amb claredat Jesús Tuson (2004: 82) quan afirma que “cap sistema lingüístic no pot ser exhibit com a exemple per a la resta i mai no es podrà fer, des d'un punt de vista científic, un rànquing de sistemes lingüístics”, tot remarcant que “l'empenta d'algunes llengües obeeix, més aviat, a factors purament extralingüístics”. Són aquests factors els que motiven estereotips i prejudicis com els de llengua –o varietat– “no apta per a...”, “inferior”, “de pocs parlants”, “difícil”, “primitiva”, etc.

Portant el debat –i el prejudici– a casa nostra, ens fem ressò de les paraules de Joan Martí i Castell (2014: 143), que recullen un estat d'opinió força estès:

Els parlars de les localitats de major poder econòmic, social i cultural són els que gaudeixen de més prestigi; qualsevol que conegui la realitat sociolingüística dels dialectes catalans sap que no són considerats igualment, per exemple, el gironí o el barceloní comparats amb els parlars de les terres de ponent o els del País Valencià. El gironí i el barceloní tendeixen a considerar-se com a variants A; els altres, com a variants B.

El tortosí, com a dialecte o subdialecte de l'àrea central de la llengua, s'ha trobat tradicionalment entre les modalitats lingüístiques del grup B, les no prestigiades. Es dona la circumstància, a més, que el seu territori està escapçat en tres comunitats autònomes,⁴³ des de les quals es vehiculen models de llengua formal diferents. Ens trobem que el model del Principat, amb formes procedents del català sud-oriental o central –que a les comarques de l'Ebre és el que es transmet a l'escola i el més conegut i utilitzat en la major part dels usos formals de la llengua– adopta les formes *meva, teva, seva* dels possessius; el demostratiu *aquest*; els verbs incoatius amb l'increment *-eix* (*serveix, pateix*); els subjuntius amb la desinència *-i* (*doni*); etc. La varietat lingüística tortosina, per contra, presenta els possessius *meua, teua, seua*; el demostratiu *este*; els incoatius amb l'increment *-ix* (*patixo, servixo*); i, pel que fa al subjuntiu, una profusió de desinències (per exemple, només per a la primera persona del singular del present de subjuntiu: *dona, dóniga, done, dónigue, doni, dono, dónia...*). El nivell lingüístic afectat, com es pot comprovar, és fonamentalment el morfològic, que és el que més dificultat creà a l'eminent gramàtic gracienc en el procés d'estandardització, més enllà del caràcter simbòlic de l'ortografia.

És fàcil deduir que una variació com la que presenta el subjuntiu (i que s'aprecia, per exemple, en les següents formes de verbs incoatius: *patixca, patixa, patixo, patixque, patíxia...*) reclama una uniformització, la selecció d'una variant, condició imprescindible si es vol una varietat formal útil i apta. És rellevant, en aquest sentit, l'afirmació de Josep Lacreu (1995: 37-38), lingüista valencià, per a qui “és evident que el paradigma morfològic del català central és l'únic que pot servir de referència per a poder arribar algun dia a un estàndard global per a tot el domini lingüístic”. El mateix autor, però, reconeixia de seguida el paper imprescindible dels “estàndards regionals” basats en les grans varietats dialectals, tot constatant que la gran massa dels valencians no assumiria com a propi altre estàndard que l'estrictament dialectal. Aquesta opinió, que data de 1989, posa de manifest un estat de les coses que no creiem que avui haja canviat gaire.

El fet que l'IEC manifeste explícitament que s'ha defugit de “crear artificiosament una modalitat supradialectal o de privilegiar unes maneres idiomàtiques sobre les altres, per raons polítiques o culturals” (IEC 1993, 2a ed. rev.: 8), deixa ben clara la seua pretensió, que queda incardinada en la línia fabriana. És significativa, doncs, la postura de l'IEC sobre els criteris seguits en l'estandardització de la llengua. Se cita el següent fragment perquè és rellevant en aquest sentit:

Atesa la realitat sociolingüística de la comunitat catalanoparlant, entenem que la proposta més viable d'estandardització ha d'orientar-se d'acord amb els postulats d'una normativa composicional, basada en diverses solucions polimòrfiques: una varietat de la llengua que contingui suficients elements comuns al diasistema perquè pugui assolir el valor referencial i, alhora, que sigui una varietat no pas monolíticament unitarista sinó més aviat múltiple, això és, que disposi d'opcions alternatives en funció de les grans varietats territorials que configuren l'espai català. (IEC 1996, 2a ed. rev.: 10-11)

Des del centre del domini lingüístic, doncs, amb una part del territori dins de l'administració catalana, una altra dins la valenciana i una altra d'aragonesa, tenim la possibilitat de triar unes formes lingüístiques o altres, a l'hora de produir textos formals: les del català sud-oriental (o central) o les valencianes.⁴⁴ A les Terres de l'Ebre, i més concretament a la comarca d'estudi, les formes usades col·loquialment ja s'ha vist que

⁴³ Sobre l'extensió i els límits del tortosí vegeu l'apartat corresponent (3.1).

⁴⁴ La realitat sociolingüística del Matarranya és més complexa i delicada, amb una manca de referents formals homogenis per a tot l'Aragó catalanòfon.

coincideixen en gran part amb les valencianes, però l'ús formal ha beneït les variants orientals en la major part dels contextos.⁴⁵

Posem-ne un exemple. Observem les següents oracions:

- 1) *En la meua opinió, aquestes divergències es produeixen per dues causes.*
- 2) *En la meua opinió, estes divergències se produïxen per dos causes.*

Totes dues construccions són normatives i tenen un significat idèntic. L'única diferència pertany a la forma: l'ús –l'estàndard– *ha sacralitzat* les primeres i no les segones, en atenció a raons com el nombre de parlants, la tradició o el pes cultural. La tria d'unes o altres, llavors, respondrà a criteris diferents, com ara es veurà. També és cert que, per definició, la tendència general de tota varietat estandarditzada és la selecció d'unes formes lingüístiques i no la reflexió constant sobre la idoneïtat de la tria d'unes o altres per a cada situació comunicativa.

Des del subdialecte tortosí, els avantatges d'un model fidel a les formes lingüístiques de l'àrea geogràfica afectada (oració 2) són clars. En primer lloc, acostava la varietat formal a la llengua parlada, la qual cosa suposa un guany pel que fa a l'autoestima de l'usuari de la llengua, en una àrea que tradicionalment s'ha caracteritzat –cada cop menys, tanmateix– per un autoodi lingüístic que havia derivat, al segle passat, tant en actituds de menyspreu envers el propi parlar com en elucubracions sobre una llengua tortosina diferenciada del català (de la resta del Principat) i del valencià. Josep Lacreu (2012: 18), en una obra de referència sobre l'estàndard oral valencià, afirma que “la nostra voluntat ha sigut evitar al màxim el divorci entre el discurs oral i l'expressió escrita” i que “en termes generals, estem convençuts que no és bo afavorir l'escissió entre l'escriptura i la parla”, en al·lusió a l'estàndard oral i a l'escrit. En segon lloc, un model que des de les comarques meridionals del Principat es decanta per aquestes formes –que coincideixen força amb les del valencià i amb els parlars del sud de l'Aragó catalanòfon– creiem que treballaria per la unitat de la llengua des del vèrtex mateix, ja que prescindiria de límits administratius que no s'adiuen amb la realitat lingüística.⁴⁶

Per un altre costat, i com a realitat que s'ha de considerar seriosament des del centre, són molts els àmbits d'ús i les personalitats que des del País Valencià han optat, des de fa temps, per les formes reforçades del demostratiu i per l'increment *-eix* dels incoatius, assumint així formes orientals com a representatives de l'estàndard comú. Cal que reflexionem, doncs, en profunditat, sobre les bondats de proposar una o altra forma, un o altre model. En aquest sentit, no creiem que es pugui aportar una única solució definitiva vàlida per a tots els contextos, perquè s'ha de tindre en compte un altre factor rellevant: l'àmbit geogràfic de cada manifestació lingüística formal. Ens trobem, llavors, en el terreny de l'adequació o no adequació de cada text en particular. Una publicació de temàtica adreçada a lectors del Baix Ebre, de les Terres de l'Ebre o de l'àmbit del tortosí (receptaris, reculls fotogràfics, assaigs històrics, treballs científics, etc.) podria optar per un model lingüístic amb les variants emprades en aquest territori i, a més de respectar la normativa, seria perfectament adequada. Com a mostra prototípica, citem un estudi de referència: *Plantes del Port* (3 vol.), del Grup de Recerca Científic *Terres de l'Ebre*. Els seus autors, conscients que la riquesa biològica i

⁴⁵ Una excepció destacable és el model de llengua del setmanari *L'Ebre*. Espelta (2003) en fa una anàlisi, tot i que des de llavors s'hi ha produït algun canvi. També n'és una clara excepció el portal informatiu *Aguaita.cat* <<http://www.naciodigital.cat/delcamp/ebrediari/>> [En línia].

⁴⁶ Tres de les isoglosses representatives del dialecte valencià (pronunciació *-r* final de mot; desinència *-e* de la persona singular del present d'indicatiu; article masculí singular *el*) se situen prou al sud del riu Sènia, que fa de límit entre el Principat i el País Valencià.

paisatgística té plasmació directa en la diversitat dialectal geogràfica, de la qual és indestriable, redacten el seu excel·lent treball en un model lingüístic fonamentat en les formes del tortosí. Ho justifiquen de la següent manera:

El model lingüístic usat és el propi del Maestrat, del Matarranya, i de les Terres de l'Ebre. Eixes són les rails on s'alça el massís del Port i on les nostres pròpies s'afonen. [...] No podem esmelegar-nos perquè a nivell de l'Estat s'ignore o minimitze el fet diferencial català quan, a casa nostra, no sempre s'ha dedicat prou atenció a tot allò que s'aparta del costum o del parlar català majoritari. (2008: 10)

Nosaltres ens hem decantat en aquest treball per un model que beu de característiques de la nostra varietat diatòpica i que, alhora, adopta variants de formalitat comunes a tot el domini lingüístic, com el demostratiu amb el reforçament (*aquest*). Els factors que condicionen la nostra decisió són diversos: la temàtica (descripció de la varietat lingüística pròpia), l'abast (d'interès primer per a l'àmbit del tortosí, però amb voluntat de servei per a tot el domini lingüístic) i, no caldria dir-ho, el respecte per la normativa. No inventem res, però. Seguim, *grosso modo*, la proposta de Beltran i Panisello a *Cruïlla* (2002). Pel que fa a la morfologia verbal prenem, en essència, el model valencià perquè és el més pròxim al parlar de la nostra comarca. Aquest model, en els verbs de la 3a conjugació afectats, empra les formes procedents de l'increment llatí -ESC- (*pateixes*) per a l'indicatiu i -ISC- (*patisques*) per al subjuntiu. És el mateix que fan els autors de *Cruïlla* (per a l'indicatiu: *serveixen*; per al subjuntiu: *servisquen*) i el més habitual en publicacions valencianes. Malgrat aquesta tendència, defensem també l'ús del mateix increment -ISC- en els dos modes verbals (indicatiu i subjuntiu: *servixen*, *servisquen*) en àmbits més reduïts, però en contextos també formals. El principal motiu es fonamenta en el criteri estrictament lingüístic, que proporciona més adequació i coherència al text, tot i que som conscients que en els textos formals no ha gaudit del mateix reconeixement que les formes amb *-eix*.

De fet, en la *Guia d'usos lingüístics, 1. Aspectes gramaticals*, de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (2002: 87), es remarca que la major part de gramàtics i escriptors valencians des de les Normes de Castelló han reivindicat l'increment *-eix-* per a l'indicatiu i es recorda que aquest paradigma “té l'avantatge de ser convergent amb la llengua literària de tot el domini en les formes que tenen una major freqüència d'ús en textos escrits”. Amb tot, som del parer que en els àmbits geogràfics adients es podria prioritzar l'infix *-ix-* per tres raons: per la coherència esmentada en l'ús del mateix infix -ISC- en els dos modes, per l'acostament a la llengua parlada i per una afirmació del contínuum lingüístic –que aquestes formes evidencien– entre el tortosí (o el nord-occidental, si es vol) i el valencià. Tant una variant com l'altra són normatives i formen part dels models estàndards del valencià actual.⁴⁷

Amb aquesta simple decisió es podria contribuir a *despenalitzar* unes formes que molts parlants consideren incorrectes i, de passada, es rebatria una suposada independència lingüística del valencià respecte del català, que alguns justifiquen per formes com aquests incoatius. A més, si estem d'acord a valorar la diversitat lingüística com a positiva –extrem que hi ha autors que qüestionen–, una de les maneres de reivindicar-la potser seria aquesta, en línia amb l'opinió de Sistac (2009: 81):

⁴⁷ Ginebra i Solà (2007: 161-162). Per la seua banda, Costa (2008) analitza les prescripcions normatives de l'AVL i de l'IEC per a una frase a l'estil de la que hem proposat anteriorment a 1) i 2). Amb aquest interessant exercici arriba a la conclusió que un valencià, segons quines siguin les fonts de l'IEC consultades, està autoritzat a escriure i dir en un registre formal una oració com “L'apartat cinqué estableix estes dos regles tal com sempre s'han establert”; inversament, també és possible dir o escriure la mateixa oració però amb les formes més generals de la llengua i seguint la normativa de l'AVL (“L'apartat cinqué estableix aquestes dues regles tal com sempre s'han establert”).

Crec que el pallarès, i tot el català occidental, només pot sobreviure si aconsegueix pujar de nivell, elevar part de les seues característiques a la llengua estàndard.

En qualsevol cas, s'entén que preferir un o altre model, unes formes o altres, pugua suscitar controvèrsia i generar crítiques, en una comunitat lingüística que ha tingut un procés d'estandardització irregular, siga per persecució política, per escapçament territorial o per pròpies discrepàncies internes. Amb l'opció que aquí s'adopta, es cerca la coherència amb la variant pròpia, amb les possibilitats formals que proporciona la nostra llengua, amb el respecte per les variants formals més consensuades arreu del domini i amb el desig de mantenir unida, des del centre, la comunitat lingüística que va de Salses a Guardamar i de Fraga a l'Alguer.

5. TRANSCRIPCIÓ

La transcripció al·lofònica es basa en l'Alfabet Fonètic Internacional (AFI), tenint en compte el document "Aplicació al català dels principis de transcripció de l'Associació Fonètica Internacional".⁴⁸ L'inventari de sons emprat en aquest estudi és el següent:

i	vocal palatal tancada	sortir, cadira
e	vocal palatal semitancada	pera, paret
ɛ	vocal palatal semioberta	verd, gerra
a	vocal medial oberta	mà, anar
ɒ / ɔ	vocal medial oberta velaritzada	roca, perdia
	–posició final–	
ɔ	vocal velar semioberta	nou, dona
o	vocal velar semitancada	temor, córrer
u	vocal velar tancada	un, cadup
j	semivocal palatal tancada	baixar, mai
	semiconsonant palatal tancada	iaio, noia
ẽ	semiconsonant palatal semitancada	noia, gaiato
	–intervocàlica–	
w	semivocal velar tancada	tou, traure
	semiconsonant velar tancada	aigua, seues
p	bilabial oclusiva sorda	pa, llépol
b	bilabial oclusiva sonora	beure, bota
β	bilabial aproximant sonora	cabra, òliba
t	dental oclusiva sorda	nit, mata
d	dental oclusiva sonora	demà, mandongo
ð	dental aproximant sonora	maldar, ensalada
k	velar oclusiva sorda	carrer, màquina
g	velar oclusiva sonora	garrofa, enganxar
ɣ	velar aproximant sonora	llaga, agranar

⁴⁸ IEC. Secció Filològica (1999): *Documents de la Secció Filològica de l'IEC*, IV. Barcelona: IEC. A l'apartat 5.1 (Antologia de textos) es concreten els criteris de transcripció fonètica dels textos.

f	labiodental fricativa sorda	foc, carxofa
v	labiodental fricativa sonora	vi, rovell
s	alveolar fricativa sorda	sardina, cossi
z	alveolar fricativa sonora	cosí, rosa
χ / x	uvular/velar fricativa sorda (del castellà)	bandeja, arrojjar
θ	interdental fricativa sorda (del castellà)	viacrucis, zambomba
h	aproximant sorda glotal	ha (onomatopeia del riure)
ts	alveolar africada sorda	ets, potser
dz	alveolar africada sonora	tretze, setze
ʃ	prepalatal fricativa sorda	peix, nàixer
ʒ	prepalatal fricativa sonora	bajoca, ajuntament
tʃ	prepalatal africada sorda	xalar, carxofa
dʒ	prepalatal africada sonora	joc, formatge
l	líquida lateral alveolar	lo, li
ʎ	líquida lateral palatal	llop, poll
r	líquida bategant alveolar	fora, cara
r	líquida vibrant alveolar	rogle, carrer
m	nasal bilabial	cama, madur
ɱ	nasal labiodental	infern, confessar
n	nasal alveolar	un, nas
ɲ	nasal palatal	vinya, llenya
ŋ	nasal velar	encara, un gos

Se segueixen, en aquest estudi, els mateixos criteris de transcripció que la Dra. Cubells (2009, 1: 56-57) fixa en la seua tesi doctoral sobre la Ribera d'Ebre. Al principi de l'apartat dels etnotextos (IV.1), es complementen alguns dels criteris aquí exposats.

S'ha optat per una transcripció funcional o ampla i, per tant, no s'inclouen ni el diacrític de dentalització dels sons laterals, alveolars fricatius i nasals ni el de palatalització dels sons nasals. Quan es transcriu un text o una paraula sencera, l'accent d'intensitat se situa al límit sil·làbic, però, per motius pràctics, quan es transcriu una sola vocal s'ha posat damunt de la vocal tònica: en el capítol de fonètica, per exemple, en l'apartat de vocalisme només es dona la transcripció fonètica de la vocal objecte d'estudi.

Pel que fa a la transcripció de sons ròtics, i amb el mateix criteri de transcripció ampla, cal considerar que davant de consonant “és possible l'alternança entre les realitzacions bategant i vibrant amb poques vibracions (sovint dues)” (Recasens 1991: 326) i que la presència d'una o altra realització depèn de diversos factors, per la qual cosa s'ha optat per unificar-les en el so [r], que es creu que és el més acostat a la pronúncia del parlant, tal com s'ha registrat (almenys en la nostra apreciació), malgrat que Recasens (1991: 327) assenyala que en context preconsonàntic i final absolut de frase “el valencià i el català n.-occ. meridional solen optar per les realitzacions bategant o aproximant, i la resta de dialectes per la realització vibrant”.

La lateral alveolar, en català, acostuma a ser velaritzada. El grau de velarització, però, varia en funció del context suprasegmental del so: en posició final la lateral és més velaritzada que en posició inicial. Tot i això, com que es considera com a norma que la lateral [l] és velaritzada en català, no es transcriu amb el símbol de velarització [ɫ].

L'allargament d'un so es reflecteix amb el símbol corresponent (:). Però en el cas d'un so allargat en posició final de mot, si aquest va seguit d'un mot iniciat amb un síl·laba que comença amb el mateix so en posició tònica, es prefereix no emprar el símbol d'allargament i s'opta per la duplicació del so, ja que la col·locació de l'accent tant abans com després de l'allargament podria reflectir una pronúncia no ajustada a la realitat. Així doncs, es transcriu [um 'mɔr] i no [um: 'ɔr] o [u 'm:ɔr] (*un mort*).

En la resta de casos, l'accent se situa sempre davant de la síl·laba, del marge consonàntic inicial també si aquest és un article o un pronom feble (p.ex. ['lajɣwa] o ['taj 'βist]).

En el cas que els sons africats formen el marge consonàntic inicial de la síl·laba, l'accent se situa davant de l'africat, tot i que el símbol d'aquest sons no inclou la lligadura (per exemple, *potser*: [po'tse]).

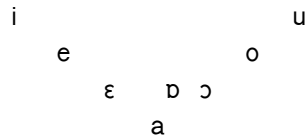
Aquestes indicacions caldrà tindre-les presents en l'apartat d'antologia de textos que s'ofereix al final, on també es fan constar els criteris de transcripció. Els textos que s'hi presenten estan extrets de les entrevistes realitzades amb els informants. En cada text s'indica el nom de l'informant i la data d'enregistrament.

II. DESCRIPCIÓ LINGÜÍSTICA

1. FONÈTICA

1.1. Vocalisme tònic

El sistema vocàlic tònic del Baix Ebre coincideix amb el del bloc occidental de la llengua, amb la particularitat de la vocal medial oberta velaritzada, present de manera generalitzada a Paüls. Aquest n'és el triangle:

1.1.1. Tractament de A tònic llatina

És general, en totes les poblacions i en la majoria de contextos, el manteniment de la vocal [a] procedent de \bar{A} i \bar{A} llatines:

CAPRA > <i>c[á]bra</i>	GAMBA > <i>c[á]ma</i>	PALEA > <i>p[á]lla</i>
CABALLU > <i>cav[á]ll</i>	GERMANU > <i>germ[á]</i>	ALLIU > <i>[á]ll</i>

Així mateix, es manté a tot arreu la /a/ etimològica en les formes rizotòniques dels següents verbs:

NASCERE > <i>nàixer</i>	IACERE > <i>jaure</i> ⁴⁹	NATARE > <i>nadar</i>
-------------------------	-------------------------------------	-----------------------

També és general *xarrar*,⁵⁰ amb *a*. Del doblet *traure* / *treure*, el primer és el majoritari a la comarca, però convivint amb *tr[ε]ure* a l'Ametlla i al Perelló (mapa 734/11).

Un cas particular de manteniment de la /a/ etimològica que singularitza el tortosí és el mot *aix* (< AXE), referit a l'eix del carro. S'ha enregistrat a tots els pobles, excepte Aldover, l'Ametlla, Benifallet, el Perelló i Tivenys (mapa 83/1), a l'extrem septentrional. La palatalització que se sol produir en la vocal media oberta en els altres casos en què apareix amb aquest context (MATAXA > *madeixa*) porta Veny (2013: 167) a pensar si no es tracta d'una adaptació de l'aragonès antic *axo*. Gimeno⁵¹ planteja la possibilitat que un context fònic pròxim a l'àton, com *eix del carro*, haja produït el pas a [a] de la /e/ inicial, com ocorre de manera general en context àton inicial (v. 1.2.1.2).

En alguns contextos fònics, en contacte amb un so palatal sobretot, aquesta /a/ pot tancar-se en [ε], i poden conviure els dos resultats, com en els casos següents, força estesos:

<i>[é]igua:</i>	a tots els pobles, tret de Amt i Pe; <i>aigua:</i> arreu (mapa 1109/17)
<i>ll[é]rg:</i> ⁵²	a tots els pobles; <i>llarg:</i> Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Có, JM, Pe, RC, Ti (mapa 1110/17)

⁴⁹ A Roquetes s'ha recollit també *j[ε]ure*.

⁵⁰ Mot d'origen onomatopèic. Segons Coromines, "la forma més antiga degué ser pertot *xarrar*, amb *a*" (DECat, IX: 512).

⁵¹ En una recensió de l'obra de Castellà (2018a) pendent de publicació a *Estudis Romànics*.

⁵² El fenomen també es produeix en valencià septentrional, en mallorquí i en eivissenc (PALDC, 3: 23).

El tancament es trasllada, en nombroses ocasions, als derivats dels mots esmentats: *des[é]igüe* (a Alda, Amp, Bí, Cs, Cv, Lli, i Vi, per exemple), *ll[e]rguet* (Alda, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, Ti, To).

L'evolució /a/ > [ɛ] s'ha recollit en altres mots que mostren contextos palatals similars. La majoria d'ells conviuen amb les corresponents variants amb [a]:

<i>ll[é]grima:</i>	Alda, Cs, Cv, Lli, Re, Ti
<i>i[é]io, i[é]ia:</i>	a tots els pobles, tret d'Alf, Amt, Pa i Pe (mapa 1111/17)
<i>cr[é]nc:</i>	Alda, Có, Lli (mapa 1070/15)
<i>gu[é]tla:</i> ⁵³	Amt, Pe (mapa 431/6)
<i>ll[é]vis:</i>	Lli
<i>ll[é]r:</i>	Amp

El tancament també pot ser degut a la presència d'una ròtica vibrant subsegüent, com també succeeix en balearic i alguerès (Moll 1991: 77): *guit[é]rra* (Alda, Cv, Có, JM, Ro), *s[é]rna* (JM, Cv), *[é]rres* (Be, Cv, Je, JM, RC, Re, Vi).⁵⁴ Altres palatalitzacions enregistrades són *mit[é]t*, *virít[é]t*⁵⁵ o *ex[é]cte*, aquesta última ([ag'zekte]) probablement per atracció de mots cultes que a la comarca es pronuncien amb aquesta palatal semioberta:⁵⁶ *respecte*, *aspecte*, *concepte*, *insecte*, *afecte*, etc. S'han recollit altres tancaments, que són particulars per la solució enregistrada o per l'abast del mot.⁵⁷

A Paüls, el timbre de la /a/ tònica pateix una velarització quan es troba en posició final.⁵⁸ Es tracta de l'única localitat del Baix Ebre que presenta aquest fenomen d'una forma força general, tot i que és més perceptible en uns parlants que en altres. Navarro (1996, 1: 41) també el recull a Favara, Nonasp i Arnes:

<i>vent[ɔ̃]r</i>	<i>gr[ɔ̃]</i>	<i>cavall[ɔ̃]r</i>	<i>pl[ɔ̃]</i> (mapa 1112/17)
------------------	---------------	--------------------	------------------------------

1.1.2. Tractament de Ī tònica llatina

La vocal Ī del llatí clàssic, [i] en llatí vulgar, es manté en català amb el mateix timbre palatal tancat, també al Baix Ebre:

APRĪLE > <i>abr[i]l</i>	GALLĪNA > <i>gall[i]na</i>	RĪUU > <i>r[i]u</i>
DORMĪRE > <i>dorm[i]r</i>	UĪNU > <i>v[i]</i>	SPĪCA > <i>esp[i]ga</i>

⁵³ Per al resultat del gup T'L, vegeu l'apartat 1.3.2.4.

⁵⁴ Aquesta última, *les arres* com a símbol de bens que es compartiran en el matrimoni, s'ha registrat sense formar part de l'enquesta. És probable, doncs, que estiga present en altres poblacions.

⁵⁵ Amb afèresi de les dues primeres síl·labes ([tét]) quan el mot és emprat per a demanar a l'interlocutor la confirmació d'allò que s'afirma: "és bonic, tat?", "tat que això ja ho vam dir l'atre dia?" (vegeu apartat 1.2.1.4). El tancament /a/ > [ɛ], però, no es produeix a tot arreu. S'ha enregistrat a Alda, Aldr, Alf, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe i probablement és emprat també a la resta de localitats properes al tram baix del riu, però no a les septentrionals (Amt, Be, Pa, Pe), que no el presenten.

⁵⁶ Aquesta pronúncia dels mots cultes té continuïtat en valencià i és present en balear, com a norma general; és una articulació que també apareix al camp de Tarragona (Navarro 2012: 43).

⁵⁷ Per exemple, la Cava i Jesús i Maria presenten també la particularitat del tancament /a/ > [é] en el castellanisme *tanto*, usat en l'expressió *al tento*: "vés al tento que trencaràs la canya", "has d'anar molt al tento". És explicable, potser, per dissimilació amb la *a* de la contracció precedent. A Camarles s'ha recollit el grup de preposicions "de+hasta" > *d'hasta* (castellanisme evident, d'ús general al Baix Ebre) amb una vocal tònica semitancada: "ho vaig fer d'hesta que em vaig jubilar", amb dissimilació amb la vocal final.

⁵⁸ Els mateixos parlants són conscients d'aquest so, tal com un informant va reconèixer i explicitar: "La *a* la fem en la *o* nates, eh! En ves de dir *pa* diem *po*. Hi ha gent que hi parla molt aixins, aquí."

A les localitats de l'Ametlla i el Perelló, en el mot *síndria* –procedent de l'àrab *sindiia*–, es produeix una obertura de la tònica: *s[é]ndria*. El fenomen es trasllada també als derivats (*sendriera*). Com es veurà en l'apartat del lèxic corresponent (4.1.3.3), la paraula *síndria* només apareix a Benifallet, a Paüls i a Xerta; la major part de la comarca es refereix a aquesta fruita amb l'expressió *meló de moro* (mapa 224/3).

1.1.3. Tractament de Ĭ i Ī tòniques llatines

L'evolució d'aquestes Ĭ i Ī del llatí clàssic dona [e] en llatí vulgar. El català occidental manté aquest mateix timbre del llatí vulgar. També els parlars del Baix Ebre (mapa 1113/17). En català oriental ha evolucionat a [ɛ], després que a l'època medieval donés [ə], que és la solució que encara conserva la major part del català balear.

PARĒTE > <i>par[é]t</i>	CĒBA > <i>c[é]ba</i>	PLĒNA > <i>pl[é]</i>
APĪCULA > <i>ab[é]lla</i>	BĪBERE > <i>b[é]ure</i>	PĪRA > <i>p[é]ra</i>

Els diminutius procedents de -ĪTTU, -ĪTTA també presenten el mateix so vocàlic palatal semitancat:

<i>gat[é]t</i>	<i>goss[é]t</i>	<i>grand[é]t</i>
----------------	-----------------	------------------

Un cas particular és el de VĪCIA (> *veça*), que en la major part de les localitats en què s'ha recollit⁵⁹ presenta una palatal semioberta com a vocal tònica:

(*guixa*)*v[é]ça*: Alf, Be, Bí, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Vi, Xe;
v[é]ça: Alda, Amp, Amt, Cs (mapa 76/1)

En aquesta paraula, la mateixa obertura [ɛ] és present en balear, i no [ə] com caldria esperar, cosa que per a Moll (1991: 75) “és un cas anòmal no explicat”. La propagació d'aquest timbre semiobert tant a l'occidental com al balear porta Coromines (DECat, IX: 60) a afirmar que “s'hi degué introduir des del Principat, d'acord amb el conreu de la planta”. El mateix autor el recull amb [é] tancada regular al Pallars.

El mot COEMETĒRIU ha donat el mateix resultat a tota la comarca, *cement[é]ri*, amb una palatal tònica semioberta i nasal adventícia. És la forma comuna a tot el valencià, el balear i el septentrional.

D'altra banda, el contacte de Ĭ i Ī amb una líquida tendeix a obrir la vocal palatal semitancada en semioberta, en tot el català occidental (CANĎELA > *cand[é]la*; PĪLU > *p[é]l*). En el terme *mistela*,⁶⁰ però, les poblacions sud-orientals articulen una palatal semitancada, i no semioberta com la resta de la comarca:

mist[é]la: Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe;
mist[é]la: Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, To (mapa 1114/17)

La tònica palatal del demostratiu procedent de ĪSTE, pronunciat generalment [é]ste, pateix una obertura en [a] quan el demostratiu actua com a determinant en uns contextos molt concrets, normalment en construccions temporals d'ús habitual: [á]ste *matí*, [á]sta *tarde*. S'observa, alhora, en els llocs on es dona aquest canvi, una desaccentuació de la vocal tònica del demostratiu, conseqüència de la interpretació del grup *este-matí* (i similars) com un tot, la qual cosa afavoriria i explicaria el canvi *este* > *aste*, seguint la norma general de l'obertura de les [e] àtones inicials dels segments *en-*, *em-*, *es-*. És una modificació recollida en localitats del sud-est de la comarca (Alda, Amp, Có, Cv, JM, Je, Lli, To). En la forma masculina, fins i tot la vocal final pot obrir-

⁵⁹ Es considera també el compost *guixaveça*. El mapa 77/1 dona compte de la variació lèxica.

⁶⁰ Probable italianisme, segons Coromines (DECat, V: 626).

se per assimilació (*[a]st[a] matí*), tret registrat a l'àrea del Delta (Cv, JM, Lli) i que probablement dona en localitats veïnes.

La vocal tònica del mot *hèrnia* presenta a l'Aldea, Campredó i Lligallos, a l'àrea meridional de la comarca, una obertura màxima: *hàrnia*. Coromines (DECat, IV: 787) explica que “també la variant fonètica *àrnia* (o *arnía?*) es va usar, amb el sentit etimològic, en la nostra llengua”. Podria tractar-se, doncs, d'un arcaisme. L'ALDC recull el mateix fenomen a Vinaròs.⁶¹

1.1.4. Tractament de Ē tònica llatina

La Ē tònica del llatí clàssic dona [ɛ] en llatí vulgar però evoluciona a [e] en català en la majoria de posicions a gairebé tot el domini lingüístic, també al Baix Ebre:

TĒMPUS > t[é]mps	VĒNTUS > v[é]nt	HĒRBA > h[é]rba
PĒRSICU > pr[é]ssec	PĒTRA > p[é]dra	PĒLL > p[é]ll

La [ɛ] del llatí vulgar es manté en els següents contextos, quan va seguida de líquida, davant dels grups N'R i RR o davant R seguida de consonant no labial:

GĒNERU > g[é]ndre	SĒRRA > s[é]rra	GĒLU > g[é]l
TĒRRA > t[é]rra	MĒRULA > m[é]rula	MĒL > c[é]l

Són les solucions generals a tota la comarca.

1.1.5. Tractament de Ő tònica llatina

La [ɔ] del llatí vulgar, procedent de Ő llatina, conserva en català la mateixa obertura en gairebé tots els contextos:

DŌMINA > d[ó]na	CŌLLU > c[ó]ll
PLŌUET > pl[ó]u	CŌRPUS > c[ó]s

Quan després de la vocal ve una nasal seguida d'una oclusiva, la tendència és el tancament en [o]:

CŌNTRA > c[ó]ntra	CŌMPARAT > c[ó]mpara
-------------------	----------------------

1.1.6. Tractament de Ō i Ū tòniques llatines

El resultat d'aquestes vocals en llatí vulgar és [o]. Al català del Baix Ebre es manté aquest mateix so velar semitancat:

NEPŌTE > neb[ó]t	TŪSSE > t[ó]s
COTŌNEU > cod[ó]ny	UEREĀNDIA > verg[ó]ny

També la partícula *com* (< QUŌMODO) segueix la llei fonètica a tota la comarca: *c[ó]m*.

Pot haver-hi una modificació en el timbre de la vocal quan a continuació es troba una nasal seguida de palatal o velar. En aquests casos esdevé un tancament en [u]:

IŪNCU > j[ú]nc	MŪNGIT > m[ú]ny	PŪNCTA > p[ú]nta
----------------	-----------------	------------------

⁶¹ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/06/Mapa-79.pdf>>.

Aquest és un fenomen general a tot el domini lingüístic, excepte en el primer dels exemples, IŪNCU, que presenta el doblat *junc* / *junc*, que es reparteixen pel bloc oriental i occidental de la llengua, respectivament.⁶²

Hi ha altres mots en què el resultat pot ser diferent. És el cas de CRŪSTA, que dona *cr[ɟ]sta*⁶³ a tots els pobles, excepte a Benifalset i a Paüls (*cr[ó]sta*), que presenten la mateixa solució que la veïna Terra Alta (Navarro 1996, 1: 44) i que les localitats septentrionals de la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 66) (mapa 1115/17).

Troblem el mateix context posttònic a *LACŪSTA, amb la següent distribució per localitats, segons l'obertura de la vocal velar:

llang[ɟ]sta: Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *llang[ó]sta*: Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Pa, Pe (mapa 1116/17)

Pel que fa a PŪTEU > *pou*, el resultat de la Ū és una velar semitancada a tot arreu, tal com li correspon per evolució fonètica; a Jesús i Maria s'ha recollit també la variant *p[ɟ]u* (mapa 1117/17), minoritària al domini lingüístic i que apareix per dissimilació en àrees diverses de l'occidental, de l'extrem nord a l'extrem sud.

La vocal tònica de *xop*, mot procedent d'un PLÖPPU variant vulgar de PŌPULUS, a través del castellà de ben antic,⁶⁴ és [ɟ] a totes les poblacions. També és l'obertura majoritària a la Ribera d'Ebre i a la Terra Alta.⁶⁵

Per al resultat de *ŪLVA > *volva* (de neu) –en les localitats on s'ha recollit–, el que es pot destacar és la distribució geogràfica de les dues variants: *grosso modo*, velar semioberta a la meitat occidental, velar semitancada a l'oriental:⁶⁶

v[ɟ]lva: Alf, Be, Bí, Có, Je, Pa, Re, To, Xe; *v[ó]lva*: Alda, Aldr, Amt, Amp, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Vi

1.1.7. Tractament de Ū tònica llatina

La Ū tònica llatina manté el timbre a tota la comarca, igual com a la resta del domini lingüístic (exceptuant el capcinès):

LŪNA > *ll[ú]na* MATŪRU > *mad[ú]r*
CRŪDU > *cr[ú]* FRŪCTU > *fr[ú]it*

El participi del verb *fondre*, FŪSU > *fus*, té aquest mateix resultat a tot el Baix Ebre, tret de l'Ametlla, on s'ha recollit *fos* / *enfós* (mapa 848/11), amb la vocal velar semitancada pròpia del bloc oriental de la llengua.

Altres casos de tancament Ū > [o], minoritaris per la poca extensió geogràfica dels mots en qüestió, són:

BRŪMA > *broma*: Alf, Amt, Pe, Re (mapa 496/7)
LŪRIDU > *llord*: Aldr, Be, Xe (mapa 877/11; mapa 878/11)

⁶² El Solsonès, on és general la solució amb [ú], queda inclòs dins el bloc occidental, pel que fa a aquest tret distintiu dels dos blocs (Castellà 2001: 26).

⁶³ Moll (1991: 82) justifica aquesta obertura per una probable contaminació de veus com *costa* o *closca*.

⁶⁴ Coromines (DECat, IX: 579). L'Alcover-Moll proposa l'hipotètic CLÖPPUS. Castellanisme admès.

⁶⁵ Cubells (2009, 1: 69), Navarro (1996, 1: 44), respectivament.

⁶⁶ *V[ó]lva* és, segons Coromines (DECat, IX: 387), la forma més antiga.

1.1.8. Diftongs tòpics

Els diftongs creixents dels grups /kwá/ i /gwá/ es mantenen en tots els casos a tots els pobles:

q[wá]tre *ig[wá]ll* *cinq[wá]nta* *g[wá]nt*

La monoftongació generalitzada del mot *quasi* (*casi* [‘kazi]) s’explica per influència del castellà. Pel que fa al diftong tòpic del verb *veure*, cal destacar que la monoftongació és la solució majoritària (siga *vore* o *vere*), coincidint amb el valencià, mentre que l’articulació de [éw] queda restringida als pobles septentrionals, solució que troba continuïtat a les comarques veïnes, la Ribera d’Ebre (Cubells 2009, 1: 68) i la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 149):

vore: Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; *vere*: Aldr, Je, RC, Ro, Ti, To; *veure*: Amt, Be, Pe, Pa, Xe (mapa 597/10)

A la major part del Baix Ebre, la paraula *eina* ha estat tradicionalment pronunciada amb dues vocals inicials en hiat i no pas diftongades, és a dir, amb un so medial obert seguit del so palatal tancat tòpic (mapa 1118/17):

aïna [a‘ina]: Alda, Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
aina [‘ajna]: Pa, Ro, Ti, Xe
eina [‘ejna]: Amt, Be

Altres mots mantenen aquest tipus de diftong decreixent, com *cuina*, que és general. La paraula *feina*, en canvi, només és present a l’Ametlla i al Perelló. També s’hi ha recollit amb palatalització de /n/ i la consegüent eliminació del diftong (vegeu 1.3.5.1). Pel que fa a *buina*, hi ha una variació interessant a reflectir, pel que fa al tractament del diftong. Se’n detallen les variants:

faena: a totes les localitats, tret de Amt, Pe (mapa 893/11)
feina: Amt, Pe; *fe[ɲ]a*: Amt, Pe
buina: Be, Ti; *boïna*: Pa, RC; *bu[ɲ]a*: Pe⁶⁷ (mapa 332/4)
bonyiga: Alda, Alf, Có, To, Xe⁶⁸

En el mot *avui*, tres localitats se separen de la resta de la comarca respecte a la manera de pronunciar el grup vocàlic. L’Ametlla, Benifallet i el Perelló articulen no pas un diftong decreixent, com fan les altres localitats ([a‘βuj]; [a‘vuj] a Paüls), sinó un diftong creixent afavorit pel manteniment de la forma antiga que no presenta la pròtesi del so labial: [a‘wi] (mapa 1119/17). El mateix succeeix amb el numeral *vuit* a les mateixes poblacions, que és articulat [‘wit], sense pròtesi labial (mapa 1120/17).⁶⁹ La solució d’aquests dos mots, doncs, acostava aquests parlars al valencià.

En el diftong creixent primer de *iaia*, l’element semiconsonàntic inicial pot arribar a desaparèixer amb el context d’un determinant precedent acabat en vocal (*ma iaia* > [ma ‘ea]). La segona semiconsonant pot obrir-se en un so més aviat semitancat. Igualment, en el cas de *gaiato* la semiconsonant es torna semitancada (*ga[ǽ]ato*) i, per proximitat amb el timbre de la medial oberta primera, arriba a ocupar el seu lloc fent-la

⁶⁷ Amb el derivat verbal *embunyar*, recobrir les arnes amb buina per a protegir-les.

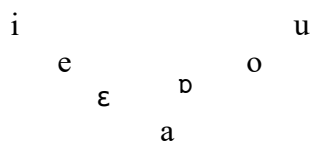
⁶⁸ A Có i Xe amb canvi de *b* per *m* per assimilació a la nasal palatal: *monyiga*. Les localitats que no apareixen han donat altres respostes.

⁶⁹ Convivint també amb la forma general del Principat.

desaparèixer i el grup vocàlic esdevé un hiata, *gueato* ([ge'ato]), a la majoria de pobles. Al Perelló, on el mot és *femení*, es produeix igualment un hiata, però amb manteniment del timbre de la semiconsonant, esdevinguda ara una simple palatal tancada: *guiata* ([gi'ata]) (mapa 351/5).

1.2. Vocalisme àton

El triangle del vocalisme àton del Baix Ebre presenta set sons. Els tres més oberts venen donats per la diferent articulació que trobem de la /a/ en posició final absoluta:

1.2.1. Tractament de /a/ i /e/ en posició pretònica i posttònica

1.2.1.1. Distinció /a/-/e/

Com a norma general, es distingeix entre /a/ i /e/, tant en posició pretònica com posttònica. És un tret propi del català occidental:

<i>p[a]ret</i>	<i>cas[e]s</i>
<i>r[e]ntar</i>	<i>mar[e]</i>

1.2.1.2. /e/ pretònica

La vocal /e/ dels segments inicials *en-*, *em-*, *es-*, *eix-*, en els quals apareix en síl·laba travada, tendeix a pronunciar-se [a] (mapa 1121/17):

<i>[a]nciam</i>	<i>[a]mpeltar</i>	<i>[a]stendre</i>	<i>[a]ixam</i>
-----------------	-------------------	-------------------	----------------

És un tret característic del català occidental. Aquesta obertura també es produeix amb una /e/ inicial en síl·laba lliure, com a *[a]rer*, *[a]riçó*, *[a]ruga* (< ERÜCA), que és la pronúncia generalitzada al Baix Ebre.

S'articula igualment com a medial oberta la vocal inicial del verb *amprar*. Tant la forma *emprar* com *amprar* són normatives, en el sentit que a l'enquesta es preguntava, que és el de "demanar en préstec alguna cosa". Al Baix Ebre també es pronuncien amb [a] les formes rizotòniques d'aquest verb (jo *ampro*, tu *ampres*, ell *ampra*), cosa que indica que l'infinitiu ha de ser *amprar*. No es tracta, doncs, de la forma *emprar* pronunciada amb l'obertura del segment inicial *em-* que s'acaba d'explicar. De fet, *amprar* és la forma predominant en el català occidental. Tal com explica Coromines (DECat, III: 304), tant la variant amb *a* com la variant amb *e* apareixen de seguida i els textos antics sovint vacil·len entre una i l'altra, que conviuen al principi amb un antic *aemprar* (< ADIMPĒRARE).

L'obertura /e/ > [a] es dona també en nombrosos mots que presenten una /e/ pretònica no inicial. Pot vindre determinada per diversos factors: contacte amb una ròtica vibrant, assimilació a una [a] tònica, dissimilació d'una [e] tònica, etc. Aquesta pronúncia de /e/ com a [a] és general a *t[a]ulada* (de les teules de la casa), *cad[a]rnera*, *ll[a]nçol*, *ll[a]ganya*, *j[a]rsei*; majoritària en paraules com *carr[a]tó* (mapa 87/1),

carr[a]tell (mapa 88/1), *t[a]rrat*, *poll[a]gana*⁷⁰ (mapa 38/1), *t[a]rròs*,⁷¹ *p[a]stanya*, *carr[a]tera*, *j[a]gant*, *forr[a]llat*; minoritària a *t[a]mor* (mapa 1038/14), *j[a]perut*, entre d'altres. També és present en altres mots que s'han enregistrat de forma no sistemàtica en dur a terme aquest estudi: *j[a]megar*, *ll[a]uger*, *r[a]bentar*, *r[a]cer*, *r[a]mor*, *r[a]vés*, *s[a]ncer*, *tr[a]ballar*, *tr[a]pitjar*, etc. El cas de *ll[a]gum* mostra més variació (v. mapa 77/1).

1.2.1.3. Tractament /a/ final

A part del manteniment d'aquest so medial obert, al Baix Ebre la realització d'aquest fonema en posició final àtona presenta dues solucions més (mapa 1122/17):

[ɛ]: Amt, Be, Pe

[p]: Pa

[a]: la resta de poblacions

Hi és predominant la conservació de la vocal medial oberta, tal com es dona majoritàriament en català occidental:

pal[a]

carxof[a]

cas[a]

cuin[a]

Trobem aquesta vocal a totes les poblacions de la comarca, excepte a quatre localitats extremes, dues del nord-oest i dues del nord-est: Paüls, Benifallet, l'Ametlla i el Perelló. Les tres darreres presenten, en aquesta posició, una vocal palatal semioberta, anàloga a la que caracteritza el lleidatà:

baran[ɛ]

*llebr[ɛ]*⁷²

per[ɛ]

bot[ɛ]

En l'ALDC –i el PALDC– es distingeixen quatre graus d'obertura per a les vocals palatals i les velars. A l'Ametlla de Mar,⁷³ aquest atlas lingüístic transcriu per a la /a/ final un so vocàlic intermedi entre [e] i [ɛ]. En el present treball només es fixen dos graus d'obertura intermedis entre l'obertura i el tancament, i es considera que el so articulat en aquest context és el d'una vocal palatal semioberta. Es constata, de tota manera, que es tracta d'un so que no té exactament la mateixa obertura a les tres localitats esmentades. Es percep que a l'Ametlla és més obert que no pas al Perelló i a Benifallet. També és cert que hi ha parlants que pronuncien una [ɛ] més oberta que altres. L'idiòlecte, doncs, també hi influeix. Tanmateix, es pot afirmar que els sons recollits en aquesta posició pertanyen al camp de dispersió de la [ɛ].⁷⁴

Navarro (1996, 1: 46) i Cubells (2009, 1: 73) recullen el mateix so palatal semiobert en àrees de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre. Veny (1998: 92, 101) el localitza al Segrià, la Noguera, les Garrigues i en indrets de l'Aragó catalanòfon (de sud a nord, a Fraga, Santisteve i Castanesa). També Navarro (2005: 19) l'hi documenta, a Maella. Al Montsià reapareix en àrees de l'interior.

⁷⁰ Segons el DCVB, d'un hipotètic *POLLĪCANA o *POLLĪCATA. La forma catalana originària, doncs, seria *pollegana*.

⁷¹ La variant *t[o]rròs* s'ha recollit a Jesús i Maria, Lligallos i el Perelló.

⁷² La pronúncia denota que es parteix de la variant *llebra*, que és general a la comarca (i no *llebre*).

⁷³ Recordem que és una de les dues poblacions del Baix Ebre que són enquestades per a l'ALDC i el PALDC. L'altra és Roquetes.

⁷⁴ Els parlants perceben també aquest timbre diferent. Transcrivim, com a mostra significativa al voltant del que s'ha acabat de comentar, les paraules d'un informant de Benifallet sobre aquesta vocal àtona final: "Natros ho fem an la *ɛ*. A Tortosa an la *a*. I al Pinell una *ɛ* clara; natros encara la matem una mica la *ɛ*, però vas al Pinell i la *ɛ* és seca. Natros tinim una *a-ɛ*."

Pel que fa a Paüls, s'hi conserva encara amb una vitalitat remarcable la realització d'una vocal medial oberta velaritzada ([ɔ]). Com ja s'ha explicat, es tracta d'una vocal que també hi apareix en posició tònica. És un tret que caracteritza el parlar de la població i el singularitza dels de la resta la comarca. Posem èmfasi en la "vitalitat" del so perquè en altres localitats també s'ha recollit, però d'una manera escadussera i pràcticament testimonial:⁷⁵

*pal[ɔ]**febr[ɔ]**pedr[ɔ]**tac[ɔ]*

Un detall de les localitats i comarques del domini lingüístic on s'ha enregistrat aquest so l'ofereix Cubells (2009, 1: 74-75). Es tracta d'una realització pròpia del nord-occidental i que afecta també àrees de transició entre aquest dialecte i el sud-oriental o central, tal com vam comprovar en dos treballs⁷⁶ en què analitzàvem la transició entre els dos blocs de la llengua a les Garrigues, l'Urgell, la Segarra i el Solsonès. S'hi va recollir aquesta *a* velaritzada en algunes localitats orientals de les Garrigues, al sud de l'Urgell i a la major part de pobles de la meitat occidental del Solsonès.⁷⁷ Cal dir que és un tret en recessió per diversos motius. És restringit geogràficament, no pas general en el domini lingüístic; és tingut sovint com a rural, amb càrrega pejorativa, propi de gent gran i de poblacions agrícoles i ramaderes poc comunicades fins fa relativament poc; les generacions joves tendeixen a abandonar-lo a l'hora de cursar els estudis secundaris en localitats on el so és desconegut (en el cas de Paüls, a Roquetes); la pròpia evolució interna de la llengua el porta a la substitució en favor de [a] (a la zona occidental) o de [ə] (en àrees de transició cap a l'oriental). A Paüls, és evident que la situació lateral de la població⁷⁸ respecte a la resta de la comarca ha jugat a favor del manteniment del so [ɔ], especialment en parlants de primera generació.

1.2.1.4. Tractament de /a/ i /e/ pretòniques en contacte amb alveolar bategant

Tal com acostuma a reaccionar el català occidental i altres àrees del domini lingüístic en aquest context,⁷⁹ la conservació de la /a/ i la /e/ pretòniques en contacte amb bategant tendeix a ser majoritària, cosa que acostaria els parlars del Baix Ebre al valencià, donant continuïtat a aquesta característica cap al tarragoní. Són generals les variants *caragol*, *carabassa* (mapa 168/3),⁸⁰ *carbassera*, *barana*, *taronja*, *caramels* (o amb el castellanisme *caramelos*, pronunciat amb [é]).

Un cas anàleg és el del mot *falaguera* (mapa 202/3), predominant a la comarca, en el qual també hi és general el manteniment de les pretòniques, tot i que no està en contacte amb una bategant sinó amb una líquida, que comparteix característiques vocàliques amb aquella. Només l'Ametlla i el Perelló se'n desmarquen i fan caure la vocal pretònica, d'acord amb la solució majoritària del bloc oriental de la llengua. La isoglossa que delimita l'ús d'una variant o altra indicaria que aquestes dues poblacions serien les més meridionals del domini en l'ús de *falguera*, com es desprèn de l'observació del mapa corresponent del PALDC, 5 (Veny 2015: 88).

⁷⁵ A Aldover (*lloc[ɔ]*), Alfara (*bonyig[ɔ]*) i Tivenys (*veç[ɔ]*, *lloc[ɔ]*, *cam[ɔ]*). Es tracta d'un so més tancat i posterior que una [a].

⁷⁶ Castellà, Cot, Fatsini, Valls (2000: 25, 43); Castellà (2001: 30); Castellà (2003a: 29).

⁷⁷ Arbeca, Cervià, l'Espuga Calba, els Omellons i el Vilosell (Garrigues); Ciutadilla, Guimerà, Llorenç de Vallbona, Maldà, Montblanquet, els Omells de na Gaia, Rocallaura i Vallbona de les Monges (Urgell); Guixers, Riner, Freixinet, Sant Llorenç de Morunys, Llinars, Cambrils, Clarà, Sant Climent, Peracamps, Llobera (on també el recull el PALDC, 1: 40), Lladurs i Solsona (Solsonès). Alguns d'aquests pobles del Solsonès són considerats pràcticament orientals.

⁷⁸ Per geografia, per comunicacions.

⁷⁹ El balear o el tarragoní, per exemple.

⁸⁰ Amb les variants *carbassa* i *carbassera* a Aldover, Alfara i Tivenys.

Hi ha algunes excepcions remarcables que afecten uns determinats mots, més que no pas unes poblacions concretes. Així, aquesta vocal pretònica cau sempre en els mots *verma* (mapa 103/2), *vermar* (mapa 105/2), *vermadors* (mapa 104/2), *frígola*⁸¹ (mapa 197/3). En *fréstec* també acostuma a perdre's, tot i que se n'ha recollit algun cas amb manteniment de pretònica.⁸²

En algunes paraules, l'ús d'una o altra forma està més repartit:

escarabat:⁸³ Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi;
escarabot: Be; *escarbat*: Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Xe; *escarbot*:
Amt, Pe, Ti

embarassada: Aldr, Alf, Be, Re, Vi; *embrassada*: Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs,
Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe

Pel que fa a *carmull* / *caramull* i variants (mapa 72/1), la meitat sud de la comarca és, a grans trets, la que conserva els dos sons vocàlics pretònics.

En comentar la palatalització de la vocal tònica (v. 1.1.1), hem vist el cas de *veritat*, esdevingut *tat* per efecte de la caiguda de les pretòniques: *veritat* > *vritat* > *vitat* > *tat*. No funciona com a sinònim de la paraula *veritat* en tots els contextos, sinó només com a partícula asseverativa amb què l'emissor demana a l'interlocutor la confirmació d'allò que diu. És un fenomen força comú al Baix Ebre.⁸⁴

1.2.1.5. Tancament /e/ > [i]

Aquest fenomen es pot produir en diversos contextos. En primer lloc, en contacte amb una consonant palatal. És un tret típic del bloc occidental, però també pot donar-se en tarragoní i rossellonès, segons els mots. Al Baix Ebre és general en mots com *arg[i]laga*, *g[i]ner*, *g[i]neta*,⁸⁵ *g[i]noll*,⁸⁶ *d[i]juni*, *ll[i]csó*,⁸⁷ *m[i]njar*, *m[i]njador*, *s[i]nyor*;⁸⁸ també a *qu[i]xal*, *s[i]xanta*, *d[i]xar*, *ll[i]xiu*,⁸⁹ amb reducció de grup vocàlic *ei* > *i*. Hi ha exemples en què aquest tancament vocàlic es produeix en paral·lel a una palatalització consonàntica: *nervis* > *nyirvis*,⁹⁰ *neguitós* > *nyiguitós*.⁹¹

En *lledoner* es dona tant l'obertura com el tancament vocàlic *i*, si atenguéssim l'ètim (*LOTONĬNU⁹²), hauríem de parlar abans que res de dissimilació de la velar àtona a la tònica, qüestió de la qual ens ocuparem en l'apartat 1.2.3.5. Altres paraules poden presentar un repartiment de les variants més equitatiu entre els diferents pobles:

⁸¹ Variant de *farigola* general a tota la comarca, excepte a l'Ametlla, Benifallet, Paüls, el Perelló i Tivenys, on diuen *timó*.

⁸² *Foròstic*, a Xerta; la variant *fréstic* a Jesús i Maria i al Perelló.

⁸³ Es té en compte també si el mot en qüestió forma part d'altres denominacions d'insectes, com ara les recollides per a l'*escarabat merder* o el *bernat pudent* (v. mapes 400/6, 401/6, 402/6).

⁸⁴ Expressió anàloga a la del català central *oi*. A Benifallet, però, es fa estrany aquest ús de *tat* reducció de *veritat*. Allí es tracta d'un mot emprat com a distracció per a infants; en diuen *fer tatos* (pronunciant "tat!" repetidament, davant del xiquet, amb una *a* allargada i una línia d'entonació plana i elevada, com en altres localitats de més al nord).

⁸⁵ Amb la variant *geneta* a Bitem, Roquetes i Tortosa.

⁸⁶ *Genoll* també a Alfara i a Lligallos.

⁸⁷ Planta del gènere *Sonchus*. La forma normativa és *lletsó*. També amb la forma *lliscó* (mapa 193/3).

⁸⁸ Paraula que pot esdevenir plana quan va seguida del nom de la persona: "dis-li al s[i]nyor Pepe". La forma femenina pot presentar la mateixa forma, per apòcope de la síl·laba final: "la s[i]nyor Maria".

⁸⁹ Aquest últim recollit en algun poble on els informants l'usaven com a líquid fet a partir de cendra amb el qual es desinfectava la roba i quedava més blanca. En els informants jòvens, el castellanisme s'imposa.

⁹⁰ Recollit a la Cava.

⁹¹ Recollit a Bitem i a Paüls.

⁹² Tal com proposa Coromines (DECat V: 120).

<i>lledoner</i> :	Amt, Amp, Be, Cv, To; <i>lladoner</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>llidoner</i> : Aldr, Alf, Amt, Pe, Xe (mapa 257/3)
<i>panellets</i> :	Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>panillets</i> : Alda, Be, Cv, Pa (mapa 813/11)
<i>estiu</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Bí, Pe, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro; <i>astiu</i> : ⁹³ Aldr, Be, Bí, Pe, RC, Ti; <i>istiu</i> : Alda, Aldr, Alf, To, Amt, Cs, Cv, JM, Lli, RC, Ro, Xe, Vi

En segon lloc, el tancament pot tindre lloc per atracció d'una /i/ tònica següent, com en la locució *de s[i]guida* o en el compost *coabr[i]llit*, força estesos. En les poblacions de l'àrea deltaica s'han recollit les formes *v[i]í*, *v[i]ina* (mapa 514/8). L'assimilació també pot aparèixer en formes verbals per la mateixa raó: *t[i]nim*, *v[i]nia*, *s[i]ria*. Però no es tracta de formes predominants, almenys pel que s'ha recollit:

<i>t[i]nim</i> , <i>t[i]niu</i> :	Alda, Cs, Je, JM, Lli, Pa, To, Vi, Xe
<i>t[e]nim</i> , <i>t[e]niu</i> :	Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Có, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To
<i>s[i]ria</i> , <i>s[i]ries</i> :	Alda, Amp, Cs, Cv, Je, Lli, Pa
<i>s[e]ria</i> , <i>s[e]ries</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, JM, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe

La mateixa alternança ha estat documentada a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 48) i a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 76). Cubells justifica les formes *siré*, *siràs*, *sirà* del futur per analogia al tancament que es registra en les formes del condicional, les quals s'expliquen per assimilació a la tònica (*siria*, *siries*). Navarro explica les mateixes formes del futur per dissimilació. Al Baix Ebre, la major part de localitats que en el condicional articulen *seria*, *series*, presenten *siré*, *siràs* en el futur, la qual cosa ens fa pensar que aquesta [i] del futur apareix més aviat per dissimilació amb la [é] de les persones 1a del singular i 1a i 2a del plural (*seré* > *siré*) i que en la resta de persones del futur (2a i 3a del singular i 3a plural) el tancament actua per analogia a les primeres:

<i>s[i]ré</i> , <i>s[i]ràs</i> ...:	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe
<i>s[e]ré</i> , <i>s[e]ràs</i> ...:	Alf, Amt, Pe, Vi

Un fenomen que aquests autors no recullen en els seus estudis respectius de les comarques limítrofes del Baix Ebre és que el tancament /e/ > [i] també es dona al Baix Ebre, de manera gairebé general, en les formes rizotòniques del present d'indicatiu del verb *tindre* (2a i 3a del singular i 3a del plural), més enllà de la primera:

<i>t[i]ns</i> , <i>t[i]</i> , <i>t[i]nen</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>t[é]ns</i> , <i>t[é]</i> , <i>t[é]nen</i> :	Amt, Be, Bí, Pe, RC, Ro, To (mapa 1166/17)

El fet que les formes predominants per a les persones 1a i 2a del plural del mateix temps verbal siguin *t[e]nim*, *t[e]niu* –com s'ha vist anteriorment– ens fa concloure que les variants *t[i]ns*, *t[i]*, *t[i]nen* apareixen no per assimilació a unes formes *t[i]nim*, *t[i]niu* (no generals) sinó per analogia a la tònica de la 1a persona, *t[i]nc*, que té més capacitat d'atracció i d'influència que no pas una suposada regularitat

⁹³ Variant que reflecteix l'obertura característica dels mots iniciats en *es-* (v. 1.2.1.2).

amb la resta de persones del paradigma.⁹⁴ Aquestes persones 2a i 3a del singular i 3a del plural amb [í] sí que les recull el DCVB (X: 226) per al català nord-occidental. La forma *tí* ja la documenta Mestre i Noé el 1916 en el seu *Vocabulari Català de Tortosa*.⁹⁵

En els infinitius *fregir* i *llegir* (i altres formes de la conjugació) conflueixen els dos contextos fònics esmentats que poden propiciar el tancament que s'està analitzant: contacte amb so palatal i atracció de la vocal tònica palatal tancada. No obstant això, i pel que s'ha observat, el resultat no és el mateix en els dos mots. Si en *llegir* el tancament s'efectua en dos terços de les localitats (*ll[i]gir*), en el cas de *fregir* són dos terços de les poblacions els que mantenen el so semitancat original (*fr[e]gir*).

Si anteriorment s'han mostrat exemples de tancament /e/ > [i] per assimilació a una tònica tancada subsegüent (*co**br**[i]llit*), en els dos exemples que es mostren a continuació es constata el mateix tancament però ara per dissimilació al so palatal semitancat tònic. Seria el cas de *desembre*, que presenta majoritàriament la forma *disembre*,⁹⁶ i de *vedell*, pronunciat a tot arreu *videll*.⁹⁷

Altres casos podrien explicar-se per contacte amb consonant nasal (*rom[i]guera*, *m[i]nut* –contrari de gran–) o per assimilació a una altra vocal palatal tancada però, en aquest cas, en situació també pretònica (*v[i]ritat*, *p[i]ssigolles*, *end[i]vinalles*).

Fins aquí s'han descrit tancaments produïts en posició pretònica, però el canvi /e/ > [i] s'esdevé també en context posttònic, en sil·laba travada. El mot *màn[i]c*,⁹⁸ d'ús general a tots els pobles, ho exemplifica. El DCVB el localitza en valencià i mallorquí i s'estén també en tortosí. No pateixen el tancament generalitzat mots similars com *càvec* (*càvic* a l'Ametlla –mapa 9/1–), *espàrrec* (*espàric* a Alfara –mapa 166/3–) o *cànem* (*cànim* a l'Ametlla, Benifallet –mapa 890/11–).

1.2.1.6. Tancament /a/ > [e]

A part de la tendència /e/ > [a] en certs contextos, n'existeix una altra en sentit contrari, la que transforma en [e] les /a/ pretòniques. El tancament pot vindre determinat per dissimilació. Així, *davantal* és articulat *d[e]vantal* a tots els pobles, molts dels quals presenten també el tancament en l'adverbi del qual és derivat. Per analogia a *devant*, s'ha recollit en nombroses localitats la variant *demunt*, especialment present en l'àrea d'influència del Delta però també al nord comarcal: Alda, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 1147/17).

Hi ha mots que presenten el mateix tancament per dissimilació i una distribució prou equitativa de les variants per localitats:

tr[a]muntana: Aldr, Be, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi;
tr[e]muntana: Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je,⁹⁹ Lli, Re, Xe

arr[a]bassar: Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *arr[e]bassar*: Alda, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Re, To (mapa 1123/17)

Altres paraules en què s'ha recollit aquesta inflexió són *p[e]laia* (mapa 1062/15), *d[e]ma[χ]juana* (mapa 742/11),¹⁰⁰ *s[e]grantana* (mapa 416/6), *sobr[e]ssada* o

⁹⁴ També trobem el mateix so palatal tancat en la 2a persona de l'imperatiu: *t[i]*, *t[i]n*.

⁹⁵ Reproduït a Buj (2000: 106).

⁹⁶ Enregistrada a totes les localitats, tret de la Cava i Paüls.

⁹⁷ La forma *vedell* només s'ha recollit a Vinallop.

⁹⁸ A Alfara, l'Ametlla i Xerta també amb la forma *mànc*.

⁹⁹ On també s'ha enregistrat la variant *trimuntana*, amb tancament *e* > *i* per contacte amb la bilabial nasal.

¹⁰⁰ La *damajuana*, amb jota castellana, és el nom que rep a molts pobles la garrafa de vidre folrada amb vímet.

arr[e]cades (mapa 364/5). En alguna ocasió, la vocal que es dissimila pot trobar-se en posició posttònica, com a *màsquera*, enregistrada a l'Ampolla, Benifalset i Xerta.

Si la vocal tònica és una velar també hi ha la possibilitat que aquesta /a/ es tanque, com ja han documentat Navarro (1996, 1: 234) a la Terra Alta i Cubells (2009, 1: 79) a la Ribera d'Ebre per al següent mot:

m[e]nobre: Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Cò, Je, JM, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *m[a]nobre*: Amt, Be, Cv, Lli, Pe (mapa 551/9)

Un cas anàleg presenta la paraula *manoll* > *m[e]noll*, tot i que només s'ha detectat a Jesús i a Xerta. El que succeeix amb *rajola* > *r[e]jjola*¹⁰¹ també és explicable per atracció del so prepalatal fricatiu, que genera una iod precedent –fenomen tradicionalment atribuït al bloc occidental– que facilita el tancament i palatalització de /a/ en [e]. Igualment ocorre amb *b[e]joca*, a Camarles.

Hi ha tancament /a/ > [e] que pot justificar-se per efecte d'assimilació a la tònica (*sarment* > *s[e]rment*):

s[a]rment: Aldr, Alf, Amt, Amp, Je, RC, Re, To, Vi, Xe; *s[e]rment*: Alda, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Ti, To (mapa 95/2)

Si la tònica és una vocal palatal tancada també pot atraure el timbre de la /a/ cap a una [e], com en els casos de *f[e]gina*, *mand[e]rina*¹⁰² o *s[e]vina*.¹⁰³ Per influència no només de la tònica palatal sinó també del so prepalatal fricatiu contigu –que genera iod en posició intervocàlica, com s'ha puntualitzat anteriorment–, *sagí* sol tancar-se a *s[e]gí* i, en algun cas, a *s[i]gí*:

s[a]gí: Aldr, Amp; *s[e]gí*: Alda, Aldr, Alf,¹⁰⁴ Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; *s[i]gí*: Cs, Cò, JM, Lli, Re, Vi, Xe

El tancament es reproduïx en els derivats d'aquest mot i fins arriba a ser total: *ensiginades*,¹⁰⁵ *siginero*.¹⁰⁶

Un cas de tancament diferent als tractats fins ara en aquest paràgraf és el que afecta el mot *estómeç* (< STOMĀCHUM). Aquesta variant amb [e] posttònica, que és l'única emprada a totes les poblacions, és també la forma més general des dels orígens literaris, tal com remarca Coromines (DECat III, 784), que assenyala que “hauria estat més just adoptar-la com a grafia normal, d'acord amb la fonètica històrica de la llengua” i de la pronúncia del bloc occidental.

1.2.2. Tractament de /i/ àtona

La solució general és el manteniment del timbre de la /i/. Hi ha casos particulars en què aquest so s'obri, de vegades en [e], altres fins i tot en [a]. La major part d'aquestes pronúncies, que es donen en gent gran, no escolaritzada en català, són

¹⁰¹ Registrat a Aldr, Cs, Cv, JM, Pa, RC, Re, Ti, Vi. No és, però, un mot inclòs en l'enquesta.

¹⁰² Variant recollida a l'Amt, JM, Lli i Pe.

¹⁰³ Recollida a poblacions septentrionals de l'interior: Be, Pa, Re, Ti; a Xerta s'ha recollit el tancament total, *s[i]vina* (mapa 250/3).

¹⁰⁴ Amb la variant *sedgí*.

¹⁰⁵ Pastes dolces fetes de sagí. Recollit a Aldover.

¹⁰⁶ Personatge amb què es feia temor als xiquets, perquè hom assegurava que extreia el sagí o greix corporal a les criatures. Recollit a Benifalset, els Reguers, Roquetes i Xerta.

considerades vulgars i tendeixen a desaparèixer: *v[e]sita*, *b[e]scuit*, *v[e]driola*,¹⁰⁷ *d[e]ngú*,¹⁰⁸ *s[e]ndicat*, *d[e]funt*, *d[e]llums*, *m[e]nuts*,¹⁰⁹ *v[e]trina*, etc. L'obertura màxima se sol produir en mots iniciats en *-in* i, paradoxalment, en algun cas són pronúncies més generalitzades que les esmentades obertures en [e]: *[a]ndicció*,¹¹⁰ *[a]nvtar*, *[a]nfectar*, *[a]ncendi*, *[a]nflamació*, *[a]nflija*,¹¹¹ *h[a]stòria*.¹¹²

Un cas diferent és el d'*inflar* (< INFLARE): al Baix Ebre el resultat majoritari és *unflar*. Aquesta és també la forma que adopta el mot en pràcticament tot el català occidental. El DCVB l'explica per la contaminació que hi produeix el verb *omplir*. Moll (1991: 85) justifica aquesta forma *unflar* "per influència labial", i l'emmarca en els casos en què la *a* o la *e* es converteixen en [o]. Coromines (DECat, IV: 852) situa a l'Ebre una variant *enflar*, modernament assimilat com *anflar*. Segons ell, el pas a *unflar* es pogué donar per assimilació al grup labiodental *nf*. Veny (PALDC, I: 90), en canvi, planteja la possibilitat –proposada pel dialectòleg alemany Gerhard Rohlf– que el mot fos una evolució del llatí vulgar *ONFLARE, cosa que explicaria les formes amb *u-* del sard, romanès i alguns dialectes italians. Al Baix Ebre només s'han observat dues variants diferents: *aunflar*, a Benifallet, i *anflar*, a Paüls. La primera s'explica potser per aglutinació de la *a* en contextos com "vés a unflar..." o pel verb auxiliar en les formes compostes ("s'ha unflat..."); la segona, perquè el so labiodental nasal ([ŋ]) absorbeix la semiconsonant velar [w].

1.2.3. Tractament de /o/ en posició pretònica i posttònica

1.2.3.1. Manteniment /o/

El resultat general d'aquesta vocal en posició àtona és el manteniment, tal com pertoca en una àrea del català occidental:

<i>d[o]nar</i>	<i>carr[o]</i>
<i>r[o]dera</i>	<i>pès[o]l</i>

També es conserva com a vocal semitancada en el pronom feble *ho* en poblacions de la zona deltaica:

fer-h[o]: Cv, JM, Lli *fer-h[u]*:¹¹³ resta de localitats (mapa 1139/17)

1.2.3.2. Tancament /o/ > [u] + /i/ tònica

Malgrat la conservació general exposada, la /o/ àtona pot tancar-se en [u] si va seguida d'una /i/ tònica. Moltes altres paraules mantenen el timbre semitancat:

¹⁰⁷ *Vidriola* és el nom general a la comarca per a la *guardiola*.

¹⁰⁸ Variant de *ningú* amb pretònica semitancada i dissimilació de nasal inicial.

¹⁰⁹ Unitat de temps (*minut*).

¹¹⁰ Del normatiu *injecció*.

¹¹¹ Pronúncia recollida a Camarles. El DCVB recull el terme *unflija* a Tortosa (sinònim de *inflor*) com a derivat de *unflar*, que és la variant general del verb a la comarca. El DECat (IV: 854), però, testimonia la variant *enflija* en tortosí, tot remetent al Butlletí de Dialectologia Catalana (III, 85). També el VCT l'entra amb aquesta forma. Podria tractar-se d'una convivència de les dues formes, tot i que la variant que hem recollit (*[a]nflija*) seria més fàcilment explicable a partir de la forma recollida per Coromines en el DECat.

¹¹² En aquest darrer mot, és explicable "per atracció dels mots en *s-* líquida, que van adquirir la vocal protètica *e-*" (Massip, 1989: 31), la qual després passa a *a-*, segons la pronúncia habitual en tortosí (v. 1.2.1.2).

¹¹³ S'indica aquí la pronúncia del clític que fan la resta de localitats, no pas la sensibilització o no sensibilització de la ròtica de l'infinitiu, que s'analitza més endavant (v. 1.3.2.7).

f[ɔ]rmiga, d[ɔ]rmir, [ɔ]rtiga, etc., són generals a tot arreu. Segons la paraula, el tancament pot ser general a la comarca o pot alternar amb el manteniment de [o]:

<i>rat[u]lí:</i>	Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>rat[o]lí:</i> Alda, Aldr, Cs, JM, Pa, Pe, RC, Ti, To
<i>c[u]nill:</i>	Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>c[o]nill:</i> Aldr, Alf, Amt, Có, Lli, Pa, Pe, Ro, Ti, Xe
<i>c[u]ixí:</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>c[o]ixí:</i> Pa
<i>c[u]sins:</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>c[o]sins:</i> Aldr, Amt, Amp, Bí, Có, Cv, Je, Pa, Ti, Vi, Xe
<i>c[u]sir:</i>	Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>c[o]sir:</i> Aldr, Pa, Vi, Xe
<i>ff[u]rquilla:</i>	Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To; <i>ff[o]rquilla:</i> Aldr, Alf, Je, Lli, Pa, Ti, Vi, Xe

El fenomen es recull en aquests i altres mots (*b[u]nic, s[u]rtir, b[u]tiga...*) amb una distribució irregular que no permet traure una regla definitiva, per a tots els casos, de la distribució geogràfica de les variants. Tot i això, en els dos últims exemples referenciats (*cosir, forquilla*), es percep en les poblacions de l'interior del Baix Ebre una tendència a mantenir el timbre de la /o/. S'ha observat, d'altra banda, una certa variació diacrònica, en el sentit que les variants que conserven [o] en aquest context han estat recollides en informants més grans, cosa que implicaria que el canvi /o/ > [u] podria estar estenent-se en generacions joves. Caldria determinar aquest extrem amb una anàlisi més detinguda i sistemàtica en aquestes franges d'edat.

1.2.3.3. Tancament /o/ > [u] per so labial o velar

En ocasions el tancament pot vindre provocat per altres contextos, sobretot pel contacte amb un so labial o velar (dos trets articuladoris que caracteritzen la /u/):

<i>m[u]niato:</i>	Alf, Be, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Ro, Vi, Xe; <i>m[o]niato:</i> Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>mand[u]nguilla:</i> ¹¹⁴	Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>mand[o]nguilla:</i> Alda, Aldr, Alf, Cs, Cv, Pa, To, Xe
<i>m[u]ixó:</i>	Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>m[o]ixó:</i> Alda, Aldr, Alf, Amp, Lli, Pa, Ti
<i>ff[u]guera(da):</i>	Amt, Be, Cs, Có, JM, Lli, Pe, Ti; <i>ff[o]guera(da):</i> Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe (mapa 1045/14)

És el que es produeix també amb els verbs *obrir* i *omplir*, que en localitats com l'Aldea, el Perelló, Raval de Cristo o Tivenys poden presentar la forma *[u]brir, [u]mplir*.¹¹⁵ La vocal tònica *i* també facilita aquest tancament, com s'ha observat en l'epígraf precedent.

¹¹⁴ On el canvi /o/ > [u] és afavorit també per la /i/ tònica.

¹¹⁵ Vegeu conjugacions corresponents (2.3.3.6 i 2.3.3.7).

El tancament es dona arreu de la comarca en els mots *j[u]guet / j[u]guina* (mapa 1092/16) i *m[u]ixarra*¹¹⁶ (mapa 1075/15), entre d'altres.

Pel mateix motiu que s'explicita a l'inici d'aquest epígraf i tal com també apunta Massip (1989: 32), els possessius àtons són pronunciats amb *u*: *m[u]n*, *m[u]ns*. Després, per analogia a la 1a persona, les persones 2a i 3a pateixen el mateix tancament: *t[u]n*, *s[u]n*.¹¹⁷ Són variants generals al Baix Ebre (v. 2.1.6.2).

1.2.3.4. Altres casos /o/ > [u]. Dissimilacions

També s'ha recollit en posició posttònica el pas /o/ > [u] en algunes paraules acabades en *-ol*: *Cristòff[u]l*, *bròc[u]l* (mapa 158/3). En algunes d'elles aquest final procedeix del sufix àton llatí *-ŭLU*: *sòc[u]l* (< SOCCŪLU, arribat al català a través de l'italià *zòccolo*), *còd[u]l* (< COTŪLU). El canvi no és general¹¹⁸ però s'observa en mots plans amb tònica velar semioberta, la qual cosa fa pensar que la dissimilació vocàlica podria justificar aquest tancament.

El cas de *todó* mereix un breu comentari. Procedent de *TITŌNE, segons el DCVB, la primitiva forma *tedó* degué donar pas aviat a *todó*, amb assimilació a la tònica. Coromines (DECat, VIII: 919-920), tot admetent aquesta possibilitat, presenta altres formes romàniques que indicarien varietat vocàlica des del principi (afegeix la també llatina vulgar TUTUNUS). Aporta nombrosos exemples medievals de *todó* i comenta que “de la grafia *tudó* en català oriental no trobem sinó alguna rara dada tardana”. Els dos reculls lexicogràfics donen *todó* com a forma majoritària per al català occidental i exemples de toponímia occidental confirmen aquesta variant. Coromines admet, també, “bastantes excepcions de *u* en textos i parlars que no neutralitzen”. Per la seua banda, Navarro (1996, 1: 224) i Cubells (2009, 1: 357) recullen majoritàriament a la Terra Alta i a la Ribera d'Ebre, respectivament, la forma *todó*. Al Baix Ebre, però, el predomini clar és el de la variant amb tancament [u]:

t[u]dó: Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To,¹¹⁹ Vi, Xe; *t[o]dó*: Alf, Be, Pa, RC (mapa 436/6)

Es pot comprovar, així mateix, que les localitats del Baix Ebre més occidentals i properes a les comarques veïnes esmentades conserven la [o] pretònica. En canvi, en un altre mot, el resultat majoritari recollit per al dolç típic de Nadal és la forma no dissimilada *torró*.¹²⁰

Hi ha, finalment, altres tancaments no explicables pels motius esmentats. En aquests casos, el so velar pretònic es troba en contacte amb la ròtica [r]:

s[u]rrac: Aldr, Alf, Amt, Be, Cv, Je, JM, Re, Ti; *s[o]rrac*: Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe
est[u]rnell: Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *est[o]rnell*: Alda, Cs, Có, Cv, Lli, Pa, Ro, To, Xe
c[u]rriola: Aldr, Alf, Cs, Cv, JM, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Vi, Xe; la resta de localitats, amb variants diferents que presenten [o]

També és freqüent la pronúncia [u] de la conjunció disjuntiva *o*, en el segment d'edat enquestat.¹²¹ Aquesta articulació, que apareix potser per dissimilació (“*dos u*

¹¹⁶ El nom d'aquest peix a l'Ametlla és *orada* i al Perelló, a part de *moixarra*, *dorada*.

¹¹⁷ Les formes plurals presenten a tots els pobles una *n* per analogia a les del singular.

¹¹⁸ Com ho demostren *llép[o]l*, *pès[o]l*, *nív[o]l*, *ginj[o]l*, etc.

¹¹⁹ On també es recull *torcàs*; la variant *tortàs* és enregistrada a Campredó.

¹²⁰ Només *turró* a Ro, Ti, To. Tot i això, es possible sentir la forma *tarró*, no recollida en les enquestes.

¹²¹ Vegeu també 2.1.13.

tres”) o per assimilació (“un u atre”), s’estén a la resta de contextos: “més u menos”, “cada any u cada dos anys”, “la cara u la galta”, etc.

1.2.3.5. Canvi /o/ > [e] / [a]. Dissimilacions

Hi ha paraules en què el fenomen de la dissimilació actua per canviar la vocal àtona i diferenciar-la de la velar tònica. En alguns casos, es tracta de dissimilacions antigues, com la forma del llatí vulgar *RETŪNDU (del llatí ROTŪNDU), que ha donat *redó*, no *rodó*, a totes les poblacions i que és la forma general en el bloc occidental de la llengua. La vocal pretònica és igualment velar semitancada en els derivats (*redonet*, *redolar*, *arredonir*). En tenim un altre exemple amb *LOTONE > *lledó*, comentat anteriorment (v. 1.2.1.5). Del llatí vulgar RESTŪCULU ve directament la forma *restoll*, que esdevé *rastoll* en algunes localitats pel mateix procés que s’ha comentat a 1.2.1.2 amb *sencer* / *sancer*, *remor* / *ramor*. La forma majoritària a la comarca, però, és *rostoll*, que és també predominant en l’àrea del tortosí (mapa 57/1) i en mallorquí (Veny 2013 – PALDC, IV–: 30). Un altre exemple de resultat general és el de TŪRTURA > *tórtora*, que esdevé *tórt[e]ra* a la major part de poblacions:

tórt[e]ra: Alda, Aldr, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Vi;
tórtora: Amp, Pe; *tórtola*: Alf, Amt, Amp, JM, To, Xe

La paraula *mondongo*, procedent del castellà, presenta al Baix Ebre la forma dissimilada *mandongo* a tots els pobles. En alguns mots la variant amb dissimilació no és predominant, però tendeix a aparèixer en una zona concreta, la del Delta, com en els exemples següents:¹²²

tovalló: Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; *t[a]valló*: Alda, Cv, Có, JM, Lli, Ro (mapa 796/11)
mocador: Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *m[a]cador*: Alda, Có, Cv, JM, Lli, Ti (mapa 641/10)
tot sol: a totes les poblacions; *t[a]t sol*: Alda, Bí, Cv, JM, Lli, Ti (mapa 1145/17)

El mateix fenomen es troba en altres paraules com *b[a]mbolla* (forma recollida a Alda, Aldr, Alf, Amp, Pa, Re, To) o *c[a]scoll* (Bí, Pe). Pel que fa a *RENIŌNE, s’han observat tres variants: la més fidel a la llatina (*renyó*), la que mostra un tancament de la pretònica per assimilació a la consonant palatal (*rinyó*)¹²³ i la que té una vocal semitancada pretònica per assimilació a la tònica (*ronyó*):

ronyó: Amt, Be, Bí, Pa, Ti; *r[e]nyó*: Alda, Alf, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, To; *r[i]nyó*: Aldr, Amp, Pe, RC, Re, Ro, Vi, Xe (mapa 621/10)

La presència de les tres variants i la seua distribució a la comarca és significativa. Si s’amplia la perspectiva i s’observa el resultat en tot el domini lingüístic, ens adonarem que la variant *ronyó* –l’única normativa, d’altra banda–, és majoritària en

¹²² I en d’altres no recollits sistemàticament, com *t[a]vot*, variant de *toivot* (tipus de maó) a l’Aldea, la Cava i Jesús i Maria.

¹²³ Per a Corominas (DECat, VII: 456), la forma *rinyó* “no prosperà en la nostra llengua”, afirmació de la qual s’hauria de concloure que actualment la variant *rinyó* seria d’influència castellana. Segons Veny (2007 –PALDC, 1–: 45), però, aquest canvi s’explica pel so palatal veí i “deu ser independent del castellà”. Seria, doncs, el mateix que ocorre amb *g[i]noll* o *s[i]nyor*.

català oriental i penetra en àrees del nord-occidental,¹²⁴ arribant fins al Baix Ebre, on s'establiria la isoglossa que n'assenyala el límit d'ús meridional. Les formes amb vocal palatal pretònica –semitancada o tancada– es reparteixen per la comarca, com també per la resta del català occidental, sent *renyó* la predominant en valencià.

Veny ha estudiat aquest fenomen de centralització ([o] > [a]/[ə]) i afecta més de dues-centes paraules, per la qual cosa parla d'una "llei secundària en català de descens de la [o] àtona, especialment en posició pretònica (Veny 1999), de la qual el tortosí *bambolla* és un bon exemple" (2003: 357-359).

1.2.3.6. Tractament de la /o/ en posició inicial

És un tret comú en el català nord-occidental, i també es dona en tarragoní, la diftongació de la /o/ inicial de moltes paraules. Al Baix Ebre és general, per exemple, en aquests mots i els seus derivats (mapa 1124/17):

<i>oliva:</i>	<i>[aw]liva, [aw]livera</i>
<i>orella:</i>	<i>[au]rella, [aw]rellut</i>
<i>olor:</i>	<i>[aw]lor, [aw]loreta</i>
<i>ovella:</i>	<i>[aw]vella</i>

Aquest tret, inicialment, es produeix en els mots femenins per fonètica sintàctica, en interpretar-se la vocal del determinant com a part de la paraula: *la oliva* > *l'aoliva* > *l'auliva*. Després, per analogia, el fenomen es propaga als masculins (*aurins, aufici*) i, a partir del substantiu, a verbs com *aurinar* (d'*aurins*), *aulorar* (d'*aulor*) *aufegar* (d'*aufec*). La diftongació es pot estendre a altres verbs amb /o/ àtona inicial, com *aubrir, aufendre, auperar...* En aquest cas, es podria explicar igualment per fonètica sintàctica, a partir de formes de tercera persona del singular de l'auxiliar *haver* acabades en -a: *s'ha ofès* > *s'ha aufès, t'havia obert* > *t'havia aubert*. El contacte vocàlic que té lloc en aquestes formes compostes genera un hiat (-ao-) que la pronúncia col·loquial converteix en diftong, transformant la /o/ en [w]. L'extensió del fenomen és desigual segons els verbs: majoritari a *aubrir* o *aufegar*; menys estès a *aufendre* o *auperar*, formes que són considerades vulgars per molts parlants que no les pronuncien. També succeeix el mateix fenomen –tot i que no es tracte d'una o inicial– amb *humitat* i altres mots de la seua família: *h[aw]mitat, h[aw]mit* són generals a la comarca.

1.2.4. Diftong àtons

En els diftongs creixents [ja], [jo] de *noia, iaio, iaia, palaia*, la semiconsonant palatal posttònica tendeix a pronunciar-se com a semitancada, tot mantenint la qualitat de semiconsonant, com s'ha vist a 1.1.8. En pronúncies poc acurades o amb velocitat d'elocució ràpida pot arribar a desaparèixer: *no(i)es, ia(i)o*.

Els diftongs creixents del tipus *qua* i *gua* mantenen en general l'estructura tant en posició inicial com en posició final (*guanyar, quatre; aigua, llengua*), tot i que en alguns casos particulars poden monoftongar-se. Així, són generals a tots els pobles les següents monoftongacions, que no sempre presenten la mateixa vocal:

<i>qüestió</i>	> <i>costió</i>
<i>quaranta</i>	> <i>coranta</i>
<i>quantitat</i>	> <i>cantitat</i>
<i>qualsevol</i>	> <i>consevol</i> ¹²⁵

¹²⁴ PALDC, 1 (Veny 2007: 45).

¹²⁵ Amb canvi de l per n per dissimilació. A l'Ametlla i als Reguers també s'ha recollit *quansevol*.

En algun mot s'ha observat variació en algun poble respecte al resultat majoritari de la comarca:

Quaresma: a totes les poblacions; *Coresma*: Alda, Amp, Cv
Pasqua: a totes les poblacions; *Pasco*: Pa

La monoftongació d'aquest tipus és un dels trets distintius que Veny (1989: 23) estableix com a propi del bloc oriental, tot i que no parla d'una llei que afecte tots els mots sinó de tendències que solen produir-se.¹²⁶ Com s'ha vist, al Baix Ebre, tot i pertànyer a l'àmbit del català occidental, se'n poden trobar diversos casos, cosa que no ha d'estranyar. També en documenten Navarro (1996, 1: 45) a la Terra Alta i Cubells (2009, 1: 84) a la Ribera d'Ebre. Així mateix, Veny (PALDC, 3, 2011: 34) el localitza de nord a sud en diverses àrees del català occidental, El que s'ha observat a Paüls en l'últim dels exemples mostrats és que la monoftongació s'ha pogut efectuar a partir de la pronúncia velaritzada de la /a/ final del mot *Pasqua* ([ˈpaskwɔ]), que és un tret típic del parlar paülsenc.¹²⁷ La proximitat fònica existent entre la semiconsonant velar i la *a* velaritzada final pot afavorir la fusió dels dos sons en un sol so velar proper a una [o]. El mateix s'hi percep amb la paraula *aigua*, on la pronúncia [ˈajɣwɔ] / [ˈajɣo] conviu amb l'articulació estàndard (mapa 1125/17).

Inversament, en el mot *cortina* el que succeeix és una diftongació de la /o/ pretònica, probablement per ultracorrecció. Es dona a tota la comarca: *quartina*.¹²⁸ La diftongació sol aparèixer també a l'interior del mot *llonganissa*, que presenta més variants a la comarca:

llanguanissa:¹²⁹ Alda, Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *llanganissa*: Amt, Cs, Pe, Xe; *llenguanissa*: Alf, Pa; *llengonissa*: Pa (mapa 329/4)

La variant predominant és produïda, segons Navarro (1996, 1: 49), per metàtesi vocàlica de les pretòniques (*LONGANICIA > *llonganissa*) amb posterior articulació diftongada de /o/. Justifica la variant *llanguanissa* per probable analogia amb *llengua*, tal com apunta el DCVB. Coromines (DECat V: 251) es veu temptat d'observar-hi un fenomen fonètic (una “espècie de repercussió de la *o*”), adduint el cas paral·lel de *llonguet* > *llengüet* (forma, aquesta última, majoritària al Baix Ebre). També planteja una possible influència de la forma aragonesa *luenganiza*, sobre la qual actuaria la metàtesi.

Pel que fa als decreixents, tenim exemples de monoftongació per proximitat a un so palatal, com ocorre arreu amb *qu[i]xal*, *d[i]xar* (*ei* > *i*). El mateix es produeix a *m[i]tat*, “que no té res a veure amb el castellà sinó que constitueix una monoftongació del diftong [ej] en síl·laba àtona: [ej] > [i]” (Veny 2003: 360). Amb *xiular* i altres mots de la família (*xiulet*, *xiulit*) trobem els dos resultats, sent majoritari el de la monoftongació:

x[u]lar: Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *x[iw]lar*: Alf, Be, Pa, Re (mapa 603/10)

En el cas de *diumenge*, la forma no diftongada és la general, com és habitual al bloc occidental (PALDC III: 37), però amb dos resultats vocàlics:

¹²⁶ En aquest cas, monoftongació al bloc oriental i manteniment del diftong a l'occidental.

¹²⁷ Vegeu 1.2.1.3.

¹²⁸ Només s'ha enregistrat la forma estàndard a la Raval de Cristo, convivint amb la diftongada.

¹²⁹ A la Cava i a Jesús i Maria s'empra el mot *salsitxa* i no *llonganissa*.

d[ɔ]menge: Alda, Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe; *d[u]menge*: Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Je, Pe, RC, Ro, Ti, To

En el diftong que presenta *lleuger* –tot i que és un mot que no forma part de l'enquesta– s'observa una pronúncia en hiat dels dos components vocàlics, amb una obertura del so palatal semitancat: *ll[au]ger*.

Més endavant, en descriure la vocalització de la líquida lateral en síl·laba travada, es comentaran els casos de monoftongació de *escofit*, *estuviar* i *sovatge*.

1.3. Consonantisme

1.3.1. Consonants labials

1.3.1.1. Presència de la bilabial sonora i de la labiodental sonora

És general a la comarca la confusió de /b/ i /v/ en un únic so bilabial sonor, que serà oclusiu o aproximant segons la seua posició en el mot o en la frase. L'únic poble on s'ha registrat el so labiodental sonor ([v]) és Paüls:

vi: *[b]i*: a totes les poblacions; *[v]i*: Paüls (mapa 1126/17)
cavar: *ca[β]ar*: a totes les poblacions; *ca[v]ar*: Paüls

A Paüls, la /v/ hi té una presència majoritària en les generacions grans i és sentida com un tret propi de la localitat i de l'ortologia, de tal manera que s'arriba a lamentar el fet que els xiquets menuts no el mantinguen.¹³⁰ Massip (1989: 35) també en confirma la presència –a part de Paüls– a Tivenys, on nosaltres no n'hem enregistrat cap cas. És un tret específic que s'anirà perdent progressivament perquè, a part de no produir-se en l'estàndard, ja Barnils, en el pròleg al VCT,¹³¹ el 1916, deia que “la v del tortosí, tot i pronunciant-se aplicant el llavi inferior als incisius superiors, no té l'articulació ferma del valencià extrem o del tarragoní”. El mateix autor parlava fins i tot de la v de Tortosa, d'on ja fa temps que ha desaparegut.

És sabut que és un tret articulatori present en valencià i en balear. També es pot sentir, tot i que en regressió, en tarragoní, al Priorat (Navarro 2000b: 27) i a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 85).

D'altra banda, l'articulació de /b/ és aproximant a tot el Baix Ebre en aquells contextos que ho propicien (intervocàlic; en contacte amb consonant líquida o fricativa precedent; seguida de bategant): *abella* (*a[β]ella*), *les bajoques* (*les [β]ajoques*), *arbre* (*a[β]re*). En aquest punt, els parlars de la comarca es diferencien del valencià, que acostuma a mantenir com a oclusiva la /b/ en aquesta posició (Veny 1998: 112). Tot i això, s'han recollit exemples en què la /b/ intervocàlica és articulada com a oclusiva i, excepcionalment, amb allargament: *ra[b]iar* (Lli), *gà[b]ia* (Có, Je), *gà[b:]ia* (Lli, Re). Cubells (2009, 1: 98) també registra aquest allargament i el contextualitza en les /b/ i /g/ seguides de semiconsonant [j] i [w]. És un tret del nord-occidental que aquesta autora, citant altres treballs, afirma que està en clar retrocés. Coll (2014: 22) confirma aquest tret com a propi del nord-occidental i el recull en l'àrea del pallarès. Al Baix Ebre és una característica fonètica que hem recollit ara aquí ara allà, de manera no general.

¹³⁰ Per acció de l'escola o simplement perquè el mestre o mestra, que sovint no és de la localitat, no l'articula. Un informant ens ho feia veure amb vehemència: “Lo [v]i, lo [v]i! Tots los xiquets que pugen ara d'escola, la b, la b!”.

¹³¹ Reproduït a Buj (2000).

Aquest fet i l'observació directa dels usos lingüístics de l'entorn ens fan afirmar que, a la comarca, l'articulació aproximant d'aquesta labial és majoritària. Per al tractament de la labial del grup /bl/, vegeu l'epígraf dedicat als grups consonàntics (1.3.7.1).

Per últim, es consigna algun exemple de confusió entre sons labials, amb canvi *b* > *m* (*esbelegar* > *esmelegar*, a tot el Baix Ebre;¹³² *bonyiga* > *monyiga*, a Xe; *beixamel* > *metxamel*, a Re; *macabeu* > *macameu*, a Je) o canvi *b* > *p* (*borrassa* > *porrassa*, a Cò, Lli, Re, Ro). El canvi també es pot produir a la inversa: *minvar* > *binvar* (Alda, Lli); *gepa* > *geba* (Be). L'ensenyament i la força de la paraula escrita van llimant aquestes particularitats.¹³³

1.3.1.2. Labiodental fricativa sorda de *professó*

La paraula *professó*, que el DIEC recull i eleva a normativa (el DGLC de Fabra no la inclou), com a variant de la més culta *processó*, prové d'un hipotètic *PROFITIONE, d'on ha conservat el so labiodental sord segurament per influència culta, ja que l'evolució d'aquesta F llatina donà normalment un so sonor.¹³⁴ Al Baix Ebre, la forma majoritària és *professó*, però es recull *pro vessó* en alguns pobles:

professó: a totes les localitats, tret de Be, Pa, RC; *pro vessó*: Be, Cò, Pa, RC, Re; *processó*: Je, To, Xe (mapa 1028/14)

La forma *processó* que s'ha recollit és deguda potser a un intent de corregir la variant *professó*, tinguda probablement per poc formal o per vulgar, per part d'algun informant.

1.3.1.3. Desaparició de labial

En algun cas particular en què la consonant labial està en contacte amb la vocal velar tancada, que presenta evidents trets labials, la consonant pot desaparèixer. Un dels exemples més generalitzats és el de *vànua* (< *vànova*), que és present arreu (mapa 842/11). A Xerta també hem recollit *vànova*; a Lligallo del Roig *vànuga* on, després d'un primer pas amb pèrdua de bilabial intervocàlica, s'ha produït una forma amb velar antihlàtica. Anàlogament, el mot *núvol* ha estat articulat *núol* a Deltebre i a Tivenys. També s'hi ha produït la *g* antihlàtica (*núgol*) en poblacions del quadrant nord-occidental de la comarca (mapa 474/7).

En altres casos, la caiguda de la labial transforma la *u* contigua en una semiconsonant, com en el castellanisme *abuelos* > *a[w]elos* (a Alda, Cv, JM, Re, Ti, To, per exemple). El mateix ocorre amb l'adverbi *avui* i el numeral *vuit* (en aquest darrer, en rigor, més que de caiguda de labial cal parlar de manteniment de la forma antiga sense pròtesi)¹³⁵ en les tres localitats més allunyades del centre de la comarca pel nord:

avui: a totes les localitats, tret de Amt, Be, Pe; *a[w]í*: Amt, Be, Pe (mapa 1119/17)

vuit: a totes les localitats, tret de l'Amt, Be; *[w]it*: Amt, Be, Pe (mapa 1120/11)

¹³² Beltran (2010: 351) en limita l'ús a les Terres de l'Ebre i en justifica la forma a partir de *melic*, d'*esmeligat* (DECat, V: 246) i *esmeligar-se* (DCVB), amb creuament amb *esbelegar-se*. Té el sentit que el DCVB dona per a aquest últim mot: "esgargamellar-se plorant, renyant, cridant algú".

¹³³ La variant *esmelegar-se* (recollida al DCVB com a *esmeligar-se*), tot i estar estesa pel Baix Ebre i ser-hi emprada tradicionalment, pot veure minvat el seu ús en favor d'altres mots vehiculats en els mitjans de comunicació, com *escarrassar-se*, *encaparrar-se* o *esgargamellar-se*.

¹³⁴ RAPHANU > *rave*, COPHINU > *cove*.

¹³⁵ Com ja s'ha vist a 1.1.8, en parlar de diftongs tòpics.

En aquests últims casos, les variants recollides a l'Ametlla, Benifallet i el Perelló són més conservadores, ja que no presenten la pròtesi consonàntica bilabial (*uit* < OCTO; *auí* < HODIE), de manera anàloga al valencià.

1.3.2. Consonants laterals i ròtiques

1.3.2.1. La lateral palatal /ʎ/ procedent de grups de iod

El resultat dels grups de iod llatins C'L, LJ, G'L és [ʎ] en tots els casos a tota la comarca, tal com és habitual en el bloc occidental:

<i>abe</i> [ʎ]a < APICULA	<i>a</i> [ʎ] < ALIU	<i>pa</i> [ʎ]a < PALEA
<i>genti</i> [ʎ]a < LENTICULA	<i>u</i> [ʎ] < OCULU	<i>ce</i> [ʎ]a < CILIA

1.3.2.2. Vocalització de /l/ en síl·laba travada

Els parlars del Baix Ebre acostumen a vocalitzar la /l/ en [w] quan va precedida de /a/ i seguida d'un so labial. El canvi té lloc tant en síl·laba tònica com en síl·laba àtona:

<i>aufals</i> (alfals)	<i>paumell</i> (palmell)	<i>baubes</i> (balbes)
<i>aube</i> (àlber)	<i>paumera</i> (palmera)	<i>aufàbi(g)a</i> (alfàbrega)

També el nom de la població Alfara de Carles és pronunciat tradicionalment Aufara. En alguns mots són presents les dues variants i l'ús d'una o altra pot dependre no només de la localitat sinó del parlant (context, edat...), sense descartar motivació diatòpica, pel fet que la vocalització –minoritària– apareix més en localitats del quadrant nord-occidental comarcal:

<i>sàlvia</i> :	Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>sàuvia</i> : Alf, Re, Ti, Xe
<i>malva</i> :	Alda, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>mauva</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Pe, Re, Ti

En algun poble, la /l/ desapareix en comptes de vocalitzar en determinades paraules:

<i>aubercoc</i> :	Aldr, Alf, Amt, Be, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Xe; <i>abercoc</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, To, Vi (mapa 230/3)
<i>aubergínia</i> : ¹³⁶	a totes les localitats, tret de Cv i JM; <i>aborginga</i> : Cv, JM (mapa 171/3)

La vocalització es pot produir a l'interior de la paraula i evolucionar cap a la monoftongació del diftong resultant (-al- > -au- > -u-). És el que succeeix a tota la comarca amb *estuiar* (< *estalviar*), en la qual també s'ha recollit la monoftongació en o (*estoviar*: a Be, Pa).¹³⁷ Semblantment ocorre a *escalfar* > *escaufar* > *escofar* (recollit, per exemple a Cv, JM, Ti). Les variants *escaufit*, *escofit* són vives encara per a referir-se a un ambient carregat, que està saturat per la calor o la poca ventilació.¹³⁸

Un altre cas particular de vocalització amb posterior monoftongació és el de *sovatge* (< *salvatge*), designació amb què en les poblacions muntanyoses de la comarca (Alfara i Paüls) es refereixen a les *cabres salvatges*, especialment si són mascles. Més

¹³⁶ Amb les diverses variants: *aubargínia*, *auberginya*, *aubarginya*.

¹³⁷ Mapa 895/11.

¹³⁸ Mestre i Noé, en el VCT, definia així "*escofit*: cosa escalfada, sense foc directe, per pressió, embotiment o manca d'aire".

general és el mot *tau*, que és variant formal de *talp*, tot i que al Baix Ebre no es refereix al mamífer de la família dels tàlpids (*Talpa europaea*), tal com es podria deduir de l'entrada *tau* del DCVB, sinó que és un tipus de rosegador, més gros que la rata comuna i que és coneguda també com a rata d'aigua (*Arvicola sapidus*).¹³⁹ A part de la vocalització de /l/, el mot hauria perdut el so bilabial oclusiu final.¹⁴⁰

1.3.2.3. Manteniment de /l/ en síl·laba travada

És predominant al Baix Ebre la conservació de /l/ en el mot *polp* (< POLYPU), com en valencià i eivissenc (mapa 1074/15). Només Benifallet i Paüls presenten la variant més evolucionada *pop*, pròpia de la resta del nord-occidental¹⁴¹ i de la major part de l'oriental, on s'hi ha produït el mateix fenomen que a *pam* (< PALMU), més general en tot el domini de la llengua, i a *cop* (< COLPU; *colp* és general al País Valencià fins al Maestrat).

1.3.2.4. Resultat dels grups llatins secundaris D'L, T'L, G'L

Aquests grups llatins s'han resolt en valencià, balear i bona part del tortosí en una líquida lateral, que pot presentar allargament o no (*ame[l]a*, *ame[l:]a*); a la resta del català continental s'ha produït una palatalització (*ame[ʎ]a*, *ame[ʎ:]a*). El Baix Ebre, en aquest tret, també s'acosta al valencià (i al balear), ja que pràcticament en tots els mots que contenen aquest grup i a totes les poblacions el resultat és la no palatalització:

<i>ame[l]a</i> , <i>ame[l]er</i> : ¹⁴²	Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>ame[l:]a</i> , <i>ame[l:]er</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Pe, RC, Re, Ti, Xe (mapa 1127/17)
<i>espa[l]a</i> :	Alda, Aldr, Alf, Cs, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>espa[l:]a</i> : Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ti (mapa 1128/17)
<i>gua[l]a</i> : ¹⁴³	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>gua[l:]a</i> : Pe, RC, Ti; <i>gua[ʎ]a</i> : Be, Ti; <i>gua[ʎ:]a</i> : Amt, Bí (mapa 431/6)
<i>vel]ar</i> :	Alda, Alf, Cs, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>vel:]ar</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Pe, Ti, Xe (mapa 991/13)
<i>mol]e</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Có, Je, Pa, Ro, To, Vi, Xe; <i>mol:]e</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ti, To; <i>mol:]e</i> : Amt, Xe (mapa 1129/17)

Massip (1989: 39) advertia que “en tortosí actualment es tendeix a simplificar la geminada” (com en valencià), que “això és més clar en les generacions més joves” i que “cal relacionar aquest fenomen amb la simplificació ja generalitzada de les altres

¹³⁹ En el VCT ja és definit com a “rata d'aigua”. És una denominació que es manté viva perquè s'associa a aquest animal concret, no a un *talp*, animal poc conegut a la comarca.

¹⁴⁰ La vocalització de què parlem, doncs, és majoritària en el sector d'edat enquestat, però l'estàndard, que no recomana aquest fenomen (IEC 1996: 20), provoca que les variants del model formal amb manteniment de /l/ siguin cada cop més presents i que vagen desplaçant progressivament les tradicionals.

¹⁴¹ També de la major part de la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 57) i de tota la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 90).

¹⁴² En diverses localitats s'ha enregistrat amb geminació de la bilabial nasal, *a[m:]etla* (Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Ro, Vi, Xe). És freqüent també aquesta metàtesi de geminació a l'hora de pronunciar el nom de la localitat costanera més septentrional de la comarca: l'*A[m:]etlla* de Mar.

¹⁴³ Vegeu 1.1.1, on es deixa constància de l'obertura de la tònica en aquest mot a l'*Ametlla* i al Perelló (/a/ > [ɛ]).

geminades”. Avui, però, creiem que la vehiculació de les formes amb la lateral palatal amb allargament a través del model d’estàndard escrit està provocant més aviat el canvi de les variants autòctones en favor de les palatals (*ame[ɫ:]a*, *mo[ɫ:]e*, *ve[ɫ:]ar...*). A la Ribera d’Ebre, on les formes palatalitzades són més abundants, Cubells (2009, 1: 87-88) constata el canvi lingüístic *-tl-* (*ame[l:]a*) > *-tll-* (*ame[ɫ:]a*) en determinats pobles, que s’hi hauria anat produint al llarg del segle passat.

Probablement, com en altres mots o fenòmens lingüístics, la pronúncia tradicional tindrà més possibilitat de manteniment quan s’haja après per via patrimonial, en la transmissió de pares a fills, mentre que en els mots d’ús no tan habitual o que l’infant no haurà sentit mai a casa s’imposarà la variant que es trobarà escrita en els llibres de text i que se sentirà en els mitjans de comunicació. En aquest cas, tractant-se d’un punt en què l’estàndard accepta les dues pronunciacions ([l:], [ɫ:]),¹⁴⁴ no cal dir que al Baix Ebre el manteniment de l’articulació alveolar també en els usos formals està més que justificat.

1.3.2.5. Articulació /r/ en posició final absoluta

La /r/ final és muda en tots els parlars del Baix Ebre, tret de casos particulars com els monosíl·labs *cor*, *mar* o *car*. En altres mots, com ara es veurà, es produeix en gran part de la comarca una sensibilització d’aquest so en posició final absoluta, mentre que són les poblacions més septentrionals les que més tendeixen a emmudir-lo:

<i>madu[r]</i> : ¹⁴⁵	Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>madú[ø]</i> : Aldr, Alf, Amt, Pa, Pe (mapa 1130/17)
<i>du[r]</i> :	Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>du[ø]</i> : Alf, Pa, Pe (mapa 1131/17)
<i>tracto[r]</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>tractó[ø]</i> : Alf, Amt, Be, Có, JM, Pa, Pe, RC, Ti

El mot *por* només és emprat col·loquialment al nord, en aquestes quatre localitats: l’Ametlla, Benifallet, el Perelló i Tivenys. En totes tres la /r/ final es pronuncia. La resta utilitzen *temor* (amb la variant *tamor* en localitats deltaïques),¹⁴⁶ on la ròtica final és muda. El parlar de Paüls és un dels que presenta més sistemàticament la no articulació del so: *irregula(r)*, *particula(r)*, *valo(r)*, *ve(r)*.

En altres mots la pronúncia és vacil·lant fins i tot en la mateixa localitat: *segur*, *interior*, *particular*... Es detecta una certa tendència a sensibilitzar aquesta -r en l’àrea central i meridional de la comarca, la qual cosa s’adiria amb la proximitat d’aquest tret valencià. L’estàndard oral sembla optar també per la sensibilització de la -r d’alguns d’aquests mots (*interior*, *exterior*, *superior*, *regular*, *irregular*, *popular*...) més que no pas d’altres (*segur*, *taller*).

1.3.2.6. Tractament de /r/ a l’interior de mot

És general a tota la comarca, com en la majoria de dialectes, la pèrdua de la primera ròtica en els mots *a(r)bre*, *p(r)endre*. Les variants *padastre* (*padrastr* <

¹⁴⁴ Però la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I. Fonètica* (IEC 1996: 20) no diu res sobre l’articulació no geminada d’una o altra solució, especialment [l], que és la més estesa al Baix Ebre i en àrees del nord i sud valencià, com demostra Veny (2015, PALDC, 5: 80). Potser aquesta realització també s’hauria de considerar acceptable o admissible “en nivells expressius poc formals,” tal com proposa Lacreu (2012: 50).

¹⁴⁵ Transcrivim una [r], vibrant, tot i que en posició final la vibració d’aquest so és menor que en posició inicial (*roda*) i en obertura simple darrere de consonant no aproximant (*Enric*). Tampoc no és exactament una bategant ([r]) com la de *cara*. Es tracta d’una ròtica amb vibració intermèdia entre [r] i [r].

¹⁴⁶ Vegeu 1.2.1.2 i mapa 1038/14.

PATRASTRE) i *madastra* (*madrastra* < MATRASTRA), produïdes per dissimilació a l'altra *r*, són generals en tortosí, valencià i balear, i majoritàries en lleidatà i en part del nord-oriental (PALDC, 3: 48-49). Tampoc *cartó* i *aufàbiga* la presenten enlloc del Baix Ebre –en aquest cas, a més, les formes *cartró* i *alfàbrega* no hi són etimològiques. El DIEC admet aquestes formes sense *r*, tot i que *cartó* hi apareix com a forma principal però no *alfàbega*, sinó *alfàbrega*.

Són també freqüents articulacions com *pedre* (*perdre*), com en valencià, i *mabre* (*marbre*). En un nivell formal l'estàndard en recomana pronunciar la /r/, d'acord amb la grafia, tot i que oralment és admissible la pronúncia sense -r- en l'àmbit restringit dels parlars que així ho pronuncien (IEC 1996: 21). Al Baix Ebre s'ha enregistrat *pedre* a diverses localitats (Alda, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi), gairebé totes de la meitat meridional, per la qual cosa es pot afirmar que aquesta variant majoritària en valencià arriba fins a la meitat del Baix Ebre, on s'estableix la isoglossa *pedre* / *perdre*.¹⁴⁷

1.3.2.7. Tractament de la /r/ de l'infinitiu en combinació amb pronom feble

En aquest context de /r/, trobem les dues solucions al Baix Ebre: la sensibilització, que és la majoritària, i la no sensibilització, restringida als dos pobles de la zona nord-occidental (Benifallet i Paüls); l'alternança entre les dues solucions es dona en algunes localitats. Es presenta en el quadre següent (mapa 1132/17):

Sensibilització de /r/	No sensibilització de /r/	Alternança de resultats ¹⁴⁸
Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, Ti, To, Vi	Be, Pa	1. Aldr, Alf, Re 2. Amt, Pe, Xe

En les poblacions amb els dos resultats cal fer una distinció: a Aldover, Alfara i els Reguers els casos de no sensibilització són molt minoritaris i només se n'han recollit amb el pronom feble de tercera persona masculí i amb el reflexiu: *collí'ls*, *mossegâ's*, *obrí'ls*, *fê'l*. Pel que fa a l'Ametlla de Mar, el Perelló i Xerta, l'alternança és més equitativa i l'emmudiment de la ròtica es produeix amb altres pronoms febles: *collí-ho*, *enganxâ'ls*, *pensâ-hi*, *atiâ'l*, *escampâ's*, *senyâ't*, *posâ-hi*, *fê-les*, etc.

Un article de Cubells i Navarro (2010) i un altre de Pradilla (2013) serveixen per a obrir el focus i comprovar que la sensibilització de la ròtica dels infinitius seguida de clíctic es restringeix a l'àrea central del tortosí (Baix Ebre, Montsià i gran part del Baix Maestrat) i troba la isoglossa septentrional al Baix Ebre, com es demostra aquí. A l'altre costat, la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Matarranya i els Ports no articulen la -r en aquest context –un tret que, d'altra banda, és considerat no recomanable en àmbits formals.

1.3.2.8. Alternança entre /r/ i /l/

La proximitat articulatòria del so bategant i del so lateral provoca la confusió en la pronúncia d'alguns mots que els contenen. Així, són generals a la comarca variants com *flare* (*frare*),¹⁴⁹ *crenxa* (*clenxa*),¹⁵⁰ *fruij* (*fluix*), *nespra*. Altres mots presenten variació:

¹⁴⁷ La variant *perdre* ja és l'única a la Ribera d'Ebre, com es veurà en l'apartat del lèxic dedicat als jocs (4.1.16).

¹⁴⁸ Els pobles de 1 sensibilitzen la /r/ de manera força generalitzada; en els pobles de 2 són presents els dos resultats gairebé per igual.

¹⁴⁹ Explicable per dissimilació (v. 1.4.6).

- sofrimar*:¹⁵¹ a totes les localitats, tret d'Alf i Re; *soflimar*: Alf, Re (mapa 317/4)
espoló:¹⁵² Alda, Aldr, Alf, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, RC, Ro, Vi, Xe; *esperó*: Be, Pe, Re, Ti, To (mapa 271/4)
encrusa: Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe; *enclusa*: Alf, Bí, Je, Lli, Pa, RC, Ro

En alguna població s'ha recollit algun cas particular: *polca* (Alda, Be), *albequina* (Alda, Có, Je, JM), *crossa* (Be, JM, Pa, Xe), *carfred* (Amt, Amp, Pe), *gat salvat* (per *gat cerval*, a Aldr, Amt, Be, Ti).

1.3.2.9. Alternança entre bategants i vibrants

L'alternança dels dos fonemes es produeix en paraules com *suriaca*, *sària*, *corriola* o *espàrrec*, que són les variants majoritàries. Observem-ne els resultats per poblacions:

- suriac(a)*: a totes les poblacions, tret de Amt; *surriac*: Amt; *xurriaca*: Be (mapa 41/1)
sària: a totes les poblacions, tret de Amt; *sàrria*: Amt (mapa 82/1)
corriola: Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe; *coriola*: Amp, Cv, JM, Re, Ti, Vi; *escoriola*: Ro; *cordiola*: Alf, Je, Vi (mapa 538/8)
espàrrec: a totes les poblacions, tret d'Alf i RC; *espàrec*: RC, Ro; *espàric*: Alf (mapa 166/3)
xaru(g)a: amb [r] a totes les poblacions, tret de JM i Pa;¹⁵³ *xarrua*: Amp, Cv, JM (mapa 39/1)

Hi ha també alternança en altres mots, com a *amuriades* (Alf) / *amurriades* (Pe),¹⁵⁴ terme originari del camp semàntic de la vida pastoral.

1.3.3. Consonants palatals

1.3.3.1. Tractament de /ʃ/ i /ʒ/ en posició inicial i postconsonàntica

La pronúncia general d'aquests dos fonemes fricatius en posició inicial i postconsonàntica és africada:

<i>carxofa</i> : car[ʃ]ofa	<i>xiular</i> : [ʃ]iular	<i>panxa</i> : pan[ʃ]a
<i>jornal</i> : [dʒ]ornal	<i>gent</i> : [dʒ]ent	<i>monja</i> : mon[dʒ]a

Si aquests sons inicials van precedits d'un mot acabat en vocal, la seua articulació pot ser fricativa per fonètica sintàctica, tot i que el predomini és el manteniment de la pronúncia africada: a [dʒ]ornal (Alda, Lli, Ti, Xe, per exemple), la

¹⁵⁰ Amb la variant *grenxa* a Benifallet.

¹⁵¹ De *soflamar*, alterat en *soflimar* per influència potser de *socarrimar*, segons Coromines (DECat, IV: 15). El DCVB defineix així aquest verb: "socarrar, especialment socarrar el pèl o el plomissol d'un animal abans de coure'l". La /o/ pretònica és articulada [u] arreu. *Sofrimar* és la forma estesa pel tortosí i el valencià. El DNV dona entrada a aquesta variant i a *soflimar*. El DIEC no n'admet cap.

¹⁵² En les poblacions situades en la línia que segueix l'N-340 (Amt, Pe, Amp, Cs, Lli, Alda) s'empra el mot *ungla* o *ungló*.

¹⁵³ A Paüls perquè no s'usa el mot (vegeu 4.1.1).

¹⁵⁴ Fa referència a la manera com les ovelles es col·loquen totes juntes, amb el cap acotxat i fent-se ombra mútuament, a l'hora de la calor de l'estiu (*amorriar* en el DIEC).

[dʒ]ent (Pa), molta [dʒ]ent (Alf), una [dʒ]erra (Pe); en canvi, lo [ʒ]ornal (Bí, Cò, Cv, JM, per exemple). És una característica de l'àrea occidental de la llengua (que penetra cap a l'oriental en el tarragoní).¹⁵⁵

1.3.3.2. Tractament de /ʃ/ i /ʒ/ en posició intervocàlica i de /ʃ/ final

La prepalatal fricativa sorda intervocàlica i final, així com la prepalatal fricativa sonora intervocàlica, tendeixen a segregar iod en el bloc occidental de la llengua. Recordem que la pronúncia fricativa (oriental) o africada (occidental) de la prepalatal sorda en aquests contextos és un dels divuit trets distintius que Veny (1998: 20) estableix entre els dos blocs de la llengua. També cal precisar que el funcionament d'aquesta prepalatal sorda no és el mateix que el de la prepalatal sonora, la qual és més inestable.

D'altra banda, hi ha zones del bloc oriental que també segregen iod, com els parlars del Camp de Tarragona (Recasens 1985) i de la Conca de Barberà (Plaza 1996), així com hi ha àrees del bloc occidental que no ho fan, com l'alacantí (Colomina 1999: 111). Els parlars del Baix Ebre presenten en general aquesta iod:

<i>bajoca</i> : ba[jʒ]oca	<i>pagès</i> : pa[jʒ]ès	<i>rojos</i> : ro[jʒ]os
<i>aixeta</i> : a[jʃ]eta	<i>coixa</i> : co[jʃ]a	<i>calaixos</i> : cala[jʃ]os
<i>peix</i> : pe[jʃ]	<i>boix</i> : bo[jʃ]	<i>baix</i> : ba[jʃ]

S'observa, però, que la iod no posseeix la mateixa entitat en uns contextos que en altres. En alguns casos, pot arribar a ser gairebé imperceptible: *cu^hʃa* (*cuixa*, enregistrat a Alda, Amp, Be, Bí, Lli, Pa, Pe, RC, Ti, Vi, Xe),¹⁵⁶ *pu^hʒar* (*pujar*, enregistrat a Alda, Be, Lli, Pe, Ro, Ti), on la prepalatal està precedida d'una vocal velar tancada, per bé que Pradilla (2002: 307) afirma que la realització de la semiconsonant palatal es veu més afavorida per vocals velars precedents que no pas per vocals palatals.

En aquest sentit, en altres exemples, com *abadejo*, es fa més evident la no articulació de iod en alguns pobles: *abade[ʒ]o* (Bí, Cò, Lli, RC, Ti, Xe). Amb tot, l'articulació de iod és majoritària al Baix Ebre. Això podria confirmar el procés lingüístic que explica Gimeno (1991: 175), procés pel qual [dʒ] passa per l'estadi intermedi [jʒ] abans d'esdevenir [ʒ]: *abade[dʒ]o > abade[jʒ]o > abade[ʒ]o*. Es tracta d'un procés diacrònic lent que tenia el focus d'irradiació en el domini oriental i que va afectar tardanament el nord-occidental, el tortosí, el tarragoní i quasi gens el valencià. Segons aquest autor, el canvi començaria en posició intervocàlica i posteriorment afectaria les posicions inicial i postconsonàntica. Per la seua banda, el verb *fugir* (<FUGERE) ha estat conjugat majoritàriament amb una prepalatal africada sonora, *fu[dʒ]ir*, pronúncia que avui deixa pas clarament a la seua corresponent fricativa *fu[ʒ]ir*.

Segons Pradilla (2002: 309), un dels factors que condicionen la producció d'aquest so semiconsonàntic és si es genera en la prepalatal sorda o en la sonora: l'estabilitat que mostren les realitzacions [ʃ]-[jʃ] "és molt superior a la que presenta l'alternança [ʒ]-[jʒ], sotmesa, com hem vist, a una freqüent dinàmica de canvi cap a la caiguda de la iod". Per les dades recollides, creiem que també hi té a veure la velocitat d'elocució i l'idiòlecte de cada parlant, més que no pas una distribució del tret segons l'origen geogràfic de cada individu, almenys en el reduït espai del Baix Ebre. Caldria, doncs, una aproximació més exhaustiva que determinés els contextos fònics (sons precedents, situació en la paraula, tonicitat o atonicitat) en els quals apareix aquesta iod i en justificués la presència, intensitat i tendència històrica.

¹⁵⁵ Tant la realització fricativa com l'africada són pròpies de l'àmbit general de l'estàndard de la llengua.

¹⁵⁶ Segons Veny (2007 –PALDC, 1–: 47), la pronúncia oriental *cu^hʃa* es troba ja al límit nord del Baix Ebre.

1.3.3.3. Tractament de la prepalatal en posició intervocàlica

La solució majoritària a la comarca per als grups llatins -DI- i -I- és la fricativa sonora [ʒ]. Si ens centrem en el resultat de la prepalatal quan va precedida de vocal palatal tancada tenim que *mitja* (< MEDIA) és *mi[ʒ]a* a totes les localitats, tret de l'Amt, on s'ha recollit *mi[dʒ]a*; *pitjor* (< PEIORE) és *pi[ʒ]or* a totes les localitats, igual que *mitger,-a* és *mi[ʒ]er,-a*. Hi ha algun ús que s'escapa d'aquesta realització general, que en lloc de ser fricativa sonora és africada sorda: *mitja hora* és pronunciat *mi[ʃ]ora* a l'Ametlla; a Jesús i Maria i a la Cava, hi bufa el *vent de Migjorn* ([mi'ʃor]);¹⁵⁷ el substantiu *mitges*, com a peça de vestir, presenta la realització predominant *mi[ʃ]es* (*mi[dʒ]es* a Amt i Pe).

La solució procedent dels grups -TICU- i -DICU- és africada sonora arreu: *me[dʒ]e* (< MEDICU), *forma[dʒ]e* (< FORMATICU).

1.3.4. Consonants alveolars

1.3.4.1. Caiguda d'alveolar fricativa sonora intervocàlica

L'alveolar fricativa sonora /z/ en posició intervocàlica ha desaparegut en els mots *enciam* (<*INCISAMEN) i *ruella* (<ROSELLA) en tots els parlars. A la Cava i Jesús i Maria el mot amb què es designa aquesta herba és el castellanisme *amapola*. També als Lligallos és el mot predominant tot i que, segons un informant, "los vells" encara empen la variant genuïna esmentada amb caiguda de l'alveolar. Seria una confirmació que el mot patrimonial ha reculat durant dècades a favor del castellanisme i, com en altres mots, la forma estàndard que s'està imposant en generacions joves per evitar el castellanisme ja és *rosella*.

El fenomen s'ha produït en altres mots. Així, el llatí RESINA ha donat *reina* (Bí, Pa), *raïna* (Pe) i *rina* (Bí). La solució majoritària, però, és *resina*, amb la variant *regina* recollida a l'Ampolla i *renyina* a Xerta. A l'Ametlla trobem la variant *fuell* (<*FUSELLU), referida a l'eix del carro, que ja és el mot dominant en tarragoní.¹⁵⁸ A Tivenys és viva la variant *piar* (< PISARE), referida a la faena de trepitjar el raïm amb els peus per fer-ne el vi. El DCVB la localitza al Pla d'Urgell, la Segarra i el Priorat (*pisar* en el DIEC).

1.3.4.2. Sonorització de /s/ postconsonàntica

És comuna en tots els parlars la sonorització d'aquesta alveolar sorda en els mots *pin[z]a* (*pinça*) i *pin[z]à* (*pinsà*). La forma majoritària que la paraula *esquinç* adopta al Baix Ebre permet descobrir-hi un altre cas de la sonorització de què estem parlant, a més d'una distribució de variants atribuïble a variació geogràfica:

esquinç *esquin[z]e*: a totes les poblacions, tret de Amt, Pe; *esquin[s]*: Amt, Pe (mapa 653/10)

En altres paraules no recollides en totes les poblacions també és present aquest fenomen: *càn[ze](r)* (*càncer*) (Amt, Bí, Cs, Cv, Je, Pe, To); *can[z]ell* o *gan[z]ell* (*cancell*) (Be, Pe, Ti).

¹⁵⁷ Que, segons indicacions d'algun informant, no ve del sud exactament, com caldria esperar del significat del mot *migjorn*, sinó de llevant (o E-SE), perquè pren el nom de l'anomenada gola de Migjorn, que era l'antiga desembocadura de l'Ebre (per oposició a la gola Nord) i que està situada a l'est del municipi de Deltebre. És per això que l'escrivim amb majúscula inicial.

¹⁵⁸ Vegeu apartat 4.1.1 i mapa 83/1 (també al PALDC, 4: 167).

1.3.4.3. Palatalització de /s/ inicial

L'alveolar fricativa sorda es palatalitza en alguns parlars en determinats mots. És un fenomen que es dona en la majoria de parlars en paraules com *xompo* (*sompo* a Xe; *xombo* a Be i Ti),¹⁵⁹ *aixanglot*¹⁶⁰ (*sanglot* només a Lli, Pe).¹⁶¹ A Benifallet, els mots *sorrac* i *suriac(a)*, generals en la resta de parlars, s'han recollit també amb prepalatal africada sorda: *xorrac*, *xurriaca*, amb la grafia amb què apareixen en el DIEC (*xerrac*, *xurriaques*).

La distribució de les variants *ciprer* / *xiprer* és atribuïble a la variació geogràfica, amb presència de la variant oriental en les localitats del nord-est de la comarca. Hi predominen les variants no palatalitzades:

<i>ciprer</i> :	Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ti, To, Xe; <i>xiprer</i> : Amt, Pe; <i>ciprés</i> : Alda, Alf, Bí, Có, Re, Ro, Ti, Vi, Xe (mapa 251/3)
<i>safareig</i> :	Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Có, Cv, JM, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>xafareig</i> : Aldr, Bí, Je, Lli, Re, Ti (mapa 871/11)

En altres paraules s'han recollit puntualment formes no palatalitzades com *sormer* (*xurmer* en el DIEC). El fenomen també es produeix a l'interior de mot: *bursar* (*burxar*), *ensampar* (*enxampar*), *gronsadora* (*gronxador* i *gronxadora*). No són, però, formes generals.

1.3.4.4. Palatalització de /ts/ final

L'alveolar africada sorda /ts/ en posició final és articulada generalment amb el manteniment del so alveolar africad: *to[ts]*, *dre[ts]*, *di[ts]*, *menu[ts]*. En el mot *rodadits* i les seues variants (terme majoritari a la comarca per a la *libèl·lula*) s'ha recollit la pronúncia palatal africada *rodadi[ʃ]* a les localitats sud-orientals (Amp, Cs, Có, Cv, Lli, Re). De tota manera, no és del tot estranya la realització palatal d'aquest grup final al Baix Ebre, tot i que ha estat enregistrada ara aquí ara allà: *to[ʃ]*, *Subira[ʃ]* (To); *tocine[ʃ]* (Có); *arrissade[ʃ]*, *dre[ʃ]* (Je); *menude[ʃ]*, *di[ʃ]* (Re).

Un cas particular és el de *dimarts*, els resultats del qual es poden justificar per variació geogràfica, per variació històrica i per variació estilística, com es veurà:

<i>dimarts</i> :	<i>dima[ts]</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>dima[ʃ]</i> : Aldr, Có; <i>dima[rs]</i> : Amt, Pe (mapa 468/7)
------------------	--

La parella *dima[ts]* / *dima[rs]* va ser considerada per Veny (1988) com un nou tret distintiu entre els blocs occidental i oriental de la llengua. Així, al Baix Ebre, la pronúncia oriental *dima[rs]* la trobem a l'Ametlla i al Perelló, la qual cosa no ha d'estranyar, perquè també en altres trets lingüístics són localitats que s'allunyen de les solucions totalment occidentals de la comarca i s'aproximen als parlars orientals veïns (per bé que en tarragoní també apareix la forma *dimats*).¹⁶² La realització palatal (*dima[ʃ]*) de l'africada alveolar és, segons Pradilla (2002: 313), un canvi modern visible en temps real, en el qual "es constata un manteniment de les realitzacions alveolars en les generacions de més edat, mentre que la palatalització avança en la resta de parlants afectant especialment els més joves". Les nostres enquestes, adreçades a la població de més edat, recullen majoritàriament el so alveolar africad, com s'ha vist, la

¹⁵⁹ Mapa 711/10.

¹⁶⁰ Forma amb pròtesi sil·làbica majoritària a la comarca per a l'estàndard *singlot*.

¹⁶¹ Mapa 645/10.

¹⁶² Navarro (2012: 292).

qual cosa podria confirmar el canvi observat per aquest autor a l'espera d'una aproximació específica d'aquest tret en parlants més joves. Per últim, també es constata una presència cada vegada més gran de la pronúncia afavorida per la influència de l'estàndard vehiculat en els mitjans de comunicació i l'escola (*dima[rs]*). Serà interessant de seguir quina de les tres formes acabarà generalitzant-se o si se'n produirà una distribució estilística.

Aquesta palatalització d'alveolars africades, també detectada a l'interior de mot (*pot[ʃ]er, do[ɟ]e*) o en el grup lexicalitzat *to[ʃ]ol* (procedent dels dos mots *tot, -a* i *sol, -a*), apareix en valencià meridional i septentrional, a part de tortosí central i meridional.¹⁶³

1.3.5. Consonants nasals

1.3.5.1. Palatalització i despalatalització de /n/

El fenomen de la palatalització de /n/ precedida de semivocal palatal és freqüent en català nord-occidental i en tarragoní. Al Baix Ebre, aquest tret només és present a l'Ametlla i el Perelló (*feina: fe[n]a; buina: bu[n]a*, al Perelló), localitats més properes al Camp de Tarragona. Les variants predominants són *cuina, faena* (*feina* a l'Ametlla i al Perelló)¹⁶⁴ i *buina, boïna* o *bonyiga* (v. 1.1.8 i mapa 332/4). En aquest sentit, doncs, la major part dels parlars del Baix Ebre s'allunyen de la solució nord-occidental.

La palatalització també s'efectua en altres mots. A *albergínia* i *ganivet* hi és majoritària:

<i>albergínia</i>	<i>aubarginya</i> : Alda, Aldr, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>auberginya</i> : Alf, Je; <i>aubargínia</i> : Alda, Pe; <i>aubergínia</i> : Amt, Amp, Be, Ti; <i>aubargina</i> : Pa; <i>aborgina</i> : Cv, JM (mapa 171/3)
<i>ganivet</i>	<i>gavinyet / ganyivet</i> : a totes les localitats, tret de Amt i Pe; <i>gavinet</i> : Amt, ¹⁶⁵ Pe (mapa 775/11)

En posició inicial aquesta característica és present en variants de *nervi* i de *neguitós*: *nyervi, nyerviós*¹⁶⁶ (recollits a Alda, Amt, Amp, Be, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, To); *nyeguitós, nyiguitós* (recollits a Amt, Bí, Cs, Je, Lli, Pa, Re, To, Vi). Són formes que van perdent terreny en favor de les corresponents estàndard. Per assimilació al so palatal inicial, *genoll* pot presentar a vegades la /n/ com a [ɲ]: *ginyoll* (Alda, Amp, Có, JM). Més particular és la palatalització que trobem a Bitem i a Tivenys en el mot *granyota*, variant de *granota* que el DCVB localitza només en català septentrional i en comarques gironines (mapa 420/6).¹⁶⁷

Tradicionalment també es produeix a tota la comarca una palatalització de la bilabial nasal /m/, seguida en el mot *somier*: *so[n]er*. El mot estàndard, que lògicament es va imposant en generacions menys grans, només s'ha recollit a Lli, RC, Ti, To.

¹⁶³ No és recomanable, però, en una pronúncia estàndard (Lacreu 2012: 40).

¹⁶⁴ Mapa 893/11.

¹⁶⁵ Un informant comenta que abans sí que s'hi deia, *gavinyet*.

¹⁶⁶ O *nyirvi* i *nyirviós*.

¹⁶⁷ Una explicació probable és l'estada, fa dècades, de moltes famílies d'aquest poble durant força temporades a l'àrea del Montseny per a fer carbó. Els propis informants enquestats confirmen aquest fet i el testimonien. També el Grup de Recerca Científica *Terres de l'Ebre* i l'Associació de Micologia de les Terres de l'Ebre *Bitxac* ho constaten a l'obra *Bolets del Port* (2012: 177) en justificar la presència del geosinònim *fredolic* a Bitem, quan el terme majoritari al Baix Ebre és *moreneta*. A Tivenys hi seria per veïnatge.

Quant a la despalatalització, en el mot *canyella*¹⁶⁸ ens adonem altre cop que només l’Ametlla i el Perelló se separen de la resta de parlars de la comarca i presenten la forma amb nasal palatal *ca[n]jella*, mentre que totes les altres poblacions articulen una nasal alveolar: *ca[n]jella*. Fins i tot en alguna s’ha enregistrat també la forma amb despalatalització de la lateral: *canela* (Aldr, Cs, Lli, RC, To). Un altre cas generalitzat d’aquest fenomen al Baix Ebre el trobem en l’adverbi de lloc *lluny*, que per dissimilació perd la nasal palatal en favor de l’alveolar: (*a*)*llun*. Altres despalatalitzacions recollides de manera puntual són les següents: *quixal del sen* (*seny*), a Cò, Ro; *espenar* (*espenyar*, en el sentit de d’*estimbar*), a Alf.

Per últim, hi ha el cas particular de *mossènyer*, resultant de MEUS SENIOR, recollit a l’Ampolla i a Campredó i certament residual en gent molt gran. Com exposa Coromines (DECat, VII: 820), es tracta d’una forma antiga que, amb el temps, en combinació amb el tractament *En* (“mossènyer en Jacme”, per exemple), evolucionà a l’actual *mossèn*. Segons això, *mossènyer* no seria una forma palatalitzada de *mossèn*, sinó que *mossèn* és, en realitat, una variant despalatalitzada de *mossènyer*. *Mossènyer*, amb la ròtica final muda i la tònica tancada a la nostra comarca, té un ús tònic no proclític;¹⁶⁹ com a tractament que precedeix el nom, el mot usat sí que és *mossèn* (*mossen* o *mossén* al Baix Ebre): “mossén Joan” (i no un vocatiu “mossènyer Joan”).

1.3.5.2. Nasal adventícia

Al Baix Ebre és general la presència d’una nasal adventícia en determinats mots, tal com sol produir-se en moltes àrees del català occidental, en àrees de transició entre l’occidental i l’oriental i fins en tarragoní (Navarro 2012: 56). Són generals a totes les poblacions les variants *mangrana* i *llangosta* (amb les variacions *llangosto*, *llangostí*). No es dona en *maçana*, a diferència d’altres zones del bloc occidental situades al nord i al sud del Baix Ebre, que articulen *mançana*.

En altres paraules apareix també una nasal en el mateix context (en posició pretònica i seguida de consonant velar). Es tracta de *rominguera*, a Vinallop, que s’atansa als parlars del Montsià amb aquesta variant de *romiguera* (*romiguera* a la resta de localitats del Baix Ebre).¹⁷⁰ El demostratiu *aquell* sol generar aquest so nasal alveolar en diverses poblacions de la comarca: *anquell*, *anquella* s’ha recollit bàsicament en poblacions del sud-est i del nord-oest comarcal (mapa 1140/17).

1.3.6. Consonants velars

1.3.6.1. Sonorització de la velar

La sonorització de la velar oclusiva sorda /k/ és un canvi produït des d’antic en la llengua: SACRISTANE > *sagristà*. Ara bé, en alguns mots la forma actual presenta una variant no sonoritzada, com en l’exemple que s’acaba de donar i en altres com *picot* (*pigot* només a Pa) i *cucullada* (variant de *cogullada*) a totes les poblacions. En altres, el procés *c* > *g* que aquí descrivim s’ha donat modernament. No es tracta, però, d’un fenomen general a tot el Baix Ebre i varia força en funció de la paraula:

¹⁶⁸ Com a escorça aromàtica usada en gastronomia. En el DIEC, l’entrada és *canyella*; en el DNV, *canella* és l’entrada principal, *canyella* la secundària.

¹⁶⁹ La iaia paterna de l’autor d’aquest treball així l’emprava: “ha vingut lo mossènyer”.

¹⁷⁰ Mapa 184/3.

<i>sagristà</i> :	Amp, Je; <i>sacristà</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, ¹⁷¹ Re, Ti, To, Vi, Xe (mapa 994/14)
<i>avargues</i> :	Alda, Có, Je, Ro, Vi, Xe; <i>avarques</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, To, Xe (mapa 943/12)
<i>grenxa</i> :	Be, Je, Pa, Pe, To; <i>crenxa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 688/10)

La sonorització sí que és generalitzada en el mot *esguinze* (*esquinç*). També és present en altres paraules enregistrades no sistemàticament: *xangles* a Alda, Amt, Bí, Lli, Pe (*xanclès* a Aldr, Be); *ganzell* a Aldr, RC (*canzell* a Be, Pe, Xe); *guixal* a Alda, Có (*quixal* a tot arreu), *esganyolit* a Be (*escanyolit*).

1.3.6.2. Caiguda de velar intervocàlica

Pel buidatge de les enquestes s'endevina que aquest fenomen es produeix amb més freqüència en les localitats de l'est del Baix Ebre, des de l'Ametlla fins al Delta. La velar cau en contacte amb una vocal velar tancada o amb una semiconsonant velar. És general a la comarca en mots com *eua* (*egua*) –tot i que també s'hi han recollit les formes castellanitzades *ieua* (Pa, To, Vi), *iegua* (Alda, Be, Ro, To). Vegem-ne altres exemples:

<i>arrugues</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>arrues</i> : Amt, Cv, JM, Lli, Pe, Ti (mapa 595/10)
<i>eixugar</i> :	Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>eixuar</i> : Amt, Amp, Be, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, Ro, Ti, Xe
<i>jugar</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Có, Je, Pa, RC, Re, To, Vi, Xe; <i>juar</i> : Amt, Amp, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To
<i>bugada</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>buada</i> : Cv, JM, Pe (mapa 876/11)
<i>aigua</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>aiua</i> : Amt, Cs, Cv, JM, Pe
<i>(ai)xaruga</i> :	Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cv, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>xar(r)ua</i> : Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pe

La Cava, Jesús i Maria, el Perelló i, en menor mesura, l'Ametlla, coincideixen en l'ús d'altres variants sense aquesta velar. S'hi pot sentir *arua* (*eruga*), *auaitar* (*aguaitar*), *aufàbia* (*aufàbiga*), *aülla* (*agulla*), *barallua* / *berellua* (*ballaruga*), *mànies* (*mànigues*), etc.

La pèrdua d'aquest so velar comporta l'articulació d'un hiat en la majoria de casos (*j[ua]r*), tret dels contextos en què és present una semiconsonant velar, com l'intervocàlic (*ai[w]a*). Per altra part, també s'ha produït una ultracorrecció en el mot *coa* > *coga*, a l'Ametlla i el Perelló.

A la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 97) i a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 55), aquesta caiguda de velar també apareix, però en menys casos que al Baix Ebre i amb menys extensió, la qual cosa remarcaria el caràcter de transició del tortosí cap al valencià, on es produeix més freqüentment.¹⁷²

¹⁷¹ Aquí, el terme *sacristà*, *-ana* es refereix als jòvens que representen la població per les festes majors (en lloc dels més habituals *pubilla* i *hereu*).

¹⁷² Segons les paraules. Vegeu el PALDC, 1 (Veny 2007b: 63-64), per a l'extensió desigual d'*arrues* (predominant en el bloc occidental i en balear) i d'*aülla* (més restringit al valencià central i meridional). La pèrdua d'aquesta velar és un tret que l'estàndard oral recomana evitar.

1.3.7. Grups consonàntics

1.3.7.1. Grups /bl/ i /gl/

La solució que presenta el Baix Ebre per a aquests grups consonàntics pot ser justificada tant des de la variació geogràfica com des de la variació històrica. Hem recollit tres articulacions: [b:l], [bl], [βl]. Tot i que en moltes localitats es dona una articulació oclusiva i també amb geminació d'aquest so, cosa que les acostaria als dialectes del Principat, la tendència apunta a la pronúncia aproximant del primer component del grup consonàntic (*po[βl]e*, *ro[ɣl]e*), en coincidència amb el valencià. Així, pel que s'ha observat, en els informants de més edat és més freqüent l'oclusiva geminada que no pas en els jòvens, la qual cosa sembla que demostraria una variació generacional que, segons Pradilla (2002: 297), “sobretot en àmbits urbans, apunta cap a un fenomen de canvi on la interferència del castellà probablement juga un paper destacat”. També el mot i la posició que hi té el grup consonàntic hi tenen a veure, ja que “el context més afavoridor de les realitzacions allargades és la posició immediatament posttònica dels grups en qüestió” (Pradilla 2002: 296):

<i>po[βl]e</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>po[bl]e</i> : Amt, Lli, Ti; <i>po[b:l]e</i> : Amp, Cv, Pa, Ti
<i>do[βl]e</i> :	Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>do[bl]e</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>do[b:l]e</i> : Alf, Amp, Cv, Lli, Pa, Pe, Ti, To
<i>reda[βl]e</i> :	Alf, Cs, Cv, Je, JM, Pe, Re, To; <i>reda[bl]e</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>reda[b:l]e</i> : Amp, Có, Pa, Pe
<i>ro[ɣl]e</i> :	Alda, Alf, Bí, JM, RC, Ro, To, Xe; <i>ro[gl]e</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cv, Lli, Pa, Re, Ro, To

En aquest cas, al Baix Ebre la pronúncia estàndard dels mitjans orientals no s'està imposant en la parla col·loquial, ans al contrari. La pronúncia geminada o oclusiva que s'ha recollit en algun informant està deixant pas, en generacions jòvens, a l'articulació aproximant, cosa que també certifica Navarro (2012: 50) en el seu estudi sobre el parlar de Cambrils.

1.3.7.2. Grups finals -NT, -LT, -NC, -NG

La dental s'emmuideix en els grups *-nt*, *-lt* en posició final absoluta:

<i>font</i> ['fɔn]	<i>pont</i> ['pɔn]	<i>dent</i> ['den]
<i>molt</i> ['mol]	<i>malalt</i> [ma'lal]	<i>salt</i> ['sal]

No obstant això, s'ha recollit algun cas escadusser en què aquesta dental, al final de tira fònica, se sensibilitza lleument:

<i>és molt al^l</i> (Alf)	<i>fa un sal^l</i> (Ti)
-------------------------------------	-----------------------------------

Pel que fa a la velar, tot i que el resultat majoritari també és l'emudiment, s'hi constaten més casos que la dental en els quals apareix sensibilitzada a fi de mot:

<i>fang</i> :	<i>fa[ŋ]</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>fa[ŋk]</i> : Aldr, Alf, Bí, Cv, Pa
<i>banc</i> :	<i>ba[ŋ]</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>ba[ŋk]</i> : Amp, Pa, Ro, Ti
<i>tronc</i> :	<i>tro[ŋ]</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>tro[ŋk]</i> : Alf, Pa, Ro, Ti

sang: *sa[ŋ]*: Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ti, To, Vi, Xe; *sa[ŋk]*: Alf, Bí, Pa, Re, Ro

Si la dental o la velar no estan en posició final absoluta sinó que van seguides de mot començat en vocal, hi ha la possibilitat que se sensibilitzen, com en els sintagmes següents:

cinc anys: *ci[ŋk]* anys: Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; *ci[ŋg]* anys: Alf, Ti
vint anys: *vin[t]* anys: Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *vin(t)* anys: Lli, Pa
Sant Antoni: *San[t]* Antoni: Alda, Alf, Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa; *San(t)* Antoni: Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe

1.3.7.3. Assimilació /mb/ > [m], /nd/ > [n]

Els grups llatins MB i ND es reduïen en català a *m* i *n*, respectivament:

COLUMBA > *coloma* UMBILICU > *melic*
 FUNDA > *fona* DEMANDARE > *demanar*

Aquesta tendència es reproduïx en algunes paraules que en l'ús col·loquial poden reflectir la mateixa reducció:

també > *tamé* amb variant simplificada: Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
 diminutiu de *gran* *grandet*: Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Je, Pa, Pe, RC, Ti, Vi; *granet*: Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Re, Ro, Ti, To, Xe

És el mateix que s'ha recollit en el sintagma *conill d'Índia*, pronunciat *conill d'Ínia* a Bitem, Camarles i Jesús i Maria.

1.4. Altres fenòmens fonètics

1.4.1. Pròtesis vocàliques o sil·làbiques

És encara comuna, en la generació enquestada, l'addició d'una vocal o síl·laba a l'inici de determinades paraules:¹⁷³

acaminar: Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; *caminar*: Alf, Amt, Be, Cs, Có, Pa, Ti
acovidar: a tota la comarca (mapa 897/11)
aixanglot: Alda,¹⁷⁴ Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *xinglot*: Amt; *xanglot*: Cv, JM; *sanglot*: Lli, Pe; *hipo*: Alf, Pa, RC (mapa 645/10)
aixèrrit:¹⁷⁵ a totes les localitats, tret de Cs, Cv, JM, Lli (mapa 333/4)
ensomiar: a totes les localitats (mapa 846/11)
anou: a totes les localitats; *nou*: Pe, Ro, Ti (mapa 242/3)

¹⁷³ Es consignen les localitats on s'han recollit aquestes variants. Si algun poble no apareix en alguna de les llistes és perquè el mot en qüestió no ha estat recollit al llarg de l'enquesta o bé perquè els informants n'han donat una altra resposta.

¹⁷⁴ Amb la variant *aixinglot*.

¹⁷⁵ També amb epítesi dental (*xerri* és la forma normativa).

<i>avespa</i> :	a totes les localitats, tret de Amt, Be, Bí, Ti; <i>vespa</i> : Alda, Alf, Amt, Be, Bí, Cv, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, Xe (mapa 387/6)
<i>estisores</i> :	a totes les localitats; <i>estiroses</i> : Cv, JM; <i>tisores</i> : Amt
<i>estovalles</i> :	Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Ro, To, Vi; <i>tovalles</i> : Amt (mapa 795/11)
<i>estirandes</i> :	Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>tirandes</i> : Aldr, Alf, Amt, Pa, Re, Xe (mapa 91/1)
<i>a[s]eitó</i> :	Alda, Alf, Bí, Có, Je, JM, Lli; <i>seitó</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi (mapa 1059/15)
<i>adomar</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>domar</i> : Be, Có, Pe, To (mapa 303/4)
<i>asgolf</i> ¹⁷⁶ :	Lli, Pe, To; <i>algorfa</i> : Aldr, Amp, Re, To, Vi; <i>asgorfa</i> : Be, Pe, Ti, To, Xe; <i>argolfa</i> : Amt; <i>angorfa</i> : Ti; <i>golfa</i> : Alda, Có, Je; <i>gorfa</i> : Aldr, Amp.

Altres mots recollits no sistemàticament també presenten el mateix fenomen. En presentem una mostra: *entartugada* (*tortugada*): Alda, Cv, JM, Ro; *aparèixer*¹⁷⁷ (*parèixer*): Aldr, Cv, RC; *angerreta*¹⁷⁸: Alf; *abellota* (*bellota*): Alf, Lli; *escomençar*: Be; *aumàrfi(g)a*: Be, Ti; *acabussar*: Cs, Cv, Pe, Xe; *acomparat*¹⁷⁹: Alda, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Re; *aixeregall*¹⁸⁰: Pa; *adragó* (*dragó*): Cv, Pe; *engronsadora* (*gronxadora*): Ti, *esgronsador* (*gronxador*): Be, Xe; *allissent*¹⁸¹ (*llissent*): Ti.

L'evolució d'aquests mots al Baix Ebre pot seguir camins divergents. En alguns casos, l'estàndard està arraconant algunes d'aquestes variants col·loquials i les substitueix per les corresponents sense pròtesi (*caminar*, *domar*, *seitó*, *somiar*); en altres, la variant pròpia té prou força –pel significant, pel significat, per l'ús– per mantenir-se (*aixeregall*, *anou*, *estisores*); altres, malauradament, semblen recular enfront d'un castellanisme (*estovalles*, davant de *mantel*; *singlot*, davant d'*hipo*); finalment, n'hi ha de pròpies de la comarca que són substituïdes per la corresponent més general de l'estàndard oriental ((*es*)*tirandes* per *regnes*).

1.4.2. Epèntesis consonàntiques

Alguns mots presenten sons (o síl·labes) no etimològics, generats per processos lingüístics com l'homonimització o l'analogia. Al Baix Ebre trobem les següents epèntesis a totes les poblacions: *adependre*¹⁸² (*aprendre*), *arnella*¹⁸³ (*anella*), *regalènsia* (*regalèssia*). També és majoritària en altres paraules:

<i>diarrera</i> (<i>diarrea</i>):	Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 672/10)
-------------------------------------	---

¹⁷⁶ Procedent de l'àrab *gurfa*, amb aglutinació de l'article *al-*. La forma que recull el DIEC és *golfa*.

¹⁷⁷ Pròtesi de *a-* per atracció paronímica dels dos verbs: “els dos són molt apareguts (semblants)”.

¹⁷⁸ De *gerra*, *angerra* (variant d'*algerra*, amb aglutinació de l'article àrab). Vegeu l'apartat 4.1.2.2 (mapa 142/2). “Fer l'angerreta”: procediment pel qual es fregia la carn del porc i es guardava amb oli en una gerra. El DCVB recull el mot *angerra* al Camp de Tarragona i al nord de Castelló. Sans (2016: 96 i 168) també el registra a Càlig i el PALDC, 2 (Veny 2009: 143), a Xiva de Morella i en una àrea del català central pròxima al nord-occidental.

¹⁷⁹ Amb el significat de *paregut*, *semblant*: “esta flor és acompanyada a una margarita”.

¹⁸⁰ Tot i que la forma parteix de *xaragall*, el significat és el de pendent d'una muntanya format per rocs i pedres a causa de l'erosió.

¹⁸¹ Lliscador, que llisca.

¹⁸² Frequent també en valencià (DCVB).

¹⁸³ Solució a mig camí entre *anella* i *armella*, frequent en el nord-occidental fins a l'àrea de l'Ebre i present al Camp de Tarragona.

entrompassar: a totes les poblacions, tret d'Alf, Be, Pa, Ti;
entropessar: Alf, Be, Pa, Ti (mapa 704/10)

Altres casos són *coga* (Amt, Pe –mapa 298/4–), amb velar antihiàtica, i variants com *arborcer*, *alborcer*, *asborcer*,¹⁸⁴ amb una reduplicació de la *r* original de la primera síl·laba (ARBUTEU > *arboç*), segons una evolució que proposa Coromines (DECat, I: 358): *arbocer* > *arbrocer* > *albrocer* > *alborcer*.

En canvi, *marsapà* (recollit per exemple a Aldr, JM) és un mot d'etimologia incerta, probablement àrab, que conviu des d'antic amb *massapà*. La variant amb ròtica és més habitual en valencià i tortosí. Meyer-Lübke, citat pel DCVB a l'entrada *marsapà*, defensa que aquest prové del venecià *marzapane*. No es tractaria, aleshores, d'una epèntesi de ròtica sinó d'una reducció /rs/ > /s/ (*marsapà* > *massapà*), fenomen no estrany en català.¹⁸⁵

1.4.3. Epítesis consonàntiques

Com en moltes altres àrees del domini lingüístic, al Baix Ebre s'afegeix un so dental al final d'algunes paraules acabades en vocal palatal *-i* àtona. L'epítesi apareix arreu en mots com *àpit* (*api*), *aixèrrit* (*xerri*) i és majoritària en altres com *ensòmit* (*somni*). Altres casos recollits són *prèmit* (Cs, Có, Cv, Lli, Pa, Ro), *incèndit* (Cv, JM, Lli, Pa, Re, Ro, Ti, Vi –mapa 256/3–), *colègit* (Be), *grèmit* (To), *sàvit* (Pa).

Pel que fa al reforçament de mots acabats en ròtica que es realitza en altres indrets, sobretot del català oriental, al Baix Ebre no n'hem recollit més que un sol cas aïllat: *mar[k]* (*mar*) a l'Ametlla.

1.4.4. Afèresis

Es produeix una pèrdua de l'element vocàlic inicial del mot *abellerol* / *abellerola*, que en els parlars de la comarca és *bellerola*¹⁸⁶ (mapa 435/6). Una altra afèresi freqüent, facilitada per la rapidesa en l'elocució, és la del mot *arracades*, que ha estat articulat *racades* a Amt, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ti, especialment quan la paraula fa referència a l'apèndix que tenen a la part anterior del coll certs animals com les cabres o alguns animals de ploma. Constatem un altre exemple força estès al Baix Ebre:

almosta *mostra*: a totes les localitats,¹⁸⁷ tret d'Aldr, Alf; *aumosta*: Alf;
almostra: Aldr (mapa 630/10)

El mot *gonia* (< *agonia*) és general al Baix Ebre, per bé que no l'hem recollit sistemàticament. Tanmateix, el significat no és el d'*agonia*: té un sentit menys greu, que va de la preocupació lleu al capficament per algun assumpte, però que acostumen a anar

¹⁸⁴ I el nom del fruit corresponent: *arborç*, *alborç*, *asborç*. La forma que recull el DIEC per a l'arbut és *arboç*, *arbocer*. Al Baix Ebre, el mot ha estat recollit amb alguna d'aquestes variants amb epèntesi en força localitats (mapa 219/3). En alguna població, el fruit també rep del nom de *cirereta de pastor* (vegeu, també, l'apartat del lèxic corresponent al camp semàntic de les fruites, 4.1.3.3).

¹⁸⁵ Vegeu 1.4.9.

¹⁸⁶ Només *abellarol* a la Cava i *abellerola* a la Raval de Cristo. Hi ha altres variants com *beguerola* (Je, To).

¹⁸⁷ Terme que està sent substituït per *grapata* o *sarpata*, que ja és la forma recollida en informants no tan grans (Bí, Je, Lli, RC). El DIEC admet *almosta* i *embosta*, que remet al primer. La variant majoritària al Baix Ebre sorgeix per homonimització evident amb la paraula *mostra*, amb la qual comparteix també certa proximitat semàntica de petita quantitat o exemplar d'una mercaderia.

l·ligats a un matís temporal (“hai de marxar, que porto gonia”), com bé explica Beltran (2010, 1: 443). També l’hem sentit com a sinònim de *peresa* (Alda, BÍ): “li fa gonia hasta la seua sombra!”.

Hi ha afèresis més restringides a determinades localitats:

<i>gronxadora</i> > <i>ronxadora</i>	Amt, Pe ¹⁸⁸
<i>esbarzer</i> > <i>brazer</i> ¹⁸⁹	Alf, Cs, Pe, Xe
<i>xica</i> o <i>(x)eica</i> > <i>ca!</i> ¹⁹⁰	Cv
<i>oroneta</i> > <i>noreta</i>	Amt

I d’altres recollides puntualment: *viram* (< *aviram*): Ti; *ru(gu)es* (< *arrugues*): Je, Lli, To; *dobacossis* (< *adobacossis*): Be; *ma[χ]uana* (< *damajoana*, tipus de garrafa de vidre folrada d’espart o vímet): Cv.

En toponímia, tenim el cas del nom de la localitat d’Aldover, que col·loquialment és pronunciat pel seus habitants sense la síl·laba inicial (provinent de l’article àrab): *lo Dover*. El gentilici popular està format sobre aquesta variant: *doverenc*.

1.4.5. Síncopes i apòcopes

Un petit nombre de paraules poden perdre una síl·laba en posició interior (síncope) o final (apòcope) de mot. Certament, es tracta d’un fenomen atribuïble en molts casos a la velocitat en la pronúncia i a l’evitació d’una repetició de sons o síl·labes contigus molt pareguts, com a *necessitar* > *nessitar* (per exemple: Alda, Amt, Amp, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, To). La reducció *cirerer* > *cirer*, produïda pel mateix motiu, és present a les poblacions d’Alfara, Paüls, el Perelló i Tivenys.

És encara viu l’apòcope *senyora* > *senyor* (femení), quan va seguit del nom de la dona en concret (“dis-li a la *sinyor* Maria”, “com està, *sinyor* Carme?”), amb la síl·laba tònica habitualment en la vocal palatal, que s’ha tancat a *i* per l’acció del so palatal nasal següent.

1.4.6. Metàtesis

El fenomen d’alteració de l’ordre d’algun so dins de la paraula es produeix encara en força paraules. En la majoria de casos el so involucrat és una líquida, que posseeix unes característiques fonètiques que la fan ser més inestable o sensible al canvi. Algunes estan força esteses; altres són particulars d’una zona:

<i>barallu(g)a</i> (<i>ballaruga</i>): ¹⁹¹	arreu
<i>vrespa</i> (<i>vespra</i>):	arreu, tret d’Aldr i Xe
<i>sagrantana</i> (<i>sargantana</i>): ¹⁹²	Alda, Amt, Be, BÍ, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 416/6)
<i>rader</i> (<i>darrer</i>): ¹⁹³	Alf, Amt, Amp, BÍ, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi

¹⁸⁸ *Ronsadora* al Perelló.

¹⁸⁹ Amb metàtesi de *r* probablement per atracció paronímica amb el substantiu *braser*.

¹⁹⁰ Vocatiu adreçat a una persona de gènere femení: “ca, mana!” (vegeu també l’apartat 2.1.14).

¹⁹¹ Amb la variant *brelluga* a l’Ametlla i *berelluga* a Pe.

¹⁹² I altres variants amb metàtesi: *segrantana*, *segrentana*.

¹⁹³ O altres mots amb la mateix arrel: *radere*, *raderies* (segon plat d’una menjada).

<i>parallofa (pellerofa)</i> :	Alda, Aldr, Amp, Có, Cv, Je, JM, Re, Ro, To, Vi, Xe (mapa 51/1)
<i>prebe (pebre)</i> :	Alda, Amp, Be, Có, Je, Lli, Pa, Re, Ro
<i>(es)brazier (esbarzer)</i> :	Alf, Amt, Pe
<i>(a)noreta (oroneta)</i> :	Amt, Pe
<i>estiroses (estisores)</i> :	Cv, JM
<i>garnera (granera)</i> :	Ti, Xe
<i>corbetora (cobertora)</i> :	Ti, Pa ¹⁹⁴
<i>gargal (gregal)</i> :	Amt
<i>òbila (òliba)</i> :	Amt, Pe, Ti, Xe (mapa 425/6)

La metàtesi que transforma el segment /ir/ en /ri/, freqüent en lleidatà i que penetra també en el tortosí pel nord, és testimonial al Baix Ebre, que conserva l'ordre dels sons majoritàriament. Es troba a l'àrea deltaica, sobretot:

<i>bòria (boira)</i> :	Cs, Cv, JM, Lli; <i>boira</i> : a totes les localitats (mapa 496/7)
------------------------	---

L'alteració inversa s'ha registrat a *xicoira* (< *xicòria*), a Aldr, Có, Re, Ro, To, Xe (mapa 204/3). Altres metàtesis vocàliques, consonàntiques i sil·làbiques recollides:

<i>pac a (cap a)</i> :	a totes les localitats ¹⁹⁵
<i>mada[χ]uana (damajoana)</i> :	Alf, Có, Vi
<i>llicsó (lletsó)</i> :	Amt, Amp, Cv, JM, Lli, Pa, Pe; <i>llicsó</i> : la resta de localitats (mapa 193/3)
<i>gavinet / gavinyet (ganivet)</i> :	Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>ganivet / ganyivet</i> : Alda, Alf, Cs, Je, JM, Re, To, Xe (mapa 775/11)
<i>llangonissa (llonganissa)</i> : ¹⁹⁶	Amt, Cs, Pe, Xe (mapa 329/4)
<i>draguillera (llodriguera)</i> :	Be; <i>droguillera</i> : Pe

La forma *algorfa* és la més propera a l'àrab *al gurfa*; la variant *argolfa* en seria una metàtesi. La resta de variants s'originen per dissimilació de líquides (v. 1.4.1).

La major part d'aquestes pronúncies quedaran relegades a la franja de població més gran, ja que estan sent substituïdes per les corresponents formes normatives. Potser es mantindran encara alguns casos particulars, sia per l'ús (*pac a*), per la singularitat del mot (*baralluga*), per la distància formal respecte al terme estàndard (*llicsó*), perquè és una variant també admesa (*àliga*) o, simplement, perquè s'ha après en el si de la família, prou abans de l'aprenentatge escolar (*gavinyet*).

1.4.7. Dissimilacions

1.4.7.1. Dissimilacions vocàliques

La major part d'aquestes dissimilacions han estat vistes en l'apartat corresponent del vocalisme àton. Ens hi remetem.¹⁹⁷

Hem recollit altres dissimilacions que encara no s'havien consignat:

¹⁹⁴ A Paüls, *corbitora* i *colbitora*.

¹⁹⁵ Amb les variants que es veuran en l'apartat de preposicions (v. 2.1.12).

¹⁹⁶ Vegeu 1.2.4.

¹⁹⁷ Vegeu 1.2.1.2 per als casos de /e/ > [a]; 1.2.1.6 per als casos de /a/ > [e]; 1.2.3.4 per als casos de /o/ > [u]; 1.2.3.5 per a altres casos, /o/ > [e], [a].

<i>llumaner (llumener):</i>	Alda, Aldr, Amp, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi (mapa 858/11)
<i>aroneta (oroneta):</i>	Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 427/6)
<i>xorivia</i> ¹⁹⁸ (<i>xirivia</i>):	Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, Ti, To, Xe; <i>xorovia</i> : ¹⁹⁹ Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Cò, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>xirivia</i> : Bí, Cò (mapa 179/3)

Menor és la variació registrada en el mot *xocolate*, que és la forma general al Baix Ebre: hi ha dissimilació de pretòniques a *xucolate* (Re, Ti, To) i *xicolate* (Pa). La tendència a emprar diminutius, més evident com més al sud del domini, és present també al Baix Ebre i ofereix una mostra de variació en el doble diminutiu de *xic*: *xic* > *xiquet* > *xiquetet*; les variants recollides amb la vocal [o] pretònica a *xicotet*, *xocotet*, *xucotet* (més habituals que *xiquetet*) es formen més aviat per dissimilació a la tònica [é] que no pas sobre la tònica del mot *xicot*.

La toponímia no s'escapa d'aquest fenomen i ens en mostra un cas en el nom de Santa Bàrbara, localitat del Montsià: *Santa Bàrb[e]ra*, pronúncia recollida en diverses poblacions del Baix Ebre.

1.4.7.2. Dissimilacions consonàntiques

Algunes de les dissimilacions consonàntiques que es realitzen són generals a tota la comarca i no només en generacions grans. De fet, es poden sentir en moltes àrees del domini lingüístic:

<i>juriol (juliol):</i>	arreu
<i>flare (frare):</i>	arreu
<i>domés (només):</i>	arreu
<i>gentilla (llentilla):</i>	arreu
<i>consevol (qualsevol):</i>	arreu
<i>dingú (ningú):</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>asmari (armari):</i>	Alda, Aldr, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re (mapa 849/11)
<i>partisset (pastisset):</i>	Aldr, Be, Cv, JM, Ti (mapa 817/11)
<i>fa[ɡz]illa / fa[ɖʒ]illa... (falcilla):</i>	Alda, Aldr, ²⁰⁰ Amp, ²⁰¹ Bí, Cs, Cò, Cv, Je, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi (mapa 428/6)
<i>ancalde (alcalde):</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Cò, Ro
<i>poniol, poriol, boriol (poliol):</i>	Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Pa, ²⁰² Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe (mapa 200/3)

Les variants *dingú*, *asmari*, *ancalde* o *partisset* solen conviure amb la forma no dissimilada i el més probable és que vagen desapareixent progressivament en favor d'aquestes. Hi ha casos en què la dissimilació apareix en un sintagma i no a l'interior de mot:

<i>bora nit (bona nit):</i>	Alda, Amt, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Lli, Ro
<i>mo l'oncle (mon oncle):</i>	Cs, Lli
<i>vô r'anireu (vô n'anireu):</i>	Ro

¹⁹⁸ Pronunciada també *x[u]rivia*.

¹⁹⁹ Pronunciada també *x[u]r[u]via*.

²⁰⁰ Amb la variant *fi[ɡz]ella*.

²⁰¹ Amb la variant *fonzilla*.

²⁰² Amb la variant *borriol*.

Ja ha aparegut anteriorment (v. 1.4.2) la dissimilació de ròtiques a *asborç*, *alborç* (< *arborç*); les variants *asgorfa*, *asgolfà*, *angorfa* (de l'arab *al gurfa*) s'expliquen per dissimilació de líquides (v. 1.4.1).

1.4.8. Assimilacions

1.4.8.1. Assimilacions vocàliques

En gran part de les assimilacions que es produeixen, la vocal pretònica s'assimila a la tònica. És el cas d'algunes variants minoritàries al Baix Ebre: *toixó* (*teixó*): Be, Ti; *torròs* (*terròs*): Cs; *corroll* (*carroll*): Cv, Lli, Ti; *toronja* (*taronja*): JM, d'on derivaria *toronger* (a Cs); *bequissina* (*becassina*): JM.

Les poblacions de l'àrea del Delta presenten una tendència a l'assimilació més gran. Són freqüents, per exemple, formes com *vií* (*vet*) i *después-ihir* (*después-ahir*): Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli. Altres casos són més generals, com el de *ratapanada* (*ratapenada* –mapa 445/6–): Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe (*ratampanada* a Alda, Alf, Cv, JM, Pa, Re, To).

En *taranyana* (*teranyina*) (Alda, Có, Cv, JM, Pe, RC, Ro, Xe –mapa 396/6–) es produeix una uniformització de totes les vocals, segurament influïda per la tònica del mot primitiu *aranya* i l'assimilació de la primera pretònica a la segona, com succeeix a *tavalló*, *tavallola*,²⁰³ *cadarnera*, *astarnut*.²⁰⁴

1.4.8.2. Assimilacions consonàntiques

El mot *llenya*, que té dos sons consonàntics palatals, presenta una assimilació del primer (lateral) pel segon (nasal) en diverses localitats, sobretot de l'àrea del Delta: *nyenya* (Amp, Be, Cs, Cv, JM, Lli, Xe –mapa 753/11–). En algun cas particular, la solució ha estat una despalatalització de la nasal palatal: *llénia* (Alf, Bí, Xe). Una altra assimilació al punt d'articulació palatal és la que es produeix en la paraula *salsitxa*: *salxitxa* (en trobem exemples a Aldr, Be, Cv, Pa, Ro, To).

Consiguem altres dos casos d'assimilació, en aquest cas per part de la dental oclusiva: *pedadilles* (*peladilles*): Aldr, Alf, Amp, Có, Pa (mapa 814/11); *madaduix*, a partir de la variant *maraduix* (*marduix*, *moraduix*): Je, Lli, To.

1.4.9. Reducció de sons

Ja s'ha tractat a l'epígraf 1.3.2.6 la pèrdua de la ròtica interna en mots com *pe(r)dre*, *pad(r)astre*, *mad(r)astra*... Una altra reducció general s'ha produït en el grup /ct/ > /t/ en el mot *retor* (*rector* < RECTOREM), present a totes les poblacions i predominant a la resta del tortosí i en tot el valencià (PALDC, III: 54). Es tracta, però, d'una paraula que sembla perdre ús en favor de *capellà*, tot i que en rigor no es tracta de sinònims.

La reducció /nv/ > /v/ és majoritària al Baix Ebre en el mot *acovidar* (*convidar*), que ja apareix al segle XIV (Gimeno 2018: 98). És una variant amb pròtesi vocàlica que no recull el DCVB i que és viva –tot i que conviu amb la paraula *invitar*, a favor de la qual sembla recular en generacions joves–, juntament amb la variant més formal *convidar*. També la variant *manra* (*mandra*) –que s'ha enregistrat en diverses localitats: Aldr, Alf, Be, JM, Ti–, amb la reducció /nd/ > /n/, va quedant relegada per la forma normativa i per altres sinònims com *peresa*.

²⁰³ Dos casos explicables també per dissimilació amb la tònica i, com hem vist (3.2.1.2.3.5), freqüents a l'àrea sud-oriental de la comarca.

²⁰⁴ Aquests dos últims són variants generals al Baix Ebre.

S'ha observat algun cas de /rs/ > /s/ a l'interior de mot: *passimònia* (*parsimònia*) a Aldr; *facir* (*farcir*) a Ro, To; *gasseta* (*garseta*)²⁰⁵ a Pe. És una tendència present ja en llatí vulgar: BURSA > *bossa*, *MORSICARE > *mossegar*. Com s'ha vist a 1.4.2, la forma *massapà* podria explicar-se per aquest fenomen (< *marsapà*).

En posició final, és fàcil que algun grup consonàntic quede reduït a un so (més enllà dels que hem vist a 1.3.7.2). És el que ocorre amb la nasal final del grup /rn/ a *hivern*, *forn*, *carn*, *infern*, etc., que són articulats sense /n/ en moltes localitats, tot i que més que variació geogràfica és una variació vinculada al context fònic. Així, pareix que en posició final absoluta és més fàcil l'articulació d'aquest so nasal, mentre que al mig de tira fònica tendeix a emmudir-se:

- “d’hive[r] hi dormíem” (Be)	- “un fo[r] de calç” (Cv)
- “als hive[rs] se tocaven diners” (Cs)	- “fo[r] de llenya” (Pe)
- “los fo[rs] d’obra” (Cs)	- “ca[r] picada” (Ti)

Si el so final és bilabial nasal en lloc d'alveolar nasal també es pot emmudir, com a *erm* > *e[r]* (Amp, Cò, Pe). Altres grups finals amb la ròtica com a primer element poden ser susceptibles de reducció del so final: *curt* (*cu[r]*), *forc* (*fo[r]*), *verd* (*ve[r]*).

Es produeix també una reducció de sons quan es troben dues bilabials oclusives iguals (*pp*, *bb*): *cappare* > *ca[p]are*; *capbussó* > *ca[β]ussó*. Es pot produir per fonètica sintàctica en algun cas particular que localitzem a l'àrea del Delta:

- *cap banda*: *ca[β]anda* (Cs, Cv, JM)

En alguns mots s'ha perdut el so vocàlic àton del grup en hiat /ei/: *atapir* (*atapeir*) a To, *provir* (*proveir*) a Re, *benir* (*beneir*) a Aldr. Els dos primers són prou generals al Baix Ebre i sembla que també en tortosí i en part del valencià, com ho testimonia l'expressió “Déu provirà”.

1.4.10. Interferències fonètiques

El català del Baix Ebre presenta, com la resta de dialectes i parlars, interferències del castellà també en el nivell fonètic. Malgrat que les Terres de l'Ebre siguen un dels territoris del domini lingüístic amb més percentatge de catalanoparlants com a llengua nadiua, l'omnipresència del castellà en la vida diària a través, sobretot, dels mitjans de comunicació i el fet que durant anys l'educació dels infants es realitzés exclusivament en aquesta llengua ha comportat la introducció i consolidació de sons aliens al sistema lingüístic català i, com a conseqüència, l'arraconament de variants pròpies.

Lògicament, el so aliè penetra en català a través del préstec del mot castellà en qüestió. Però la interferència s'hi ha produït de dues maneres: amb una articulació del so tal com és pronunciat en castellà, i així tenim *pi[χ]ama*, *le[χ]ia*, *[χ]abalí*, *bande[χ]a*, *pa[χ]arita*, *va[χ]illa*, *tra[χ]e*, *o[χ]o*,²⁰⁶ etc.; o adaptant aquest so a la fonètica catalana. En el cas del so uvular fricatiu sord ([χ]), l'adaptació al propi parlar s'efectua a través de dues solucions:

- un velar oclusiva sorda: *o[k]o*, *[k]abalí*, *cara[k]illo*, *pota[k]e*... També és present en noms propis, com *[k]uanito*, *[k]osé*, *[k]uaquín*.

²⁰⁵ Mot que no inclou el DIEC i que al Baix Ebre és emprat per a referir-se a la *crinera*, com a conjunt de pèls del coll d'animals com el cavall, el ruc o el matxo.

²⁰⁶ Com a exclamació: “o[χ]o que cauràs!”.

- una prepalatal fricativa sonora: *navaja* (cast.) > *nava[jɜ]a*, *ejemplo* (cast.) > *e[jɜ]emple*.

L'altre so aliè, l'interdental fricatiu sord [θ] de mots castellans com *cielo*, *caza*, també es resol de dues maneres: la reproducció del so castellà (*viacru[θ]is*, *[θ]urdo*) o, més freqüentment, la seua adaptació al català amb una alveolar fricativa sorda [s] o sonora [z]: *viacru[s]is*, *[s]iego*, *lin[s]e*, *[s]igiüenya*, *alma[s]én*, *ju[z]gat*, *agua[z]il*, en l'expressió *en ve[z] de* o en la manifestació de condol *en pa[z] descanse*. La major part dels exemples aportats són predominants al Baix Ebre en el segment d'edat enquestat. Cal pensar que alguns d'aquests castellanismes ja conviuen, sobretot en generacions joves i en àmbits formals, amb la forma catalana normalitzada (*pi[ɜ]ama*, *navalla*, *exemple*, *vaixella*, *cec*, etc.), que és probable que els acabe foragitant. En altres casos, la substitució per la forma catalana serà més complicada a nivell col·loquial, sia per la vitalitat del castellanisme a tots nivells o sia per la manca d'una alternativa catalana de consens o assumible pel comú dels parlants.²⁰⁷

1.5. Entonació i corba melòdica

No es vol acabar aquest apartat sense fer esment d'un aspecte com l'entonació, per bé que no s'ha explorat perquè s'escapa de la metodologia de l'estudi. Es tracta, però, d'un element que determina força el parlar d'una població i és un dels trets que més en pot marcar la personalitat. Malgrat que no ha estat objecte d'anàlisi, sí que es vol comentar, però, un tret particular que afecta algun dels parlars de la comarca. Pradilla i Prieto (2003: 283), en estudiar "Les inflexions finals en l'entonació del tortosí" pel que fa al contorn de les interrogatives, constaten que "la terminació ascendent final tortosina no només apareix en frases interrogatives absolutes sinó també en altres tipus de frases com la interrogació parcial o fins i tot en oracions suposadament declaratives".

Hi ha, certament, diferències en l'entonació, que són evidents no només entre els dialectes analitzats per aquests autors (el tortosí i el sud-oriental o central) sinó també a dins mateix del (sub)dialecte tortosí, entre models de comarques diferents, com el del Baix Ebre i el del Baix Maestrat, per exemple. Fins i tot a dins del Baix Ebre es poden constatar diferències, com ara que els parlants de l'àrea deltaica (especialment Deltebre) solen presentar una velocitat d'elocució més ràpida que la d'altres indrets i, a més, la línia melòdica de l'entonació presenta una tendència a ser més elevada que a la resta de poblacions de la comarca i a finalitzar amb un últim accent tonal també més elevat –i no només en oracions interrogatives.

2. MORFOLOGIA

2.1. Morfologia nominal

2.1.1. Gènere i nombre

2.1.1.1. Gènere dels substantius

Al Baix Ebre, el gènere de determinats mots pot ser diferent del que presenta en català oriental o en altres comarques del bloc occidental. Ens en podem adonar ja siga a

²⁰⁷ En casos com *carajillo*, *ojo!*, *traje*, etc.

través de l'article que el precedeix o a través del morfema flexiu que presenta la paraula en qüestió. Vegem la variació recollida en el primer dels supòsits:²⁰⁸

- mar* (m. i f.) *lo mar*: Alf, Be, Bí, Pa, RC, Ro, To, Xe ; *la mar*: Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe
La forma femenina hi és majoritària; la masculina és més freqüent en poblacions allunyades de la costa (mapa 1048/15).
- fum* (m.) *lo fum*: Alf, Amt, Pa, Pe, Ti, Xe; *la fum*: Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi (mapa 726/11)
Tot i que la variant femenina és majoritària, la forma normativa és masculina, que és la solució que presenten els pobles de la meitat nord de la comarca, tret de Benifallet.²⁰⁹
- anell* (m.) *los anells*: Alf, Be, Pa; *les anells*: Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
Les poblacions de més a l'interior es desmarquen de la solució majoritària que, d'altra banda, no és la normativa (mapa 951/13).
- dot* (m.) *lo dot*: Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *la dot*: Be, Bí, Cs, To
- sarrampió*²¹⁰ *lo sarrampió*: Alf, Be, Je, Pa, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *la sarrampió*: Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, To

Pel que fa als mots que es presenten tot seguit, sembla que més que una distribució geogràfica de variants ens trobem amb un ús que depèn de cada informant i que, molt probablement, està influenciat pel gènere que la paraula en qüestió presenta en castellà. En aquest sentit, vistos els resultats, és plausible que algun castellanisme morfològic s'haja generalitzat a partir de mitjan segle passat, a través d'una generació escolaritzada únicament en castellà:

- postres* (f.): *lo(s) postre(s)*: Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Xe; *les postres*: Alda, Amt, Amp, Be, Cs, Je, JM, Pa, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe (mapa 800/11)
En alguna localitat (Aldr, Ro) els informants fan constar que el concepte de *postres* és modern, per la qual cosa és un terme que no té tradició; afirmen que abans, a tot estirar, es parlava de fruita.
- senyal* (m.): *lo senyal*: Alf, Amt, Amp, Be, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi; *la senyal*: Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
En aquest cas, en moltes localitats que presenten les dues solucions s'hi percep un matis –que es fa constar amb reserves–: la forma masculina és la tradicional i es refereix a un indicador meteorològic o a un senyal com a sinònim de *marca*; la femenina ha entrat amb el castellà i al·ludeix als senyals de trànsit.
- costum* (m.): *lo costum*: Alda, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pe; *la costum*: Aldr, Be, Bí, Je, JM, Pa, Ro

²⁰⁸ Es parteix de la forma normativa que apareix en el DIEC. Se n'indica el gènere entre parèntesi.

²⁰⁹ On el mot és femení, com al Pinell de Brai, poble veí de la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 65). Les dues localitats formen una illa envoltada per territori que fa el mot en masculí (tota la Ribera d'Ebre, la resta de la Terra Alta i la part septentrional del Baix Ebre que s'ha especificat).

²¹⁰ La variant normativa és *xarampió*, masculina (DIEC). El DNV inclou també la forma despalatalitzada *sarampió* (sempre, però, amb una *-r-* simple). La pronúncia general al Baix Ebre és la que reflecteix la grafia *sarrampió*, present en valencià (segons el DCVB), on conviu amb *pallola*.

El resultat per a altres paraules és homogeni a totes les localitats: *pols* (com a partícules diminutives) és femení; *fred* i *front* són masculins arreu.

Si ens fixem en la terminació del mot, s'observa igualment que alguns tenen un gènere diferent al que presenta en altres indrets o parlars. La major part d'aquests mots pertanyen al camp semàntic dels arbres:

olivera / *oliver*: *aulivera*: a totes les poblacions, tret de Amt, Pa; *auliver*: Amt, Be, Pa, Pe (mapa 119/2)

llimera / *llimoner*: *llimera*: a totes les poblacions, tret de Amt, Be, Pe; *llimoner*: Amt, Pe; *llimer*: Be, Pa, Pe (mapa 234/3)

Al Baix Ebre, doncs, són majoritàries les formes femenines, com també succeeix en valencià. Les comarques de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre ja presenten majoritàriament les variants *auliver* (més pròpia del nord-occidental i tarragoní) i *llimoner* (més estès per la resta del domini), presents a les localitats septentrionals de la nostra comarca, com es pot veure.

En alguns noms d'arbres i plantes la forma general és femenina: *fesolera*, *servera*, *perera*.²¹¹ En altres és també predominant, tot i que convivint amb la masculina:

maçanera (f.): *maçanera*: Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *maçaner*: Alda, Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Pa, Pe (mapa 235/3)

nesprer / *nesprera*: *nesprera*: Alda, Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *nesprer*: Amp, Be, Je, Pa, Pe, To (mapa 221/3)

L'espai que es destina a les gallines perquè hi ponguen els ous és el *ponedor* (m.) a gairebé tot arreu; a Be, Cs, Lli i Pe, però, s'ha recollit també la forma femenina (*ponedora*, *ponedores* – mapa 279/4–).

D'altra banda, la generació enquestada utilitza encara majoritàriament la terminació *-iste* per als substantius i adjectius masculins, en contraposició amb *-ista* per als femenins: *dentiste* (JM), *especialiste* (Amt, Cv, Re), *excursioniste* (Cs), *progressiste* (Amt), *artista* (To), *taxiste* (Amp), *marmoliste* (To), *ceramista* (Ti)...

Aquí, el sufix culte *-ista* s'interpreta com a femení i genera el masculí *-iste*. Es tracta d'una característica del català occidental que no s'admet en la llengua escrita, tal com coincideixen l'IEC i l'IIFV.²¹² L'estàndard està generalitzant progressivament el sufix invariable *-ista* tant per al masculí com per al femení.

2.1.1.2. Gènere dels adjectius

Ens ocupem ara dels casos en què els adjectius invariables presenten flexió de gènere per analogia a les altres formes femenines amb *-a*. Es pot afirmar que és un tret majoritari encara al Baix Ebre, per bé que la varietat estàndard està estenent en generacions joves les formes amb una sola terminació tant per al masculí com per al femení. La normativa diu que han de ser invariables respecte al gènere els adjectius amb terminacions com *-il*, *-ant*, *-ent*, tot i que n'hi ha que resulten acceptables en registres informals o per la tradició que tenen.²¹³ La *Guia d'usos lingüístics* de l'IIFL (2002: 67)

²¹¹ A l'Ametlla i a l'Ampolla també amb la variant *perer*.

²¹² L'IIFV considera acceptable aquesta variació de gènere en la llengua parlada.

²¹³ La GIEC (2016: 172), en parlar de la formació d'aquests femenins amb *-a*, comenta que "altres adjectius amb aquestes terminacions [*-ant*, *-ent*], tot i que no han assolit tanta expansió, no són estranys en els registres informals (*amarganta*, *bullenta*, *coenta*, *lluenta*), en atenció al fet que gaudeixen d'una cert tradició".

comenta que els acabats en *-nt* eren originàriament invariables però que molts han adoptat dues terminacions en un procés que encara avui continua viu. Així, s'admeten com a variables substantius que han adoptat la *-a* com a marca del femení com *ajudant / ajudanta, estudiant / estudianta, client / clienta* o *servent / serventa*. Alguns dels exemples d'adjectius recollits són els següents:

<i>lliçó fàcil:</i>	Alf, Amp, Be, Bí, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi
<i>lliçó fàcil:</i>	Alda, Aldr, Amt, Cs, Có, Pa, Pe, Ti, Xe
<i>dona dèbil:</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi
<i>dona dèbil:</i>	Be, Je, Xe
<i>forma diferenta:</i>	Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Xe
<i>forma diferent:</i>	Alda, Có, Je, JM, RC, Ti, Vi, Xe

Altres casos enregistrats no sistemàticament confirmen el predomini d'una forma específica per al femení: *coenta, resistents, punxentes, iguales, comedianta, ajudanta, pudenta, roenta, dificila, mòbila, creienta...* També el quantificador *bastant* presenta forma femenina (*bastanta, bastantes*), tret que ja assumeix la normativa d'acord amb els usos actuals.²¹⁴

2.1.1.3. Plurals en *-ns* procedents d'antics proparoxítons llatins

El manteniment de la nasal alveolar en aquests plurals procedents de proparoxítons llatins és general al Baix Ebre en la generació enquestada. És cert, tanmateix, que no apareix amb la mateixa força en tots els mots que la poden presentar. Així, plurals com *hòmens, jóvens* i *ràvens*²¹⁵ són formes absolutament esteses i predominants en totes les poblacions, per bé que també s'han recollit formes sense nasal (Amt, Be, Lli, Ro, Ti, To –mapa 1134/17), influïdes per la llengua estàndard. En algunes, com *màrgens*, la conservació de la /n/ hi és general, però ja hem constatat en alguna localitat el plural modern *marges* (Aldr, Amt, Re, Ro, To). Finalment, la presència de la nasal és esporàdica en altres paraules, atesa també la poca freqüència d'ús dels mots que formen el plural així (*terme* i *verge* són poc usats en plural; *ase, cove*²¹⁶ i *freixe*²¹⁷ no són gaire emprats a la comarca).

Com se sap, les formes plurals etimològiques amb *-ns* no estan presents només en el català occidental (exceptuant el ribagorçà), sinó també en àrees de l'oriental (en tarragoní, eivissenc i alguerès). Així, l'estàndard considera pròpies de l'àmbit general tant les formes plurals amb *-ns* com amb *-s*. Tot i això, les formes amb *-s* són les vehiculades majoritàriament a través dels mitjans de comunicació i de l'escola i les generacions joves opten pràcticament sempre per les formes sense nasal. Ens adonarem, doncs, com les variants *hòmens, jóvens* estan deixant pas a *homes, joves*. Potser l'evolució interna de la llengua tendeix a produir aquest canvi, un canvi antic ja iniciat en català oriental,²¹⁸ però és evident que l'estàndard l'accelera. Un parell d'aproximacions a aquest tret de la morfologia nominal amb informants de diferents

²¹⁴ GIEC (2016: 639). Vegeu 2.1.10.

²¹⁵ Amb variants com *ravencs* o *ravanets/ravanetes* (aquestes últimes a Aldr, Alf, JM, Vi).

²¹⁶ Mot recollit a Amt i Pe (amb el plural *còvens*) i a Amp i Be (plural, *coves*).

²¹⁷ Aquest arbre, a més, és conegut amb les variants *freixa* o *freixera*, formes que impossibiliten el plural amb *-ns*.

²¹⁸ El català nord-oriental fa plurals sense *n* fins i tot en mots com *mà* (*màs*) o *camí* (*camís*).

franges d'edat –efectuades també en poblacions del Baix Ebre–, des d'una perspectiva sociolingüística, confirma aquesta tendència.²¹⁹

2.1.1.4. Plurals en -os

Els mots acabats en *-st*, *-sc* o prepalatal africada sorda (grafies *-ig* o *-tx*) fan el plural en *-os* en tots els casos: *testos*, *tristos*, *fustos*, *boscós*; *gojos*, *safarejos*, *rojos* (amb iod generada per la prepalatal fricativa sonora *go[jʒ]os*). Només s'ha enregistrat un plural amb *-s*, a Tivenys (“hi havien uns *xafareigs*”). D'altra banda, el mot *post* no fa el plural amb *-os* sinó amb *-s* (tot i que no sona: “moltes *po[z]* de planxar”). El seu plural s'allunya dels altres acabats en *-st* perquè és un mot femení. Ara bé, en el sintagma “llits de posts i bancs”, sentit a Tortosa, el plural *posts* és articulat amb una prepalatal africada final (que és sonora per assimilació a la vocal següent, *po[ɟʒ]* i *bancs*).

S'ha observat, a part d'això, que alguns informants de diferents pobles (JM, Lli, RC) fan el plural de *desig* amb una prepalatal fricativa i no pas africada: *desijos* (*desi[ʒ]os*). És un plural, sens dubte, format per analogia al d'altres paraules acabades en *-ig* en singular (*gojos*, *rojos*, *mijos*).²²⁰ Aquesta realització fricativa en aquest mot quedarà prompte en desús, com també la pronúncia *ima[ʒ]e* (també recollida en gent gran), per la generalització de la pronúncia estàndard africada.

2.1.1.5. Altres fenòmens en la formació del plural

Es comenta ara el cas particular del plural *Reixos*, format per analogia als altres plurals amb aquest morfema *-os*, especialment en mots com *feixos*, *peixos*. És un plural referit exclusivament als Reis d'Orient i es tracta d'una pronúncia força generalitzada, per bé que en les enquestes no ha estat la solució majoritària (Alda, Aldr, Cv, JM, Lli, Pa, Ro, To –mapa 1021/14). Paral·lelament, s'ha observat que en diverses localitats el plural *Reis* ha estat articulat amb una prepalatal fricativa sorda final: *los Reix* (*Rei[ʃ]*).²²¹ És una realització que podria explicar, com a pas intermediari, l'evolució *Reis* > *Reix* > *Reixos*, tot i que no és estrany el fenomen de palatalització d'alveolar fricativa final /s/ > [ʃ],²²² precedida –això sí– de so palatal:

<i>alls</i>	<i>all[ʃ]</i> : Amp, Bí, Ro
<i>regueralls</i>	<i>reguerall[ʃ]</i> : Be, Je
<i>ribells</i>	<i>ribell[ʃ]</i> : Pa
<i>balls</i>	<i>ball[ʃ]</i> : Ro

També és possible que aquest so final, que s'ha transcrit com a fricatiu, siga africad, extrem que caldria constatar, en cada cas, amb una anàlisi espectrogràfica.

2.1.2. Derivats

2.1.2.1. Derivats de mots acabats en semivocal [w]

Un tret que deixa palesa la diacronia en la sincronia és la manera com els substantius acabats en semivocal [w] formen alguns derivats com el diminutiu. En la major part de localitats s'han recollit exemples en què aquesta semivocal es canvia per la corresponent consonant labial (*fidevet*, *povar*, *creveta*). Ens trobem, doncs, amb una

²¹⁹ Castellà (2003b i 2006).

²²⁰ Vegeu 1.3.3.3. Formes com *mi[ʒ]a*, *mi[ʒ]os* són predominants a la comarca en la generació enquestada.

²²¹ Alfara, l'Ampolla, Benifallet, Roquetes i Xerta, entre d'altres.

²²² Similar al que s'ha vist en l'epígraf 1.3.4.4: /ts/ > [ʃ]. La GIEC dona compte d'aquest fenomen fonètic de palatalització (IEC 2016: 80), tant amb el resultat d'una fricativa com amb el d'una africada.

al·lomorfia del radical que transforma *-u* en *-v-* (*creu* > *crev-*) quan va seguida de vocal. Barnils, en la introducció al *Vocabulari català de Tortosa* de Mestre i Noé,²²³ crida l'atenció sobre “els *doublets* fonètics *creueta* i *creveta*, ‘creu petita’, *claueta* i *claveta*, ‘clau petita’, que acaben de donar-nos una idea de l’estat oscil·lant del nostre dialecte”. Massip (1989: 48) constata aquests dobles i Buj (2001: 46) testimonia que, al Montsià, el fenomen articulatori [w] > [β] “és especialment productiu quan [w] es troba en posició intervocàlica”. Doncs bé, la tendència actual en generacions joves pareix que s’està resolent en la majoria de casos a favor del manteniment de *-u-* del mot primitiu, que esdevé semiconsonant (*fideuet*, *creueta*). En la generació enquestada, però, els derivats amb *-v-* són predominants. Amb aquest quadre se’n mostren els exemples:²²⁴

Mot primitiu	Derivats amb <i>-v-</i>	Derivats amb <i>-u-</i> o \emptyset
<i>pou</i>	<i>poval</i> : Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Re, Ti, Vi <i>povero</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Cv, Lli <i>povar</i> : Bí, Cs, Lli, Re <i>povet</i> : Amp, Có, JM, RC, Re, Ti, To	<i>poal</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe <i>poero</i> : Aldr <i>poar</i> : RC
<i>creu</i>	<i>creveta</i> : Alda, Bí, RC	
<i>ou</i>	<i>ovet</i> : Aldr, Be, Có, JM, Pe <i>overa</i> : JM <i>desovar</i> : Amt	
<i>cau</i>	<i>encavar</i> : Alf, Ti <i>caveres</i> : Be	
<i>bou</i>	<i>bovet</i> : Alf, Có, Je	
<i>clau</i>	<i>claveta</i> : Cs, To	
<i>fideu</i>	<i>fidevet</i> : Cs, Pa, Ti <i>fidevada</i> : Có, JM	<i>fideuet</i> : Re <i>fideuada</i> : Je, Cv <i>fideuà</i> : Alda, Amt, Cs, Pa, Ti, Vi
<i>peu</i>	<i>pevet</i> : Pa, RC, Ro	
<i>niu</i>	<i>nivadeta</i> : Xe	
<i>riu</i>	<i>rivet</i> : RC	<i>riuuet</i> : RC

2.1.2.2. Diminutius

Tot i que la possibilitat de generar diminutius és un tret propi de la llengua general i de qualsevol dialecte, és cert que en valencià hi ha una tendència a crear i emprar més diminutius en la llengua col·loquial que no pas en altres dialectes. Aquesta tendència es deixa notar en tortosí. L’idiolecte també hi té a veure, en el sentit que hi ha parlants més propensos a usar diminutius (“una nivadeta de moixonets”, Xe). Es generen diminutius en substantius (*creveta*), adjectius (*grandet* / *granet*) i adverbis (*a propet*, *de seguideta*). Com en valencià, existeixen diminutius del diminutiu:

si estéssem més propetet... (Amp)
neva molt poquetet (To)
ne fico poquetets (JM)
s’obria una miqueteta (Re)
s’unflava una micoteta (To)
té una formeta llerguirudeta (To)

En algun cas, com fa constar Massip (1989: 48), el diminutiu s’ha lexicalitzat i ja no s’usa la forma originària (*nu* > *nuet*).

²²³ Reproduït a Buj (2000).

²²⁴ Recollits en conversa al llarg de l’enquesta, no sistemàticament (tret de *poal* / *poval*).

2.1.2.3. Sufix dels col·lectius

És general al Baix Ebre el sufix *-al* com a creador d'un nom col·lectiu referit a un lloc on es conrea o abunda un determinat tipus de cultiu o vegetal, siga planta o arbre. És una característica present en tortosí i en valencià (*taronger*, *herbassal*...). Alguns exemples que s'han sentit són aquests:

garroferal (Alda, Cò, Vi)
arrossal (Amp, Cs, Cv, JM)
auliveral (Aldr, Cò, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Xe)
carrascal (Alf, Be, Cs, Cò, Cv, Pa, Pe, Re, Ti)

Conviu amb el sufix *-ar*, emprat en alguns pocs mots, com *pinar*. El sufix *-al* prové del llatí *-ĀLE*, que servia per formar adjectius de pertinença. La forma normativa d'aquests mots és la que conté *-ar*, del sufix llatí *-ĀRE*, el qual –segons Moll (1991: 183)– en origen sembla haver estat una variant de *-ĀLE*.

Fins ara, doncs, variants com *garroferal* o *arrossal* no són normatives. L'alternativa estàndard és el sufix *-ar*: *arrossar*, *garroferar*, *oliverar*... A Bitem s'ha recollit *auliverar* i *alzinar*, al costat de *carrascal*.²²⁵

Es vol deixar constància, tot i que no forma part de l'enquesta (i, per tant, no ha estat recollit de manera sistemàtica), dels mots *criassó* (“criaturam”, en el DIEC) i *avivassó*²²⁶ (“multitud de cucs”, en el DCVB). Malgrat que l'aparença fa pensar en un suposat sufix nominalitzador *-(as)só* de valor col·lectiu, el cert és que es tracta de l'evolució dels corresponents llatins *CREATIONE* i **ADVIVATIONE*, segons el DCVB.

2.1.3. L'article

2.1.3.1. L'article definit

El sistema de l'article definit del Baix Ebre és el procedent del demostratiu llatí *ILLU, ILLA, ILLOS, ILLAS*:

Mot precedent acabat en	Masc. sg.	Fem. sg.	Masc. pl.	Fem. pl.	Mot següent començat amb
consonant	<i>lo</i>	<i>la</i>	<i>los</i>	<i>les</i>	consonant
consonant	<i>l</i>	<i>l / la</i>	<i>los</i>	<i>les</i>	vocal
vocal	<i>l / lo</i>	<i>la</i>	<i>ls / los</i>	<i>les</i>	consonant
vocal	<i>l</i>	<i>l</i>	<i>ls / los</i>	<i>les</i>	vocal

L'article masculí és *lo*, *los* a tota la comarca, amb vitalitat d'ús en totes les franges d'edat. Aquesta forma plena de l'article també és present en la resta del català nord-occidental i la isoglossa que en delimita l'ús penetra en el País Valencià a tot el Baix Maestrat (almenys en generacions adultes).²²⁷ En el bloc oriental és present en capcinès i alguerès; en àrees del Camp de Tarragona i de la Conca de Barberà es conserva, sobretot, en gent gran.

Per fonètica sintàctica, com s'ha sintetitzat en el quadre, l'article es redueix generalment quan va precedit de mot acabat en vocal o quan va seguit d'un que hi comença: *agafa 'l rellotge*, *collim l'enciam*, *posar 'ls trastes*. En certes ocasions, la

²²⁵ Beltran (2010, 1: 201) qüestiona el fet que formes tan esteses en el domini (àrees del nord-occidental i del valencià –com es comprova en el PALDC, 5: 112–) no siguen recollides en el DIEC, com sí que fa el DNV, que les entra remetent-les a les corresponents variants amb *-ar*.

²²⁶ En el DCVB apareix també com a *avivació*. En el VCT, de Mestre i Noé, *avivassó*.

²²⁷ Pradilla (2013: 128).

forma plena pot mantenir-se, especialment la femenina davant *i* o *u* (àtones o tòniques) i davant certs mots començats per *e* i per *o* (Massip 1989: 50):

<i>se batia a la era</i>	(Aldr, Alf, Cv, Pa, RC, Re, To, Xe)
<i>la herba</i>	(Pa, Xe)
<i>la única cosa</i>	(Alf)
<i>la ortiga</i>	(Alf)

L'article *lo* seguit de l'indefinit *un*, *una* pot presentar la forma dissimilada *la*, com altres parlars: *la un... l'atre...* (Aldr); *la un és sord, l'atre cego* (Amp); *la un [vol] lo rabo, l'atre...* (Cv); *[ho fas] la un perquè el coneixes...* (JM); *la una... i l'atra...* (Li).

L'ús de la forma plena de l'article no sembla recular a nivell col·loquial, com sí que pareix fer-ho en lleidatà en favor de les reforçades, que estan més prestigiades.

2.1.3.2. L'article neutre

És freqüent l'anomenat article neutre *lo* en els parlars de tota la comarca, tal com succeeix a la resta del domini. Aquest article, considerat tradicionalment incorrecte, representa una de les qüestions gramaticals més debatudes. La GIEC es fixa en aquesta qüestió en diversos epígrafs. En parla, d'una banda, quan analitza el valor individualitzador de l'article definit, tot afirmant que “els registres formals empenen l'article *el* com a determinant individualitzador o fan servir altres recursos” (2016: 588), reconeixent també –en lletra menuda– que “en els parlars en què *lo* és viu com a forma del masculí singular, aquest ús individualitzador no resulta estrany”, que és el que succeeix en tortosí. I d'altra banda, s'hi refereix amb el que anomena *valor ponderatiu* de l'article, sobre el qual afirma el següent: “En els registres formals, trobem la forma *lo* per a l'article masculí amb valor ponderatiu per influència forana”. Es tracta, doncs, d'un ús no recomanat que es pot evitar amb els mecanismes interns de la llengua (marcadors exclamatius, forma *el* ponderativa...).

S'ha recollit en moltes localitats l'expressió *a la millor*, que conviu amb *a lo millor*, la qual sembla més recent. En aquest cas, la primera podria substituir la segona, d'influència castellana:

<i>A la millor et fea falta una ceba...</i>	(Alda)
<i>Potser a la millor a algun poble ho diuen</i>	(Alf)
<i>A la millor volia vindre</i>	(Be)
<i>A la millor ti febra o un cop d'aire</i>	(Cv)
<i>A la millor s'emportaven lo raïm en això</i>	(Pa)
<i>Potser a la millor ton pare ho sabia</i>	(To)

D'altra banda, en expressions com les que es mostren a continuació es percep la proximitat d'alguns casos de *lo* masculí amb l'anomenat *lo* neutre (o amb valor individualitzador), per la qual cosa cal ser precisos i no condemnar un *lo* correcte:

<i>Lo gust és lo mateix</i> (Ti):	<i>lo</i> masculí en els dos casos
<i>Això és lo mateix</i> (Cs):	<i>lo</i> neutre
<i>Lo que ho fea tenia de fer-ho així</i> (RC):	<i>lo</i> masculí
<i>Lo que et molen per a tu...</i> (Xe):	<i>lo</i> neutre

Per a una anàlisi més aprofundida sobre la qüestió, amb més exemples i alternatives al *lo* neutre, podeu llegir Badia (1994: 452-456), la *Guia d'usos lingüístics* (IIFV, 2002: 117-120), Beltran i Panisello (2002: 173-176), Ginebra i Solà (2007: 173-176) i la GIEC (2016).

2.1.3.3. L'article personal

En la parla col·loquial de les localitats del Baix Ebre, l'article personal *en* (<DOMINE), *na* (<DOMINA) és inexistent –se'n conserven restes en la toponímia.²²⁸ La solució majoritària és l'absència d'article per referir-se a persones, tal com esdevé en valencià. En algunes localitats, les formes *el*, *la* desenvolupen aquesta funció d'article personal, amb les particularitats que tot seguit s'exposen (mapa 1135/17):

Poblacions	Absència d'article personal		Presència d'article personal	
	Noms masculins	Noms femenins	Noms masculins	Noms femenins
Alda	X	X		
Aldr	X	X		
Alf	X			X
Amt	X		X	X
Amp	X	X		X
Be	X			X
Bí	X	X		
Cs	X	X		
Có	X	X		
Cv	X	X		
Je	X	X		
JM	X	X		
Lli	X	X		
Pa			X	X
Pe	X		X	X
RC	X	X		
Re	X	X		
Ro	X	X		
Ti	X	X		
To	X	X		
Vi	X	X		
Xe	X	X	X	X

A Alfara i a Benifallet, només els noms de dona van introduïts per l'article (*la Cinteta*, *l'Amparito*). A l'Ametlla i al Perelló l'article masculí apareix solament en noms començats en vocal (*l'Àngel*, però *Joan*). A Xerta succeeix en el masculí el mateix que en aquestes dues poblacions; en el femení s'han recollit els dos resultats indistintament: *Paquita*, *la Paquita* (mapa 1136/17).

2.1.4. Pronoms personals

2.1.4.1. Pronoms personals forts

Quadre dels pronoms personals en funció de subjecte:

	Singular	Plural	
1a persona	<i>jo</i> [jɔ]	<i>natros</i>	arreu (tret de Amt, Pe)
		<i>naltros</i>	Amt, Pe
		<i>natres</i>	Pa
2a persona	<i>tu</i>	<i>vatros</i>	arreu (tret de Amt, Pe)
		<i>valtros</i>	Amt, Pe
		<i>vatres</i>	Pa
3a persona	<i>ell, ella</i>	<i>ells, elles</i>	

²²⁸ Torre d'en Corder, cova d'en Rubí, Mas d'en Sedó, per exemple.

L'única variació al Baix Ebre es produeix en les persones 1a i 2a del plural: *natros*, *vatros* són les formes predominants i les variants més evolucionades històricament (<NOS ALTEROS, VOS ALTEROS). A Paüls aquestes formes, majoritàries, conviuen amb *natres*, *vatres*, mentre que a l'Ametlla i al Perelló es conserva encara el so líquid lateral (*naltros*, *valtros*), en unes variants que tenen continuïtat en tarragoní (mapa 1137/17).

La fórmula de tractament *vostè*, *vostès* (*vost[é]*), com a tractament de respecte, és la més freqüent al Baix Ebre. És l'emprada en la major part de localitats i té tendència a guanyar terreny allà on encara perviu *vós* (Amt, Be, Pa, Pe). Aquesta darrera es fa evident en aquestes poblacions –en adreçar-se a una persona gran o desconeguda– amb la forma verbal imperativa pròpia d'aquesta fórmula de cortesia (2a plural):

estigueu-se aquí; correu! (Amt)
sentiu? (Be)
arribeu prompte; no patiu! (Pa)
veigueu! (Pe)

2.1.4.2. Pronoms febles

El sistema de pronoms febles és aquest:

		Singular				Plural			
		proclítics		enclítics ²²⁹		proclítics		enclítics	
		+C	+V	C+	V+	+C	+V	C+	V+
1a		<i>me</i>	<i>m'</i>	<i>me</i>	<i>'m</i>	<i>mos</i>	<i>mos</i>	<i>mos</i>	<i>mos</i>
2a		<i>te</i>	<i>t'</i>	<i>te</i>	<i>'t</i>	<i>vos</i> <i>us</i> ²³⁰ <i>se</i>	<i>vos</i> <i>us</i> <i>s'</i>	<i>vos</i> <i>us / 's</i> <i>se</i>	<i>vos</i> <i>us</i> <i>'s</i>
3a	masculí	<i>lo</i>	<i>l'</i>	<i>lo</i>	<i>'l</i>	<i>los</i>	<i>los</i>	<i>los</i>	<i>'ls</i>
	femení	<i>la</i>	<i>l' / la</i>	<i>la</i>	<i>la</i>	<i>les</i>	<i>les</i>	<i>les</i>	<i>les</i>
	neutre	<i>ho</i>							
	datiu	<i>li</i>	<i>li</i>	<i>li</i>	<i>li</i>	<i>los</i>	<i>los</i>	<i>los</i>	<i>'ls</i>
	reflexiu	<i>se</i>	<i>s'</i>	<i>se</i>	<i>'s</i>	<i>se</i>	<i>s'</i>	<i>se</i>	<i>'s</i>
adverbials		<i>ne</i> <i>ni</i>	<i>n'</i>	<i>ne</i> <i>ni</i>	<i>'n</i>				
		<i>hi</i>							

Com queda reflectit en el quadre, els pronoms febles presenten majoritàriament al Baix Ebre les formes plenes, que són les més esteses en el bloc occidental de la llengua (però no generals, tanmateix) i en dialectes i subdialectes de l'oriental, com el balear, el septentrional o el tarragoní (PALDC, 1: 81).

En el pronom de primera persona del plural, la forma plena *mos*, creada per analogia al *me* del singular, és l'emprada en totes les posicions. On trobem variació és en el de segona persona del plural, amb una distribució de formes per poblacions prou delimitada. Se'n mostra un exemple amb formes proclítics (mapa 1138/17):

vos dutxeu: Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, RC, Ro, To, Vi, Xe
us dutxeu: Aldr, Alf, Be, Bí,²³¹ Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ti, Xe
se dutxeu: Amt

²²⁹ En posició enclítica, tant en singular com en plural, la columna C+ indica formes verbals acabades en consonant i també en diftong decreixent: *donar-te*, *beu-te*; *aixecar-vos*, *agafeu's*.

²³⁰ A Xerta i al Perelló, en algun cas, la [u] d'aquest pronom s'obri en [o]: "os hi veureu", "ò'n rieu", "os ho van dir". Es podria tractar d'un pas intermedi de *vos* a *us*, amb afebliment i posterior desaparició del so labial inicial (similar al que pot succeir amb *veigues* > *eigues*) o, fins i tot, d'una influència del castellà.

²³¹ La informant manifesta que l'ús d'aquesta forma reforçada del pronom és més recent.

En aquest tret, el parlar de l'Ametlla s'atansa al tarragoní, que presenta també el pronom *se* en la segona persona del plural. En posició enclítica es manté aquesta mateixa forma plena: *moriu-se, esteu-se quiets* (Amt). Per la seua banda, en les localitats que mostren la forma plena en posició proclítica (*vos*), aquesta conviu amb la forma reduïda en posició enclítica (*'s*) amb verb acabat en diftong decreixent, amb una certa tendència actual en favor d'aquesta última: *afanyeu-vos, desperteu-vos*, però també *afanyeu's, desperteu's*.

L'ús de les formes plenes és majoritari al Baix Ebre a nivell col·loquial. En un registre formal, la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. Morfologia* (1993: 22), afirma que “és admissible en l'àmbit general l'ús proclític de les formes plenes *me, te, se, ne* (davant consonant) i *vos*”. Pel que fa a aquest últim, en atenció a la seua gran tradició clàssica i al fet que en valencià espontani siga general en totes les posicions, Lacreu (2012: 155) creu que “en l'estàndard oral, sembla preferible fer ús del pronom *vos* en totes les posicions, almenys en aquells contextos en què s'haja de fer prevaldre la naturalitat expressiva”.

També en el pronom partitiu la forma general és la plena. Al costat d'aquesta forma plena *ne*, s'ha recollit en algun cas la variant *ni* a l'Ametlla i a Benifallet:

<i>Lo veí ni fea moltes (de guixes)</i>	(Be)
<i>També ni tiniem, de toldo</i>	(Be)
<i>Antes ni matàem, de pollastres</i>	(Be)
<i>Los que van davant ni porten, d'això (banderes)</i>	(Amt)

Es tracta d'una variant habitual en bona part de la veïna Ribera d'Ebre, com constata Cubells (2009, 1: 117).

El pronom neutre *ho* és articulat amb vocal velar tancada, *h[u]*, a gairebé tota la comarca, tret de l'àrea deltaica (Cv, JM, Lli), on la vocal és semitancada quan el pronom està en posició enclítica i el verb acaba en consonant, igual com s'esdevé en valencià (Lacreu 2012: 159): *fer-h[o], agafar-h[o]* (mapa 1139/17).

En l'apartat de sintaxi (3.1), es mostren algunes de les combinacions pronominals que més interès susciten i més atenció requereixen.

2.1.5. Els demostratius

Al Baix Ebre hi ha el demostratiu de proximitat *este* (i flexió) i el de llunyania *aquell* (i flexió). Es pot afirmar que s'ha perdut el demostratiu de segon grau *eixe*.²³² Ja fa un segle, Mestre i Noé feia constar *eixe, eixa* en el VCT com a sinònim d'*aquest, aquesta*, per bé que, com diu Beltran (2010, 1: 290), l'ús que se'n fa en els textos històrics “suggereix gairebé sempre –o si més no admet– una segona proximitat”, més que no pas llunyania. Massip (1989: 55) sosté que constitueixen variants polimòrfiques d'*este, esta, estos, estes*. No s'ha recollit ni un sol exemple de *eixe* en les enquestes i, tot i que sí que és present en obres i autors tortosins del segle passat, avui dia ha desaparegut de l'ús col·loquial. Era un altre tret morfològic que acostava el tortosí al valencià, on encara hi és ben viu. Navarro (1996, 1: 73) sí que el documenta encara a la Terra Alta.

El sistema de demostratius del Baix Ebre és el següent:

	Masc. sg.	Fem. sg.	Masc. pl.	Fem. pl.
Proximitat	este	esta	estos	estes
Llunyania	a(n)quell	a(n)quella	a(n)quells	a(n)quelles

²³² Tot i que Massip (1989: 55) afirma que es coneixen en tortosí *eixe, eixa, eixos, eixes*, que no són gaire usuals i que sovint s'usen com a postposats al substantiu: “la dona eixa”.

El de proximitat pot patir alguns canvis fonètics en la realització dels sons vocàlics. Ens remetem a l'apartat 1.1.3, on se'n dona compte de la variació (*este*, *aste*, *asta*). Per fonètica sintàctica, quan va seguida de mot començat en vocal, la forma masculina elideix la vocal àtona final tot adoptant la variant *est*: “*est home*”, “*est amic*”.

S'han recollit formes escadusseres del demostratiu de proximitat amb el reforçament de la partícula llatina ACCU: “lo treball *aqueste*” (Amt), “*anquestes punxes*” (Be), “*aqueste pallot*” (Cs), “baix d'*aquestos pantalons*” (Lli), “los foguerills *aquestos*” (To). Com es pot veure, les formes resultants quan això es produeix mantenen sempre en el masculí la vocal posttònica. No s'han inclòs en el quadre, però, perquè es tracta d'uns usos molt particulars i esporàdics. Aquest demostratiu amb aglutinació (*aquet*, *aqueste*) sí que és present a la Ribera d'Ebre convivint amb *este* (Cubells 2009, 1: 121).

L'ús del demostratiu *este* (i flexió) és un dels paral·lelismes més remarcables del tortosí amb el valencià. És present a les quatre comarques de l'Ebre del Principat, a la part del Priorat que limita amb la Ribera d'Ebre (Navarro 2000b: 29), a les localitats d'Almatret i Maials, al Segrià (Cubells, O; Satorra, J., 2003: 209), a les comarques del sud de la Franja, des de Mequinensa fins al Matarranya (Moret 1996: 42;²³³ Gimeno 1997: 592; Navarro 2005: 102) i, evidentment, al sud del riu Sénia.

Altra cosa és la penetració de l'estàndard *aquest* (i flexió) a través dels textos d'una certa formalitat. Segons l'IEC (1993: 20), les formes *este*, *esta*, *estos*, *estes* són pròpies de l'àmbit restringit. La GIEC (2016: 601) afirma que “tant les formes reforçades com les no reforçades són acceptables, encara que en els registres formals són preferibles les reforçades”.

Per un altre costat, el demostratiu de llunyania pot presentar una nasal adventícia en localitats de l'àrea septentrional i de la meitat oriental de la comarca: *anquell*, *anquella*, *anquells*, *anquelles*. Se n'han recollit exemples a l'Aldea, l'Ampolla, Benifallet, Camarles, Campredó, la Cava, Jesús i Maria, Lligallos, Pauils, el Perelló i Vinallop (mapa 1140/17).

2.1.6. Els possessius

2.1.6.1. Possessius tòpics

Les formes dels possessius tòpics al Baix Ebre són les següents:

		Masc. sg.	Fem. sg.	Masc. pl.	Fem. pl.
Un posseïdor	1a	meu	meua	meus	meues
	2a	teu	teua	teus	teues
	3a	seu	seua	seus	seues
Més d'un posseïdor	1a	nostre	nostra	nostres	
	2a	vostre	vostra	vostres	
	3a	seu	seua	seus	seues

Les formes femenines presenten a tota la comarca la semiconsonant velar [w]. Són predominants en el bloc occidental de la llengua i en part del balear, del septentrional (o nord-oriental) i del tarragoní. Les femenines *meua*, *teua*, *seua* (i plurals respectius) són també formes pròpies de l'àmbit general i “les formes habituals en la llengua escrita culta de cadascuna d'aquestes àrees” (GIEC 2016: 609) que s'han esmentat. La presència gairebé general i exclusiva de les variants *meva*, *teva*, *seva* en els mitjans de comunicació i en els llibres de text de l'educació obligatòria del Principat comporta l'aparició puntual d'aquestes variants en generacions joves del Baix Ebre.

²³³ Amb la variant *est* per al masculí singular i convivint amb *aquest*.

2.1.6.2. Possessius àtons

Els possessius àtons s'utilitzen en els parlars del Baix Ebre de manera generalitzada davant dels noms de parentiu. Les formes bàsiques d'aquests possessius són les següents:

	Masc. sg.	Fem. sg.	Masc. pl.	Fem. pl.
1a pers.	mun	ma	muns	mas
2a pers.	tun	ta	tuns	tas
3a pers.	sun	sa	suns	sas

S'han escrit les formes tal com sonen. La vocal normativa dels masculins *mon*, *ton*, *son* és articulada [u], tant en singular com en plural. En les formes plurals masculines apareix una nasal alveolar per analogia amb les respectives del singular. Per la seua banda, les del femení plural presenten la vocal oberta [a] per analogia a les del singular: *mas netes*, *tas nebodes*, *sas filles*. En algun cas, les formes del requadre poden patir algun canvi en funció dels substantiu al qual determinen. Es mantenen amb mots com *pare*, *mare*, *iaio*, *iaia*, *fill*, *filla*, *cunyat*, *cunyada*, *cosí*, *cosina*, *nebot*, *neboda*... Quan acompanyen el nom *germana*, les formes femenines del singular presenten una nasal epentètica, *man germana*; en el plural, es tendeix a reproduir també aquesta mateixa forma del singular amb nasal (*man germanes*: Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Xe), tot i que també hi ha la possibilitat de mantenir la forma bàsica del plural (*mas germanes*: Ti, To, Vi). També el masculí plural acostuma a ser *mun germans*, amb pèrdua de l'alveolar fricativa per fonètica sintàctica. Altres variants del plural presenten una forma coincident amb la del singular, per reducció del grup consonàntic resultant: *ma nebodes* (Alf), *ma filles* (Be, Xe), *ma cunyades* (RC, Re).

Existeix també un ús del possessiu àton de 3a persona que equival a l'article definit i que apareix en contextos en què el nom de parentiu al qual acompanya es complementa per un adjunt o complement del nom que és el que n'aporta el sentit possessiu: "s'ha mort *son* pare de Raquel" (To) –en lloc de "s'ha mort *el* pare de Raquel". Navarro (2013: 75) també constata aquest ús a Cambrils. No s'ha recollit, però, sistemàticament ni se'n pot precisar l'abast geogràfic, tot i que sembla general.

Els hipocorístics *mano*, *mana*, que s'usen com a vocatiu i per a referir-se a un germà o germana més gran (com a norma general) en moltes localitats, també s'acompanyen de possessius àtons a Benifallet (*ma mana*, *ma mano*, amb un ús mancat de concordança de gènere) i a Paüls. En altres casos, i especialment en poblacions de l'àmbit deltaic, *mano* i *mana* són emprats com a vocatius que s'adrecen no només a parents sinó a qualsevol persona.

En els possessius que determinen les denominacions de parentiu s'observa que en plural no sempre es recorre a les formes àtones, sinó que hi ha més presència del possessiu tònic: *les meues filles* (Amt, Je), *los meus pares*, *les seues germanes* (Pe), *los meus germans*, *les seues filles* (Pa).²³⁴ També Cubells (2009, 1: 124) ho detecta a la comarca de la Ribera d'Ebre i Navarro (2012: 76) ho constata a Cambrils, tot citant altres estudis que testimonien el mateix fenomen en àrees del sud valencià. És probable que l'ús d'un o altre possessiu vinga determinat, a part, per la relació de l'emissor amb l'interlocutor (o interlocutors), de tal manera que una relació estreta o de coneixença pot facilitar més l'aparició del possessiu àton (*ma mare*), mentre que en una relació més distant o formal seria més fàcil l'aparició de les variants tòniques (*la meua mare*). Aquest tipus de variació estilística s'escapa del mètode d'aquesta investigació.

²³⁴ A Paüls el possessiu tònic és emprat col·loquialment també en singular: *la meua germana*, *lo meu fill*.

A Camarles i els Lligallos s'ha recollit la forma del possessiu masculí *mol oncle* (per *mon oncle*), per dissimilació de nasals.

Hi pot haver usos del possessiu àton d'únic posseïdor que no estan vinculats a noms de parentiu, però que s'han recollit de manera testimonial, ja que no formen part de l'enquesta: “una vegada en *ma vida*, hi hai anat” (Aldr).

2.1.7. Numerals

2.1.7.1. Numerals cardinals

El més remarcable d'aquest apartat, a part de l'ús invariable general del numeral *dos* tant per al masculí com per al femení (*dos pics*, *dos aixades*),²³⁵ és la variació fonètica que es registra per al nombre *vuit* (mapa 1120/17): a l'Ametlla, Benifallet i el Perelló és pronunciat amb una semiconsonant velar inicial, [wít],²³⁶ de manera anàloga al que succeeix en valencià; la resta del Baix Ebre té un so consonàntic labial ([v] *vuit* a Paüls, [b] *vuit* a les altres localitats).²³⁷

El so africacat intervocàlic dels nombres *dotze*, *tretze* i *setze* és articulat alveolar sonor, [dz], a tot arreu. Se n'ha registrat, però, una articulació prepalatal –do[ɟ]e, tre[ɟ]e, se[ɟ]e– a Jesús, Roquetes i Tortosa, poblacions del centre de la comarca. Aquesta pronúncia palatal s'ha generat probablement en dates recents i es dona en uns parlants més que en altres. Potser es produeix per analogia a la pronúncia de mots habituals com *metge*, *fetge*, *formatge*, que acaben igual i que es realitzen al Baix Ebre amb el mateix so africacat.

En la generació enquestada, els nombres *disset*, *divuit* i *dinou* presenten majoritàriament les variants amb la vocal pretònica semitancada *desset*, *devuit*, *denou* (Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Ro, Ti, Vi, Xe),²³⁸ que també són vives en balear i més properes a la llengua antiga. Progressivament, s'està produint el canvi cap a les formes estàndards amb *-i-*, que ja són generals en generacions joves i que s'han recollit en força poblacions (Aldr, Amp, Be, Bí, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe): mapes 1141/17 i 1142/17. Es tracta d'una variació que s'explica per diacronia més que per raons diatòpiques.

Són generals a tota la comarca les pronúncies *coranta*, *sixanta*. En aquesta darrera, és possible l'articulació palatal del so inicial, per assimilació a l'altre so prepalatal fricatiu sord ([ʃ] *ixanta*).

2.1.7.2. Numerals ordinals

Són encara majoritàries en la franja de gent gran les variants cultes llatinitzants *quint*,²³⁹ *sext*, *sèptim*, *octau*, *dècim* (Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe).²⁴⁰ Són formes admissibles en l'àmbit general de la llengua (IEC 1993: 22), tot i que les formes amb el sufix *-è*, *-ena* (*cinquè*, *sisè*...) s'estan

²³⁵ L'IEC (1993: 21) qualificava d'admissible aquest *dos* femení, però la GIEC (2016: 627) indica que “en els registres formals és preferible mantenir la variació de gènere”.

²³⁶ Aquesta articulació es manté en els altres nombres en què és present el vuit: *trenta* [w]it. El Perelló presenta també la pronúncia *trenta* [ˈβujt], tot i que pot atribuir-se a la formalitat de l'enquesta.

²³⁷ Totes dues variants “tenen suficient tradició i extensió per a ser plenament acceptables en l'estàndard oral” (Lacreu 2012: 120).

²³⁸ Sembla que *denou* és l'últim dels tres que canvia la /e/ per /i/, ja que en diverses localitats s'ha percebut que l'informant que pronuncia *disset* i *divuit* manté encara *denou* (Bí, Lli, Ro).

²³⁹ Mapa 701/10. No en totes les localitats s'ha recollit la mateixa distribució geogràfica d'aquests cinc ordinals, tal com caldria esperar en coherència (probablement per la freqüència d'ús d'un o altre numeral, per variació històrica o, fins i tot, per la formalitat de l'enquesta): mapa 1143/17.

²⁴⁰ És freqüent en aquesta generació l'ús del castellanisme *noveno*.

imposant en les noves generacions. És una variació que l'estàndard ha uniformitzat en favor de les variants orientals. Cal recordar que *quint*, *sext*, *sèptim*, *octau*, *dècim* són variants vives també en valencià i poden formar part de l'estàndard d'aquestes regions d'on són pròpies, per bé que a la GIEC (2016: 637) es diu que "en general, són preferibles els ordinals en *-è / -en(a)* a les formes simples corresponents". En algunes localitats, les formes *cinquè*, *sisè*, etc. ja han estat recollides en informants de menys edat (Bí, Pa, Pe, Re, Vi).

Hi ha poblacions on la denominació d'ordre d'aquests numerals es realitza també a través de la fórmula perifràstica *lo que fa* + 'nom del numeral cardinal': *lo que fa vuit*, *lo que fa deu*, etc. (Alda, Amp, Be, RC). L'ordinal fins i tot és format amb el mateix cardinal precedit tan sols de l'article: *lo sis*, *lo set*, *lo vuit*... (Amt, Je, Lli, Ro, Ti, Xe).

Pel que fa a l'ordinal de *dos*, constatem l'ús de la forma *segons*, amb epítesi d'alveolar final per influència de la preposició i conjunció *segons* i del plural del substantiu *segon* (unitat de temps). Aquest ordinal *segons* (*hai arribat lo segons*) està restringit a l'àrea central i sud-oriental de la comarca: Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Ro, To, Vi.

2.1.8. Interrogatius i relatius

El pronom interrogatiu *què* és pronunciat a tot el Baix Ebre amb una vocal palatal semitancada ([k^é]).

L'interrogatiu *quin*, *quina*, *quins*, *quines* és també general a tota la comarca.

Hi ha variació en l'interrogatiu i relatiu locatiu *on*, que poques vegades apareix estrictament amb aquesta forma ("allí *on* fos" –Amt). En moltes localitats i en força contextos va precedit de la preposició *a*: *pel nus és per allí* a on *se pot trencar* (Pe). És habitual, a més, que la vocal de la preposició faça desaparèixer la vocal velar pròpia del pronom (cosa que s'assenyala, ara, amb l'apòstrof):

<i>Allí era a'n dormien</i>	(Amp)
<i>A'n lo fas, lo foc?</i>	(Xe)
<i>Això és a'n rentaven abans</i>	(Có)
<i>No sé a'n s'ha ficat</i>	(Bí)

Quan aquesta forma de l'interrogatiu va seguida de verb començat en vocal sovint s'acompanya de l'epítesi d'una dental oclusiva: *an t'has anat?* (To). L'origen d'aquesta dental potser es troba en oracions en les quals realment oferia una significació plena de pronom de segona persona del singular, amb una funció sintàctica de complement directe ('no sé on *t*'he vist, a tu'), complement indirecte ('aquí és on *t*'explica això', 'on *t*'ho deixo, això?') o com a pronom d'un verb pronominal ('on *t*'has amagat?', 'on *t*'esperaràs?'). El cert, però, és que actualment aquesta dental s'ha lexicalitzat com a part del pronom *on* i ja no fa referència explícitament a una segona persona:²⁴¹

<i>Ant està este crio?</i>	(Alf)
<i>Aont ha anat?</i>	(Aldr)
<i>És allí ant enganxaven lo matxo</i>	(Amp)
<i>No sap ant anar</i>	(Je)

²⁴¹ Per aquest motiu, en els exemples que seguiran s'escriu aquesta *-t* aglutinada al pronom *on* (i a la seua variant *an*), en un context on sempre sona.

Com a última variant d'aquest pronom, i derivada de la forma que s'acaba de descriure, es constata la forma *ante*, per a la qual serveix la mateixa explicació que s'ha donat per a *ant*, tot i que ara la forma *ante* resultaria de la fossilització del pronom *on* amb la forma plena del pronom feble de segona persona del singular ('on *te* n'has anat?', 'on *te* ho deixo, això?'), el qual, com es veurà en l'apartat de sintaxi corresponent (3.1), manté sovint al Baix Ebre aquesta forma plena (*te*) fins i tot en contextos en què la normativa en requereix la forma elidida. Exemples d'aquesta variant *ante*:²⁴²

<i>És ante hi han auliveres</i>	(Alda)
<i>Allí ante hi havia la cendra</i>	(Amt)
<i>Aquí és ante ho fiquen</i>	(Cs)
<i>Allí ante ti l'aigua</i>	(Cv)
<i>És allí ante van tants de coloms</i>	(Có)
<i>És para arribar allí ante no arribes</i>	(JM)
<i>Ante n'hi havien, de carboneres, era al Perelló</i>	(Lli)

Aquesta forma és recollida en el vessant oriental de la comarca, de nord a sud, de l'Ametlla fins a Campredó i Deltebre, i apareix amb més freqüència a l'àrea deltaica.

2.1.9. Indefinites

L'indefinit *altre*, *altra* presenta a la major part de la comarca la forma sense líquida lateral *atre*, *atra*. Només s'ha recollit a l'Ametlla i el Perelló la forma estàndard amb manteniment de líquida (mapa 1144/17).

El pronom *ningú* mostra la variant dissimilada *dingú* a pràcticament tota la comarca.²⁴³ La forma amb nasal inicial s'ha recollit a Alf, Amt, Có, Je, Pa, Pe, RC, Ro, To, Xe i és la que tendeix a imposar-se per la força de l'estàndard i de la paraula escrita.

L'indefinit *cadascú* té diverses variants al Baix Ebre. Les que s'han recollit són les següents:

<i>cadascú</i> :	Alda, Amt, Be, Bí, Có, Je, Pa, Pe, Ti
<i>cada u</i> :	Alf, Amp, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Re, Ro, To, Vi
<i>cadagú</i> :	Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Je, Pa, RC, Ro, To, Xe

Predominen les formes *cada u* i *cadagú* que, en definitiva, acaben sent la mateixa, ja que l'última és una variant de la primera amb velar antihiàtica. El nord de la comarca sembla que es decantaria més aviat per *cadascú*. A la Cava ha estat recollida una variant de *cadascú* amb dissimilació del so velars oclusius inicial, que s'ha assimilat a l'alveolar sorda: *sadascú*.

Pel que fa a *qualsevol* i variants (vegeu 1.2.4), recordem que la forma general del Baix Ebre és *conevol*, amb monoftongació del diftong creixent i dissimilació de líquides.

A part dels fenòmens que provoquen l'aparició de variants com *tatsol* (v. 1.2.3.5) i *to[tʃ]ol* (v. 1.3.4.4), ens fixem aquí en el fet que la forma femenina de l'indefinit *tot* (*tota*), en aquest context específic en què acompanya l'adjectiu *sola*, presenta al Baix Ebre una forma lexicalitzada que prescindeix de la marca del femení.

²⁴² Repetim la mateixa justificació que amb *ant*, a l'hora d'escriure-ho aglutinat. Si escriguéssim "an te", separat, podria portar a la confusió d'interpretar que l'emissor s'adreça a un 'tu'. Però, per exemple, la seqüència "aquí és *ante* ho fiquen" vol dir "aquí és *on* ho fiquen", no "aquí és *on t* ho fiquen" (interpretació que, erròniament, es deduiria si s'escrigués "aquí és *an te* ho fiquen").

²⁴³ Vegeu el paràgraf on es parla de dissimilacions consonàntiques (1.4.7).

Així, *totsola* hi és la forma general (mapa 1145/17).²⁴⁴ Aquestes denominacions compostes (*totsol*, *totsola*) acostumen a substituir l'adjectiu *sol*, *sola*, que només ha estat recollit amb aquest sentit a Benifallet. També a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 75) i a la meitat meridional de la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 128) *tot sola* hi és la forma emprada.

2.1.10. Quantitatius

L'ús de *gaire* és viu, tot i que pareix que més en unes poblacions que en altres. A la meitat nord de la comarca és més habitual i se n'han recollit mostres en totes les localitats (Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Pa, Pe, Ti, Xe). En algunes localitats de la meitat meridional no se n'ha enregistrat cap exemple a través de l'enquesta (Alda, Amp, Cs, JM, Lli, To, Vi), en altres sí (Có, Cv, Je, RC, Re, Ro).²⁴⁵ Tot i això, a l'Aldea i a Vinallop els informants asseguren que sí que s'utilitza. En les que no empen el quantitatiu, situades a la zona sud-est del Baix Ebre, en lloc de *gaire* es recorre a altres quantitatius:

No me'n fiques molt *No és massa bo* *No n'hi ha molta*

Aquests darrers són usos que coincideixen amb el valencià, on el quantitatiu *gaire* tampoc és emprat a nivell col·loquial. Segons Brucart i Rigau (2002: 1541), "*gaire* [...] és inexistent en valencià, on és substituït sistemàticament per *molt*." Segons la GIEC (2016: 645), "els parlars que no disposen de *gaire*, com el valencià i el tortosí, usen *molt*". No obstant això, el quantificador *gaire* és conegut i emprat tant a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 77) com a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 132) i a la part nord del Baix Ebre, com s'ha vist. Es pot concloure, doncs, que és un mot no estrany en part del tortosí i que troba al Baix Ebre el límit d'ús meridional, cosa que és confirmada per les dades de l'ALDC.²⁴⁶

L'adverbi *menys* no és emprat a nivell col·loquial. El castellanisme *menos* és el que ocupa el seu espai a tota la comarca.

La variant dissimilada *domés* és força present al Baix Ebre i s'utilitza a pràcticament totes les poblacions. És més emprada que la normativa *només*.

S'ha registrat un ús de *que* exclamatiu que ocupa el lloc de l'adverbi *com* o de la conjunció *si* (com a introductora d'oracions que expressen admiració): *Mare que xalàvem los xiquets! Mare que xalàvem de pastar!* (JM). El DIEC recull aquest ús "quantitatiu ponderatiu".

Pel que fa a *bastant*, *bastants*, l'ús col·loquial l'empra amb flexió de gènere a tota la comarca: *Quan ne teníem bastantes* (Có). Aquesta flexió de gènere (*bastanta*, *bastantes*) és admesa per la normativa (GIEC 2016: 639).²⁴⁷ És un quantitatiu desconegut a la major part dels parlars valencians, que utilitzen *prou*. En part del

²⁴⁴ Amb les variants *tatsola*, *tatsoles* a les localitats que tenen el masculí *tatsol*, especificades a l'apartat 1.2.3.5. L'escrivim com una sola paraula perquè de l'ús que se'n fa i de la pronúncia que presenta (amb una única síl·laba tònica: [tot'sòla] / [tat'sòla]) queda palès que ha perdut la consideració de dos mots independents.

²⁴⁵ Tot i que alguns informants (RC, Re), després de ser demanats explícitament per si el mot era emprat o no, responien negativament: "això de *gaire*, d'aquí no és" (RC), "*gaire*, aquí no es diu" (Re).

²⁴⁶ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2017/04/Mapa-1958.pdf>>.

²⁴⁷ Brucart i Rigau (2002: 1541) donen un llistat d'autors que, abans de la prescripció normativa de la GIEC, acceptaven aquesta flexió de gènere (*bastanta*, *bastantes*).

valencià alacantí i en valencià septentrional i valencià tortosí sí que s'usa (Beltran i Segura-Llopes 2017: 202).²⁴⁸

Hi ha quantitatius que s'insereixen dins un SN directament, sense cap element que el subcategoritze (*Tenen massa ø diners*), mentre que alguns necessiten la preposició *de* com a marca de dependència (*No té gens de temor*). N'hi ha d'altres, però, que admeten les dues possibilitats. Segons Brucart i Rigau (GCC, 2: 1544), “cal advertir que aquest és un dels aspectes de la gramàtica del català més sotmesos a la variació dialectal”. Segons aquests autors, la tendència dominant en gairebé tots els parlars és afavorir l'ús de la construcció sense preposició. En el nostre cas, pels exemples recollits al Baix Ebre, el quantitatiu *molt* en plural sol aparèixer amb la preposició *de*:

<i>Molts diners:</i>	Alda, Be, Pa, Pe, RC, Re, Ti, Xe (mapa 896/11)
<i>Molts de diners:</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, ²⁴⁹ Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe

Beltran i Segura (2017: 202) asseguren que, a tot el País Valencià, quantificadors com *molt*, *quant* o *tant* s'acompanyen de la preposició *de* en masculí singular però no en femení (*molt de pa*, però *molta faena*). Ara bé, constaten que “en masculí plural la preposició té un ús més restringit, especialment en valencià tortosí: *molts de diners*”. Per tant, aquest tret particular de predomini de la construcció *molts de* que hem recollit com a majoritari al Baix Ebre, quedaria limitat geogràficament a l'àmbit del tortosí, penetrant al País Valencià només per les comarques més septentrionals.

Respecte al pronom *res*, aquesta és la forma més emprada a la comarca. Hi ha la variant sense alveolar final, *re*, no normativa, que s'ha recollit sobretot en localitats de la meitat nord (Aldr, Amt, Be, JM, Pe).

A partir dels adverbis de temps *aviat* i *prompte* es forma l'expressió *més prompte / més aviat*, que és emprada com una locució no temporal sinó amb sentit d'aproximació (“tirant a”, segons el DIEC) o de preferència. Es tracta d'uns quantificadors anomenats *de grau*, perquè “no multipliquen entitats o situacions, sinó que expressen la posició de l'entitat, propietat o esdeveniment quantificat en una determinada escala gradual” (Brucart i Rigau 2002: 1578). Cal destacar que molts dels parlars on s'utilitza *prompte* com a adverbi de temps (mapa 1146/17) recorren a l'expressió *més aviat* amb algun d'aquests dos sentits exposats. Són la majoria: *són més aviat jóvens* (Aldr); *més aviat quarta i segó* (Alf); *més aviat hauries de dir...* (Amp); *eren més aviat matxos* (Pa); *més aviat me representa una ermita* (Xe), etc. De fet, usada amb aquests matisos, la locució *més prompte* ha estat recollida només als extrems nord-occidental i sud-oriental del Baix Ebre (Be, Cs, Cv, JM, Pa):

<i>Això més prompte eren paraules de mon iaio</i>	(Cs)
<i>Aquí més prompte era fregar i au</i>	(JM)
<i>Lo sitjó més prompte era per a fer carbó</i>	(Pa)

Un recurs típic del català és que recorre a sintagmes nominals (SN) “lexicalitzats encapçalats per substantius de mesura amb valor quantificacional” (Brucart i Rigau, GCC, 2: 1542). És el cas d'*una mica*, *un munt*, *un grapat*, etc. A part d'aquests, són freqüents en la generació enquestada altres sintagmes nominals o preposicionals que

²⁴⁸ Aquests autors utilitzen la denominació *valencià tortosí* per al català parlat a les comarques valencianes del Baix Maestrat, els Ports, l'Alt Maestrat i zones septentrionals de la Plana Alta i l'Alcalatén.

²⁴⁹ La preposició és present fins i tot en usos menys freqüents, com en el superlatiu: “venia moltíssima de gent”, “que moltíssim de gent segurament hi dirà...”.

s’han lexicalitzat i que actuen com a quantificadors, com ara *un disbarat*, *un tall*,²⁵⁰ *de valent* (i flexió) i altres:

<i>Ne havien un disbarat!</i>	(Bí)
<i>Quin tall de gent!</i>	(Cs)
<i>Tinc un tall d’escuranda!</i>	(JM)
<i>S’ha de posar de valenta sal</i>	(Pa)
<i>De pintades ne vam tindre de valentes</i>	(Có)
<i>D’eriçons ne havien un empastre!</i>	(Lli)

Totes aquestes expressions diverses que transmeten idea de quantitat tenen tendència a quedar arraconades per l’espenta de les formes *oficials* més neutres transmeses a l’escola i a través de l’estàndard dels mitjans de comunicació. És cert que la llengua canvia i així com es van abandonant mots i expressions n’apareixen d’altres. En aquest cas, per exemple, *una passada* seria una mostra de SN quantitatiu emprat per una generació més jove que l’enquestada. També cal tindre present que moltes de les expressions que es popularitzen darrerament són interferències lingüístiques.

Una altra locució quantitativa és *a bondó*, que hem trobat a Tortosa (*cireretes* a bondó). Massip (1989: 56) ja en deixa constància, tot indicant que és utilitzada “en valencià, mallorquí, tortosí i a la Franja”.

2.1.11. Adverbis

2.1.11.1. Adverbis de lloc

L’adverbi *sota* –com també la preposició, com veurem– no s’utilitza en els parlars del Baix Ebre. Tampoc es coneix el seu complementari *sobre*. A la major part de poblacions s’usen *damunt*²⁵¹ i *baix*, mentre que alguns parlars empen *damunt* i *davall*:

<i>damunt, baix:</i>	Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>damunt, davall:</i> ²⁵²	Aldr, Alf, Be, Pa, Ti, Xe (mapes 1147/17 i 1148/17)

Aquestes últimes –totes elles localitats del quadrant nord-occidental de la comarca que empen *davall* com a complementari de *damunt*– també empen *baix* com a complementari de *dalt*. En algun cas, com a Aldover i Xerta, els dos mots (*davall*, *baix*) poden conviure: “*l’obrien per baix*”; “*això es posava davall*” (Aldr). No és estrany, tanmateix, que hi haja confusió entre usos adverbials i usos preposicionals.²⁵³ En tot cas, es pot constatar que l’ús de *baix* amb el valor de *sota* o *davall* –ús general en valencià–, troba el límit al Baix Ebre.²⁵⁴ A la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 78) ja hi és predominant *davall*, mentre que a la Ribera d’Ebre (Cubells 2009, 1: 133) *devall* / *davall* és l’únic usat arreu.

El complementari de *davant* (amb la variant *devant* en força localitats) és *detràs* a tot arreu. Només s’ha recollit a l’Ametlla el genuí *darrere*, també amb metàtesi (*radere*), al costat de la forma no normativa que és general a la comarca. El castellanisme afectaria l’àrea del tortosí, perquè s’estén també per les comarques

²⁵⁰ El grup (*un*) *tall de* és més freqüent en localitats properes a l’àrea deltaica.

²⁵¹ A l’apartat 1.2.1.6 s’enumeren les poblacions on la vocal pretònica es tanca: *demunt*.

²⁵² A la Ribera d’Ebre (Cubells 2009, 1: 133) són els adverbis generals, també amb les variants *demunt*, *devall*; a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 78), hi són majoritaris.

²⁵³ Cal recordar que el mot *baix* no és correcte com a preposició, mentre que *davall* sí que ho és.

²⁵⁴ Segons la GIEC (2016: 759) és un tret que es produeix en parlars valencians i baleàrics. Beltran i Segura-Llopes (2017: 211) així ho certifiquen: “*Davall* té poca vitalitat en val.; [...] tendeix a substituir-se per *baix*” Segons les nostres enquestes, doncs, quedaria delimitat aquest ús des del Baix Ebre en avall.

ebrenques veïnes del nord –on, tanmateix, és més present el genuí *darrere* (*radere*)– i pel valencià tortosí (Beltran i Segura-Llopes, 2107: 211).

L’adverbi *lluny* s’articula amb alveolar final *i*, en ocasions, amb la pròtesi de la vocal *a* per la generalització de l’aglutinació d’aquesta preposició fins i tot en contextos en què normativament no es requereix: *Està molt allun* (To).

Els adverbis *fora* i *dins* són els generals. En algun cas, convivint amb *dins*, s’ha registrat la forma *dintre* (Vi). A Paüls i a Benifallet, per la seua banda, és viva una variant *defora*, amb la qual se sol al·ludir a llocs situats fora de la casa o del nucli del poble.

2.1.11.2. Adverbis de temps

No es comenten ara adverbis generals a tota la comarca (com *demà*, *ara*, *enguany*) ni formes com *després-ahir* i *després-demà*, sobre les quals es parlarà en l’apartat del lèxic corresponent al temps i les estacions de l’any (vegeu 4.1.7).

Adverbis que indiquen temps passat

Procedent del llatí AD ILLAS HORAS, l’adverbi *aleshores* o *llavors* pren al Baix Ebre la forma predominant *allavons*, també amb la variant *allavontes*.

Per les dades recollides, el castellanisme *antes* s’utilitza a totes les localitats, fins i tot més que l’adverbi genuí *abans*. És present, en menor grau, la forma *ans* (*ans d’anar a la mili* –Cs–; *molins d’ans* –Pa–; *ans les posàvem an terra* –To–; *ans de dinar* –Lli–; etc.). La locució *en antes* és encara força emprada,²⁵⁵ en parlants d’aquesta franja d’edat, quan cal referir-se a fets o realitats situats en una època passada.

Per a indicar un temps immediatament anterior, proper en el temps, és viu l’adverbi *adés*, que es troba present especialment en el català occidental: *adés m’ha vingut al pensament* –Alf–; *adés no me’n recordava* –Amp–; *és lo que et dia adés* –Xe. Es tracta d’un adverbi que perd vitalitat en el parlar de generacions més joves, amb l’afegit que gairebé no és vehiculat a través de l’estàndard, malgrat que és normatiu.

Una tendència anàloga pareix patir l’adverbi *anit*, que és conegut i emprat en tota la comarca, en la generació enquestada, amb el sentit de “la nit passada”. Malauradament sembla recular en favor d’altres expressions perifràstiques d’interferència castellana, com *ahir per la nit*.

Adverbis que indiquen temps present

A banda dels generals *ara* i *enguany*, cal comentar que l’adverbi *avui* és articulat amb semiconsonant velar a l’Ametlla, Benifallet i el Perelló i no amb bilabial aproximant, tal com s’ha assenyalat a l’apartat 1.3.1.3, en parlar de la desaparició de consonants labials.

L’adverbi *encara*, que és general a tota la comarca, pateix l’apòcope de l’última síl·laba en determinades ocasions, en una pronúncia àgil i sempre que no estiga en posició final de frase. Exemples: *encà se sembra* (Alf), *encà en tinc a casa* (Pa), *encà n’havia vist jo, d’això* (Lli), *encà no s’ha adormit* (Ti), *quan l’ametla encà està verda* (Xe).

Adverbis que indiquen temps futur

La locució adverbial normativa *en acabat* és articulada *encabat* a tota la comarca.²⁵⁶ També s’ha recollit en força localitats la forma sincopada *encat*, originada

²⁵⁵ S’ha recollit de manera espontània –no com a entrada en l’enquesta– en força poblacions (Alda, Aldr, Alf, Cs, Có, Lli, Ti, To).

²⁵⁶ Cosa que no exclou l’ús de *en acabat* –o altres variants: *enacat*, *encat*– que també s’ha registrat espontàniament (Alf, Cv).

per economia lingüística, que s'ha registrat amb més freqüència en localitats de l'àrea del Delta.²⁵⁷

El castellanisme *después* està present en la generació enquestada, tot i que menys que la locució genuïna *en acabat*. En cap cas s'empra l'adverbi normatiu *després*. Amb un sentit paregut és coneguda arreu la paraula *alego* (procedent del castellà *luego*), que pot adquirir un valor no necessàriament de proximitat en el temps: *alego mos ho llevaran tot* (Pe), *alego no n'hi hauran, d'estes coses* (Xe). És una variant no usada per generacions d'edat inferior a l'enquestada.

Per al contrari de *tard*, s'han recollit *prompte* i *aviat* amb la següent distribució (mapa 1146/17):

prompte:²⁵⁸ a totes les poblacions, tret de l'Amt
aviat: Amt, Be, Pe, Ti²⁵⁹

La variant generalitzada al Baix Ebre per al sintagma *l'endemà* és *en sundemà*. A part d'aquesta, s'han recollit altres formes minoritàries: *l'endemà*²⁶⁰ (Alf, Je, Ti), *en undemà* (Cv, Re), *a l'undemà* (Vi).

Altres locucions

Hi ha locucions adverbials temporals que són d'ús majoritari a la comarca. En primer lloc, amb un sentit d'imminència tenim la locució *de seguida* (pronunciat sovint *de siguida*), que en altres generacions potser ha reculat en favor del castellanisme *enseguida* (recollit a Cv, Lli, Re). A Paüls i a Xerta existeix la variant masculinitzada *de seguit*. A l'àrea deltaica s'ha constatat una major presència del diminutiu, també en aquesta locució: *de seguideta* (Amp, Cv, JM, Lli).

En segon lloc, com a expressió d'una temporalitat no freqüent és emprada principalment la locució *de quan en quan*, d'influència castellana. La variant estàndard *de tant en tant*, pràcticament desconeguda en aquesta generació enquestada, pareix guanyar terreny a través dels usos formals.

Finalment, es registra una expressió temporal, ja documentada en el DCVB, que és formada a partir de l'adjectiu *clar* i que expressa la idea d'una realitat o esdeveniment que no abunda, que existeix en poca quantitat o que succeeix molt de tant en tant:

Aquí neva de clar en clar (Amp)

2.1.11.3. Adverbis de manera

L'adverbi *així* presenta sovint un polimorfisme que el fa analògic a la flexió d'un adjectiu variable. D'aquesta manera, tenim *aixina* (Lli, Ti), *aixins* (Alda, Aldr, Alf, Be, Je, Pa, Pe, Ti, Xe) i *aixintes* (Amp, Có, Cv, JM, Re, To, Vi).

L'ús de les locucions *a poc a poc*, per una banda, i *a espai*, per l'altra (pronunciada *[a]spai* sempre), està lligat a variació geogràfica. Aquesta última és la majoritària al Baix Ebre i té continuïtat cap al sud, en el valencià, però no apareix a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 132) i ho fa minoritàriament a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 77):

a poc a poc: Amt, Be, Cv, JM, Pe
a espai: a tot arreu, tret de Amt i Pe (mapa 1149/17)

²⁵⁷ Alda, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Re.

²⁵⁸ Pronunciat a tot arreu *pr[on]te*, amb vocal velar semi-tancada i alveolar nasal.

²⁵⁹ Amb el comentari que l'adverbi *prompte* l'empren els jòvens ara perquè van a estudiar a Tortosa.

²⁶⁰ Articulat sempre *[a]ndemà*.

És freqüent que tant una locució com l'altra apareguen amb sufix diminutiu: (*a*) *poquet a poquet, a espaetet*.

En els parlars de les diferents localitats es troben també altres locucions adverbials que evidencien la vitalitat i expressivitat de la llengua. Com a mostra de la variació recollida en aquest sentit –amb les diverses variants recollides a cada població per a les locucions *a gatameus, a collibè, a peu coix*, per exemple– ens remetem al final de l'apartat del lèxic referit al cos humà (4.1.10).

2.1.11.4. Adverbis d'afirmació, negació i dubte

L'adverbi *també* s'articula sovint sense el so bilabial oclusiu: *tamé*. Es tracta d'una variació que sovint es dona en un mateix parlant.

La locució adverbial *fins i tot* no s'utilitza en cap cas a nivell col·loquial. L'alternativa més comuna és *inclús*, normativa des del DIEC2. A vegades va precedida del castellanisme *hasta*: *Hasta inclús ara s'ha recuperat* (Aldr). Existeix, a més, una forma tradicional diferent. Ens referim a *adhos* (variant amb alveolar final de l'adverbi *adho*, el qual és recollit per Mestre i Noé en el VCT i reproduït pel DCVB, que no el localitza enlloc més), que s'ha registrat en força localitats del sud comarcal.²⁶¹ És una mostra ben particular de l'ús col·loquial que al Baix Ebre té el normatiu (i culte) *àdhuc*. De tota manera, està en clara recessió. Se'n ofereix una mostra:

<i>Adhos ara encara estan los túnels estos</i>	(Cs)
<i>Encara adhos així [ficant-hi lleixiu], lo vi fa crostes a l'aïna</i>	(To)
<i>Adhos ara els fiquen una túnica</i>	(RC)
<i>Al tupí s'hi anava coent adhos sense ficar-ho damunt [del foc]</i>	(Re)

S'ha recollit a Roquetes la locució adverbial afirmativa *de bo de bo*, pronunciada *da bo da bo*, que és la realització majoritària al Baix Ebre: *T'havies d'arromangar da bo da bo, per a traure l'estalzim de la cuina*. Equival a l'estàndard *de debò*.

Per últim, cal destacar una locució de negació formada per la preposició *de* seguida del locatiu *on* que pren aquesta forma lexicalitzada: *d'a on!* Semànticament, s'utilitza per a negar o rebutjar amb contundència una afirmació o pregunta prèvia:

<i>Ara [lo sífero] no se ho posen. D'a on!</i>	(Cv)
<i>No necessites 200 € para dinar, d'a uon!</i> ²⁶²	(Lli)
<i>Molts coses ja, d'a on, no me'n recordo</i>	(Re)

N'hem recollit altres exemples a l'Ampolla, Campredó, Jesús i Maria, Paüls i el Perelló. Es tracta d'una expressió força estesa per la comarca, tot i que el seu ús sembla que es restringeix a generacions mitjanes i grans. És un equivalent aproximat a l'expressió *que va!*, que se sent avui en generacions més joves que la dels nostres informants per influència castellana.

2.1.12. Preposicions

Aquesta categoria gramatical, pel fet d'incloure un nombre de mots elevat i molt usats, mostra unes formes particulars i una variació que es provarà de sintetitzar tot seguit. En primer lloc, assenyalem que la major part de la comarca empra la preposició *en* per als usos de la preposició *amb* (com en valencià i en ribagorçà), la qual només és coneguda a les poblacions septentrionals orientals, l'Ametlla i el Perelló, on, a més, la forma que hi adquireix és *an* molts cops, sovint per fonètica sintàctica (mapa 1150/17):

²⁶¹ Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To.

²⁶² Amb vocal velar antihiàtica, que sol aparèixer freqüentment en aquesta locució.

<i>amb:</i>	Amt (Amb això se picava) Pe (La cansalada se salava amb uns caixons)
<i>an:</i>	Amt (Va vindre an quatre crios) Pe (Vas an crosses? Ho devien revestir an terra)
<i>en:</i>	a tot arreu (Llauraves en lo matxo), tret de l'Amt i Pe

Per altre costat, la preposició *en* pot presentar la forma *an* en alguns casos. Si l'obertura vocàlica es produís pel mateix fenomen general de neutralització en [a] dels segments àtons inicials *en-*, *em-*, *es-*, *eix-*, caldria esperar sempre aquesta variant *an*, però no és així. Tot i que es pot especular que aquesta variant s'haja iniciat per dissimilació o assimilació –per fonosintaxi amb la vocal contigua del mot anterior o posterior–, no es pot descartar que algunes de les ocasions en què apareix es poden justificar per confusió amb la preposició *a* (que presentaria un epítesi nasal, com tot seguit s'exposarà). Exemples:

<i>An ves de dir</i>	(Be)
<i>Un plat an aigua</i>	(Cv)
<i>Ho havies de fer an un terreno de formigó</i>	(JM)
<i>Los que treballen an la mel</i>	(Lli)
<i>La recollien an un poval</i>	(Vi)

Paral·lelament, a gairebé tot arreu, la preposició *a* pren algunes vegades la forma amb epítesi *an*,²⁶³ sobretot quan va seguida de mot començat en vocal –freqüentment amb l'article indefinit *un*, *una* i gairebé sempre amb els demostratius *este*, *esta*, *aquell*, *aquella*, el pronom demostratiu *això* o el pronom personal *ell*, *ella*–: *sentar-se an un tamburet* (Aldr); *ho portaria an un puesto o atre* (Bí); *domés lo feen servir per an això* (Alf); *li daran un sabor especial an aquell arròs* (Amt); *giraven an este temps* (Bí); *ja li van dir an ell* (Vi). Es podria considerar una nasal antihàtica perquè és cert que pot desenvolupar aquesta funció en la majoria de contextos on apareix (rarament es pronuncia quan va seguida de consonant), amb una articulació afavorida per la fonosintaxi. Però també és present amb la preposició *per*: *m'aufegava per n'aquella Tortosa* (RC), *estan escrits per n'aquell home* (Xe). A més, és un tret general a la comarca la presència d'aquesta nasal acompanyant la preposició *a* també en un context molt determinat: *an terra* (*caure an terra*).

Per analogia, en el mot *terra* també es genera aquesta forma amb nasal en una contracció típica de la comarca formada amb la preposició *per* que s'hauria format així: *per + terra > per + an terra > pê'n terra*.²⁶⁴

<i>Quin munt de fato pê'n terra</i>	(To)
<i>Tots se mataven pê'n terra</i>	(Lli)
<i>Tot cau pê'n terra</i>	(Alf)

La preposició *cap*, que indica direcció quan va seguida d'algun adverb com *amunt*, *avall*, es canvia moltes vegades amb la preposició *per* en aquest context: *això és per amunt als pobles de muntanya* (Alda); *d'aquí per avall era la palla* (Amp); *això ho diuen de l'Ampolla per avall* (Pe); *vine de les dos per avant* (Ro); *un per amunt i l'atre*

²⁶³ En alguns lloc, doncs, coincideixen les preposicions *a* i *en* en una forma *an*, amb usos que aparentment es poden confondre, però que probablement el parlant distingeix: *les agulles se guarden an* [en] *un coixinet* (Cv); *ho vaig trobar an* [a] *un llibre xocotet* (JM); *croquetes jo hi diria an* [a] *això* (Be); *an* [en] *ves de dir...*(Be).

²⁶⁴ Que no es dona a l'Ametlla ni al Perelló, on es manté *per an terra*.

per *avall* (Je). És un ús força generalitzat al Baix Ebre.²⁶⁵ Beltran i Segura-Llopes (2017: 40) testimonien un ús antic d'aquesta preposició amb aquest sentit i el consideren un aragonesisme que no tingué continuïtat en valencià: “L'ús direccional de la preposició *per a* és inaudit en català. De fet, en l'actualitat només té vitalitat en una part del val. alac. i clarament es tracta d'un ús modern que no és de cap de les maneres hereu directe d'aquesta construcció medieval”.

El grup preposicional *cap a* pateix sovint la metàtesi de les consonants que el formen i passa a pronunciar-se *pac a*, a tota la comarca: *pac a casa* (Alf); *pac al corral* (Ro). És un tret força estès també en valencià i és considerat vulgar, per la qual cosa els parlants amb una determinada formació tendeixen a evitar-lo en contextos d'una certa formalitat. Existeix també una variant de *pac a* amb dissimilació vocàlica, *pec a*, freqüent a l'àrea de les localitats d'influència deltaica i pròximes: *pec a casa* (Amt), *pec atràs* (Amp, Cv), *pec amunt* (Cs), *això és de més pec aquí* (Lli). Per altre costat, tant *cap a* com *pac a* experimenten a Benifallet²⁶⁶ una contracció i presenten la forma *pa*, com en els següents exemples: *vaig pa baix*, *anar pa'l defora*, *vindre p' aquí*. Es tracta d'un ús preposicional diferent del *pa* que és resultat de la contracció de *per a*, que es tractarà tot seguit. Finalment, a Paüls i al Perelló, la vocal *a* d'aquesta locució prepositiva (*cap a*, *pac a*) pot desaparèixer fins i tot quan va seguida d'adverbi de lloc començat en consonant: *caïa pac baix a la cendra*; *entrem cap dins* (Pa); *cap dalt a Galícia*; *cap baix*, *ho diuen* (Pe).

La preposició *de* és articulada amb *a* (*da*) en unes situacions concretes. Per exemple, quan forma part de la perífrasi d'obligació *haver de*, l'articulació habitual a totes les localitats és *d[a]*: *ho has da bullir* (Alda); *s'ha da tallar* (Amt); *l'has da calcigar* (Be); *no han da tocar re* (Pa); *l'havies da criar en biberon* (Vi). En els contextos en què la preposició *de* forma part d'un grup sintàctic en el qual va precedida d'un substantiu i introdueix un sintagma preposicional que en determina la quantitat o n'aporta algun matis semàntic de mesura, també apareix amb la forma *da*: *forca da dos pues* (Alda, Vi); *pa da quilo* (Aldr, Alf, Amp, Bí, Cò, JM, Re, To, Vi); *una faena da deu hores* (Alf); *cànter da vuit litros* (Amp, Ti); *peces da metro* (Cs); *una cadena da deu metros* (Cv); *barrilet da 50 litros* (Lli); *agulles da cap* (Alda, Je, Ro, To, Vi); *sac da cent quilos* (Pa); *saques da sis dobles* (Re); *sorrac da dos mans* (To); *un home da vuitanta anys* (Xe). A les poblacions més septentrionals (Amt, Be, Pe) la preposició *de* tendeix a mantenir-se en aquests contextos (*sorrac de dos mans*, *pa de quilo*). Tampoc no és estrany que, en les localitats on s'articula *da* es mantinga la preposició original en sintagmes com ara *agulles de cap* (Alf, Bí, Cò, Cv, JM, Ti, Xe).

La mateixa preposició *de* es duplica freqüentment en el cas específic en què forma part d'una expressió que aporta un matis temporal relacionat amb les estacions o temporades de l'any: *la cuineta de d'istiu* (Aldr); *sabates de d'istiu* (Alf); *lo prengo de d'hiver i de d'istiu* (Amp); *vànua de d'hiver i vànua de d'istiu* (Ro). Se n'han recollit exemples també a Bí, Cv, JM, Lli, Pa, RC.

La preposició *fins* no és emprada a nivell col·loquial enlloc. El castellanisme *hasta* és general al Baix Ebre.

Pel que fa a la preposició *per*, fem constar que experimenta la contracció normativa generalitzada que li fa perdre la ròtica final quan la preposició va seguida de l'article definit maculí (*per + el*, *per + els*): *pel camí*, *pels bancals*. Aquesta caiguda de ròtica també es produeix amb les altres formes flexives de l'article, per analogia. S'ha recollit principalment en les localitats de la meitat nord de la comarca, tot i que no

²⁶⁵ Cubells (2009, 1: 129) i Navarro (1996, 1: 76) no parlen d'aquest ús en els respectius treballs sobre la Ribera d'Ebre i la Terra Alta.

²⁶⁶ I en força localitats de la veïna Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 130).

exclusivament: *això es fa pê les basses* (Alf); *menjar pê la gent vegetariana, pê la mar* (Amt); *pê la tarde* (Amt, Cv); *pê l'ull, pê la cuina* (Be); *d'un any pê l'atre* (Pa, Ti); *pê la nit* (Pe); *és pê l'estil* (Je, Pe).

La preposició *per a*²⁶⁷ presenta tres variants a la comarca (mapa 1151/17), la primera de les quals és aquesta mateixa forma normativa, que apareix en tots els parlars. La segona és *para*, que es localitza a les poblacions meridionals i té continuïtat a la veïna comarca del Montsià: *anar a treballar para atri* (Alda); *tinc faena para fer* (Cs); *servia para aplanar terra* (Có); *no és para vendre, és para casa* (Cv); *treballava para l'amo* (JM); *guies les parres para anrimar-les* (Lli); *para puguer-lo llogar* (RC); *para minjar, esta carn no és tan fina* (Re); *això és para fer ascles para 'l foc* (Vi). Aquesta forma *para* és explicable segurament per interferència del castellà, tot i que no es pot descartar completament una assimilació /e/ > [a] de la primera a la segona vocal del grup preposicional –potser per analogia a altres mots de la mateixa categoria (*cap a, hasta*)–, fenomen que seria afavorit per la seua atonicitat. La tercera variant és la contracció *pa* –forma que pot tindre l'origen tant en *per a* com en *para*. És també emprada majoritàriament al sud del Baix Ebre: *pa la collita que ve* (Alda); *ho feen pa regar* (Aldr); *pa tallar pins* (Alf); *era pa posar aigua* (Be); *un colador pa verdurees* (Cs); *feen lo vi pa casa* (Cv); *és pa llaurar* (Có); *esta és pa treballar la terra* (JM); *l'all tendre és pa fer truites* (Lli); *calcetins pa dormir* (RC); *d'un dia pa l'atre* (Vi).

Finalment, la preposició *sota* és inusual en totes les poblacions. La major part de la comarca recorre al castellanisme *baix*: *baix del pedrís* (Aldr, Amt, Bí, Cv, Re, Ro, To, Vi, etc.). Tan sols les localitats situades a l'interior i nord del Baix Ebre empren la forma *davall* (Alf, Be, Pa, Ti, Xe): *davall l'escorredora* (Alf), *davall del llit* (Be), *davall de la taulada* (Pa), *davall de la figuera* (Ti), *davall del llit* (Xe). A Aldover i a Xerta poden conuiu els dos mots: *baix (de) la teulada, davall del llit*.²⁶⁸

2.1.13. Conjuncions

La conjunció causal *perquè* és pronunciada de la mateixa manera a totes les localitats, amb dues vocals semitancades, *perqu[é]*.²⁶⁹

Pel que fa a la conjunció final, s'han recollit les següents variants a la comarca:

<i>per a que</i> :	a totes les localitats, tret de Cv, JM
<i>para que</i> :	Alda, Cs, Có, Cv, JM, Lli
<i>pa que</i> :	Lli, Vi
<i>perqué</i> :	Alda, Aldr, Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti

A gairebé tota la comarca s'utilitza la variant *per a que*, en consonància amb l'ús predominant al Baix Ebre de la preposició *per a* com a introductora de complements de finalitat –com s'ha vist en l'apartat anterior:

²⁶⁷ Recordem que *per a* és viu en tortosí i en valencià com a introductor de complements de destinació i finalitat també davant d'infinitiu. Per a més informació sobre aquest punt –a part de les obres de Fabra, Coromines i Solà i dels diversos epígrafs de la GIEC en què es tracta aquesta problemàtica–, ens remetem a l'obra de Beltran (2014), un estudi de referència per a tothom qui vulga tindre una visió completa i fonamentada de la qüestió *per / per a*. També és interessant l'aportació de Boladeras (2007), a partir de l'anàlisi dels usos d'aquestes preposicions en una àrea concreta del Segrià i del Pla d'Urgell. Finalment, per disposar d'una visió força sintètica i forçosament reduïda dels usos recomanats, vegeu-ne les dues pàgines que hi dedica l'IIFV (2002: 143-144).

²⁶⁸ Mapa 1148/17.

²⁶⁹ L'accentuem d'acord amb l'obertura de la vocal, tot i que sovint la síl·laba tònica és pronunciada amb una intensitat feble propera a la desaccentuació i, segons el context, al desplaçament a la primera síl·laba, per fonètica sintàctica.

<i>Ho llimpiaven per a que no es pogués apegar</i>	(Amt)
<i>Als tocinos los ho posen (l'arnella) per a que no furguen</i>	(Xe)
<i>Li ficaven les ulleres per a que no es maregés, probet</i>	(Ro)

A les poblacions sud-orientals, pròximes al Delta, és emprada amb freqüència la conjunció *para que*, d'acord amb la vitalitat que hi té la preposició *para*:

<i>Ho fea para que no li piquessen les abelles</i>	(Có)
<i>Les abocàvem totes així para que no s'escaufiguessen</i>	(Lli)

En ocasions, com succeeix amb la preposició, *para que* pot reduir-se a *pa que*:

<i>Lo fet d'aguantar el carro pa que no caigues</i>	(Vi)
<i>Lo domenge li ho hai da portar pa que ho veigue</i>	(Lli)

A part d'aquestes, és present en força localitats la forma normativa *perquè* com a conjunció final. Pareix tractar-se d'un ús més habitual en la generació enquestada que no pas en parlants més jòvens:

<i>Li ficaven les ulleres perquè no s'hi veiguessa</i>	(Alda)
<i>Fiquen reble perquè no es desfàciguen</i>	(Amp)
<i>Feen com una pallera, dins casa, perquè no es banyés</i>	(JM)
<i>Això és perquè no caigo</i>	(Pa)

En aquest apartat de morfologia, com en d'altres trets, l'Ametlla i el Perelló es desmarquen de la resta de la comarca perquè són les úniques on s'utilitza la conjunció consecutiva *doncs*, la qual cosa les situa al límit de la isoglossa que divideix el domini lingüístic en funció de l'ús d'aquesta conjunció, ja que "el connector *doncs* no té vitalitat en valencià" (Beltran i Segura-llopes 2017: 213). A les altres poblacions trobem *pos* o el castellanisme *pues*, segons els parlants (mapa 1152/17). La forma *pos* és considerada per alguns autors com una altra interferència del castellà, mentre que d'altres sostenen que es tracta d'un aragonesisme.

És majoritària la conjunció adversativa *però* amb desplaçament de la tònica a la primera síl·laba: *p[é]ro*. La forma aguda només s'empra a les dues poblacions esmentades de l'extrem nord-oriental, l'Ametlla i el Perelló (mapa 1153/17). S'hi pot produir una assimilació vocàlica a la velar tònica (*porò*); també s'ha registrat aquesta forma amb pronúncia plana (*poro*).

La conjunció disjuntiva *o* tendeix a tancar-se en [u] en determinats contextos. Hi és predominant en expressions en què es manifesta una enunciació, dubte o aproximació entre nombres propers: *ne surten cinc u sis, vuit u deu, deu u dotze, un u dos gossos, dos u tres bancals...* També és freqüent quan l'alternativa no és numèrica: *blat u ordi, la cara u la galta*. En expressions prefixades sol aparèixer la *u* més que la *o*: *més u menys, poc u molt, un u atre, una cosa u atra*. Aquesta conjunció pronunciada [u], però, està remetent en favor de la forma normativa, en parlants de menys edat que els enquestats.

La locució conjuntiva *si no*, formada per la conjunció condicional *si* seguida de la negació *no*, es deixa afectar pel fenomen que tendeix a crear plurals de formes invariables, per analogia a les que sí que presenten morfema de nombre. Igual com hem recollit aquesta marca de plural en mots com *aixís, aixintes, aixòs, adhos, mentres*, també constatem que la variant *si nos* és general al Baix Ebre,²⁷⁰ per bé que el seu ús pot ser més o menys habitual i compartit amb el normatiu *si no*, segons l'idiòlecte de cada parlant. A més, la nasal de la negació és palatalitzada en força casos, preferentment en localitats del sud comarcal: *...si nyos te castigaré* (Alf); *...si nyos se cansa la terra* (To);

²⁷⁰ Es tracta d'una forma recollida espontàniament, mentre durava l'enquesta –no té una entrada específica en el qüestionari. Només a Benifallet i a Paüls no n'hem detectat cap exemple.

...si nyos en un colador (Có); ...perquè si nyos molestava (Je); ...perquè si nyos ballava (JM); ...o si nyos subrix lo solc (Lli); ...o si nyos sense pa, en la cullera mateix (Vi). Es tracta d'un fenomen que pot ser afavorit per la vocal palatal precedent, la de la conjunció *si*, semblantment al que ocorre amb mots com *nyirviós*, *nyiguitós*, que ja s'ha vist en tractar la palatalització de /n/.²⁷¹ Remarquem que la palatalització només ha estat recollida amb la variant que presenta marca de plural (*si nyos*), no pas a *si nyo*.

2.1.14. Interjeccions

Aquesta categoria gramatical aplega mots invariables i locucions que equivalen sintàcticament a tota una oració o, potser més exactament, “que constitueixen ells sols un acte d'expressió i comunicació complet” (Fabra, 1956: 109). Això es dona especialment en les exclamacions. Però se'n poden distingir de dos tipus: en primer lloc, les interjeccions pròpiament dites, és a dir, mots que no tenen cap altre significat si no és en exclamacions i que no formen part de cap altra categoria gramatical (*eh!*, *ecs!*); en segon lloc, mots que, sent originàriament d'una altra classe, s'habiliten com a exclamacions (*compte!*, *vinga!*). També se les anomena, respectivament, interjeccions *pròpies* i interjeccions *impròpies* (Cuenca, 2002, 3: 3200).

Un grup d'interjeccions particulars (la majoria de les quals, pròpies) són les onomatopeies referides a la veu dels animals i a la manera de cridar-los. Vegem les recollides a la comarca:²⁷²

Veü del gat: *miau* (Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Vi); *mau* (Amp); *mèu* (To, Xe). Mapa 337/4.

Veü del gos: *bub bub* (Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Je, Pa, Re, Ti, To, Xe); *llap llap* (Amp, Lli, Vi); *(g)uau (g)uau* (Alda, Bí, Có, Cv, JM, RC, Ro, Pe). Mapa 339/4.

Manera de cridar el gat: *mix*, *mix* (a totes les localitats, tret de Bí i RC); *mixín* (Bí); *mixet(a)* (JM); *mixinet(a)* (Aldr, Alf); *bx bx* (Alf); *bs bs* (Amt, Có, RC, Ro, Ti). Mapa 343/4.

Manera de cridar les gallines: *tiita*, *tiita* –o en plural– (Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe); *tiit*, *tiit* (Amp, Cs, Cv, Lli, JM); *pita* (Alf). Mapa 344/4.

Manera de dir al cavall que camine: *arri!* (totes les localitats); *arre!* (Aldr, Ro); *arrea't!* (Alf); *tec*, *tec* –o d'espetec amb la llengua– (JM). Mapa 345/4.

Manera de dir al cavall que s'ature: *uó!* (Alda, Aldr, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pe, RC, Ro); *oo!* (Alda, Amt, Lli, Pa, Vi, Xe); *oou!* (Alf); *siò!* (Amp, Pa, Re, To); *soo!* (Bí, JM, Ro); *xòo!* (Amt, Be, Pe, Ti); *para!* (Je, Re). Mapa 346/4.

Manera de dir al cavall que recule: *atràs!* (a totes les localitats, tret d'Aldr i Pa); *tras!* (Aldr, Be, Có, Pa, Pe). Mapa 347/4.

Manera de dir al cavall que gire a la dreta: *vinecí* (Alda, Cs, Có, Cv, RC, Re, Ro, Xe); *passaquí* (Pa); *passallà* (To); *olla* (Amt); *ollaó* (Pe). Mapa 348/4.

Manera de dir al cavall que gire a l'esquerra: *passallà* (Alda, Cs, Có, Cv, Pa, RC, Re, Ro, Xe); *vinecí* (Pe, To); *uesque* (Amt). Mapa 349/4.

Hi ha altres interjeccions pròpies que s'han recollit en conversa i que es fan constar per la seua particularitat:

²⁷¹ Vegeu 1.3.5.1.

²⁷² Es fan constar de manera completa en l'apartat lèxic corresponent, 4.1.4 (aquí no es consignen, per exemple, maneres de dir al cavall o matxo que recule o que gire a dreta o esquerra que no són interjeccions). L'onomatopeia de l'ovella (*bee*) i la de la vaca (*muu*) són generals a totes les poblacions.

Buai!: indica contrarietat o disgust i expressa queixa davant algun fet o situació inesperada o que no respon al que es tenia previst. Exemples: “S’ha tornat a parar? *Buai!*” (Amp); “*Buai!* Pos com ha sigut?” (Be); “*Buai!* Ja te ho hai dit!” (JM); “*Buai!* Ara no em surt!” (To). També s’ha recollit a l’Aldea, Camarles i els Reguers, per bé que és coneguda en força més poblacions. En algunes ocasions, pot posar de manifest més aviat una expressió de sorpresa o d’admiració: *Buai? Aquí estàs?* La diferència és que, en aquest cas, l’entonació del mot sol ser ascendent, mentre que quan indica disgust o enuig es mou en una línia d’entonació més aviat baixa. En el VCT, de Mestre i Noé (1973: 27), es fa constar l’exclamació “guai”, amb la definició sinonímica següent: “ai!, oi!, ei!”. Amb el temps, aquest *guai*²⁷³ hauria evolucionat a la forma amb bilabial inicial majoritària avui dia, tal com s’ha consignat.

Eu!: pronunciada amb diftong decreixent, amb [ɛ] tònica, és una interjecció amb la qual l’emissor manifesta que de l’afirmació que ell acaba de fer no en té una certesa categòrica sinó només aproximada, restringida al seu punt de vista, sovint dubtós. Obre la porta, per tant, a un matís per part del receptor. Sol aparèixer al final d’una afirmació, o siga, després d’haver asseverat la idea en qüestió. Exemples: “Tortosa és una ciutat. *Eu!* Dic jo!” (Lli); “Això és lo solatge. Suposo, *eu!*, que és lo solatge!” (Re); “Això és la soca, no? *Eu!* Ti este nom” (Cs). Se n’ha recollit, a part, algun cas en què aquesta interjecció traspua una expressió de molèstia. Per exemple, a la pregunta sobre el nom que rep una planta, l’informant respon: “*Eu!* Ara no em sortirà! (Cs). El VCT, de Mestre i Noé (1973: 23), consignava aquesta paraula (“èu!”) i la definia amb una simple interjecció sinònima (“oh!”), que és una mica ambigua i no acaba de respondre a l’ús majoritari que es dona actualment, tal com l’hem recollit.

Au!: es tracta d’un mot amb força interpretacions, que el context s’encarrega de precisar. Apareix a tota la comarca, però potser amb més freqüència en les poblacions del Delta. Semànticament, té capacitat de transmetre diversitat de matisos. Es deixa constància dels principals, amb alguns exemples recollits:

a) Incitació a l’acció, com en aquest diàleg entre mare i filla (Cv):

–No me’n recordava que la xiqueta està a estudi!

–I què has fet?

–Me’n vaig ara!

–*Au, au!*

b) Situat al final de l’oració, precedit de la conjunció *i*, indica singularització d’allò que s’afirma, resultant-ne una expressió sinònima a la que suposaria l’ús de l’adverbi *només* acompanyant el verb.²⁷⁴

D’això n’havia vist a la carnisseria i au! (To)

(= *D’això només n’havia vist a la carnisseria*)

Natros som dos germans i au! (Cv)

(= *Natros només som dos germans*)

²⁷³ Que no té res a veure amb el *guai* actual que, en generacions joves, és emprat com a idea d’aprovació, admiració o valoració positiva.

²⁷⁴ Aquest ús pot traspasar la significació lògica que aporta la interjecció i convertir-se gairebé en falca lingüística, especialment a Deltebre, d’on parlants d’altres localitats poden dir, exageradament, la següent fàcècia: “És de la Cava i au!”.

c) Potser per evolució d'aquest darrer sentit, l'expressió *i au!* apareix com a conclusiva d'una explicació feta, amb un sentit equivalent a "i ja està", com es pot comprovar en els casos següents:

Dos regirades més i au! Ja està la farina feta (Ro)

Fan la menjada dels taus [...], a la finca de Figueres. És una zona que hi ha allí, i au! (Lli)

d) Reprovació o disgust, davant d'un fet exposat:

Sixanta persones treballant a l'ajuntament! Au, au! Com ho aguantem això! (Lli)

e) Comiat. S'usa la interjecció com a alternativa a *adeu*, tal com es fa constar en el mapa 460/7 a la població de la Cava. Altres cops poden aparèixer els dos mots combinats, *au adeu!*.²⁷⁵

f) Per a acompanyar una ordre o un prec: *au, home, no et poses així* (Re).

Pel que fa a interjeccions impròpies, en citem les més destacades que s'han recollit, per ser característiques de la parla de la comarca d'estudi:

Oco!: mot que pot aparèixer, arreu, tant de manera aïllada com introduint o cloent una oració, generalment amb un sentit d'advertència. Es tracta, evidentment, de l'exclamació castellana *¡ojo!* adaptada a la fonètica catalana, és a dir, canviant el so aliè [χ] pel so [k]: *oco que cauràs!* (Je)

Guapo!: expressa sorpresa davant d'un fet o d'una notícia inesperada, emprat potser més freqüentment si aquesta és negativa. Exemple extret d'un diàleg d'una parella:

–“Este matí hai perdut una arracada.

–*Guapo!*” (To)

Vaiga!: procedent del present de subjuntiu i emprat a tota la comarca, s'ha lexicalitzat com a interjecció de resposta a un fet, acció o notícia inesperats i, normalment, desfavorables:

–Al final no podré vindre...

–*Vaiga!* (Aldr)

Pot expressar també dubte, de manera anàloga a la interjecció *eu!*, abans comentada:

Vaiga! Me ho figuro que és així (Pa)

Vaiga! No sé si vas vore-ho (JM)

Mare!: interjecció general a totes les localitats i estesa pel domini lingüístic. Es tracta d'una exclamació que es pronuncia freqüentment amb allargament de la vocal final i que és emprada com a manifestació d'admiració, sorpresa, lament, queixa o d'altres sentits. Presenta una variant evolucionada fonèticament, amb una oclusiva sonora inicial, tancament de la vocal tònica oberta en una velar semioberta i, sovint, articulació també semioberta de la vocal palatal final:²⁷⁶

Ni una cosa ni l'atra, jo, i el fonoll menos, boreee! (Cs)

Boreee! Si en tinc, d'estes! (Cv)

Boreee! Que bo que era! (JM)

Aquesta és una evolució present en poblacions de l'àmbit deltaic, com es desprèn dels exemples citats.

²⁷⁵ Cuenca (2002, 3: 3223) afirma que s'usa així (sola o acompanyant el mot *adeu*) en valencià.

²⁷⁶ Pronunciat, doncs, [ˈbɔɾɛ:].

Xeic!: interjecció que es pot sentir arreu de la comarca²⁷⁷ i que naixeria d'un vocatiu *xic*, *xica*, usat per a adreçar-se a una persona, que tant pot ser coneguda com desconeguda, per bé que el seu ús manifesta un cert tracte familiar:

*Xica! D'ante*²⁷⁸ *ho has tret això?* (JM)

Com a vocatiu, pot presentar flexió (*xeic*, *xeica*, *xeics*, *xeiques*):

Està més bé això ara, xeic! (a un interlocutor) (RC)

Oh, és que va ser gros allò, xeica! (a una interlocutora) (Je)

Com a interjecció lexicalitzada és un mot exclusivament masculí. Formalment, pot presentar altres variants evolucionades (*aic*, *ec*, *iec*, *ieic*)²⁷⁹ amb el mateix significat i també susceptibles de ser flexionades, com la forma *ca!*, femenina i exclusiva de Deltebre, resultat de l'afèresi de *xica*, *xeica* o *eica*: “*ca*, mana, on vas?”.

2.2. Morfologia verbal

2.2.1. Infinitiu

És usual en els parlars del Baix Ebre la presència d'una velar analògica en alguns dels infinitius del grup segon: *poguer* i *volguer* hi són generals.²⁸⁰ Més variació trobem en el verb *saber*:

sapiguer:²⁸¹ Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Vi, To, Xe; *sabiguer*: Alf, Be, Pa, Pe, Re, Ti; *saber*: Aldr, Be, Có, Cv, Pa, Pe, To, Xe (mapa 1154/17)

La forma *sapiguer* és la predominant al Baix Ebre, mentre que la variant amb oclusiva sonora (*sabiguer*) és present en localitats del quadrant nord-occidental (Alfara, Benifallet, Paüls, els Reguers, Tivenys), o siga, les més pròximes amb la Terra Alta, on hi és majoritària.

Són generals a tota la comarca els infinitius *tindre* i *vindre*, formats analògicament a partir del radical dels temps futur i condicional i de les formes rizotòniques amb /i/ de la primera persona del singular del present d'indicatiu (Navarro 1996, 1: 83). Es tracta de variants normatives.

2.2.2. Gerundi

De la mateixa manera que ocorre amb l'infinitiu, alguns gerundis de verbs del segon grup tenen una consonant velar per analogia als temps simples del mode subjuntiu, tot i que les variants estàndards apareixien més en aquesta forma no personal que no pas en infinitiu. L'articulació de la /o/ pretònica de *poguent* i *volgient* és [u] a tota la comarca:

poguent:²⁸² Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; *podent*: Ti, To

²⁷⁷ Amb la tònica semioberta: *x[ɛ]ic*.

²⁷⁸ Per a la forma *ante*, vegeu l'apartat 2.1.8.

²⁷⁹ Vegeu l'etnotext de la Cava (5.2.10).

²⁸⁰ Amb tancament de la velar pretònica: *p[u]guer*, *v[u]lguer*. Només a Campredó, els Reguers i Tortosa s'ha recollit la variant estàndard *voler*.

²⁸¹ Sovint amb una realització sense aquesta velar intervocàlica (*sapier*) a la Cava i a Jesús i Maria, que també es dona en el gerundi.

<i>volguent</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>vollguent</i> : Pa; <i>volent</i> : Alf, Be, Bí, Có, Cv, Pa, Re, To
<i>sapiguent</i> : ²⁸³	Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>sabiguent</i> : Alf, Pa, Re, Ti; <i>sabent</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Cv, Pe, Re, Ti, To, Xe

Altres verbs del grup II que tenen aquesta velar en la primera persona del present d'indicatiu i en el mode subjuntiu presenten el gerundi sense velaritzar: *dient*, *rient*, *sent* són generals a tot el Baix Ebre.

D'altra banda, en els gerundis dels verbs *caure*, *creure*, *traure* i *veure* no només no apareix aquesta consonant velar (*caiguent*) sinó que hi són majoritàries les formes etimològiques sense semiconsonant palatal antihlàtica, com es pot comprovar:²⁸⁴

<i>caent</i> :	a totes les poblacions; <i>caient</i> : Lli, Xe (mapa 1155/17)
<i>creent</i> :	Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>creient</i> : Aldr, Alf, Amt, Lli, Xe
<i>traent</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>traient</i> : Aldr, Amt, Lli
<i>veent</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>veient</i> : Amt, Be, Bí, Lli, Pe, Ti, To, Xe

Es tracta d'un tret que acosta els parlars del Baix Ebre al valencià, on aquests gerundis són predominants. A la Terra Alta també hi són generals (Navarro 1996, 1: 84), mentre que a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 193, 229) ja predominen les formes amb la semiconsonant antihlàtica i, en algun cas, amb consonant velar: *creient*, *creguent*.

És general a totes les poblacions el gerundi *sent*, en coherència amb l'ús de l'infinitiu *ser*.

2.2.3. Participi

Hi ha verbs del grup III que admeten dos participis, un de regular i un d'irregular. Les formes regulars, formades a partir de l'arrel verbal amb l'afegitó de la desinència *-it*, són les predominants al Baix Ebre, igual com ho són en valencià i balear. En concret, els participis *complit*, *oferit* i *omplit* són generals a tota la comarca.²⁸⁵ Són considerats propis de l'àmbit general de la llengua.²⁸⁶

Pel que fa al participi del verb *cobrir*, és majoritària la variant regular en la generació enquestada, mentre que en el d'*obrir* predomina la forma irregular *obert*:

<i>cobrit</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>cobert</i> : Bí, Cv, Ti, Xe
<i>aubert</i> / <i>obert</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>obrit</i> : Be, Cs, JM

En aquest cas, els regulars *cobrit* i *obrit*, no etimològics sinó creats per analogia als altres, no són recomanables segons la proposta d'estàndard oral de l'IEC (1993: 29).

²⁸² A Jesús i Maria també *p[u]ent*.

²⁸³ A Deltebre també *sapient*.

²⁸⁴ La presència de [j] és similar a la de les persones 1a i 2a del plural del present d'indicatiu.

²⁸⁵ Amb la flexió en gènere i nombre. Només s'han recollit les formes irregulars *omplert* a Aldover i *oferit* a Xerta, probablement per influència dels mitjans de comunicació.

²⁸⁶ IEC (1993: 28).

El participi *sigut* és general a tot el Baix Ebre. Seguint Lacreu (2012: 180), “per coherència interna, en el cas de fer servir la forma *ser* en l’infinitiu, seria lògic utilitzar *sigut* en el participi”. La forma *estat* és pròpia de l’àmbit general de la llengua i pot penetrar en els usos formals també al Baix Ebre.

Com en l’infinitiu i el gerundi, el participi del verb *saber* mostra més variació:

sapigut: Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; *sabegut*: Alf, Pa, Ti; *sabut*: Be, Có, Cv, Xe

En el participi del verb *riure* trobem dues formes que s’expliquen per variació geogràfica, totes dues normatives. El resultat divideix la comarca en dos: al sud, i en continuïtat amb el valencià, és emprada la forma rizotònica *rist*; al nord-oest tenim la forma *rigut*, pròpia de la major part del Principat:

rist:²⁸⁷ Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *rigut*: Amt, Be, Pe, Ti (mapa 1156/17)

Finalment, en els verbs del grup II que acaben en *-àixer* i *-èixer*, s’han enregistrat tres variants de participis, segons si hi ha presència o absència de consonant velar o prepalatal entre l’arrel i la desinència:

aparegut: Alda, Aldr, Alf, Amp, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *apareixut*:²⁸⁸ Be, Cv; *apareixcut*:²⁸⁹ Re, Xe

crescut: Alda, Aldr, Amt, Bí, Có, Lli, Ro, To; *creixcut*: Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Xe; *creixut*: Cs, Cv, Je, JM, RC, Ti, Vi (mapa 1157/17)

merescut: Alda, Alf, Amt, Bí, Có, JM, Pe, To; *mereixcut*: Aldr, Amp, Je, Pa, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *mereixut*: Be, Cs, Cv, Lli, Pe

nascut: Alda, Aldr, Bí, Có, Je, JM, Lli, Pe, RC, To; *naixcut*: Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, Vi, Xe; *naixut*: Be, Có, Cv, JM, Pe (mapa 1158/17)

2.2.4. Present d’indicatiu

Els verbs *llegir* i *fregir* es conjuguen d’acord amb el model pur de la tercera conjugació. És un tret general a la comarca. Les persones del singular i la tercera del plural, doncs, mostren formes rizotòniques: *llijjo*, *lliges*, *llig*, *lligen*; *frijo*, *friges*, *frig*, *frigen* (mapa 1159/17), amb la particularitat de Paüls, on trobem *llígigo* i *fri[dʒ]go* (o *fri[ʒ]go*). Són formes que acosten els parlars del Baix Ebre al valencià. Tan sols a Campredó, el Perelló, la Raval de Cristo i Xerta s’ha registrat, a més, alguna forma amb increment incoatiu, més en el verb *fregir* que no pas amb *llegir* (v. 2.3.3.3 i 2.3.3.4). Tant el model pur com el model incoatiu són normatius, tenint en compte que la solució per a la primera persona del singular presenta a totes les poblacions un morfema vocàlic *-o* per analogia (*llijjo*, *frijo*), solució que no forma part del model regular estàndard valencià.²⁹⁰ La conjugació pura d’aquests verbs s’estén també, com a norma general, al present de subjuntiu i a l’imperatiu.

²⁸⁷ Amb emmudiment de la dental final.

²⁸⁸ Forma no etimològica que resulta de juxtaposar directament la desinència *-ut* a l’arrel *apareix-*.

²⁸⁹ Forma analògica resultant de l’aglutinació de la desinència *-ut* a l’arrel de l’infinitiu amb una velar oclusiva pròpia de participis com *crescut*. L’explicació d’aquestes variants (*-eixut* / *-eixcut*) és vàlida també per al participi dels tres verbs següents.

²⁹⁰ En valencià (i en balear també per al verb *fregir*) la 1a persona del singular no té morfema vocàlic: *jo llig*, *jo frig*.

Primera persona del singular

El morfema predominant és *-o* (*dono, arribo, dormo, patixo*), fet que atansa els parlars del Baix Ebre al dialecte nord-occidental i els allunya del valencià. Es tracta d'un morfema que arriba a penetrar al País Valencià pel Baix Maestrat, els Ports i part de l'Alt Maestrat.²⁹¹ Apareix sobretot en verbs del grup I, del grup III i en els del grup II que presenten un lexema acabat en prepalatal fricativa (*creix-o, naix-o*).

Alguns verbs del grup II i del grup III purs afegeixen una consonant velar característica en la primera persona del singular. Apareix en la major part de localitats en els verbs *morir, obrir, omplir*: *mòric* (mapa 1160/17), *òbric, òmplic*. L'element velar final s'explica per la tendència a la regularització d'aquesta marca de 1a persona del singular,²⁹² etimològica en uns verbs (*dir, dur*) i que després es va estendre a altres verbs i conjugacions com a extensió morfològicament pertinent, segons alguns autors com Pérez Saldanya (1998). Aquesta extensió contribueix a la transparència i a la distinció entre la 1a persona i la 3a persona del singular. La generalització de la desinència *-o* per a distingir aquestes persones és pròpia originalment dels verbs de la 1a conjugació, tot i que no va tindre lloc de la mateixa manera en tots els dialectes (Pérez Saldanya 1998: 136). Les variants amb velar final, doncs, són generals o majoritàries al Baix Ebre en determinats verbs dels grups II i III (com *córrer* i *obrir*, però no a *bullir*):

<i>córrec</i> :	Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>corro</i> : Amt, Be; <i>corgo</i> : Pa; <i>córric</i> : Alf (mapa 1161/17)
<i>òbric</i> :	a totes les poblacions, tret de Pa; <i>òbrigo</i> : Pa
<i>bullo</i> :	a totes les poblacions, tret d'Alf, Pa; <i>bullgo</i> : Pa; <i>búllic</i> : Alf (mapa 1162/17)

La vocal precedent a la velar final és la vocal temàtica que correspon segons la conjugació. Així succeeix a *córrec* (2a conj., *córrer*), *òbric* i *òmplic* (3a conj., *obrir, omplir*). Notem, però, la particularitat de formes com *búllic, córric* i *cúllic* a Alfara, no recollides en cap altra localitat del Baix Ebre i prou singulars en el domini lingüístic, per bé que l'Alcover-Moll les recull al Pirineu oriental²⁹³ (DCVB, III: 298). El parlar d'Alfara presenta en tots aquests casos una mateixa desinència *-ic*. De fet, fins i tot en alguns verbs de la 1a conjugació apareix aquesta mateixa desinència *-ic* (no pas *-ac* o *-oc*): *dònic, pòsic, rebàixic...* (mapa 1163/17). El fenomen pot explicar-se per analogia al mateix procés patit pels verbs de la 3a conjugació, més nombrosos que els de la 2a, i per influència de les corresponents formes del subjuntiu present que, com es veurà, mostren una marcada velarització –també en la 1a conjugació (*jo dònigue, jo córrigue, jo dòrmigue*)–, amb el segment *-ig-* interpretat com a marca modal de subjuntiu. També als Reguers, proper a Alfara, es perceben encara formes semblants, en aquesta persona primera. En aquest cas, però, la vocal morfemàtica *-o* es manté, seguida de l'epítesi velar de *-c*: (*lo vi*) *lo ficoc a les aïnes, i ho xàfoc en un rivell que tinc allí*. Són casos minoritaris amb tendència a desaparèixer. També Beltran i Segura-Llopes (2017: 90) constaten formes anàlogues a Traiguera i Torreblanca (*pàrlec, escoltec, díxec*).

²⁹¹ Segons dades recollides per l'ALDC i presentades en un dels mapes per a l'estudi de la llengua catalana publicats en el suplement *Com ensenyar català als adults* (1989). Cubells i Navarro (2010) i Pradilla (2013) confirmen per a la mateixa persona dels verbs del primer grup aquesta extensió geogràfica, fins i tot "tocant les comarques de la Plana Alta i l'Alcalatén" (Beltran i Segura Llopes 2017: 29).

²⁹² Tendència que és força comuna en valencià (Beltran i Segura Llopes 2017: 29).

²⁹³ On es pot explicar per l'afix vocàlic de 1a persona del rossellonès.

Aquest tipus de formes híbrides d'Alfara i els Reguers, anomenades així perquè hi conflueixen, d'una part, el component velar i, de l'altra, els afixos vocàlics de primera persona "es justifiquen a partir del principi d'uniformitat i transparència" (Pérez Saldanya 1996: 294), que afavoreix els paradigmes sense variants al·lomòrfiques i sense ambigüitats ni fusions.

Una altra solució singular és la del parlar de Paüls, que també es pot qualificar d'híbrida perquè es deixa influir per l'extensió analògica d'aquesta velar però amb el manteniment d'un morfema vocàlic *-o*, tant en verbs del grup II com del grup III:

<i>córrer:</i>	<i>corgo</i>	<i>bullir:</i>	<i>bullgo</i>
<i>batre:</i>	<i>bàtigo</i>	<i>fugir:</i>	<i>fuiggo</i> ²⁹⁴
<i>nàixer:</i>	<i>naixco</i>	<i>fregir:</i>	<i>friggo</i>
<i>créixer:</i>	<i>creixco</i>	<i>omplir:</i>	<i>òmpligo</i>

Aquestes formes, tot i que desconegudes a la resta del Baix Ebre, es retroben en altres indrets del subdialecte tortosí, com a la veïna Terra Alta (Navarro 1996, 1: 86).

En els incoatius, la desinència *-o* també és emprada en tots els parlars: *patixo*, *complixo*. És una desinència assumida de manera tardana (segle XIX) per aquest tipus de verbs, que fins aleshores distingien la primera de la tercera persona (1a: *patesc* / 3a: *pateix*) (Pérez Saldanya 1998: 139). En el parlar de Paüls són presents les formes *patixco* / *patisco*, que palesen una tendència a la uniformitat amb els altres models de conjugació del parlar (que, com s'acaba de veure, mostren formes híbrides amb velar i amb desinència *-o*). La forma *patixco* té continuïtat geogràfica amb les poblacions de la meitat meridional de la veïna Terra Alta (Navarro 1996, 2: 184).

Segona persona del singular

Un dels aspectes destacables d'aquesta persona és la presència d'una *-e-* en la desinència en determinats verbs dels grups segon i tercer. Aquesta vocal apareix per analogia als verbs del grup I, que tenen la desinència *-es*, i també "com a conseqüència de processos d'analogia interparadigmàtica (respecte de la persona 6)" (GIEC 2016: 246):

<i>bates:</i>	Alda, Amt, Be, Bí, Có, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro; <i>bats:</i> Aldr, Alf, Amp, Be, Cs, Cv, Je, Pa, RC, Ti, To, Vi, Xe
<i>bulles:</i>	Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Xe; <i>bulls:</i> Alf, Amt, Cs, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi
<i>culles:</i>	Alda, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro; <i>culls:</i> Aldr, Alf, Amp, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>dormes:</i>	Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Ti; <i>dorms:</i> Alf, JM, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 1164/17)
<i>sentes:</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To; <i>sents:</i> Alda, Alf, Cs, Je, Pa, Re, Ti, Vi, Xe
<i>surtes:</i>	Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, To; <i>surts:</i> Aldr, Alf, Amt, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe

El resultat pot variar d'un verb a l'altre i d'una població a l'altra, però s'observa que aquesta /e/ és majoritària en alguns dels verbs esmentats i que les poblacions més reticents al seu ús es troben a l'àrea interior de la comarca. Tant a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 143) com a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 87), aquestes variants amb /e/ són minoritàries.

²⁹⁴ En aquestes formes dels verbs *fugir* i *fregir*, *-ig-* és un dígraf que és articulat amb prepalatal africada sonora: fu[ɟ]go, fri[ɟ]go.

Per un altre costat, en els verbs *obrir* i *omplir*, amb el radical acabat en un grup consonàntic amb ròtica o líquida, la vocal morfològica de les persones 2a, 3a del singular i 3a del plural no és *-e* sinó *-i* a totes les poblacions, tal com s'esdevé en valencià: *obris, obri, obrin; omplis, ompli, omplin* (mapa 1165/17).²⁹⁵

Recuperem el que es deia en l'apartat 1.2.1.5 sobre la vocal tònica que mostra el verb *tindre* en aquestes mateixes persones 2a i 3a del singular i 3a del plural del present d'indicatiu: són majoritàries les formes *tins, tí, tinen*, per analogia a la tònica de la primera persona (mapa 1166/17).

En el verb *morir*, la solució predominant a la comarca és *mors*, sense vocal morfològica. Les tres localitats limítrofes de la zona nord-oriental, però, presenten la vocal morfològica *-i* (*moris, mori, morin*), tal com succeeix a la major part de la veïna Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 144). Es fan constar els resultats registrats per a la segona persona:

mors: Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *mores*: Alda; *moris*: Amt, Be, Pe (mapa 1167/17)

Tercera persona del singular

El morfema que presenta aquesta persona, en els verbs del primer grup, a tot el Baix Ebre és *-a*: *dona, arriba*. És una variant que té continuïtat al nord fins al Priorat i al sud fins al Baix Maestrat, tot i que es tracta d'una àrea delimitada i encerclada (pel nord, pel sud i per l'oest) per un ampli territori que té com a propi el morfema *-e*, majoritari en el bloc occidental.²⁹⁶ Com ja s'ha explicat en l'apartat de vocalisme corresponent (1.2.1.3), la realització d'aquesta /a/ final àtona és sempre [ɛ] a l'Ametlla, Benifallet i el Perelló, mentre que a Paülès és [ɔ] en nombroses ocasions, en la generació enquestada.

Primera i segona persones del plural

Les desinències *-am, -au* (*cantam, cantau*) són ja arcaïques. Fa gairebé tres dècades, Massip (1989: 57) en constata la conservació, "encara que actualment en competència amb les modernes *-em, -eu* i només en les poblacions més arcaïtzants". En la generació que s'ha enquestat no n'ha aparegut cap mostra, tret d'algun cas aïllat en contextos particulars (*anem-nos-en* > 'nam-o'n) i en expressions fixades:

Este és lo pare,
esta és la mare,
este fa les sopes,
este se les minja totes
i este diu: "Com és que no me'n donau"?

En els verbs del segon grup (d'infinitiu acabat en *-re*) amb diftong creixent *-au-* o *-eu-* en el radical (*caure, traure, creure, veure*) són majoritàries al Baix Ebre les formes amb absència de semiconsonant palatal /j/, que es va afegir en alguns parlars per a evitar el hiat que resulta entre la vocal final del radical i la vocal de la desinència:

caem, caeu: Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; *caiem, caieu*: Alda, Lli, Pe, Xe

²⁹⁵ A la Raval de Cristo s'hi han recollit també les variants amb increment incoatiu *-ix-*: *omplexo, omplexes, omplex, omplexen*.

²⁹⁶ Pradilla (2013: 130) ho reflecteix en el mapa que palesa aquesta variació (*ell canta / ell cante*).

<i>creem, creeu:</i>	Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>creiem, creieu:</i> Aldr, Alf, Lli, Xe
<i>traem, traeu:</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>traiem, traieu:</i> Amt, Lli
<i>veem, veeu:</i>	a totes les localitats; <i>veiem, veieu:</i> Aldr, Amt, Be, Lli, Pe, Ti, Xe (mapa 1168/17)

Les formes sense /j/ són les clàssiques i es conserven vives també en valencià. Des del punt de vista de l'estàndard, aquestes són variants pròpies de l'àmbit restringit valencià i tortosí, mentre que les que sí que presenten la semiconsonant antihiàtica són pròpies de l'àmbit general.²⁹⁷ A la Ribera d'Ebre, Cubells (2009, 1: 145) constata que aquesta semiconsonant de vegades no apareix, però que es tracta d'una variació que no es pot sistematitzar. En canvi, a la Terra Alta, Navarro (1996, 1: 88) recull únicament les formes històriques sense /j/, com a la majoria del Baix Ebre.

2.2.5. Imperfet d'indicatiu

Com en el present i en el condicional, el morfema de tercera persona és *-a* a totes les localitats: *donava, volia, dormia*.

La desinència pròpia dels verbs del primer grup és *-ava, -aves, -ava, -àvem, -àveu, -aven*. En algun cas, la consonant labial desapareix deixant com a resultat un hiat. S'han recollit aquestes variants amb hiat en diverses localitats: Alda (*agarraen*), Be (*ana[ε]*), Cs (*acabàem*), Có (*posàem*), JM (*ficàem*), Pe (*posa[ε]*), RC (*portaen*), Ro (*anaen*), Ti (*matàem*), Xe (*assentàem*). Aquesta desaparició de labial només es produeix si els dos sons vocàlics que entren en contacte de resultes de la caiguda de la labial són diferents.

Tal com succeeix en valencià, alguns verbs del grup II (*caure, creure, traure, veure*) fan l'imperfet amb l'accentuació de la llengua clàssica –anomenada feble– a gran part de la comarca (*caïa, creïa, traïa*). En el verb *veure* són generals les variants més modernes amb la pèrdua de la vocal palatal tancada (*vea*). L'Ametlla, Benifallet i el Perelló mostren resultats diferents de la resta del Baix Ebre en els verbs *caure* i *traure*, els quals hi presenten les variants rizotòniques, que són més evolucionades:

<i>caïa, caïes, caïa...:</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>que(i)a, que(i)es, que(i)a:</i> Amt, Be, Pe
<i>creïa, creïes, creïa...:</i>	a totes les localitats; <i>crea, crees, crea:</i> Be, Cs
<i>traïa, traïes, traïa...:</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>trea, trees, trea:</i> Amt, Be, Pe (mapa 1169/17)
<i>veïa, veïes, veïa...:</i>	Aldr, Amt, Be, Bí, JM, Ti, To, Vi; <i>veia, veies, veia:</i> ²⁹⁸ Aldr, Amt, Bí, Lli, Pe, Ti; <i>vea, vees, vea:</i> a totes les localitats (mapa 1170/17)

Segons Pérez Saldanya (1998: 193), aquest manteniment de formes amb hiat del tipus *caïa, creïa* “segurament cal atribuir-lo al fet que el canvi [a formes rizotòniques]

²⁹⁷ IEC (1993: 36-37, 50, 52). En els registres formals del Baix Ebre s'imposen les formes amb /j/, per bé que la GIEC (2016: 260) no condemna les variants sense semiconsonant palatal.

²⁹⁸ Sovint es tracta d'una semiconsonant palatal amb una articulació feble, *ve^hja*, com a pas intermedi d'evolució: *veïa > veia > vea*.

fou més tardà en el dialecte valencià però potser també a la influència externa de l'aragonès d'una part dels repobladors valencians". En el cas que el raonament fos cert, i vista la distribució de variants que s'han recollit a la comarca, caldria estendre aquesta explicació al Baix Ebre. També són les formes generals a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 88), però no a la Ribera d'Ebre, on són minoritàries (Cubells 2009, 1: 146).

Els verbs *dir* i *riure* presenten un comportament paregut, tot i que s'hi ha produït de manera generalitzada una simplificació del grup vocàlic en favor de la vocal tònica de l'infinitiu (*deïa* > *dia*):²⁹⁹

<i>dia, dies, dia, diem, dieu, dien:</i>	a totes les localitats
<i>ria, ries, ria, riem, rieu, rien:</i> ³⁰⁰	a totes les localitats (mapa 1171/17)

En el verb *fer* trobem les formes simplifiades *fea, fees, fea* a tota la comarca, puntualment amb articulació de la semiconsonant palatal antihlàtica, *feia*, en localitats septentrionals: Aldr, Amt, Pa, Pe, Ti.

La segona persona de l'imperfet del verb *ser* és sovint *érets* (recollida en quinze poblacions), amb una dental que apareix probablement per analogia a la de la mateixa persona del present d'indicatiu. La flexió del verb *ser* que apareix en el DCVB deixa constància que es tracta d'un tret que pot aparèixer a tot el Principat.

En la tercera persona del singular i del plural del verb *haver-hi* es pot produir una caiguda de la vocal palatal tònica: *hi hava, hi haven*. Les formes resultants esdevenen rizotòniques. Tot i que normativament *haver-hi* és un verb impersonal i, per tant, s'ha de conjugar només en singular, els usos col·loquials al Baix Ebre normalment el fan concordar en nombre amb el complement que l'acompanya (vegeu 3.4):

<i>Si n'hi haven, de coses!</i>	(Alf)
<i>Allavons no hi haven lavadores ni res</i>	(Có)

Aquestes formes rizotòniques de l'imperfet del verb *haver-hi* s'han registrat en diferents poblacions (Alda, Alf, Amp, Cs, Có, JM, Lli, Pa, Re, To, Vi, Xe) i sembla que són les localitats septentrionals les més reticents a emprar-les (Amt, Be, Pe, Ti, sobretot).

2.2.6. Condicional

Igual com en el present d'indicatiu i en l'imperfet d'indicatiu, el morfema de tercera persona del condicional és *-a* a tota la comarca: *donaria, creuria, patiria*.

El condicional presenta una terminació en *-ria* que és la més estesa i emprada en el domini lingüístic, però en un grupet particular de verbs s'ha conservat una variant en *-ra* que apareix en contextos bastant estereotipats. Nosaltres l'hem recollida en el verb *ser* i en el verb *haver*. En el primer, només a l'Ametlla i al Perelló:

<i>...com si foren de l'auliver</i>	(Amt)
<i>Si portés mànigues, fora jarsé</i>	(Pe)

²⁹⁹ La *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* de l'IEC (1993) gairebé no es refereix a aquestes formes de la llengua, documentades d'antic (s. XV) i majoritàries tant al Baix Ebre com a la resta de comarques ebrenques. Només qualifica d'admissibles en registres informals de l'àmbit restringit ("parlars valencians") pronúncies com *dia* i *ria*. En l'estàndard les formes recomanades són les més generals amb la semiconsonant [j], també en la varietat valenciana: *queia, creia, treia, veia* (IIFV 2002: 80; Lacreu 2012: 185).

³⁰⁰ Per a les persones del plural s'han recollit a Benifallet les formes *reiem, rieu, reien*.

Aquestes formes en *-ra* són restes dels condicionals que provenen del plusquamperfet d'indicatiu llatí. Pel que fa a les mateixes formes del verb *haver* (*haguera*), vegeu l'apartat de sintaxi 3.2.2.

2.2.7. Present de subjuntiu

Primera persona del singular

El present de subjuntiu (PS) presenta al Baix Ebre una variació destacable. Pérez Saldanya (1998: 163) constata aquesta diversitat en reconèixer que “un dels dialectes on el present de subjuntiu té més innovacions morfològiques i més variacions de parlar a parlar és, sens dubte, el nord-occidental”. A part de les desinències vocàliques que es veuran tot seguit (*-a, -e, -o, -ia, -ie*), un dels trets que més caracteritza el mode subjuntiu del subdialecte tortosí –especialment a la comarca d'estudi–, és la presència d'una velar que apareix entre el radical i la desinència. A partir dels verbs del grup II que tenen, en algunes formes del paradigma, un radical acabat en consonant velar (*dic, diga; duc, duga*) es generalitza a la resta de conjugacions aquest element velar, que hi acaba esdevenint una marca de present de subjuntiu. Ja ho subratllava Mn. Alcover sobre els informants de Tortosa quan afirmava que “senten una forta tendència an els subjuntius en *-ga* fins en la 1a conjugació” (Perea 1999: 75). El primer que cal observar, sobre aquesta afirmació de Mn. Alcover, és que la vocal *-a* de la desinència està desapareixent o ha desaparegut en la majoria de parlars de la comarca, tret dels més septentrionals (l'Ametlla, Benifallet, Paüls, el Perelló i Tivenys),³⁰¹ donant pas a una velar semitancada, per analogia a la resta de persones del model que presenten *-e*. Vegem-ho amb les desinències de la primera persona per als verbs del grup I (mapa 1172/17):

<i>-a</i> (<i>dóniga</i>):	Be, Ti
<i>-e</i> (<i>done, dónigue</i>):	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>-o</i> (<i>dono</i>):	Pa
<i>-ia</i> (<i>dónia</i>):	Amt, Pe
<i>-ie</i> (<i>dónie</i>):	JM

La variació és tan notable que és obligat presentar les principals diferències entre poblacions en diversos verbs de les tres conjugacions i provar d'extraure'n els paral·lelismes i les divergències geolingüístiques, mirant de justificar amb dades estrictament lingüístiques (fonètiques, morfològiques) la presència d'unes formes o altres. Alguns parlars mereixerien un estudi més aprofundit del seu sistema de conjugació, amb una anàlisi morfològica de les formes que presenten i enquesta a altres segments d'edat, per a extraure'n conclusions de tipus diacrònic.³⁰² La informació que es proporciona ara pot ser completada en el següent apartat (2.3), en el qual es consignen les formes dels principals temps de diversos verbs de cada conjugació.

La desinència *-a* és etimològica en els verbs del II i III grup i s'estén als verbs del I grup a l'àrea septentrional de la comarca, com en gran part del nord-occidental. La particularitat, en aquest cas, és fonètica, ja que a Benifallet és articulada [ɛ], mentre que

³⁰¹ També ho certifica Massip (1989: 57): “En la zona central del tortosí la 1p ha canviat la *-a* per *-e*, seguint el model dels verbs de la 1a conjugació”. Només es conserva en uns pocs verbs i en gent gran. Com s'ha descrit en l'apartat de vocalisme àton, aquesta /a/ és realitzada [ɛ] a l'Ametlla, Benifallet i el Perelló.

³⁰² Com es va dur a terme a Castellà (2003d) amb la morfologia verbal del Perelló. La informació sobre l'evolució històrica de les desinències del subjuntiu s'extrau, bàsicament, de l'estudi de Pérez Saldanya (1998).

a Tivenys es conserva [a]. La desinència *-e*, predominant al Baix Ebre, comença a generalitzar-se en el català peninsular a partir dels segles XIV i XV. La resta de variants són posteriors. Aquí cal destacar que Benifallet manté en alguns verbs la terminació *-(ig)a*, com Tivenys, mentre que en altres s'alineja amb l'Ametlla i el Perelló, que no presenten aquest element consonàntic velar, sinó *-ia*. La variació s'ha recollit fins i tot en el mateix verb (*síguia / siga, vúlguia / vulga, lligia / lligiga, súrtia / súrtiga, vinguia / vinga*), al·lomorfa que indicaria que el model no s'ha fixat definitivament.

La desinència *-o* és posterior a *-e* però també força antiga, com es veurà tot seguit. Però interessa ara la desinència *-ia*, el segment vocàlic palatal de la qual s'ha mantingut històricament en pocs casos, entre ells, quan va precedit d'oclusiva bilabial sorda (*sàpia*) o de grup consonàntic amb líquida (*òbria, òmplia*). D'aquí es generalitza a la resta de verbs del mateix grup i, després, a verbs del grup I, fenomen que es va materialitzant sobretot a partir del segle XVI, gràcies a la transparència que suposava aquesta innovació com a marca de subjuntiu. Aquesta generalització ha costat més en els verbs en què la desinència *-a* presenta formes velaritzades o palatalitzades (*diga, puga, siga, vaiga...*), que són molt freqüents i, per tant, mantenen força vitalitat. És el que s'ha constatat a les localitats que presenten aquesta terminació (Amt, Be, Pe), on no sempre es troba *-ia*.

Com es pot observar amb el PS del verb *collir*, l'àrea central i meridional de la comarca conforma un conjunt prou homogeni, amb l'element velar i la marca *-e* per a aquesta primera persona (mapa 1173/17). Tivenys i Paüls conserven la marca *-a*,³⁰³ també amb consonant velar; a l'Ametlla, Benifallet i el Perelló la vocal morfemàtica és /a/ (tot i que amb la realització [ɛ]), però sense element velar. Aquesta consonant tampoc no apareix a Deltebre (Cv i JM), on la vocal és *-e*, com la resta del centre i sud comarcal:

<i>cullgue</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Je, JM, RC, Re, Ro, To, Vi
<i>cúlligue</i> :	Bí, Cs, Lli, To, Xe
<i>cúlliga</i> :	Ti
<i>cullga</i> :	Pa
<i>cúlli[e]</i> : ³⁰⁴	Cv, JM
<i>cúlli[ɛ]</i> :	Amt, Be, Pe

La propagació d'aquesta velar (o del grup *-ig-*) ha arribat fins a la 1a conjugació, especialment en les localitats que la presenten en les altres conjugacions:³⁰⁵

done → *dónigue, dóniga*

Aquesta és una característica que també es mostra en balear, sobretot en determinats parlars mallorquins i eivissencs (Pérez Saldanya 1998: 84; IEC 2016: 242, 256-257). Aquesta velar, que en principi apareix com a extensió del radical o com a element flexiu en uns verbs, acaba esdevenint un "element morfològicament pertinent" (Pérez Saldanya 1998: 74), ja que es converteix en marca de subjuntiu en moltes localitats. Al Baix Ebre se n'han recollit força exemples i hi és un fenomen viu. A través d'aquesta analogia amb verbs de les conjugacions 2a i 3a, doncs, a la major part de la

³⁰³ A Paüls encara amb realització velaritzada.

³⁰⁴ En aquestes formes acabades en *-ie* o *-ia* de l'Ametlla, Deltebre, Benifallet i el Perelló s'opta per mantenir l'accent ortogràfic d'acord amb la normativa, que considera hiat aquest grup vocàlic, amb la qual cosa el mot resulta esdrúixol. Tot i això, la vocal *-i-* en aquest context és articulada majoritàriament com a semiconsonant [j], que és tal com es transcriu en els quadres verbals de l'apartat següent.

³⁰⁵ No s'han detectat formes d'aquest tipus a l'Ametlla, Deltebre i el Perelló.

comarca s'homogeneïtza el sistema flexiu del PS amb una presència regular de la velar (o grup *-ig-*). Vegem-ne alguns dels exemples en verbs del primer grup:

<i>que no hi éntriegen</i>	Aldr
<i>no n'agâfigues</i>	Cs
<i>no li cómprigues</i>	Có
<i>per a que no éntriegue tanta fresca</i>	RC
<i>si pot ser, que trebâlligue</i>	Re
<i>no m'escarrítzigues</i>	Ro
<i>la humitat fa que el ferro se rovèlliga</i>	Ti
<i>que jo recòrdigue</i>	To
<i>volen que els batégiguen</i>	Vi
<i>millor que míngiguen anterra</i>	Xe

Aquestes formes també conviuen amb les corresponents sense *-ig-*, de manera que la variació es produeix en una mateixa localitat i fins en un mateix parlant. Les generacions joves també mostren aquesta extensió velar.

D'altra banda, és majoritària, en els verbs del grup III incoatiu, la presència d'un so velar oclusiu sord en les persones del singular i tercera del plural, procedent de l'increment *-isc-*, precedit del so prepalatal sord: *patixque, patixques, patixque, patixquen* (mapa 1174/17). A l'apartat 2.2.10 se n'analitzen les particularitats.

El parlar de Paüls és l'únic de la comarca en què es troba una *-o* com a vocal de desinència del PS. És present en les tres persones del singular i en la 3a del plural en els verbs del grup I: *dono, donos, dono, donéssem, donésseu, donon*. S'ha recollit també en el verb *tindre: tingo* (alternant amb *tinga*). Històricament, a part de la marca *-e*, aquesta *-o* és la innovació morfològica més antiga que es produeix en el subjuntiu i es documenta ja al segle XV (Pérez Saldanya 1998: 166). Es desenvolupa en gran part del català nord-occidental per la necessitat de distingir les persones 2a i 3a del subjuntiu amb les respectives de l'indicatiu (*dones, done*).

Al Baix Ebre, per tant, s'observen diferents desinències morfològiques produïdes al llarg de l'evolució de la llengua, des de les més antigues *-e* i *-o* fins a les més recents *-ia, -ie*.³⁰⁶ L'altra innovació recent, la terminació estàndard *-i*, apareix només en contextos formals al Baix Ebre, no pas en el llenguatge col·loquial de la generació enquestada.

Segona i tercera persones del singular i tercera del plural

De manera pareguda als resultats de la 1a persona, la terminació emprada per a la segona i tercera persones del singular i la tercera del plural varia segons els parlars, amb una àrea central majoritària i homogènia, que presenta la marca *-e*:

- <i>dones, done, donen</i> : ³⁰⁷	Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
- <i>dónigues, dóniga, dóniguen</i> :	Be, Ti
- <i>dónies, dónia, dónien</i> :	Amt, Pe
- <i>donos, dono, donon</i> :	Pa

³⁰⁶ En el mapa 1172/17, la Cava presenta només la solució *done* perquè no s'ha recollit *dónie* (que sí que s'ha enregistrat a Jesús i Maria), però la terminació *-ie* sí que hi és present en altres verbs del primer grup, com *parar (que no pàrie!)*. És possible que aquesta terminació encara no s'haja generalitzat a tots els verbs, com també pot ser que es done en uns parlants i no en altres o que estiga subjecta a algun context fònic determinat. Probablement, ens trobem en l'estadi en què la desinència s'estén des dels verbs dels grups II i III als del grup I, de manera progressiva i, alhora, vacil·lant.

³⁰⁷ En les localitats que s'especifiquen (tret de Cv i JM), també són possibles les variants que tenen velar: *dónigues, dónigue, dóniguen*.

- *dónies, dónie, dónien*: JM³⁰⁸

La solució més estesa a la comarca (-e) coincideix amb la valenciana, mentre que la marca -o és pròpia del nord-occidental –des d’Andorra– i de moltes poblacions del subdialecte tortosí, arribant al sud fins al Baix Maestrat i els Ports (Cubells i Navarro 2010: 392). Al Baix Ebre, però, només afecta el parlar de Paüls. En aquest poble, a part dels verbs del I grup, aquesta -o s’hi ha registrat en verbs d’altres conjugacions: *haver, tindre* i *voler*. El paradigma que en resulta (*haiga, haigos, haigo, hàigon; vulga, vulgos, vulgo, vùlgon*) coincideix amb el de la major part de poblacions del bloc occidental on es troba la desinència -o, que presenten una -a en la 1a persona.³⁰⁹

Benifallet i Tivenys presenten en aquest verb *donar* l’extensió velar juntament amb la marca -a per a la 3a persona. La velar (-g-) és present a Tivenys en totes les conjugacions com una marca de PS. El parlar de Benifallet hi coincideix en força verbs (*ell òbriga, òmpliga, córriga, séntiga, dòrmiga, patíxiga...*),³¹⁰ però no en altres (*bàties, cüllies, càiguies*), en els quals s’acosta a la solució emprada a l’Ametlla i al Perelló i que té continuïtat a Ginestar i a Rasquera, ja a la Ribera d’Ebre (Cot i Izquierdo 2003: 192; Cubells 2009, 1: 151). S’observa, doncs, en el parlar de Benifallet, una variació en les desinències del present de subjuntiu (-ia / -iga), que demostra que encara no s’hi ha establert un model únic, tal com es comentava en parlar de la 1a persona. La fotografia que s’hi ha recollit respondria, per tant, a un moment concret de fluctuació de models desinencials, una irregularitat que l’analogia encara no ha resolt uniformement. Com s’observarà en els verbs analitzats en l’apartat següent, el predomini correspon a la desinència -iga.

Primera i segona persones del plural

La coincidència d’aquestes formes del present de subjuntiu amb les mateixes persones de l’imperfet de subjuntiu (*ell vol que natros cantéssem; ell volia que natros cantéssem*) és un tret propi i exclusiu del tortosí, tot i que no es dona en totes les localitats del subdialecte.³¹¹ Pel sud, s’ha documentat fins a Alcalà de Xivert, al Baix Maestrat (Gimeno 1994: 164-171; Beltran i Segura-Llopes 2017: 91); pel nord, fins a Mequinensa, al Baix Cinca (Moret 1996: 48), Almatret, Maials i Llardecans (Segrià), la Granadella i Bovera (les Garrigues), ja fora de l’àmbit dialectal tradicional del tortosí. (Cubells i Satorra (2003: 210), Cubells (2009, 1: 153)). És una característica ja constatada per Mn. Alcover a Tortosa: “La 1a i la 2a persona del plural del subjuntiu les prenen de l’optatiu” (Perea, 1999: 75). Al Baix Ebre, aquest sincretisme entre aquestes persones del present i de l’imperfet de subjuntiu es produeix en totes les poblacions, però menys freqüentment al Perelló i a l’Ametlla, que poden optar per solucions diferents, depenent del verb i de la conjugació (mapa 1175/17):

donéssem, donésseu: a totes les localitats
dóniem, dónieu: Pe
donem, doneu: Amt

³⁰⁸ Cal tindre en compte que, com succeïa en la 1a persona, a la Cava no s’han recollit les formes amb -i en aquest verb, però sí en altres verbs de la mateixa conjugació primera.

³⁰⁹ En el verb *tindre*, la 1a persona sí que és -o (com en els verbs del I grup: *tingo, tingos, tingo, tington*). En els tres verbs anomenats, la desinència -o conviu amb la més general en les conjugacions segona i tercera: -a, -es, -a, -en.

³¹⁰ Excepte en el timbre de la -a de 3a persona, que és [a] a Tivenys i [ɛ] a Benifallet, com s’ha vist.

³¹¹ Per exemple, a la Ribera d’Ebre només es dona en cinc localitats, totalment o parcialment: Benissanet, Faió, Flix, Riba-roja d’Ebre i Vinebre (Cubells 2009, 2: 575). Vegeu també Navarro i Cubells (2010: 392).

En realitat, el sincretisme descrit no deixa de ser una anomalia del paradigma flexiu verbal. La llengua tendeix a resoldre aquests desajustos dels paradigmes flexius a través de l'analogia, que no és la causa o el motor del canvi, com postulaven els neogramàtics, sinó el recurs morfològic emprat per a solucionar les anomalies esmentades (Pérez Saldanya 1998: 154). En aquest sentit, el parlar del Perelló presenta en aquestes persones del plural unes formes de subjuntiu quasi úniques en el domini lingüístic: la innovació de les formes *dóniem*, *dónieu*³¹² resol, per una banda, el desnivellament sil·làbic,³¹³ de manera que el PS presenta, aleshores, el mateix nombre de síl·labes en totes les persones. Per altra banda, es guanya en regularitat accentual, ja que totes les persones esdevenen rizotòniques. I encara més, es resol el sincretisme o coincidència esmentada de les persones 1a i 2a del plural en els temps simples del subjuntiu. El sistema, llavors, guanya en transparència (una forma per a cada funció)³¹⁴ i en uniformitat (cada funció s'expressa amb una forma). Es pot comprovar en la conjugació dels dos temps verbals:

<u>Present subjuntiu</u>	<u>Imperfet subjuntiu</u>
<i>dònia</i>	<i>donés</i>
<i>dónies</i>	<i>donesses</i>
<i>dònia</i>	<i>donés</i>
<i>dóniem</i>	<i>donéssem</i>
<i>dónieu</i>	<i>donésseu</i>
<i>dónien</i>	<i>donessen</i>

A l'Ametlla s'han recollit també aquestes variants rizotòniques, però només en els verbs *veure* (*véiguem*) i *voler* (*vúlguiem*). Tornant al Perelló, s'hi han registrat també les variants més generals de la comarca (*donéssem*, *donésseu*), la qual cosa creiem que respon a dues raons, una d'ordre estrictament lingüístic, l'altra de motivació sociolingüística: aquesta darrera tindria a veure amb el formalisme de l'enquesta, que faria aparèixer en l'informant les formes menys marcades, que en aquest cas són les més tradicionals i més coincidents amb la resta de la comarca. L'altra raó és la variació diacrònica: en un estudi previ ja esmentat (Castellà 2003d), s'observava com les variants rizotòniques (*dóniem*, *dónieu*) no apareixien en cap dels verbs estudiats en la informant de més edat, de la qual cosa es conclouïa que aquesta variació del Perelló en aquestes persones del PS era una innovació relativament recent. Les enquestes actuals confirmen, al nostre parer, aquesta percepció. Són formes que s'expandeixen amb força per tot el paradigma, en aquesta població, de la mateixa manera que la terminació *-ia* s'hi generalitza en el PS també als verbs que abans no presentaven aquesta desinència.³¹⁵

Per un altre costat, l'alternativa de l'Ametlla al sincretisme descrit coincideix amb les formes normatives generals (*donem*, *doneu*), almenys pel que fa a aquest verb. En relació a les variants d'aquesta població amb vocal palatal tancada entre l'arrel i la desinència (*doniéssem*, *doniésseu*), Llaó i Borràs (2012: 84) afirmen que “una forma com *cantiéssem* per al present de subjuntiu només és documentada per a l'Ametlla de Mar i per a cap altra localitat del domini català”. Les enquestes que hem dut a terme en aquesta investigació, però, no les recullen en verbs del grup I sinó en verbs dels grups II

³¹² Cubells (2009, 1: 152-153) i Navarro (2000: 32) també recullen formes rizotòniques a Tivissa per a les mateixes persones gramaticals (*dónim*, *dóniu*). Es tracta d'una innovació recent, tal com assegura Navarro i com es va comprovar a Castellà (2003d).

³¹³ Aquest fenomen té lloc quan les persones 1a i 2a del plural tenen una síl·laba més que la resta.

³¹⁴ El PS té *dóniem*, *dónieu*; l'IS té *donéssem*, *donésseu*.

³¹⁵ *Jo diga, riga, siga* > *jo díguia, ríguia, síguia*.

i III, cosa que també s'esdevé a Deltebre i al Perelló: *patiéssem* (mapa 1176/17), *batiéssem*, *corriéssem*, *dormiéssem*, *moriéssem*, *sortiéssem*, *sentiéssem*, etc. S'observa que les formes amb *-i-* no apareixen quan hi ha un element velar (*duguéssem*, *puguéssem*, *estiguéssem*, *caiguéssem*, *veiguéssem*, *riguéssem*).³¹⁶ Si es tenen en compte els autors esmentats, nadius de la població de què parlem, l'analogia ja hauria actuat en generacions més joves estenent aquesta *-i-* (entre el radical del verb i la terminació *-éssem*, *-ésseu*) també als verbs de la 1a conjugació. De fet, Cot i Izquierdo (2003: 192) recullen a l'Ametlla aquestes mateixes formes amb vocal palatal entre l'arrel i la desinència: *doniéssem*, *doniésseu*.

2.2.8. Imperfet de subjuntiu

Les formes de l'imperfet de subjuntiu (IS) tenen la *-s-* (*anés*) –procedent del plusquamperfet de subjuntiu llatí– en totes les poblacions de la comarca, mai la *-r-* (*anara*) –procedent del plusquamperfet d'indicatiu llatí.³¹⁷ Les primeres són les formes clàssiques de la llengua i són emprades també cap al sud, al Montsià i en localitats del Baix Maestrat, ja dins el País Valencià (Cubells i Navarro 2010: 393; Pradilla 2013: 133); les formes amb *-r-* s'han anat generalitzant des del segle XVII a la resta del País Valencià –exceptuant l'àrea septentrional esmentada– fins a penetrar cap al nord, per l'interior, a la comarca del Matarranya, on són generals (Navarro 2005: 38, 116).³¹⁸

Al Baix Ebre, la primera i tercera persones presenten al·lomorfa, amb variants acabades en /s/ i en /sa/: *donés*, *donessa*. L'ús d'una o altra depèn força de cada parlant, però la segona s'ha registrat especialment en localitats que segueixen el model A (vegeu quadre de sota) i, més esporàdicament, en les localitats del model B. L'aparició d'aquesta variant /sa/ a la 1a i 3a persones corregeix una de les anomalies del sistema flexiu, que és la irregularitat en el nombre de síl·labes en les diferents persones del temps: amb la forma *donessa* s'aconsegueix l'isosil·labisme en totes les persones de l'IS. A la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 154), aquesta variant apareix en la primera persona en les localitats situades al nord del Pas de l'Ase i l'autora la justifica per analogia a la *-a* del present de subjuntiu, ja que no apareix en la tercera persona (a tot arreu *donés*). Al Baix Ebre, però, la justificació no pot ser aquesta perquè no es dona cap de les dues condicions: ni el morfema de 1a persona del singular del present de subjuntiu és *-a* a la major part de la comarca, ni la desinència *-sa* apareix només en la 1a persona de l'imperfet (també ho fa en la 3a). Per aquest motiu, ens decantem per l'explicació morfològica de la tendència a l'isosil·labisme.

Caldria, però, des d'altres perspectives, un estudi més exhaustiu d'aquestes variants, dels contextos en què apareix i dels parlants en què es mostra, per tal d'establir possibles condicionants d'ús o tendències d'evolució. Això s'escapa del present treball. S'ha observat, tanmateix, que en algun informant que pronuncia les dues variants (*donés* / *donessa*), la variant sense la vocal final (*-és*) s'articula en un context d'enquesta més formal (compleció de les formes verbals de tota la conjugació), mentre que *-essa* sol aparèixer en un context de menys formalitat, enmig d'explicacions, fets o records, la qual cosa portaria a afirmar que el parlant percep que la primera de les formes (*donés*) és més adequada, més formal o més correcta que la segona (*donessa*).

³¹⁶ També en altres casos, com *féssem*.

³¹⁷ Aquestes formes (*anara*, *anera*) sí que apareixen en localitats de l'extrem occidental de la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 91).

³¹⁸ El valencià ha mantingut les formes amb *-ra*, però no amb el valor de condicional sinó amb el d'imperfet de subjuntiu, “a causa, sens dubte, de la influència externa del castellà” (Pérez Saldanya 1998: 305).

La conjugació de l'IS al Baix Ebre presenta tres models en alguns verbs dels grups II i III, que queden reflectits el quadre següent (mapa 1177/17):

Model	Imperfet subjuntiu <i>obrir</i>	Poblacions
A	<i>obrigués(sa), obriguesses, obrigués(sa), obriguéssem, obriguésseu, obriguessen</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
B	<i>obriés(sa), obriesses, obriés(sa), obriéssem, obriésseu, obriessen</i>	Amt, Cs, Cv, JM, Pe
C	<i>obrís, obrisses, obrís, obríssem, obrísseu, obrissen</i>	Be, Pa

S'ha exemplificat amb el verb *obrir*, però verbs com *dormir*, *morir*, *omplir*, *patir*, *sentir* o *sortir* tenen el mateix comportament que el verb *obrir*. En canvi, força verbs del grup II mostren unes formes homogènies a tota la comarca:³¹⁹

digués(sa), diguesses, digués(sa), diguéssem, diguésseu, diguessen
pogués(sa), poguesses, pogués(sa), poguéssem, poguésseu, poguessen

En aquestes formes generals a la comarca, es pot constatar que es tracta de verbs en els quals apareix una consonant velar arreu del domini lingüístic, com a extensió del radical, com els que s'exemplifiquen o com també succeeix amb *cregués*, *hagués*, *volgués* o *veigués*.

La distinció geolingüística entre els parlars de la comarca apareix en els verbs del grup III. L'anàlisi dels tres models és, bàsicament, la següent:

a) el model A es caracteritza per presentar sempre l'extensió velar com a marca de mode subjuntiu. Aquest model no respecta la vocal tònica temàtica en els verbs del grup III, sinó que la canvia per /é/, que és la que ve incorporada amb l'extensió velar, sobretot gràcies a les formes corresponents d'alguns verbs del grup II (*sapigués*, *pogués*, *volgués*); és el model majoritari a la comarca i n'ocupa les poblacions del centre i del sud (exceptuant les del Delta);

b) el model B és idèntic al primer pel que fa a la vocal tònica, però el singularitza l'absència de la consonant velar, la qual cosa produeix unes formes amb contacte vocàlic;³²⁰ és el model emprat en les localitats del nord-est (Amt, Pe) i del sud-est (Cv, JM i, a vegades, Cs);

c) el model C és propi de l'extrem nord-occidental (Be, Pa) i és l'únic que conserva la vocal tònica temàtica /í/ en els verbs del grup III, prescindint també de l'extensió velar (*dormís*, *morís*, *omplís*, *patís*, etc.).

A Camarles hi ha una convivència de models en funció de les formes verbals recollides: el model A, amb velar, és emprat per als verbs *morir*, *fregir*, *llegir*, *patir*, cosa que acostava aquest parlar al de la resta de l'àrea central i meridional de la comarca; el model B, sense velar, s'usa amb els verbs *obrir*, *omplir*, *sentir*, *sortir*, cosa que l'acostaria als parlars veïns de Jesús i Maria i la Cava.

Així doncs, a partir de verbs com *beure*, *creure*, *deure* o *dir* (*begués*, *cregués*, *degués*, *digués*), el segment *-gués* s'estén a altres verbs del grup II, a la majoria del grup III i també en alguns del grup I en força poblacions del Baix Ebre (model A). Tal com advertia Mn. Alcover en notes preses sobre informants de Tortosa, aquests "fan els

³¹⁹ També és homogeni l'IS del verb *fer* (*fes*) i el dels verbs del grup I (*anés*, *donés*).

³²⁰ Contacte que s'ha convingut a interpretar com a diftong, per bé que una anàlisi més acurada podria establir amb precisió fins a quin punt és així. La velocitat d'elocució col·loquial porta a considerar-hi un diftong, però no es descarta una pronúncia en hiat (potser més possible a l'àrea del Delta).

subjuntius optatius en *-gués*” (Perea, 1999: 75). Les poblacions que presenten *-gués* en verbs del tercer grup són majoria i se situen a la zona central i meridional de la comarca, zona que, com ja s’ha observat en parlar de la 1a persona del PS, forma un grup homogeni: *bulligués, dormigués, obrigués, patigués, sortigués...*³²¹ La resta de localitats segueixen models que no presenten consonant velar, com es comprova en l’exemple del verb *obrir*.

2.2.9. Imperatiu

En la segona persona del singular de l’imperatiu, trobem una altra de les característiques que singularitzen els parlars de l’Ametlla i el Perelló respecte als de la resta del Baix Ebre: la vocal final és articulada com a palatal semitancada en els verbs de la 1a conjugació quan la forma va seguida d’un clític:³²² *espavile’t, serene’t, done’m, dixe’m*. A la resta de parlars, el morfema és *-a* (mapa 1178/17).

En el verb *estar*, la solució majoritària d’aquesta segona persona mostra una forma sense velar (la velar que apareix a *estigues*), amb dues variants (mapa 1179/17):

<i>està-te:</i>	Alda, Alf, Amp, Be, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>estàs-te:</i>	Aldr, Alf, Bí, Cv, JM, Pa, Ti

Està és la forma antiga i es manté, a part del tortosí, en valencià i en balear. Navarro (1996, 1: 93) la localitza a la Franja (Favara i Maella) però no a la Terra Alta d’administració catalana, mentre que a la Ribera d’Ebre tampoc no ha estat documentada per Cubells (2009, 1: 157).³²³ Només l’Ametlla i el Perelló, altre cop, se’n separen (amb Bitem, que presenta les dues solucions, *estàs-te* i *estigues*), ja que fan l’imperatiu amb les formes modernes generals al Principat, construïdes a partir del radical del subjuntiu present: *estigue’t*.³²⁴

En altres verbs com *dir, fregir* o *llegir*, les formes de l’imperatiu també s’acosten al valencià. En el primer, la forma de segona persona *dis* (*dis-me, dis-me-ho*) és general a totes les localitats.³²⁵ Es tracta de la forma antiga *di* que s’ha modificat afegint una *-s* en català modern “per la tendència a evitar els imperatius monosil·làbics acabats en vocal, que no eren congruents amb els imperatius de la resta de conjugacions”.³²⁶ Aquesta forma *dis* sí que és pràcticament general a les comarques veïnes del nord del Baix Ebre. En alguna ocasió es pot sentir la variant *digues*, que pot aparèixer quan no va acompanyada de clític (*digues lo que haigues de dir, pero dis-ho –RC–*). Pel que fa a *llegir* i *fregir*, les variants rizotòniques (*llig, frig*) hi són generals, per bé que en quatre poblacions (Có, Pe, RC, Xe) s’han pronunciat formes amb l’increment incoatiu en el verb *fregir* (*fregix*).

Finalment, l’imperatiu del verb *tindre* mostra principalment la forma *ti* (amb la variant *tin*) a gran part de la comarca, en coherència amb la vocal tònica de les formes rizotòniques predominants del present d’indicatiu. La variant *té* ha estat recollida en poblacions de l’àrea central i meridional: Bí, Je, Pe, RC, Ro, To, Vi.

³²¹ Aquest increment velar també apareix en verbs del grup III a Cambrils (Navarro 2012: 99) i en mallorquí (Moll 2008: 100).

³²² Tal com fa una part dels parlars meridionals de la Ribera d’Ebre (Cubells 2009, 1: 120).

³²³ Sí que hi són presents, a les dues comarques, les variants amb *-s* final: *estàs(-te)*.

³²⁴ Recollit a l’Ametlla amb semivocal palatal tancada abans de la vocal morfemàtica final (*estiguie’t*).

³²⁵ A l’Ametlla també s’ha registrat la variant sense *-s*: *di-li*.

³²⁶ Pérez Saldanya (1998: 171). És el mateix que succeeix amb *fes* o *ves*.

2.2.10. Verbs incoatius

L'increment incoatiu dels verbs del III grup que l'empren és el propi del bloc occidental, -ĪSC-, a tota la comarca. Aquest infix apareix en les persones del singular i en la 3a del plural del present d'indicatiu, del present del subjuntiu i de l'imperatiu.

En el present d'indicatiu, la solució gairebé general per a la 1a persona és *patixo*, que és una forma analògica amb les altres persones del singular i amb la 3a del plural, on la prepalatal /f/ és etimològica. Només Paüls se'n desmarca i mostra la variant *patixco* –que “és una forma híbrida entre l'analògica i l'etimològica” (Navarro 1996, 1: 93)–, en continuïtat amb els parlars veïns de la Terra Alta. La resta de persones són iguals arreu (*patixes, patix, patim, patiu, patixen*).

En canvi, en el present de subjuntiu la variació és notable, com ja s'ha vist anteriorment per a la 1a persona (mapa 1174/17):

<i>patixque</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>patixca</i> :	Pa, Ti
<i>patíxia</i> :	Amt, Pe
<i>patixiga</i> :	Be

En les formes 1a i 2a del plural no apareix aquest increment i les variants són anàlogues a les que s'han comentat en l'apartat 2.2.7 (“1a i 2a persona del plural”), que queden consignades en el mapa 1176/17.

Les formes incoatives només han aparegut de manera molt minoritària en altres verbs analitzats:³²⁷ *bullixque, frigisque*, a Campredó; *fregixo* i *fregixque* a la Raval de Cristo i Xerta (*fregixo* també al Perelló); i *omplixo* a la Raval de Cristo.

2.2.11. Alguns verbs irregulars

2.2.11.1. *Fer*

Les persones del singular i la 3a del plural del present de subjuntiu presenten variació al·lomòrfica. La major part de la comarca les construeix a partir de l'alveolar fricativa sorda etimològica (mapa 1180/17):

<i>face</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (forma que pot incorporar -ig- com a extensió marca de subjuntiu: <i>fàcigue</i>)
<i>fàcia</i> :	Amt, Pe
<i>fàcie</i> :	JM
<i>fàciga</i> :	Ti

En canvi, en les quatre poblacions de ponent properes a la Terra Alta o que hi limiten, Alfara, Benifallet, Paüls i Xerta, hi apareix una velar aproximant analògica precedida de iod:

<i>faigue</i> :	Alf, Xe
<i>faiga</i> :	Be, Pa

Aquestes formes tenen continuïtat a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 95), on hi són generals, mentre que del sud de la Ribera d'Ebre en avall ja són presents les formes etimològiques.³²⁸

³²⁷ Es fa constar la 1a persona però l'increment es reproduceix en la resta de persones del singular i en la 3a del plural.

³²⁸ A la Ribera d'Ebre amb formes com *faci, faça, fàcia, face* i *fàcigue* (Cubells 2009, 1: 158).

2.2.11.2. *Haver*

El present d'indicatiu presenta les mateixes formes a tota la comarca: *hai* per a la 1a persona del singular; *ham*, *hau* per a la 1a i 2a del plural. És el model de gairebé tot el bloc occidental de la llengua i del tarragoní.

En el condicional s'han recollit en algunes localitats (Alda, Aldr, Alf, Bí, Pa, RC, Re, To) unes formes en *-ra* procedents del plusquamperfet d'indicatiu llatí: *haguera*, *hagueres*, *haguera*... A partir sobretot del segle XVI i en la major part del català, “el condicional en *-ra* desapareix pressionat pel condicional en *-ria* molt més integrat en el sistema” (Pérez Saldanya 1998: 308).³²⁹

Pel que fa al present de subjuntiu, trobem al Baix Ebre tres models de desinència, que es poden establir a partir de les formes del singular i la 3a del plural i que coincideixen, a grans trets, amb les terminacions que ja s'han vist en parlar del present de subjuntiu (apartat 2.2.7). Totes presenten una velar aproximant analògica precedida de iod:

- a) *haigue*, *haigues*, *haigue*, *haiguen*: predominant a tota la comarca excepte en cinc pobles septentrionals (Amt, Be, Pa, Pe, Ti);
- b) *haiga*, *haigues*, *haiga*, *haiguen*: Amt, Be, Pa, Pe, Ti
- c) *haiga*, *haigos*, *haigo*, *hàigon*: Pa

Les persones 1a i 2a del plural mostren més homogeneïtat: són gairebé generals *haguéssem*, *haguésseu*, que en algun cas poden presentar una iod prèvia, analògica a les formes del singular (*haiguéssem*, *haiguésseu* –Aldr, Cs–), o també poden aparèixer amb afèresi fins al so consonàntic velar (*éssem*, *ésseu* –recollida a Cv, Je, JM, Lli).³³⁰ Se'n desmarquen el Perelló i, aquest cop, també Tivenys, on es registren variants rizotòniques: *hàiguem*, *hàigueu*.

2.2.11.3. *Ser*

En apartats precedents ja han quedat comentades particularitats com la 2a persona del singular de l'imperfet d'indicatiu *érets* (v. 2.2.5) o la variació /e/ > /i/ en la vocal pretònica dels temps futur i condicional (v. 1.2.1.5): *seré* / *siré*, *seria* / *siria*.

Destaquem ara l'al·lomorfa recollida pràcticament arreu del Baix Ebre per a l'imperfet de subjuntiu, amb dos paradigmes verbals: un amb formes procedents de l'imperfet de subjuntiu llatí (*fos* / *fossa*), l'altre contruït per analogia a partir del radical de les formes del present de subjuntiu (*sigués* / *siguessa*).

2.2.11.4. *Veure*

En les localitats que mantenen el diftong en l'infinitiu, *v[ew]re* (Amt, Be, Pa, Pe), és possible sentir-ne l'articulació monoftongada en la fórmula fixada *a vore* / *a vere*, emprada com a falca lingüística.³³¹

La forma general arreu de la comarca per a la 1a persona del singular del present d'indicatiu és *veig*, amb prepalatal africada sorda final. L'única variació que s'hi ha recollit ha estat a les localitats de Benifallet i el Perelló, on també es diu *vec*, amb velar oclusiva sorda, per probable analogia amb la mateixa persona del verb homòfon *beure* o a altres verbs del mateix tipus (*creure*, *deure*). Aquesta forma amb velar final

³²⁹ Vegeu l'apartat 3.2.2. L'ús freqüent del plusquamperfet en un context modal va facilitar que aquest temps acabés assumint un valor de condicional.

³³⁰ Segons el parlant, la velocitat d'elocució o el context fònic també hi pot haver afèresi de la síl·laba inicial en altres poblacions (*guéssem*, *guésseu*).

³³¹ Com que no s'ha recollit fora d'aquest context, aquesta forma monoftongada no s'inclou en els quadres dels verbs de l'apartat següent.

pot aparèixer només en les localitats on la forma de l'infinitiu conserva el diftong, no en cap altra.

El present i l'imperfet de subjuntiu mostren en totes les persones unes formes amb velar aproximant precedida de iod:

PS: *veigue / veiga, veigues, veigue / veiga, veiguéssem, veiguésseu, veiguen*

IS: *veigués(sa), veiguesses, veigués(sa), veiguéssem, veiguésseu, veiguessen*

Altres aspectes remarcables sobre la conjugació d'aquest verb ja han estat exposats en apartats precedents: tractament del diftong del radical (v. 1.1.8), variació en l'imperfet d'indicatiu (v. 2.2.5).

2.3. Models de conjugació i verbs irregulars

2.3.1 Verbs del grup I³³²

2.3.1.1. Anar

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Aldr	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Alf	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Amp	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Amt	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Be	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Bí	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Cs	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Có	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Cv	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Je	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
JM	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Lli	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Pa	(a)'nɔ	(a)'nan	(a)'nat
Pe	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
RC	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Re	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Ro	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Ti	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
To	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Vi	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat
Xe	(a)'na	(a)'nan	(a)'nat

³³² Les formes verbals apareixen transcrits fonèticament. Són les formes que s'han enregistrat, tot i que es prenen les següents llicències:

- El parèntesi indica que el so en qüestió és susceptible d'aparèixer o no aparèixer, en funció de l'informant o del context fònic.
- El parlar de Paüls és l'únic de la comarca que conserva el so labiodental fricatiu sonor [v]. Tot i que està en recessió en generacions joves, és un tret encara general –per bé que més perceptible en alguns informants i en alguns mots que en d'altres. Aquí sistematitzem les solucions obtingudes i presentem sempre aquest so labiodental sonor, predominant en la generació enquestada.
- Pel que fa a la vocal medial velaritzada [ɔ], com que apareix (també a Paüls, i segons els informants) més esporàdicament, serà transcrita només en els casos en què haja estat enregistrada (que poden ser tant en posició tònica com en posició àtona).
- En les formes verbals que poden segregar iod es transcriu sempre aquest so semivocàlic, per bé que la pronúncia de cada informant, la velocitat en la producció del so o el context fònic poden fer-lo minvar fins a tornar-lo gairebé imperceptible.
- En l'imperfet de subjuntiu poden aparèixer en moltes poblacions les desinències *-és / -essa* en la 1a i la 3a persones del singular. Es tracta d'una variació que es dona fins i tot en un mateix informant i que a primer cop d'ull podria fer pensar en variació lliure, no subjecta a cap condicionant. Es transcriu els cops que ha estat registrada. Mn. Alcover ja va recollir aquesta variació, a Tortosa, fa un segle (vegeu 2.2.8).
- En el mode subjuntiu, a les localitats afectades, el so (semi)vocàlic palatal de formes com *bullie* i *corrièssem* es transcriu amb semiconsonant [j], perquè és la realització detectada amb més freqüència, bé que és possible la pronúncia en hiat, segons el parlant i la velocitat d'elocució (*bull[i]éssem*).
- En les persones del singular i en la 3a del plural del present de subjuntiu, es fa constar la variació detectada en relació amb les variants amb element velar (*done / donigue*). És probable, però, que en el parlar col·loquial de molts parlants l'analogia provoqui la generalització d'aquest element velar a totes les conjugacions, ja que és interpretat com a marca de subjuntiu.

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Aldr	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Alf	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Amp	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Amt	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Be	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Bí	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Cs	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Có	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Cv	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Je	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
JM	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Lli	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Pa	'ves	'vajɛ	(a)'nem	(a)'new	'vajɛn
Pe	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
RC	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Re	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Ro	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Ti	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
To	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Vi	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn
Xe	'bes	'bajɛ	(a)'nem	(a)'new	'bajɛn

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Aldr	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Alf	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Amp	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Amt	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Be	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Bí	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Cs	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Có	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Cv	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Je	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
JM	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Lli	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Pa	'vatʃ	'vas	'va	(a)'nem	(a)'new	'van
Pe	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
RC	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Re	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Ro	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Ti	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
To	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Vi	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban
Xe	'batʃ	'bas	'ba	(a)'nem	(a)'new	'ban

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	(a)'naβa	(a)'na(β)es	(a)'naβa	(a)'na(β)em	(a)'na(β)ew	(a)'na(β)en
Aldr	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Alf	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Amp	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Amt	(a)'naβε	(a)'naβes	(a)'naβε	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Be	(a)'na(β)ε	(a)'na(β)es	(a)'na(β)ε	(a)'na(β)em	(a)'na(β)ew	(a)'na(β)en
Bí	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Cs	(a)'naβa	(a)'na(β)es	(a)'naβa	(a)'na(β)em	(a)'na(β)ew	(a)'na(β)en
Có	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Cv	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Je	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
JM	(a)'naβa	(a)'na(β)es	(a)'naβa	(a)'na(β)em	(a)'na(β)ew	(a)'na(β)en
Lli	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Pa	(a)'nava	(a)'naves	(a)'nava	(a)'navem	(a)'navew	(a)'naven
Pe	(a)'na(β)ε	(a)'na(β)es	(a)'na(β)ε	(a)'na(β)em	(a)'na(β)ew	(a)'na(β)en
RC	(a)'naβa	(a)'na(β)es	(a)'naβa	(a)'na(β)em	(a)'na(β)ew	(a)'na(β)en
Re	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Ro	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Ti	(a)'naβa	(a)'na(β)es	(a)'naβa	(a)'na(β)em	(a)'na(β)ew	(a)'na(β)en
To	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Vi	(a)'naβa	(a)'naβes	(a)'naβa	(a)'naβem	(a)'naβew	(a)'naβen
Xe	(a)'naβa	(a)'na(β)es	(a)'naβa	(a)'na(β)em	(a)'na(β)ew	(a)'na(β)en

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Aldr	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Alf	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Amp	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Amt	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Be	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Bí	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Cs	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Có	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Cv	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Je	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
JM	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Lli	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Pa	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Pe	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
RC	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Re	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Ro	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Ti	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
To	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Vi	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran
Xe	(a)ni're	(a)ni'ras	(a)ni'ra	(a)ni'rem	(a)ni'rew	(a)ni'ran

Condicional						
	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Aldr	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Alf	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Amp	(a)ne'ria (a)ni'ria	(a)ne'ries (a)ni'ries	(a)ne'ria (a)ni'ria	(a)ne'riem (a)ni'riem	(a)ne'riew (a)ni'riew	(a)ne'rien (a)ni'rien
Amt	(a)ni'rie	(a)ni'ries	(a)ni'rie	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Be	(a)ni'rie	(a)ni'ries	(a)ni'rie	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Bí	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Cs	(a)ne'ria (a)ni'ria	(a)ne'ries (a)ni'ries	(a)ne'ria (a)ni'ria	(a)ne'riem (a)ni'riem	(a)ne'riew (a)ni'riew	(a)ne'rien (a)ni'rien
Có	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Cv	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Je	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
JM	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Lli	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Pa	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Pe	(a)ne'rie (a)ni'rie	(a)ne'ries (a)ni'ries	(a)ne'rie (a)ni'rie	(a)ne'riem (a)ni'riem	(a)ne'riew (a)ni'riew	(a)ne'rien (a)ni'rien
RC	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Re	(a)ne'ria (a)ni'ria	(a)ne'ries (a)ni'ries	(a)ne'ria (a)ni'ria	(a)ne'riem (a)ni'riem	(a)ne'riew (a)ni'riew	(a)ne'rien (a)ni'rien
Ro	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Ti	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
To	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Vi	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien
Xe	(a)ni'ria	(a)ni'ries	(a)ni'ria	(a)ni'riem	(a)ni'riew	(a)ni'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Aldr	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Alf	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Amp	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Amt	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)ni'yešem (a)ni'yešew	(a)ni'yešew	'bajyen
Be	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Bí	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Cs	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Có	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Cv	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Je	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
JM	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Lli	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Pa	'vajya	'vajyes	'vajya	(a)'nešem	(a)'nesešew	'vajyen
Pe	'bajye	'bajyes	'bajye	'bajyem (a)'nešem	'bajyew (a)'nesešew	'bajyen
RC	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Re	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Ro	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Ti	'bajya	'bajyes	'bajya	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
To	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Vi	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen
Xe	'bajye	'bajyes	'bajye	(a)'nešem	(a)'nesešew	'bajyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Aldr	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Alf	(a)'nesa	(a)'neses	(a)'nesa	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Amp	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Amt	(a)ni'yešes (a)'nes	(a)ni'yešes (a)'neses	(a)ni'yešes (a)'nes	(a)ni'yešesem (a)'nešem	(a)ni'yešesew (a)'nesešew	(a)ni'yešesen (a)'nesen
Be	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Bí	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Cs	(a)'nes(a)	(a)'neses	(a)'nes(a)	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Có	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Cv	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Je	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
JM	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Lli	(a)'nes(a)	(a)'neses	(a)'nes(a)	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Pa	(a)'nes(a)	(a)'neses	(a)'nes(a)	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Pe	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
RC	(a)'nes(a)	(a)'neses	(a)'nes(a)	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Re	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Ro	(a)'nes(a)	(a)'neses	(a)'nes(a)	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Ti	(a)'nes(a)	(a)'neses	(a)'nes(a)	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
To	(a)'nes(a)	(a)'neses	(a)'nes(a)	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Vi	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen
Xe	(a)'nes	(a)'neses	(a)'nes	(a)'nešem	(a)'nesešew	(a)'nesen

2.3.1.2. *Donar*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	do'na	do'nan	do'nat
Aldr	do'na	do'nan	do'nat
Alf	do'na	do'nan	do'nat
Amp	do'na	do'nan	do'nat
Amt	do'na	do'nan	do'nat
Be	do'na	do'nan	do'nat
Bí	do'na	do'nan	do'nat
Cs	do'na	do'nan	do'nat
Có	do'na	do'nan	do'nat
Cv	do'na	do'nan	do'nat
Je	do'na	do'nan	do'nat
JM	do'na	do'nan	do'nat
Lli	do'na	do'nan	do'nat
Pa	do'na	do'nan	do'nat
Pe	do'na	do'nan	do'nat
RC	do'na	do'nan	do'nat
Re	do'na	do'nan	do'nat
Ro	do'na	do'nan	do'nat
Ti	do'na	do'nan	do'nat
To	do'na	do'nan	do'nat
Vi	do'na	do'nan	do'nat
Xe	do'na	do'nan	do'nat

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Aldr	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Alf	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Amp	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Amt	'done	'done	do'nem	do'new	'donen
Be	'done	'doniye	do'nem	do'new	'doniyen
Bí	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Cs	'dona	'don(iy)e	do'nem	do'new	'don(iy)en
Có	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Cv	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Je	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
JM	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Lli	'dona	'don(iy)e	do'nem	do'new	'don(iy)e
Pa	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Pe	'done	'done	do'nem	do'new	'donjen
RC	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Re	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Ro	'dona	'doniye	do'nem	do'new	'doniyen
Ti	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
To	'dona	'don(iy)e	do'nem	do'new	'don(iy)en
Vi	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen
Xe	'dona	'done	do'nem	do'new	'donen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Aldr	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Alf	'dono / 'donic	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Amp	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Amt	'dono	'dones	'done	do'nem	do'new	'donen
Be	'dono	'dones	'done	do'nem	do'new	'donen
Bí	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Cs	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Có	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Cv	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Je	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
JM	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Lli	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Pa	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Pe	'dono	'dones	'done	do'nem	do'new	'donen
RC	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Re	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Ro	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Ti	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
To	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Vi	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen
Xe	'dono	'dones	'dona	do'nem	do'new	'donen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Aldr	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Alf	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Amp	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Amt	do'naβε	do'naβes	do'naβε	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Be	do'na(β)ε	do'na(β)es	do'na(β)ε	do'na(β)em	do'na(β)ew	do'na(β)en
Bí	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Cs	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Có	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Cv	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Je	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
JM	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Lli	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Pa	do'nave	do'naves	do'nave	do'navem	do'navew	do'naven
Pe	do'na(β)ε	do'na(β)es	do'na(β)ε	do'na(β)em	do'na(β)ew	do'na(β)en
RC	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Re	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Ro	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Ti	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
To	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Vi	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen
Xe	do'naβa	do'naβes	do'naβa	do'naβem	do'naβew	do'naβen

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Aldr	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Alf	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Amp	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Amt	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Be	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Bí	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Cs	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Có	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Cv	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Je	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
JM	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Lli	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Pa	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Pe	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
RC	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Re	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Ro	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Ti	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
To	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Vi	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran
Xe	dona're	dona'ras	dona'ra	dona'rem	dona'rew	dona'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Aldr	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Alf	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Amp	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Amt	dona'rië	dona'ries	dona'rië	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Be	dona'rië	dona'ries	dona'rië	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Bí	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Cs	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Có	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Cv	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Je	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
JM	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Lli	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Pa	dona'rib	dona'ries	dona'rib	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Pe	dona'rië	dona'ries	dona'rië	dona'riem	dona'riew	dona'rien
RC	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Re	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Ro	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Ti	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
To	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Vi	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien
Xe	dona'ria	dona'ries	dona'ria	dona'riem	dona'riew	dona'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Aldr	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Alf	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Amp	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Amt	'donje	'donjes	'donje	do'nem do'nesem	do'neu do'nesew	'donjen
Be	'doniɣɛ	'doniɣes	'doniɣɛ	do'nesem	do'nesew	'doniɣen
Bí	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Cs	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Có	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Cv	'done	'dones	'done	do'nesem	do'nesew	'donen
Je	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
JM	'don(j)e	'don(j)es	'don(j)e	do'nesem	do'nesew	'don(j)en
Lli	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Pa	'dono	'donos	'dono	do'nesem	do'nesew	'donon
Pe	'donje	'donjes	'donje	'donjem do'nesem	'donjeu do'nesew	'donjen
RC	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Re	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Ro	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Ti	'doniɣa	'doniɣes	'doniɣa	do'nesem	do'nesew	'doniɣen
To	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Vi	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en
Xe	'don(iɣ)e	'don(iɣ)es	'don(iɣ)e	do'nesem	do'nesew	'don(iɣ)en

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	do'nes(a)	do'neses	do'nes(a)	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Aldr	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Alf	do'nes(a)	do'neses	do'nes(a)	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Amp	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Amt	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Be	do'nesɛ	do'neses	do'nesɛ	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Bí	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Cs	do'nesa	do'neses	do'nesa	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Có	do'nes(a)	do'neses	do'nes(a)	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Cv	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Je	do'nesa	do'neses	do'nesa	do'nesem	do'nesew	do'nesen
JM	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Lli	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Pa	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Pe	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
RC	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Re	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Ro	do'nes(a)	do'neses	do'nes(a)	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Ti	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen
To	do'nes(a)	do'neses	do'nes(a)	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Vi	do'nesa	do'neses	do'nesa	do'nesem	do'nesew	do'nesen
Xe	do'nes	do'neses	do'nes	do'nesem	do'nesew	do'nesen

2.3.1.3. *Estar*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	as'ta	as'tan	as'tat
Aldr	as'ta	as'tan	as'tat
Alf	as'ta	as'tan	as'tat
Amp	as'ta	as'tan	as'tat
Amt	as'ta	as'tan	as'tat
Be	as'ta	as'tan	as'tat
Bí	as'ta	as'tan	as'tat
Cs	as'ta	as'tan	as'tat
Có	as'ta	as'tan	as'tat
Cv	as'ta	as'tan	as'tat
Je	as'ta	as'tan	as'tat
JM	as'ta	as'tan	as'tat
Lli	as'ta	as'tan	as'tat
Pa	as'ta	as'tan	as'tat
Pe	as'ta	as'tan	as'tat
RC	as'ta	as'tan	as'tat
Re	as'ta	as'tan	as'tat
Ro	as'ta	as'tan	as'tat
Ti	as'ta	as'tan	as'tat
To	as'ta	as'tan	as'tat
Vi	as'ta	as'tan	as'tat
Xe	as'ta	as'tan	as'tat

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Aldr	as'taste	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Alf	as'tate / as'taste	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Amp	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Amt	as'tiyjet	as'tiyje	as'tem / asti'yem	as'tew / asti'yew	as'tiyjen
Be	as'tate	as'tiyje	as'tem	as'tew	as'tiyjen
Bí	as'taste / as'tiyes	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Cs	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Có	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Cv	as'taste	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Je	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
JM	as'taste	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Lli	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Pa	as'taste	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Pe	as'ti(γ)et	as'ti(γ)ε	asti'yem	asti'yew	as'ti(γ)en
RC	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Re	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Ro	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Ti	as'taste	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
To	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Vi	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen
Xe	as'tate	as'tiye	as'tem	as'tew	as'tiyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Aldr	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Alf	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Amp	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Amt	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Be	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Bí	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Cs	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Có	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Cv	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Je	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
JM	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Lli	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Pa	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Pe	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
RC	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Re	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Ro	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Ti	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
To	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Vi	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan
Xe	as'tik	as'tas	as'ta	as'tem	as'tew	as'tan

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Aldr	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Alf	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Amp	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Amt	as'taβε	as'taβes	as'taβε	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Be	as'ta(β)ε	as'ta(β)es	as'ta(β)ε	as'ta(β)em	as'ta(β)ew	as'ta(β)en
Bí	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Cs	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Có	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Cv	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Je	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
JM	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Lli	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Pa	as'tavɔ	as'taves	as'tavɔ	as'tavem	as'tavew	as'taven
Pe	as'taβε	as'taβes	as'taβε	as'taβem	as'taβew	as'taβen
RC	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Re	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Ro	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Ti	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
To	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Vi	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen
Xe	as'taβa	as'taβes	as'taβa	as'taβem	as'taβew	as'taβen

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	asta're asti're	asta'ras asti'ras	asta'ra asti'ra	asta'rem asti'rem	asta'rew asti'rew	asta'ran asti'ran
Aldr	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Alf	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Amp	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Amt	asti're	asti'ras	asti'ra	asti'rem	asti'rew	asti'ran
Be	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Bí	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Cs	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Có	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Cv	asti're	asti'ras	asti'ra	asti'rem	asti'rew	asti'ran
Je	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
JM	asti're	asti'ras	asti'ra	asti'rem	asti'rew	asti'ran
Lli	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Pa	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Pe	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
RC	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Re	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Ro	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Ti	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
To	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Vi	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran
Xe	asta're	asta'ras	asta'ra	asta'rem	asta'rew	asta'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Aldr	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Alf	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Amp	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Amt	asti'rie	asti'ries	asti'rie	asti'riem	asti'riew	asti'rien
Be	asta'rie	asta'ries	asta'rie	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Bí	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Cs	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Có	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Cv	asti'ria	asti'ries	asti'ria	asti'riem	asti'riew	asti'rien
Je	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
JM	asti'ria	asti'ries	asti'ria	asti'riem	asti'riew	asti'rien
Lli	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Pa	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Pe	asta'rie	asta'ries	asta'rie	asta'riem	asta'riew	asta'rien
RC	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Re	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Ro	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Ti	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
To	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Vi	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien
Xe	asta'ria	asta'ries	asta'ria	asta'riem	asta'riew	asta'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
Aldr	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	asti'yesem	asti'yesew	as'tiyeŋ
Alf	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
Amp	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
Amt	as'tiyje	as'tiyjes	as'tiyje	asti'yesem	asti'yesew	as'tiyjeŋ
Be	as'tiyje	as'tiyjes	as'tiyje	as'tesem asti'yesem	as'tesew asti'yesew	as'tiyjeŋ
Bí	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
Cs	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
Có	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
Cv	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	asti'yesem	asti'yesew	as'tiyeŋ
Je	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
JM	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	asti'yesem	asti'yesew	as'tiyeŋ
Lli	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
Pa	as'tiya	as'tiyes	as'tiya	as'tesem asti'yesem	as'tesew asti'yesew	as'tiyeŋ
Pe	as'ti(ɣ)ε	as'ti(ɣ)es	as'ti(ɣ)ε	asti'yesem	asti'yesew	as'ti(ɣ)en
RC	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
Re	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	asti'yesem	asti'yesew	as'tiyeŋ
Ro	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	asti'yesem	asti'yesew	as'tiyeŋ
Ti	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem	as'tesew	as'tiyeŋ
To	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	as'tesem asti'yesem	as'tesew asti'yesew	as'tiyeŋ
Vi	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	asti'yesem	asti'yesew	as'tiyeŋ
Xe	as'tiye	as'tiyes	as'tiye	asti'yesem	asti'yesew	as'tiyeŋ

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	as'tes(a)	as'teses	as'tes(a)	as'tesem	as'tesew	as'tesen
Aldr	as'tes asti'yes	as'teses asti'yeses	as'tes asti'yes	asti'yesem	asti'yesew	as'tesen asti'yesen
Alf	as'tes(a)	as'teses	as'tes(a)	as'tesem	as'tesew	as'tesen
Amp	as'tes(a)	as'teses	as'tes(a)	as'tesem	as'tesew	as'tesen
Amt	asti'yes	asti'yeses	asti'yes	asti'yesem	asti'yesew	asti'yesen
Be	as'tes asti'yes	as'teses asti'yeses	as'tes asti'yes	asti'yesem	asti'yesew	as'tesen asti'yesen
Bí	as'tes	as'teses	as'tes	as'tesem	as'tesew	as'tesen
Cs	as'tes asti'yes	as'teses asti'yeses	as'tes asti'yes	as'tesem asti'yesem	as'tesew asti'yesew	as'tesen asti'yesen
Có	as'tes	as'teses	as'tes	as'tesem	as'tesew	as'tesen
Cv	asti'yes	asti'yeses	asti'yes	asti'yesem	asti'yesew	asti'yesen
Je	as'tesa	as'teses	as'tesa	as'tesem	as'tesew	as'tesen
JM	as'tesa asti'yes(a)	as'teses asti'yeses	as'tesa asti'yes(a)	asti'yesem	asti'yesew	as'tesen asti'yesen
Lli	as'tes	as'teses	as'tes	as'tesem	as'tesew	as'tesen
Pa	as'tes(a)	as'teses	as'tes(a)	as'tesem asti'yesem	as'tesew asti'yesew	as'tesen
Pe	asti'yes	asti'yeses	asti'yes	asti'yesem	asti'yesew	asti'yesen
RC	as'tes	as'teses	as'tes	as'tesem	as'tesew	as'tesen
Re	as'tes	as'teses	as'tes	as'tesem	as'tesew	as'tesen
Ro	as'tes asti'yes(a)	as'teses asti'yeses	as'tes asti'yes(a)	asti'yesem	asti'yesew	as'tesen asti'yesen
Ti	as'tesa	as'teses	as'tesa	as'tesem	as'tesew	as'tesen
To	as'tes asti'yes	as'teses asti'yeses	as'tes asti'yes	as'tesem asti'yesem	as'tesew asti'yesew	as'tesen asti'yesen
Vi	as'tes asti'yes	as'teses asti'yeses	as'tes asti'yes	as'tesem asti'yesem	as'tesew asti'yesew	as'tesen asti'yesen
Xe	asti'yes	asti'yeses	asti'yes	asti'yesem	asti'yesew	asti'yesen

2.3.2. Verbs del grup II³³³

2.3.2.1. *Batre*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	'batre	ba'ten	ba'tut
Aldr	'batre	ba'ten	ba'tut
Alf	'batre	ba'ten	ba'tut
Amp	'batre	ba'ten	ba'tut
Amt	'batre	ba'ten	ba'tut
Be	'batre	ba'ten	ba'tut
Bí	'batre	ba'ten	ba'tut
Cs	'batre	ba'ten	ba'tut
Có	'batre	ba'ten	ba'tut
Cv	'batre	ba'ten	ba'tut
Je	'batre	ba'ten	ba'tut
JM	'batre	ba'ten	ba'tut
Lli	'batre	ba'ten	ba'tut
Pa	'batre	ba'ten	ba'tut
Pe	'batre	ba'ten	ba'tut
RC	'batre	ba'ten	ba'tut
Re	'batre	ba'ten	ba'tut
Ro	'batre	ba'ten	ba'tut
Ti	'batre	ba'ten	ba'tut
To	'batre	ba'ten	ba'tut
Vi	'batre	ba'ten	ba'tut
Xe	'batre	ba'ten / ba'tin	ba'tut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Aldr	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Alf	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Amp	'bat(e)	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Amt	'bat	'batje	ba'tem	ba'tew	'batjen
Be	'bat	'batje	ba'tem	ba'tew	'batjen
Bí	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Cs	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Có	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Cv	'bat	'batje	ba'tem	ba'tew	'batjen
Je	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
JM	'bat	'batje	ba'tem	ba'tew	'batjen
Lli	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Pa	'bat	'batiyɔ	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Pe	'bat	'batje	ba'tem	ba'tew	'batjen
RC	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Re	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Ro	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Ti	'bat	'batiya	ba'tem	ba'tew	'batiyen
To	'bat(e)	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Vi	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen
Xe	'bat	'batiye	ba'tem	ba'tew	'batiyen

³³³ Alguns verbs d'aquest grup (*haver, poder, voler, veure*), per la seua semàntica, presenten unes formes d'imperatiu aproximades, perquè es tracta d'un mode no usual amb aquest tipus d'accions en la llengua parlada.

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bato	'bates	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Aldr	'bato	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Alf	'batik	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Amp	'bato	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Amt	'bato	'bates	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Be	'bato	'bat(e)s	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Bí	'bato	'bates	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Cs	'bato	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Có	'bato	'bates	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Cv	'bato	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Je	'bato	'bat(e)s	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
JM	'bato	'bates	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Lli	'bato	'bates	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Pa	'batiyo	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Pe	'bato	'bates	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
RC	'bato	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Re	'bato	'bates	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Ro	'bato	'bates	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Ti	'bato	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
To	'bato	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Vi	'bato	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten
Xe	'bato	'bats	'bat	ba'tem	ba'tew	'baten

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Aldr	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Alf	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Amp	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Amt	ba'tië	ba'ties	ba'tië	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Be	ba'tië	ba'ties	ba'tië	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Bí	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Cs	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Có	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Cv	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Je	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
JM	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Lli	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Pa	ba'tip	ba'ties	ba'tip	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Pe	ba'tië	ba'ties	ba'tië	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
RC	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Re	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Ro	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Ti	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
To	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Vi	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien
Xe	ba'tia	ba'ties	ba'tia	ba'tiem	ba'tiew	ba'tien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Aldr	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Alf	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Amp	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Amt	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Be	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Bí	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Cs	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Có	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Cv	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Je	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
JM	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Lli	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Pa	ba'tre	ba'tras	ba'trɔ	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Pe	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
RC	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Re	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Ro	ba'tre bate're	ba'tras bate'ras	ba'tra bate'ra	ba'trem bate'rem	ba'trew bate'rew	ba'tran bate'ran
Ti	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
To	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Vi	ba'tre	ba'tras	ba'tra	ba'trem	ba'trew	ba'tran
Xe	bat'ire	bat'iras	bat'ira	bat'irem	bat'irew	bat'iran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Aldr	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Alf	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Amp	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Amt	ba'trie	ba'tries	ba'trie	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Be	ba'trie	ba'tries	ba'trie	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Bí	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Cs	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Có	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Cv	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Je	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
JM	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Lli	ba'tria bate'ria	bat'ries bate'ries	ba'tria bate'ria	ba'triem bate'riem	ba'triew bate'riew	ba'trien bate'rien
Pa	ba'trip	ba'tries	ba'trip	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Pe	ba'trie	ba'tries	ba'trie	ba'triem	ba'triew	ba'trien
RC	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Re	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Ro	ba'tria bate'ria	bat'ries bate'ries	ba'tria bate'ria	ba'triem bate'riem	ba'triew bate'riew	ba'trien bate'rien
Ti	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
To	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Vi	ba'tria	ba'tries	ba'tria	ba'triem	ba'triew	ba'trien
Xe	ba'tria	bat'ries	bat'ria	bat'riem	bat'riew	bat'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem / ba'tesem	bati'yesew / ba'tesew	'batiyen
Aldr	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Alf	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Amp	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Amt	'bat(r)je	'bat(r)jes	'bat(r)je	ba't(r)jesem	ba't(r)jesew	'bat(r)jen
Be	'batje	'batjes	'batje	bati'yesem	bati'yesew	'batjen
Bí	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Cs	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Có	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Cv	'batje	'batjes	'batje	ba't(j)esem	ba't(j)esew	'batjen
Je	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
JM	'batje	'batjes	'batje	ba'tjesem	ba'tjesew	'batjen
Lli	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Pa	'batiyɔ	'batiyes	'batiyɔ	ba'tesem	ba'tesew	'batiyen
Pe	'batje	'batjes	'batje	'batjem / ba'tjesem	'batjew / ba'tjesew	'batjen
RC	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Re	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Ro	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Ti	'batiya	'batiyes	'batiya	ba'tesem	ba'tesew	'batiyen
To	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Vi	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen
Xe	'batiye	'batiyes	'batiye	bati'yesem	bati'yesew	'batiyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem ba'tesem	bati'yesew ba'tesew	bati'yesen
Aldr	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Alf	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Amp	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Amt	ba'tjes	ba'tjeses	ba'tjes	ba'tjesem	ba'tjesew	ba'tjesen
Be	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Bí	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Cs	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Có	bati'yesa	bati'yeses	bati'yesa	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Cv	ba'tjes	ba'tjeses	ba'tjes	ba'tjesem	ba'tjesew	ba'tjesen
Je	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
JM	ba'tjes	ba'tjeses	ba'tjes	ba'tjesem	ba'tjesew	ba'tjesen
Lli	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Pa	ba'tes	ba'teses	ba'tes	ba'tesem	ba'tesew	ba'tesen
Pe	ba'tjes	ba'tjeses	ba'tjes	ba'tjesem	ba'tjesew	ba'tjesen
RC	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Re	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Ro	bati'yesa	bati'yeses	bati'yesa	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Ti	ba'tesa	ba'teses	ba'tesa	ba'tesem	ba'tesew	ba'tesen
To	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Vi	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen
Xe	bati'yes	bati'yeses	bati'yes	bati'yesem	bati'yesew	bati'yesen

2.3.2.2. *Córrer*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	'kore	ko'ren	kore'γut
Aldr	'kore	ko'ren	kore'γut
Alf	'kore	ko'ren	kore'γut
Amp	'kore	ko'ren	kore'γut
Amt	'kore	ko'ren	kore'γut
Be	'kore	ko'ren	kore'γut
Bí	'kore	ko'ren	kore'γut
Cs	'kore	ko'ren	kore'γut
Có	'kore	ko'ren	kore'γut
Cv	'kore	ko'ren	kore'γut
Je	'kore	ko'ren	kore'γut
JM	'kore	ko'ren	kore'γut
Lli	'kore	ko'ren	kore'γut
Pa	'kore	ko'ren	kor'γut
Pe	'kore	ko'ren	kore'γut
RC	'kore	ko'ren	kore'γut
Re	'kore	ko'ren	kore'γut
Ro	'kore	ko'ren	kore'γut
Ti	'kore	ko'ren	kore'γut
To	'kore	ko'ren	kore'γut
Vi	'kore	ko'ren	kore'γut
Xe	'kore	ko'ren	kore'γut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Aldr	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Alf	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Amp	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Amt	'kore	'korje	ko'rem	ko'rew	'korjen
Be	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Bí	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Cs	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Có	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Cv	'kore	'korje	ko'rem	ko'rew	'korjen
Je	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
JM	'kore	'korje	ko'rem	ko'rew	'korjen
Lli	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Pa	'kore	'koryɔ	ko'rem	ko'rew	'koryen
Pe	'kore	'korje	ko'rem	ko'rew	'korjen
RC	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Re	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Ro	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Ti	'kore	'koriya	ko'rem	ko'rew	'koriyen
To	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Vi	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen
Xe	'kore	'koriye	ko'rem	ko'rew	'koriyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Aldr	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Alf	'korik	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Amp	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Amt	'koro	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Be	'koro	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Bí	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Cs	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Có	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Cv	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Je	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
JM	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Lli	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Pa	'koryo	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Pe	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
RC	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Re	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Ro	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Ti	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
To	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Vi	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren
Xe	'korek	'kores	'kore	ko'rem	ko'rew	'koren

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Aldr	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Alf	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Amp	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Amt	ko'rië	ko'ries	ko'rië	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Be	ko'rië	ko'ries	ko'rië	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Bí	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Cs	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Có	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Cv	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Je	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
JM	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Lli	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Pa	ko'rið	ko'ries	ko'rið	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Pe	ko'rië	ko'ries	ko'rië	ko'riem	ko'riew	ko'rien
RC	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Re	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Ro	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Ti	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
To	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Vi	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien
Xe	ko'ria	ko'ries	ko'ria	ko'riem	ko'riew	ko'rien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Aldr	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Alf	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Amp	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Amt	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Be	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Bí	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Cs	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Có	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Cv	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Je	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
JM	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Lli	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Pa	kore're	kore'ras	kore'rd	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Pe	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
RC	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Re	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Ro	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Ti	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
To	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Vi	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran
Xe	kore're	kore'ras	kore'ra	kore'rem	kore'rew	kore'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Aldr	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Alf	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Amp	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Amt	kore'rie	kore'ries	kore'rie	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Be	kore'rie	kore'ries	kore'rie	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Bí	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Cs	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Có	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Cv	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Je	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
JM	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Lli	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Pa	kore'rid	kore'ries	kore'rid	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Pe	kore'rie	kore'ries	kore'rie	kore'riem	kore'riew	kore'rien
RC	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Re	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Ro	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Ti	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
To	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Vi	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien
Xe	kore'ria	kore'ries	kore'ria	kore'riem	kore'riew	kore'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Aldr	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Alf	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Amp	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Amt	'korje	'korjes	'korje	ko'rjem	ko'rjew	'korjen
Be	'koriye	'koriyes	'koriye	ko'resem	ko'resew	'koriyen
Bí	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Cs	'korje 'koriye	'korjes 'koriyes	'korje 'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'korjen 'koriyen
Có	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Cv	'korje	'korjes	'korje	ko'rjesem	ko'rjesew	'korjen
Je	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
JM	'korje	'korjes	'korje	ko'rjesem	ko'rjesew	'korjen
Lli	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Pa	'koryp	'koryes	'koryp	ko'resem	ko'resew	'koryen
Pe	'korje	'korjes	'korje	'korjem / ko'rjesem	'korjew / ko'rjesew	'korjen
RC	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Re	'koriye	'koriyes	'koriye	ko'resem kore'yesem	ko'resew kore'yesew	'koriyen
Ro	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Ti	'koriya	'koriyes	'koriya	kore'yesem	kore'yesew	'koriyen
To	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Vi	'koriye	'koriyes	'koriye	kori'yesem	kori'yesew	'koriyen
Xe	'koriye	'koriyes	'koriye	kore'yesem	kore'yesew	'koriyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Aldr	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Alf	kori'yes(a)	kori'yeses	kori'yes(a)	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Amp	kori'yes(a)	kori'yeses	kori'yes(a)	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Amt	ko'rjes	ko'rieses	ko'rjes	ko'rjesem	ko'rjesew	ko'rjesen
Be	ko'res kori'yes	ko'reses kori'yeses	ko'res kori'yes	ko'resem	ko'resew	ko'resen kori'yesen
Bí	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Cs	ko'rjes kori'yes	ko'rjeses kori'yeses	ko'rjes kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	ko'rjesen kori'yesen
Có	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Cv	ko'rjes	ko'rjeses	ko'rjes	ko'rjesem	ko'rjesew	ko'rjesen
Je	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
JM	ko'rjesa	ko'rjeses	ko'rjesa	ko'rjesem	ko'rjesew	ko'rjesen
Lli	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Pa	kor'yes	kor'yeses	kor'yes	kor'yesem	kor'yesew	kor'yesen
Pe	ko'rjes	ko'rieses	ko'rjes	ko'rjesem	ko'rjesew	ko'rjesen
RC	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Re	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	ko'resem kore'yesem	ko'resew kore'yesew	kori'yesen
Ro	kori'yes(a)	kori'yeses	kori'yes(a)	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Ti	kore'yes(a)	kore'yeses	kore'yes(a)	kore'yesem	kore'yesew	kore'yesen
To	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Vi	kori'yes	kori'yeses	kori'yes	kori'yesem	kori'yesew	kori'yesen
Xe	kore'yes	kore'yeses	kore'yes	kore'yesem	kore'yesew	kore'yesen

2.3.2.3. *Créixer*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	'krejfe	krej'fen	kres'kut / krejf'kut
Aldr	'krejfe	krej'fen	kres'kut / krejf'kut
Alf	'krejfe	krej'fen	krejf'kut
Amp	'krejfe	krej'fen	krejf'kut
Amt	'krejfe	krej'fen	kres'kut
Be	'krejfe	krej'fen	krejf'kut
Bi	'krejfe	krej'fen	kres'kut / krejf'kut
Cs	'krejfe	krej'fen	krej'fut / krejf'kut
Có	'krejfe	krej'fen	kres'kut
Cv	'krejfe	krej'fen	krej'fut
Je	'krejfe	krej'fen	krej'fut
JM	'krejfe	krej'fen	krej'fut / krejf'kut
Lli	'krejfe	krej'fen	kres'kut / krejf'kut
Pa	'krejfe	krej'fen	krejf'kut
Pe	'krejfe	krej'fen	krejf'kut
RC	'krejfe	krej'fen	krej'fut
Re	'krejfe	krej'fen	krejf'kut
Ro	'krejfe	krej'fen	kres'kut
Ti	'krejfe	krej'fen	krej'fut
To	'krejfe	krej'fen	kres'kut
Vi	'krejfe	krej'fen	krej'fut
Xe	'krejfe	krej'fen	krejf'kut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Aldr	'krejf	'krej'iyē	krej'fem	krej'few	'krej'iyen
Alf	'krejf	'krej'iyē	krej'fem	krej'few	'krej'iyen
Amp	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Amt	'krejf	'krej'jē	krej'fem	krej'few	'krej'jen
Be	'krejf	'krej'iyē	krej'fem	krej'few	'krej'iyen
Bi	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Cs	'krejf	'krej'iyē	krej'fem	krej'few	'krej'iyen
Có	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Cv	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Je	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
JM	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Lli	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Pa	'krejf	'krej'iyē	krej'fem	krej'few	'krej'iyen
Pe	'krejf	'krej'jē	krej'fem	krej'few	'krej'jen
RC	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Re	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Ro	'krejf	'krej'(k)iyē	krej'fem	krej'few	'krej'(k)iyen
Ti	'krejf	'krej'ka	krej'fem	krej'few	'krej'ken
To	'krejf	'krej'iyē	krej'fem	krej'few	'krej'iyen
Vi	'krejf	'krej'ke	krej'fem	krej'few	'krej'ken
Xe	'krejf	'krej'iyē	krej'fem	krej'few	'krej'iyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Aldr	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Alf	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Amp	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Amt	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Be	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Bi	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Cs	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Có	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Cv	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Je	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
JM	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Lli	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Pa	'krejko	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Pe	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
RC	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Re	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Ro	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Ti	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
To	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Vi	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen
Xc	'krejfo	'krejfes	'krejf	krej' fem	krej' few	'krejfen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Aldr	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Alf	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Amp	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Amt	krej' fie	krej' fies	krej' fie	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Be	krej' fie	krej' fies	krej' fie	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Bi	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Cs	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Có	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Cv	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Je	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
JM	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Lli	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Pa	krej' fid	krej' fies	krej' fid	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Pe	krej' fie	krej' fies	krej' fie	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
RC	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Re	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Ro	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Ti	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
To	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Vi	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien
Xc	krej' fia	krej' fies	krej' fia	krej' fiem	krej' fiew	krej' fien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Aldr	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Alf	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Amp	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Amt	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Be	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Bi	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Cs	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Có	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Cv	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Je	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
JM	krejfe're krejja're	krejfe'ras krejja'ras	krejfe'ra krejja'ra	krejfe'rem krejja'rem	krejfe'rew krejja'rew	krejfe'ran krejja'ran
Lli	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Pa	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'rd	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Pe	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
RC	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Re	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Ro	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Ti	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
To	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Vi	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran
Xe	krejfe're	krejfe'ras	krejfe'ra	krejfe'rem	krejfe'rew	krejfe'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Aldr	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Alf	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Amp	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Amt	krejfe'rie	krejfe'ries	krejfe'rie	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Be	krejfe'rie	krejfe'ries	krejfe'rie	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Bi	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Cs	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Có	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Cv	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Je	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
JM	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Lli	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Pa	krejfe'rid	krejfe'ries	krejfe'rid	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Pe	krejfe'rie	krejfe'ries	krejfe'rie	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
RC	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Re	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Ro	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Ti	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
To	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Vi	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien
Xe	krejfe'ria	krejfe'ries	krejfe'ria	krejfe'riem	krejfe'riew	krejfe'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'krejfiye	'krejfiyes	'krejfiye	krej'fesem	krej'fesew	'krejfiyen
Aldr	'krejfiye 'krejfkkiye	'krejfiyes 'krejfkkiyes	'krejfiye 'krejfkkiye	krej'fesem krej'fki'yesem	krej'fesew krej'fki'yesew	'krejfiyen 'krejfkkiye
Alf	'krejfiye	'krejfiyes	'krejfiye	krej'fi'yesem	krej'fi'yesew	'krejfiyen
Amp	'krejfkke	'krejfkkes	'krejfkke	krej'f'kesem	krej'f'kesew	'krejfkken
Amt	'krejfe	'krejfes	'krejfe	krej'fem krej'fesem	krej'few krej'fesew	'krejfjen
Be	'krejfiye	'krejfiyes	'krejfiye	krej'fesem	krej'fesew	'krejfiyen
Bi	'krejfkke 'krejfiye	'krejfkkes 'krejfiyes	'krejfkke 'krejfiye	krej'f'kesem	krej'f'kesew	'krejfkken 'krejfiyen
Cs	'kreskiye 'krejfiye 'krejfkkiye	'kreskiyes 'krejfiyes 'krejfkkiyes	'kreskiye 'krejfiye 'krejfkkiye	krej'fesem krej'f'kesem	krej'fesew krej'f'kesew	'kreskiyen 'krejfiyen 'krejfkkiye
Có	'krejfkke	'krejfkkes	'krejfkke	krej'f'kesem krej'fesem	krej'f'kesew krej'fesew	'krejfkken
Cv	'krejf(j)e	'krejf(j)es	'krejf(j)e	krej'fesem	krej'fesew	'krejf(j)en
Je	'krejfkke 'krejfiye	'krejfkkes 'krejfiyes	'krejfkke 'krejfiye	krej'fesem krej'f'kesem	krej'fesew krej'f'kesew	'krejfkken 'krejfiyen
JM	'krejfkke 'krejf(j)e	'krejfkkes 'krejf(j)es	'krejfkke 'krejf(j)e	krej'fesem	krej'fesew	'krejfkken 'krejf(j)en
Lli	'krejfk(iy)e	'krejfk(iy)es	'krejfk(iy)e	krej'fesem	krej'fesew	'krejfk(iy)en
Pa	'krejfiyo 'krejfkko	'krejfiyos 'krejfkkes	'krejfiyo 'krejfkko	krej'fesem	krej'fesew	'krejfiyen 'krejfkken
Pe	'krejfe	'krejfes	'krejfe	'krejfejem krej'fesem	'krejfewew krej'fesew	'krejfjen
RC	'krejfkke	'krejfkkes	'krejfkke	krej'f'kesem	krej'f'kesew	'krejfkken
Re	'krejfkke	'krejfkkes	'krejfkke	krej'f'kesem	krej'f'kesew	'krejfkken
Ro	'krejfk(iy)e	'krejfk(iy)es	'krejfk(iy)e	krej'fesem	krej'fesew	'krejfk(iy)en
Ti	'krejfiya 'krejfkka	'krejfiyes 'krejfkkes	'krejfiya 'krejfkka	krej'fesem	krej'fesew	'krejfiyen 'krejfkken
To	'krejfiye	'krejfiyes	'krejfiye	krej'fesem krej'fi'yesem	krej'fesew krej'fi'yesew	'krejfiyen
Vi	'krejfkkiye	'krejfkkiyes	'krejfkkiye	krej'f'kesem	krej'f'kesew	'krejfkkiye
Xe	'krejfiye	'krejfiyes	'krejfiye	krej'fi'yesem	krej'fi'yesew	'krejfiyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	krejfi'yes(a)	krejfi'yeses	krejfi'yes(a)	krej'jesem krejfi'yesem	krej'jesew krejfi'yesew	krejfi'yesen
Aldr	krejfi'kes krejfi'ki'yes	krejfi'keses krejfi'ki'yeses	krejfi'kes krejfi'ki'yes	krejfi'kesem	krejfi'kesew	krejfi'kesen krejfi'ki'yesen
Alf	krejfi'yes(a)	krejfi'yeses	krejfi'yes(a)	krejfi'yesem	krejfi'yesew	krejfi'yesen
Amp	krejfi'kes	krejfi'keses	krejfi'kes	krejfi'kesem	krejfi'kesew	krejfi'kesen
Amt	krej'jes	krej'jeses	krej'jes	krej'jesem	krej'jesew	krej'jesen
Be	krej'jes	krej'jeses	krej'jes	krej'jesem	krej'jesew	krej'jesen
Bi	krejfi'kes	krejfi'keses	krejfi'kes	krejfi'kesem	krejfi'kesew	krejfi'kesen
Cs	kres'kes(a) krej'jes(a) krejfi'kes(a)	kres'keses krej'jeses krejfi'keses	kres'kes(a) krej'jes(a) krejfi'kes(a)	krej'jesem krejfi'kesem	krej'jesew krejfi'kesew	kres'kesen krej'jesen krejfi'kesen
Có	krejfi'kes(a) krej'jes(a)	krejfi'keses krej'jeses	krejfi'kes(a) krej'jes(a)	krejfi'kesem krej'jesem	krejfi'kesew krej'jesew	krejfi'kesen krej'jesen
Cv	krej'jes	krej'jeses	krej'jes	krej'jesem	krej'jesew	krej'jesen
Je	krejfi'kes	krejfi'keses	krejfi'kes	krejfi'kesem	krejfi'kesew	krejfi'kesen
JM	krej'jes	krej'jeses	krej'jes	krej'jesem	krej'jesew	krej'jesen
Lli	krejfi'kes	krejfi'keses	krejfi'kes	krejfi'kesem	krejfi'kesew	krejfi'kesen
Pa	krej'jes	krej'jeses	krej'jes	krej'jesem	krej'jesew	krej'jesen
Pe	krej'jes	krej'jeses	krej'jes	krej'jesem	krej'jesew	krej'jesen
RC	krejfi'kes	krejfi'keses	krejfi'kes	krejfi'kesem	krejfi'kesew	krejfi'kesen
Re	krejfi'kes(a)	krejfi'keses	krejfi'kes(a)	krejfi'kesem	krejfi'kesew	krejfi'kesen
Ro	krejfi'kes(a)	krejfi'keses	krejfi'kes(a)	krejfi'kesem	krejfi'kesew	krejfi'kesen
Ti	krejfi'kesa krej'jesa	krejfi'keses krej'jeses	krejfi'kesa krej'jesa	krejfi'kesem krej'jesem	krejfi'kesew krej'jesew	krejfi'kesen krej'jesen
To	krejfi'yes krej'jes	krejfi'yeses krej'jeses	krejfi'yes krej'jes	krejfi'yesem krej'jesem	krejfi'yesew krej'jesew	krejfi'yesen krej'jesen
Vi	krejfi'kes(a)	krejfi'keses	krejfi'kes(a)	krejfi'kesem	krejfi'kesew	krejfi'kesen
Xe	krejfi'yes	krejfi'yeses	krejfi'yes	krejfi'yesem	krejfi'yesew	krejfi'yesen

2.3.2.4. *Creure*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	'krewre	kre'en	kre'yut
Aldr	'krewre	kre'jen	kre'yut
Alf	'krewre	kre'(j)en	kre'yut
Amp	'krewre	kre'en	kre'yut
Amt	'krewre	kre'jen	kre'yut
Be	'krewre	kre'en	kre'yut
Bí	'krewre	kre'en	kre'yut
Cs	'krewre	kre'en	kre'yut
Có	'krewre	kre'en	kre'yut
Cv	'krewre	kre'en	kre'yut
Je	'krewre	kre'en	kre'yut
JM	'krewre	kre'en	kre'yut
Lli	'krewre	kre'jen	kre'yut
Pa	'krewre	kre'en	kre'yut
Pe	'krewre	kre'en	kre'yut
RC	'krewre	kre'en	kre'yut
Re	'krewre	kre'en	kre'yut
Ro	'krewre	kre'en	kre'yut
Ti	'krewre	kre'en	kre'yut
To	'krewre	kre'en	kre'yut
Vi	'krewre	kre'en	kre'yut
Xe	'krewre	kre'jen	kre'yut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Aldr	'krew	'kreɣe	kre'jem	kre'jew	'kreɣen
Alf	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Amp	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Amt	'krew	'kreɣɟɛ	kre'em	kre'ew	'kreɣjen
Be	'krew	'kreɣ(iɣ)ɛ	kre'ɣem	kre'ew	'kreɣ(iɣ)en
Bí	'krew	'kreɣe	kre'ɣem	kre'ew	'kreɣen
Cs	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Có	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Cv	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Je	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
JM	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Lli	'krew	'kreɣe	kre'jem	kre'jew	'kreɣen
Pa	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Pe	'krew	'kreɣɟɛ	kre'em	kre'ew	'kreɣjen
RC	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Re	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Ro	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Ti	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
To	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Vi	'krew	'kreɣe	kre'em	kre'ew	'kreɣen
Xe	'krew	'kreɣe	kre'(j)em	kre'(j)ew	'kreɣen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Aldr	'krek	'krews	'krew	kre'jem	kre'jew	'krewen
Alf	'krek	'krews	'krew	kre'(j)em	kre'(j)ew	'krewen
Amp	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Amt	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Be	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Bí	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Cs	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Có	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Cv	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Je	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
JM	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Lli	'krek	'krews	'krew	kre'jem	kre'jew	'krewen
Pa	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Pe	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
RC	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Re	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Ro	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Ti	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
To	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Vi	'krek	'krews	'krew	kre'em	kre'ew	'krewen
Xe	'krek	'krews	'krew	kre'(j)em	kre'(j)ew	'krewen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Aldr	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Alf	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Amp	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Amt	kre'ie	kre'ies	kre'ie	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Be	kre'ie	kre'ies	kre'ie	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Bí	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Cs	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Có	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Cv	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Je	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
JM	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Lli	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Pa	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Pe	kre'ie	kre'ies	kre'ie	kre'iem	kre'iew	kre'ien
RC	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Re	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Ro	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Ti	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
To	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Vi	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien
Xe	kre'ia	kre'ies	kre'ia	kre'iem	kre'iew	kre'ien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Aldr	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Alf	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Amp	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Amt	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Be	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Bí	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Cs	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Có	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Cv	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Je	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
JM	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Lli	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Pa	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Pe	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
RC	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Re	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Ro	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Ti	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
To	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Vi	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran
Xe	krew're	krew'ras	krew'ra	krew'rem	krew'rew	krew'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Aldr	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Alf	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Amp	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Amt	krew'rië	krew'ries	krew'rië	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Be	krew'rië	krew'ries	krew'rië	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Bí	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Cs	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Có	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Cv	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Je	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
JM	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Lli	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Pa	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Pe	krew'rië	krew'ries	krew'rië	krew'riem	krew'riew	krew'rien
RC	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Re	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Ro	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Ti	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
To	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Vi	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien
Xe	krew'ria	krew'ries	krew'ria	krew'riem	krew'riew	krew'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Aldr	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Alf	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Amp	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Amt	'kreɣɟɛ	'kreɣɟes	'kreɣɟɛ	kre'ɣesem kre'ɣem	kre'ɣesew kre'ɣew	'kreɣɟen
Be	'kreɣ(iɣ)ɛ	'kreɣ(iɣ)es	'kreɣ(iɣ)ɛ	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣ(iɣ)en
Bí	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Cs	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Có	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Cv	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Je	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
JM	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Lli	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Pa	'kreɣa	'kreɣes	'kreɣa	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Pe	'kreɣɟɛ	'kreɣɟes	'kreɣɟɛ	kre'ɣesem 'kreɣɟem	kre'ɣesew 'kreɣɟew	'kreɣɟen
RC	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Re	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Ro	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Ti	'kreɣa	'kreɣes	'kreɣa	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
To	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Vi	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen
Xe	'kreɣe	'kreɣes	'kreɣe	kre'ɣesem	kre'ɣesew	'kreɣen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Aldr	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Alf	kre'ɣes(a)	kre'ɣeses	kre'ɣes(a)	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Amp	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Amt	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Be	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Bí	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Cs	kre'ɣes(a)	kre'ɣeses	kre'ɣes(a)	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Có	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Cv	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Je	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
JM	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Lli	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Pa	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Pe	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
RC	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Re	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Ro	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Ti	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
To	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Vi	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen
Xe	kre'ɣes	kre'ɣeses	kre'ɣes	kre'ɣesem	kre'ɣesew	kre'ɣesen

2.3.2.5. *Dir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	'di	di'en	'dit
Aldr	'di	di'en	'dit
Alf	'di	di'en	'dit
Amp	'di	di'en	'dit
Amt	'di	di'en	'dit
Be	'di	di'en	'dit
Bi	'di	di'en	'dit
Cs	'di	di'en	'dit
Có	'di	di'en	'dit
Cv	'di	di'en	'dit
Je	'di	di'en	'dit
JM	'di	di'en	'dit
Lli	'di	di'en	'dit
Pa	'di	di'en	'dit
Pe	'di	di'en	'dit
RC	'di	di'en	'dit
Re	'di	di'en	'dit
Ro	'di	di'en	'dit
Ti	'di	di'en	'dit
To	'di	di'en	'dit
Vi	'di	di'en	'dit
Xe	'di	di'en	'dit

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'diyes / 'dis	'diye	di'yem / di'em	di'ew	'diyen
Aldr	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Alf	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Amp	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Amt	'di(s)	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Be	'diyes / 'dis	'diy(j)ε	di'em	di'ew	'diy(j)en
Bi	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Cs	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Có	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Cv	'diyes / 'dis	'diye	di'yem / di'em	di'ew	'diyen
Je	'diyes / 'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
JM	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Lli	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Pa	'dis	'diyp	di'em	di'ew	'diyen
Pe	'dis	'diy(j)ε	di'em	di'ew	'diy(j)en
RC	'diyes / 'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Re	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Ro	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Ti	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
To	'diyes / 'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Vi	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen
Xe	'dis	'diye	di'em	di'ew	'diyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Aldr	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Alf	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Amp	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Amt	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Be	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Bi	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Cs	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Có	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Cv	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Je	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
JM	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Lli	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Pa	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Pe	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
RC	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Re	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Ro	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Ti	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
To	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Vi	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen
Xe	'dik	'diws	'diw	di'em	di'ew	'diwen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Aldr	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Alf	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Amp	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Amt	'diε	'dies	'diε	'diem	'diew	'dien
Be	'diε	'dies	'diε	'diem	'diew	'dien
Bi	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Cs	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Có	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Cv	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Je	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
JM	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Lli	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Pa	'diɔ	'dies	'diɔ	'diem	'diew	'dien
Pe	'diε	'dies	'diε	'diem	'diew	'dien
RC	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Re	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Ro	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Ti	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
To	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Vi	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien
Xe	'dia	'dies	'dia	'diem	'diew	'dien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Aldr	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Alf	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Amp	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Amt	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Be	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Bi	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Cs	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Có	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Cv	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Je	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
JM	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Lli	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Pa	dí're	dí'ras	dí'rb	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Pe	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
RC	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Re	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Ro	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Ti	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
To	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Vi	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran
Xe	dí're	dí'ras	dí'ra	dí'rem	dí'rew	dí'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Aldr	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Alf	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Amp	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Amt	dí'rie	dí'ries	dí'rie	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Be	dí'rie	dí'ries	dí'rie	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Bi	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Cs	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Có	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Cv	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Je	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
JM	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Lli	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Pa	dí'rib	dí'ries	dí'rib	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Pe	dí'rie	dí'ries	dí'rie	dí'riem	dí'riew	dí'rien
RC	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Re	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Ro	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Ti	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
To	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Vi	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien
Xe	dí'ria	dí'ries	dí'ria	dí'riem	dí'riew	dí'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Aldr	‘diy(iy)e	‘diy(iy)es	‘diy(iy)e	di’yesem	di’yesew	‘diy(iy)en
Alf	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Amp	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Amt	‘diyε	‘diyes	‘diyε	di’yesem / di’yem	di’yesew / di’yew	‘diyen
Be	‘diyje	‘diyjes	‘diyje	di’yesem	di’yesew	‘diyjen
Bi	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Cs	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Có	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Cv	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Je	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
JM	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Lli	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Pa	‘diyɸ	‘diyes	‘diyɸ	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Pe	‘diy(j)ε	‘diy(j)es	‘diy(j)ε	‘diyjem / di’yesem	‘diyjew / di’yesew	‘diy(j)en
RC	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Re	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Ro	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Ti	‘diya	‘diyes	‘diya	di’yesem	di’yesew	‘diyen
To	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Vi	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen
Xe	‘diye	‘diyes	‘diye	di’yesem	di’yesew	‘diyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	di’yes(a)	di’yeses	di’yes(a)	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Aldr	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Alf	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Amp	di’yes(a)	di’yeses	di’yes(a)	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Amt	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Be	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Bi	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Cs	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Có	di’yes(a)	di’yeses	di’yes(a)	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Cv	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Je	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
JM	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Lli	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Pa	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Pe	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
RC	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Re	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Ro	di’yes(a)	di’yeses	di’yes(a)	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Ti	di’yes(a)	di’yeses	di’yes(a)	di’yesem	di’yesew	di’yesen
To	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Vi	di’yes(a)	di’yeses	di’yes(a)	di’yesem	di’yesew	di’yesen
Xe	di’yes	di’yeses	di’yes	di’yesem	di’yesew	di’yesen

2.3.2.6. *Fer*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	'fe	'fen	'fet
Aldr	'fe	'fen	'fet
Alf	'fe	'fen	'fet
Amp	'fe	'fen	'fet
Amt	'fe	'fen	'fet
Be	'fe	'fen	'fet
Bí	'fe	'fen	'fet
Cs	'fe	'fen	'fet
Có	'fe	'fen	'fet
Cv	'fe	'fen	'fet
Je	'fe	'fen	'fet
JM	'fe	'fen	'fet
Lli	'fe	'fen	'fet
Pa	'fe	'fen	'fet
Pe	'fe	'fen	'fet
RC	'fe	'fen	'fet
Re	'fe	'fen	'fet
Ro	'fe	'fen	'fet
Ti	'fe	'fen	'fet
To	'fe	'fen	'fet
Vi	'fe	'fen	'fet
Xe	'fe	'fen	'fet

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'fes	'fas(iy)e	'fem	'few	'fas(iy)en
Aldr	'fes	'fas(iy)e	'fem	'few	'fas(iy)en
Alf	'fes	'fajye / 'fase	'fem	'few	'fajyen / 'fasen
Amp	'fes	'fas(iy)e	'fem	'few	'fas(iy)en
Amt	'fes	'fasje	'fem	'few	'fasjen
Be	'fes	'fajye	'fem	'few	'fajyen
Bí	'fes	'fas(iy)e	'fem	'few	'fas(iy)en
Cs	'fes	'fase	'fem	'few	'fasen
Có	'fes	'fase	'fem	'few	'fasen
Cv	'fes	'fas(j)e	'fem	'few	'fas(j)en
Je	'fes	'fas(iy)e	'fem	'few	'fas(iy)en
JM	'fes	'fasje	'fem	'few	'fasjen
Lli	'fes	'fase	'fem	'few	'fasen
Pa	'fes	'fajye	'fem	'few	'fajyen
Pe	'fes	'fasje	'fem	'few	'fasjen
RC	'fes	'fas(iy)e	'fem	'few	'fas(iy)en
Re	'fes	'fas(iy)e	'fem	'few	'fas(iy)en
Ro	'fes	'fas(iy)e	'fem	'few	'fas(iy)en
Ti	'fes	'fase	'fem	'few	'fasen
To	'fes	'fas(iy)e	'fem	'few	'fas(iy)en
Vi	'fes	'fase	'fem	'few	'fasen
Xe	'fes	'fajye	'fem	'few	'fajyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Aldr	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Alf	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Amp	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Amt	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Be	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Bí	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Cs	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Có	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Cv	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Je	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
JM	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Lli	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Pa	'fatj	'fas	'fɔ	'fem	'few	'fan
Pe	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
RC	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Re	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Ro	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Ti	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
To	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Vi	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan
Xe	'fatj	'fas	'fa	'fem	'few	'fan

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Aldr	'fe(j)a	'fe(j)es	'fe(j)a	'fe(j)em	'fe(j)ew	'fe(j)en
Alf	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Amp	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Amt	'feɛ	'fe(j)es	'feɛ	'fe(j)em	'fe(j)ew	'fe(j)en
Be	'feɛ	'fees	'feɛ	'feem	'few	'feen
Bí	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Cs	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Có	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Cv	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Je	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
JM	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Lli	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Pa	'fɛɔ	'fe(j)es	'fɛɔ	'fe(j)em	'fe(j)ew	'fe(j)en
Pe	'feɛ	'fe(j)es	'feɛ	'fe(j)em	'fe(j)ew	'fe(j)en
RC	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Re	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Ro	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Ti	'fea	'fees	'fea	'fe(j)em	'fe(j)ew	'feen
To	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Vi	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen
Xe	'fea	'fees	'fea	'feem	'few	'feen

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Aldr	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Alf	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Amp	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Amt	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Be	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Bí	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Cs	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Có	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Cv	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Je	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
JM	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Lli	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Pa	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Pe	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
RC	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Re	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Ro	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Ti	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
To	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Vi	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran
Xe	fa're	fa'ras	fa'ra	fa'rem	fa'rew	fa'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Aldr	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Alf	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Amp	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Amt	fa'rië	fa'ries	fa'rië	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Be	fa'rië	fa'ries	fa'rië	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Bí	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Cs	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Có	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Cv	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Je	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
JM	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Lli	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Pa	fa'rið	fa'ries	fa'rið	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Pe	fa'rië	fa'ries	fa'rië	fa'riem	fa'riew	fa'rien
RC	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Re	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Ro	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Ti	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
To	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Vi	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien
Xe	fa'ria	fa'ries	fa'ria	fa'riem	fa'riew	fa'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Aldr	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Alf	'fajye 'fase	'fajyes 'fases	'fajye 'fase	'fesem	'feseu	'fajyen 'fasen
Amp	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Amt	'fasjɛ	'fasjes	'fasjɛ	'fesem	'feseu	'fasjen
Be	'fajyɛ	'fajyes	'fajyɛ	'fesem	'feseu	'fajyen
Bí	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Cs	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Có	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Cv	'fas(j)e	'fas(j)es	'fas(j)e	'fesem	'feseu	'fas(j)en
Je	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
JM	'fasje	'fasjes	'fasje	'fesem	'feseu	'fasjen
Lli	'fase	'fases	'fase	'fesem	'feseu	'fasen
Pa	'fajyɔ	'fajyes	'fajyɔ	'fesem	'feseu	'fajyen
Pe	'fasjɛ	'fasjes	'fasjɛ	'fesem	'feseu	'fasjen
RC	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Re	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Ro	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Ti	'fase 'fasiya	'fases 'fasiyes	'fase 'fasiya	'fesem	'feseu	'fasen 'fasiyen
To	'fas(iy)e	'fas(iy)es	'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fas(iy)en
Vi	'fase	'fases	'fase	'fesem	'feseu	'fasen
Xe	'fajye 'fas(iy)e	'fajyes 'fas(iy)es	'fajye 'fas(iy)e	'fesem	'feseu	'fajyen 'fas(iy)en

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
Aldr	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
Alf	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
Amp	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
Amt	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
Be	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
Bí	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
Cs	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
Có	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
Cv	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
Je	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
JM	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
Lli	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
Pa	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
Pe	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
RC	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
Re	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen
Ro	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
Ti	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
To	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
Vi	'fes(a)	'fes(es)	'fes(a)	'fesem	'feseu	'fesen
Xe	'fes	'fes(es)	'fes	'fesem	'feseu	'fesen

2.3.2.7. *Haver*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	a'βε	a'βen	a'γut
Aldr	a'βε	a'βen	a'γut
Alf	a'βε	a'βen	a'γut
Amp	a'βε	a'βen	a'γut
Amt	a'βε	a'βen	a'γut
Be	a'βε	a'βen	a'γut
Bí	a'βε	a'βen	a'γut
Cs	a'βε	a'βen	a'γut
Có	a'βε	a'βen	a'γut
Cv	a'βε	a'βen	a'γut
Je	a'βε	a'βen	a'γut
JM	a'βε	a'βen	a'γut
Lli	a'βε	a'βen	a'γut
Pa	a've	a'ven	a'γut
Pe	a'βε	a'βen	a'γut
RC	a'βε	a'βen	a'γut
Re	a'βε	a'βen	a'γut
Ro	a'βε	a'βen	a'γut
Ti	a'βε	a'βen	a'γut
To	a'βε	a'βen	a'γut
Vi	a'βε	a'βen	a'γut
Xe	a'βε	a'βen	a'γut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Aldr	'ajyes	'ajye	a(j)'yesem	a(j)'yesew	'ajyen
Alf	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Amp	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Amt	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Be	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Bí	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Cs	'ajyes	'ajye	a(j)'yesem	a(j)'yesew	'ajyen
Có	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Cv	'ajyes	'ajye	(a'γ)esem	(a'γ)esew	'ajyen
Je	'ajyes	'ajye	(a'γ)esem	(a'γ)esew	'ajyen
JM	'ajyes	'ajye	(a'γ)esem	(a'γ)esew	'ajyen
Lli	'ajyes	'ajye	(a'γ)esem	(a'γ)esew	'ajyen
Pa	'ajyos	'ajya	a'yesem	a'yesew	'ajyon
Pe	'ajyes	'ajye	'ajyem	'ajyew	'ajyen
RC	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Re	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Ro	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Ti	'ajyes	'ajya	a'yesem	a'yesew	'ajyen
To	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Vi	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Xe	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Aldr	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Alf	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Amp	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Amt	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Be	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Bí	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Cs	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Có	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Cv	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Je	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
JM	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Lli	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Pa	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Pe	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
RC	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Re	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Ro	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Ti	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
To	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Vi	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an
Xe	'aj	'as	'a	'am	'aw	'an

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Aldr	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Alf	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Amp	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Amt	(a)'βie	(a)'βies	(a)'βie	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Be	(a)'βie	(a)'βies	(a)'βie	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Bí	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Cs	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Có	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Cv	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Je	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
JM	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Lli	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Pa	(a)'via	(a)'vies	(a)'via	(a)'viem	(a)'view	(a)'vien
Pe	(a)'βie	(a)'βies	(a)'βie	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
RC	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Re	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Ro	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Ti	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
To	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Vi	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien
Xe	(a)'βia	(a)'βies	(a)'βia	(a)'βiem	(a)'βiew	(a)'βien

	Futur					
	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Aldr	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Alf	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Amp	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Amt	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Be	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Bí	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Cs	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Có	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Cv	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Je	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
JM	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Lli	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Pa	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Pe	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
RC	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Re	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Ro	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Ti	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
To	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Vi	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran
Xe	aw're	aw'ras	aw'ra	aw'rem	aw'rew	aw'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	aw'ria a'çera	aw'ries a'çeres	aw'ria a'çera	aw'riem a'çerem	aw'riew a'çerew	aw'rien a'çeren
Aldr	aw'ria a'çera	aw'ries a'çeres	aw'ria a'çera	aw'riem a'çerem	aw'riew a'çerew	aw'rien a'çeren
Alf	aw'ria a'çera	aw'ries a'çeres	aw'ria a'çera	aw'riem a'çerem	aw'riew a'çerew	aw'rien a'çeren
Amp	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Amt	aw'riè	aw'ries	aw'riè	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Be	aw'riè	aw'ries	aw'riè	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Bí	aw'ria a'çera	aw'ries a'çeres	aw'ria a'çera	aw'riem a'çerem	aw'riew a'çerew	aw'rien a'çeren
Cs	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Có	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Cv	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Je	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
JM	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Lli	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Pa	aw'ria a'çera	aw'ries a'çeres	aw'ria a'çera	aw'riem a'çerem	aw'riew a'çerew	aw'rien a'çeren
Pe	aw'riè	aw'ries	aw'riè	aw'riem	aw'riew	aw'rien
RC	aw'ria a'çera	aw'ries a'çeres	aw'ria a'çera	aw'riem a'çerem	aw'riew a'çerew	aw'rien a'çeren
Re	aw'ria a'çera	aw'ries a'çeres	aw'ria a'çera	aw'riem a'çerem	aw'riew a'çerew	aw'rien a'çeren
Ro	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Ti	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
To	aw'ria a'çera	aw'ries a'çeres	aw'ria a'çera	aw'riem a'çerem	aw'riew a'çerew	aw'rien a'çeren
Vi	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien
Xe	aw'ria	aw'ries	aw'ria	aw'riem	aw'riew	aw'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Aldr	'ajye	'ajyes	'ajye	a(j)'yesem	a(j)'yesew	'ajyen
Alf	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Amp	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Amt	'ajyε	'ajyes	'ajyε	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Be	'ajyε	'ajyes	'ajyε	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Bí	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Cs	'ajye	'ajyes	'ajye	a(j)'yesem	a(j)'yesew	'ajyen
Có	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Cv	'ajye	'ajyes	'ajye	(a'γ)esem	(a'γ)esew	'ajyen
Je	'ajye	'ajyes	'ajye	(a'γ)esem	(a'γ)esew	'ajyen
JM	'ajye	'ajyes	'ajye	(a'γ)esem	(a'γ)esew	'ajyen
Lli	'ajye	'ajyes	'ajye	(a'γ)esem	(a'γ)esew	'ajyen
Pa	'ajya	'ajyes / 'ajyos	'ajya / 'ajyo	a'yesem	a'yesew	'ajyen / 'ajyon
Pe	'ajyε	'ajyes	'ajyε	'ajyem	'ajyew	'ajyen
RC	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Re	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Ro	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Ti	'ajya	'ajyes	'ajya	'ajyem	'ajyew	'ajyen
To	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Vi	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen
Xe	'ajye	'ajyes	'ajye	a'yesem	a'yesew	'ajyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	a'yes	a'yeses	a'yes	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Aldr	a'yes	a'yeses	a'yes	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Alf	a'yes(a)	a'yeses	a'yes(a)	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Amp	a'yes	a'yeses	a'yes	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Amt	a'yes	a'yeses	a'yes	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Be	a'yes(ε)	a'yeses	a'yes(ε)	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Bí	a'yes	a'yeses	a'yes	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Cs	(a'γ)es(a)	(a'γ)eses	(a'γ)es(a)	(a'γ)esem	(a'γ)esew	(a'γ)esen
Có	(a'γ)es(a)	(a'γ)eses	(a'γ)es(a)	(a'γ)esem	(a'γ)esew	(a'γ)esen
Cv	(a'γ)es(a)	(a'γ)eses	(a'γ)es(a)	(a'γ)esem	(a'γ)esew	(a'γ)esen
Je	(a'γ)es	(a'γ)eses	(a'γ)es	(a'γ)esem	(a'γ)esew	(a'γ)esen
JM	(a'γ)es	(a'γ)eses	(a'γ)es	(a'γ)esem	(a'γ)esew	(a'γ)esen
Lli	(a'γ)es(a)	(a'γ)eses	(a'γ)es(a)	(a'γ)esem	(a'γ)esew	(a'γ)esen
Pa	a'yes(a)	a'yeses	a'yes(a)	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Pe	a'yes	a'yeses	a'yes	a'yesem	a'yesew	a'yesen
RC	a'yes(a)	a'yeses	a'yes(a)	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Re	(a'γ)es	(a'γ)eses	(a'γ)es	(a'γ)esem	(a'γ)esew	(a'γ)esen
Ro	a'yes	a'yeses	a'yes	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Ti	a'yes(a)	a'yeses	a'yes(a)	a'yesem	a'yesew	a'yesen
To	a'yes	a'yeses	a'yes	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Vi	a'yes(a)	a'yeses	a'yes(a)	a'yesem	a'yesew	a'yesen
Xe	a'yes	a'yeses	a'yes	a'yesem	a'yesew	a'yesen

2.3.2.8. Poder

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Aldr	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Alf	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Amp	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Amt	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Be	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Bí	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Cs	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Có	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Cv	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Je	pu'ye	pu'yen	pu'yut / po'yut
JM	pu'(y)e	pu'(y)en	pu'yut
Lli	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Pa	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Pe	pu'ye	pu'yen	pu'yut
RC	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Re	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Ro	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Ti	pu'ye	pu'yen / po'den	pu'yut
To	pu'ye	pu'yen / po'den	pu'yut
Vi	pu'ye	pu'yen	pu'yut
Xe	pu'ye	pu'yen	pu'yut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Aldr	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Alf	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Amp	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Amt	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Be	'puɣjes	'puɣje	pu'yem	pu'yew	'puɣjen
Bí	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Cs	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Có	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Cv	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Je	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
JM	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Lli	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Pa	'puyes	'puɣɔ	pu'yem	pu'yew	'puyen
Pe	'puɣjes	'puɣje	pu'yem/'puɣjem	pu'yew/'puɣjew	'puɣjen
RC	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Re	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Ro	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Ti	'puyes	'puɣa	pu'yem	pu'yew	'puyen
To	'puyes	'puye	pu'yem	pu'ye)w	'puyen
Vi	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen
Xe	'puyes	'puye	pu'yem	pu'yew	'puyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Aldr	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Alf	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Amp	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Amt	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Be	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Bí	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Cs	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Có	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Cv	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Je	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
JM	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Lli	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Pa	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Pe	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
RC	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Re	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Ro	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Ti	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
To	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Vi	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen
Xe	'puk	'pɔts	'pɔt	po'dem	po'dew	'pɔðen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pu'ðia	pu'ðies	pu'ðia	pu'ðiem	pu'ðiew	pu'ðien
Aldr	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Alf	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Amp	pu'ðia	pu'ðies	pu'ðia	pu'ðiem	pu'ðiew	pu'ðien
Amt	po'ðie	po'ðies	po'ðie	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Be	po'ðie	po'ðies	po'ðie	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Bí	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Cs	pu'ðia	pu'ðies	pu'ðia	pu'ðiem	pu'ðiew	pu'ðien
Có	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Cv	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Je	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
JM	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Lli	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Pa	po'dið	po'dies	po'dið	po'diem	po'diew	po'dien
Pe	po'ðie	po'ðies	po'ðie	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
RC	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Re	pu'ðia	pu'ðies	pu'ðia	pu'ðiem	pu'ðiew	pu'ðien
Ro	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Ti	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
To	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Vi	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien
Xe	po'ðia	po'ðies	po'ðia	po'ðiem	po'ðiew	po'ðien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Aldr	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Alf	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Amp	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Amt	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Be	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Bí	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Cs	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Có	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Cv	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Je	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
JM	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Lli	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Pa	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Pe	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
RC	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Re	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Ro	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Ti	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
To	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Vi	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran
Xe	po'ðre	po'ðras	po'ðra	po'ðrem	po'ðrew	po'ðran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pu'ðria	pu'ðries	pu'ðria	pu'ðriem	pu'ðriew	pu'ðrien
Aldr	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Alf	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Amp	pu'ðria	pu'ðries	pu'ðria	pu'ðriem	pu'ðriew	pu'ðrien
Amt	pu'ðrie	pu'ðries	pu'ðrie	pu'ðriem	pu'ðriew	pu'ðrien
Be	po'ðrie	po'ðries	po'ðrie	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Bí	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Cs	pu'ðria	pu'ðries	pu'ðria	pu'ðriem	pu'ðriew	pu'ðrien
Có	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Cv	pu'ðria po'ðria	pu'ðries po'ðries	pu'ðria po'ðria	pu'ðriem po'ðriem	pu'ðriew po'ðriew	pu'ðrien po'ðrien
Je	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
JM	pu'ðria	pu'ðries	pu'ðria	pu'ðriem	pu'ðriew	pu'ðrien
Lli	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Pa	po'ðrid	po'ðries	po'ðrid	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Pe	po'ðrie	po'ðries	po'ðrie	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
RC	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Re	pu'ðria	pu'ðries	pu'ðria	pu'ðriem	pu'ðriew	pu'ðrien
Ro	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Ti	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
To	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Vi	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien
Xe	po'ðria	po'ðries	po'ðria	po'ðriem	po'ðriew	po'ðrien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Aldr	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Alf	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Amp	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Amt	'puɣɛ	'puɣes	'puɣɛ	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Be	'puɣjɛ	'puɣjes	'puɣjɛ	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣjen
Bí	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Cs	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Có	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Cv	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Je	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
JM	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Lli	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Pa	'puɣɔ	'puɣes	'puɣɔ	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Pe	'puɣjɛ	'puɣjes	'puɣjɛ	pu'ɣesem / 'puɣjem	pu'ɣesew / 'puɣjew	'puɣjen
RC	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Re	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Ro	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Ti	'puɣa	'puɣes	'puɣa	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
To	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Vi	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen
Xe	'puɣe	'puɣes	'puɣe	pu'ɣesem	pu'ɣesew	'puɣen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pu'ɣes(a)	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Aldr	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Alf	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Amp	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Amt	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Be	pu'ɣes(ɛ)	pu'ɣeses	pu'ɣes(ɛ)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Bí	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Cs	pu'ɣes(a)	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Có	pu'ɣes(a)	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Cv	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Je	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
JM	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Lli	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Pa	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Pe	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
RC	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Re	pu'ɣes(a)	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Ro	pu'ɣes(a)	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Ti	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
To	pu'ɣes(a)	pu'ɣeses	pu'ɣes(a)	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Vi	pu'ɣesa	pu'ɣeses	pu'ɣesa	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen
Xe	pu'ɣes	pu'ɣeses	pu'ɣes	pu'ɣesem	pu'ɣesew	pu'ɣesen

2.3.2.9. Saber

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	sapi'ye	sa'ben / sapi'yen	sapi'yut
Aldr	sa'be / sapi'ye	sa'ben / sapi'yen	sapi'yut
Alf	saβi'ye	sa'ben / saβi'yen	saβe'yut
Amp	sapi'ye	sapi'yen	sapi'yut
Amt	sapi'ye	sapi'yen	sapi'yut
Be	sa'be / saβi'ye	sa'ben	sa'but
Bí	sapi'ye	sa'ben / sapi'yen	sapi'yut
Cs	sapi'ye	sapi'yen	sapi'yut
Có	sa'be / sapi'ye	sa'ben / sapi'yen	sa'but / sapi'yut
Cv	sa'be / sapi'(y)e	sa'ben / sapi'(y)en	sa'but / sapi'yut
Je	sapi'ye	sapi'yen	sapi'yut
JM	sapi'(y)e	sapi'(y)en	sapi'yut
Lli	sapi'ye	sapi'yen	sapi'yut
Pa	sa'be / saβi'ye	saβi'yen	saβe'yut
Pe	sa'be / sapi'(y)e	sa'ben / sapi'yen	sapi'yut
RC	sapi'ye	sapi'yen	sapi'yut
Re	sapi'ye / saβi'ye	sa'ben / sapi'yen / saβi'yen	sapi'yut
Ro	sapi'ye	sapi'yen	sapi'yut
Ti	saβi'ye	sa'ben / saβi'yen	saβe'yut
To	sa'be / sapi'ye	sa'ben / sapi'yen	sapi'yut
Vi	sapi'ye	sapi'yen	sapi'yut
Xe	sa'be / sapi'ye	sa'ben / sapi'yen	sa'but / sapi'yut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Aldr	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Alf	'saβiyes	'saβiye	saβi'yem	saβi'yew	'saβiye
Amp	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Amt	'sapjes	'sapje	sapi'yem	sapi'yew	'sapjen
Be	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Bí	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Cs	'sapi(y)es	'sapi(y)e	sapi'(y)em	sapi'(y)ew	'sapi(y)en
Có	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Cv	'sapi(y)es	'sapi(y)e	sapi'(y)em	sapi'(y)ew	'sapi(y)en
Je	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
JM	'sapies	'sapie	sapi'em	sapi'ew	'sapien
Lli	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Pa	'saβiyes	'saβiya	saβi'yem	saβi'yew	'saβiye
Pe	'sapjes	'sapje	'sapjem	'sapjew	'sapjen
RC	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Re	'saβiyes	'saβiye	saβi'yem	saβi'yew	'saβiye
	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Ro	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Ti	'saβiyes	'saβiya	saβi'yem	saβi'yew	'saβiye
	'sapiyes	'sapiya	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
To	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Vi	'sapiyes	'sapiye	sapi'yem	sapi'yew	'sapiyen
Xe	'saβiyes	'saβiye	saβi'yem	saβi'yew	'saβiye

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Aldr	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Alf	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Amp	'se	'sa(p)s	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Amt	'se	'saps	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Be	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Bí	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Cs	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Có	'se	'sa(p)s	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Cv	'se	'sa(p)s	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Je	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
JM	'se	'sa(p)s	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Lli	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Pa	'se	'sa(p)s	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Pe	'se	'sa(p)s	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
RC	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Re	'se	'sa(p)s	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Ro	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Ti	'se	'saps	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
To	'se	'sa(p)s	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Vi	'se	'sa(p)s	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen
Xe	'se	'sas	'sap	sa'βem	sa'βew	'saβen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Aldr	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Alf	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Amp	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Amt	sa'βie	sa'βies	sa'βie	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Be	sa'βie	sa'βies	sa'βie	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Bí	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Cs	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Có	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Cv	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Je	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
JM	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Lli	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Pa	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Pe	sa'βie	sa'βies	sa'βie	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
RC	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Re	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Ro	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Ti	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
To	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Vi	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien
Xe	sa'βia	sa'βies	sa'βia	sa'βiem	sa'βiew	sa'βien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Aldr	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Alf	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Amp	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Amt	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Be	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Bí	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Cs	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Có	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Cv	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Je	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
JM	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Lli	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Pa	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Pe	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
RC	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Re	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Ro	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Ti	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
To	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Vi	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran
Xe	sa'βre	sa'βras	sa'βra	sa'βrem	sa'βrew	sa'βran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Aldr	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Alf	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Amp	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Amt	sa'βrie	sa'βries	sa'βrie	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Be	sa'βrie	sa'βries	sa'βrie	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Bí	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Cs	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Có	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Cv	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Je	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
JM	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Lli	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Pa	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Pe	sa'βrie	sa'βries	sa'βrie	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
RC	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Re	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Ro	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Ti	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
To	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Vi	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien
Xe	sa'βria	sa'βries	sa'βria	sa'βriem	sa'βriew	sa'βrien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Aldr	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Alf	'saβiye	'saβiyes	'saβiye	saβi'yesem	saβi'yesew	'saβiye
Amp	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Amt	'sapje	'sapjes	'sapje	sapi'yem	sapi'yew	'sapjen
Be	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem sa'βesem	sapi'yesew sa'βesew	'sapiyen
Bí	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Cs	'sapi(γ)e	'sapi(γ)es	'sapi(γ)e	sapi'(γ)em	sapi'(γ)ew	'sapi(γ)en
Có	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Cv	'sapi(γ)e	'sapi(γ)es	'sapi(γ)e	sapi'(γ)em	sapi'(γ)ew	'sapi(γ)en
Je	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
JM	'sapie	'sapiyes	'sapie	sapi'esem	sapi'esew	'sapien
Lli	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Pa	'saβiya	'saβiyes	'saβiya	saβi'yesem	saβi'yesew	'saβiye
Pe	'sapje	'sapjes	'sapje	sa'pje 'sapjem	sa'pje 'sapjew	'sapjen
RC	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Re	'saβiye 'sapiye	'saβiyes 'sapiyes	'saβiye 'sapiye	saβi'yesem sapi'yesem	saβi'yesew sapiyesew	'saβiye 'sapiyen
Ro	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Ti	'saβiya 'sapiya	'saβiyes 'sapiyes	'saβiya 'sapiya	saβi'yesem sapi'yesem	saβi'yesew sapiyesew	'saβiye 'sapiyen
To	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Vi	'sapiye	'sapiyes	'sapiye	sapi'yesem	sapi'yesew	'sapiyen
Xe	'saβiye 'sapiye	'saβiyes 'sapiyes	'saβiye 'sapiye	saβi'yesem sapi'yesem	saβi'yesew sapiyesew	'saβiye 'sapiyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Aldr	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Alf	saβi'yes	saβi'yeses	saβi'yes	saβi'yesem	saβi'yesew	saβi'yesen
Amp	sapi'yes(a)	sapi'yeses	sapi'yes(a)	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Amt	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Be	sapi'yes sa'βes	sapi'yeses sa'βeses	sapi'yes sa'βes	sapi'yesem sa'βesem	sapi'yesew sa'βesew	sapi'yesen sa'βesen
Bí	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Cs	sapi'(γ)es(a)	sapi'(γ)eses	sapi'(γ)es(a)	sapi'(γ)esem	sapi'(γ)esew	sapi'(γ)esen
Có	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Cv	sapi'(γ)es	sapi'(γ)eses	sapi'(γ)es	sapi'(γ)esem	sapi'(γ)esew	sapi'(γ)esen
Je	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
JM	sapi'es	sapi'eses	sapi'es	sapi'esem	sapi'esew	sapi'esen
Lli	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Pa	saβi'yes(a)	saβi'yeses	saβi'yes(a)	saβi'yesem	saβi'yesew	saβi'yesen
Pe	sa'pjes	sa'pjeses	sa'pjes	sa'pjesem	sa'pjesew	sa'piesen
RC	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Re	saβi'yes sapi'yes	saβi'yeses sapi'yeses	saβi'yes sapi'yes	saβi'yesem sapi'yesem	saβi'yesew sapi'yesew	saβi'yesen sapi'yesen
Ro	sapi'yes(a)	sapi'yeses	sapi'yes(a)	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Ti	saβi'yes(a) sapi'yes(a)	saβi'yeses sapi'yeses	saβi'yes(a) sapi'yes(a)	saβi'yesem sapi'yesem	saβi'yesew sapi'yesew	saβi'yesen sapi'yesen
To	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Vi	sapi'yes	sapi'yeses	sapi'yes	sapi'yesem	sapi'yesew	sapi'yesen
Xe	saβi'yes	saβi'yeses	saβi'yes	saβi'yesem	saβi'yesew	saβi'yesen

2.3.2.10. *Ser*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	'se	'sen	'siyut
Aldr	'se	'sen	'seyut
Alf	'se	'sen	'seyut
Amp	'se	'sen	'siyut
Amt	'se	'sen	'siyut
Be	'se	'sen	'seyut
Bí	'se	'sen	'siyut
Cs	'se	'sen	'siyut
Có	'se	'sen	'siyut
Cv	'se	'sen	'siyut / se'yut
Je	'se	'sen	'siyut
JM	'se	'sen	'siyut
Lli	'se	'sen	'siyut
Pa	'se	'sen	'seyut
Pe	'se	'sen	'siyut
RC	'se	'sen	'siyut
Re	'se	'sen	'siyut
Ro	'se	'sen	'siyut
Ti	'se	'sen	'seyut
To	'se	'sen	'siyut
Vi	'se	'sen	'siyut
Xe	'se	'sen	'siyut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Aldr	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Alf	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Amp	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Amt	'siyes	'siye	si'yem	si'yew	'siyen
Be	'siyjes	'siyje	si'yem	si'yew	'siyjen
Bí	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Cs	'si(y)es	'si(iy)e	si'(y)esem	si'(y)esew	'si(y)en
Có	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Cv	'si(y)es	'si(iy)e	si'(y)esem	si'(y)esew	'si(y)en
Je	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
JM	'si(y)es	'si(iy)e	si'(y)esem	si'(y)esew	'si(y)en
Lli	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Pa	'siyes	'siyp	si'yesem	si'yesew	'siyen
Pe	'siy(j)es	'siy(j)e	'siy(j)em	'siy(j)ew	'siy(j)en
RC	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Re	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Ro	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Ti	'siyes	'siya	si'yesem	si'yesew	'siyen
To	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Vi	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Xe	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Aldr	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Alf	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Amp	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Amt	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Be	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Bí	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Cs	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Có	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Cv	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Je	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
JM	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Lli	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Pa	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Pe	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
RC	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Re	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Ro	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Ti	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
To	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Vi	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son
Xe	'sok	'ets	'es	'som	'sow	'son

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Aldr	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Alf	'era	'eres	'era	'erem	'erew	'eren
Amp	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Amt	'erε	'eres	'erε	'erem	'erew	'eren
Be	'erε	'eres	'erε	'erem	'erew	'eren
Bí	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Cs	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Có	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Cv	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Je	'era	'eres	'era	'erem	'erew	'eren
JM	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Lli	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Pa	'era	'ere(t)s	'era	'erem	'erew	'eren
Pe	'erε	'erets	'erε	'erem	'erew	'eren
RC	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Re	'era	'ere(t)s	'era	'erem	'erew	'eren
Ro	'era	'eres	'era	'erem	'erew	'eren
Ti	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
To	'era	'erets	'era	'erem	'erew	'eren
Vi	'era	'eres	'era	'erem	'erew	'eren
Xe	'era	'eres	'era	'erem	'erew	'eren

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Aldr	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Alf	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Amp	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Amt	se're	se'ras	se'ra	se'rem	se'rew	se'ran
Be	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Bí	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Cs	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Có	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Cv	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Je	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
JM	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Lli	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Pa	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Pe	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
RC	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Re	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Ro	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Ti	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
To	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Vi	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran
Xe	si're	si'ras	si'ra	si'rem	si'rew	si'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	se'ria/si'ria	se'ries/si'ries	se'ria/si'ria	se'riem/si'riem	se'riew/si'riew	se'rien/si'rien
Aldr	si'ria	si'ries	si'ria	si'riem	si'riew	si'rien
Alf	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien
Amp	si'ria	si'ries	si'ria	si'riem	si'riew	si'rien
Amt	se'rie	se'ries	se'rie	se'riem	se'riew	se'rien
Be	se'rie	se'ries	se'rie	se'riem	se'riew	se'rien
Bí	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien
Cs	si'ria	si'ries	si'ria	si'riem	si'riew	si'rien
Có	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien
Cv	si'ria	si'ries	si'ria	si'riem	si'riew	si'rien
Je	si'ria	si'ries	si'ria	si'riem	si'riew	si'rien
JM	se'ria/si'ria	se'ries/si'ries	se'ria/si'ria	se'riem/si'riem	se'riew/si'riew	se'rien/si'rien
Lli	si'ria	si'ries	si'ria	si'riem	si'riew	si'rien
Pa	si'ria	si'ries	si'ria	si'riem	si'riew	si'rien
Pe	se'rie	se'ries	se'rie	se'riem	se'riew	se'rien
RC	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien
Re	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien
Ro	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien
Ti	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien
To	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien
Vi	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien
Xe	se'ria	se'ries	se'ria	se'riem	se'riew	se'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Aldr	'siɥ(iɥ)e	'siɥ(iɥ)es	'siɥ(iɥ)e	si'yesem	si'yesew	'siɥ(iɥ)en
Alf	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Amp	'siɥ(iɥ)e	'siɥ(iɥ)es	'siɥ(iɥ)e	si'yesem	si'yesew	'siɥ(iɥ)en
Amt	'siɣe	'siyes	'siɣe	si'ɣem	si'ɣew	'siyen
Be	'siɥ(j)ɛ	'siɥ(j)es	'siɥ(j)ɛ	si'yesem	si'yesew	'siɥ(j)en
Bí	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Cs	'si(ɣ)e	'si(ɣ)es	'si(ɣ)e	si'(ɣ)esem	si'(ɣ)esew	'si(ɣ)en
Có	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Cv	'si(ɣ)e	'si(ɣ)es	'si(ɣ)e	si'(ɣ)esem	si'(ɣ)esew	'si(ɣ)en
Je	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
JM	'si(ɣ)e	'si(ɣ)es	'si(iɥ)e	si'(ɣ)esem	si'(ɣ)esew	'si(ɣ)en
Lli	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Pa	'siɥɔ	'siyes	'siɥɔ	si'yesem	si'yesew	'siyen
Pe	'siɥ(j)ɛ	'siɥ(j)es	'siɥ(j)ɛ	'siɥjem si'yesem	'siɥjew si'yesew	'siɥ(j)en
RC	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Re	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Ro	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Ti	'siya	'siyes	'siya	si'yesem	si'yesew	'siyen
To	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Vi	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen
Xe	'siye	'siyes	'siye	si'yesem	si'yesew	'siyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	si'yes 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Aldr	si'yes 'fos	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Alf	si'yes 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Amp	si'yes 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Amt	si'yes 'fos	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Be	si'yes 'fos	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Bí	si'yes 'fos	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Cs	si'yes(a) 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes(a) 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Có	si'yes 'fos	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Cv	si'yes 'fos	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Je	si'yes 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
JM	si'yes(a) 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes(a) 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Lli	si'yes 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Pa	si'yes 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Pe	si'yes fos	si'yeses fofes	si'yes fos	si'yesem fosem	si'yesew fosew	si'yesen fosen
RC	si'yes 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Re	si'yes 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos(a)	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Ro	si'yes 'fos	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Ti	'fos(a)	'fofes	'fos(a)	'fosem	'fosew	'fosen
To	si'yes 'fos(a)	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos(a)	si'yesem fosem	si'yesew fosew	si'yesen fosen
Vi	si'yes 'fos	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen
Xe	si'yes 'fos	si'yeses 'fofes	si'yes 'fos	si'yesem 'fosem	si'yesew 'fosew	si'yesen 'fosen

2.3.2.11. *Veure*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	'bore	be'en	'bist
Aldr	'bere / 'bore	be'en	'bist
Alf	'bore	be'en	'bist
Amp	'bore	be'en	'bist
Amt	'bewre	be'(j)en	'bist
Be	'bewre	be'jen	'bis(t)
Bí	'bore	be'jen	'bis(t)
Cs	'bore	be'en	'bist
Có	'bore	be'en	'bist
Cv	'bore	be'en	'bist
Je	'bere / 'bore	be'en	'bist
JM	'bore	be'en	'bist
Lli	'bore	be'(j)en	'bis(t)
Pa	'vewre	ve'en	'vist
Pe	'bewre	be'(j)en	'bist
RC	'bere / 'bore	be'en	'bis(t)
Re	'bore	be'en	'bist
Ro	'bere / 'bore	be'en	'bis(t)
Ti	'bere / 'bore	be'jen	'bist
To	'bere / 'bore	be'(j)en	'bist
Vi	'bore	be'en	'bist
Xe	'bewre	be'jen	'bist

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Aldr	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Alf	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Amp	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Amt	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Be	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Bí	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Cs	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Có	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Cv	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Je	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
JM	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Lli	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Pa	'vejyes	'vejye	vej'yem	vej'yew	'vejyen
Pe	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
RC	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Re	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Ro	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Ti	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
To	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Vi	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen
Xe	'bejyes	'bejye	bej'yem	bej'yew	'bejyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Aldr	'betʃ	'bews	'bew	be'(j)em	be'(j)ew	'bewen
Alf	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Amp	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Amt	'betʃ	'bews	'bew	be'(j)em	be'(j)ew	'bewen
Be	'betʃ / 'bek	'bews	'bew	be'(j)em	be'(j)ew	'bewen
Bí	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Cs	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Có	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Cv	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Je	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
JM	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Lli	'betʃ	'bews	'bew	be'(j)em	be'(j)ew	'bewen
Pa	'vetʃ	'vews	'vew	ve'em	ve'ew	'vewen
Pe	'betʃ / 'bek	'bews	'bew	be'(j)em	be'(j)ew	'bewen
RC	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Re	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Ro	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Ti	'betʃ	'bews	'bew	be'(j)em	be'(j)ew	'bewen
To	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Vi	'betʃ	'bews	'bew	be'em	be'ew	'bewen
Xe	'betʃ	'bews	'bew	be'(j)em	be'(j)ew	'bewen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
Aldr	'be(j)a	'be(j)es	'be(j)a	'be(j)em	'be(j)ew	'be(j)en
Alf	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
Amp	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
Amt	'be(j)ε/be'ie	'be(j)es/be'ies	'be(j)ε/be'ie	'be(j)em/be'iem	'be(j)ew/be'iew	'be(j)en/be'ien
Be	'beε/be'ie	'bees/be'ies	'beε/be'ie	'beem/be'iem	'beew/be'iew	'been/be'ien
Bí	'be(j)a/be'ia	'be(j)es/be'ies	'be(j)a/be'ia	'be(j)em/be'iem	'be(j)ew/be'iew	'be(j)en/be'ien
Cs	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
Có	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
Cv	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
Je	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
JM	'bea/be'ia	'bees/be'ies	'bea/be'ia	'beem/be'iem	'beew/be'iew	'been/be'ien
Lli	'be(j)a	'be(j)es	'be(j)a	'be(j)em	'be(j)ew	'be(j)en
Pa	'ved	'vees	'ved	'veem	'veew	'veen
Pe	'be(j)ε	'be(j)es	'be(j)ε	'be(j)em	'be(j)ew	'be(j)en
RC	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
Re	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
Ro	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been
Ti	'be(j)a/be'ia	'be(j)es/be'ies	'be(j)a/be'ia	'be(j)em/be'iem	'be(j)ew/be'iew	'be(j)en/be'ien
To	'bea/be'ia	'bees/be'ies	'bea/be'ia	'beem/be'iem	'beew/be'iew	'been/be'ien
Vi	'bea/be'ia	'bees/be'ies	'bea/be'ia	'beem/be'iem	'beew/be'iew	'been/be'ien
Xe	'bea	'bees	'bea	'beem	'beew	'been

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Aldr	bo're/be're	bo'ras/be'ras	bo'ra/be'ra	bo'rem/be'rem	bo'rew/be'rew	bo'ran/be'ran
Alf	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Amp	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Amt	bew're	bew'ras	bew'ra	bew'rem	bew'rew	bew'ran
Be	bew're	bew'ras	bew'ra	bew'rem	bew'rew	bew'ran
Bí	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Cs	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Có	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Cv	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Je	bo're/be're	bo'ras/be'ras	bo'ra/be'ra	bo'rem/be'rem	bo'rew/be'rew	bo'ran/be'ran
JM	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Lli	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Pa	vew're	vew'ras	vew'ra	vew'rem	vew'rew	vew'ran
Pe	bew're	bew'ras	bew'ra	bew'rem	bew'rew	bew'ran
RC	bo're/be're	bo'ras/be'ras	bo'ra/be'ra	bo'rem/be'rem	bo'rew/be'rew	bo'ran/be'ran
Re	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Ro	bo're/be're	bo'ras/be'ras	bo'ra/be'ra	bo'rem/be'rem	bo'rew/be'rew	bo'ran/be'ran
Ti	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
To	bo're/be're	bo'ras/be'ras	bo'ra/be'ra	bo'rem/be'rem	bo'rew/be'rew	bo'ran/be'ran
Vi	bo're	bo'ras	bo'ra	bo'rem	bo'rew	bo'ran
Xe	bew're	bew'ras	bew'ra	bew'rem	bew'rew	bew'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Aldr	bo'ria/be'ria	bo'ries/be'ries	bo'ria/be'ria	bo'riem/be'riem	bo'riew/be'riew	bo'rien/be'rien
Alf	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Amp	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Amt	bew'rie	bew'ries	bew'rie	bew'riem	bew'riew	bew'rien
Be	bew'rie	bew'ries	bew'rie	bew'riem	bew'riew	bew'rien
Bí	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Cs	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Có	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Cv	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Je	bo'ria/be'ria	bo'ries/be'ries	bo'ria/be'ria	bo'riem/be'riem	bo'riew/be'riew	bo'rien/be'rien
JM	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Lli	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Pa	vew'ria	vew'ries	vew'ria	vew'riem	vew'riew	vew'rien
Pe	bew'rie	bew'ries	bew'rie	bew'riem	bew'riew	bew'rien
RC	bo'ria/be'ria	bo'ries/be'ries	bo'ria/be'ria	bo'riem/be'riem	bo'riew/be'riew	bo'rien/be'rien
Re	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Ro	bo'ria/be'ria	bo'ries/be'ries	bo'ria/be'ria	bo'riem/be'riem	bo'riew/be'riew	bo'rien/be'rien
Ti	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
To	bo'ria/be'ria	bo'ries/be'ries	bo'ria/be'ria	bo'riem/be'riem	bo'riew/be'riew	bo'rien/be'rien
Vi	bo'ria	bo'ries	bo'ria	bo'riem	bo'riew	bo'rien
Xe	bew'ria	bew'ries	bew'ria	bew'riem	bew'riew	bew'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Aldr	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Alf	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Amp	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Amt	'bejɣɛ	'bejɣes	'bejɣɛ	bej'ɣem/'bejɣem bej'ɣesem	bej'ɣew/'bejɣew bej'ɣesew	'bejɣen
Be	'bejɣɛ	'bejɣes	'bejɣɛ	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Bí	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Cs	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Có	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Cv	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Je	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
JM	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Lli	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Pa	'vejɣɔ	'vejɣes	'vejɣɔ	vej'ɣesem	vej'ɣesew	'vejɣen
Pe	'bejɣɛ	'bejɣes	'bejɣɛ	'bejɣem/bej'ɣesem	'bejɣew/bej'ɣesew	'bejɣen
RC	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Re	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Ro	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Ti	'bejɣa	'bejɣes	'bejɣa	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
To	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Vi	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen
Xe	'bejɣe	'bejɣes	'bejɣe	bej'ɣesem	bej'ɣesew	'bejɣen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bej'ɣes(a)	bej'ɣeses	bej'ɣes(a)	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Aldr	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Alf	bej'ɣes(a)	bej'ɣeses	bej'ɣes(a)	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Amp	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Amt	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Be	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Bí	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Cs	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Có	bej'ɣes(a)	bej'ɣeses	bej'ɣes(a)	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Cv	bej'ɣes(a)	bej'ɣeses	bej'ɣes(a)	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Je	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
JM	bej'ɣes(a)	bej'ɣeses	bej'ɣes(a)	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Lli	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Pa	vej'ɣes	vej'ɣeses	vej'ɣes	vej'ɣesem	vej'ɣesew	vej'ɣesen
Pe	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
RC	bej'ɣes(a)	bej'ɣeses	bej'ɣes(a)	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Re	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Ro	bej'ɣes(a)	bej'ɣeses	bej'ɣes(a)	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Ti	bej'ɣes(a)	bej'ɣeses	bej'ɣes(a)	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
To	bej'ɣes(a)	bej'ɣeses	bej'ɣes(a)	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Vi	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen
Xe	bej'ɣes	bej'ɣeses	bej'ɣes	bej'ɣesem	bej'ɣesew	bej'ɣesen

2.3.2.12. *Voler*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Aldr	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Alf	bul'ye	bul'yen / bo'len	bul'γut
Amp	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Amt	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Be	bul'ye	bul'yen / bo'len	bul'γut
Bí	bul'ye	bul'yen / bo'len	bul'γut / bol'γut
Cs	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Có	bul'ye / bo'le	bul'yen / bo'len	bul'γut / bol'γut
Cv	bul'ye	bul'yen / bo'len	bul'γut
Je	bul'ye	bul'yen	bul'γut
JM	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Lli	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Pa	vul'ye	vu'yen / vo'len	vul'γut / vol'γut
Pe	bul'ye	bul'yen	bul'γut
RC	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Re	bul'ye / bo'le	bul'yen / bo'len	bul'γut / bol'γut
Ro	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Ti	bul'ye / bol'ye	bul'yen / bol'yen	bul'γut / bol'γut
To	bul'ye / bo'le	bul'yen / bo'len	bul'γut
Vi	bul'ye	bul'yen	bul'γut
Xe	bul'ye	bul'yen	bul'γut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Aldr	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Alf	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Amp	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Amt	'bulɣ(j)es	'bulɣ(j)ɛ	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣ(j)en
Be	'bulɣ(j)es	'bulɣ(j)ɛ	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣ(j)en
Bí	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Cs	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Có	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Cv	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Je	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
JM	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Lli	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Pa	'vuɣes 'vuɣos	'vuɣɔ 'vuɣo	vu'ɣem	vu'ɣew	'vuɣen 'vuɣon
Pe	'bulɣ(j)es	'bulɣ(j)ɛ	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣ(j)en
RC	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Re	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Ro	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Ti	'bulɣes	'bulɣa	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
To	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Vi	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen
Xe	'bulɣes	'bulɣe	bul'ɣem	bul'ɣew	'bulɣen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Aldr	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Alf	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Amp	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Amt	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Be	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Bí	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Cs	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Có	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Cv	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Je	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
JM	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Lli	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Pa	'vuʎ	'vɔls	'vɔl	vo'lem	vo'lew	'vɔlen
Pe	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
RC	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Re	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Ro	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Ti	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
To	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Vi	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen
Xe	'buʎ	'bɔls	'bɔl	bo'lem	bo'lew	'bɔlen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Aldr	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Alf	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Amp	bo'lia/bu'lia	bo'lies/bu'lies	bo'lia/bu'lia	bo'liem/bu'liem	bo'liew/bu'liew	bo'lien/bu'lien
Amt	bo'lie	bo'lies	bo'lie	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Be	bu'lie	bu'lies	bu'lie	bu'liem	bu'liew	bu'lien
Bí	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Cs	bo'lia/bu'lia	bo'lies/bu'lies	bo'lia/bu'lia	bo'liem/bu'liem	bo'liew/bu'liew	bo'lien/bu'lien
Có	bu'lia	bu'lies	bu'lia	bu'liem	bu'liew	bu'lien
Cv	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Je	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
JM	bu'lia	bu'lies	bu'lia	bu'liem	bu'liew	bu'lien
Lli	bu'lia	bu'lies	bu'lia	bu'liem	bu'liew	bu'lien
Pa	vo'lia	vo'lies	vo'lia	vo'liem	vo'liew	vo'lien
Pe	bo'lie	bo'lies	bo'lie	bo'liem	bo'liew	bo'lien
RC	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Re	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Ro	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Ti	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
To	bu'lia	bu'lies	bu'lia	bu'liem	bu'liew	bu'lien
Vi	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien
Xe	bo'lia	bo'lies	bo'lia	bo'liem	bo'liew	bo'lien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Aldr	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Alf	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Amp	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Amt	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Be	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Bí	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Cs	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Có	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Cv	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Je	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
JM	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Lli	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Pa	vol'ðre	vol'ðras	vol'ðra	vol'ðrem	vol'ðrew	vol'ðran
Pe	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
RC	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Re	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Ro	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Ti	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
To	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Vi	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran
Xe	bol'ðre	bol'ðras	bol'ðra	bol'ðrem	bol'ðrew	bol'ðran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bul'ðria	bul'ðries	bul'ðria	bul'ðriem	bul'ðriew	bul'ðrien
Aldr	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Alf	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Amp	bul'ðria	bul'ðries	bul'ðria	bul'ðriem	bul'ðriew	bul'ðrien
Amt	bul'ðrië	bul'ðries	bul'ðrië	bul'ðriem	bul'ðriew	bul'ðrien
Be	bul'ðrië	bul'ðries	bul'ðrië	bul'ðriem	bul'ðriew	bul'ðrien
Bí	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Cs	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Có	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Cv	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Je	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
JM	bul'ðria	bul'ðries	bul'ðria	bul'ðriem	bul'ðriew	bul'ðrien
Lli	bul'ðria	bul'ðries	bul'ðria	bul'ðriem	bul'ðriew	bul'ðrien
Pa	vol'ðria	vol'ðries	vol'ðria	vol'ðriem	vol'ðriew	vol'ðrien
Pe	bol'ðrië	bol'ðries	bol'ðrië	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
RC	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Re	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Ro	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Ti	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
To	bul'ðria	bul'ðries	bul'ðria	bul'ðriem	bul'ðriew	bul'ðrien
Vi	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien
Xe	bol'ðria	bol'ðries	bol'ðria	bol'ðriem	bol'ðriew	bol'ðrien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Aldr	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Alf	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Amp	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Amt	'bulʎ(j)ε	'bulʎ(j)es	'bulʎ(j)ε	bul'ʎesem/'bulʎjem	bul'ʎesew/'bulʎjew	'bulʎ(j)en
Be	'bulʎ(j)ε	'bulʎ(j)es	'bulʎ(j)ε	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎ(j)en
Bí	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Cs	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Có	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Cv	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Je	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
JM	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Lli	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Pa	'vuʎɔ	'vuʎes 'vuʎos	'vuʎɔ 'vuʎo	vuʎ'ʎesem	vuʎ'ʎesew	'vuʎen 'vuʎon
Pe	'bulʎ(j)ε	'bulʎ(j)es	'bulʎ(j)ε	'bulʎjem/bul'ʎesem	'bulʎjew/bul'ʎesew	'bulʎ(j)en
RC	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Re	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Ro	'bulʎ(iʎ)e	'bulʎ(iʎ)es	'bulʎ(iʎ)e	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎ(iʎ)en
Ti	'bulʎa	'bulʎes	'bulʎa	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
To	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Vi	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen
Xe	'bulʎe	'bulʎes	'bulʎe	bul'ʎesem	bul'ʎesew	'bulʎen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Aldr	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Alf	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Amp	bul'ʎes(a)	bul'ʎeses	bul'ʎes(a)	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Amt	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Be	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Bí	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Cs	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Có	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Cv	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Je	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
JM	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Lli	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Pa	vuʎ'ʎes(a)	vuʎ'ʎeses	vuʎ'ʎes(a)	vuʎ'ʎesem	vuʎ'ʎesew	vuʎ'ʎesen
Pe	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
RC	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Re	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Ro	bul'ʎes(a)	bul'ʎeses	bul'ʎes(a)	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Ti	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
To	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Vi	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen
Xe	bul'ʎes	bul'ʎeses	bul'ʎes	bul'ʎesem	bul'ʎesew	bul'ʎesen

2.3.3. Verbs del grup III

2.3.3.1. Bullir

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	bu'li	bu'lin	bu'lit
Aldr	bu'li / bo'li	bu'lin / bo'lin	bu'lit / bo'lit
Alf	bu'li	bu'lin	bu'lit
Amp	bu'li	bu'lin	bu'lit
Amt	bu'li	bu'lin	bu'lit
Be	bu'li	bu'lin	bu'lit
Bí	bu'li	bu'lin	bu'lit
Cs	bu'li	bu'lin	bu'lit
Có	bu'li	bu'lin	bu'lit
Cv	bu'li	bu'lin	bu'lit
Je	bu'li	bu'lin	bu'lit
JM	bu'li	bu'lin	bu'lit
Lli	bu'li	bu'lin	bu'lit
Pa	bu'li / bo'li	bu'lin / bo'lin	bu'lit / bo'lit
Pe	bu'li	bu'lin	bu'lit
RC	bu'li	bu'lin	bu'lit
Re	bu'li	bu'lin	bu'lit
Ro	bu'li	bu'lin	bu'lit
Ti	bu'li	bu'lin	bu'lit
To	bu'li	bu'lin	bu'lit
Vi	bu'li	bu'lin	bu'lit
Xe	bu'li	bu'lin	bu'lit

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'buł	'bułiɣe	bu'lim	bu'liw	'bułiɣen
Aldr	'buł	'bułɣe	bu'lim / bo'lim	bu'liw / bo'liw	'bułɣen
Alf	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
Amp	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
Amt	'buł	'bułje	bu'lim	bu'liw	'bułjen
Be	'buł	'bułiɣe	bu'lim	bu'liw	'bułiɣen
Bí	'buł	'bułiɣe	bu'lim	bu'liw	'bułiɣen
Cs	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
Có	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
Cv	'buł	'bułje	bu'lim	bu'liw	'bułjen
Je	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
JM	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
Lli	'buł	'bułiɣe	bu'lim	bu'liw	'bułiɣen
Pa	'buł	'bułɣe	bu'lim / bo'lim	bu'liw / bo'liw	'bułɣen
Pe	'buł	'bułje	bu'lim	bu'liw	'bułjen
RC	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
Re	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
Ro	'buł	'bułiɣe	bu'lim	bu'liw	'bułiɣen
Ti	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
To	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
Vi	'buł	'bułɣe	bu'lim	bu'liw	'bułɣen
Xe	'buł	'bułiɣe	bu'lim	bu'liw	'bułiɣen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Aldr	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim / bo'ʎim	bu'ʎiw / bo'ʎiw	'buʎen
Alf	'buʎik	'buʎs	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Amp	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Amt	'buʎo	'buʎs	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Be	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Bí	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Cs	'buʎo	'buʎs	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Có	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Cv	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Je	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
JM	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Lli	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Pa	'buʎɣo	'buʎs	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Pe	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
RC	'buʎo	'buʎs	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Re	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Ro	'buʎo	'buʎs	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Ti	'buʎo	'buʎs	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
To	'buʎo	'buʎs	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Vi	'buʎo	'buʎs	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen
Xe	'buʎo	'buʎes	'buʎ	bu'ʎim	bu'ʎiw	'buʎen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Aldr	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Alf	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Amp	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Amt	bu'ʎie	bu'ʎies	bu'ʎie	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Be	bu'ʎie	bu'ʎies	bu'ʎie	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Bí	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Cs	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Có	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Cv	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Je	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
JM	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Lli	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Pa	bu'ʎiɔ	bu'ʎies	bu'ʎiɔ	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Pe	bu'ʎie	bu'ʎies	bu'ʎie	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
RC	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Re	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Ro	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Ti	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
To	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Vi	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien
Xe	bu'ʎia	bu'ʎies	bu'ʎia	bu'ʎiem	bu'ʎiew	bu'ʎien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Aldr	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Alf	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Amp	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Amt	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Be	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Bí	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Cs	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Có	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Cv	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Je	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
JM	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Lli	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Pa	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Pe	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
RC	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Re	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Ro	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Ti	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
To	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Vi	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran
Xe	buɫi're	buɫi'ras	buɫi'ra	buɫi'rem	buɫi'rew	buɫi'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Aldr	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Alf	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Amp	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Amt	buɫi'rie	buɫi'ries	buɫi'rie	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Be	buɫi'rie	buɫi'ries	buɫi'rie	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Bí	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Cs	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Có	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Cv	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Je	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
JM	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Lli	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Pa	buɫi'riɔ	buɫi'ries	buɫi'riɔ	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Pe	buɫi'rie	buɫi'ries	buɫi'rie	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
RC	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Re	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Ro	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Ti	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
To	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Vi	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien
Xe	buɫi'ria	buɫi'ries	buɫi'ria	buɫi'riem	buɫi'riew	buɫi'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Aldr	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Alf	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Amp	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Amt	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Be	'bułiɣe	'bułiɣes	'bułiɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułiɣen
Bí	'bułiɣe	'bułiɣes	'bułiɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułiɣen
Cs	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Có	'bułɣe bu'łiɣke	'bułɣes bu'łiɣkes	'bułɣe bu'łiɣke	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen bu'łiɣken
Cv	'bułɣe 'bułɣe	'bułɣes 'bułɣes	'bułɣe 'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen 'bułɣen
Je	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
JM	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Lli	'bułiɣe	'bułiɣes	'bułiɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułiɣen
Pa	'bułɣp	'bułɣes	'bułɣp	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Pe	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	'bułɣem bu'łɣesem	'bułɣew bu'łɣesew	'bułɣen
RC	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Re	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Ro	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Ti	'bułɣa	'bułɣes	'bułɣa	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
To	'buł(i)ɣe	'buł(i)ɣes	'buł(i)ɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'buł(i)ɣen
Vi	'bułɣe	'bułɣes	'bułɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułɣen
Xe	'bułiɣe	'bułiɣes	'bułiɣe	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	'bułiɣen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Aldr	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Alf	bułi'ɣes(a)	bułi'ɣeses	bułi'ɣes(a)	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Amp	bułi'ɣes(a)	bułi'ɣeses	bułi'ɣes(a)	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Amt	bu'łɣes	bu'łɣeses	bu'łɣes	bu'łɣesem	bu'łɣesew	bu'łɣesen
Be	bu'łis	bu'łises	bu'łis	bu'łisem	bu'łisew	bu'łisen
Bí	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Cs	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Có	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Cv	bu'łɣes	bu'łɣeses	bu'łɣes	bu'łɣesem	bu'łɣesew	bu'łɣesen
Je	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
JM	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Lli	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Pa	bu'łis bułi'ɣes	bu'łises bułi'ɣeses	bu'łis bułi'ɣes	bu'łisem bułi'ɣesem	bu'łisew bułi'ɣesew	bu'łisen bułi'ɣesen
Pe	bu'łɣes	bu'łɣeses	bu'łɣes	bu'łɣesem	bu'łɣesew	bu'łɣesen
RC	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Re	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Ro	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Ti	bułi'ɣes(a)	bułi'ɣeses	bułi'ɣes(a)	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
To	buł(i)'ɣes	'buł(i)'ɣeses	buł(i)'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	buł(i)'ɣesen
Vi	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen
Xe	bułi'ɣes	bułi'ɣeses	bułi'ɣes	bułi'ɣesem	bułi'ɣesew	bułi'ɣesen

2.3.3.2. *Dormir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	dor'mi	dor'min	dor'mit
Aldr	dor'mi	dor'min	dor'mit
Alf	dor'mi	dor'min	dor'mit
Amp	dor'mi	dor'min	dor'mit
Amt	dor'mi	dor'min	dor'mit
Be	dor'mi	dor'min	dor'mit
Bí	dor'mi	dor'min	dor'mit
Cs	dor'mi	dor'min	dor'mit
Có	dor'mi	dor'min	dor'mit
Cv	dor'mi	dor'min	dor'mit
Je	dor'mi	dor'min	dor'mit
JM	dor'mi	dor'min	dor'mit
Lli	dor'mi	dor'min	dor'mit
Pa	dor'mi	dor'min	dor'mit
Pe	dor'mi	dor'min	dor'mit
RC	dor'mi	dor'min	dor'mit
Re	dor'mi	dor'min	dor'mit
Ro	dor'mi	dor'min	dor'mit
Ti	dor'mi	dor'min	dor'mit
To	dor'mi	dor'min	dor'mit
Vi	dor'mi	dor'min	dor'mit
Xe	dor'mi	dor'min	dor'mit

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Aldr	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Alf	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Amp	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Amt	'dɔrm	'dɔrmje	dor'mim	dor'miw	'dɔrmjen
Be	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Bí	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Cs	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Có	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Cv	'dɔrm	'dɔrmiye/'dɔrmje	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen/'dɔrmjen
Je	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
JM	'dɔrm	'dɔrmje	dor'mim	dor'miw	'dɔrmjen
Lli	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Pa	'dɔrm	'dɔrmiyɔ	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Pe	'dɔrm	'dɔrmje	dor'mim	dor'miw	'dɔrmjen
RC	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Re	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Ro	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Ti	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
To	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Vi	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen
Xe	'dɔrm	'dɔrmiye	dor'mim	dor'miw	'dɔrmiyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Aldr	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Alf	'dɔrmo	'dɔrms	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Amp	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Amt	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Be	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Bí	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Cs	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Có	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Cv	'dɔrmik	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Je	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
JM	'dɔrmik	'dɔrm(e)s/'dɔrs	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Lli	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Pa	'dɔrmiyo	'dɔrms	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Pe	'dɔrmo	'dɔrmes	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
RC	'dɔrmo	'dɔr(m)s	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Re	'dɔrmo	'dɔrms	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Ro	'dɔrmo	'dɔr(m)s	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Ti	'dɔrmo	'dɔrm(e)s	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
To	'dɔrmo	'dɔrms	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Vi	'dɔrmo	'dɔrms	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen
Xe	'dɔrmo	'dɔrms	'dɔrm	dor'mim	dor'miw	'dɔrmen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Aldr	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Alf	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Amp	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Amt	dor'mie	dor'mies	dor'mie	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Be	dor'mie	dor'mies	dor'mie	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Bí	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Cs	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Có	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Cv	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Je	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
JM	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Lli	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Pa	dor'mid	dor'mies	dor'mid	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Pe	dor'mie	dor'mies	dor'mie	dor'miem	dor'miew	dor'mien
RC	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Re	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Ro	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Ti	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
To	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Vi	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien
Xe	dor'mia	dor'mies	dor'mia	dor'miem	dor'miew	dor'mien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Aldr	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Alf	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Amp	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Amt	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Be	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Bí	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Cs	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Có	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Cv	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Je	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
JM	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Lli	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Pa	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Pe	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
RC	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Re	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Ro	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Ti	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
To	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Vi	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran
Xe	dormi're	dormi'ras	dormi'ra	dormi'rem	dormi'rew	dormi'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Aldr	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Alf	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Amp	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Amt	dormi'rie	dormi'ries	dormi'rie	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Be	dormi'rie	dormi'ries	dormi'rie	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Bí	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Cs	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Có	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Cv	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Je	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
JM	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Lli	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Pa	dormi'rib	dormi'ries	dormi'rib	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Pe	dormi'rie	dormi'ries	dormi'rie	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
RC	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Re	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Ro	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Ti	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
To	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Vi	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien
Xe	dormi'ria	dormi'ries	dormi'ria	dormi'riem	dormi'riew	'dormi'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Aldr	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Alf	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Amp	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Amt	'dormje	'dormjes	'dormje	dor'mim	dor'miw	'dormjen
Be	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dor'misem	dor'misew	'dormiyeŋ
Bí	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Cs	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Có	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Cv	'dormje 'dormiye	'dormjes 'dormiyes	'dormje 'dormiye	dor'mjesem dormi'yesem	dor'mjesew dormi'yesew	'dormjen 'dormiyeŋ
Je	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
JM	'dormje	'dormjes	'dormje	dor'mjesem	dor'mjesew	'dormjen
Lli	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Pa	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dor'misem	dor'misew	'dormiyeŋ
Pe	'dormje	'dormjes	'dormje	'dormjem/dor'mjesem	'dormjew/dor'mjesew	'dormjen
RC	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Re	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Ro	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Ti	'dormiya	'dormiyes	'dormiya	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
To	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Vi	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ
Xe	'dormiye	'dormiyes	'dormiye	dormi'yesem	dormi'yesew	'dormiyeŋ

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Aldr	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Alf	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Amp	dormi'yes(a)	dormi'yeses	dormi'yes(a)	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Amt	dor'mjes	dor'mjeses	dor'mjes	dor'mjesem	dor'mjesew	dor'mjesen
Be	dor'mis	dor'mises	dor'mis	dor'misem	dor'misew	dor'misen
Bí	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Cs	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Có	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Cv	dor'mjes dormi'yes	dor'mjeses dormi'yeses	dor'mjes dormi'yes	dor'mjesem dormi'yesem	dor'mjesew dormi'yesew	dor'mjesen dormi'yesen
Je	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
JM	dor'mjes(a)	dor'mjeses	dor'mjes(a)	dor'mjesem	dor'mjesew	dor'mjesen
Lli	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Pa	dor'mis	dor'mises	dor'mis	dor'misem	dor'misew	dor'misen
Pe	dor'mjes	dor'mjeses	dor'mjes	dor'mjesem	dor'mjesew	dor'mjesen
RC	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Re	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Ro	dormi'yes(a)	dormi'yeses	dormi'yes(a)	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Ti	dormi'yes(a)	dormi'yeses	dormi'yes(a)	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
To	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Vi	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen
Xe	dormi'yes	dormi'yeses	dormi'yes	dormi'yesem	dormi'yesew	dormi'yesen

2.3.3.3. *Fregir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	frej'zi	frej'zin	frej'zit
Aldr	frej'zi	frej'zin	frej'zit
Alf	frej'zi / fre'dzi	frej'zin	frej'zit
Amp	fri'zi	fri'zin	fri'zit
Amt	frej'zi / fri'zi	frej'zin / fri'zin	frej'zit / fri'zit
Be	frej'zi	frej'zin	frej'zit
Bí	frej'zi	frej'zin	frej'zit
Cs	fri'zi	fri'zin	fri'zit
Có	frej'zi	frej'zin	frej'zit
Cv	frej'zi	frej'zin	frej'zit
Je	fri'zi	fri'zin	fri'zit
JM	fri'zi	fri'zin	fri'zit
Lli	fri'zi	fri'zin	fri'zit
Pa	frej'zi	frej'zin	frej'zit
Pe	frej'zi	frej'zin	frej'zit
RC	frej'zi	frej'zin	frej'zit
Re	fre'dzi	fre'dzin	fre'dzit
Ro	fri'zi	fri'zin	fri'zit
Ti	frej'zi	frej'zin	frej'zit
To	fri'zi	fri'zin	fri'zit
Vi	fri'zi	fri'zin	fri'zit
Xe	frej'zi	frej'zin	frej'zit

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'fritʃ	'friʒ(i)ʎe	frej'zim	frej'ziw	'friʒ(i)ʎen
Aldr	'fritʃ	'fridʒye	frej'zim	frej'ziw	'fridʒyen
Alf	'fritʃ	'friʒ(i)ʎe	frej'zim	frej'ziw	'friʒ(i)ʎen
Amp	'fritʃ	'friʒye	fri'zim	fri'ziw	'friʒyen
Amt	'fritʃ	'friʒje	fri'zim	fri'ziw	'friʒjen
Be	'fritʃ	'friʒiʎe	frej'zim	frej'ziw	'friʒiʎen
Bí	'fritʃ	'friʒiʎe	frej'zim	frej'ziw	'friʒiʎen
Cs	'fritʃ	'fri(d)ʒye	fri'zim	fri'ziw	'fri(d)ʒyen
Có	frej'ziʃ	frej'ziʃke	frej'zim	frej'ziw	frej'ziʃken
Cv	'fritʃ	'friʒje	fri'zim	fri'ziw	'friʒjen
Je	'fritʃ	'friʒiʎe	frej'zim	frej'ziw	'friʒiʎen
JM	'fritʃ	'friʒje	fri'zim	fri'ziw	'friʒjen
Lli	'fritʃ	'friʒiʎe	fri'zim	fri'ziw	'friʒiʎen
Pa	'fritʃ	'fridʒye	frej'zim	frej'ziw	'fridʒyen
Pe	'fritʃ	'friʒje	frej'zim	frej'ziw	'friʒjen
RC	frej'ziʃ	frej'ziʃke	frej'zim	frej'ziw	frej'ziʃken
Re	'fritʃ	'fridʒ(i)ʎe	fre'dzim	fre'dziw	'fridʒ(i)ʎen
Ro	'fritʃ	'friʒiʎe	fri'zim	fri'ziw	'friʒiʎen
Ti	'fritʃ	'fridʒye	frej'zim	frej'ziw	'fridʒyen
To	'fritʃ	'friʒye	fri'zim	fri'ziw	'friʒyen
Vi	'fritʃ	'friʒiʎe	fri'zim	fri'ziw	'friʒiʎen
Xe	'fritʃ / frej'ziʃ	'friʒye / frej'ziʃke	frej'zim	frej'ziw	'friʒyen / frej'ziʃken

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen
Aldr	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen
Alf	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen
Amp	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	fri'zim	fri'ziw	'friʒen
Amt	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	fri'zim	fri'ziw	'friʒen
Be	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen
Bí	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen
Cs	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	fri'zim	fri'ziw	'friʒen
Có	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen
Cv	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen
Je	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	fri'zim	fri'ziw	'friʒen
JM	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	fri'zim	fri'ziw	'friʒen
Lli	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	fri'zim	fri'ziw	'friʒen
Pa	'fri(d)ʒo	'friʒes	'fritʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen
Pe	'friʒo frej'ziʃo	'friʒes frej'ziʃes	'fritʃ frej'ziʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen frej'ziʃen
RC	frej'ziʃo	frej'ziʃes	frej'ziʃ	frej'zim	frej'ziw	frej'ziʃen
Re	'fridʒo	'fridʒes	'fritʃ	fre'dʒim	fre'dʒiw	'fridʒen
Ro	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	fri'zim	fri'ziw	'friʒen
Ti	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen
To	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	fri'zim	fri'ziw	'friʒen
Vi	'friʒo	'friʒes	'fritʃ	fri'zim	fri'ziw	'friʒen
Xe	'friʒo frej'ziʃo	'friʒes frej'ziʃes	'fritʃ frej'ziʃ	frej'zim	frej'ziw	'friʒen frej'ziʃen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Aldr	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Alf	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Amp	fri'zia	fri'zies	fri'zia	fri'ziem	fri'ziew	fri'zien
Amt	fri'ziè	fri'zies	fri'ziè	fri'ziem	fri'ziew	fri'zien
Be	frej'ziè	frej'zies	frej'ziè	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Bí	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Cs	fri'zia	fri'zies	fri'zia	fri'ziem	fri'ziew	fri'zien
Có	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Cv	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Je	fri'zia	fri'zies	fri'zia	fri'ziem	fri'ziew	fri'zien
JM	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Lli	fri'zia	fri'zies	fri'zia	fri'ziem	fri'ziew	fri'zien
Pa	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Pe	frej'ziè	frej'zies	frej'ziè	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
RC	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
Re	fre'dʒia	fre'dʒies	fre'dʒia	fre'dʒiem	fre'dʒiew	fre'dʒien
Ro	fri'zia	fri'zies	fri'zia	fri'ziem	fri'ziew	fri'zien
Ti	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien
To	fri'zia	fri'zies	fri'zia	fri'ziem	fri'ziew	fri'zien
Vi	fri'zia	fri'zies	fri'zia	fri'ziem	fri'ziew	fri'zien
Xe	frej'zia	frej'zies	frej'zia	frej'ziem	frej'ziew	frej'zien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Aldr	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Alf	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Amp	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Amt	frizí're	frizí'ras	frizí'ra	frizí'rem	frizí'rew	frizí'ran
Be	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Bí	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Cs	frizí're	frizí'ras	frizí'ra	frizí'rem	frizí'rew	frizí'ran
Có	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Cv	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Je	frizí're	frizí'ras	frizí'ra	frizí'rem	frizí'rew	frizí'ran
JM	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Lli	frizí're	frizí'ras	frizí'ra	frizí'rem	frizí'rew	frizí'ran
Pa	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Pe	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
RC	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Re	fredzi're	fredzi'ras	fredzi'ra	fredzi'rem	fredzi'rew	fredzi'ran
Ro	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Ti	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
To	frizí're	frizí'ras	frizí'ra	frizí'rem	frizí'rew	frizí'ran
Vi	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran
Xe	frejzi're	frejzi'ras	frejzi'ra	frejzi'rem	frejzi'rew	frejzi'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Aldr	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Alf	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Amp	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Amt	frizí'rie	frizí'ries	frizí'rie	frizí'riem	frizí'riew	frizí'rien
Be	frejzi'rie	frejzi'ries	frejzi'rie	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Bí	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Cs	frizí'ria	frizí'ries	frizí'ria	frizí'riem	frizí'riew	frizí'rien
Có	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Cv	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Je	frizí'ria	frizí'ries	frizí'ria	frizí'riem	frizí'riew	frizí'rien
JM	frizí'ria	frizí'ries	frizí'ria	frizí'riem	frizí'riew	frizí'rien
Lli	frizí'ria	frizí'ries	frizí'ria	frizí'riem	frizí'riew	frizí'rien
Pa	frejzi'riub	frejzi'ries	frejzi'riub	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Pe	frejzi'rie	frejzi'ries	frejzi'rie	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
RC	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Re	fredzi'ria	fredzi'ries	fredzi'ria	fredzi'riem	fredzi'riew	fredzi'rien
Ro	frizí'ria	frizí'ries	frizí'ria	frizí'riem	frizí'riew	frizí'rien
Ti	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
To	frizí'ria	frizí'ries	frizí'ria	frizí'riem	frizí'riew	frizí'rien
Vi	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien
Xe	frejzi'ria	frejzi'ries	frejzi'ria	frejzi'riem	frejzi'riew	frejzi'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'fri3(i)ʎe	'fri3(i)ʎes	'fri3(i)ʎe	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	'fri3(i)ʎen
Aldr	'fri(d)3ʎe	'fri(d)3ʎes	'fri(d)3ʎe	fri3(i)'ʎesem	fri3(i)'ʎesew	'fri(d)3ʎen
Alf	'fri(d)3ʎe	'fri(d)3ʎes	'fri(d)3ʎe	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	'fri(d)3ʎen
Amp	'fri3ʎe	'fri3ʎes	'fri3ʎe	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	'fri3ʎen
Amt	'fri3ʎe	'fri3ʎes	'fri3ʎe	fri'3(j)esem	fri'3(j)esew	'fri3ʎen
Be	'fri3iʎe	'fri3iʎes	'fri3iʎe	frej'3isem	frej'3isew	'fri3iʎen
Bí	'fri3iʎe	'fri3iʎes	'fri3iʎe	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	'fri3iʎen
Cs	'fri(d)3ʎe	'fri(d)3ʎes	'fri(d)3ʎe	fri(d)3'ʎesem	fri(d)3'ʎesew	'fri(d)3ʎen
Có	fri'3iske	fri'3iskes	fri'3iske	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri'3isken
Cv	'fri3ʎe	'fri3ʎes	'fri3ʎe	fri'3jesem	fri'3jesew	'fri3ʎen
Je	'fri3iʎe	'fri3iʎes	'fri3iʎe	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	'fri3iʎen
JM	'fri3ʎe	'fri3ʎes	'fri3ʎe	fri'3jesem	fri'3jesew	'fri3ʎen
Lli	'fri3iʎe	'fri3iʎes	'fri3iʎe	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	'fri3iʎen
Pa	'frid3ʎe	'frid3ʎes	'frid3ʎe	frej'3isem	frej'3isew	'frid3ʎen
Pe	'fri3ʎe	'fri3ʎes	'fri3ʎe	'fri3jem/fri'3esem	'fri3jew/fri'3esew	'fri3ʎen
RC	frej'3iʎke	frej'3iʎkes	frej'3iʎke	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	frej'3iʎken
Re	'frid3(i)ʎe	'frid3(i)ʎes	'frid3(i)ʎe	frid3i'ʎesem	frid3i'ʎesew	'frid3(i)ʎen
Ro	'fri3iʎe	'fri3iʎes	'fri3iʎe	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	'fri3iʎen
Ti	'frid3ʎa	'frid3ʎes	'frid3ʎa	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	'frid3ʎen
To	'fri3ʎe	'fri3ʎes	'fri3ʎe	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	'fri3ʎen
Vi	'fri3iʎe	'fri3iʎes	'fri3iʎe	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	'fri3iʎen
Xe	frej'3iʎke 'fri3ʎe	frej'3iʎkes 'fri3ʎes	frej'3iʎke 'fri3ʎe	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	frej'3iʎken 'fri3ʎen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	fri3i'ʎes	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
Aldr	fri3i'ʎes	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
Alf	fri3i'ʎes(a)	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes(a)	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
Amp	fri3i'ʎes	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
Amt	fri'3(j)es	fri'3(j)eses	fri'3(j)es	fri'3(j)esem	fri'3(j)esew	fri'3(j)esen
Be	frej'3is	frej'3ises	frej'3is	frej'3isem	frej'3isew	frej'3isen
Bí	frej3i'ʎes	frej3i'ʎeses	frej3i'ʎes	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	frej3i'ʎesen
Cs	frid3(i)'ʎes	frid3(i)'ʎeses	frid3(i)'ʎes	frid3(i)'ʎesem	frid3(i)'ʎesew	frid3(i)'ʎesen
Có	fri3i'ʎes	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
Cv	fri'3jes	fri'3jeses	fri'3jes	fri'3jesem	fri'3jesew	fri'3jesen
Je	fri3i'ʎes	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
JM	fri'3jes	fri'3jeses	fri'3jes	fri'3jesem	fri'3jesew	fri'3jesen
Lli	fri3i'ʎes	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
Pa	frej'3is	frej'3ises	frej'3is	frej'3isem	frej'3isew	frej'3isen
Pe	fri'3es	fri'3eses	fri'3es	fri'3esem	fri'3esew	fri'3esen
RC	frej3i'ʎes	frej3i'ʎeses	frej3i'ʎes	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	frej3i'ʎesen
Re	frid3i'ʎes	frid3i'ʎeses	frid3i'ʎes	frid3i'ʎesem	frid3i'ʎesew	frid3i'ʎesen
Ro	fri3i'ʎes	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
Ti	frej3i'ʎes	frej3i'ʎeses	frej3i'ʎes	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	frej3i'ʎesen
To	fri3i'ʎes	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
Vi	fri3i'ʎes	fri3i'ʎeses	fri3i'ʎes	fri3i'ʎesem	fri3i'ʎesew	fri3i'ʎesen
Xe	frej3i'ʎes	frej3i'ʎeses	frej3i'ʎes	frej3i'ʎesem	frej3i'ʎesew	frej3i'ʎesen

2.3.3.4. *Llegir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Aldr	lej'zi	lej'zin	lej'zit
Alf	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Amp	lej'zi	lej'zin	lej'zit
Amt	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Be	lej'zi	lej'zin	lej'zit
Bí	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Cs	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Có	lej'zi	lej'zin	lej'zit
Cv	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Je	lej'zi	lej'zin	lej'zit
JM	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Lli	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Pa	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Pe	lí'zi	lí'zin	lí'zit
RC	lej'zi	lej'zin	lej'zit
Re	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Ro	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Ti	lej'zi	lej'zin	lej'zit
To	lí'zi	lí'zin	lí'zit
Vi	lej'zi	lej'zin	lej'zit
Xe	lej'zi	lej'zin	lej'zit

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'lítj	'líziye	lí'yim	lí'ziw	'líziyen
Aldr	'lítj	'lidzye	lej'zim	lej'ziw	'lidzyen
Alf	'lítj	'lí(d)zye	lí'yim	lí'ziw	'lí(d)zyen
Amp	'lítj	'lízye	lej'zim	lej'ziw	'lízyen
Amt	'lítj	'lízje	lí'yim	lí'ziw	'lízjen
Be	'lítj	'líziye	le'yim	le'ziw	'líziyen
Bí	'lítj	'líz(i)ye	lí'yim	lí'ziw	'líz(i)yen
Cs	'lítj	'lízye	lí'zim	lí'ziw	'lízyen
Có	'lítj	'lízye	lej'zim	lej'ziw	'lízyen
Cv	'lítj	'lízje	lí'zim	lí'ziw	'lízjen
Je	'lítj	'lidzye	lí'yim	lí'ziw	'lidzyen
JM	'lítj	'lízje	lí'zim	lí'ziw	'lízjen
Lli	'lítj	'líziye	lí'yim	lí'ziw	'líziyen
Pa	'lítj	'líziyɔ	le'yim	le'ziw	'líziyen
Pe	'lítj	'lízje	lí'yim	lí'ziw	'lízjen
RC	'lítj	'lízye	lej'zim	lej'ziw	'lízyen
Re	'lítj	'lízye	lí'zim	lí'ziw	'lízyen
Ro	'lítj	'lízye	lí'zim	lí'ziw	'lízyen
Ti	'lítj	'lidzye	lej'zim	lej'ziw	'lidzyen
To	'lítj	'líz(i)ye	lí'yim	lí'ziw	'líz(i)yen
Vi	'lítj	'líziye	lí'yim	lí'ziw	'líziyen
Xe	'lítj	'líziye	le'yim	le'ziw	'líziyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Aldr	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λejʒim	λejʒiw	‘λiʒen
Alf	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Amp	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λejʒim	λejʒiw	‘λiʒen
Amt	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Be	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λejʒim	λejʒiw	‘λiʒen
Bí	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Cs	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Có	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λejʒim	λejʒiw	‘λiʒen
Cv	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Je	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
JM	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Lli	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Pa	‘λiʒiɣo	‘λiʒes	‘λitʃ	λejʒim	λejʒiw	‘λiʒen
Pe	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
RC	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λejʒim	λejʒiw	‘λiʒen
Re	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Ro	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Ti	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λejʒim	λejʒiw	‘λiʒen
To	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Vi	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λiʒim	λiʒiw	‘λiʒen
Xe	‘λiʒo	‘λiʒes	‘λitʃ	λejʒim	λejʒiw	‘λiʒen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Aldr	λejʒia	λejʒies	λejʒia	λejʒiem	λejʒiew	λejʒien
Alf	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Amp	λejʒia	λejʒies	λejʒia	λejʒiem	λejʒiew	λejʒien
Amt	λiʒie	λiʒies	λiʒie	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Be	λejʒie	λejʒies	λejʒie	λejʒiem	λejʒiew	λejʒien
Bí	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Cs	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Có	λejʒia	λejʒies	λejʒia	λejʒiem	λejʒiew	λejʒien
Cv	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Je	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
JM	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Lli	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Pa	λejʒiɔ	λejʒies	λejʒiɔ	λejʒiem	λejʒiew	λejʒien
Pe	λiʒie	λiʒies	λiʒie	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
RC	λejʒia	λejʒies	λejʒia	λejʒiem	λejʒiew	λejʒien
Re	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Ro	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Ti	λejʒia	λejʒies	λejʒia	λejʒiem	λejʒiew	λejʒien
To	λiʒia	λiʒies	λiʒia	λiʒiem	λiʒiew	λiʒien
Vi	λejʒia	λejʒies	λejʒia	λejʒiem	λejʒiew	λejʒien
Xe	λejʒia	λejʒies	λejʒia	λejʒiem	λejʒiew	λejʒien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Aldr	lejzi're	lejzi'ras	lejzi'ra	lejzi'rem	lejzi'rew	lejzi'ran
Alf	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Amp	lejzi're	lejzi'ras	lejzi'ra	lejzi'rem	lejzi'rew	lejzi'ran
Amt	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Be	lejzi're	lejzi'ras	lejzi'ra	lejzi'rem	lejzi'rew	lejzi'ran
Bí	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Cs	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Có	lejzi're	lejzi'ras	lejzi'ra	lejzi'rem	lejzi'rew	lejzi'ran
Cv	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Je	lejzi're	lejzi'ras	lejzi'ra	lejzi'rem	lejzi'rew	lejzi'ran
JM	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Lli	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Pa	lejzi're	lejzi'ras	lejzi'ra	lejzi'rem	lejzi'rew	lejzi'ran
Pe	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
RC	lejzi're	lejzi'ras	lejzi'ra	lejzi'rem	lejzi'rew	lejzi'ran
Re	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Ro	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Ti	lejzi're	lejzi'ras	lejzi'ra	lejzi'rem	lejzi'rew	lejzi'ran
To	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Vi	lizi're	lizi'ras	lizi'ra	lizi'rem	lizi'rew	lizi'ran
Xe	lejzi're	lejzi'ras	lejzi'ra	lejzi'rem	lejzi'rew	lejzi'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Aldr	lejzi'ria	lejzi'ries	lejzi'ria	lejzi'riem	lejzi'riew	lejzi'rien
Alf	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Amp	lejzi'ria	lejzi'ries	lejzi'ria	lejzi'riem	lejzi'riew	lejzi'rien
Amt	lizi'rie	lizi'ries	lizi'rie	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Be	lejzi'rie	lejzi'ries	lejzi'rie	lejzi'riem	lejzi'riew	lejzi'rien
Bí	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Cs	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Có	lejzi'ria	lejzi'ries	lejzi'ria	lejzi'riem	lejzi'riew	lejzi'rien
Cv	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Je	lejzi'ria	lejzi'ries	lejzi'ria	lejzi'riem	lejzi'riew	lejzi'rien
JM	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Lli	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Pa	lejzi'riw	lejzi'ries	lejzi'riw	lejzi'riem	lejzi'riew	lejzi'rien
Pe	lizi'rie	lizi'ries	lizi'rie	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
RC	lejzi'ria	lejzi'ries	lejzi'ria	lejzi'riem	lejzi'riew	lejzi'rien
Re	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Ro	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Ti	lejzi'ria	lejzi'ries	lejzi'ria	lejzi'riem	lejzi'riew	lejzi'rien
To	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Vi	lizi'ria	lizi'ries	lizi'ria	lizi'riem	lizi'riew	lizi'rien
Xe	lejzi'ria	lejzi'ries	lejzi'ria	lejzi'riem	lejzi'riew	lejzi'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	‘łiz(i)ʎe	‘łiz(i)ʎes	‘łiz(i)ʎe	łiz(i)‘ʎesem	łiz(i)‘ʎesew	‘łiz(i)ʎen
Aldr	‘łidzʎe	‘łidzʎes	‘łidzʎe	łi(d)z‘ʎesem	łi(d)z‘ʎesew	‘łidzʎen
Alf	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łiz(i)‘ʎesem	łiz(i)‘ʎesew	‘łizʎen
Amp	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łiz‘ʎesem	łiz‘ʎesew	‘łizʎen
Amt	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łiz(i)‘ʎesem łi‘zʎesem	łiz(i)‘ʎesew łi‘zʎesew	‘łizʎen
Be	‘łizʎe ‘łiz(i)ʎe	‘łizʎes ‘łiz(i)ʎes	‘łizʎe ‘łiz(i)ʎe	łej‘z(is)em	łej‘z(is)ew	‘łizʎen ‘łiz(i)ʎen
Bí	‘łiz(i)ʎe	‘łiz(i)ʎes	‘łiz(i)ʎe	łiz(i)‘ʎesem	łiz(i)‘ʎesew	‘łiz(i)ʎen
Cs	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łiz‘ʎesem	łiz‘ʎesew	‘łizʎen
Có	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łiz‘ʎesem	łiz‘ʎesew	‘łizʎen
Cv	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łi‘zʎesem	łi‘zʎesew	‘łizʎen
Je	‘łidzʎe	‘łidzʎes	‘łidzʎe	łiz(i)‘ʎesem	łiz(i)‘ʎesew	‘łidzʎen
JM	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łi‘zʎesem	łi‘zʎesew	‘łizʎen
Lli	‘łiz(i)ʎe	‘łiz(i)ʎes	‘łiz(i)ʎe	łiz(i)‘ʎesem	łiz(i)‘ʎesew	‘łiz(i)ʎen
Pa	‘łiz(i)ʎe	‘łiz(i)ʎes	‘łiz(i)ʎe	łej‘z(is)em	łej‘z(is)ew	‘łiz(i)ʎen
Pe	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	‘łiz(i)em łi‘z(j)esem	‘łiz(i)ew łi‘z(j)esew	‘łizʎen
RC	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łiz‘ʎesem	łiz‘ʎesew	‘łizʎen
Re	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łiz‘ʎesem	łiz‘ʎesew	‘łizʎen
Ro	‘łizʎe	‘łizʎes	‘łizʎe	łiz‘ʎesem	łiz‘ʎesew	‘łizʎen
Ti	‘łi(d)zʎa	‘łi(d)zʎes	‘łi(d)zʎa	łejzi‘ʎesem	łejzi‘ʎesew	‘łi(d)zʎen
To	‘łidzʎe ‘łiz(i)ʎe	‘łidzʎes ‘łiz(i)ʎes	‘łidzʎe ‘łiz(i)ʎe	łidz‘ʎesem łiz(i)‘ʎesem	łidz‘ʎesew łiz(i)‘ʎesew	‘łidzʎen ‘łiz(i)ʎen
Vi	‘łiz(i)ʎe	‘łiz(i)ʎes	‘łiz(i)ʎe	łiz(i)‘ʎesem	łiz(i)‘ʎesew	‘łiz(i)ʎen
Xe	‘łiz(i)ʎe	‘łiz(i)ʎes	‘łiz(i)ʎe	łiz(i)‘ʎesem	łiz(i)‘ʎesew	‘łiz(i)ʎen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Aldr	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	li(d)ʒi'yeseḿ	li(d)ʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Alf	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Amp	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Amt	liʒi'yes liʒi'yeseḿ	liʒi'yeses liʒi'yeseḡ	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Be	lej'zis	lej'zises	lej'zis	lej'ziseḿ	lej'ziseḡ	lej'zisen
Bí	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Cs	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Có	liʒi'yes(a)	liʒi'yeses	liʒi'yes(a)	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Cv	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Je	liʒ(i)'yes	liʒ(i)'yeses	liʒ(i)'yes	liʒ(i)'yeseḿ	liʒ(i)'yeseḡ	liʒ(i)'yesen
JM	liʒi'yes(a)	liʒi'yeses	liʒi'yes(a)	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Lli	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Pa	lej'zis	lej'zises	lej'zis	lej'ziseḿ	lej'ziseḡ	lej'zisen
Pe	liʒi(j)es	liʒi(j)eses	liʒi(j)es	liʒi(j)eseḿ	liʒi(j)eseḡ	liʒi(j)esen
RC	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Re	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Ro	liʒi'yes(a)	liʒi'yeses	liʒi'yes(a)	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Ti	liʒi'yes(a) lejzi'yeseḿ(a)	liʒi'yeses lejzi'yeseḡ	liʒi'yes(a)	lejzi'yeseḿ	lejzi'yeseḡ	lejzi'yesen
To	liʒ(i)'yes	liʒ(i)'yeses	liʒ(i)'yes	liʒ(i)'yeseḿ	liʒ(i)'yeseḡ	liʒ(i)'yesen
Vi	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen
Xe	liʒi'yes	liʒi'yeses	liʒi'yes	liʒi'yeseḿ	liʒi'yeseḡ	liʒi'yesen

2.3.3.5. *Morir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Aldr	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Alf	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Amp	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Amt	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Be	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Bí	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Cs	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Có	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Cv	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Je	mo'ri	mo'rin	mo'rt
JM	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Lli	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Pa	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Pe	mo'ri	mo'rin	mo'rt
RC	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Re	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Ro	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Ti	mo'ri	mo'rin	mo'rt
To	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Vi	mo'ri	mo'rin	mo'rt
Xe	mo'ri	mo'rin	mo'rt

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Aldr	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Alf	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Amp	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Amt	'mɔri	'mɔrje	mo'rim	mo'riw	'mɔrjen
Be	'mɔr	'mɔrje	mo'rim	mo'riw	'mɔrjen
Bí	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Cs	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Có	'mɔr	'mɔrye / 'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔryen / 'mɔriɣen
Cv	'mɔr	'mɔrje	mo'rim	mo'riw	'mɔrjen
Je	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
JM	'mɔr	'mɔrje	mo'rim	mo'riw	'mɔrjen
Lli	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Pa	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Pe	'mɔri	'mɔrje	mo'rim	mo'riw	'mɔrjen
RC	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Re	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Ro	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Ti	'mɔr	'mɔrye	mo'rim	mo'riw	'mɔryen
To	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen
Vi	'mɔr	'mɔrye	mo'rim	mo'riw	'mɔryen
Xe	'mɔr	'mɔriɣe	mo'rim	mo'riw	'mɔriɣen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'mɔrik	'mɔrs / 'mɔres	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Aldr	'mɔrik/'mɔro	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Alf	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Amp	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Amt	'mɔrik	'mɔris	'mɔri	'morim	'moriw	'mɔrin
Be	'mɔrik	'mɔr(i)s	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔrin
Bí	'mɔro	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Cs	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Có	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Cv	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Je	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
JM	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Lli	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Pa	'mɔriyo	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Pe	'mɔrik	'mɔris	'mɔri	'morim	'moriw	'mɔrin
RC	'mɔrk	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Re	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Ro	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Ti	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
To	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Vi	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren
Xe	'mɔrik	'mɔrs	'mɔr	mo'rim	mo'riw	'mɔren

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Aldr	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Alf	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Amp	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Amt	mo'rie	mo'ries	mo'rie	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Be	mo'rie	mo'ries	mo'rie	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Bí	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Cs	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Có	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Cv	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Je	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
JM	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Lli	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Pa	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Pe	mo'rie	mo'ries	mo'rie	mo'riem	mo'riew	mo'rien
RC	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Re	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Ro	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Ti	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
To	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Vi	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien
Xe	mo'ria	mo'ries	mo'ria	mo'riem	mo'riew	mo'rien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Aldr	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Alf	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Amp	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Amt	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Be	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Bí	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Cs	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Có	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Cv	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Je	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
JM	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Lli	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Pa	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Pe	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
RC	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Re	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Ro	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Ti	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
To	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Vi	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran
Xe	mo'i're	mo'i'ras	mo'i'ra	mo'i'rem	mo'i'rew	mo'i'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Aldr	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Alf	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Amp	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Amt	morí'rie	morí'ries	morí'rie	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Be	morí'rie	morí'ries	morí'rie	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Bí	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Cs	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Có	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Cv	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Je	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
JM	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Lli	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Pa	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Pe	morí'rie	morí'ries	morí'rie	morí'riem	morí'riew	morí'rien
RC	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Re	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Ro	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Ti	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
To	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Vi	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien
Xe	morí'ria	morí'ries	morí'ria	morí'riem	morí'riew	morí'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
Aldr	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
Alf	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
Amp	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
Amt	'mɔrɟe	'mɔrɟes	'mɔrɟe	mo'rjesem	mo'rjesew	'mɔrɟen
Be	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	mo'risem / morí'yesem	mo'risew / morí'yesew	'mɔriɣen
Bí	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
Cs	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
Có	'mɔrɣe	'mɔrɣes	'mɔrɣe	mor'yesem	mor'yesew	'mɔrɣen
	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe			'mɔriɣen
Cv	'mɔrɟe	'mɔrɟes	'mɔrɟe	mo'rjesem	mo'rjesew	'mɔrɟen
Je	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
JM	'mɔrɟe	'mɔrɟes	'mɔrɟe	mo'rjesem	mo'rjesew	'mɔrɟen
Lli	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
	'mɔrɟe	'mɔrɟes	'mɔrɟe	mo'rjesem	mo'rjesew	'mɔrɟen
Pa	'mɔriɣa	'mɔriɣes	'mɔriɣa	mo'risem	mo'risew	'mɔriɣen
Pe	'mɔrɟe	'mɔrɟes	'mɔrɟe	'mɔrɟem / mo'rjesem	'mɔrɟew / mo'rjesew	'mɔrɟen
RC	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	mor'yesem	mor'yesew	'mɔriɣen
Re	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
Ro	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
Ti	'mɔrɣa	'mɔrɣes	'mɔrɣa	morí'yesem	morí'yesew	'mɔrɣen
To	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen
Vi	'mɔrɣe	'mɔrɣes	'mɔrɣe	mor'yesem	mor'yesew	'mɔrɣen
Xe	'mɔriɣe	'mɔriɣes	'mɔriɣe	morí'yesem	morí'yesew	'mɔriɣen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
Aldr	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
Alf	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
Amp	mori'yes(a)	mori'yeses	mori'yes(a)	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
Amt	mo'rjes	mo'rjeses	mo'rjes	mo'rjesem	mo'rjesew	mo'rjesen
Be	mori'yes mo'ris	mori'yeses mo'rises	mori'yes mo'ris	mori'yesem mo'risem	mori'yesew mo'risew	mori'yesen mo'risen
Bí	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
Cs	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
Có	mor'yes	mor'yeses	mor'yes	mor'yesem	mor'yesew	mor'yesen
Cv	mo'rjes	mo'rjeses	mo'rjes	mo'rjesem	mo'rjesew	mo'rjesen
Je	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
JM	mo'rjes(a)	mo'rjeses	mo'rjes(a)	mo'rjesem	mo'rjesew	mo'rjesen
Lli	mori'yes(a) mo'rjes(a)	mori'yeses mo'rjeses	mori'yes(a) mo'rjes(a)	mori'yesem mo'rjesem	mori'yesew mo'rjesew	mori'yesen mo'rjesen
Pa	mo'ris mori'yes	mo'rises mori'yeses	mo'ris mori'yes	mo'risem mori'yesem	mo'risew mori'yesew	mo'risen mori'yesen
Pe	mo'rjes	mo'rjeses	mo'rjes	mo'rjesem	mo'rjesew	mo'rjesen
RC	mor'yes	mor'yeses	mor'yes	mor'yesem	mor'yesew	mor'yesen
Re	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
Ro	mori'yes(a)	mori'yeses	mori'yes(a)	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
Ti	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
To	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen
Vi	mor'yes	mor'yeses	mor'yes	mor'yesem	mor'yesew	mor'yesen
Xe	mori'yes	mori'yeses	mori'yes	mori'yesem	mori'yesew	mori'yesen

2.3.3.6. *Obrir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	o'βri / u'βri	o'βrin / u'βrin	aw'βert
Aldr	aw'βri	aw'βrin	aw'βert
Alf	o'βri	o'βrin	aw'βert
Amp	o'βri	o'βrin	aw'βert
Amt	o'βri	o'βrin	aw'βert
Be	o'βri	o'βrin	o'βrit / aw'βert
Bí	o'βri	o'βrin	aw'βert
Cs	o'βri	o'βrin	aw'βert / o'βrit
Có	aw'βri	o'βrin	aw'βert
Cv	o'βri	o'βrin	aw'βert
Je	o'βri	o'βrin	aw'βert
JM	aw'βri / o'βri	o'βrin	aw'βert / o'βrit
Lli	aw'βri	o'βrin	aw'βert
Pa	aw'βri	aw'βrin	aw'βert
Pe	o'βri	o'βrin	aw'βert
RC	o'βri	o'βrin	o'βert / aw'βert
Re	aw'βri	o'βrin	aw'βert
Ro	o'βri	o'βrin	aw'βert
Ti	aw'βri	aw'βrin	aw'βert
To	o'βri	o'βrin	o'βert / aw'βert
Vi	aw'βri	o'βrin	aw'βert
Xe	o'βri	o'βrin	aw'βert

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim / u'βrim	o'βriw / u'βriw	'ɔβriyen
Aldr	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Alf	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Amp	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Amt	'ɔβri	'ɔβrje	o'βrim	o'βriw	'ɔβrjen
Be	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Bí	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Cs	'ɔβri	'ɔβriye / 'ɔβrje	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen / 'ɔβrjen
Có	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Cv	'ɔβri	'ɔβrje	o'βrim	o'βriw	'ɔβrjen
Je	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
JM	'ɔβri	'ɔβrje	o'βrim	o'βriw	'ɔβrjen
Lli	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Pa	'ɔβri	'ɔβriɔ	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Pe	'ɔβri	'ɔβrje	o'βrim	o'βriw	'ɔβrjen
RC	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Re	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Ro	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Ti	'ɔβri	'ɔβriye	aw'βrim	aw'βriw	'ɔβriyen
To	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Vi	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen
Xe	'ɔβri	'ɔβriye	o'βrim	o'βriw	'ɔβriyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim / u'βrim	o'βriw / u'βriw	‘ɔβrin
Aldr	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	aw'βrim	aw'βriw	‘ɔβrin
Alf	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Amp	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Amt	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Be	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Bí	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Cs	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Có	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Cv	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Je	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
JM	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	aw'βrim	aw'βriw	‘ɔβrin
Lli	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Pa	‘ɔβriɣo	‘ɔβris	‘ɔβri	aw'βrim	aw'βriw	‘ɔβrin
Pe	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
RC	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Re	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Ro	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Ti	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	aw'βrim	aw'βriw	‘ɔβrin
To	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Vi	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin
Xe	‘ɔβrik	‘ɔβris	‘ɔβri	o'βrim	o'βriw	‘ɔβrin

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	o'βria/u'βria	o'βries/u'βries	o'βria/u'βria	o'βriem/u'βriem	o'βriew/u'βriew	o'βrien/u'βrien
Aldr	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Alf	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Amp	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Amt	o'βrie	o'βries	o'βrie	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Be	o'βrie	o'βries	o'βrie	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Bí	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Cs	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Có	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Cv	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Je	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
JM	aw'βria	aw'βries	aw'βria	aw'βriem	aw'βriew	aw'βrien
Lli	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Pa	o'βriɔ	o'βries	o'βriɔ	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Pe	o'βrie	o'βries	o'βrie	o'βriem	o'βriew	o'βrien
RC	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Re	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Ro	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Ti	aw'βria	aw'βries	aw'βria	aw'βriem	aw'βriew	aw'βrien
To	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Vi	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien
Xe	o'βria	o'βries	o'βria	o'βriem	o'βriew	o'βrien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	oβri're uβri're	oβri'ras uβri'ras	oβri'ra uβri'ra	oβri'rem uβri'rem	oβri'rew uβri'rew	oβri'ran uβri'ran
Aldr	awβri're	awβri'ras	awβri'ra	awβri'rem	awβri'rew	awβri'ran
Alf	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Amp	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Amt	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Be	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Bí	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Cs	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Có	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Cv	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Je	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
JM	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Lli	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Pa	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Pe	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
RC	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Re	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Ro	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Ti	awβri're	awβri'ras	awβri'ra	awβri'rem	awβri'rew	awβri'ran
To	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Vi	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran
Xe	oβri're	oβri'ras	oβri'ra	oβri'rem	oβri'rew	oβri'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	oβri'ria uβri'ria	oβri'ries uβri'ries	oβri'ria uβri'ria	oβri'riem uβri'riem	oβri'riew uβri'riew	oβri'rien uβri'rien
Aldr	awβri'ria	awβri'ries	awβri'ria	awβri'riem	awβri'riew	awβri'rien
Alf	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Amp	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Amt	oβri'rie	oβri'ries	oβri'rie	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Be	oβri'rie	oβri'ries	oβri'rie	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Bí	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Cs	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Có	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Cv	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Je	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
JM	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Lli	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Pa	oβri'rib	oβri'ries	oβri'rib	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Pe	oβri'rie	oβri'ries	oβri'rie	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
RC	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Re	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Ro	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Ti	awβri'ria	awβri'ries	awβri'ria	awβri'riem	awβri'riew	awβri'rien
To	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Vi	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien
Xe	oβri'ria	oβri'ries	oβri'ria	oβri'riem	oβri'riew	oβri'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem/uβri‘yesem	oβri‘yesew/uβri‘yesew	‘ɔβriyen
Aldr	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Alf	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Amp	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Amt	‘ɔβrje	‘ɔβrjes	‘ɔβrje	o‘βrjesem	o‘βrjesew	‘ɔβrjen
Be	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	o‘βrisem	o‘βrisew	‘ɔβriyen
Bí	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Cs	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
	‘ɔβrje	‘ɔβrjes	‘ɔβrje	o‘βrjesem	o‘βrjesew	‘ɔβrjen
Có	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Cv	‘ɔβrje	‘ɔβrjes	‘ɔβrje	o‘βrjesem	o‘βrjesew	‘ɔβrjen
Je	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
JM	‘ɔβrje	‘ɔβrjes	‘ɔβrje	o‘βrjesem	o‘βrjesew	‘ɔβrjen
Lli	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Pa	‘ɔβriyɔ	‘ɔβriyes	‘ɔβriyɔ	o‘brisem	o‘brisew	‘ɔβriyen
Pe	‘ɔβrje	‘ɔβrjes	‘ɔβrje	‘ɔβrjem / o‘βrjesem	‘ɔβrjew / o‘βrjesew	‘ɔβrjen
RC	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Re	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Ro	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Ti	‘ɔβriya	‘ɔβriyes	‘ɔβriya	awβri‘yesem	awβri‘yesew	‘ɔβriyen
To	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Vi	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen
Xe	‘ɔβriye	‘ɔβriyes	‘ɔβriye	oβri‘yesem	oβri‘yesew	‘ɔβriyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
	uβri‘yes	uβri‘yeses	uβri‘yes	uβri‘yesem	uβri‘yesew	uβri‘yesen
Aldr	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Alf	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Amp	oβri‘yes(a)	oβri‘yeses	oβri‘yes(a)	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Amt	o‘βrjes	o‘βrjeses	o‘βrjes	o‘βrjesem	o‘βrjesew	o‘βrjesen
Be	o‘βris	o‘βrises	o‘βris	o‘βrisem	o‘βrisew	o‘βrisen
Bí	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Cs	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
	o‘βrjes	o‘βrjeses	o‘βrjes	o‘βrjesem	o‘βrjesew	o‘βrjesen
Có	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Cv	o‘βrjes	o‘βrjeses	o‘βrjes	o‘βrjesem	o‘βrjesew	o‘βrjesen
Je	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
JM	o‘βrjes	o‘βrjeses	o‘βrjes	o‘βrjesem	o‘βrjesew	o‘βrjesen
Lli	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Pa	o‘βris	o‘βrises	o‘βris	o‘βrisem	o‘βrisew	o‘βrisen
Pe	o‘βrjes	o‘βrjeses	o‘βrjes	o‘βrjesem	o‘βrjesew	o‘βrjesen
RC	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Re	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Ro	oβri‘yes(a)	oβri‘yeses	oβri‘yes(a)	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Ti	awβri‘yes	awβri‘yeses	awβri‘yes	awβri‘yesem	awβri‘yesew	awβri‘yesen
To	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Vi	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen
Xe	oβri‘yes	oβri‘yeses	oβri‘yes	oβri‘yesem	oβri‘yesew	oβri‘yesen

2.3.3.7. *Omplir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	um'pli	um'plin	um'plit
Aldr	om'pli	om'plin	om'plit / om'plert
Alf	om'pli / am'pli	om'plin	om'plit / am'plit
Amp	am'pli	om'plin	om'plit
Amt	om'pli	om'plin	om'plit
Be	om'pli / am'pli	om'plin	om'plit
Bí	om'pli	om'plin	om'plit
Cs	om'pli	om'plin	om'plit
Có	um'pli / om'pli	um'plin / om'plin	um'plit / om'plit
Cv	om'pli	om'plin	om'plit
Je	um'pli	um'plin	um'plit
JM	awm'pli / om'pli	om'plin	om'plit
Lli	um'pli / om'pli	um'plin / om'plin	um'plit / om'plit
Pa	om'pli	om'plin	om'plit
Pe	um'pli	um'plin	um'plit
RC	um'pli	um'plin	um'plit
Re	om'pli	om'plin	om'plit
Ro	awm'pli / om'pli	om'plin	om'plit
Ti	awm'pli / um'pli	um'plin	awm'plit / um'plit
To	awm'pli / om'pli	om'plin	om'plit
Vi	om'pli	om'plin	om'plit
Xe	om'pli	om'plin	om'plit

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'ompli	'ompliye	um'plim	um'pliw	'ompliye
Aldr	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Alf	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Amp	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Amt	'ompli	'omplje	om'plim	om'pliw	'ompljen
Be	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Bí	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Cs	'ompli	'ompliye / 'omplje	om'plim	om'pliw	'ompliye / 'ompljen
Có	'ompli	'ompliye	um'plim	um'pliw	'ompliye
Cv	'ompli	'omplje	om'plim	om'pliw	'ompljen
Je	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
JM	'ompli	'omplje	om'plim	om'pliw	'ompljen
Lli	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Pa	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Pe	'ompli	'omplje	om'plim	om'pliw	'ompljen
RC	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Re	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Ro	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Ti	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
To	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Vi	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye
Xe	'ompli	'ompliye	om'plim	om'pliw	'ompliye

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'omplik	'omplis	'ompli	um'plim	um'pliw	'omplin
Aldr	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Alf	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Amp	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Amt	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Be	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Bí	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Cs	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Có	'omplik	'omplis	'ompli	um'plim	um'pliw	'omplin
Cv	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Je	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
JM	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Lli	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Pa	'ompliyo	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Pe	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
RC	'omplik um'plijo	'omplis um'plijes	'ompli um'plij	om'plim	om'pliw	'omplin um'plijen
Re	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Ro	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Ti	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
To	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Vi	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin
Xe	'omplik	'omplis	'ompli	om'plim	om'pliw	'omplin

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	um'plia	um'plies	um'plia	um'pliem	um'pliew	um'plien
Aldr	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Alf	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Amp	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Amt	om'plie	om'plies	om'plie	om'pliem	om'pliew	om'plien
Be	om'plie	om'plies	om'plie	om'pliem	om'pliew	om'plien
Bí	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Cs	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Có	um'plia	um'plies	um'plia	um'pliem	um'pliew	um'plien
Cv	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Je	um'plia	um'plies	um'plia	um'pliem	um'pliew	um'plien
JM	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Lli	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Pa	om'plid	om'plies	om'plid	om'pliem	om'pliew	om'plien
Pe	om'plie	om'plies	om'plie	om'pliem	om'pliew	om'plien
RC	um'plia	um'plies	um'plia	um'pliem	um'pliew	um'plien
Re	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Ro	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Ti	um'plia	um'plies	um'plia	um'pliem	um'pliew	um'plien
To	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Vi	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien
Xe	om'plia	om'plies	om'plia	om'pliem	om'pliew	om'plien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	umpli're	umpli'ras	umpli'ra	umpli'rem	umpli'rew	umpli'ran
Aldr	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Alf	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Amp	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Amt	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Be	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Bí	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Cs	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Có	umpli're	umpli'ras	umpli'ra	umpli'rem	umpli'rew	umpli'ran
Cv	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Je	umpli're	umpli'ras	umpli'ra	umpli'rem	umpli'rew	umpli'ran
JM	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Lli	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Pa	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Pe	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
RC	umpli're	umpli'ras	umpli'ra	umpli'rem	umpli'rew	umpli'ran
Re	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Ro	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Ti	umpli're	umpli'ras	umpli'ra	umpli'rem	umpli'rew	umpli'ran
To	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Vi	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran
Xe	ompli're	ompli'ras	ompli'ra	ompli'rem	ompli'rew	ompli'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	umpli'ria	umpli'ries	umpli'ria	umpli'riem	umpli'riew	umpli'rien
Aldr	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Alf	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Amp	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Amt	ompli'rie	ompli'ries	ompli'rie	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Be	ompli'rie	ompli'ries	ompli'rie	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Bí	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Cs	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Có	umpli'ria	umpli'ries	umpli'ria	umpli'riem	umpli'riew	umpli'rien
Cv	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Je	umpli'ria	umpli'ries	umpli'ria	umpli'riem	umpli'riew	umpli'rien
JM	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Lli	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Pa	ampli'riò	ampli'ries	ampli'riò	ampli'riem	ampli'riew	ampli'rien
Pe	ompli'rie	ompli'ries	ompli'rie	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
RC	umpli'ria	umpli'ries	umpli'ria	umpli'riem	umpli'riew	umpli'rien
Re	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Ro	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Ti	umpli'ria	umpli'ries	umpli'ria	umpli'riem	umpli'riew	umpli'rien
To	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Vi	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien
Xe	ompli'ria	ompli'ries	ompli'ria	ompli'riem	ompli'riew	ompli'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	umpliˈʎesem	umpliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Aldr	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Alf	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Amp	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Amt	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	omˈpljesem	omˈpljesew	‘ɔmpliʎen
Be	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	omˈplisem	omˈplisew	‘ɔmpliʎen
Bí	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Cs	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	omˈpljesem	omˈpljesew	‘ɔmpliʎen
Có	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Cv	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	omˈpljesem	omˈpljesew	‘ɔmpliʎen
Je	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
JM	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	omˈpljesem	omˈpljesew	‘ɔmpliʎen
Lli	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Pa	‘ɔmpliʎa	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎa	amˈplisem	amˈplisew	‘ɔmpliʎen
Pe	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎem/omˈpljesem	‘ɔmpliʎew/omˈpljesew	‘ɔmpliʎen
RC	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	umpliˈʎesem	umpliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Re	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Ro	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Ti	‘ɔmpliʎa	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎa	umpliˈʎesem	umpliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
To	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Vi	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen
Xe	‘ɔmpliʎe	‘ɔmpliʎes	‘ɔmpliʎe	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	‘ɔmpliʎen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	umpliˈʎes	umpliˈʎeses	umpliˈʎes	umpliˈʎesem	umpliˈʎesew	umpliˈʎesen
Aldr	umpliˈʎes	umpliˈʎeses	umpliˈʎes	umpliˈʎesem	umpliˈʎesew	umpliˈʎesen
	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Alf	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Amp	ompliˈʎes(a)	ompliˈʎeses	ompliˈʎes(a)	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Amt	omˈpljes	omˈpljeses	omˈpljes	omˈpljesem	omˈpljesew	omˈpljesen
Be	omˈplis	omˈplises	omˈplis	omˈplisem	omˈplisew	omˈplisen
Bí	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Cs	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
	omˈpljes	omˈpljeses	omˈpljes	omˈpljesem	omˈpljesew	omˈpljesen
Có	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Cv	omˈpljes	omˈpljeses	omˈpljes	omˈpljesem	omˈpljesew	omˈpljesen
Je	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
JM	omˈpljes(a)	omˈpljeses	omˈpljes(a)	omˈpljesem	omˈpljesew	omˈpljesen
Lli	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Pa	amˈplis	amˈplises	amˈplis	amˈplisem	amˈplisew	amˈplisen
Pe	umˈpljes	umˈpljeses	umˈpljes	umˈpljesem	umˈpljesew	umˈpljesen
RC	umpliˈʎes	umpliˈʎeses	umpliˈʎes	umpliˈʎesem	umpliˈʎesew	umpliˈʎesen
Re	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Ro	ompliˈʎes(a)	ompliˈʎeses	ompliˈʎes(a)	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Ti	umpliˈʎes	umpliˈʎeses	umpliˈʎes	umpliˈʎesem	umpliˈʎesew	umpliˈʎesen
To	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Vi	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen
Xe	ompliˈʎes	ompliˈʎeses	ompliˈʎes	ompliˈʎesem	ompliˈʎesew	ompliˈʎesen

2.3.3.8. *Patir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Aldr	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Alf	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Amp	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Amt	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Be	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Bí	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Cs	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Có	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Cv	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Je	pa'ti	pa'tin	pa'tit
JM	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Lli	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Pa	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Pe	pa'ti	pa'tin	pa'tit
RC	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Re	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Ro	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Ti	pa'ti	pa'tin	pa'tit
To	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Vi	pa'ti	pa'tin	pa'tit
Xe	pa'ti	pa'tin	pa'tit

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Aldr	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Alf	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Amp	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Amt	pa'tij	pa'tijje	pa'tim	pa'tiw	pa'tijjen
Be	pa'tij	pa'tijyε	pa'tim	pa'tiw	pa'tijyen
Bí	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Cs	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Có	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Cv	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Je	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
JM	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Lli	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Pa	pa'tij	pa'tijkb	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Pe	pa'tij	pa'tijje	pa'tim	pa'tiw	pa'tijjen
RC	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Re	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Ro	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Ti	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
To	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Vi	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken
Xe	pa'tij	pa'tijke	pa'tim	pa'tiw	pa'tijken

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Aldr	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Alf	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Amp	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Amt	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Be	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Bí	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Cs	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Có	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Cv	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Je	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
JM	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Lli	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Pa	pa'tifko / pa'tisko	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Pe	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
RC	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Re	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Ro	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Ti	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
To	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Vi	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen
Xe	pa'tifo	pa'tifes	pa'tif	pa'tim	pa'tiw	pa'tifen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Aldr	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Alf	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Amp	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Amt	pa'tie	pa'ties	pa'tie	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Be	pa'tie	pa'ties	pa'tie	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Bí	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Cs	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Có	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Cv	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Je	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
JM	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Lli	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Pa	pa'tid	pa'ties	pa'tid	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Pe	pa'tie	pa'ties	pa'tie	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
RC	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Re	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Ro	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Ti	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
To	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Vi	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien
Xe	pa'tia	pa'ties	pa'tia	pa'tiem	pa'tiew	pa'tien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Aldr	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Alf	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Amp	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Amt	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Be	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Bí	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Cs	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Có	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Cv	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Je	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
JM	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Lli	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Pa	pati're	pati'ras	pati'rb	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Pe	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
RC	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Re	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Ro	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Ti	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
To	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Vi	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran
Xe	pati're	pati'ras	pati'ra	pati'rem	pati'rew	pati'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Aldr	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Alf	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Amp	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Amt	pati'rie	pati'ries	pati'rie	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Be	pati'rie	pati'ries	pati'rie	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Bí	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Cs	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Có	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Cv	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Je	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
JM	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Lli	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Pa	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Pe	pati'rie	pati'ries	pati'rie	pati'riem	pati'riew	pati'rien
RC	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Re	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Ro	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Ti	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
To	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Vi	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien
Xe	pati'ria	pati'ries	pati'ria	pati'riem	pati'riew	pati'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Aldr	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Alf	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Amp	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Amt	pa'tiʃjɛ	pa'tiʃjes	pa'tiʃjɛ	pa'tim pa'tjesem	pa'tiw pa'tjesew	pa'tiʃjen
Be	pa'tiʃiɣɛ	pa'tiʃiɣes	pa'tiʃiɣɛ	pa'tisem	pa'tisew	pa'tiʃiɣen
Bí	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Cs	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Có	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Cv	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pa'tjesem	pa'tjesew	pa'tiʃken
Je	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
JM	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pa'tjesem	pa'tjesew	pa'tiʃken
Lli	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Pa	pa'tiʃkɔ	pa'tiʃkes	pa'tiʃkɔ	pa'tisem	pa'tisew	pa'tiʃken
Pe	pa'tiʃjɛ	pa'tiʃjes	pa'tiʃjɛ	pa'tjesem	pa'tjesew	pa'tiʃjen
RC	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Re	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Ro	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Ti	pa'tiʃka	pa'tiʃkes	pa'tiʃka	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
To	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Vi	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken
Xe	pa'tiʃke	pa'tiʃkes	pa'tiʃke	pati'yesem	pati'yesew	pa'tiʃken

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Aldr	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Alf	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Amp	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Amt	pa'tjes	pa'tjeses	pa'tjes	pa'tjesem	pa'tjesew	pa'tjesen
Be	pa'tis	pa'tises	pa'tis	pa'tisem	pa'tisew	pa'tisen
Bí	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Cs	pati'yes(a)	pati'yeses	pati'yes(a)	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Có	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Cv	pa'tjes	pa'tjeses	pa'tjes	pa'tjesem	pa'tjesew	pa'tjesen
Je	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
JM	pa'tjes	pa'tjeses	pa'tjes	pa'tjesem	pa'tjesew	pa'tjesen
Lli	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Pa	pa'tis	pa'tises	pa'tis	pa'tisem	pa'tisew	pa'tisen
Pe	pa'tjes	pa'tjeses	pa'tjes	pa'tjesem	pa'tjesew	pa'tjesen
RC	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Re	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Ro	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Ti	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
To	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Vi	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen
Xe	pati'yes	pati'yeses	pati'yes	pati'yesem	pati'yesew	pati'yesen

2.3.3.9. *Sentir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Aldr	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Alf	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Amp	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Amt	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Be	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Bí	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Cs	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Có	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Cv	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Je	sen'ti	sen'tin	sen'tit
JM	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Lli	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Pa	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Pe	sen'ti	sen'tin	sen'tit
RC	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Re	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Ro	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Ti	sen'ti	sen'tin	sen'tit
To	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Vi	sen'ti	sen'tin	sen'tit
Xe	sen'ti	sen'tin	sen'tit

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Aldr	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Alf	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Amp	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Amt	'sen	'sentje	sen'tim	sen'tiw	'sentjen
Be	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Bí	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Cs	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Có	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Cv	'sen	'sentje	sen'tim	sen'tiw	'sentjen
Je	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
JM	'sen	'sentje	sen'tim	sen'tiw	'sentjen
Lli	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Pa	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Pe	'sen	'sentje	sen'tim	sen'tiw	'sentjen
RC	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Re	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Ro	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Ti	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
To	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Vi	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen
Xe	'sen	'sentiye	sen'tim	sen'tiw	'sentiyen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'sento	'sens / 'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Aldr	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Alf	'sento	'sens / 'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Amp	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Amt	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Be	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Bí	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Cs	'sento	'sens / 'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Có	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Cv	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Je	'sento	'sens	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
JM	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Lli	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Pa	'sentiyo	'sens	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Pe	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
RC	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Re	'sento	'sens / 'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Ro	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Ti	'sento	'sens	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
To	'sento	'sentes	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Vi	'sento	'sens	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente
Xe	'sento	'sens	'sen	sen'tim	sen'tiw	'sente

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Aldr	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Alf	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Amp	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Amt	sen'tie	sen'ties	sen'tie	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Be	sen'tie	sen'ties	sen'tie	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Bí	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Cs	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Có	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Cv	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Je	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
JM	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Lli	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Pa	sen'tid	sen'ties	sen'tid	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Pe	sen'tie	sen'ties	sen'tie	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
RC	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Re	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Ro	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Ti	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
To	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Vi	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien
Xe	sen'tia	sen'ties	sen'tia	sen'tiem	sen'tiew	sen'tien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Aldr	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Alf	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Amp	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Amt	'sentje	'sentjes	'sentje	sen'tim/sen'tjesem	sen'tiw/sen'tjesew	'sentjen
Be	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	sen'tisem	sen'tisew	'sentiyen
Bí	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Cs	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Có	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Cv	'sentje	'sentjes	'sentje	sen'tjesem	sen'tjesew	'sentjen
Je	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
JM	'sentje	'sentjes	'sentje	sen'tjesem	sen'tjesew	'sentjen
Lli	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Pa	'sentiyp	'sentiyes	'sentiyp	sen'tisem	sen'tisew	'sentiyen
Pe	'sentje	'sentjes	'sentje	'sentjem/sen'tjesem	'sentjew/sen'tjesew	'sentjen
RC	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Re	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Ro	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Ti	'sentiya	'sentiyes	'sentiya	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
To	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Vi	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen
Xe	'sentiye	'sentiyes	'sentiye	senti'yesem	senti'yesew	'sentiyen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Aldr	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Alf	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Amp	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Amt	sen'tjes	sen'tjeses	sen'tjes	sen'tjesem	sen'tjesew	sen'tjesen
Be	sen'tis	sen'tises	sen'tis	sen'tisem	sen'tisew	sen'tisen
Bí	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Cs	sen'tjes(a)	sen'tjeses	sen'tjes(a)	sen'tjesem	sen'tjesew	sen'tjesen
Có	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Cv	sen'tjes(a)	sen'tjeses	sen'tjes(a)	sen'tjesem	sen'tjesew	sen'tjesen
Je	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
JM	sen'tjes	sen'tjeses	sen'tjes	sen'tjesem	sen'tjesew	sen'tjesen
Lli	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Pa	sen'tis	sen'tises	sen'tis	sen'tisem	sen'tisew	sen'tisen
Pe	sen'tjes	sen'tjeses	sen'tjes	sen'tjesem	sen'tjesew	sen'tjesen
RC	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Re	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Ro	senti'yes(a)	senti'yeses	senti'yes(a)	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Ti	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
To	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Vi	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen
Xe	senti'yes	senti'yeses	senti'yes	senti'yesem	senti'yesew	senti'yesen

2.3.3.10. *Sortir*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Aldr	sor'ti	sor'tin	sor'tit
Alf	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Amp	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Amt	sor'ti	sor'tin	sor'tit
Be	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Bí	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Cs	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Có	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Cv	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Je	sur'ti	sur'tin	sur'tit
JM	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Lli	sor'ti	sor'tin	sor'tit
Pa	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Pe	sor'ti	sor'tin	sor'tit
RC	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Re	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Ro	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Ti	sur'ti	sur'tin	sur'tit
To	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Vi	sur'ti	sur'tin	sur'tit
Xe	sor'ti	sor'tin	sor'tit

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Aldr	'sur(t)	'surtiye	sor'tim	sor'tiw	'surtiye
Alf	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Amp	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Amt	'sur(t)	'surtje	sor'tim	sor'tiw	'surtjen
Be	'sur(t)	'surtje/'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtjen/'surtiye
Bí	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Cs	'sur(t)	'surtje/'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtjen/'surtiye
Có	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Cv	'sur(t)	'surtje	sor'tim	sor'tiw	'surtjen
Je	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
JM	'sur(t)	'surtje	sur'tim	sur'tiw	'surtjen
Lli	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Pa	'sur(t)	'surtiya	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Pe	'sur(t)	'surtje	sor'tim	sor'tiw	'surtjen
RC	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Re	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Ro	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Ti	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
To	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Vi	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye
Xe	'sur(t)	'surtiye	sur'tim	sur'tiw	'surtiye

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Aldr	'surto	'surs	'sur(t)	sor'tim	sor'tiw	'surten
Alf	'surto	'surs	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Amp	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Amt	'surto	'surs / 'surtes	'sur(t)	sor'tim	sor'tiw	'surten
Be	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Bí	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Cs	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Có	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Cv	'surto	'surtes	'sur(t)	sor'tim	sor'tiw	'surten
Je	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
JM	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Lli	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Pa	'surtiyo	'surs	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Pe	'surto	'surtes	'sur(t)	sor'tim	sor'tiw	'surten
RC	'surto	'surs	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Re	'surto	'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Ro	'surto	'surs	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Ti	'surto	'surs	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
To	'surto	'surs / 'surtes	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Vi	'surto	'surs	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten
Xe	'surto	'surs	'sur(t)	sur'tim	sur'tiw	'surten

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Aldr	sor'tia	sor'ties	sor'tia	sor'tiem	sor'tiew	sor'tien
Alf	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Amp	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Amt	sor'tie	sor'ties	sor'tie	sor'tiem	sor'tiew	sor'tien
Be	sur'tie	sur'ties	sur'tie	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Bí	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Cs	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Có	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Cv	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Je	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
JM	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Lli	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Pa	sur'tid	sur'ties	sur'tid	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Pe	sor'tie	sor'ties	sor'tie	sor'tiem	sor'tiew	sor'tien
RC	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Re	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Ro	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Ti	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
To	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Vi	sur'tia	sur'ties	sur'tia	sur'tiem	sur'tiew	sur'tien
Xe	sor'tia	sor'ties	sor'tia	sor'tiem	sor'tiew	sor'tien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Aldr	sorti're	sorti'ras	sorti'ra	sorti'rem	sorti'rew	sorti'ran
Alf	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Amp	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Amt	sorti're	sorti'ras	sorti'ra	sorti'rem	sorti'rew	sorti'ran
Be	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Bí	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Cs	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Có	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Cv	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Je	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
JM	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Lli	sorti're	sorti'ras	sorti'ra	sorti'rem	sorti'rew	sorti'ran
Pa	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Pe	sorti're	sorti'ras	sorti'ra	sorti'rem	sorti'rew	sorti'ran
RC	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Re	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Ro	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Ti	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
To	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Vi	surti're	surti'ras	surti'ra	surti'rem	surti'rew	surti'ran
Xe	sorti're	sorti'ras	sorti'ra	sorti'rem	sorti'rew	sorti'ran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Aldr	sorti'ria	sorti'ries	sorti'ria	sorti'riem	sorti'riew	sorti'rien
Alf	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Amp	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Amt	sorti'rie	sorti'ries	sorti'rie	sorti'riem	sorti'riew	sorti'rien
Be	surti'rie	surti'ries	surti'rie	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Bí	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Cs	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Có	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Cv	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Je	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
JM	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Lli	sorti'ria	sorti'ries	sorti'ria	sorti'riem	sorti'riew	sorti'rien
Pa	surti'rib	surti'ries	surti'rib	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Pe	sorti'rie	sorti'ries	sorti'rie	sorti'riem	sorti'riew	sorti'rien
RC	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Re	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Ro	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Ti	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
To	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Vi	surti'ria	surti'ries	surti'ria	surti'riem	surti'riew	surti'rien
Xe	sorti'ria	sorti'ries	sorti'ria	sorti'riem	sorti'riew	sorti'rien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Aldr	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	sorti'yesem	sorti'yesew	'surtiye
Alf	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Amp	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Amt	'surtje	'surtjes	'surtje	sor'tim / sur'tjesem	sor'tiw / sur'tjesew	'surtjen
Be	'surtje	'surtjes	'surtje	sur'tisem	sur'tisew	'surtjen
	'surtiye	'surtiyes	'surtiye			'surtiye
Bí	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Cs	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
	'surtje	'surtjes	'surtje	sur'tjesem	sur'tjesew	'surtjen
Có	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Cv	'surtje	'surtjes	'surtje	sur'tjesem	sur'tjesew	'surtjen
Je	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
JM	'surtje	'surtjes	'surtje	sur'tjesem	sur'tjesew	'surtjen
Lli	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Pa	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	sur'tisem	sur'tisew	'surtiye
Pe	'surtje	'surtjes	'surtje	'surtjem / sur'tjesem	'surtjew / sur'tjesew	'surtjen
RC	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Re	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Ro	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Ti	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
To	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Vi	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye
Xe	'surtiye	'surtiyes	'surtiye	surti'yesem	surti'yesew	'surtiye

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Aldr	sorti'yes	sorti'yeses	sorti'yes	sorti'yesem	sorti'yesew	sorti'yesen
Alf	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Amp	surti'yes(a)	surti'yeses	surti'yes(a)	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Amt	sur'tjes	sur'tjeses	sur'tjes	sur'tjesem	sur'tjesew	sur'tjesen
	sorti'yes	sorti'yeses	sorti'yes	sorti'yesem	sorti'yesew	sorti'yesen
Be	sur'tis	sur'tises	sur'tis	sur'tisem	sur'tisew	sur'tisen
Bí	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Cs	surti'yes(a)	surti'yeses	surti'yes(a)	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
	sur'tjes(a)	sur'tjeses	sur'tjes(a)	sur'tjesem	sur'tjesew	sur'tjesen
Có	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Cv	sur'tjes	sur'tjeses	sur'tjes	sur'tjesem	sur'tjesew	sur'tjesen
Je	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
JM	sur'tjes	sur'tjeses	sur'tjes	sur'tjesem	sur'tjesew	sur'tjesen
Lli	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Pa	sur'tis(a)	sur'tises	sur'tis(a)	sur'tisem	sur'tisew	sur'tisen
Pe	sur'tjes	sur'tjeses	sur'tjes	sur'tjesem	sur'tjesew	sur'tjesen
RC	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Re	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Ro	surti'yes(a)	surti'yeses	surti'yes(a)	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Ti	surti'yes(a)	surti'yeses	surti'yes(a)	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
To	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Vi	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen
Xe	surti'yes	surti'yeses	surti'yes	surti'yesem	surti'yesew	surti'yesen

2.3.3.11. *Tindre*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	‘tindre	ti’nin	tiŋ’gut
Aldr	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut / teŋ’gut
Alf	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Amp	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Amt	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Be	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut / teŋ’gut
Bí	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Cs	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Có	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Cv	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Je	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
JM	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Lli	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Pa	‘tindre	te’nin / ti’nin	teŋ’gut / tiŋ’gut
Pe	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
RC	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Re	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Ro	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Ti	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut / teŋ’gut
To	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Vi	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut
Xe	‘tindre	te’nin	tiŋ’gut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	‘tin	‘tinge	tiŋ’gesem	ti’niw	‘tingen
Aldr	‘tin	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Alf	‘ti	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Amp	‘ti(n)	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Amt	‘ti	‘tinge	tiŋ’gem / tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Be	‘ti	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Bí	‘te	‘tinge	tiŋ’gesem	ti’niw	‘tingen
Cs	‘ti(n)	‘tinge	tiŋ’gesem	ti’niw	‘tingen
Có	‘tin	‘tinge	tiŋ’gesem	ti’niw	‘tingen
Cv	‘ti(n)	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Je	‘te	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
JM	‘ti(n)	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Lli	‘tin	‘tinge	tiŋ’gesem	ti’niw	‘tingen
Pa	‘ti	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw / ti’niw	‘tingen
Pe	‘ti / ‘te	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
RC	‘te	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Re	‘ti	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Ro	‘te	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Ti	‘tin	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
To	‘ti(n) / ‘te	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Vi	‘te	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen
Xe	‘ti	‘tinge	tiŋ’gesem	te’niw	‘tingen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'tig	'tins	'ti	ti'nim	ti'niw	'tinen
Aldr	'tig	'tins	'ti	te'nim	te'niw	'tinen
Alf	'tig	'tins	'ti	te'nim	te'niw	'tinen
Amp	'tig	'tins	'ti	te'nim	te'niw	'tinen
Amt	'tig	'tins / 'tens	'ti / 'te	te'nim	te'niw	'tinen / 'tenen
Be	'tig	'tens	'te	te'nim	te'niw	'tenen
Bí	'tig	'tins / 'tens	'ti / 'te	te'nim	te'niw	'tinen / 'tenen
Cs	'tig	'tins	'ti	ti'nim	ti'niw	'tinen
Có	'tig	'tins	'ti	te'nim	te'niw	'tinen
Cv	'tig	'tins	'ti	te'nim	te'niw	'tinen
Je	'tig	'tins	'ti	ti'nim	ti'niw	'tinen
JM	'tig	'tins	'ti	te'nim / ti'nim	te'niw / ti'niw	'tinen
Lli	'tig	'tins	'ti	ti'nim	ti'niw	'tinen
Pa	'tig	'tins	'ti	te'nim	te'niw	'tinen
Pe	'tig	'tins / 'tens	'ti / 'te	te'nim	te'niw	'tinen / 'tenen
RC	'tig	'tins / 'tens	'ti / 'te	te'nim	te'niw	'tinen / 'tenen
Re	'tig	'tins	'ti	te'nim	te'niw	'tinen
Ro	'tig	'tins / 'tens	'ti / 'te	te'nim	te'niw	'tinen / 'tenen
Ti	'tigk	'tins	'ti	te'nim	te'niw	'tinen
To	'tig	'tins / 'tens	'ti / 'te	te'nim	te'niw	'tinen / 'tenen
Vi	'tig	'tins	'ti	ti'nim	ti'niw	'tinen
Xe	'tig	'tins	'ti	ti'nim	ti'niw	'tinen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Aldr	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Alf	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Amp	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Amt	te'nie	te'nies	te'nie	te'niem	te'niew	te'nien
Be	te'nie	te'nies	te'nie	te'niem	te'niew	te'nien
Bí	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Cs	ti'nia	ti'nies	ti'nia	ti'niem	ti'niew	ti'nien
Có	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Cv	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Je	ti'nia	ti'nies	ti'nia	ti'niem	ti'niew	ti'nien
JM	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Lli	ti'nia	ti'nies	ti'nia	ti'niem	ti'niew	ti'nien
Pa	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Pe	te'nie	te'nies	te'nie	te'niem	te'niew	te'nien
RC	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Re	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Ro	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Ti	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
To	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Vi	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien
Xe	te'nia	te'nies	te'nia	te'niem	te'niew	te'nien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Aldr	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Alf	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Amp	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Amt	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Be	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Bí	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Cs	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Có	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Cv	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Je	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
JM	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Lli	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Pa	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Pe	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
RC	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Re	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Ro	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Ti	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
To	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Vi	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran
Xe	tin'dre	tin'dras	tin'dra	tin'drem	tin'drew	tin'dran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Aldr	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Alf	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Amp	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Amt	tin'drie	tin'dries	tin'drie	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Be	tin'drie	tin'dries	tin'drie	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Bí	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Cs	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Có	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Cv	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Je	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
JM	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Lli	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Pa	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Pe	tin'drie	tin'dries	tin'drie	tin'driem	tin'driew	tin'drien
RC	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Re	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Ro	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Ti	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
To	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Vi	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien
Xe	tin'dria	tin'dries	tin'dria	tin'driem	tin'driew	tin'drien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Aldr	'ting(iy)e	'ting(iy)es	'ting(iy)e	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'ting(iy)en
Alf	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Amp	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Amt	'tingε	'tinges	'tingε	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Be	'tingje	'tingjes	'tingje	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingjen
Bí	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Cs	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Có	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Cv	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Je	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
JM	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Lli	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Pa	'tinga 'tingo	'tinges 'tingos	'tinga 'tingo	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen 'tingon
Pe	'ting(j)ε	'ting(j)es	'ting(j)ε	'tingjem / tiŋ'gesem	'tingjew / tiŋ'gesew	'ting(j)en
RC	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Re	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Ro	'ting(iy)e	'ting(iy)es	'ting(iy)e	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'ting(iy)en
Ti	'tinga	'tinges	'tinga	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
To	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Vi	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen
Xe	'tinge	'tinges	'tinge	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	'tingen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Aldr	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Alf	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Amp	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Amt	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Be	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Bí	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Cs	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Có	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Cv	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Je	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
JM	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Lli	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Pa	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Pe	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
RC	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Re	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Ro	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Ti	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
To	tiŋ'ges(a)	tiŋ'geses	tiŋ'ges(a)	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Vi	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen
Xe	tiŋ'ges	tiŋ'geses	tiŋ'ges	tiŋ'gesem	tiŋ'gesew	tiŋ'gesen

2.3.3.12. *Vindre*

	Infinitiu	Gerundi	Participi
Alda	'bindre	bi'nin	biq'gut
Aldr	'bindre	be'nin	biq'gut / beq'gut
Alf	'bindre	be'nin	biq'gut
Amp	'bindre	bi'nin	biq'gut
Amt	'bindre	be'nin	biq'gut
Be	'bindre	be'nin	biq'gut
Bí	'bindre	be'nin	biq'gut
Cs	'bindre	bi'nin / be'nin	biq'gut
Có	'bindre	be'nin	biq'gut
Cv	'bindre	be'nin	biq'gut
Je	'bindre	bi'nin / be'nin	biq'gut
JM	'bindre	bi'nin	biq'gut
Lli	'bindre	bi'nin	biq'gut
Pa	'vindre	vi'nin	viq'gut
Pe	'bindre	be'nin	biq'gut
RC	'bindre	bi'nin	biq'gut
Re	'bindre	be'nin	biq'gut
Ro	'bindre	bi'nin / be'nin	biq'gut
Ti	'bindre	be'nin	biq'gut
To	'bindre	bi'nin / be'nin	biq'gut
Vi	'bindre	be'nin	biq'gut
Xe	'bindre	be'nin	biq'gut

Imperatiu

	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'bine	'bigge	bi'nim	bi'niw	'bingen
Aldr	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
Alf	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
Amp	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
Amt	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
Be	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
Bí	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
Cs	'bine	'bigge	bi'nim / be'nim	bi'niw / be'niw	'bingen
Có	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
Cv	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
Je	'bine	'bigge	bi'nim / be'nim	bi'niw / be'niw	'bingen
JM	'bine	'bigge	bi'nim	bi'niw	'bingen
Lli	'bine	'bigge	bi'nim	bi'niw	'bingen
Pa	'vine	'vigge	vi'nim / ve'nim	vi'niw / ve'niw	'vingen
Pe	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
RC	'bine	'bigge	bi'nim	bi'niw	'bingen
Re	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
Ro	'bine	'bigge	bi'nim / be'nim	bi'niw / be'niw	'bingen
Ti	'bine	'bigge	be'nim	be'niw	'bingen
To	'bine	'bigge	bi'nim / be'nim	bi'niw / be'niw	'bingen
Vi	'bine	'bigge	bi'nim	bi'niw	'bingen
Xe	'bine	'bigge	bi'nim	bi'niw	'bingen

Present d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Aldr	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Alf	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Amp	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Amt	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Be	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Bí	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Cs	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Có	'biɟ	'bens	'be	bi'nim / be'nim	bi'niw / be'niw	'benen
Cv	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Je	'biɟ	'bens	'be	bi'nim / be'nim	bi'niw / be'niw	'benen
JM	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Lli	'biɟ	'bens	'be	bi'nim	bi'niw	'benen
Pa	'viɟ	'vens	've	vi'nim / ve'nim	vi'niw / ve'niw	'venen
Pe	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
RC	'biɟ	'bens	'be	bi'nim	bi'niw	'benen
Re	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Ro	'biɟ	'bens	'be	bi'nim / be'nim	bi'niw / be'niw	'benen
Ti	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
To	'biɟ	'bens	'be	bi'nim / be'nim	bi'niw / be'niw	'benen
Vi	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen
Xe	'biɟ	'bens	'be	be'nim	be'niw	'benen

Imperfet d'indicatiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Aldr	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Alf	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Amp	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Amt	be'niɛ	be'nies	be'niɛ	be'niem	be'niew	be'nien
Be	be'niɛ	be'nies	be'niɛ	be'niem	be'niew	be'nien
Bí	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Cs	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Có	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Cv	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Je	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
JM	bi'nia	bi'nies	bi'nia	bi'niem	bi'niew	bi'nien
Lli	bi'nia	bi'nies	bi'nia	bi'niem	bi'niew	bi'nien
Pa	ve'nia	ve'nies	ve'nia	ve'niem	ve'niew	ve'nien
Pe	be'niɛ	be'nies	be'niɛ	be'niem	be'niew	be'nien
RC	bi'nia	bi'nies	bi'nia	bi'niem	bi'niew	bi'nien
Re	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Ro	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Ti	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
To	bi'nia	bi'nies	bi'nia	bi'niem	bi'niew	bi'nien
Vi	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien
Xe	be'nia	be'nies	be'nia	be'niem	be'niew	be'nien

Futur

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Aldr	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Alf	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Amp	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Amt	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Be	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Bí	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Cs	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Có	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Cv	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Je	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
JM	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Lli	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Pa	vin'dre	vin'dras	vin'dra	vin'drem	vin'drew	vin'dran
Pe	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
RC	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Re	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Ro	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Ti	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
To	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Vi	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran
Xe	bin'dre	bin'dras	bin'dra	bin'drem	bin'drew	bin'dran

Condicional

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Aldr	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Alf	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Amp	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Amt	bin'drie	bin'dries	bin'drie	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Be	bin'drie	bin'dries	bin'drie	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Bí	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Cs	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Có	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Cv	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Je	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
JM	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Lli	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Pa	vin'dria	vin'dries	vin'dria	vin'driem	vin'driew	vin'drien
Pe	bin'drie	bin'dries	bin'drie	bin'driem	bin'driew	bin'drien
RC	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Re	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Ro	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Ti	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
To	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Vi	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien
Xe	bin'dria	bin'dries	bin'dria	bin'driem	bin'driew	bin'drien

Present de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Aldr	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Alf	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Amp	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Amt	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Be	'bing(j)ε	'bing(j)es	'bing(j)ε	biŋ'gesem	biŋ'gesew	bing(j)en
Bí	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Cs	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Có	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Cv	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Je	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
JM	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Lli	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Pa	'vinga	'vinges	'vinga	viŋ'gesem	viŋ'gesew	'vingen
Pe	'bing(j)ε	'bing(j)es	'bing(j)ε	biŋ'gesem 'bingjem	biŋ'gesew 'bingjew	bing(j)en
RC	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Re	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Ro	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Ti	'binga	'binges	'binga	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
To	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Vi	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen
Xe	'binge	'binges	'binge	biŋ'gesem	biŋ'gesew	'bingen

Imperfet de subjuntiu

	1a sg	2a sg	3a sg	1a pl	2a pl	3a pl
Alda	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Aldr	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Alf	biŋ'ges(a)	biŋ'geses	biŋ'ges(a)	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Amp	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Amt	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Be	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Bí	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Cs	biŋ'ges(a)	biŋ'geses	biŋ'ges(a)	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Có	biŋ'ges(a)	biŋ'geses	biŋ'ges(a)	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Cv	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Je	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
JM	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Lli	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Pa	viŋ'ges(a)	viŋ'geses	viŋ'ges(a)	viŋ'gesem	viŋ'gesew	viŋ'gesen
Pe	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
RC	biŋ'ges(a)	biŋ'geses	biŋ'ges(a)	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Re	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Ro	biŋ'ges(a)	biŋ'geses	biŋ'ges(a)	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Ti	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
To	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Vi	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen
Xe	biŋ'ges	biŋ'geses	biŋ'ges	biŋ'gesem	biŋ'gesew	biŋ'gesen

3. SINTAXI

Els aspectes sintàctics no van merèixer l'atenció de lingüistes i gramàtics fins pràcticament el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906). Preocupats per les interferències amb el castellà, s'hi va dedicar l'atenció a qüestions relacionades amb els pronoms febles, amb els relatius, amb la concordança del participi o amb l'ús dels temps en les oracions condicionals, per exemple. S'hi van prioritzar els aspectes que necessitaven una descastellanització urgent, la qual cosa a la llarga va repercutir negativament en la gramaticalització de la llengua, ja que en matèria de sintaxi, i prenent com a referència la *Gramàtica catalana* de Fabra, de 1912, feta en castellà, es donava per suposat que la cultura gramatical dels parlants depenia del coneixement de la castellana (Bonet 2005: 188).

Ens hem detingut en aspectes sintàctics que mostren variació en els parlars del Baix Ebre o que es distancien de les solucions estàndard més generals. Cal tindre en compte, d'altra banda, que recentment les gramàtiques han tendit a considerar dins de la sintaxi qüestions que en les gramàtiques tradicionals eren incloses dins de la morfologia. També en aquest estudi, algunes d'aquestes qüestions (article *lo* neutre, determinats usos adverbials, preposicionals o conjuntius) s'han analitzat en l'apartat de morfologia corresponent.

3.1. Combinació pronominal

En les combinacions dels pronoms personals de primera i segona persona del plural (*mos, vos / us*) amb els pronoms *el, la, els, les* i *en*, el so alveolar final d'aquelles desapareix. La variació es produeix amb el pronom de 2a persona del plural. Exemples amb el pronom *la*:

a) <i>La cara, mô la rentem:</i>	a totes les poblacions (mapa 1181/17)
b) <i>La cara, vô la renteu:</i>	Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, RC, Ro, To, Vi, Xe
<i>La cara, û la renteu:</i>	Aldr, Alf, Be, Cv, Pa, Pe, Re, Ti, Xe
<i>La cara, se la renteu:</i>	Amt (mapa 1182/17)

Exemples amb el pronom *en*:

a) <i>Mô n'anem:</i>	a totes les poblacions
b) <i>Vô n'aneu:</i>	Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, RC, Ro, To, Vi, Xe
<i>Û n'aneu:</i>	Aldr, Alf, Be, Cv, Pa, Pe, Re, Ti, Xe
<i>Se n'aneu:</i>	Amt (mapa 1183/17)

En posició enclítica, les localitats que presenten el pronom *vos* poden canviar-lo per la forma reduïda en formes verbals acabades en diftong: *renteu's les mans* (Lli). La forma reforçada *us* pot guanyar terreny també en posició proclítica, afavorida per l'ús estàndard majoritari.

Amb els pronoms *ho, hi*, la consonant alveolar de les formes *mos* i *vos / us* es manté inalterable a tota la comarca: *tenia por que no mos hi caigués* (Be), *això no mos ho dien* (Cv), *encén un misto i mos hi veurem* (Amt), *vos ho van dir* (Ro).

D'altra banda, la vitalitat en l'ús de les formes plenes en facilita el manteniment en les combinacions de *me, te, se* amb *ho, hi*, en les quals la normativa diu que s'han

d'elidir. Es tracta d'un tret majoritari a totes les localitats, tot i que també es poden sentir casos amb el primer dels pronoms en forma elidida. Així, s'observa:

<i>Se ho va fer tot ell</i>	(Alda)
<i>A mi me ho dirien</i>	(Pe)
<i>Si vols te ho preguntaré</i>	(Ro)
<i>Molts no te ho sabran això</i>	(Xe)

Però també:

<i>No m'hi hai fixat bé</i>	(Alda)
<i>Això no t'ho sé dir</i>	(Pe)
<i>No veus que jo no m'ho dixo?</i>	(Ro)
<i>Vol dir que no t'hi veus</i>	(Xe)

Per les dades recollides, existeix un major percentatge de formes plenes quan el segon pronom de la combinació és *ho*; amb el pronom adverbial *hi* es detecten més casos en què el primer pronom s'elideix.

Pel que fa a l'ordre dels pronoms, la col·locació gairebé sistemàtica en la generació enquestada és *me, te, mos, vos, us + se + en*: *mos s'ha florit lo pa* (Alf), *me se n'ha anat pel vedat* (Be), *allavons te s'acabava d'obrir* (Bí), *û se casa la xica* (Pe).³³⁴ Si la combinació va precedida de mot acabat en vocal àtona, es pot produir l'elisió del pronom personal contigu: *a la nevera 't se fa malbé el caldo* (Ti). Això es dona en les combinacions de pronom personal singular (*me, te*) amb el pronom *se*, de manera que aquests pronoms personals apareixen amb la forma reduïda i no amb la plena, que és la més habitual. S'ha detectat, a partir d'aquí, una redundància del pronom personal en qüestió perquè, potser pel fet fet d'aparèixer elidit al principi, el parlant es vol assegurar que no passa per alt i el repeteix: *que no 't se t'agarre* (To). Aquest pleonasme fins i tot es registra amb la repetició immediata del mateix pronom: *perquè així no te't se plegava; la mustela te't se pot fer a la carn o a la unglà* (Aldr).

Existeixen dues solucions de pronominalització al Baix Ebre quan es tracta de substituir un complement indirecte singular i un complement directe indeterminat. En l'oració *Li compraré tomates*, la solució majoritària és la menys formal *n'hi*,³³⁵ mentre que la regió deltaica presenta la combinació normativa tradicional *li'n*, més habitual en els registres formals:

<i>n'hi</i> :	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>li'n</i> :	Cs, Cv, JM, Lli (mapa 1184/17)

A vegades s'hi pot produir una simplificació de la combinació pronominal, de manera que només apareix el pronom *li*: *Li compraràs tomates? Sí, ja li compraré* (Lli, RC, Ro). Malauradament, la pèrdua de pronoms febles és una tendència que pareix guanyar terreny a tots els nivells i en progressió en generacions joves.

També caracteritza l'àrea deltaica l'ús de la combinació *li ho*, a diferència de la resta de la comarca, on és desconeguda.³³⁶ Aquesta combinació no només ocupa el lloc dels complements corresponents de CI+CD neutre (solució normativa) sinó que pot aparèixer també quan el CD és determinat o definit. Així, es registren els següents exemples amb CD neutre:

³³⁴ Avui, la combinació normativa (*se'm, se't*, etc.) s'està generalitzant a través de l'escolarització i dels mitjans de comunicació en llengua catalana.

³³⁵ Admesa en la GIEC (2016: 212).

³³⁶ I on es redueix la combinació a *li*: *Li han comprat tot això? Sí que li han comprat*.

<i>La veïna mos ho dixava i encabat li ho tornàvem (tot això)</i>	(Alda)
<i>Encabat jo li ho vaig dir al metge (això)</i>	(JM)
<i>Jo li ho dono i ell ho agarra (això)</i>	(Cv)

I també aquests altres, amb CD determinats:

<i>Lo nom no li ho sé (al plegamans)</i>	(Alda)
<i>Lo bec natros los ho cremem, a les gallines</i>	(JM)
<i>Lo gosset, d'espines de peix no en vol, i li ho dono a n'ella³³⁷</i>	(Lli)

Pel que fa al plural, *los ho* sol aparèixer com a solució col·loquial aglutinadora de les diverses formes binàries de CD determinat + CI plural (*els el, els la, els els, els les*, a part de *els ho*). També s'empra en lloc d'*els* i *els en*:

<i>Los ho posaven de minudets (per els el: "el gorro als xiquets")</i>	(Có)
<i>Quan són més grossetes ja els ho trauen</i> (per <i>els la</i> : "la coa a les femelles")	(Alda)
<i>Ho feen en una cosa que els ho rebaixava</i> (per <i>els els</i> : "los cascos als matxos")	(Aldr)
<i>Les ferradures, que els ho feen cremant</i> (per <i>els les</i> : "les ferradures als matxos")	(Lli)
<i>(La coa) los ho fa de guia (per els: "als animals")</i>	(Amt)
<i>Se'ls ho van les plaquetes</i> (per <i>els en</i> : "les plaquetes als animals")	(Cv)

Aquesta combinació *els ho* és majoritària, en la generació enquestada, a totes les poblacions del Baix Ebre, tret de l'Ametlla, Benifallet i el Perelló, on és predominant *els hi*:

<i>Quan als gossos los hi surt mal al morro i a les avelles (per els)</i>	(Pe)
<i>Los hi tallaven (per els les: "les ungles als matxos")</i>	(Be)
<i>Sempre els hi porta (per els els: "los llibres als xiquets")</i>	(Amt)
<i>Donaves la roba per a que els hi posessen (per els la)</i>	(Pe)

La forma *els ho* pareix recular també –en favor de *els hi*, més vehiculada en mitjans de comunicació– a la zona central i meridional de la comarca, on s'acaba de veure que hi és majoritària en la generació analitzada:

<i>Jo no els hi hai fet mai (per els ho: "tallar la coa a les avelles")</i>	(RC)
<i>Però los hi diu: "al llibre només ne consteu un, eh?" (per els)</i>	(Ro)
<i>Si sobrava pa los hi donaven (per els en)</i>	(Xe)
<i>Sempre els hi porta (per els els: "los llibres als xiquets")</i>	(Bí)

Sobre la generalització d'aquesta combinació *els hi*, alguns autors com Colomina (2002: 575) parlen d'una sola forma *elzi*, creada a partir del pronom de tercera persona del plural *els* amb l'adopció d'una *-i* per analogia a la forma *li*, del datiu singular.

A part dels casos comentats, el pronom *hi* és emprat encara en combinacions binàries i ternàries en les quals substitueix un complement locatiu (CCL), un complement preposicional (CPrep), un complement indirecte (CI) o un complement predicatiu (CPred), entre d'altres:

³³⁷ En aquest cas, el sintagma indeterminat "espines de peix" experimenta el procés de definitització habitual en la llengua: un cop aparegut en la primera proposició ja ha quedat definit, de tal manera que la segona proposició, desglossada, ja seria aquesta: "i dono a n'ella *les espines de peix*" (*i les dono a n'ella* –substitució normativa).

<i>A n'aquella casa, mos hi vam fer grans mon germà i jo</i> (CCL)	(Aldr)
<i>No m'hi hai fixat mai</i> (CPrep)	(Alda)
<i>Estes preguntes les hi puc contestar</i> (CI)	(Re)
<i>Tu ho trobes correcte? Pos jo no l'hi trobo</i> (CPred)	(Re)
<i>Lo grévol fa la flor roja, que el coscoll no l'hi fa</i> (CPred)	(Ti)

En el llenguatge col·loquial que es descriu, també hi tenen cabuda les combinacions ternàries:

a) <i>Se ne'ls ha de donar</i> (de sal a les auvelles)	(Aldr)
b) <i>També se ne'ls dona</i> (de panís als tocinos)	(Alf)
c) <i>Me se n'ha anat pel vedat</i> (lo menjar)	(Be)
d) <i>Mos se n'engallàven a les taulades</i> (de pilotes)	(Bi)
e) <i>A vegades te se n'havia quedat a l'armari</i> (de pa)	(Cs)
f) <i>Patixen de les plaquetes, se'ls ho van les plaquetes</i>	(Cv)
g) <i>Me se'n va morir un als setanta-dos anys</i>	(Lli)
h) <i>Lo tractament que se'ls hi posa</i>	(Pe)
i) <i>Molts mos se'n moren</i> (de gossos) <i>anant al jabalí</i>	(Ti)

En els dos primers exemples s'observa que la combinació formada pels pronoms *els* (CI) + *en és ne'ls*, amb inversió de l'ordre estàndard. Com es pot comprovar, en la majoria de casos la conjunció de tres pronoms té lloc perquè hi conflueix un verb pronominal (c, e, f, g, i), un pronom de datiu ètic (d, g, i) o algun altre pronom buit, sense funció (h).

Més enllà de l'adequació a l'ordre i a la forma dels pronoms tal com prescriu la normativa, i a la vista d'aquests exemples i dels actuals usos pronominals en parlants més jòvens, es constata lamentablement la pèrdua de vitalitat dels pronoms febles. Es tracta d'un empobriment que no afecta només el Baix Ebre sinó que és present en tot el domini de la llengua, també en nivells formals.

3.2. Correlació de temps verbals

3.2.1. Condicional irreal de present

És en aquest tipus de construccions subordinades que és freqüent trobar-se al Baix Ebre, en la franja d'edat enquestada, exemples d'ús de l'imperfet d'indicatiu com a nucli verbal de la proposició subordinada condicional, ús que és més estès que la corresponent forma del subjuntiu:

- a) *Si ara plovia, d'aquí a vuit dies ja se'n podrien collir* (Amp)
per
a1) *Si ara plogués, d'aquí a vuit dies ja se'n podrien collir*

En algunes d'aquestes construccions, la circumstància de condició està vinculada a la circumstància temporal.³³⁸ Els exemples recollits mostren que l'imperfet d'indicatiu pot sorgir sempre que el verb principal (el membre conseqüent o apòdosi de l'estructura sintàctica) estiga en condicional; a més, no apareix si no va introduït per la conjunció *si*, com es veu en les següents oracions enregistrades (b1, c1), que no responen a l'estructura prototípica de condicional. L'ús de l'indicatiu en les oracions 2 seria agramatical:

- b1) *Això, un dia que matesses un animal ho vories* (Re)
b2) **Això, un dia que mataves un animal ho vories*

³³⁸ Aclarim que fem una aproximació a casos d'hipòtesi, que fan referència al futur, no a casos de passat.

- c1) *Això, un que tingués un carro te ho diria* (Bi)
 c2) ²*Això, un que tenia un carro te ho diria*

En el cas de c2, el significat que transmetria una oració d'aquest tipus no seria el mateix que el de c1: mentre que a c1 “un que” fa referència a una persona indeterminada que pogués tindre un carro (=qualsevol que tingués un carro...), c2 esdevindria agramatical amb aquest matís d'indeterminació (*qualsevol que tenia un carro...), a part que és una elocució que no se sent enlloc. L'única forma d'interpretar c2 com a gramatical seria considerar que aquest suposat “un que” és una persona concreta amb la qual l'emissor està pensant (=una persona que conec, i que tenia un carro, te ho diria). Sembla, però, que amb aquest sentit l'oració c2 és una mica forçada.

Fabra (1993 [1956, 1a ed.]: 101) ja constata el fet que, en aquestes proposicions subordinades, “un pretèrit hi pot ésser emprat per a expressar un esdeveniment actual o futur. Ex: *Si demà plovia, no fariem l'excursió.*” Pérez Saldanya, en l'apartat corresponent de la *Gramàtica del català contemporani* (GCC, Solà et. al. 2002, III: 2630), afirma que la construcció amb l'imperfet de subjuntiu en la pròtasi o antecedent és “la forma verbal més normal en el català modern” i dona aquest exemple: “És clar que li ho diria si el trobés ara pel carrer”.

Les dues construccions són normatives però en l'estàndard actual predomina la formada amb l'imperfet de subjuntiu. Per aquest motiu, i pel principi d'economia o tendència de la llengua a evitar el manteniment de solucions paral·leles, al Baix Ebre (com a la resta del domini) aquestes oracions irrealis de present tendeixen a la construcció amb subjuntiu, que és la que s'està generalitzant (*si ara ploués...*). Tot i això, com s'ha dit, la subordinada condicional amb l'imperfet d'indicatiu és encara majoritària en la gent gran, com es pot comprovar en aquests exemples:

- Jo, si venia ma filla, aniríem a vore a una cunyada* (Amp)
Si ho vees t'agradaria molt (Alf)
Això, si mons fills volien ho portaria al museu (Bí)
*Oh, si allà baix sentíem esta paraula!*³³⁹ (Cs)
Si caïa dolent no el podríem manejar (Cv)
Si mai volíeu anar un dia, vos acompanyaria (Có)
Si el venia valdria un dineral (JM)
*Encara tinc la roba ara; imagina't, si (ella) ho sabia*³⁴⁰ (RC)
Pos si tancava els ulls no sé si m'adormiria, eh? (Ro)
Si (jo) li parlava ja li diria (Re)
Estic assustada que si em quedava viuda me quedaria poqueta cosa (To)
Potser sí que ho sabria si li preguntava (Xe)

Ara bé, aquest imperfet d'indicatiu en aquestes construccions coincideix, segons Salvador (2002: 2996), amb un ús “molt formal, literari o fins i tot arcaic”. És el que trobem, per exemple, en aquests versos de Salvat-Papasseit:

*Si jo posava la bandera al pal
 i era molt alta, t'hi veuria a dalt*³⁴¹

Es tracta d'un ús que la llengua literària i els gramàtics tradicionalment consideraven preferible al del subjuntiu i que “se sent avui com a tret estilístic molt marcat” (Quer 2002: 2853). Badia (1994: 393) afirma que els gramàtics, efectivament,

³³⁹ Oració iniciada com a composta condicional, però que queda truncada pel valor exclamatiu. Caldria esperar una proposició principal del tipus “...ja vories què passaria”.

³⁴⁰ Vegeu nota anterior.

³⁴¹ “Si anessis lluny”, del recull *La rosa als llavis*.

solen dir que l'indicatiu és més genuí que el subjuntiu en aquesta posició de pròtasi. Assegura, a més, que l'ús de l'indicatiu queda restringit a un nivell de llengua elevat. En els exemples mostrats, però, recollits en diferents pobles, es tracta d'un ús habitual en llengua col·loquial, allunyat de la formalitat a què es refereixen els autors citats.

Tot i que la recollida d'aquest i altres trets sintàctics no és sistemàtica i que la seua aparició depèn de l'informant i de la conversa espontània, notem que no hem recollit casos de condicionals amb la pròtasi en imperfet d'indicatiu en les localitats extremes septentrionals de la comarca (Amt, Be, Pa, Pe).

3.2.2. Condicional irreal de passat

Existeix una altra correlació de temps verbals igualment de l'àmbit del condicional.³⁴² Ens referim a la utilització del plusquamperfet de subjuntiu tant en la pròtasi com en l'apòdosi, és a dir, tant en la proposició subordinada com en la principal. És una característica que es dona en altres llengües romàniques i que, a casa nostra, es percep no només a la comarca sinó en altres indrets del domini de la llengua.³⁴³

- d) *Si n'haguessen hagut, li hagués dit al company i ho haguessen llimpiat* (Be)
Si ho hagués sapigut ho hagués fet (Aldr)
Si ho hagués sapigut hagués esmorzat (Xe)

Hi conviu amb la correlació recomanada per la normativa (plusquamperfet subjuntiu – condicional perfet):³⁴⁴

- e) *No capta, que si hagués captat hi hauríem anat* (Be)
Si haguesses anat a una casa que no haguessen tingut mai animals t'hauria dit "ja pots plegar" (Lli)
Si hagués estat aquí t'ho hauria dit (RC)

Amb les dades de què es disposa, no ens atrevim a establir definitivament quina de les dues opcions és més freqüent al Baix Ebre –hem recollit més casos de *d-*, o si l'ús d'una o altra respon a factors geogràfics o generacionals, per la qual cosa cal ser prudents a l'hora d'establir una possible evolució. El que sí que podem afirmar és que la presència del plusquamperfet en la subordinada i en la principal és moderna i que es produeix tant per una tendència rítmica a igualar la pròtasi i l'apòdosi com pel fet que el temps d'una i altra són modalment molt propers, ja que totes dues tenen un valor contrafactual, és a dir, que al·ludeixen a situacions que no s'han produït en el passat (Pérez Saldanya 1998: 306). És en atenció a aquests factors i a l'observació directa no sistemàtica que pensem que aquest fenomen de duplicació del plusquamperfet està avançant, ja que fins i tot aquesta construcció amb duplicació del plusquamperfet traspua en contextos estàndard.

Encara en relació amb aquest període condicional irreal, consignem la presència d'antigues formes de condicional en *-ra* (procedents de l'antic plusquamperfet

³⁴² Tot i que també pot donar-se en les concessives (*Encara que m'ho haguesses dit, jo no ho hauria fet*).

³⁴³ Segons Pérez Saldanya (2002: 2650), són usos bastant generals en el català col·loquial del Principat.

³⁴⁴ Tot i que Fabra, a la *Gramàtica catalana* pòstuma (1993 [1956]: 101), no condemna la construcció que té el plusquamperfet en les dues proposicions de l'oració sinó que es limita a afirmar que es dona en certs parlars catalans. Hi pren una postura més descriptiva que prescriptiva. La GIEC (2016: 928) afirma que el condicional perfet "és l'opció tradicional i preferible en els registres formals."

d'indicatiu llatí) en l'ús auxiliar d'*haver* com a part de l'apòdosi d'aquest esquema irreal de passat:³⁴⁵

- Si ho hagués sapigut ja ho haguera fet* (Alda)
Si ho hagués sapigut no ho haguera fregat (Alf)
*Llàstima no estar ell, que t'ho haguera dit tot*³⁴⁶ (Pa)
Si no haguésem tingut este ofici no ho haguera fet (Re)

Se n'han recollit exemples en altres localitats (Aldr, Bí, RC, To). Tot i això, les formes estàndard vehiculades a l'ensenyament i als mitjans de comunicació al Principat (*hagués*, *haguésem*) fan que les variants esmentades vagin quedant relegades progressivament.

3.2.3. Valor comparatiu i condicional

Hi ha una construcció en què conflueixen el valor comparatiu i el condicional. Es tracta de les oracions introduïdes per la combinació *com si*, que exigeixen el subjuntiu per a evitar ser agramaticals.³⁴⁷ Segons Quer (2002: 2854), aquestes oracions comparatives són paral·leles a les pròtesis de condicionals, que s'han vist en la secció anterior: si es refereixen al present o al futur van en imperfet de subjuntiu (f), si es refereixen al passat van en plusquamperfet de subjuntiu (g):

- f) *Escriu com si li fes mal la mà*
 g) *Escriu com si li haguessen donat un cop*

És evident que l'ús de l'imperfet de subjuntiu a *f* no al·ludeix a temps anterior sinó que es tracta d'un valor modal amb què es poden expressar situacions irrealis. És un temps que pot designar situacions presents o futures que no són realitzables, pel caràcter comparatiu que porten inherent aquestes construccions. Doncs bé, en diverses localitats s'ha observat una construcció comparativa introduïda amb *com si* en la qual la forma verbal conjugada pertany al present de subjuntiu i no a l'imperfet de subjuntiu, com caldria esperar. Fixem-nos-hi:

- Un arbre recte, alt, com si siga un xiprés* (Amt)
Me'n recordo com si siga avui (Amt)
Acamina com si siga un robot (Cs)
Si fan així és com si es desentenguen (Cs)
Ara hi han coses (per al fúneral) com si siguen coets (Có)
És com si siga una falç, no? (Có)
Lo fem de les auvelles, sin embargo, és com si siguen aulives (JM)
És com si sigue una espadanya pero en bota (Lli)
(Este xiquet) és com si plòria, diguem-li (Pe)
Encabat se'ls estimen com si siguen fills, eh! (Pe)

³⁴⁵ A partir d'aquest condicional, des del segle XVI en valencià s'estengué a l'imperfet de subjuntiu l'ús d'aquestes formes en *-ra* (*volguera*, *diguera*), extensió que, segons Pérez Saldanya (1998: 305), ha estat influenciada pel castellà.

³⁴⁶ Tot i no ser condicional, és una construcció propera a una condicional. En qualsevol cas, s'usa per a referir-se a una situació irreal de passat.

³⁴⁷ Vicent Salvador (2002: 3002) explica el següent respecte a aquesta construcció, en la qual s'encreuen els valors de manera i condicional: "*com si* és un típic creador de mons possibles alternatius que es proposen a tall de metàfora, tot combinant les virtualitats de la condicionalitat i de la comparativitat. S'ha de tractar a vegades com un cas de condicional amb l'apòdosi «callada»."

Tots els casos observats pertanyen a poblacions de l'àrea oriental de la comarca, properes a la línia de la costa. En algunes, les formes esmentades conviuen amb les de l'imperfet de subjuntiu, tal com prescriu la normativa:

*Era una cosa com si siguéis de ferro*³⁴⁸ (Có)

Un borró és com si siguéis... com te ho diria? (Lli)

Poses l'ou a la vora del foc com si rustiesses una torrada (Pe)

Convé adonar-se que els exemples recollits se situen en l'esfera del temps present.³⁴⁹ Si es donessen casos amb el verb principal en passat perfectiu, el que caldria esperar és, amb tota probabilitat, l'imperfet o plusquamperfet en la subordinada comparativa (*Ho va dir com si sapigués alguna cosa. Ho va fer a la primera, com si ho hagués fet tota la vida*).

Aquest tret, que se situa fora de la normativa, que no hem trobat descrit en cap gramàtica i que és tan particular d'unes poblacions i d'un context clarament delimitat, tendirà segurament a quedar restringit en els parlants de més edat, per la implantació progressiva de la solució estàndard en les generacions escolaritzades en català.

3.3. Perífrasis verbals

3.3.1. Perífrasi d'obligació

És general en tots els parlars enquestats la perífrasi d'obligació³⁵⁰ formada per “*haver de* + infinitiu”:

Estes coses les hauríem d'apuntar (Ro)

Has d'anar al metge (Pe)

Quan havies de llaurar un tros ho fees en la xaruga (Alda)

Només s'han recollit exemples de la construcció castellana “*tindre que* + infinitiu” a l'Ametlla, l'Ampolla, Bitem, Jesús i Vinallop. Aquest castellanisme que cal evitar, però, està força més estès en parlants més jòvens. S'ha sentit també en alguns pobles la variant *tindre de*, la qual “no s'usa en els registres formals” (GIEC, 951) i que era considerada no recomanable per Fabra (1993 [1956]: 88):

Ell ti d'anar-se'n pac a casa (Amt)

*Se va tinguer de moderar una mica*³⁵¹ (Amp)

Allò se tenia de secar (Có)

A mi si m'haguessen dit que em tenia de quedar tan poca vista... (RC)

Hi ha, a més, exemples de “*deure de* + infinitiu” amb aquest sentit d'obligatorietat o deòntic, que Gavarró i Laca (2002: 2712) situen en la major part del valencià, tot i que en fixen el límit septentrional a la Plana Alta. Segons aquestes autores, la interpretació deòntica d'aquesta perífrasi –interpretació que era general en altres períodes de la història de la llengua– comença a desaparèixer en bona part del domini lingüístic a partir del segle XVI. Al Baix Ebre, però, no és una construcció estranya:

³⁴⁸ L'imperfet de subjuntiu del verb *ser* presenta (a part de la forma normativa) la forma *siguéis*, analògica al radical del present de subjuntiu, tal com s'ha recollit a pràcticament tota la comarca (vegeu 2.3.2.10 i 2.2.11.3).

³⁴⁹ Tal com es comprova mirant els verbs de l'oració principal corresponent: *recordo, acamina, fan, hi han, és, estimen*.

³⁵⁰ O perífrasi modal radical (GIEC 2016: 950).

³⁵¹ Amb la forma d'infinitiu *tinguer* per analogia al radical de les formes del subjuntiu. Pot aparèixer en construccions perifràstiques amb l'auxiliar *va*.

*Vaig arribar que em vaig diguer de gitar (per cansament)*³⁵² (Alda)
*La van diguer d'anar a buscar els nois (la vaca), que caïa als brazers*³⁵³ (Alf)
Se van separar i van diguer de vendre-ho (JM)
Vam diguer de marxar de seguida pac a casa (Lli)
*Lo pagès ara s'ha degut de modernisar*³⁵⁴ (Pa)
En la (xeruga) fixa devies de donar dos relles (Re)
Van diguer de foradar lo barandat de la veïna (Ti)

A vegades, entre la forma conjugada del verb *deure* i l'infinitiu, la preposició *de* pot desaparèixer, amb la qual cosa coincideix formalment amb la perífrasi de probabilitat,³⁵⁵ com la que es veurà en el proper epígraf. Aleshores, davant la manca de transparència, és el context l'únic que pot resoldre si cal interpretar la perífrasi en el sentit deòntic o en l'epistèmic:

Se veu que [jo] ja tenia l'estómac malament, hasta que em vaig diguer operar de la fel (JM)

En aquest exemple, sabem que té un valor d'obligatorietat perquè és la mateixa persona qui explica el que li succeïa i el que va haver de fer per a solucionar l'afecció. És una expressió equivalent a “em vaig haver d'operar de la fel”. Tanmateix, són casos força minoritaris els de “*deure* + infinitiu” com a perífrasi d'obligació.³⁵⁶

3.3.2. Perífrasi de probabilitat de passat amb forma perifràstica

Hem vist que el verb *deure* té la facultat de transmetre obligació (interpretació deòntica). També pot donar, és clar, idea de probabilitat (interpretació epistèmica): *deuen ser les dotze*. Ara bé, segons Gavarró i Laca (2002: 2717), els modals epistèmics com aquest –que no estan sota el control humà–, no poden ser seleccionats per cap auxiliar, de manera que, per a expressar una idea de probabilitat situada en passat d'aspecte perfet, la solució normativa és la següent:

*No n'estic segur però li degueren dir això mateix*³⁵⁷

Aquest ús és desconegut a la comarca en la parla habitual. En el seu lloc, és freqüent de trobar-se la construcció “*va + diguer*³⁵⁸ + infinitiu”, on sí que tindriem l'auxiliar *va*. La mateixa construcció la recull també Cubells (2009, 1: 309-310) a la Ribera d'Ebre. Creiem que respon a una regularització del sistema temporal d'aquesta perífrasi de probabilitat per analogia a altres perífrasis verbals modals construïdes a partir de verbs de funcionament semblant. A una conclusió pareguda arriba Cubells

³⁵² La forma general de l'infinitiu és *diguer*, originada a partir de *deguer*, amb tancament de la vocal pretònica *e > i*, per dissimilació i per influència del so velar. La variant *deguer* està basada en el radical velar del subjuntiu (*degue, degués*) i del participi (*degut*).

³⁵³ Variant d'*esbarzers*, amb afèresi i metàtesi de la ròtica pretònica. Vegeu l'apartat lèxic corresponent (4.1.3.2).

³⁵⁴ S'ha recollit també a Paüls l'infinitiu *degur*, analògic al participi: *Vam degur de baixar corrents*.

³⁵⁵ O perífrasi modal epistèmica (GIEC 2106: 950).

³⁵⁶ Que té una tradició antiquíssima (Lacreu 2012: 217).

³⁵⁷ També és la solució general en valencià, com constaten Beltran i Segura-Llopes (2017: 224).

³⁵⁸ Variant de *deure* amb canvi de terminació d'infinitiu (-re > -er), element velar característic per analogia (al subjuntiu i a altres infinitius com els del quadre) i tancament del primer so vocàlic per dissimilació.

després de reflexionar sobre el possible origen d'aquesta forma. Amb el quadre següent s'intenta justificar la regularització de què hem parlat:³⁵⁹

Temps Perífrasis	Present	Imperfet	Perfet	Passat perifràstic
Possibilitat (<i>Poder</i> + inf.)	<i>Ho pot fer</i>	<i>Ho podia fer</i>	<i>Ho ha pogut fer</i>	<i>Ho va poguer fer</i>
Volició (<i>Voler</i> + inf.)	<i>Ho vol fer</i>	<i>Ho volia fer</i>	<i>Ho ha volgut fer</i>	<i>Ho va volguer fer</i>
Obligació (<i>Tindre de</i> + inf.)	<i>Ho té de fer</i>	<i>Ho tenia de fer</i>	<i>Ho ha tingut de fer</i>	<i>Ho va tinguer de fer</i>
Capacitat (<i>Saber</i> + inf.)	<i>Ho sap fer</i>	<i>Ho sabia fer</i>	<i>Ho ha sapigut fer</i>	<i>Ho va sapiguer fer</i>
Probabilitat (<i>Deure</i> + inf.)	<i>Ho deu fer</i>	<i>Ho devia fer</i>	<i>Ho ha degut fer</i>	<i>Ho va diguer fer</i>

Tal com explica la GIEC (2016: 952), “a causa del valor epistèmic de *deure*, aquest s'hauria d'anteposar a l'auxiliar *va*,³⁶⁰ però aquesta opció no és viable, ja que l'auxiliar de passat no té forma d'infinitiu”. És per això que a la major part dels dialectes es conjuga aquest *deure* únicament en passat simple (*ho degué fer ell*) i en altres la solució adoptada és la de l'imperfet d'indicatiu (*ho devia fer ell*). Però al Baix Ebre aquesta suposada incompatibilitat del modal *deure* amb l'auxiliar de passat *va* no arriba a produir-se i l'anomalia es resol anteposant l'auxiliar *va* a l'infinitiu *deure* que, com s'ha vist, pren la forma *diguer*.

De la graella prèvia, l'últim quadre de tots és el que interessa ara. La forma *diguer* es crea per analogia a infinitius com els que formen les altres perífrasis. El resultat és, doncs, un paradigma simètric.

A Benifallet i a Paüls, a més de *diguer*, s'han recollit variants particulars:

Natros n'hi vam degur fer uns tres mil quilos (Be)

Ho van duguer menejar (Be)

De cavalls, dos u tres al poble van degur estar (Pa)

La forma *degur* sembla creada per analogia al participi *degut*, com també creu Cubells (2009, 1: 311), que la recull a Móra d'Ebre. Quant a *duguer*, es podria tractar d'una metàtesi vocàlica respecte a *degur* (totes dues usades a Benifallet) o, més aviat, una forma anàloga a *puguer* i *vulguer*, que és tal com es pronuncien aquests infinitius al Baix Ebre i a la veïna Ribera d'Ebre, que limita amb Benifallet.³⁶¹

3.4. Verb *haver-hi*

Un dels punts conflictius de la normativa catalana actual és la concordança que presenta el verb *haver-hi*. Segons la normativa, les construccions amb aquest verb són impersonals i fins ara, per tant, calia que *haver-hi* es conjuguéssim sempre en singular (*hi ha moltes persones*), però la GIEC (2016: 850) recull que en alguns “parlars”³⁶² es

³⁵⁹ Consignem les formes que hem recollit o que són emprades en registre col·loquial, malgrat que algunes no siguin normatives. Es tracta de les formes majoritàries, excepte *tinguer* (enregistrada a Amp, Bí i Cò), que ens interessa aquí per la semblança amb la forma *diguer*. Les variants *poguer*, *volguer*... s'han creat per analogia a les formes de subjuntiu dels respectius verbs, amb l'element velar característic.

³⁶⁰ Tal com succeeix amb l'auxiliar *haver*: “deuen haver arribat”.

³⁶¹ Cubells i Rull (2013) analitzen també aquesta perífrasi particular.

³⁶² Es refereix als dialectes baleàric, nord-occidental i septentrional.

produeix concordança amb el sintagma nominal que fa de tema i, sense condemnar-la, es limita a afirmar que “la manca de concordança és l’ús consolidat en els registres formals”. La realitat de la llengua col·loquial, doncs, fa concordar aquest verb a gran part del domini lingüístic perquè el sintagma nominal que l’acompanya és interpretat com a subjecte (*hi han moltes persones*). El català nord-occidental i el balear són els dialectes en els quals *haver-hi* no concorda amb el sintagma nominal.³⁶³

Coneixedor, segurament, d’aquesta variació i sabedor de la particularitat en la pronominalització del suposat complement acusatiu del verb *haver-hi*, el mateix Fabra (1956: 66) reconeix que les construccions en què concorda el verb (*hi havien moltes dificultats*), força usades en la llengua parlada, “han estat fins avui considerades incorrectes, però potser algun dia s’hauran d’admetre en la llengua escrita, en concurrència, naturalment, amb les construccions tradicionals *Hi ha dos homes, Hi havia moltes dificultats*”. Després d’analitzar la casuística d’*haver-hi* i de les construccions anomenades *inacusatives* i conscients de la bipartició del fenomen i de la història que arrossega, Ginebra i Solà (2007: 172) creuen que “potser seria raonable que la normativa deixés aquí [...] llibertat de concordança, i que a la llarga l’estàndard s’anés estabilitzant per si mateix, per l’ús”. En l’àmbit escolar, aquest és un dels aspectes sobre els quals el professorat de llengua ha d’incidir contínuament perquè l’ús habitual en l’alumnat del Baix Ebre és posar en plural el verb *haver-hi* si el seu argument està en plural.

Els parlars del Baix Ebre, doncs, en ple subdialecte tortosí, fan concordar majoritàriament el verb *haver-hi* amb el sintagma nominal que l’acompanya. La concordança té lloc en tots els parlars. En aquest sentit, el Baix Ebre s’allunya de la solució del nord-occidental i s’atansa novament al valencià:

Hi han vegades que hi fico musclos (Alda)
Si n’hi han de masos per aquí dalt (Alf)
Si n’hi han molts [de llamps] pels nívolos és una llampadissa (Amt)
Això era quan no hi havien piques (Pa)
Hi han pàmpols que es posen davant del raïm (Pe)

Tot i això, la solució impersonal també s’ha recollit en força localitats:

Hi ha molts xiquets (Alf)
Aquí n’hi havia moltes de bresquilles, i eren boníssimes (Pa)
Bancals n’hi ha d’estrets (Ti)
Aquí hi havia dos barres, a la pollagana (Re)
Encara hi ha dones que això ho fan, miren lo cop d’aire (Pe)
També n’hi ha que naixen mortets (Amt)
Aquí ne ha hagut molt pocs que hàiguen naixut, de rucs (Be)
Hi ha persones que són molt dinàmiques (To)
Hi ha conills que sí, que fresen al mateix puesto (Xe)
Hi havia vegades que també es feia malbé (Je)
Hi havia dijous que no n’hi havien [de tocínets a la carnisseria] (Cv)

La major part d’exemples s’han trobat en localitats de la meitat septentrional i occidental de la comarca (com ara a Alf, Be, Pa, Pe, Ti), Per contra, no se n’ha detectat cap mostra en algunes poblacions meridionals (Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, JM, Lli, RC, Ro). Tenint en compte això i les dades que proporciona Cubells (2009, 2: 581), es podria afirmar que com més al nord més coincidència existeix amb la solució del dialecte nord-occidental de no fer concordar el verb amb el seu argument intern. En

³⁶³ Ginebra i Solà (2007: 171).

canvi, des del Baix Ebre cap al sud, la solució de fer concordar el verb amb aquest argument intern ja seria pràcticament general, cosa que reafirma la consideració dels parlars d'aquesta comarca com a parlars de transició, en aquest cas (mapa 1185/17). És possible que la no concordança fos la solució més tradicional a la comarca, però creiem que actualment la tendència majoritària és la inversa, en confluència amb la solució valenciana i amb el bloc oriental peninsular. Aleshores, al Baix Ebre, també parlariem de variació històrica o generacional. Potser un dels contextos en el qual més es produiria (o es conservaria) la no concordança és el del verb “*haver-hi* + substantiu + pronom *que*”, com mostren els últims exemples citats. Almenys és el que es desprèn del buidatge dels enregistraments efectuats i també de casos com el que apareix en l'última oració exposada, en la qual el verb *haver-hi* apareix dos cops: el primer –amb aquest context esmentat– sense concordar i el segon amb concordança. Probablement en aquests indrets les construccions d'aquest tipus (*haver-hi* + nom + *que*) són percebudes com a impersonals, amb la presència d'un SN indeterminat, mentre que en la resta de casos es produeix concordança, com amb la resta de verbs inacusatius.

En els casos en què apareix acompanyat d'un verb auxiliar o modal, la concordança també ha estat la solució generalitzada:

<i>Hi poden hi haver moltes coses al sótano</i>	(Có)
<i>A les cases no en solien haver [de botelles de xampany]</i>	(Bí)
<i>Solen hi haure casetes de pedra seca</i>	(Aldr)
<i>Devien hi haure moltes coses</i>	(JM)
<i>Ne deuen haver encara, de parrals</i>	(To)

S'han registrat a Alfara, a Jesús i Maria, a Paüls i a la Raval de Cristo casos en els quals pot aparèixer el verb *haver-hi* en plural fins i tot amb un SN en singular:

<i>Abans ne havien bastanta de gent que s'hi dedicava</i>	(Alf)
<i>N'hi han un munt de noms, de serres</i>	(JM)
<i>No n'hi havien molta gent que en feen</i>	(Pa)
<i>Hi havien gent que ficaven banderes</i>	(RC)
<i>Hi havien una renglera d'arbres</i>	(RC)

Com es pot concloure de l'anàlisi dels SN, l'explicació del plural d'*haver-hi* pot ser, per un costat, el caràcter col·lectiu del nom indeterminat que acompanya el verb (*gent, renglera*)³⁶⁴ i, per l'altre, en el segon exemple, la consideració que el nucli del SN és el substantiu que aporta la significació específica (*noms*) i no el quantificador que el determina (*mont*).

Pel que fa a la morfologia concreta del verb, cal comentar alguna qüestió destacable. En primer lloc, es percep una reducció del grup vocàlic en l'imperfet d'indicatiu en algunes localitats: *hi havia qui portava casquerilla d'arròs* (Alda); *de tanta que n'hi havia* (Amp); *n'hi havia una gent que en tenien* (Có); *aquí no n'hi havia* (JM); *aquí detràs hi havia un mestre* (Lli); *abans, que no hi havien tants de cotxes* (Vi). Aquestes formes bisíl·labes s'han recollit també a Alfara, Camarles, Paüls, els Reguers, Tortosa, Xerta i probablement són emprades a la resta de localitats del centre i sud de la comarca.

En l'infinitiu, aquest verb pot presentar diverses variants. Se n'han recollit les següents:

<i>haver:</i>	<i>Antes devia haver una cubeta</i> (Pa)
<i>hi haver:</i>	<i>Va hi haver un poblat ibèric</i> (Alda)

³⁶⁴ Vegeu més endavant, l'epígraf 3.7.

hi haure: *Solen hi haure casetes de pedra seca* (Aldr)
nyhaure: *L'animal més brut que pugue nyhaure* (Cò)
hi hauer: *Als pantanos, lo tall de llimo que deu hi hauer* (Cs)
hi haviguer: *Pertot n'hi devien hi haviguer* (Je)

A part de la primera variant, on desapareix el pronom *hi*, en la resta el pronom se situa en posició enclítica i pot arribar a fossilitzar-se amb *haver*, de tal manera que també en les formes compostes, perifràstiques i, fins i tot, en confluència amb un altre pronom feble, hi continua apareixent fusionat amb *haver* i no formant combinació pronominal binària:

Per aquí de raberes n'han hi hagut poques (Alda)
No han parat de hi hauer-ne (Cs)
Aquí no n'han nyhagut mai (Cò)
De blat sí que n'ha hi hagut (Cv)
Enguany en la fruita ha hi hagut molt de fracàs (JM)
La primera llum que va hi haver (Re)

Geolingüísticament, les variants *hi haure* i *nyhaure* no apareixen en les localitats del nord de la comarca, com l'Ametlla, Benifalset o el Perelló.³⁶⁵ Formalment, aquesta variant infinitiva es construeix probablement damunt de les formes del futur i del condicional. La variant *hauer* naix a partir del radical que presenten els temps del subjuntiu i el participi, mentre que *haviguer* resulta de l'infinitiu *haver* al qual s'hi ha adherit el segment velar característic tant del propi subjuntiu com d'altres verbs del segon grup que col·loquialment presenten aquesta forma (*poguer*, *volguer*, *sapiguer*).

S'ha vist, en algun dels exemples, que al Baix Ebre també és present la forma palatalitzada que resulta de l'aglutinació dels pronoms *en + hi*: *no nyhan per aquí baix* (Alf); *nyhan que en porten de llorer* (Amt); *com més guaret nyha millor!* (Cò); *carros així no n'han nyhagut, eh!* (Cv). També a Jesús, Jesús i Maria, Lligallos, el Perelló, Raval de Cristo i Xerta s'han enregistrat aquestes formes, que creiem que tenen a veure més amb l'idiome del parlant que no pas amb una variació geogràfica delimitada.

3.5. Concordança en construccions inacusatives

Algunes construccions caracteritzades pel fet que el verb du posposat l'argument intern, pel fet que presenta una forma passiva pronominal o perquè incorpora una determinada informació semàntica (verbs que expressen mancança, direccionalitat o canvi de lloc, o que expressen obligació, necessitat o que un fet té lloc, etc),³⁶⁶ en la major part de dialectes reben la consideració d'inacusatives, o siga, aquelles en les quals el verb té subjecte gramatical que semànticament s'interpreta com un complement,³⁶⁷ però que no es pot tractar com un complement directe representable per un pronom d'acusatiu, per bé que sí que solen permetre la pronominalització pel pronom partitiu *en* (GIEC 2016: 846). El sintagma nominal en qüestió hi pot funcionar com a subjecte i, per tant, concordar en nombre amb el verb.

Aquest darrer és el tractament predominant que reben al Baix Ebre els arguments que porten aquests verbs en aquestes construccions, és a dir, que són interpretats com a subjecte i, per tant, concorden en nombre amb el verb gairebé sempre, la qual cosa allunya els parlars de la comarca del dialecte nord-occidental, que

³⁶⁵ On explícitament es comenta que “això de *hi haure* és de la Ribera” (referint-se al Delta).

³⁶⁶ Per exemple *faltar*, *quedar*, *sobrar*, *anar*, *vindre*, *sortir*, *arribar*, *caldre*, *esdevenir-se*, *passar*, etc.

³⁶⁷ Del tipus *Falta la protagonista de l'acte. Només queden cinc minuts per a mitjanit. Ha arribat una carta. Es comprova el funcionament de la maquinària.*

és l'únic de la llengua que opta per la no concordança en aquests contextos, com a norma general:

<i>A la millor et feen falta dos pataques</i>	(Alda)
<i>Se 'ls hi unflaven los dits</i>	(Aldr)
<i>I allavons se hi posaven unes canyetes</i>	(Alf)
<i>A lo millor entraven los tétanos</i>	(Amp)
<i>Me se 'n van cremar vuit [de copes]</i>	(Lli)
<i>Aquí n'hi cabien més que a la sària [de buscalls]</i>	(Pa)
<i>Quan [a cabres o ovelles] se 'ls hi tallen les banyes</i>	(Pe)
<i>Me se van fer set forats [a la cama]</i>	(Re)
<i>Normalment també s'hi posaven quatre puntals</i>	(Ti)

Només s'han recollit a la comarca uns pocs exemples de no concordança entre el verb i el seu argument. Els casos detectats tenen en comú el fet que l'argument posposat és sempre un sintagma nominal indefinit:

<i>Quan se va començar a plantar tarongers</i>	(Je)
<i>Quan fa falta uns mesos para vendre los engordim</i>	(Lli)
<i>Ara, si es gasta pinyes de pi...</i>	(Pa)
<i>Allavons s'emboicava i es ficava pedres damunt en pes</i>	(Ti)

Així, doncs, ocorre en aquestes construccions semblantment al que s'ha vist per al verb *haver-hi*, però encara amb més tendència a acostar-se al valencià que no pas al català nord-occidental.

3.6. La concordança del participi

Vet aquí un aspecte lingüístic, la concordança del participi amb el SN complement, que ha patit una regressió força generalitzada al llarg del darrer segle: s'ha passat d'una concordança estesa per tot el domini de la llengua a una absència d'aquesta concordança en els usos col·loquials actuals i en molts dels formals. Així ho constatava Badia (1994: 683-684) en afirmar que "l'ús concordat universal arribà fins a la vintena centúria, i es conservava amb força en determinades zones, la més destacable de les quals fou la dels parlars baleàrics. [...] Això no obstant, malgrat que en la llengua escrita la concordança surt menys malparada, el comportament més general és el de crisi d'aquesta construcció, la qual queda així reduïda als nivells més elevats".

Però cal precisar, certament, que hi ha uns contextos en què es conserva plenament i no és possible que el participi aparega amb la forma masculina singular –la menys marcada– si el SN subjecte o complement directe (també en forma de pronom feble o pronom relatiu) és femení o és plural. Aquestes construccions en què cal mantenir l'ús concordat són, per exemple, les perífrasis de participi (*Els sobres anaven segellats*) o les perífrasis aspectuals de participi (*Tenen redactades les reclamacions*).³⁶⁸ També hi ha, evidentment, les oracions atributives, en què el participi actua d'atribut d'un mot (subjecte) amb el qual ha de concordar necessàriament (*La sopa està bullida –Vi*). Però no s'analitzen aquí aquests i altres casos, que estan fora de tota variació i en els quals la normativa no permet altra solució que la concordada.

En aquest epígraf ens fixem bàsicament en els casos de temps compostos amb l'auxiliar *haver* i el participi passat corresponent, en els quals antigament el participi acostumava a concordar amb el complement directe (*He vistes les teues germanes*). Si bé això ja no es produeix avui en la llengua col·loquial del Baix Ebre, la concordança es

³⁶⁸ GIEC (2016: 950, 957).

manté encara força viva en la generació enquestada –però amb tendència a perdre’s– en el context d’un pronom feble de complement directe que s’anteposa al verb. Deixem clar, però, que la solució no concordada és general a tota la comarca. Pel que fa als casos en què apareix, vegem-ne algunes mostres i n’analitzem els detalls:

<i>Estes les hai vistes jo que van molt per les flors</i>	(Alda)
<i>Les hai vistes estes aïnes</i>	(Alf)
<i>Sempre l’hai coneguda així</i>	(Amt)
<i>Les mordasses, que les hai vistes aquí</i>	(Amp)
<i>Les barraques, la mateixa vegetació se les ha minjades</i>	(Bí)
<i>Aquí hi ha una aixeta, ara l’hai vista</i>	(Cs)
<i>Jo l’hai vista pos per lo menos tres vegades, la neu</i>	(Có)
<i>És una cosa que no l’ham gastada mai, natros</i>	(JM)
<i>Jo no me l’hai posada mai, la bossa d’aigua</i>	(Lli)
<i>Si es moria el matxo l’havies cagada</i>	(RC)
<i>Jo de picar la roba no l’hai picada mai</i>	(Re)
<i>També l’hai coneguda jo, la fura</i>	(Ro)
<i>És que no l’hai sentida de fa temps, esta cançó</i>	(To)
<i>La fruita ja l’hai collida</i>	(Vi)

De l’estudi dels casos recollits s’extrauen diverses conclusions. En primer lloc, que la concordança sobretot apareix en el temps perfet, però també n’hi pot haver en el plusquamperfet (*l’havies cagada*); en segon lloc, que principalment s’ha recollit en primera persona del singular, però també hi pot ser present en altres persones (*se les ha minjades*; *l’ham gastada*); finalment, i més destacable, que només es produeix quan el pronom de complement directe en posició proclítica té un referent femení. No se n’ha registrat cap cas de masculí plural (del tipus *ja els hem gastats*).

Aquesta última constatació podria tindre la seua importància si ens fixem en l’afirmació que fa Badia (1994: 684), de tipus diatòpic, respecte a la pervivència del participi concertat: “La concordança es fa a comarques de les menys contaminades per l’estandardització de la vida moderna, en les quals es conserven abundoses mostres de participi concertat, sobretot a Ba, també a Ca, i fins i tot a Va³⁶⁹ (per cert a Va s’usen els tipus *l’ha portada* i *les ha portades*, però no *els ha portats*).” També Reig (2015: 9) confirma la pervivència de la concordança en valencià: “La concordança del participi passat amb el pronom acusatiu de tercera persona, per desgràcia, s’ha perdut, probablement per influència del castellà, en una part important de la nostra àrea idiomàtica –la major part de Catalunya– però es conserva ben viva en terres valencianes”.

Aquest seria, doncs, un altre punt de confluència entre els parlars tortosins del Baix Ebre i el valencià, i més si tenim en compte que d’aquest ús concordat no se n’ha trobat cap cas en la major part de localitats del nord de la comarca (Aldr, Be, Cv, Je, Pa, Pe, Ti, Xe), ni masculí ni femení, la qual cosa ens duria a fixar en aquestes poblacions el límit septentrional d’aquest tret morfosintàctic. Tanmateix, si es consulta l’aportació de Cubells (2009, 2: 582) per a la Ribera d’Ebre, hom s’adona que la concordança també es produeix més al nord del Baix Ebre. Cal ser prudents, doncs, i descriure el que s’ha observat sense pretensions d’anar gaire més enllà, tenint en compte, a més, que també hi concorre la variació històrica.

³⁶⁹ Amb aquestes abreviacions es refereix, efectivament, a parlars baleàrics (Ba), a parlars del Principat (Ca) i a parlars valencians (Va).

La darrera observació fa referència al fet que l'ús concordat pot donar-se igualment –tot i que en menor mesura– en construccions amb infinitiu com les que es mostren, en què el verb conjugat és semànticament del tipus *sentir, fer o veure*:

No l'hai sentida nombrar [esta eina] (Amp)
Ja l'ha feta demanar [a la noia, abans de casar-se] (Cs)
Esta [pera] *sí que l'hai sentida nombrar* (Có)

L'anàlisi que cal fer, en aquest cas, consisteix a establir si el pronom feble fa de complement del verb en temps passat o si fa de complement del verb en infinitiu. La distinció és pertinent perquè, seguint Badia (1994: 684), “si el pronom feble en qüestió és complement del verb en temps compost, és de recomanar que el participi hi concordi”, mentre que “si el pronom feble és complement de l'infinitiu, el participi ha de restar, en principi, sense concordar-hi”. En els exemples aportats, és clar que el pronom de CD depèn sintàcticament del verb en infinitiu (*nombrar l'eina, demanar la noia, nombrar la pera*) i, segons aquest gramàtic, el participi hauria hagut de restar en masculí. Tanmateix, el mateix autor s'avança a reconèixer que “el llenguatge corrent no primfíl i tendeix a la invariabilitat del participi” (1994: 685).

3.7. Concordança entre el verb i els noms col·lectius

En aquest aspecte gramatical existeix variació i és difícil d'establir un patró únic al Baix Ebre. El tema és la relació de concordança de nombre que s'estableix entre un subjecte col·lectiu (però en singular) i el seu verb. Com a exemple de la variabilitat que es pot trobar, es mostren dos casos on apareixen les dues solucions consecutivament, la no concordada i la concordada:

I la gent s'encantaven. Oh, la gent s'encantava allí mirant! (Alda)
Abans tot això la gent ho comprava i se ho minjaven (To)

La gramàtica admet que els sintagmes amb noms col·lectius que es refereixen a humans poden aparèixer amb el verb en plural. És l'anomenada concordança pel sentit o *ad sensum* (GIEC 2016: 486). I sí que s'observa una certa tendència a posar el verb en plural quan el subjecte és un nom col·lectiu referit a persones i, potser encara més, si aquest subjecte va posposat al verb:

La gent anaven an pantalons blaus (Amt)
A la part de Camarles hi van molta gent a fer-ne (Amp)
Molta gent dien que se feen la primera truita de faves (Be)
D'aquí al poble hi anaven molta gent a fer carbó (Bí)
Ny hava una gent que en tenien (Có)
Esta gent havien vingut de desermar tot això (Lli)
Hi ha tantes coses que la juventut fan (Pe)
Era el peix que normalment la gent compraven (Ro)

Per contra:

La gent dia que no s'amanien antes les esquelles que el ramat (Aldr)
Allí la gent s'hi quedava (Alf)
Abans ne havien bastanta de gent, que s'hi dedicava a n'això (Alf)³⁷⁰
La gent del poble no tenia per a minjar (Bí)

³⁷⁰ Coincideixen en una oració el cas que ens ocupa i el del verb *haver-hi*, comentat anteriorment (3.4).

Fins i tot hi ha casos particulars, en què l'espontaneïtat de la parla i la fluïdesa del discurs faciliten l'aparició de desajustos sintàctics com la manca de concordança no pas de nombre sinó de persona:

La gent anaves [al molí] i fees la pasta (Je)

És veritat, també, que quan el subjecte està en tercera persona, “l'ús del plural es veu afavorit per la distància entre el verb i el subjecte” (GIEC: 518). Per contra, si el mot *gent* (o anàleg) inclou l'emissor o el receptor “l'ús del plural és obligatori” (ibíd.):

La gent ho féem així [deixar la clau a la gatera] (RC)

Abans la gent naixiem a casa (Ro)

Tothom ho féem en calç blanca (Ro)

La gent anàvem a comprar el vi allí (To)

3.8. Pleonasme i duplicació pronominal

Com a pleonasme s'entén la “redundància d'un element lingüístic en una oració, generalment un pronom feble que no aconsegueix una nova funció en l'oració” (DIEC). En català hi ha construccions que requereixen la repetició d'aquest element, de manera que apareix de forma completa –com a complement ple– i reapareix pronominalitzat. És el que Badia (1994: 181) anomena *pleonasme estructural* i es troba en construccions del tipus *A Maria li donaran una sorpresa*, en què el complement en qüestió inicia l'oració. No és l'objectiu d'aquest estudi fixar-se en aquests pleonasmes.

El que reclama l'atenció en aquest apartat és el *pleonasme abusiu* (Badia 1994: 186), és a dir, aquell en el qual la repetició de l'element és sobrera i considerada incorrecta, i que es produeix en el llenguatge col·loquial que hem recollit a la comarca. Ens fixem especialment en els casos que mostren duplicació pronominal, o siga, aquells en què el mateix pronom³⁷¹ es repeteix a la mateixa oració. També hi ha pleonasme si hi conflueixen el complement i el pronom corresponent però, en aquest cas, el discurs oral enregistrat en les enquestes no permet de delimitar exactament –algunes vegades– si entre el complement i la resta de l'oració hi ha una pausa evident, el que en l'escriptura seria el signe de puntuació de la coma, que *redimiria* la incorrecció en separar el complement del pronom que el substitueix.³⁷² La duplicació pronominal té lloc amb temps verbals en forma perifràstica i també en perífrasis verbals, ja que són les construccions que permeten clítics tant en posició enclítica com en posició proclítica i possibiliten, així, el pleonasme. Se n'han recollit exemples abundants:

Jo ja no ho vaig fer-ho (Aldr)

Ja te ho vaig dir-ho (Amt)

I ho va acabar-ho d'empenyar lo fill (Bí)

Encara hi vaig anar-hi jo, al molí de farina de Tortosa (Cs)

És la primera vegada que es va fer-se a Campredó (Có)

Les van fer-les per a quan anaven les diligències a Barcelona (Có)

Lo secret que em va dir-me un, dels sexadors de pollets (Cv)

Sempre dic que n'hai da fer-ne un dia [de pa] (JM)

Eren sis germans i els sis se van casar-se aquí (Lli)

Al final lo vaig puguer conseguir de fer-lo anar (RC)

No te ho puc dir-te-ho (Re)

³⁷¹ O pronoms, si es tracta d'una combinació pronominal.

³⁷² En llenguatge de Badia (1994: 186). Es pot comprovar en el següent exemple: *No sé quin nom hi devien dir(,) a n'això (Alf)*.

I als vuit anys me ho vaig deixar-me-ho (Ro)
La comunió la va fer-la vestida de mongeta (To)
Lo capellà que tenim se n'ha d'anar-se'n a Freginals (Vi)

Com es veu, es produeixen amb qualsevol tipus de pronom feble (reflexiu, personal, adverbial, partitiu) i també en combinacions binàries. S'han detectat aquestes duplicacions pronominals pràcticament a tota la comarca, però és cert que en l'àrea meridional se n'han recollit força més exemples, mentre que en algunes poblacions del nord només se n'ha trobat una o dues úniques mostres (Pa, Ti, Xe) i en dues altres també de septentrionals no se n'ha trobat cap (Be, Pe). Creiem que aquesta característica gramatical té a veure amb l'idiòlecte del parlant, però la constatació geolingüística de la diferent presència del fenomen al nord o al sud del Baix Ebre ens faria distingir, altre cop, el centre i sud comarcal de les poblacions del terç nord, el qual s'allunyaria també en aquest aspecte del gruix de poblacions que formen un grup més homogeni.

El pleonasme es pot produir de manera triple si tenim en compte que, a la duplicació pronominal, s'hi pot afegir el complement sencer en qüestió:

A escola no hi vaig anar-hi mai (Aldr)
Allò ho has da fer-ho d'aquí dalt (Amp)
I això ja ho va fer-ho mig poble (Je)
I li ho vaig ensenyar-li a n'ell (JM)
I tantes vegades que ho vaig ficar-ho jo això (Ro)

Com a cas excepcional de pleonasme, es fa constar un exemple on la duplicació pronominal és contigua. No s'hi pot donar a banda i banda del temps verbal perquè no s'admet en temps simples, però s'hi ha estès el pleonasme per analogia als altres casos:

Si en tiraves massa [d'olives al porgador] te 't se tapaven los forats estos (Aldr)

I un darrera mostra on no hi ha duplicació sinó *triplicació* pronominal:

Encara està ara [lo pou], que l'atre dia 'l vaig puguer-lo vore'l jo (JM)

3.9. El quantitatiu *quant* en oracions no interrogatives ni exclamatives

En una àrea determinada del Baix Ebre, la més occidental i pròxima al Port, es constata un ús particular de *quant*, *quanta*, *quants*, *quantas*. És el mateix que Cubells (2009, 1: 308) localitza en bona part de la Ribera d'Ebre. A part de la seua categoria de pronom i de l'ús interrogatiu o exclamatiu, a les localitats d'Alfara, Paüls i els Reguers també funciona *quant* (i flexió) com un determinant que, sense anar precedit de cap altre determinant,³⁷³ equivaldria a “un nombre considerable (de)”, “una quantitat innombrable (de)”. Es pot comprovar en alguns dels exemples recollits:

- a) *No els ho fan domés una nit que els ho fan quantes nits, eh!* (Alf)
- b) *Ho hai vist quantes vegades* (Alf)
- c) *Ja m'ha agafat quantes vegades, això* (Alf)
- d) *Ne hi ha quants de plats que fem aquí al poble!* (Alf)
- e) *L'animal havia da córrer quant tros més* (Pa)
- f) *D'esta herba me'n vaig pendre jo quant temps* (Pa)
- g) *Mun iaio me nombrava quantes coses del cel!* (Re)
- h) *Mun pare hi va anar quants anys allí* (Re)

³⁷³ I evitant, així, la concurrència de quantificadors *un* + *quant* (i flexió), d'ús general en la llengua.

Així, tot i que morfològicament poden ser formes paregudes a *uns quants*, *unes quantes*, semànticament se n'allunyen perquè indiquen una quantitat força més elevada que el que transmet el grup *uns quants*, el qual es refereix només a un cert nombre, a una quantitat moderada. A més, el que hem descrit funciona també en singular (lletres *e*, *f*), cosa que no succeeix amb el grup de determinants **un quant*. El seu origen podria situar-se en una transposició dels constituents d'oracions exclamatives amb aquest quantificador. Així, per exemple, a partir de l'expressió "Quantes n'hi ha, de paraules!" (recollida a Tivenys), es produiria l'alteració amb el resultat següent: "N'hi ha quantes, de paraules!" o també "De paraules n'hi ha quantes!". De fet, en el funcionament habitual de les oracions exclamatives, el quantificador en qüestió s'ha de situar a inici de frase (*Quantes vegades ho he vist!*, *Quants de plats que fem aquí al poble!*), amb la consegüent alteració de l'ordre lògic prototípic (subjecte – verb – objecte – resta de complements), corrent en les oracions enunciatives. Aleshores, l'agent provocador de les oracions exposades més amunt (a - h) seria un retorn a aquest ordre lògic, situant el subjecte altre cop al principi i deixant el complement introduït pel quantificador en una ubicació postverbal. Es produiria, en definitiva, un canvi de modalitat oracional, ja que d'una oració exclamativa prototípica es passaria a una oració essencialment enunciativa (amb la possibilitat d'un component exclamatiu final). Alguns dels exemples aportats són clars, en aquest sentit, i el procés seguit podria ser aquest:

Quants anys hi va anar mon pare allí! → *Mon pare hi va anar quants anys allí*
(exclamativa) (enunciativa)

3.10. Repetició de segments discursius amb inflexió final descendent

Tot i que no és una característica generalitzada, ni en poblacions ni en individus, es pot sentir en diverses localitats del Baix Ebre un tret particular del discurs present en l'idiolecte d'alguns parlants. Consisteix a finalitzar una línia melòdica d'entonació amb la repetició dels últims mots –i fins i tot oracions– que s'han pronunciat, precedits de la partícula *com*, que es manté àtona i és més una conjunció que no pas un adverb, ja que no aporta cap significat específic comparatiu ni equivalent a "de la manera que":

<i>Això ho hai tocat jo, com això ho hai tocat jo</i>	(Alf)
<i>És això, com és això</i>	(Alf)
<i>Això és allà a la costa, com això és allà a la costa</i>	(Alf)
<i>Era el que hi havia, com era el que hi havia</i>	(Bí)
<i>Natros diem un feix [a això], com diem un feix</i>	(Lli)
<i>Pos sí, com sí</i>	(Ro)

En algun cas, el que es diu després de la partícula *com* pot ser una repetició de tota l'oració prèvia, però amb alguna alteració en l'ordre:

Aprofitaven allò per a fer palla per als animals, m'entens?, com per a fer palla per als animals, ho aprofitaven (Bí)

La finalitat d'aquest tret discursiu pot anar des d'una simple reiteració del que s'ha dit i, doncs, pràcticament buida de significat³⁷⁴ fins a un reforçament de l'asseveració feta.

³⁷⁴ I que pot servir a l'emissor, també, per a allargar la seua elocució. En aquest sentit, un dels informants, també observador del fenomen i que ens el va remarcar, opina que es tracta de pobresa lèxica i de discurs, ja que no aporta res de nou al contingut. Cal dir que hem sentit aquest tret particular també en persones més jòvens.

3.11. Dislocació a la dreta del grup *diu que* introductor de proposició subordinada substantiva

Un altre tret típic que es pot sentir en força parlants i localitats de la comarca, en la generació enquestada,³⁷⁵ és la posposició de la tercera persona del singular del present d'indicatiu del verb *dir* seguida de la conjunció *que*, de tal forma que sembla resultar-ne una finalització abrupta del text. Navarro (1996, 1: 79) testimonia aquesta locució a la Terra Alta i sosté que actua com un adverbi d'afirmació. Al nostre parer, es tracta d'una dislocació d'aquest verb (principal) amb la conjunció *que*, els quals, en lloc d'anar al principi d'una oració i introduir la proposició subordinada substantiva completiva corresponent, s'hi han transposat i en van al final. A primer cop d'ull, doncs, aquesta en seria l'anàlisi sintàctica. Vegem-ho amb algun exemple:

Lo truco és este, diu que (Pa)

Hi han que tot és cria i hi han que tot és mel, diu que [sobre les abelles] (Alda)

Aquest fenomen només es produeix amb la tercera persona del singular del present d'indicatiu del verb *dir*. No apareix amb altres temps verbals ni amb altres persones gramaticals. Així, es podrien sentir les següents afirmacions:

Diuen que el mes que ve ja hauran acabat les obres

Han dit que ha sigut un accident

Dius que ta filla es casa?

Però mai aquestes, que són les mateixes però amb el verb *dir* posposat:

**El mes que ve ja hauran acabat les obres, diuen que*

**Ha sigut un accident, han dit que*

**Ta filla es casa, dius que?*

D'aquesta constatació es desprèn que el grup *diu que* ha quedat fossilitzat en aquestes construccions dislocades i ha perdut el seu caràcter introductor de proposició subordinada per a adquirir un matís semàntic particular. L'observació i l'anàlisi més detallades dels casos registrats amplien, doncs, l'explicació purament sintàctica d'aquest segment discursiu i hi afegeixen un valor semàntic que es mouria ensems entre dos eixos, al nostre entendre: per una part, l'expressió d'una (suposada) certesa que l'emissor coneix però de la qual no es fa responsable (d'aquí l'ús de la tercera persona *diu*, com posant en boca d'altri allò que s'afirma), amb la qual cosa pareix deixar una esclatxa oberta perquè el contingut del que acaba de pronunciar siga rebutat (o confirmat); i, per l'altra, la valoració d'aquesta enunciació tot afegint-hi un matís exclamatiu, de ponderació. Aquest darrer valor –que no és incompatible amb l'anterior– es percep en l'exemple següent:³⁷⁶

Ara me s'ha desapareixut [la ruda], que dona bona sort diu que! (Cv)

Es podria argumentar que aquest grup que s'analitza no té cap valor semàntic i que no aporta cap matís a l'oració. Sintàcticament és cert que no hi és imprescindible, però el sentit d'una oració com l'anterior és diferent, pel que s'ha acabat d'exposar, al

³⁷⁵ No podem assegurar-ne la presència a totes les localitats perquè no l'hi hem pogut recollir en les enquestes, per la qual cosa ens abstenim de fer comentaris geolingüístics. Creiem, però, que és un tret força generalitzat. Tanmateix, la variació diacrònica en podria explicar també la vitalitat (tret més present en la generació enquestada que no pas en generacions d'edat inferior).

³⁷⁶ Sentint la informant i parant atenció al que diu i com ho diu pensem que és un valor evident, però el text escrit fa perdre aquesta evidència i per això hem optat per introduir aquesta afirmació amb el verb *percebre* i no amb el verb *constatar*.

de la mateixa oració sense aquests elements (*Ara me s'ha desapareixut, que dona bona sort*).

Sobre el *diu que* usat sense transposició sinó d'acord amb l'ordre sintàctic lògic, Mascaró (2002: 480) afirma que “la forma verbal *diu* seguida d'una oració encapçalada per *que* expressa que el contingut de l'oració és conegut per una part determinada del conjunt de parlants, sense que sigui necessari que aquest coneixement provingui d'una comunicació oral anterior”. Però ens interessa el que afirma respecte a oracions com la següent:

He anat al poble amb l'Eulàlia; diu que demà no obren les botigues

Mascaró posa de manifest que aquesta oració té dues interpretacions: en una, el subjecte de *diu* té la mateixa referència que *l'Eulàlia*; en l'altra, amb el *diu que* locucional la referència és arbitrària. Doncs bé, pensem que un dels motius probables de la transposició del *diu que* recollit en les enquestes i emprat en el dia a dia al Baix Ebre podria ser l'evitació d'aquesta ambigüitat: la seua dislocació a la dreta indicaria aquest referent arbitrari, fugint d'un subjecte concret i conegut. En aquest punt, es podria plantejar una altra anàlisi del fenomen, que no es descarta d'entrada: el sentit impersonal, d'oració sense subjecte clar. Per a això, però, caldria una anàlisi més aprofundida del tret, amb molts més exemples de què ara no disposem.

4. LÈXIC

Seguint l'ordre del qüestionari i la seua distribució en camps semàntics, es mostren a continuació les solucions obtingudes per a cada una de les entrades en cada un dels pobles. L'entrada que es dona com a principal és normalment la que ve donada per l'enquesta, que sol ser el mot més general o l'estàndard. En els casos en què el mot de l'enquesta no s'ha recollit o no és emprat a la comarca, se l'ha substituït per una de les variants d'ús més general, a no ser que es tracte d'un mot tan particular que siga obscur a parlants d'altres dialectes.

En les designacions recollides, a vegades apareix entre parèntesi una lletra, un grup de lletres o, fins i tot, algun mot –si es tracta d'una denominació composta per un sintagma (per exemple, *post d'empostar*). Amb el parèntesi escrit en cursiva s'indica la part de la denominació que no sempre és pronunciada pels parlants o informants a l'hora de referir-se a la realitat (eina, acció, procediment...) sobre la qual es pregunta. Per exemple: la designació *clot (d'aigua)* significa que alguns informants han donat la resposta “clot” mentre que altres han respost “clot d'aigua” (mapa 482/7); o, en el cas de *rodalix(o)*, vol dir que la pronúncia de la paraula pot alternar entre “rodalix” i “rodalixo” (mapa 397/6). Contràriament, el parèntesi que apareix amb lletra redona i no cursiva en alguna entrada d'enquesta³⁷⁷ (no en les solucions recollides) és un aclariment que afegim per a evitar ambigüitats d'interpretació de l'esmentada entrada. Per exemple, el mot *tascó* té dues entrades diferents, que són diferenciades per la precisió que s'hi ha afegit entre parèntesi: “*tascó (d'aixada)*” és diferent de “*tascó (d'asclar)*”, o “*carabassa (per a beure)*” és diferent de “*carabassa*”, verdura.

Al final de cada camp semàntic es fa constar una llista de les paraules que són comunes a tots els pobles. Després, si s'escau, s'inclou un llistat dels mots que són comuns però que presenten algun tipus de variació fonètica, no lèxica. Per acabar, es

³⁷⁷ Igualment, en els títols dels mapes.

realitza una anàlisi o comentari d'alguna de les solucions obtingudes, en atenció a l'interès lèxic del mot, a un aclariment sobre el seu ús, etimologia i altres particularitats, o per a precisar-ne la distribució geogràfica quan es tracta de casos remarcables i significatius, especialment si són pertinents a l'hora de caracteritzar els parlars del Baix Ebre i de la seua adscripció dialectal geogràfica.

Com a norma general, les entrades apareixen en singular, tret que l'ús majoritari siga plural o que en l'enquesta aparega així. Hi ha hagut poblacions en les quals no ha estat possible trobar la variant lingüística d'allò que es demanava, siga per desconeixement dels informants o perquè es tracta d'una realitat que no és present a la localitat. En altres ocasions, allò que demana l'enquesta és una realitat obsoleta des de fa dècades i, com ella, el seu nom també ha caigut en l'oblit o no ens ha estat possible de recollir. En tots aquests casos, a l'hora de la representació cartogràfica es deixa en blanc l'àrea geogràfica corresponent a aquesta localitat.

La informació sobre la localització de cada variant en el domini lingüístic ha estat extreta, fonamentalment, de les següents obres: Alcover-Moll (DCVB), Coromines (DECat), Massip (1989), Navarro (1996), Gimeno (ALDT, 1997), Buj (2001), ALDC (2001-2018),³⁷⁸ Veny (PALDC, 2007-2019, en procés de publicació), Cubells (2009), Beltran (2010), Beltran i Segura-Llopes (2017).

Al final d'aquest apartat 4 es troba el llistat de tots els mots recollits en tots els camps semàntics, amb indicació de la pàgina en la qual apareixen. Només s'ha prescindit d'algunes variants purament fonètiques molt properes formalment a altres mots que sí que figuren en l'índex.

4.1. Inventari de les variants lèxiques

4.1.1 El camp i els cultius

<i>mas</i> ³⁷⁹	<i>mas</i> : Alda, Aldr, ³⁸⁰ Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>masia</i> : Alda, Bí, Je, Pe, Re, Vi; <i>masada</i> : Pa, Re, Vi; <i>casa de plana</i> : Aldr; <i>casa de camp</i> : Alf, JM, To; <i>casa de muntanya</i> : Có; <i>casa de l'hort</i> : Vi (mapa 1/1)
<i>garriga</i> ³⁸¹	<i>garriga</i> : Amt, Pe; ³⁸² <i>malesa</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>monte</i> : Pe; <i>erm</i> : Alf, Be, Pa (mapa 2/1)

³⁷⁸ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/>>.

³⁷⁹ El nom de les construccions situades al camp varia força segons la localitat, en funció de la grandària de la casa, de la situació de la casa en relació amb el cultiu que l'envolta o de la utilitat a què estava destinada. A l'entorn del mot *mas* s'han agrupat els noms de les construccions més grans, que solen (o solien) estar habitades amb continuïtat; a l'entorn del mot *cabana* (que apareix més endavant) s'han agrupat els noms recollits per a les construccions més petites destinades a ús ocasional, vinculat a les faenes de cada temporada.

³⁸⁰ Un informant de la localitat afirma que abans *mas* es deia més, mentre que ara predomina més *casa de plana*.

³⁸¹ La *garriga*, com a "terreny no conreat, poblat de mates i arbusts i d'arbres no gaire grossos" (DCVB), és un mot minoritari. A les poblacions del Delta de l'Ebre (la Cava, Jesús i Maria), *garriga* designa el terreny de secà plantat d'oliveres, ametlers, garrofers, etc., i que sol estar situat en els termes municipals de l'Aldea, Camarles, l'Ampolla i el Perelló. Un informant de la Raval de Cristo comenta que de la terra de secà se'n diu, en alguns llocs, (*terra de*) *garriga* perquè, abans que s'arrabassessen les terres per transformar-les en cultivables, aquestes terres estaven poblades de garric, que és l'arbust que a la comarca rep el nom de *coscoll* (*Quercus coccifera*).

³⁸² Al Perelló, la *garriga* és el nom genèric amb què s'al·ludeix al conjunt de terres, de bosc, que no s'han conreat mai. *Monte*, però, és la paraula més utilitzada.

<i>cabana</i> ³⁸³	<i>barraca (de pedra)</i> : Alf, Amt, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>borja</i> : Amp, RC; <i>cabanya</i> : Pa, Ti; <i>caseta de camp</i> : Vi; <i>caseta de pedra seca</i> : Je; <i>caseta de la plana</i> : Aldr; <i>caseta de garriga</i> : Cv, JM; <i>caseta (de muntanya)</i> : Alda, Be, Bí, Cs, To; <i>xabola (de pedra seca)</i> : Có, Ro, To (mapa 3/1)
mesura agrària	<i>jornal</i> : ³⁸⁴ a totes les localitats, tret de l'Amt i Pe; <i>dia de llaurar</i> : ³⁸⁵ Amt, Pe, Ti (mapa 4/1)
<i>secà</i>	<i>secà</i> : a totes les poblacions; <i>secadiu</i> : Alda, Bí, ³⁸⁶ Lli, Pa, Ro, Ti; <i>garriga</i> : Je, Re, Ti, To, Vi; <i>cascallar</i> : Có, Bí (mapa 5/1)
<i>regadiu</i>	<i>regadiu</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, Vi, Xe; <i>hort</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Cv, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>horta</i> : Cv, Je, JM, To, Vi, Xe (mapa 6/1)
<i>xapo</i>	<i>xapo</i> : Alda, Aldr, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ti; <i>càvec</i> : Alf, Re; <i>xapolina</i> : Amp; <i>aixada</i> : Bí, Cv, Je, RC, Ro, To; <i>aixadó</i> : To; <i>solcador</i> : Amt; <i>aixadamplo</i> : Pa; ³⁸⁷ <i>aixada redona</i> : Xe; <i>llaona</i> : ³⁸⁸ Ro; <i>llaoneta</i> : Vi (mapa 7/1)
<i>aixada ampla</i>	<i>aixada ampla</i> : a totes les localitats; <i>aixada</i> : Cs, Cv, Je, JM, To, Xe; <i>xapo</i> : Amt (mapa 8/1)
<i>càvec</i>	<i>càvec</i> : Amt, Be, Cs, Cv, Je, JM, ³⁸⁹ Lli, Pe, Ro, To, Vi; <i>càvic</i> : Amt; <i>aixada d'eixobrir</i> : Alda, Có, RC, Re; <i>cavegó</i> : Aldr, Pa, Xe; <i>cavigó</i> : Alf; <i>cadegó</i> : Bí, Ti; <i>xapo</i> : Amp (mapa 9/1)
<i>aixada amb escarpell</i>	<i>aixada</i> : Alda; <i>picoleta</i> : Aldr; <i>polanski</i> : ³⁹⁰ Alf; <i>xapolina</i> : Amp, Be, Cs, Pe; <i>aixada malesera</i> : Có, RC, To; <i>aixol</i> : Lli; <i>aixolet</i> : Amt, Bí;

³⁸³ La imatge que acompanya l'enquesta és la d'una barraca de pedra seca. En moltes localitats, aquestes construccions són desconegudes; els informants, llavors, han donat el nom de l'edificació modesta que es fa servir, al camp, per a les faenes pròpies de cada època de l'any. Els noms *barraca*, *borja*, *xabola* i *caseta de pedra seca* responen específicament a la imatge mostrada.

³⁸⁴ El jornal de la zona de Tortosa equival a 2.190 m². Una hectàrea venen a ser, doncs, uns 4,5 jornals. *Jornal* és la denominació més estesa en el domini lingüístic: majoritària en tortosí i a la resta del català nord-occidental, en tarragoní i sud del barceloní; present en àrees del català septentrional i també en eivissenc i valencià. La denominació té l'origen en el temps cronològic que dura la faena de llaurar.

³⁸⁵ Una hectàrea equival aproximadament a 2,5 dies de llaurar. Un informant de l'Ametlla ens donà la següent correspondència: 15 dies de llaurar = 60.000 m². La dada és correcta. Si comparem les dues mesures, un dia de llaurar correspon a dos jornals, més o menys. La denominació *dia de llaurar* és minoritària i discontinua, localitzada des de les Garrigues a la Marina Baixa, segons el PALDC 4 (Veny 2013: 64).

³⁸⁶ Amb ensordiment del so dental oclusiu: *secatiu*.

³⁸⁷ El terme *aixadamplo* només l'hem localitzat –a banda de Paüls– a les Pitiüses (*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*, consultable en línia a l'adreça <http://www.ceif.es/>), amb la definició de “classe d'aixada ampla petiteta”.

³⁸⁸ Eina coneguda també a Aldover i a la Raval de Cristo, entres altres llocs. Els informants especifiquen que, a part de tindre les puntes arredonides, serveix per a regar i té la part del mànec més propera al tall inserida en una dolla. Amb aquesta última característica és una eina que no figura en el qüestionari. La forma *llaona*, per altra part, és el resultat d'una homonimització amb el nom d'aquell mamífer. Segons el DCVB, el mot originari és *llegó*, procedent del llatí *LĪGŌNEM*, amb el significat d'“aixada petita”. La feminització de la paraula el transforma en *llegona* (o *llogona*) i, posteriorment, la caiguda de la velar intervocàlica, que no és un fenomen estrany en aquest context, li dona la forma de *lleona*, que és pronunciada [la'ona], seguint la pronúncia generalitzada del nom d'aquest fèlid al Baix Ebre.

³⁸⁹ Tant a Jesús i Maria com a la Cava s'afirma que és una eina que al poble no es coneix, perquè serveix per a cavar llocs pedregosos i durs, i les característiques del sòl d'aquestes localitats no la fan necessària.

³⁹⁰ Terme recollit a Alfara, on es precisa que serveix per a cavar les soques i traure els pollissos. Té l'origen en un nom propi i es tracta d'una eina que també empren els bombers, d'on pren el nom. És una

	<i>aixada d'escarpell</i> : JM; <i>aixada d'eixobrir</i> : Cv, Vi; <i>aixada de fer rama</i> : Pa; <i>aixada de mija boca</i> : Ti; <i>leona</i> : Xe; <i>aixada de raure</i> : Re; <i>aixada d'eixartigar</i> : RC, Ro, Vi; <i>aixada en punta</i> : Je (mapa 10/1)
<i>aixadella</i>	<i>aixadella</i> : Alda, Aldr, Amp, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Lli, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; ³⁹¹ <i>xapo</i> : Alf; <i>xapolina</i> : Bí; ³⁹² <i>aixol</i> : Alf; <i>xapolineta</i> : Amp; <i>aixolet</i> : Cv, JM, Ti; ³⁹³ <i>aixadeta</i> : Xe; <i>aixadeta malesera</i> : Có, Ro (mapa 11/1)
<i>palafanga</i> ³⁹⁴	<i>paletí</i> : Alda; <i>pala</i> : Aldr, Be, Bí, Có, Je, Pa, RC, Re, To; <i>pala en punta</i> (o <i>de punta</i> o <i>amb punta</i>): Alf, Amt, Pe, Ro, Ti, Vi, Xe; <i>pala gatxera</i> (o <i>catxera</i>): ³⁹⁵ Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli (mapa 12/1)
<i>ganxos</i> ³⁹⁶	<i>ganxos</i> : ³⁹⁷ Alda, Aldr, Amp, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>rascle</i> : Alf, Amp, Pa, Xe; <i>arpiocs</i> : Be, ³⁹⁸ Pe; <i>rastilles</i> : Lli (mapa 13/1)
<i>femar</i>	<i>escampar fem</i> : Amp, Amt, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>femar</i> : Alda, Be, Cs, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ti; <i>enfemar</i> : Bí; <i>abonar</i> : Alda, Be, Có; <i>tirar fem</i> : Aldr; <i>femejar</i> : Alf (mapa 14/1)
<i>formiguer</i>	<i>gavell</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>formiguer</i> : Alf, Amp, Amt, Be, Cs, Lli, Pa, Pe, Re, Ti; <i>llevadís</i> : Ti (mapa 15/1)
<i>aixada</i>	
<i>d'arrabassar</i>	<i>aixada d'arrabassar</i> : Alf, Be, Bí, Cs, Có, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>aixada malesera</i> : Alda, Có; <i>pic</i> : Aldr, Amp, Amt, Bí, Cv, Je, Vi, Xe; <i>aixada de sobrir</i> : ³⁹⁹ Lli; <i>aixada</i> : Pa ⁴⁰⁰ (mapa 16/1)
<i>pic de dos puntes</i>	<i>pic</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf i Pe; <i>pic de dos puntes</i> : Alf; <i>picola</i> : Pe (mapa 17/1)

aixada estreta amb tall horitzontal per una banda i escarpell per una altra. El nom que recull el DIEC per a aquesta eina és el de *magall*, nom que al Baix Ebre és desconegut –almenys segons les nostres dades.

³⁹¹ A Xerta, l'aixadella és la que disposa de fulla corbada, mentre que l'aixadeta té la fulla recta.

³⁹² A Bitem, la xapolina té la fulla corbada i, a l'extrem oposat, un *cas* (nom que es dona al Baix Ebre a la "cabossa plana oposada al tall d'una aixada", DCVB). L'aixadella només disposa d'una fulla recta.

³⁹³ L'aixolet, a Tivenys, té la part de la fulla que s'oposa al tall acabada en el mateix ull, sense cas, a diferència de l'aixadella.

³⁹⁴ Segons el DIEC, "pala usada per a fangar", que acaba amb més punta. L'altra pala la consignem en el llistat de noms comuns, ja que no té designació específica, més enllà d'al·lusions a la seua forma o utilitat (plana, normal, de fem, ampla, quadrada).

³⁹⁵ *Gatxera*: que serveix per a traure *gatxes*, que són els trossets de terra, crostes o terrossos del terreny, segons els informants. Es tracta d'una pala de ferro amb punta, però retallada, en forma semicircular i una mica esmolada per facilitar el treball a la terra argilosa, tallar les raïls de les plantes i fer o netejar séquies. *Gatxera* (o *catxera*) i *gatxa* són termes no documentats en cap dels reculls lèxics consultats. Com es pot comprovar, el seu ús està restringit a l'entorn deltaic i poblacions limítrofes.

³⁹⁶ Nom més comú al Baix Ebre per a identificar l'eina amb què es caven els fems, formada per una fulla amb tres pues (com a norma general) que naixen a la mateixa raïl de la pala.

³⁹⁷ Recollit en singular a Alda i Pe.

³⁹⁸ També amb la variant *arpeocs*.

³⁹⁹ *S[u]brir*, evolució d'*eixobrir*, amb afèresi sil·làbica, despalatalització de sibilant i pronúncia tancada de la vocal velar per influència de la tònica.

⁴⁰⁰ Tot i el laconisme de la denominació, els comentaris i la informació donada pels informants no deixen lloc a dubtes que aquesta és la manera de referir-s'hi: "esta és l'aixada, que diem natros", "també era per a menejar pedres grosses i, a la millor, fer marge...".

<i>pic</i>	<i>pic</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf; <i>pic de boca ampla</i> : Alf; <i>aixada d'eixobrir</i> : To; <i>pic d'eixobrir</i> : Vi (mapa 18/1)
<i>picola</i> ⁴⁰¹	<i>picola</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Có, Cv, JM, Ti, To, Xe; <i>picoleta</i> : Aldr, Alf, Bí, Pa, Ti, Xe; <i>aixolet</i> : Amt, Bí, Cs, Je, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>escarpell</i> : To; <i>aixada malesera</i> : Lli; <i>tallantó</i> : Be; <i>aixada de raure</i> : Re (mapa 19/1)
<i>aixada de fer brossa</i>	<i>aixada d'arrabassar</i> : Alda, Amp, Je, RC, Re, To, Vi; <i>aixada malesera</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Lli, Xe; <i>aixada de raure</i> : Alf, Amt, Be, Pe; <i>aixada de mija boca</i> : Xe, Ti; <i>aixada d'eixartigar</i> : RC, Ro; <i>aixadella</i> : Pa; sense resposta: ⁴⁰² Cv, JM (mapa 20/1)
<i>arpiots</i> ⁴⁰³	<i>arpiots</i> : Cs; <i>arfiots</i> : Alda; <i>arquiots</i> : Alda; <i>ascarpots</i> : Cs, To; <i>arpiol</i> : Amt; <i>arquiocs</i> : Bí, Cv, JM; <i>antiocs</i> : Lli; <i>astrioc</i> : Lli; <i>arpiocs</i> : Be, ⁴⁰⁴ Pa, Pe, ⁴⁰⁵ RC; <i>aspriocs</i> : Xe; <i>artiocs</i> : Ro; <i>ganxos</i> : Aldr, Alf, Amp, Có, Ti, To; <i>ganxetes</i> : Vi; <i>aixada de cavar</i> : Re; <i>rascle</i> : Je (mapa 21/1)
<i>mànic</i>	<i>mànic</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt; <i>mà nec</i> : Alf, Amt (mapa 22/1)
<i>ull</i> (aixada)	<i>ull</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>ullal</i> : Amt, Pa; <i>forat</i> : Amp, Bí, Je, JM, Vi; <i>coll</i> : Cs; <i>aixol</i> : Ti; <i>cas</i> : ⁴⁰⁶ Có, RC (mapa 23/1)
<i>tascó</i> (d'aixada)	<i>tascó</i> : Alda, Amp, Amt, Có, Lli, Je, Pa, Pe, Ti, Vi; <i>falca</i> : Aldr, Cs, Cv, JM, To, Vi, Xe; <i>cunya</i> : Aldr, Be, Pe; <i>gangalla</i> : Alf, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Xe; <i>gandaia</i> : ⁴⁰⁷ To; <i>andalla</i> : ⁴⁰⁸ Bí; <i>xaveta</i> : Amp, Pe; <i>taco</i> : Bí (mapa 24/1)
<i>tall</i>	<i>tall</i> : Alda, Aldr, Amp, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Re, Ti, Vi, Xe; <i>tallant</i> : Alda, Be, Cs, RC, To; <i>boca</i> : Alf, Lli; <i>punta</i> : Be, Ro; <i>fulla</i> : Bí; sense resposta: Amt, Pe (mapa 25/1)
<i>escarpell</i>	<i>escarpell</i> : a totes les poblacions, tret de Be i To; <i>escarpi</i> : Aldr; <i>destral</i> : Je, To, Vi; <i>cas</i> : Pe; <i>galló/gallo</i> : Be (mapa 26/1)
<i>carabassa</i> (per a beure)	<i>carabassa</i> : a totes les poblacions; <i>carabassí</i> : Alda, Bí, Ro, Vi, Xe (mapa 27/1)
<i>post d'empostar</i>	<i>post (d'empostar)</i> : a totes les poblacions, tret de Cs i Pa; <i>taula (d'empostar)</i> : Pa, To; <i>post plana</i> : Cs; <i>empost</i> : Pa (mapa 28/1)

⁴⁰¹ Magall menut.

⁴⁰² Eina desconeguda a la Cava i a Jesús i Maria.

⁴⁰³ Eina poc emprada, segons informants d'algunes poblacions (To, Vi). Segurament per això, i per la semblança amb els ganxos, també se l'anomena així. En altres, no hem pogut recollir-ne nom o distinció entre aquesta (de dos pues) i les àrpiacs (de tres pues).

⁴⁰⁴ També *arpeocs*.

⁴⁰⁵ *Arpiocs de dos puntes*.

⁴⁰⁶ Es recull aquesta denominació amb la qual els informants al·ludeixen a la part de ferro que, a la pala, envolta i agafa el mànec. És, doncs, la part per on el mànec se subjecta a la pala. El nom també és conegut en altres poblacions (Je, Pe, To, etc.), tot i que se sol reservar a la part oposada a la fulla d'una aixada quan no disposa d'escarpell sinó que acaba en una mena de petit cub de ferro.

⁴⁰⁷ Per aproximació paronímica a *gandalla* (pronunciat *gandaia* [gan'daja]), que és la lligadura de malla de seda amb què les dones portaven recollits els cabells. Mot d'ús viu per a referir-se a aquesta peça de roba que porten les pubilles durant les festes majors.

⁴⁰⁸ Amb afèresi del so velar inicial, caigut probablement per fonètica sintàctica ("la gandalla", "una gandalla"), com succeeix amb el mateix so [ɣ] en context intervocàlic (*xaruga* > *xarua*).

<i>falçó llarg</i>	<i>falçó (llarg)</i> : Alda, Aldr, Lli, Pe, Re, Ti; <i>falç llarga</i> : Amp, Je, Pe, Ro, Vi; <i>corbella llarga</i> : To; <i>podadora llarga</i> : Amt, RC; <i>podalla</i> : JM; <i>podall</i> : Pa; <i>dall</i> : Alf, Bí; <i>dallonet</i> : Cv; <i>dalló llarg</i> : Cs; <i>dall de mà llarga</i> : Be; <i>tallant</i> : Xe; <i>esnovador</i> : Có (mapa 29/1)
<i>rascle</i>	<i>rascle</i> : Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>rasclat</i> : Alda, Amp, To, Vi; <i>rastrell</i> : JM; <i>rastrilla</i> : Cv, Lli; <i>rastrillo</i> : Lli; <i>ganxo de reble</i> : JM (mapa 30/1)
<i>tiràs</i> ⁴⁰⁹	<i>tiràs</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>tirassa</i> : Je; <i>róssec</i> : ⁴¹⁰ Amt, Pe; <i>pedrera</i> : Ti (mapa 31/1)
<i>arrossegar</i>	<i>arrossegar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>arrastrar</i> : Alf, Amp, Cv, JM, Re; <i>estirar</i> : Có, Pa, Pe (mapa 32/1)
<i>civera</i>	<i>civera</i> : Alda, Alf, Cs, Có, Cv, JM, Lli, RC, Re, Ti, To, Vi; <i>portadora</i> : Alda, Bí, Ro, Xe; <i>tiràs</i> : Aldr, Be; <i>portador</i> : Aldr; <i>llitera</i> : Amp, Amt; <i>pariueles</i> : Pe; <i>peanya</i> : Bí, Je, Pa, To (mapa 33/1)
<i>estisores de podar</i>	<i>estisores de podar</i> : Aldr, Alf, Amp, Amt, ⁴¹¹ Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>mordasses (de podar)</i> : Alda, Cs, Cv, JM; <i>estisores d'una mà</i> : Be, Pe; <i>estiroses de podar</i> : Cv, JM; <i>alicates de podar</i> : Bí, Có, Re, Vi (mapa 34/1)
<i>falçó</i>	<i>falçó</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>podadora</i> : Amt, Bí, Có, Pa, RC, Vi; <i>dall (de mà)</i> : Alf, Be, Bí (mapa 35/1)
<i>asclar</i>	<i>asclar</i> : a totes les localitats; <i>esclopar</i> : Cs, Xe; <i>fer ascles</i> : Có (mapa 36/1)
<i>tascó (d'asclar)</i>	<i>tascó</i> : a totes les localitats; <i>andalla</i> : Bí; <i>cunya</i> : Amp; <i>falca</i> : Cs (mapa 37/1)
<i>pollagana</i> ⁴¹²	<i>pollagana</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>rellampec</i> : Be; <i>aladre</i> : Pa; <i>pollegana</i> : Bí, Cv, JM; <i>assolcador</i> : Aldr (mapa 38/1)
<i>xaruga</i> ⁴¹³	<i>xaruga</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Có, Cv, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>aixaruga</i> : Be; <i>xarua</i> : Amp, Amt, Bí, Cs, Lli, Pe; <i>xarrua</i> : Amp, Cv, JM; <i>assolcador</i> : Aldr; <i>aladre de pala</i> : Pa (mapa 39/1)
<i>llaurador</i>	<i>llaurador</i> : Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>matxero</i> : Alda, Cv, JM; <i>pagés</i> : Amt, Bí, Cs (mapa 40/1)
<i>suriaca</i>	<i>suriaca</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt i Pe; ⁴¹⁴ <i>surriac</i> : Amt; <i>suriac</i> : Pe; <i>xurriaca</i> : Be (mapa 41/1)

⁴⁰⁹ No es tracta del que el DIEC defineix com a “eina que consisteix en un tros de fusta plana fixada transversalment a l'extrem d'un mànec llarg, que serveix per a aplanar la terra o arplegar el gra” (eina que al Baix Ebre rep el nom de *redable*, com es veurà), sinó d'una “eina de fusta composta de dues posts horitzontals paral·leles, corbades de les puntes i unides per barrons verticals, que serveix per garbejar arròs” (Salvadó 2002: 408). Aquesta és la forma que té el tiràs dels pobles del Delta.

⁴¹⁰ L'accentuem tal com es pronuncia, amb la vocal velar tònica semitancada.

⁴¹¹ Recollit en singular (*estisora de podar*).

⁴¹² Nom donat a l'*arada* (“de forcat”, com diu el DCVB). Més antiga que la xaruga, servia per a llaurar, manejar o estovar (*sostovar*, com es diu a la comarca) la terra. Vegeu 1.2.1.2 per a més informació sobre qüestions fonètiques a l'entorn de *pollagana*.

⁴¹³ Amb una pala ampla, de ferro. A més de llaurar, el que feia era tombar la terra, fent solc. N'hi havia de dos tipus, la fixa i la giratòria. També s'ha recollit la variant *xeruga*.

<i>cavalló</i>	<i>cavallà</i> : ⁴¹⁵ a totes les localitats, tret de l'Amt i Pe; <i>cavalló</i> : Be; <i>crestall</i> : Amt, Pe (mapa 42/1)
<i>antera</i>	<i>antera</i> : a totes les localitats, tret de Ti i Xe; <i>antenes</i> : Amp, Ti, Xe; <i>cap</i> : Alda, Có, Lli; <i>delanteres</i> : Cv; <i>racó</i> : Bí, Cs, JM (mapa 43/1)
<i>girar</i> ⁴¹⁶	<i>girar</i> : a totes les localitats, tret de Pa; <i>llaurar</i> : Aldr, Ti; <i>regirar</i> : Cv; <i>mantornar</i> : Pa (mapa 44/1)
<i>sortir</i> (el blat)	<i>sortir</i> : Amp, Be, Bí, Cv, JM, RC, Re, Ro, To; <i>grifonar</i> : Alda, Cv, JM, Lli; <i>espigar</i> : Aldr, Cs; <i>brullar</i> : Alf, Pa; <i>punxar</i> : Je, Ro, To, Vi; <i>verdejar</i> : Amt; <i>puntejar</i> : Pe; <i>grillar</i> : Be, Cs; <i>puntar</i> : Pa, Ti; <i>brotar</i> : Xe; <i>guaixar</i> : Có, Vi; <i>eixir</i> : Re (mapa 45/1)
<i>espantall</i>	<i>babarota</i> : ⁴¹⁷ Alf, Amp, Cs, Cv, Pe, Ti; <i>ninot</i> : Amt, Cs, JM, Lli, Re, To; <i>pallasso</i> : To; <i>espantaocells</i> : Pe; <i>milotxa</i> : Alda; <i>espantapà[χ]aros</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 46/1)
<i>rampill</i> (de la dalla)	<i>rascle</i> : Aldr, Amt, Amp, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>rasclat</i> : Alf, Cv, Ro; <i>rampí</i> : Alda; <i>rampill</i> : Alf, Be, RC; <i>forçat</i> : To; <i>arroplegador</i> : Cv, Cs; <i>ralls</i> : Re; <i>filis</i> : Bí (mapa 47/1)
<i>soquets</i>	<i>soquets</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Ti, To, Vi, Xe; <i>socs</i> : Aldr; <i>soquetes</i> : Re, Ro; <i>didaleres</i> : Pe; <i>esclops</i> : Cv, JM; <i>esclopets</i> : Amt (mapa 48/1)
<i>volant</i>	<i>volant</i> : Amt, Be, Bí, Cs, Je, Pe, Re, Vi; <i>collado</i> : ⁴¹⁸ Alda; <i>falç</i> : ⁴¹⁹ Alf, Amp, Có, Cv, JM, Lli, Pa, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>sorrac</i> (<i>de sorracar</i>): Alda, Cv, JM, Lli; <i>corbella</i> : Aldr, Ti, To (mapa 49/1)
<i>cor de la panolla</i>	<i>suro</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, To, Xe; <i>notari</i> : Aldr, Alf, Be, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>cor de la panolla</i> : Amt; <i>bisbe</i> : Pe (mapa 50/1)
<i>pellerofa</i>	<i>clafolla</i> : Alda, Cs, Lli, Re, RC, To; <i>parallofa</i> : Alda, Aldr, Amp, Có, Cv, Je, JM, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>pellerofa</i> : Be; <i>crosta</i> : Aldr, Amp, Bí, Ti; <i>pallús</i> : Alf, Amt, Bí, Pe, To, Xe; <i>pell</i> : Pa; <i>clofa</i> : Cv, Cs; <i>pellofa</i> : Be; <i>clafoll</i> : Be; <i>càscara</i> : ⁴²⁰ Cs, Lli, Pe, To; (mapa 51/1)
<i>aflamar-se</i> (el blat)	<i>podrir-se</i> : Alda, Je, JM, Pa; <i>semar-se</i> : Aldr; <i>pansir-se</i> : Alf, Be, Có, Pa, Vi; <i>fallar-se</i> : Amp, To; (<i>a</i>) <i>aflamar-se</i> : Bí, Có, Ti, To; <i>florir-se</i> : Amt, RC, Re, Ro, Ti; <i>embromar-se</i> : Pe; <i>encourar-se</i> : Cs, Cv, JM, Lli; <i>triar-se</i> : Xe (mapa 52/1)
<i>avena</i>	<i>avena</i> : a totes les poblacions, tret de Pe; <i>civada</i> : Amt, Pe; <i>cevada</i> : Amp, Lli (mapa 53/1)
<i>manat</i>	<i>manat</i> : Be, To, Vi; <i>menat</i> : Amt, Pe; <i>manoll</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, Vi, Xe; <i>menoll</i> : Alf, Je;

⁴¹⁴ A Aldr i Pe també fan caminar les bèsties a cop de *vareta*; a Alf, Bí, Re i To, també a cop de *verga*.

⁴¹⁵ L'ortografiem així i no *cavallar* perquè el plural és *cavallans* arreu.

⁴¹⁶ Nom que es dona a la segona llaurada.

⁴¹⁷ *Barberota* a Cs i Cv.

⁴¹⁸ També serveix per a segar i sorracar. No hem sabut trobat referències sobre l'origen del mot.

⁴¹⁹ En aquestes poblacions es recorre al nom més usat i conegut (*falç*) per referir-se a una eina que no és tan emprada. En algun cas se n'especifica la utilitat: *falç de segar i sorracar* (Amp). Certament, és l'eina que se sol fer servir per a sorracar les garbes de l'arròs. Així, un cop sorracades, es deixa l'empall a sota i la part de l'espiga a sobre, per evitar que el gra es faci malbé per culpa de la humitat de l'aigua de l'arrossar.

⁴²⁰ També amb tancament de la vocal posttònica (*càsquera*) i en diminutiu (*casçarilla / casquerilla*).

	<i>grapat</i> : Alda, Aldr, Amp, Amt, Bí, Có, Re, Ro, To, Xe; <i>feixet</i> : Aldr; <i>braçat</i> : Bí (mapa 54/1)
<i>gavella</i>	<i>gavella</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt i RC; <i>gavell</i> : Amt, Cv, Je, Xe; <i>feix</i> : Amt, Có, Pe, RC; <i>feixina</i> : Pe; <i>dinada</i> : Pa ⁴²¹ (mapa 55/1)
lligadura de la garba	<i>vencill</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt i Be; <i>cordell</i> : Aldr; <i>cordill</i> : Amt; <i>llebant</i> : Be; <i>cordeta</i> : Be; <i>lligassa</i> : Vi (mapa 56/1)
<i>rostoll</i>	<i>rostoll</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pa, RC, Ro, Ti, Vi; <i>rastoll</i> : Amp, Je, Lli, Pe, Re, Ro, To, Xe (mapa 57/1)
<i>garbejar</i> <i>trill</i> ⁴²²	<i>garbejar</i> : a totes els pobles; <i>carrejar</i> : Be (mapa 58/1) <i>trill</i> : Aldr, Alf, Be, Je, JM, Pe, Re, Ti, Vi, Xe; <i>post de talls</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Re, Ro; <i>tallants</i> : To; <i>post de tallants</i> : Amt; <i>draga</i> : Có, JM; <i>trill de pedrenyers</i> : Pa, RC (mapa 59/1)
<i>escampar l'erada</i>	<i>escampar l'erada</i> : Alf, Be, Có, Je, JM, ⁴²³ Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>plantar l'erada</i> : ⁴²⁴ Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli; <i>estendre (l'erada / el blat)</i> : Aldr, Bí, Pa; <i>amanir l'erada</i> : Ro; <i>parar l'erada</i> : Amt (mapa 60/1)
<i>rodet (d'era)</i> ⁴²⁵	<i>trill</i> : Aldr, Amp, Amt, Be, Pe; <i>redolí</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Re, Ti, Vi, Xe; <i>redolí de talls</i> : Alda, Ro, To; <i>redolí de pues</i> : To; <i>redolí de rebatre</i> : RC; <i>rodet</i> : Be, Pa, Pe; <i>corró</i> : Pe (mapa 61/1)
<i>redolí</i> ⁴²⁶	<i>redolí (de pedra)</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>corró</i> : Amt; <i>rodet (de pedra)</i> : Be, Pa, Pe; <i>rulo</i> : Cs, Cv (mapa 62/1)
<i>rampill</i>	<i>rampí(n)</i> : Alda, Có; <i>rampell</i> : Alf, Be; <i>rampill</i> : Ti, RC; <i>rastrillo</i> : Be, Có; <i>rasclat</i> : Alf, Amp, Cv, To; <i>rascle</i> : Aldr, Amp, Amt, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 63/1)
<i>ramàs</i>	<i>ramàs</i> : a tots els pobles, tret de Pa; <i>ram</i> : Pa; <i>granera</i> : Aldr, Bí, Re, Xe (mapa 64/1)
<i>agranar (l'era)</i>	<i>agranar</i> : a tot arreu; <i>arramassar</i> : Vi (mapa 65/1)

⁴²¹ Segons l'informant, el conjunt d'espigues "se lligaven en cinc o sis brinques de la mateixa planta". És un mot documentat ja pel DCVB a Tortosa, amb el sentit "ració que es dona en una vegada a un cavall o altra bístia grossa". L'exemple que dona el DCVB és el mateix que hem recollit: "una dinada d'aufals".

⁴²² L'eina que apareix a l'àlbum d'imatges de l'enquesta *-trill (de pedrenyera)-* no és gaire emprada a la comarca; alguns informants comenten que és pròpia d'Aragó. En molts pobles es tracta d'una eina desconeguda; en d'altres, se'n recull el nom d'una de pareguda que té una funció paral·lela i és descrita com a post o superfície plana amb tallants a sota, emprada per a diverses finalitats (s'adverteix que els noms poden fer referència a eines diferents, com ara *post de talls* i *draga*).

⁴²³ *Escampar les garbes*.

⁴²⁴ Cal tindre present que en aquestes localitats es dona aquest nom en referència a l'arròs, no pas al blat. D'altra banda, tal com comenta un informant de la Cava, *plantar l'erada* era diferent de *fer(-ne) l'estesa*. En la primera, més antiga, les garbes es posaven dretes a l'era, unes al costat de les altres, amb l'espiga a dalt; després, el pagès se situava al mig i l'animal anava voltant i les anava xafant. *Fer l'estesa* consistia a desfer el vencill de les garbes i estendre-les per l'era, per tal de ser xafades després d'acord amb la forma en què havien estat col·locades.

⁴²⁵ "Corró cilíndric o troncocònic, de pedra o de fusta armada de llenques de ferro, que va rodant, arrossegat per una bístia, sobre l'erada." La definició correspon a l'accepció 3 de *trill* (DCVB), però hem preferit donar entrada a la paraula amb el mot *rodet (d'era)*, per evitar confusions amb l'altre *trill* (o *post de talls*) analitzat anteriorment.

⁴²⁶ La imatge que acompanya l'enquesta respon a la definició de *corró (d'era o de batre)* del DCVB: "pedra de forma tronco-cònica que, rodolant arrossegada per una bístia, serveix per a esclafar les espigues i separa el gra de la palla".

<i>triença</i>	(<i>forca</i>) <i>triença</i> : JM, RC, Ro; <i>forca</i> : Alda, Aldr, Amp, Amt, Bí, Ro, To, Xe; <i>trillença</i> : Alf, Vi, Xe; <i>forca de cinc pues</i> : Je, Re, To, Vi; <i>forca pallera</i> : Alda, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe; (<i>forca</i>) <i>trillenca</i> : Be, Ti; <i>forca de triar</i> : Pa (mapa 66/1)
<i>pues</i>	<i>pues</i> : a totes les localitats; <i>puntes</i> : Amp, Bí, Pe, Xe; <i>forcons</i> : Pa (mapa 67/1)
<i>ventar</i> (el gra)	<i>ventar</i> : a tots els pobles, tret de Be; <i>ventejar</i> : Alf, Be, Pa, Ro; <i>esventar</i> : Bí; <i>palejar</i> : Cv, Lli (mapa 68/1)
<i>erer</i>	<i>erer</i> : ⁴²⁷ Alda, Alf, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>porgador</i> : Alda, Amt, Bí; <i>porgadora</i> : Amp; <i>griva</i> : Aldr, Alf, Pe, ⁴²⁸ Vi; <i>sedàs</i> : Aldr, Xe (mapa 69/1)
<i>pallús</i>	<i>pallús</i> : a totes les localitats; <i>closques</i> : Amp; <i>balets</i> : ⁴²⁹ Cv, Lli; <i>casquerilla</i> : Cs; <i>clafoll</i> : Xe (mapa 70/1)
<i>erar</i>	<i>erar</i> : Alda, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Re; <i>erejar</i> : Be; <i>sedar</i> : Aldr; <i>grivar</i> : Alf, RC, Ro, Vi; <i>ventar</i> : Be, Cs, Có, Ro; ⁴³⁰ <i>passar</i> (<i>per</i>) <i>l'erer</i> / <i>la griva</i> : Pa, Pe, RC; <i>porgar</i> : Amt, Amp, Bí, Cv, Je, JM, Pa, Ti, To, Xe (mapa 71/1)
<i>caramull</i> ⁴³¹	<i>caramull</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>acaramull</i> : Xe; <i>acaramullat</i> : Bí; <i>acarmullat</i> : Alf; <i>acarmull</i> : Aldr; <i>gramull</i> : Amt, Cv; <i>cramull</i> : Amt; <i>clamull</i> : Pe; <i>carmull</i> : Be, Pa, Ti (mapa 72/1)
<i>recol·lectora</i>	<i>trilladora</i> : ⁴³² Aldr, Amp, Pa, Re; <i>segadora</i> : Alf, Amp, Amt, Be, Bí, Cs, Cv, Je, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Xe; <i>cossetxadora</i> : Alda, Bí, Có, JM, Lli, Pe, RC, Vi (mapa 73/1)
<i>tavella</i>	<i>tavella</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, ⁴³³ To, Vi, Xe; <i>bajoca</i> : Alf, Lli, Pa, Ti; <i>baina</i> : Bí, Pa, Re; <i>funda</i> : Xe; <i>borratxet</i> : ⁴³⁴ Re (mapa 74/1)
<i>esbajocar</i>	<i>desgranar</i> : a tots els pobles, tret de Be; <i>esbajocar</i> : Aldr, ⁴³⁵ Be; <i>desclafollar</i> : JM; <i>escarrar</i> : Be; <i>picar</i> : Ti; <i>llimpiar bajoques</i> : Có; <i>desfesolar</i> : Pa (mapa 75/1)
<i>veça</i>	<i>veça</i> : ⁴³⁶ Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Je, Pe, RC, Re, Ti, Vi, Xe; <i>guixaveça</i> : ⁴³⁷ Bí, JM, Lli, RC, Ro, Vi; <i>llegumet</i> : ⁴³⁸ Amp,

⁴²⁷ Pronunciat [a're] a tot arreu, excepte a Pe ([e're]).

⁴²⁸ També amb la variant *criva*.

⁴²⁹ En el DCVB, *baleig*: “Bocins de troncs, espigues buides i altres residus que el vent no se n'arriba a dur quan venten el blat damunt l'era, i que després separen del gra bo, i ho donen a triar a les gallines”. La variant *balets*, recollida en plural i referida a l'arròs, resulta de l'assimilació a altres plurals d'aquest tipus, força freqüents (com *palets*), i a la proximitat fonètica d'aquest so final *-ts* amb el so prepalatal africacat sord de l'estàndard *baleig* / *baleigs*. El mot es refereix a l'arròs fallat i brut, que no aprofitava per a res i que era agranat amb el ramàs. Aquesta acció és *balejar* (que és diferent de *palejar*, acció feta amb la pala).

⁴³⁰ Malgrat que, en rigor, l'acció de ventar és diferent a la d'erar, el cert és que en algunes poblacions s'usa *ventar* com a terme genèric per a al·ludir a l'acció de separar la palla del gra.

⁴³¹ Per a traure el caramull d'una mesura es feia servir un estri que pot rebre diversos noms (recollits no sistemàticament): *barra* (Aldr), *barreta* (Lli), *barrot* (RC), *rasador* (Cs, Pa, Vi).

⁴³² L'informant de la Raval de Cristo adverteix que la trilladora era una màquina diferent, més antiga.

⁴³³ Segons un informant, el mot *tavella* al·ludeix a un manat o feix de vuit o deu plantetes.

⁴³⁴ Es refereix, segons un informant, a la tavella de la fava (mot recollit ja en el DCVB) quan és tendra. Les faves que es mengen fregides amb la tavella reben el nom de *borratxets*.

⁴³⁵ On es precisa que la paraula *desgranar* és la que s'usa si allò que es desgrana són pèsols, mentre que *esbajocar* es diu quan l'acció es du a terme amb bajoques o fesols.

⁴³⁶ Per la diferent obertura de la vocal tònica, vegeu 1.1.3.

⁴³⁷ La vocal tònica del segon component de la paraula és semioberta a tots els pobles: *guixav[ɛ]ça*.

	Có, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>pesolera</i> : Aldr; <i>pesolina</i> : Cv; <i>barbilló</i> : Pe (mapa 76/1)
<i>llegum</i>	<i>llegum</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>llagum</i> : Be, Bí, Cs, Có, RC, Re, Ti, To, Vi; <i>llaüm</i> : Cv, JM; <i>lligum</i> : Pe; <i>llogum</i> : Pe, Ro (mapa 77/1)
<i>albarda</i>	<i>aubardó</i> : Alf, Amp, RC, Re, Ro, Xe; <i>aubarda</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Pa, Pe, Ti; <i>bast</i> : Bí, Pe, Ro, Ti; <i>selló</i> : Alda, Cs, Có, Cv, JM, Lli, To; <i>silló</i> : Cv, Pe, Re, Vi; <i>silla</i> : Amp, Je, To, Vi (mapa 78/1)
<i>tafarra</i>	<i>tafarra</i> : Alf, Be, Pa, RC, Re, Ro, Xe; <i>retranca</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, To; <i>(ar)reculants</i> : ⁴³⁹ Aldr, Amt, Bí, Pe, Ti, Vi (mapa 79/1)
<i>ventrera</i>	<i>ventrera</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, To, Vi; <i>cingla</i> : Alf, Be, Pa, RC, Re, Ro, Ti, Xe; <i>barriguera</i> : Amt, JM (mapa 80/1)
<i>morral</i>	<i>morral</i> : a tots els pobles, tret de l'Amt; <i>civader</i> : Amt (mapa 81/1)
<i>sàrria</i>	<i>sària</i> : a tot arreu, tret de Amt; <i>sàrria</i> : Amt (mapa 82/1)
<i>eix (del carro)</i>	<i>eix</i> : Aldr, Be, Bí, Cv, Pe, Ti, To; <i>aix</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>fuell</i> : Amt; <i>e[χ]e</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Pa, Vi, Xe (mapa 83/1)
<i>llanta</i>	<i>cércol</i> : ⁴⁴⁰ Có, Cv, Je; <i>llanda</i> : Alda, Amt; <i>llanta</i> : Aldr, Amp, Cs, Pe, Ro; <i>aro(s)</i> : Alda, Alf, Be, Bí, Cs, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe (mapa 84/1)
<i>fre (del carro)</i>	<i>trava</i> : Alda, Cs, Lli, JM, Pe; <i>topo</i> : Alf, Cv, Pa, Ro, Xe; <i>màquina (de frenar)</i> : ⁴⁴¹ Bí, Lli, RC, Re, Ro, To; <i>antera</i> : Je; <i>freno</i> : Alda, Aldr, Amp, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 85/1)
<i>fanal (del carro)</i>	<i>fanal</i> : Alda, Aldr, Cs, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>llum d'oli</i> : Amt; <i>llanterna</i> : Pa; <i>farol(et)</i> : Alf, Amp, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>faro</i> : Je (mapa 86/1)
<i>carretó</i>	<i>carrató</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>carretó</i> : Cs, Cv, JM, Pe; <i>carretilla</i> : Je, JM, Lli, Xe (mapa 87/1)
<i>carretell</i>	<i>carretell</i> : Cs, Cv, JM, Lli; <i>carratell</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>garratell</i> : Ro, To (mapa 88/1)
<i>tenda (del carro)</i>	<i>tenda</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>toldo</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Cv, JM, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, Vi, Xe (mapa 89/1)
<i>roderes</i>	<i>roderes</i> : a tots els pobles; <i>trilla</i> : Be; <i>solc</i> : Xe; <i>carrilada</i> : Lli, RC; <i>roderada</i> : Vi (mapa 90/1)

⁴³⁸ *Llagumet* a Có, RC, Re i Vi. Segons alguns informants, és diferent de la *guixaveça*: aquesta creix esporàdicament mentre que aquell se sembla. En tot cas, les dues plantes són del gènere *Vicia*.

⁴³⁹ *Arreculants* a Aldr, Ti i Vi. Els *reculants*, pròpiament, són els que enganxaven l'animal al carro, tal com es puntualitza a la resta de localitats.

⁴⁴⁰ L'accent n'indica la pronúncia, amb la tònica semitancada: *c[é]rcol*.

⁴⁴¹ *Màquina* (o *estisora*) és present també a altres pobles, però no pròpiament com a fre sinó com a mecanisme que l'acciona (Alf, Có, Pa, Xe).

<i>tirandes</i>	<i>tirandes</i> : Aldr, Alf, Amt, Pa, Re, Xe; <i>estirandes</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>arriendes</i> : Be; <i>ariendes</i> : Xe (mapa 91/1)
<i>enganxar</i> (l'animal al carro)	<i>enganxar</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Vi, Xe; <i>aganxar</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Ti, To; <i>junyir</i> : Alf, Lli, RC, Re, To (mapa 92/1)
<i>desenganxar</i> (del carro)	<i>desenganxar</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>desganxar</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Cs, Có, Je, Lli, Re, Ti, To; <i>desjunyir</i> : Alf, Lli, RC, Re, To; <i>desaganxar</i> : Amp, Bí (mapa 93/1)

Mots comuns a totes les localitats

<i>amo, -a</i>	<i>anar a estall</i>	<i>anar a jornal</i>
<i>arestes</i>	<i>aufals</i>	<i>bajoques – bajoquera</i>
<i>bancal</i>	<i>barana</i> (del carro)	<i>barres</i> (del carro)
<i>batre</i>	<i>birbar</i> ⁴⁴²	<i>blat</i>
<i>bosses</i> (del carro)	<i>bota</i>	<i>cànter</i>
<i>carro</i>	<i>cigrons – cigronera</i>	<i>corbella</i>
<i>cubo</i> (de la roda)	<i>dalla</i>	<i>destral</i> ⁴⁴³
<i>era</i>	<i>erm</i>	<i>espiga</i>
<i>falç</i>	<i>faves – favera</i>	<i>fem</i>
<i>fesols – fesolera</i> ⁴⁴⁴	<i>fita</i>	<i>forca</i>
<i>garba</i>	<i>garbera</i> ⁴⁴⁵	<i>gentilles – gentillera</i>
<i>griva</i> ⁴⁴⁶	<i>guaret</i>	<i>guixes – guixera</i>
<i>jou</i>	<i>llaurar</i>	<i>llavor</i>
<i>lligar</i>	<i>llobada</i>	<i>maça</i> ⁴⁴⁷
<i>marge</i> ⁴⁴⁸	<i>masover</i> ⁴⁴⁹	<i>mitger</i> ⁴⁵⁰
<i>mosso(s)</i> (del carro)	<i>munts de fem</i> ⁴⁵¹	<i>nus</i>
<i>ordi</i>	<i>pagés</i>	<i>pala</i>

⁴⁴² Traure les males herbes del camp. Els informants coincideixen a especificar que es tracta d'una faena que es realitza a l'hort i amb la mà. Si es fa amb una eina i al secà sol rebre altres noms, entre els quals, sense ser exhaustius, s'han recollit els següents: *fer vores* (Alf), *rascar* (Bí, Có, JM, Re, To, Vi), *cavar* (Amt), *seguir* (Ti).

⁴⁴³ La forma *adestral*, amb pròtesi produïda per l'aglutinació de la vocal de l'article, es recull a JM i Xe.

⁴⁴⁴ *Fesolera* i *bajoquera* funcionen sovint com a sinònimes, ja que es tracta de la mateixa planta. Dependrà de si el fruit es cull sec (fesol) o tendre (bajoca). També es diu *pesolera* a la que és baixeta i *bajoquera* quan és d'enramar en canyes.

⁴⁴⁵ A Benifallet se solia dir *munts de garbes*, que es deixaven al mateix camp, al rostoll o sota els arbres.

⁴⁴⁶ Com a erer de forat mitjà.

⁴⁴⁷ Amb els diminutius *maceta* (Alf) i *maçola* (Pa).

⁴⁴⁸ General a la comarca amb el significat de paret de pedres que separa un bancal o porció de terra d'un altre. Com comenta un informant de Camarles, al cultiu de l'arròs, *marge* també és la paret de terra o de fang que separa una sort o tros de terra d'un altre. Per a la forma en plural, vegeu l'apartat de morfologia nominal (2.1.1.3).

⁴⁴⁹ Informants de Tortosa, Lligallos i Jesús i Maria afegixen que *masover* és qui viu a la finca i se n'ocupa durant tot l'any i que, normalment, no sol ser-ne l'amo. A Campredó un informant puntualitza que el mot ja gairebé no s'utilitza, mentre que un altre de Vinallop afirma que més que *masover* se'n diu *pagès*.

⁴⁵⁰ On el dígraf *tg* és articulat arreu amb un so prepalatal fricatiu sonor [ʒ].

⁴⁵¹ O en diminutiu, *munts*.

pala (de ventar)
*perpal*⁴⁵²
raios (de la roda)
rompre
semmrar

panís
pésols – *pesolera*
*redable*⁴⁵³
sedàs
solc

panolla
plantar
roda
segar
*tractor*⁴⁵⁴

Mots comuns amb variació fonètica

arr[a]bassar / *arr[e]bassar*⁴⁵⁵ *trigella* / *trisella*⁴⁵⁶ *t[a]rròs* / *t[o]rròs*
s[o]rrac / *s[u]rrac*⁴⁵⁷ *s[o]rrac de dos mans* / *s[u]rrac de dos mans*

Anàlisi i comentari d'alguns mots

El Baix Ebre, a l'àrea central del sudialecte tortosí, reflecteix la seua pertinença al bloc occidental de la llengua amb l'ús de termes que hi són habituals (*bancal*, *birbar*, *caramull*, *fesol*, *panís*, *panolla*, *rompre*, *sària* –amb *r* bategant–, etc). En el camp semàntic que s'acaba d'analitzar, els parlars del Baix Ebre presenten més mots comuns amb el valencià (*a estall*, *avena*, *bajoca*, *ramàs*, *pallús*; *barres*, *mosso* –del carro–; *aros*, *cubo*, *raios* –de la roda del carro–, per exemple), que no pas amb el nord-occidental (*baranes* –del carro–, *suriaca* –amb *s-* inicial–).

També es constata la utilització de termes propis del tortosí, alguns restringits geogràficament al centre del subdialecte, altres d'extensió més gran: *aix* (referit a l'eix del carro), *redolí* –de l'era–, *redable* –tiràs de l'era–, *cavallar*⁴⁵⁸ –del solc–, *piu* –del botó de la roda–, etc.

La diversitat de maneres de referir-se al fet d'anar al camp a treballar la terra (segons el poble, segons les partides i el que s'hi conrea, segons si és de secà o de regadiu, etc.) obliga a fer aquest buidatge específic, acompanyat de l'explicació pertinent. No se n'ha elaborat mapa per evitar-ne una interpretació errònia. En general, quan es tracta d'una partida o parcel·la de regadiu, és freqüent trobar-se amb l'expressió “anar a l'hort”, sobretot en les poblacions properes al riu (s'ha recollit a Aldr, Cv, JM i Vi, per exemple). La majoria de les denominacions que es mostren a continuació corresponen a terres originàriament de secà:

<i>a la garriga</i>	Alda, Cv, JM
<i>a la muntanya</i>	Alda, Amp, ⁴⁵⁹ Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, ⁴⁶⁰ Xe
<i>a la plana</i>	Aldr, ⁴⁶¹ Vi, Xe
<i>al tros</i>	Alf, ⁴⁶² Amt, Amp, Be, Bí, Pa, Pe, Re

⁴⁵² També amb el diminutiu *perpalina* a les següents poblacions: Bí, Cs, Cv, JM, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe. En altres s'especificà que el *perpal* és diferent a la *perpalina* (Amt, Pe).

⁴⁵³ A l'apartat 1.3.7.1 queden consignades les diferents pronúncies del grup consonàntic /bl/ segons les poblacions.

⁴⁵⁴ Vegeu l'articulació o emmudiment de la ròtica final a l'apartat 1.3.2.5.

⁴⁵⁵ Sobre el manteniment o tancament de la pretònica segona vegeu l'apartat 1.2.1.6, on s'observa que la variant *arrebassar* es dona més a l'àrea del Delta (mapa 1123/17).

⁴⁵⁶ Variants enregistrades per a la *tragella* (no s'ha recollit al Perelló). A la Raval de Cristo, amb africació del so palatal sonor (*tri[dʒ]ella*); en la majoria de localitats, amb despalatalització del so fricatiu (*tri[z]ella*).

⁴⁵⁷ Pronunciat també en diminutiu i amb el complement del nom *de mà*. Són possibles pronúncies segons els parlants i les característiques concretes de l'eina; no es tracta, doncs, de geosinònims.

⁴⁵⁸ Ja s'ha explicat que la forma més usada a la comarca seria *cavallà*, atès que fa el plural *cavallans*.

⁴⁵⁹ Si és un tros amb màrgens, en pendent.

⁴⁶⁰ Encara que siga un tros de terra pla.

⁴⁶¹ Encara que siga un tros de terra coster.

⁴⁶² Encara que el pagès siga d'Alfara, si té una propietat a Aldover, el que diu és “vaig a la plana”.

<i>al mas</i>	Alf
<i>al defora</i>	Be

Pel tipus de conreus i per la manera de treballar dels pagesos de la comarca, la pràctica de deixar descansar la terra un o més anys perquè repose i torne a ser fèrtil és molt esporàdica. En les comptades ocasions que es du a terme, el que se sol dir és que “es deixa descansar la terra” (Tivenys) o “es fa descansar” (Jesús); també que la finalitat és “per a que se solege la terra” (l’Aldea). El nom de *guaret*, que en el DIEC recull el significat esmentat, és general a la comarca però per a referir-se a la fondària amb què es llaura la terra. Així, són freqüents expressions com “has fet bon guaret” o “aquí hi ha poc guaret”, segons si el pagès afonava molt o poc amb l’arada. És un sentit, aquest, que el DCVB recull en zones del català nord-occidental i a la Conca de Barberà però que abastaria una àrea més gran, si ens fixem en expressions com *llaurar el guaret*, *fer goret* o *guaretar* (amb la variant *goretar*), recollides en el PALDC al Baix Maestrat, a les Illes i en comarques del nord de Girona, respectivament.⁴⁶³ L’expressió *llaurar el guaret* (recollida a Sant Mateu –Baix Maestrat–, proper geogràficament i dialectològicament al Baix Ebre) i la de *fer goret* (Sineu, Santanyí, Eivissa...) podrien donar la clau per entendre la vinculació dels dos significats i l’origen de *guaret* com a “fondària que es fa a la terra en llaurar”, sentit que seria posterior al de “terra que es deixa reposar”: així doncs, la terra de guaret, que ja ha reposat un any, cal rompre-la bé en fer la primera llaurada, cal que hi haja una bona fondària per garantir una sembra adequada. La proximitat semàntica entre *llaurar el guaret* (guaret: terra reposada) i *fer guaret* (guaret: fondària en llaurar) pareix força raonable.

El mot *bancal* és el predominant quan es parla d’un tros de terra, en general, que sol estar limitat per margens, especialment si el terreny és coster. Hi ha altres paraules que s’empren amb sentits més específics. *Faixa*, que és com es pronuncia majoritàriament a la comarca el mot normatiu *feixa*, recull matisos diferents segons el poble, motiu pel qual s’ha preferit presentar-lo a partir dels significats i no a través d’un mapa, que no admet matisos i hauria pogut portar a interpretacions equivocades. *Faixa*, doncs, pot ser:

- porció de terra més estreta i allargada que un bancal: Aldr, Amp, RC.
- sinònim o de sentit paregut a bancal: Alf,⁴⁶⁴ Cs, Je, Lli, Pa, Pe, Ro, To, Xe.⁴⁶⁵
- tros de terra més gran o llarg que un bancal: Alf, Amt, Be, Bí, Ti, Vi.⁴⁶⁶
- terreny natural de la muntanya, allargassat, pla, entre cingles: Alf, Be.
- trosset allargat, prop de les séquies, per a fer hort: Cò.

Com s’haurà observat en el llistat precedent, *faixa* és una paraula poc emprada a les poblacions properes a la desembocadura de l’Ebre. A Jesús i Maria i a la Cava usen el mot *sort*, que designa una parcel·la d’arrossar (també a l’Aldea, l’Ampolla, Lligallos i Camarles, en la mesura que habitants d’aquestes localitats tinguen terra d’arròs), i el mot *tancat*, que és una subdivisió de la sort.⁴⁶⁷ A les mateixes poblacions, la terra

⁴⁶³ PALDC, 4 (Veny 2013: 66). Solucions recollides a l’entrada *emprimar* (“llaurar una terra per primera vegada”). En zones del sud valencià (la Marina Alta, la Ribera Alta, la Safor, la Vall d’Albaida...), el significat de *guaret* com a “fondària” també és conegut i emprat. Vegeu, per exemple, Giner (2016: 377).

⁴⁶⁴ On també s’ha recollit la forma *feixa*.

⁴⁶⁵ On també s’ha recollit el mot *faixó* com a sinònim.

⁴⁶⁶ On *faixó* és cada tros de terra situat en un vessant de barranc (en boca de l’informant, “en un caent de barranc”, amb el mot *caent* en el sentit de “pendent de muntanya”, que el DCVB recull a Andorra).

⁴⁶⁷ Segons un parell informants, els tancats eren més habituals abans, quan calia salvar amb subdivisions aïllades entre si els petits desnivells d’una sort, per tal que cada una d’elles tingués el nivell d’aigua adequat per al conreu de l’arròs. Avui dia hi ha més facilitat per anivellar tota la parcel·la i, a més, una sort sense particions facilita les tasques de la maquinària que hi accedeix.

destinada a hort rep el nom de *taula* o *taulell*, paraula que pot designar també una subdivisió en la parcel·la de l'hort.

De l'observació de la distribució geogràfica de les variants lèxiques *formiguer* / *gavell* es pot concloure que el terme *gavell* –que és emprat en l'àmbit del tortosí des de la comarca que estudiem cap al sud i arriba fins al nord de la Plana Alta⁴⁶⁸ troba el seu límit septentrional al Baix Ebre. El geosinònim *formiguer*, general ja a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 316) i a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 205), penetra pel nord del Baix Ebre fins als Lligallos, per l'est, i fins als Reguers i Alfara, per l'oest, deixant el centre de la comarca. Es tracta d'una variant més estesa que *gavell* dins el domini lingüístic, ja que la retrobem en àmplies àrees del centre i sud valencià, al sud de l'Aragó catalanòfon, a les Illes i en zones aïllades del bloc oriental de la llengua. Ens fixem també en el mot *llevadís*, recollit només a Tivenys i no documentat en cap obra de la bibliografia consultada. El seu nom pot fer referència al caràcter temporal de l'actuació:⁴⁶⁹ la brossa se sol tapar amb terra i cremar per la lluna vella de juliol o agost i més endavant, en els mesos posteriors, serveix com a adob al camp.

El nom de *tiràs* en el sentit d'arreu de transport (de pedres en els terrenys de secà, de garbes d'arròs al delta) és propi del dialecte nord-occidental. Retrobem el mot, amb alguna variant, a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 202) i al nord de la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 318). La paraula *ròssec* (Amt, Pe) troba continuïtat al sud de la Ribera d'Ebre.⁴⁷⁰ El mot *pedrera* amb aquest significat (Ti), originat per la finalitat a què està destinat l'arreu, el documenta el DCVB en àrees del nord-occidental, a Manresa i a Morella (accepció 5).

És específica del tortosí la denominació *redable* per al tiràs de l'era: general al Baix Ebre, a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 205) i a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 325). El retrobem al Montsià i al Baix Maestrat, tal com recull el PALDC, 4 (Veny 2013: 119), on conviu amb *tiràs*, segons l'ALDT (Gimeno 1997: 325).

Pollegana i *xaruga* són, segons Veny (2013: 144), mots locals dels parlars valencians. En aquest aspecte, doncs, els parlars del Baix Ebre s'acosten clarament al valencià. Paüls és l'únic poble de la comarca on s'ha recollit la forma *aladre*, predominant en el català occidental.

En la distribució dels resultats del “llom de terra que sobresurt entre dos solcs” s'observa que les poblacions nord-orientals de la comarca, l'Ametlla i el Perelló, presenten la forma *crestall*, pròpia del tarragoní i altres àrees del català oriental, allunyant-se en aquest cas de les formes del tortosí.

Algunes de les respostes donades per a l'entrada *neular-se* (*el blat*) –verb que no s'ha enregistrat al Baix Ebre– mereixen un breu comentari. Tot i que l'entrada remet al pansiment per culpa de la broma o la humitat, d'algunes respostes donades es dedueix que l'expressió recollida assoleix un sentit més general, de fer-se malbé per altres motius. El DCVB localitza en el bloc occidental de la llengua el mot *embromar*, que s'ha recollit al Perelló. *Semar* pareix majoritàriament occidental, segons el DCVB (que també el situa al tarragoní), tot i que Beltran (2010, 2: 753) hi dona una extensió general. La variant *aflamar* seria pròpia del nord-occidental fins a Castelló, per bé que l'ALDT (Gimeno 1997: 295) només la recull a Tortosa i no més al sud. Finalment, *encourar* és d'ús restringit a les poblacions deltaïques i limítrofes, i no se n'ha trobat documentació. Fa referència al procés que pateix l'arròs quan agafa més temperatura de la que necessita: quan se li trau la closca (la *parallofa*), si en lloc de ser blanc té un color

⁴⁶⁸ PALDC, 4 (Veny 2013: 76).

⁴⁶⁹ Derivat de *llevar*, en el sentit de traure o apartar una cosa, verb molt estès en tortosí.

⁴⁷⁰ El DCVB la localitza també al Berguedà, Osona i a Morella.

roginós, com de coure, es diu que “s’ha encourat”, i llavors és considerat no apte per al consum humà.⁴⁷¹

El repartiment dels geosinònims *avena / civada* al Baix Ebre confirma les dades recollides en el PALDC, 4 (Veny 2013: 96). De fet, seria en aquesta comarca on es traçaria la isoglossa que delimita l’ús d’un o altre mot en el marc del domini lingüístic. Les poblacions nord-orientals ja presenten la variant oriental *civada* que, seguint cap al nord, té continuïtat a la meitat est de la Ribera d’Ebre (Cubells 2009, 2: 44).

Un altre mot que ens proporciona informació rellevant sobre l’adscripció dels parlars de la comarca a un o altre dialecte és *redolí* i les altres solucions recollides. *Redolí* és el terme majoritari al Baix Ebre i, segons el PALDC, 4 (Veny 2013: 117), està restringit a l’àrea central del tortosí. Les variants *corró / curró*, registrades a les localitats del Perelló i l’Ametlla, al nord-est de la comarca, evidencien l’extensió d’aquest mot des del català central o sud-oriental. La paraula més general del dialecte nord-occidental, *rodet*, penetra a la comarca per les localitats septentrionals, Benifallet, Paüls i el Perelló. Finalment, *rulo* és una de les variants valencianes més esteses i apareix en poblacions de l’àmbit deltaic.

Trobem també informació geolingüística interessant en el nom d’alguns dels aparells i corretges que es posen a l’animal que ha de llaurar o estirar el carro. La meitat oest de la comarca empra mots com *tafarra* i *cingla* –des de Benifallet fins a Roquetes i la Raval de Cristo–, majoritaris en tot el català occidental. Dels geosinònims *tafarra / retranca*, el primer és la variant usada a tota la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 205) i la predominant a la Ribera d’Ebre (Cubells 2009, 2: 56), mentre que *retranca*, usada de forma escadussera al Principat i més habitual al País Valencià, ocupa l’àrea central de la comarca fins al Delta. Pel que fa a la parella *cingla / ventrera*, la meitat est del Baix Ebre presenta *ventrera*, desconeguda a la Terra Alta i a la Ribera d’Ebre i, de fet, força minoritària no tant a la comarca com en tot el domini lingüístic, on només és predominant a l’àrea septentrional.

Pròpia del tortosí és la variant *aix*, referida a l’eix del carro, amb un “manteniment anòmal de la *a*, si no és que es tracta d’una adaptació de l’aragonès antic *axo*” (Veny 2013: 167). També es recull el castellanisme *eje*, així com el normatiu *eix*. A l’Ametlla de Mar, la variant *fuell*, amb caiguda de l’alveolar sonora intervocàlica (<*fusell*), torna a atansar aquesta població als parlars del Camp de Tarragona. La variant *aix* és el mot general en els informants més grans. El castellanisme *eje* penetra a través de la població instruïda durant la postguerra, mentre que *eix* s’està implantant gràcies a l’estàndard. Aquest mot, doncs, a més d’evidenciar variació diatòpica, posa de manifest una variació diacrònica forçada per aspectes extralingüístics.

Com ja s’haurà observat, en el lèxic del camp del Baix Ebre s’utilitzen alguns castellanismes, molts d’ells generals a totes les localitats (també a les comarques veïnes). Són freqüents els relacionats amb les parts del carro: *raio*, *cubo*, *freno*, *estaquilles*, *varilles*, *e[χ]e*, *llanta* (admès al DIEC), *toldo*. D’altres són *carretilla*, *silla*, *barriguera*, *cossetxada*, *càscara*, *casquerilla*, *rastrillo*, *espantapà[χ]aros*, *monte*.

⁴⁷¹ Aquest i altres termes es poden trobar a la pàgina <http://deltapolet.com/publicacions>, que conté vocabularis i explicacions de totes les faenes tradicionals de l’arròs. El nostre informant Polet n’és un dels artífexs.

4.1.2. Indústries relacionades amb l'agricultura

4.1.2.1. La vinya

<i>tronc</i>	<i>tronc</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>soca</i> : Alf, Amt, Amp, Có, Cs, Je, Lli, Pa, Pe, Ro, To; <i>cep</i> : JM, Pe (mapa 94/2)
<i>sarment</i>	<i>serment</i> : Alda, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Vi; <i>sarment</i> : Aldr, Alf, Amp, Je, RC, Re, To, Xe; <i>redolta</i> : Amt, Pe (mapa 95/2)
<i>pampa</i>	<i>pampa</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt; <i>pàmpol</i> : Amt, Pe; <i>fulla</i> : Alda, Amp, Cv, To (mapa 96/2)
<i>despampar</i>	<i>despampar</i> : Alda, Aldr, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>espampar</i> : Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Ti; <i>espampolar</i> : Alf, Amt, Re, Ro; <i>escavallar</i> : Amt, Amp, Pe; <i>aclarir</i> : Lli, Pa; <i>esbordar</i> : Pa (mapa 97/2)
<i>parra</i> <i>un raïm</i>	<i>parra</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>parral</i> : ⁴⁷² Be (mapa 98/2) <i>raïm</i> : Amt, Be, Pe; <i>carroll</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>corroll</i> : Cv, Lli, Ti (mapa 99/2)
<i>garnatxa</i>	<i>garnatxa</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, RC, To, Vi; <i>granatxa</i> : Amt, Bí, Pe, Ti; <i>vernatxa</i> : Aldr, Alf, Be, Je, Pa, Re, Ro, To, Xe (mapa 100/2)
<i>rapa</i>	<i>rapa</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, Vi; <i>parrissa</i> : Alda, Cs, Cv, JM, Lli, Re, To, Xe; <i>brisa</i> : Alda; <i>raspa</i> : Aldr, Alf; <i>ram</i> : JM; <i>tronxet</i> : Cs (mapa 101/2)
<i>pinyols</i>	<i>pinyols</i> : a totes les poblacions, tret de Ti i Vi; <i>brisa</i> : Je, To; <i>parrissa</i> : Cv, JM; <i>gran(et)s</i> : Cs, Pa, Ro, Ti, Xe; <i>llavor</i> : Bí, Vi (mapa 102/2)
<i>verema</i>	<i>verma</i> : a totes les localitats; <i>vrema</i> : Ti; <i>vendímia</i> : Alda, Có, Cv, JM, Lli, To (mapa 103/2)
<i>veremador</i>	<i>vermadors</i> : a totes les poblacions, tret de Cv i JM; <i>vendimiadors</i> : Cv, JM, Lli (mapa 104/2)
<i>veremar</i>	<i>vermar</i> : a totes les poblacions; <i>vremar</i> : Ti; <i>vendimiar</i> : Alda, Có, Cv, JM, Lli, To (mapa 105/2)
<i>abocar</i>	<i>abocar</i> : a totes les poblacions, tret de Lli i Pe; <i>buidar</i> : Aldr, Alf, Amp, Bí, Lli, Pe (mapa 106/2)
<i>falçó</i>	<i>falçó</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>falçonet</i> : Alf, Amp, Cs, Lli, Ti, To; <i>destraleta</i> : Amp; <i>facsó</i> : Be; <i>podadora</i> : Bí (mapa 107/2)
<i>estisores (de podar)</i>	<i>estisores (de podar)</i> : a totes les poblacions, tret de Alda i Có; <i>estiroses</i> : Cv, JM; <i>tisores de vermar</i> : Amt; <i>mordasse(te)s</i> : Alda, Cs, Có, JM; <i>alicates</i> : Bí, Có (mapa 108/2)
<i>trepitjar</i>	<i>xafar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, To, Vi, Xe; <i>trapitjar</i> : Amt, Be, Có, JM, Lli, Pe, Re, Ro, To; <i>piar</i> : Ti (mapa 109/2)

⁴⁷² A Benifallet, *parral* és el cep que s'enfila; a la major part de localitats, tret de l'Ametlla i el Perelló, *parral* designa el "cobert fet amb barres, llistons, etc., que sostenen una o més parres o plantes enfiladisses" (*parral* o *emparrat*, DIEC), que sol estar situat davant mateix de casa per a proporcionar ombra durant l'estiu als masos, cases de pagès i cases de camp.

<i>còvens</i>	<i>coves</i> : Amp, Be; <i>còvens</i> : Amt, Pe; <i>paners</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>paneres</i> : Amt, Pe, Ro, To; <i>canastons</i> : Pa; <i>cistells</i> : Xe (mapa 110/2)
<i>brisa</i>	<i>brisa</i> : a totes les poblacions; <i>parrissa</i> : JM; <i>sansa</i> : Bí, Cs, Cv; <i>rapa</i> : Cs (mapa 111/2)
<i>fermentar</i>	<i>fermentar</i> : a totes les poblacions, tret de Cs i Re; <i>bullir</i> : Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Pa, RC, Re, Ro (mapa 112/2)
<i>mare</i> (del vi)	<i>solatge</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Je, RC, Re, To; <i>solera</i> : Aldr; <i>mare</i> : Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Xe; <i>mare bota</i> : Pe; <i>pòsit</i> : JM, ⁴⁷³ Lli; <i>empòsit</i> : Pa; <i>póssio</i> : Xe; <i>fargalada</i> : Vi (mapa 113/2)
<i>bota</i> ⁴⁷⁴	<i>bota</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Pa, Pe, RC, Ti; <i>barril</i> : Alda, Alf, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>barrica</i> : Aldr, Cs, Xe (mapa 114/2)
<i>cèrcols</i> (de la bota)	<i>cèrcols</i> : Amt, Amp, Be, Bí, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, To, Vi, Xe; <i>aros</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Ti, Ro, Xe; <i>arcades</i> : Cs (mapa 115/2)
<i>aixeta</i>	<i>aixeta</i> : a totes les localitats; <i>grifo</i> : To (mapa 116/2)
<i>vi blanc</i>	<i>vi blanc</i> : a totes les localitats; <i>xampaina (blanca)</i> : ⁴⁷⁵ Alf, Amp, Cs (mapa 117/2)
<i>vi picat</i>	<i>picat</i> (o <i>picar-se</i>): Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Pe, RC, Re, To, Vi, Xe; <i>agrenc</i> : Ti; <i>sentir-se</i> (el vi): Amp; <i>agre</i> (o <i>agregar</i> o <i>fer-se agre</i>): Alda, Alf, Cs, Cv, Je, JM, RC, Ro, To; <i>pegar a l'agre</i> : Amt; <i>apuntar</i> (el vi): Pa, Ro; <i>tocat</i> : Lli (mapa 118/2)

Finalment, es fan constar les diverses denominacions col·loquials recollides per a designar de manera eufemística la *persona que va borratxa*:

Població	Denominació	Població	Denominació
Alda	anar tort, anar calent	JM	anar torrat, anar tocat, portar una bufa
Aldr	anar tocat	Lli	anar tocat, anar alegret, portar un perdigó a l'aurella
Alf	anar trompa, anar avançadet de comptes	Pa	anar aler, agarrar una mona
Amp	anar alegret	Pe	estar content, estar eufòric
Amt	anar mig tarumbo, estar alegre, portar un perdigó a l'ala	RC	anar tocat, portar una trompa, portar una merla
Be	anar tocat, portar una perdigolada	Re	anar monat, anar petat, portar una petenera
Bí	anar begut, pegar-li fort, portar una merla	Ro	anar gat, engatar-se, portar una bufa

⁴⁷³ Segons una informant, la *mare* és el que es forma damunt, com una capa superficial.

⁴⁷⁴ Al Perelló faciliten diversos noms per a aquests recipients de fusta, en una gradació –segons la mida– que va del *barril* (més menut), passant pel *bocoi* i la *bota*, fins al *tonel* (el més gran). A la major part de la comarca, però, el *bocoi* és el recipient més gran de tots. Segons un informant de Benifalset, el *bocoi* té una capacitat de cinc cargues (1 carga= 120 l).

⁴⁷⁵ Paraula en clar retrocés, tal com confirmen els informants.

Có	estar content, anar tocat, anar avançat, portar una petenera, portar una merla (o una bufa)	Ti	anar aler, agarrar una turca
Cs	estar mona, portar una mifa	To	anar content, anar tocat
Cv	anar tort, anar tocat de l'ala, portar una merla, portar una bufa	Vi	anar contentet, engatar-se, portar una turca
Je	anar alegret, anar embalat, anar tocat, portar una trompa	Xe	engatar-se, fer-se (o portar) los peus redons, portar una turca, portar una melopea

Mots comuns a totes les localitats

<i>bot</i>	<i>bocoi</i>	<i>carratell</i>
<i>cep</i>	<i>gra</i> (de raïm)	<i>most(o)</i>
<i>raïm</i>	<i>portadora</i>	<i>prensa</i> ⁴⁷⁶
<i>prensar</i>	<i>tallar</i>	<i>taverna</i>
<i>trull</i>	<i>vi</i>	<i>vinya</i>
<i>vi dolç</i>	<i>vi negre</i>	<i>vi ranci</i>
<i>vi rosat</i>	<i>vi térbol</i>	

Mots comuns amb variació fonètica

*mist[e]la / mist[ɛ]la*⁴⁷⁷ (mapa 1114/17)

Anàlisi i comentari d'alguns mots

El conreu de la vinya és pràcticament inexistent, en l'actualitat, a la comarca del Baix Ebre. Diversos informants recorden que antigament sí que n'hi havia hagut, però l'únic que en queda avui dia és, a tot estirar, algun cep o parra per a ús particular. Aquest fet explica que algunes de les entrades de l'enquesta més específiques no hagen rebut una denominació en determinades localitats i, si l'han rebut, no han estat pas clares ni prou homogènies o adequades a la imatge que es presentava. És el cas de *cornaleres*, *cimaler*, *cistell vermador*... Per a aquest darrer exemple, s'han recollit expressions com *cabàs* (Re, Ro) o *cabàs de goma* (Alda), *cistell* (Amp, Amt, Bí, Pa, RC, Re, Ti, To, Xe), *cistell vermador* (Be, Pe), *cistella* (Cs), *collitor* (Alf), *panera* (Amt), *poal* (Je, Vi), *poval* (Alf, Có, JM, Pe). No es tracta de noms diferents que rep el mateix estri o recipient que tenia aquesta finalitat de recollir el raïm i dur-lo a les portadores, sinó que cada localitat (o fins i tot cada casa) empra el recipient que més convé per a uns usos anàlegs i, sovint també, força diversos. A més, els recipients actuals solen diferir força, en la majoria de casos, dels recipients tradicionals (com el que apareix en l'àlbum de l'enquesta).

En localitats on encara queda vinya, o que fa menys temps que l'han abandonada, hem recollit formes lèxiques singulars de la comarca o paregudes a les emprades en comarques limítrofes: *bollonera* (tap de suro de la bota o barril), a Pe; *aixerrit*⁴⁷⁸ (raïm sec i amb pocs grans), a Amt; *vi abocat* (vi dolç, no sec), a Pe; *amargonar* (variant de *murgonar* o *amurgonar*, que és colgar sarments perquè produïsquen ceps nous), a Pa; *escarrollet* (raïms menuts, molt àcids, que solien ser tardans), a Vi.

⁴⁷⁶ Pronunciat amb nasal alveolar [n], com en valencià.

⁴⁷⁷ Per a l'obertura de la vocal tònica, vegeu 1.1.3.

⁴⁷⁸ Terme tortosí, variant d'*eixarreït*.

L'entrada *raïm* (mapa 99/2) es refereix a la “infructescència de la vinya, formada per un brot que porta una munió de baies sucoses, els grans de raïm, globoses o el·lipsoïdals, de polpa dolça i pela groguenca, vermellenca, violàcia o quasi negra” (DIEC). Al Baix Ebre, el nom més emprat per a designar aquest significat és el de *carroll*. *Raïm* és, aleshores, el terme genèric amb què s'al·ludeix a la fruita: “lo raïm de Cap d'Any”, “enguany tindrem molt de raïm”, “m'agrada molt lo raïm”, “compra dos u tres carrolls de raïm”. A l'Ametlla, Benifallet i el Perelló, on sí que usen *raïm* en el sentit estàndard citat, el terme *carroll* designa el que es deixa madurar a la tardor, l'últim de la collita, més petit (que a vegades s'aprofitava per a fer vinagre) o bé una part d'un raïm o un raïm menut de quinze o vint grans.

Una de les varietats de raïm més conegudes és la *garnatxa*.⁴⁷⁹ També s'ha recollit la forma *vernatxa*. Segons el DCVB, *garnatxa* és una deformació de *vernatxa*, que procedeix de l'italià (< *vernaccia*, amb el mateix significat, de classe de raïm i de vi). A Coromines (DECat, IV: 375), però, li sembla plausible que el nom provinga del de Vernazza, un dels pobles de les *Cinque Terre*, comarca de Ligúria (Itàlia) famosa pels seus vins –i per la bellesa del paisatge i dels pintorescos pobles vora la mar. Curiosament, el mot normatiu no és l'originari *vernatxa*, sinó la deformació *garnatxa*. A la veïna Terra Alta, *vernatxa* també n'és el nom majoritari (Navarro 1996, 1: 207), però no a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 328). Al Baix Ebre, la isoglossa que delimita l'ús d'un o altre mot parteix la comarca en dues meitats, de nord a sud: sembla que el riu Ebre n'esdevé el límit d'ús, ja que més cap a l'est ja s'ha recollit *garnatxa* (o *granatxa*). *Vernatxa*, doncs, és un mot exclusiu d'aquesta àrea central i nord-occidental del tortosí. La denominació *xampaina* com a “vi blanc” és també exclusiva de l'àrea central del tortosí, com ja constata el DCVB, però es tracta d'un mot en recessió.

Per a l'acció de traure els pàmpols del cep, el mot majoritari a la comarca és *despampar*, seguit d'*espampar*. El primer, present en tortosí i valencià septentrional; el segon, del tortosí en amunt i en tarragoní. Els dos són derivats naturals i lògics del mot primitiu *pampa*, general a gairebé tota la comarca, així com a la resta del tortosí i a gran part del nord-occidental i del valencià septentrional. Els termes normatius són, però, *despampolar* i *espampolar*, que provenen de *pàmpol* (per bé que *pampa* també és normatiu). Un informant de Roquetes, tanmateix, puntualitza la diferència entre *despampar* (caure les pampes per elles mateixes, per agents meteorològics) i *espampolar* (quan són arrancades per acció humana, per tindre cura del cep). D'altra banda, *escavallar* és una acció diferent de *despampar* que consisteix a llevar els *cavalls* (ulls o brotets que surten al costat del pàmpol), per tal que no es facen grossos i xuclen energia al cep. Al Perelló distingeixen *escavallar* d'*espollar* (traure només els ulls nous, si n'hi ha més de dos).

L'acció de trepitjar el raïm obté a la comarca una solució particular a Tivenys: *piar*. Es tracta d'una evolució fonètica de *pisar* (del llatí vulgar PINSARE) amb pèrdua del so alveolar fricatiu sonor intervocàlic, com succeeix amb *encisam* > *enciam*, *peresa* > *perea*. El mot *piar* és emprat en força àrees del subdialecte lleidatà, com certifica el PALDC, 5 (Veny 2015: 135), i troba a Tivenys el seu límit meridional.

Per a al·ludir a un vi *picat*, notem la pervivència del verb *apuntar* (almenys a Paüls i a Roquetes) amb aquest sentit de “tornar agre el vi”, que el DCVB dona com a usual tant a Catalunya com al País Valencià. Una altra denominació particular per a aquesta classe de vi és la del verb *sentir*, reflexiu, que el mateix DCVB localitza a Gandesa i que aquí (l'Ampolla) s'ha recollit en un ús absolut: “este vi ja se sent”.

⁴⁷⁹ Amb la variant amb metàtesi *granatxa* a l'Ametlla i el Perelló.

L'Ametlla i el Perelló se singularitzen de la resta de la comarca en l'ús de mots com *granatxa* (variant de *garnatxa*), *pàmpol*, *raïm* (en el sentit del *carroll* de la resta de poblacions) i *redolta* (variant formal de *redorta* < RETORTA), fet que les acosta als parlars del Camp de Tarragona. Empren també *cove*, junt amb Benifallet i l'Ampolla, el plural del qual conserva la nasal del proparoxíton llatí (*còvens* < COPHINOS). Aquest és un mot poc usual a la resta del Baix Ebre, que sol recórrer a *paner* o *panera* per a anomenar aquest recipient fet de canya o de vímet, més ample de la boca que del cul.

Són castellanismes d'aquest apartat el mot *vendímia* i els seus derivats (*vendimiar*, *vendimiador*), que al·ludeixen a la collita del raïm i que són fruit del contacte amb persones que a final d'estiu s'havien de desplaçar al sud de França des de diferents punts de la Península, com a temporers de la vinya. També ho és el mot *aros*, que són els cercols amb els quals se subjecten les dogues de fusta que conformen la bota o altres grans recipients per al vi.

4.1.2.2. L'olivera

<i>olivera</i>	<i>aulivera</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt i Pa; <i>auliver</i> : Amt, Be, Pa, Pe (mapa 119/2)
<i>olivera borda</i>	<i>aulivera borda</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Ti, To, Xe; <i>bordis</i> : Alf, Be, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>auliver bord</i> : Amt, Pa, Pe; <i>bord</i> : Be; <i>pollís</i> : Ro, Xe (mapa 120/2)
<i>rail</i>	<i>rail</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>arriel</i> (masc.): Amt, ⁴⁸⁰ Pe; <i>arraïl</i> : Pa, Xe; <i>rael</i> : Ro (mapa 121/2)
<i>escorça</i> ⁴⁸¹	<i>pell</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>crosta</i> : Aldr, Amp, Cs, Lli, Pa, RC, To, Vi; <i>escorça</i> : Aldr, Alf, Pe; <i>carrotxa</i> : Be (mapa 122/2)
<i>esgallar-se</i> ⁴⁸²	<i>esgallar-se</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>escollar-se</i> : ⁴⁸³ Aldr, Alf; <i>esclopar-se</i> : Amt, Bí, RC; <i>trencar-se</i> : Amt, JM, Pe; <i>esqueixar-se</i> : Be (mapa 123/2)
<i>esllemenar</i> ⁴⁸⁴	<i>esllemenar</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>esllimenar</i> : Aldr, Xe; <i>podar</i> : Be, Bí, Je, JM, Pa, Pe, Vi (mapa 124/2)
<i>buscalls</i>	<i>rama</i> : Alda, Be, Bí, Cv, Je, JM, Pa, RC, Re; <i>buscall(et)s</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 125/2)

⁴⁸⁰ A l'Ametlla s'observa la presència de la variant normativa *arrel*.

⁴⁸¹ La imatge que acompanya l'enquesta és la de l'escorça d'una olivera. El mot *carrotxa* ha estat recollit, a part de Benifallet, en altres localitats, on fa referència a l'escorça del pi o d'un garrofer: Amt, Pa, Amt i Pe (en aquestes dues últimes, amb la variant *escarrotxa*).

⁴⁸² Trencar-se o esqueixar-se una branca per culpa d'algun agent meteorològic (vent, neu...) o fins i tot pel propi pes de l'arbre amb els fruits. S'empra també quan la branca no ha caigut del tot a terra sinó que, tot i haver perdut la verticalitat, es manté unida a l'arbre per una part de la branca. Per extensió, també es pot referir al fet que alguna part se separa del seu tot, per exemple, "me s'ha esgallat la pell".

⁴⁸³ Pot tindre un matis de més gravetat que *esgallar-se*, si suposa que el coll o branca ha caigut definitivament.

⁴⁸⁴ Terme general al Baix Ebre, sinònim de *podar* (amb la variant *esllimenar* a Aldr, Xe). Vegeu-ne el comentari a sota, a l'anàlisi de mots.

<i>brot</i>	<i>brot</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>mesa</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Có, Lli, Re, Ro, Ti, Vi, Xe; <i>nou</i> : Aldr, Alf; <i>brosta</i> : Be, Pa (mapa 126/2)
<i>brotar</i>	<i>brotar</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>mesar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>brostar</i> : Alf, Be, Pa (mapa 127/2)
<i>borró</i>	<i>mesa</i> : Alda, Alf, Amt, Bí, Cs, Je, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>borró</i> : ⁴⁸⁵ Aldr, Amt, Amp, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Ro, Vi; <i>ullet</i> : Be; <i>grifonet</i> : Be (mapa 128/2)
<i>borronar</i>	<i>mesar</i> : Alda, Alf, Amt, Bí, Cs, Je, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>borronar</i> : Aldr, Amp, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ro, Xe; <i>emborronar</i> : Pa; <i>moure</i> : Amp, Be, Pa (mapa 129/2)
<i>bastó</i>	<i>verg(uet)a</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, To; <i>verduga</i> : Amt, Be, Pa, Pe; <i>vara</i> : Amt, Xe; <i>barr(et)a</i> : Lli, Re, RC, Ti; <i>canya (americana)</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Vi, Xe; <i>bastonet</i> : Pe; <i>totxo</i> : Be; <i>mànic (d'escarrar)</i> : JM (mapa 130/2)
<i>borrassa</i>	<i>borrassa</i> : a totes les poblacions, tret de Ti; <i>porrassa</i> : Có, Lli, Re, Ro; <i>borrona</i> : Ti; <i>sàrsia</i> : Re, To (mapa 131/2)
<i>pinta</i>	<i>rampí(ll)</i> : Alda, Be; <i>pinta</i> : Aldr, Alf, Bí, Có, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To; <i>rasclat</i> : Aldr, Amp, Cs, Pa, Re, Ti; <i>rasqueta</i> : Amt, Pe, Xe; <i>ganxo</i> : To; <i>escarradora</i> : Be, Cv, JM; <i>maneta (d'escarrar)</i> : Cv, Je; <i>raspeta</i> : Lli; <i>rastre(t)</i> : Vi; <i>forqueta</i> : Bí (mapa 132/2)
<i>porgador</i>	<i>porgador</i> : a totes les localitats; <i>porgadora</i> : JM; <i>llimpiador(a)</i> : Alda, Ro, To (mapa 133/2)
<i>parar (el sac)</i>	<i>parar</i> : a totes les localitats; <i>emparar</i> : Ti (mapa 134/2)
<i>molí</i>	<i>molí</i> : a totes les localitats; <i>prensa</i> : Aldr; <i>trull</i> : Aldr; <i>almassara</i> : Vi (mapa 135/2)
<i>mola (del molí)</i>	<i>rodet</i> : Alf, Be, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>roll</i> : Pa; <i>pedra del molí</i> : Aldr, Vi; <i>roda</i> : Amp, Bí, Có, Ti; <i>mola</i> : Amp, Cs, JM, Lli; <i>curra</i> : Amt, Pe, Ro; <i>(los) italians</i> : Be, Cv, JM, Pa, Pe; <i>rulo</i> : Alda; <i>rodillo</i> : Alda (mapa 136/2)
<i>trafegar (l'oli)</i>	<i>assolar</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Cv, Lli, Pa, Re, Ti; <i>decantar</i> : Aldr, Cs, RC; <i>trabassar</i> : Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>trabalsar</i> : Pa, To; <i>trassegar</i> : Pe; <i>traspasar</i> : JM, Ro; <i>filtrar</i> : Cs; <i>aclarir</i> : Je, Re; <i>trascolar</i> : Bí; <i>entrullar</i> : Je (mapa 137/2)
<i>basses (de l'oli)</i>	<i>piques</i> : Alda, Amt, Cv, Pa, Pe, Ro; <i>basse(te)s</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Re, To, Vi, Xe; <i>trulls</i> : Amp, Xe; <i>decantadors</i> : Cs, RC; <i>safaregets</i> : ⁴⁸⁶ Bí; <i>trullola</i> : Ti (mapa 138/2)
<i>morca</i> ⁴⁸⁷	<i>morca</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, Xe; <i>oliasses</i> : Alda, Amp, Bí, Có, Lli, Pe, ⁴⁸⁸ Ro, To;

⁴⁸⁵ Per a la distinció de *borró* i *mesa* (i de *borronar* i *mesar*), vegeu el comentari de sota, al final del llistat de paraules d'aquest apartat.

⁴⁸⁶ En el diminutiu desapareix el dígraf *-ig* final del singular (*safareig*) i es pronuncia una semivocal abans de la *-g*: *safare[j]gets*.

⁴⁸⁷ Dels comentaris d'alguns informants es fa notar que diversos mots poden conviure en un mateix poble perquè es refereixen a realitats diferents. Per exemple, un informant de Roquetes, que havia estat moliner, explica que el *solatge* és allò que fa cap als baixos de l'oli, la *morca* és el suc que porta l'oliva i que encara es pot aprofitar i les *oliasses* és l'aigua, el suc últim que queda després de tot el procés, que és rebutjat. El que es demana a l'enquesta és el "solatge de l'oli".

⁴⁸⁸ Amb les variants *uliasses*, *uriasses*.

	<i>solatge</i> : Aldr, Amt, Cs, Je, Ro, Vi, Xe; <i>empòsit</i> : Amp, Bí, Ti; <i>baixos</i> : Cv (mapa 139/2)
<i>llegidora</i>	<i>paleta</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Cs, JM, Lli, Pa, Ti; <i>aclaridor</i> : RC, To; <i>casseta</i> : Pe, Re, Ro; <i>casso</i> : Je; <i>esbromadora</i> : Aldr, Bí, Xe; <i>esbromador</i> : Ro; <i>colador pla</i> : Cv; sense resposta: Alf, Có, Be, Vi (mapa 140/2)
<i>cassa</i>	<i>casso</i> : Alf, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pe, To, Vi, Xe; <i>cassó</i> : Re, Ro; <i>cass(et)a</i> : Amt, Cs, Lli, Pe, RC; <i>màquila</i> : ⁴⁸⁹ Alda; <i>cadap</i> : ⁴⁹⁰ Aldr, Amt, Pa, Pe, Ti (mapa 141/2)
<i>gerra</i>	<i>gerra</i> : a totes les localitats; <i>angerra</i> : ⁴⁹¹ Alf (mapa 142/2)

Mots comuns a totes les localitats

<i>abre</i>	<i>auliva</i>	<i>buscall</i>
<i>cofïns</i>	<i>colls (d'olivera)</i>	<i>escarrar</i>
<i>fulla</i>	<i>molldre</i>	<i>mostra</i>
<i>oli</i>	<i>rama</i>	<i>sac</i>
<i>sansa</i>	<i>soca</i>	<i>sombra</i>
<i>tronc</i>		

Anàlisi i comentari d'alguns mots

Mots com *esllemenar* i *escarrar* han estat els emprats arreu de la comarca per a referir-se a les faenes específiques de “podar” l’olivera i “collir-ne els fruits”, respectivament. Són propis del tortosí. Actualment, tot i que és un dels cultius principals a la major part de poblacions, els verbs més generals *podar* i *collir* guanyen terreny sobretot per l’acció de l’escola i dels mitjans de comunicació. En relació amb l’acció que suposa *esllemenar*, hi ha verbs més restringits semànticament: *espollissar* o *esbordissar* és llevar els pollissos o bordissos (brots o branquetes que naixen de la soca de l’olivera); *esnovar* és llevar els nous (brots o branquetes que naixen dalt l’arbre). Són mots majoritaris al Baix Ebre, encara, i presents en altres indrets del nord-occidental.

El nom d’*auliver*, en masculí, es diu a les localitats septentrionals del Baix Ebre (Amt, Be, Pa, Pe). És una variant lingüística estesa per tot el nord-occidental fins al tortosí, on es troba amb la forma femenina, *aulivera*, que és predominant en valencià, balear i gran part del sud-oriental. La isoglossa que delimita l’ús d’un i altre, doncs, passa pel Baix Ebre. Probablement, a Benifallet i al Perelló l’anivellament dialectal amb la resta de la comarca, que té com a pròpia la variant femenina, provoca que també hi trobem aquesta forma.

Com en el conreu de la vinya, s’han recollit paraules específiques de l’àmbit del tortosí, a part de les esmentades en el primer paràgraf. Per la poca extensió geogràfica, poden ser més vulnerables i susceptibles de ser substituïdes per variants estàndard o fins i tot poden desaparèixer, com a expressions pròpies de procediments més tradicionals que han estat substituïts per modernes tecnologies: *guari* (en el molí, dipòsit on s’aboquen les olives), a Alda; *cadap* (*cadaf*, recipient que és una mesura d’oli),⁴⁹² mot

⁴⁸⁹ Més que un recipient, és una mesura d’oli equivalent a l’octava part d’un cadap (DCVB).

⁴⁹⁰ Els informants afirmen que l’estri que apareix a la imatge de l’àlbum de l’enquesta no és conegut a la localitat i donen el nom de *cadap* com a recipient similar, per bé que l’ansa d’aquest darrer és curta, mentre que l’utensili que apareix a la imatge, més que ansa té un mànec llarg. El *cadap*, a part, és una mesura concreta, mentre que la *cassa* té una altra utilitat, d’extracció i trasllat del líquid en concret.

⁴⁹¹ Vegeu la nota al peu corresponent al mot, a l’apartat 1.4.1.

⁴⁹² Segons el DCVB, el *cadap* és una vuitena part d’un *cànter*. Al Baix Ebre, el *cànter* d’oli són quinze quilos (setze litres), segons dades dels informants.

general; *cama* (cada una de les branques principals de l'olivera), a Pa; *roll* (rodet del molí d'oli),⁴⁹³ a Pa; *escudella* (“conca del molí d'oli, dins la qual gira la mola per esclafar les olives”, DCVB), a Amt; *parar el peu o fer la parada* (omplir els cofins amb la pasta de l'oliva i apilar-los); *cofinada* (conjunt de cofins de la parada); *sequiol* (bassa on feia cap l'oli del molí), a To.

En moltes localitats s'utilitza el substantiu *mesa* (i el verb *mesar*) com a sinònim de *brotada*, del conjunt de brots tendres que naixen al bon temps. És un terme present en el tortosí del Principat, en àrees del lleidatà i en tarragoní, segons el DCVB. Alguns informants han donat aquest nom també al *borró*, és a dir, al botó de l'arbre, que conté el rudiment del futur brot. En rigor, el *borró* és el que surt abans del brot. La proximitat i vinculació de les dues realitats en el temps en facilita la confusió. També hi ha qui diferencia el terme *mesa* del de *borró*: el primer es reserva per al que es produeix en les oliveres, mentre que el segon es fa servir per a la vinya, els ametlers, els presseguers o altres fruiters.⁴⁹⁴ Es distingeix, així, l'arbre de fulla perenne (olivera) dels de fulla caduca (ametler i altres fruiters).

No pocs informants han precisat també la distinció entre *buscalls* i *rama*: els primers tindrien un gruix superior a la rama, com de la mida del canell. La rama, per contra, és sempre allò més prim resultat de la poda. Així, malgrat que es recullen literalment les repostes que han donat els informants, no és estrany que les dues denominacions convisquen en la mateixa població.

En aquest camp semàntic, les localitats de l'Ametlla, Benifallet, Paüls i el Perelló es desmarquen de la resta –a part de la particularitat del nom masculí *auliver*, ja comentat– amb el terme *verduga* (per al bastó de fer caure les olives). Les dues poblacions nord-orientals, l'Ametlla i el Perelló, se singularitzen per l'ús del substantiu masculí *arriel* (arrel) i s'aproximen als parlars del Camp de Tarragona amb mots com *curra* (mola del molí).⁴⁹⁵ Per la seua banda, les altres dues localitats, les de l'extrem nord-occidental de la comarca (Be, Pa), presenten els mots particulars *brosta*, *brostar* (aquest juntament amb Alfara). Paüls i Xerta són els únics pobles de la comarca on es diu *arraïls* (arrels), en coincidència amb els pobles del centre i sud de la veïna Terra Alta (Navarro 1996, 1: 210).

Per a la part del molí anomenada *curra* a Amt i Pe –i *rodet* a la part occidental de la comarca–, es remarca la designació *italians*, emprada a Benifallet, Deltebre (Cv, JM), Paüls i el Perelló, la qual al·ludeix a la mola que és formada no per una sola pedra troncocònica sinó per dues de més petites i iguals (d'aquí el nom en plural). Es pot comprovar la diversitat de noms replegats per a aquest referent: *rodet* (majoritari a la comarca) i *roll* (trobat només a Pa) són termes predominants en el dialecte nord-occidental; *mola* (present a l'àrea sud-oriental comarcal) és el més estès pel domini de la llengua; *pedra* (del molí) i *rulo* (minoritaris tots dos) són presents en zones disperses del domini, l'últim dels quals en valencià. La pedra inferior fixa, sobre la qual es fa girar la mola, és anomenada *sotana*, terme recollit en diverses localitats (Amt, Pe, RC i Ro), en coincidència amb les dades de l'ALDC.⁴⁹⁶

El terme *almassara* registrat a Vinallop (per influència del castellà *almazara*), conserva l'accent originari de l'àrab. Veny (PALDC, 5, 2015: 155) el localitza a Horta de Sant Joan (Terra Alta) i a Mas de Barberans (Montsià). La variant normativa *almàssera* és predominant al centre i sud valencià.

⁴⁹³ És propi de l'àrea septentrional del tortosí i troba en aquesta localitat (Paüls) el seu límit d'ús meridional.

⁴⁹⁴ Ens ho han comentat en diverses poblacions (Aldr, Alf, Bí, Ro, per exemple).

⁴⁹⁵ També enregistrat a Roquetes.

⁴⁹⁶ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/11/Mapa-997.pdf>>.

Un castellanisme molt estès tant geogràficament com en l'ús és *sombra*. El castellanisme *tolva* és usat en alguna localitat (Alda, Cs, Pe, To, Xe), mentre que en altres és present l'alternativa genuïna *gronsa* (Amt, Amp, Bí, Je, Pa, Pe, RC, To), mot propi del bloc occidental. Per a la mateixa part del molí, a Tortosa s'ha recollit el terme *barcina* i a Roquetes el de *barcella*, que no s'ha pogut trobat en altres reculls lèxics amb aquest sentit.

4.1.2.3. El blat

<i>lliurador</i>	<i>lliurador</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>pala</i> : Amp, To; <i>paleta</i> : Cv, To; <i>mesurador</i> : Be, Lli (mapa 143/2)
<i>sedàs</i>	<i>sedàs</i> : a totes les poblacions, tret de Vi; <i>griva</i> : Alf, Be, To, Vi; <i>ceñrer</i> : Amp; <i>cernador</i> : Amp; <i>porgador</i> : Xe (mapa 144/2)
<i>cerndre</i>	<i>cernir</i> : Alda, Aldr, Cv, JM, Pe; <i>porgar</i> : Alda, Aldr, Amt, Bí, Lli, To, Vi, Xe; <i>sedar</i> : Aldr, Be, Ti; <i>ceñdre</i> : Alf, Amp, Be, Cs, Có, Lli, Pa, Re, Ti; <i>ceñdrar</i> : Cs; <i>passar pel sedàs / griva</i> : Cs, Cv, Je, Pe, RC, Ro, To (mapa 145/2)
<i>llevat</i>	<i>creixent</i> : ⁴⁹⁷ Alda, Bí, Có, Cv, JM, Lli, RC, Re, Ro, To; <i>llevadura</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Có, Cv, JM, Pa, Pe, Re, To, Vi, Xe; <i>llevat</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Je, Pa, RC, Ti, Vi (mapa 146/2)
<i>pastar</i>	<i>pastar</i> : a totes les localitats; <i>amassar</i> : Aldr, Amt, Lli (mapa 147/2)
<i>rasadora</i>	<i>tallant</i> : Alda, Aldr, Amt, Bí, Cs, Có, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>tall</i> : Alf; <i>paleta</i> : Amp; <i>rasqueta</i> : Be, Cv, Pe, Ti; <i>rascador</i> : Je (mapa 148/2)
<i>granera (del forn)</i>	<i>granera</i> : a totes les poblacions; <i>ram</i> : Pa (mapa 149/2)
<i>crostó</i>	<i>punta</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>cantó</i> : Alf, Amp, ⁴⁹⁸ Bí, Có, Lli, RC, Re, Ro, Vi; <i>crostó</i> : Ti (mapa 150/2)
<i>sola (del pa)</i>	<i>sola</i> : a totes les poblacions; <i>la part de baix</i> : Cv; <i>panxa</i> : Lli; <i>cul</i> : Cs, Ro (mapa 151/2)
<i>pans besats</i>	<i>s'han besat</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Có, JM, Pe, Ro, To; <i>s'han apegat</i> : Alda, Amp, Be, Bí, JM, Pa, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>una bessonada</i> : Cv; <i>bessons</i> : Cs, Lli; <i>s'ha fet una mentida (al pa)</i> : Alf; <i>un casament</i> : Je (mapa 152/2)
<i>(pa) sec</i>	<i>sec</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Vi; <i>dur</i> : Amp, Có, Lli, Pa, Pe, Ti, To, Vi, Xe (mapa 153/2)
<i>(pa) tou</i>	<i>bla(n)</i> , <i>blanet</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, ⁴⁹⁹ To, Vi; <i>tou</i> : Amt, Be, Bí, Cs, Je, Pe, RC, Xe; <i>tendre</i> : Amt, Be, Vi (mapa 154/2)

⁴⁹⁷ Algunes informants (Cv, JM, Re) puntualitzen que el *creixent* no és el mateix que la *llevadura*. Per a elaborar el *creixent*, es deixa la pasta d'un dia per a l'altre, que vaja augmentant. El procés es realitza amb llevat premsat, que es va pastant i es fa com un pa; en acabat, es col·loca en un ribellet i va fermentant durant la nit. L'endemà, aquest creixent es posa a la pasta i serveix perquè el pa aguante més.

⁴⁹⁸ A l'Ampolla, Campredó, la Raval de Cristo, els Reguers i Vinallop precisen l'ús dels dos mots: si es tracta d'una barra, del *crostó* se'n diu la *punta*; si es tracta d'un pa redó, és el *cantó*.

⁴⁹⁹ En un altre apartat de l'enquesta, en parlar de dolços, un informant comentà que el bescuit és "més *moll*", en el sentit de més tovet, més blanet. El DCVB situa aquest *moll* en valencià i balear.

<i>pa redó</i>	<i>redona</i> : Alda; <i>pa de quilo</i> : ⁵⁰⁰ Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Có, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>pa redó</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, RC, Xe; <i>un pa</i> : Amt, Ti; <i>pa de pagés</i> : Có, Cs, Je, Pa, Pe, RC, Ro, To (mapa 155/2)
<i>llengüet</i>	<i>llengüet</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>xusquet</i> : Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, JM, Lli, RC, Re, Ro, To (mapa 156/2)

Mots comuns a totes les localitats

<i>agranar</i>	<i>barra (de pa)</i>	<i>blat</i>
<i>farina</i>	<i>forn</i>	<i>forner</i>
<i>llesca</i>	<i>molla</i>	<i>pa</i>
<i>pa florit</i>	<i>pa integral</i> ⁵⁰¹	<i>pala (del forn)</i>
<i>pastar</i>	<i>pastera</i>	<i>rosegó</i>
<i>segó</i>		

Mots comuns amb variació fonètica

cr[o]sta / cr[ɔ]sta (mapa 1115/17)

Anàlisi i comentari d'alguns mots

Cernedor és un mot occidental i balear (derivat del verb *cerndre*), del qual deixa constància ja el VCT de Mestre i Noé, com a “bastiment de fusta que sosté el sedàs a la pastera”, i que ja recull el DGLC. Existeix l'acció *apanar* (Ti) i la variant *panar* (Amt) amb el significat de treballar la pasta per tal de donar-li la forma desitjada. Són pròpies del tortosí i del valencià. *Creixent* és un terme exclusiu del tortosí central (Fabra ja l'inclou en el DGLC) que el PALDC, 5 (Veny 2015: 166), localitza només al Baix Ebre i al Montsià. En nota al peu precedent se n'ha fet el comentari pertinent.

L'obertura de la vocal tònica del mot *crosta* separa la comarca en dues parts: Benifallet i Paüls, les localitats de l'extrem nord-occidental, articulen una vocal velar semitancada [o], mentre que en la resta hi trobem una velar semioberta [ɔ]. Aquesta isoglossa confirma la distribució de les dues variants a nivell de tot el domini lingüístic (Veny 2015: 169): *cr[o]sta* és majoritari en català nord-occidental en continuïtat amb una part del català central no costaner i arriba fins al valencià septentrional per l'interior del tortosí; *cr[ɔ]sta* és predominant des del català septentrional de transició fins al tortosí per pràcticament tot el territori costaner i del prelitoral (amb més penetració cap a l'interior del català central o sud-oriental). En l'apartat 1.1.6 es constata l'ús general de la variant *cr[o]sta* a la Terra Alta i al nord de la Ribera d'Ebre, la qual cosa confirma aquesta distribució de les dues formes en una isoglossa que circula pel Principat de manera transversal, de nord-est a sud-oest, al llarg del domini lingüístic.

Per a l'acció de passar la farina pel sedàs s'han enregistrat sis variants que es poden reunir en dos grups: en un, les denominacions són descriptives (*passar pel sedàs*, *passar per la griva*) o es basen en verbs de significat més general (*porgar*, *sedar*); l'altre grup presenta el verb específic *cerndre*, sota la forma *cendre* –amb caiguda de ròtica per simplificació de grup consonàntic– i amb canvi de conjugació: *cendrar*, *cernir*. Aquest últim és propi de l'àrea de Tortosa, segons el DCVB.

Altres noms de pa recollits, segons la forma que presenten, són: una *esclafada* que és un pa de mida mitjana més aviat aplanat, com el seu nom indica (a Alda, Alf, Ti);

⁵⁰⁰ La pronúncia de la vocal de la preposició és [a]: *pa da quilo* (veg. 2.1.12).

⁵⁰¹ *Pa moreno* també a Cv, Pa.

un *partit*, que és més llarg i estret que l'*esclafada* (a Aldr, Bí, Cv, JM, Ti); una *foradada*, pa gros redó amb forat al mig (a Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi); un *tallat*, paregut al *partit* (a Cs, Cv, Lli, RC, Re); una *fogasseta*, que és un panet menudet (a Pa, Vi, Xe); una *fogassa* (Ti).

Algunes d'aquestes paraules han caigut en desús, especialment les que es refereixen al procés d'elaboració del pa. Els processos han evolucionat i gairebé ningú es fa el pa a casa a la manera tradicional.

El DIEC no recull el verb *amassar* com a sinònim de *pastar*, en el sentit específic de "fènyer la pastar per fer el pa" (DCVB). Coromines (DECat, V, 521) afirma que és poc genuí en català (documentat des del segle XVI) i que cal rebutjar-lo, tot i que matisa que "té arrelament en bastants parlars val. i cat. occ. i allí és digne de tolerància". Més recent i rebutjable és *bocadillo*, molt estès encara a nivell col·loquial, malgrat l'intent normalitzador d'*entrepà*. Més cap aquí s'ha popularitzat el gal·licisme *baguet*, tot i que ja és un mot que no figura en l'enquesta que s'ha passat. El nom dels pans que es comercialitzen, doncs, també va canviant. Es manté amb força, en aquest sentit, el mot *fogasseta*, panet molt típic a Xerta, Aldover i d'altres localitats per dijous llarder.

4.1.3. Els vegetals

4.1.3.1. Les verdures

<i>endívia</i>	<i>endívia</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt; <i>escarola</i> : Pe; <i>esquerola</i> : Alf, Be, Vi; <i>esquirola</i> : Amt, Pe (mapa 157/3)
<i>bròquil</i>	<i>bròcul</i> : a totes les poblacions, tret de Ti; <i>bròquil</i> : Pe; <i>coliflor</i> : Alda, ⁵⁰² Có, Pe, To, Vi; <i>floreta</i> : Amp; ⁵⁰³ <i>floricol</i> : Amt; ⁵⁰⁴ <i>flor (de col, de bròcul)</i> : Cv, JM; <i>espigó</i> : Ti (mapa 158/3)
<i>pesteta</i>	<i>pesteta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>corolí</i> : Amt, ⁵⁰⁵ Pe; <i>coralet</i> : Be (mapa 159/3)
<i>coent</i>	<i>coent</i> : a totes les poblacions, tret de Be; <i>picant</i> : Amt, Be, Pa, Pe, Re, Vi (mapa 160/3)
<i>pebrot</i>	<i>primentó</i> : a totes les poblacions, tret de la Cv; <i>prementó</i> : Alda, Bí, Cv, JM, Lli; <i>prebentó</i> : Cv (mapa 161/3)
<i>pebrotera</i>	<i>primentonera</i> : a totes les poblacions, tret de la Cv, JM i Lli; <i>prementonera</i> : Alda, Bí, Cv, JM, Lli; <i>prebentonera</i> : Cv (mapa 162/3)
<i>tomata</i>	<i>tomata</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>tomaca</i> : Aldr, Amt, Be, Pa, Ti (mapa 163/3)
<i>tomatera</i>	<i>tomatera</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>tomaquera</i> : Aldr, Amt, Be, Pa, Ti (mapa 164/3)
<i>tomata de penjar</i>	<i>tomata de penjar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>tomaca de penjar</i> : Aldr, Amt, Be, Pa, Ti (mapa 165/3)

⁵⁰² Amb la precisió que el *bròcul* és verd i la *coliflor*, blanca (Alda, Có, Pe, To).

⁵⁰³ El *bròcul*, verd; la *floreta*, blanca.

⁵⁰⁴ *Floricol*, amb metàtesi de components (*coliflor*), és la blanca.

⁵⁰⁵ Un informant comenta que abans es deia més *bitxo*.

<i>espàrrec</i>	<i>espàrrec</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf i RC; <i>espàrec</i> : RC, Ro; <i>espàric</i> : Alf (mapa 166/3)
<i>esparreguera</i>	<i>esparreguera</i> : Alda, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Re, Ro, Xe; <i>esparraguera</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Cv, Pa, Pe, Ti, To, Vi; <i>espariguera</i> : Alf; <i>espareguera</i> : RC, Xe (mapa 167/3)
<i>carabassa</i>	<i>carabassa</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf; <i>carbassa</i> : Aldr, Alf, Ti (mapa 168/3)
<i>carabassera</i>	<i>carabassera</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf; <i>carbassera</i> : Aldr, Alf, Ti (mapa 169/3)
<i>carabassó</i>	<i>carabassó</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Có, Cv, JM, Pa, Pe, Ti, To, Vi, Xe; <i>carbassó</i> : Aldr, Alf, JM; <i>carabassi</i> : Pe; <i>carabassa</i> : Amp, Bí, Cs, Je, Lli, RC, Re, Ro, To (mapa 170/3)
<i>albergínia</i>	<i>aubargínia</i> : Alda, Pe; <i>aubergínia</i> : Amt, Amp, Be, Ti; <i>aubargina</i> : Pa; <i>aubarginya</i> : Alda, Aldr, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>auberginya</i> : Alf, Je; <i>(a)borginga</i> : Cv, JM (mapa 171/3)
<i>alberginiera</i>	<i>aubargin(i)era</i> : Alda, Pa, Pe; <i>aubergin(i)era</i> : Amt, Amp, Be, Ti; <i>aubarginyera</i> : Alda, Aldr, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>auberginyera</i> : Alf, Je; <i>aborginguera</i> : Cv, JM (mapa 172/3)
<i>cabeça (d'all)</i>	<i>cabeça</i> : a totes les poblacions, tret de Be; <i>caboça</i> : Be, To (mapa 173/3)
<i>gra (d'all)</i>	<i>gra</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt i Pe; <i>all</i> : Amt, Amp, Pe, Re, To, Vi (mapa 174/3)
<i>forc</i>	<i>forc</i> : ⁵⁰⁶ Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>rastre</i> : Alf, Amp, Bí, Je, JM, Pa, Re, To; <i>ristra</i> : Aldr; <i>forcat</i> : Cv, To; <i>trena</i> : Pa, Re (mapa 175/3)
<i>escalunya</i>	<i>escorunya</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Xe; <i>escalunya</i> : Aldr, Alf, Cv, Ti; <i>escolunya</i> : Bí, JM, Re, Vi; <i>escarunya</i> : Be (mapa 176/3)
<i>porro</i>	<i>porro</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Vi, Xe; <i>all porro</i> : Amt, Be, Bí, Cv, Pa, Ro, Ti, To; <i>all puerro</i> : Alf, JM (mapa 177/3)
<i>pastanaga</i>	<i>carlota</i> : ⁵⁰⁷ a totes les poblacions, tret de Be; <i>bastenaga</i> : Be, Pe; <i>bastonaga</i> : ⁵⁰⁸ Bí, Cv, JM, Pa, RC, Re; <i>pastanaga</i> : Be; <i>safranòria</i> : Vi (mapa 178/3)
<i>xorivia</i>	<i>xorivia</i> : Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, Ti, To, Xe; <i>xorovia</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>xirivia</i> : Bí, Có (mapa 179/3)
<i>rave</i>	<i>rave</i> : Alda, Amt, Be, Cs, Có, Pe, Ro, To, Vi; <i>raven</i> : Amp, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Re, Ti, Xe; <i>ràvec</i> : Cv; <i>ravaneta</i> : Aldr; <i>ravanet</i> : Alf, JM, Vi; <i>ràvenc</i> : Cs, Je, Pe, RC, Ro (mapa 180/3)
<i>pell (de patata)</i>	<i>pell</i> : a totes les poblacions; <i>peladura</i> : Alf, Có (mapa 181/3)

Mots comuns a totes les localitats

<i>all</i>	<i>àpit</i>	<i>bleda</i>
<i>carxofa</i>	<i>carxofera</i>	<i>ceba</i>

⁵⁰⁶ Segons informants del Perelló, Roquetes i Vinallop, una *cama* (*camada*, recollit a Bitem, en seria una variant derivada) són vint-i-cinc alls; un *forc* és doblat, cinquanta alls.

⁵⁰⁷ Segons uns informants de l'Ametlla, abans se'n deia *carrota*. A Tivenys una informant comenta que *carlota* és més recent.

⁵⁰⁸ Era diferent de la *carlota*, més roja o morada, i es donava de menjar als animals.

<i>col</i>	<i>enciam</i>	<i>espinacs</i>
<i>julivert</i>	<i>madura</i>	<i>moniato</i>
<i>nap</i>	<i>pataca</i>	<i>pataquera</i>
<i>pell (de pataca)</i>	<i>pebre</i> ⁵⁰⁹	<i>pepino</i>
<i>remolatxa</i>	<i>tronxo</i>	<i>verda</i>
<i>verosa</i>		

Anàlisi i comentari d'alguns mots

Tradicionalment, *endívia* (*Cichorium endivia*) ha estat al Baix Ebre –com en valencià i balear– la manera de referir-se majoritàriament a l'*escarola*, excepte a l'Ametlla i al Perelló, on aquesta darrera sí que hi és la designació tradicional –com a la resta del Principat–, amb les variants fonètiques exposades. Es tracta, doncs, de dos geosinònims (tot i que científicament són dues varietats diferents de la mateixa espècie) que es troben al Baix Ebre, per on passa la isoglossa que assenyala l'ús d'un o altre. Actualment, el mot *endívia* està sent engolit per la forma estàndard *escarola*, com ho demostren els exemples recollits. Juga a favor d'aquest canvi la denominació d'*endívia* a un tipus específic de verdura que es ven envasada i que té una aparença diferent a l'*escarola* tradicional però que també se serveix a l'amanida. La presència i predomini del mot *endívia* en valencià i balear fa pensar Veny (2015: 214) en les “possibilitats d'un origen àrab” (PALDC, 5).

Pesteta és un terme del subdialecte tortosí, per bé que és pràcticament desconegut a la Ribera d'Ebre i a la Terra Alta. És majoritari al Montsià, al Maestrat i als Ports, segons Buj (2001: 54).⁵¹⁰ Al Baix Ebre és on troba el seu límit d'ús, concretament a les localitats septentrionals de Benifallet, on ja diuen *coralet* (força emprat a la Franja i en el nord-occidental), i de l'Ametlla i el Perelló, on diuen *corolí*, variant particular d'aquestes poblacions.

El fruit de la carabassonera (*Cucurbita pepo*, var. *oblonga*), que presenta una forma més allargada que el de la carabassera (*Cucurbita pepo*, var. *pepo*), rep dos noms a la comarca: *carabassa* i *carabassó*. Aquest últim s'estén per la major part del dialecte nord-occidental i del balear. Per contra, *carabassa* ocupa pràcticament tot el valencià i serien les localitats identificades més amunt (Amp, Bí, Cs, Je, Lli, RC, Re, Ro, To) les més septentrionals del domini a emprar aquesta denominació.⁵¹¹

Els mots *pataca* i *primentó* (i *primentonera*) estan estesos per tota l'àrea central del domini lingüístic, ocupant territori d'administració valenciana, catalana i aragonesa. Són, doncs, mots tortosins, en el sentit dialectològic ampli del terme. Són generals al Baix Ebre, tret de *primentó* (i *primentonera*), que presenta els particulars *prementó*, *prebentó* (i *prementonera*, *prebentonera*) a l'àrea deltaica.

La variant *carlota*, tot i ser una deformació del mot normatiu *carrota*,⁵¹² és majoritària al Baix Ebre, al Montsià i força present en valencià.⁵¹³ De fet, el DNV dona *carlota* com a forma principal, a la qual remet *carrota*.

Gairebé totes les paraules seleccionades d'aquest camp semàntic són genuïnes, tret de *pepino*, que és un castellanisme molt estès per la major part del domini lingüístic. És general al Baix Ebre, com també ho certifica Gimeno en l'ALDT (1997: 336). El mot *cogombro* –variant del normatiu *cogombre*–, que Veny (2015: 207) en el PALDC,

⁵⁰⁹ Amb la metàtesi *prebe* comentada a l'apartat corresponent (1.4.6).

⁵¹⁰ Extrem confirmat en el PALDC, 5 (Veny 2015: 218).

⁵¹¹ Tret d'un parell d'excepcions: Mequinensa i Santa Coloma d'Andorra, segons el PALDC, 5 (Veny 2015: 106).

⁵¹² Normatiu des de la segona edició del DIEC (2007).

⁵¹³ Buj (2001: 48-50); Veny (2015: 218), PALDC, 5.

5, localitza a l'àrea central i meridional del tortosí, no ha estat recollit en cap de les nostres enquestes, per bé que un informant de Vinallop assegurà que a la Galera (Montsià) se'n diu *colombro*, tal com recull Buj (2001: 182).

4.1.3.2. Plantes, arbustos, bolets

<i>maduixa</i>	<i>maduixa</i> : a totes les poblacions; <i>fresa</i> : Alf, Pa, Ti, ⁵¹⁴ Ro (mapa 182/3)
<i>maduixera</i>	<i>maduixera</i> : a totes les poblacions; <i>fresera</i> : Alf (mapa 183/3)
<i>romiguera</i>	<i>romiguera</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Xe; ⁵¹⁵ <i>rominguera</i> : ⁵¹⁶ Vi; <i>esbarzer</i> : Aldr, Be, Ti; <i>esbrazer</i> : Amt, Be; <i>brazier</i> : Alf, Cs, Pe, Xe; <i>morera</i> : Amt; <i>sarsa</i> : Cv (mapa 184/3)
<i>grèvol</i>	<i>grèvol</i> : a totes les localitats; <i>coscoll</i> : ⁵¹⁷ Amp, Pe (mapa 185/3)
<i>visc</i>	<i>vis(c)</i> : ⁵¹⁸ a totes les localitats; <i>muérdago</i> : Aldr, Có, Ro, To; <i>herba de la sort</i> : Cv, JM (mapa 186/3)
<i>hedra</i>	<i>hedrera</i> : Alf, Be, Bí, Pa, RC, Re, Ro, Ti, Xe; <i>lledrera</i> : ⁵¹⁹ Be; <i>hedra</i> : Amp, RC, To; <i>haura</i> : Pe; <i>enredadera</i> : Alda, Aldr, Có, Je, Lli, Ro, To, Vi, Xe; <i>enramadora</i> : Alda, Amt; <i>enrimadora</i> : ⁵²⁰ Cs, Cv, JM; <i>hiedra</i> : Aldr, Amt, Cs, Cv, JM, Lli, To (mapa 187/3)
<i>roser silvestre</i>	<i>roser bord</i> : Alda, Alf, Amt, Có, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>gavarrera</i> : Aldr, Alf, Be, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>picaesquenes</i> : Amp; <i>roser salvatge</i> : Pe; <i>petaculer</i> : Pe; <i>roser de muntanya</i> : Cs; <i>roser silvestre</i> : Bí; sense resposta: Cv, JM (mapa 188/3)
<i>mata</i>	<i>mata</i> : Alda, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>matissa</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Pa, RC, Re, Ro, Xe; <i>matera</i> : Amt, Amp (mapa 189/3)
<i>card</i>	<i>carc</i> : Alda, Aldr, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, Xe; <i>car(d)</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, RC, Ro, To, Vi; <i>cardo</i> : Aldr, Alf, To, Xe (mapa 190/3)
<i>ortiga</i>	<i>ortiga</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>giripiga</i> : ⁵²¹ Be; <i>gossets</i> : ⁵²² Pa; <i>conillets</i> : ⁵²³ Xe (mapa 191/3)

⁵¹⁴ Es distingeix la *maduixa*, que és més grossa, de la *fresa*, menuda, salvatge i molt dolça i roja.

⁵¹⁵ Un informant distingeix entre la *romiguera* i el *brazier*, el qual no produeix mores, segons ell.

⁵¹⁶ Variant de *romiguera*, amb nasal adventícia, molt estesa pel Montsià veí (Buj 2001: 55).

⁵¹⁷ Amb la variant *cascoll*. En rigor, el *coscoll* (*Quercus coccifera*) és un arbust diferent del *grèvol* (*Ilex aquifolium*), el qual arriba sovint a ser un arbre. Tots dos, que són angiospermes, presenten unes fulles dentades paregudes. De tota manera, el DCVB recull la denominació *coscoll grèvol* per a aquest arbre de la família de les iliàcies (*Ilex aquifolium*).

⁵¹⁸ En diverses localitats, el nom d'*herba de la sort* o *muérdago* designa la planta, mentre que el terme *visc* es refereix a la substància apegalosa que es fa servir per a caçar.

⁵¹⁹ El DCVB ja documenta aquesta variant a Tortosa. La palatalització inicial prové de l'aglutinació prèvia de l'article (*l'hedrera* > *ledrera* > *lledrera*), fenomen que es produeix també en un altre geosinònim, *heura*, en indrets de la Conca de Barberà i a tot el Solsonès: *l'heura* > *leura* > *lleura* (Castellà 2003a: 30).

⁵²⁰ També *enrimadera*.

⁵²¹ Nom que el VCT de Mestre i Noé recull per al *sèver sucotrí*, que és la planta de l'àloe, característica pel seu sabor amargant. El mateix Mestre i Noé és l'autor de *Giripigues tortosines*, nom amb què s'al·ludeix a les "coses amargues, arplegades pel camí de la vida" (pròleg de Mn. Alcover a l'obra). A Benifallet, però, *giripiga* és el nom donat a l'ortiga.

<i>rosella</i>	<i>ruella</i> : a totes les poblacions, tret de Cv i JM; <i>falangista</i> : Pa; <i>rosella</i> : Ti; <i>amapola</i> : Amt, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, To (mapa 192/3)
<i>lletsó</i>	<i>llicsó</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Je, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>lliscó</i> : Amt, Amp, Cv, JM, Lli, Pa, Pe; <i>dent de llaó</i> : ⁵²⁴ Có, RC (mapa 193/3)
<i>canyella</i>	<i>canella</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt i Pe; <i>canyella</i> : Amt, Pe; <i>canela</i> : ⁵²⁵ Aldr, Cs, Lli, RC, To (mapa 194/3)
<i>regalèssia</i>	<i>regalénsia</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>regalís</i> : Aldr, Alf, Amp, Bí, Ti, To, Xe; <i>regalíssia</i> : Amp (mapa 195/3)
<i>alfàbrega</i>	<i>aufàbiga</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>aufàbia</i> : Amt, Cv, JM, Pe; <i>aufàbega</i> : Xe (mapa 196/3)
<i>frígola</i> ⁵²⁶	<i>frígola</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>timó</i> : Amt, Be, Pa, Pe, Ti (mapa 197/3)
<i>espígol</i>	<i>espígol</i> : a totes les localitats; <i>lavanda</i> : JM, Vi (mapa 198/3)
<i>sajolida</i>	<i>herba d'aulives</i> : Alda, Aldr, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>flor de les aulives</i> : Xe; <i>sujuliva</i> : Aldr; <i>sadorija</i> : Alf; <i>sadoritja</i> : Pa; <i>sajolida</i> : ⁵²⁷ Amt, Be, Pe, Ti; <i>sajolina</i> : Bí (mapa 199/3)
<i>poniol</i>	<i>maraduix</i> : ⁵²⁸ Alda, Có, Je, Lli, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>puniol</i> : Aldr, Be, Bí, Cs, RC, Vi, Ti; <i>boriol</i> : Alf, Re; <i>borriol</i> : Pa; <i>poliol/poriol</i> : Amt, Amp, Cv, Pe, To; <i>puiol</i> : JM; <i>te poriol</i> : Xe; <i>poleo</i> : JM (mapa 200/3)
<i>esperrallac</i>	<i>esparrallat</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>esparrallat</i> : Ro; <i>sempreviva</i> : ⁵²⁹ Amt; <i>capçoteres</i> : Xe; sense resposta: Cv, JM (mapa 201/3)
<i>falaguera</i> ⁵³⁰	<i>falaguera</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt i Pe; <i>faleguera</i> : Có; <i>falguera</i> : Amt, Pe; <i>helecho</i> : Alda, Ti (mapa 202/3)
<i>molsa</i>	<i>molsa</i> : Amt, Bí, Pa, Pe, Vi; <i>llapó</i> : Lli; <i>senill</i> : ⁵³¹ Pa; <i>musgo</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>muslo</i> : Je (mapa 203/3)

⁵²² Efectivament, és el nom que rep l'ortiga a Paüls, tot i que en altres indrets de la comarca es dona aquest nom de *gosssets* a una (o diverses) plantes de la família de les escrofulariàcies (*Antirrhinum orontium* o *Antirrhinum majus*).

⁵²³ Explicació anàloga a la de l'anterior nota al peu, ara canviant el nom de *conillets* pel de *gosssets*.

⁵²⁴ Tot i que es tracta de plantes diferents, les dues són compostes i fan unes flors grogues molt paregudes. El *llicsó* és el nom donat a diverses espècies del gènere *Sonchus* mentre que el *dent de lleó* és el *Taraxacum officinale*. Amb tot, un dels noms populars que l'obra *Plantes del Port* (2009, II: 188) dona per a aquest últim és el de *lletsó* (*lletsó d'ase*, al DCVB), d'on es dedueix l'ús del terme *llicsó* per a anomenar també aquesta espècie.

⁵²⁵ Amb vocal tònica palatal semioberta [ɛ] a Aldr i RC.

⁵²⁶ Cal tindre en compte que el DGLC va admetre *frígola* com a geosinònim de *farigola* a les Balears. El DIEC, però, incorpora *frígola* com una espècie diferent a la *farigola*.

⁵²⁷ Amb el tancament de la vocal medial per contacte amb el so palatal (*sejolida*).

⁵²⁸ També *madaduix*: Je, Lli, To.

⁵²⁹ En realitat es tracta de dues plantes diferents que pertanyen, això sí, a la mateixa família, les compostes: l'*esparrallat* (del gènere *Santolina*) i la *sempreviva* (del gènere *Helichrysum*).

⁵³⁰ Vegeu-ne l'explicació del tractament de les vocals pretòniques a l'apartat 1.2.1.4.

⁵³¹ Veny (2015: 190) troba a Lleida el mateix mot referit a la molsa. És evident que científicament es tracta dues plantes diferents, però a Paüls, on certament la molsa rep aquest nom, la identificació ve donada perquè tots dos són vegetals que creixen en zones humides.

<i>xicòria</i>	<i>xicòria</i> : a tot arreu; <i>xicoira</i> : Aldr, Có, Re, Ro, To, Xe (mapa 204/3)
<i>vímet</i>	<i>vimen</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>vímet</i> : Amt, Pe; <i>guimen</i> : Cs; <i>vímenc</i> : Bí; <i>mimbre</i> : JM (mapa 205/3)
<i>cotó-en-pèl</i>	<i>cotó-en-pèl</i> : Alda, Alf, Amp, Cv, JM, Pa, RC, Ro, Vi; <i>cotó fruit</i> : Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>cotó fluix</i> : Lli, Re (mapa 206/3)
<i>boga</i>	<i>bova</i> : ⁵³² a totes les localitats; <i>mascle de bova</i> : ⁵³³ Cv, JM; <i>cucs de riu</i> : Aldr (mapa 207/3)
<i>junc</i>	<i>junc</i> : a totes les localitats, tret de Cs i Lli; <i>junquera</i> : Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli; <i>jum</i> : Xe (mapa 208/3)
<i>canya</i>	<i>canya</i> : a totes les localitats; <i>canyota</i> : Ti, To; <i>senill</i> : ⁵³⁴ Alda, Cv, JM, Ro, Vi; <i>sosa</i> : Cs, JM (mapa 209/3)
<i>cepell</i>	<i>cepell</i> : a totes les localitats; <i>cipell</i> : Re (mapa 210/3)
<i>viola</i>	<i>violeta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pe, Ro, To; <i>viola</i> : Be, Je, Lli, Pa, Re, Ti, Vi, Xe; <i>violera</i> : Có, RC, Vi; <i>violetera</i> : Bí (mapa 211/3)
<i>clavellinera</i>	<i>clavellinera</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>clavellera</i> : To; <i>claveller</i> : Be, Pe (mapa 212/3)
<i>lliri</i>	<i>lliri</i> : a totes les poblacions; <i>giri</i> : Pa; <i>cala</i> : Có, Pe; <i>paperina</i> : ⁵³⁵ Alda, Aldr, Alf, Be, Có, Lli, Pa, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>trompes</i> : JM (mapa 213/3)
<i>llessamí</i>	<i>jasmí</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf i Có; <i>jasmín</i> / [<i>χ</i>]asmín: Alf, Có, Cv (mapa 214/3)
<i>fredolic</i>	<i>moreneta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>fredolic</i> : Amt, Be, Bí, Pe; <i>fredolí</i> : Xe; <i>negret</i> : ⁵³⁶ Pe; <i>bruneta</i> : Pa (mapa 215/3)
<i>llenega</i>	<i>pegalosa</i> : a totes les poblacions, tret de Bí; <i>ginegall</i> : ⁵³⁷ Pa; <i>mocosa</i> : Bí ⁵³⁸ (mapa 216/4)
<i>molleríc</i>	<i>molleríc</i> : To; <i>mataparent</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>bolet de bou</i> : Pa; <i>bolet de bestiar</i> : Vi; sense resposta: Cv, JM (mapa 217/3)
<i>pebràs</i>	<i>pebràs</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>prebàs</i> : Be, Pa, Ti; <i>pabràs(so)</i> : Lli; <i>perebàs</i> : Pa; <i>pebrasso</i> : Aldr; <i>pebrot</i> : Alf; <i>prebot</i> : Re; sense resposta: Cv, JM (mapa 218/3)

⁵³² El nom de *puro* (*de la bova*) ve donat per la semblança d'aquest fruit, de color marronós i forma cilíndrica, amb els cigars (anomenats a la comarca amb el castellanisme *puro*). Sentit a Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Vi, Xe, on també pot ser el nom donat a la planta, per metonímia.

⁵³³ A Deltebre, *bova* és la planta amb les fulles, mentre que *mascle* (*de bova*) és la tija que té a la part superior la inflorescència en forma de cilindre compacte de color marronós, cilindre que pot rebre el nom de *borra* o *puro*. Per metonímia, aquesta part tan característica de la planta pot donar nom al conjunt de la planta.

⁵³⁴ La diferència principal és que la canya és més dobla i el senill més prim, segons els informants.

⁵³⁵ Rep aquest nom quan la flor és blanca (tal com han especificat informants d'Aldr, Alf, Be, Có, Pa, RC, Ro, Vi i Xe).

⁵³⁶ O també el castellanisme *negrito*.

⁵³⁷ Variant derivada de *llenega*, amb canvi de sons palatals inicials ([*ʎ*] > [*ɟ*]) i tancament de la vocal palatal semitancada següent.

⁵³⁸ S'hi especifica que hi ha *mocoses blanques* i *mocoses negres*.

Mots comuns a totes les localitats

<i>argilaga</i>	<i>baladre</i>	<i>boix</i>
<i>canya</i>	<i>clavell</i>	<i>cotó</i>
<i>dàlia</i>	<i>fonoll</i>	<i>ginebre</i>
<i>ginesta</i>	<i>gínjol</i>	<i>gladiol</i>
<i>margarita</i>	<i>marialluïsa</i>	<i>mores</i>
<i>romer</i>	<i>rosa</i>	<i>roser</i>
<i>rovelló</i>	<i>safrà</i>	<i>saüc</i>
<i>trévol</i>		

Mots comuns amb variació fonètica

*malva / mauva*⁵³⁹ *sàlvia / sàuvia*⁵⁴⁰

Anàlisi i comentari d'alguns mots

El mot *visc* posseeix més d'un significat, des de "planta de la família de les lorantàcies" (*Viscum album*), que és un paràsit, fins al de substància resinosa d'arbres com el pi. També s'indica que el *visc* s'extrau del grèvol i és una substància apegalosa que s'utilitza per a caçar. Aquesta és la segona accepció que ja recull el DCVB per a aquesta paraula i que hem enregistrat en força localitats. La forma *visc*, general a la comarca, és genuïna del tortosí, del valencià i del balear. També amb el balear es comparteix el mot *frígola*, predominant al centre i sud del Baix Ebre, en contraposició amb *timó*, emprat en les poblacions septentrionals de la comarca i present pràcticament a tot el català occidental. És exclusiva del tortosí la denominació *hedrera*, variant derivada de *hedra*, que és el terme predominant en català occidental, enfront de l'oriental *heura* (Veny 1988).

El terme *aufàbiga* és el majoritari al Baix Ebre per a l'*alfàbrega*. Les localitats més orientals (Amt, Cv, JM, Pe) la pronuncien sense la consonant velar intervocàlica final (*aufàbia*), característica més freqüent en aquesta àrea comarcal.⁵⁴¹ En aquest camp semàntic, l'Ametlla i el Perelló es distancien de la resta de localitats de la comarca en solucions particulars que, a vegades, les acosten als parlars tarragonins (o orientals en general). És el cas de *canyella*, *coscoll*, *falguera*, *fredolic*, *vímet*. Aquest darrer penetra des del català oriental en el territori del català occidental com una falca per aquestes dues localitats del Baix Ebre.⁵⁴² El geosinònim *vimen*, predominant a la comarca, s'estén per la resta de tortosí fins al valencià septentrional, pel sud, i més enllà del lleidatà, pel nord (Veny 2015: 91).

Aquests i altres casos de variació evidencien que el Baix Ebre és una comarca amb presència d'isoglosses que delimiten trets valencians de trets nord-occidentals (o, fins i tot, orientals):⁵⁴³ *canella / canyella*. Quant a *romiguera*, es tracta d'un terme localitzat en el tortosí i en el valencià septentrional (la variant *rominguera* està més estesa pel Montsià, com s'ha especificat més amunt, en nota al peu); el seu geosinònim *esbarzer* (i variants) es troba estès per àmplies àrees del Principat i també pel centre i sud del valencià.⁵⁴⁴

⁵³⁹ Vegeu l'apartat 1.3.2.2.

⁵⁴⁰ Vegeu l'apartat 1.3.2.2.

⁵⁴¹ Vegeu l'apartat 1.3.6.2.

⁵⁴² També és present en poblacions de l'àrea pallaresa i ribagorçana.

⁵⁴³ El primer mot és emprat del tortosí en avall (en tot o en part del valencià); el segon, emprat en tot o en part del nord-occidental o de l'oriental.

⁵⁴⁴ Vegeu l'ALDC: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/11/Mapa-1093.pdf>> [en línia].

En canvi, la comarca resta inclosa en el dialecte nord-occidental per l'ús majoritari dels mots *maduixa* i *maduixera* (enfront de *fresa* i *fresera*, predominants del sud del tortosí en avall) i de *roella* (enfront de la variant amb manteniment de l'alveolar sonora, *rosella*, present a tot el País Valencià i en gran part del dialecte central).

Hi ha algunes localitats que se singularitzen de la resta de la comarca per l'ús de termes particulars:

- Paüls, on diuen *bruneta* (*fredolic*), *ginegall* (*llenega*), *bolet de bou* (*molleríc*), *gossets* (*ortiga*), *borriol* (*poniol*), *falangista* (*rosella*), *sadoritja* (*sajolida*);

- el Perelló, amb mots com *negret* (*fredolic*), *haura* (*hedra*), *petaculer*⁵⁴⁵ (*roser silvestre*);

- Deltebre (Cv i JM), on s'usen denominacions com *herba de la sort* (*visc*), *mascle de la bova*, *enrimadora* (*hedra*).

Es vol cridar l'atenció, d'altra banda, sobre alguna designació que evidencia l'expressivitat de la llengua i, en definitiva, dels parlants. Hi ha noms que s'ajusten a la finalitat principal a la qual està destinada la planta, com el d'*herba d'olives*, denominació majoritària –i normativa– al Baix Ebre per a la *sajolida* (*Satureja hortensis*). N'hi ha que naixen fruit de l'experiència a través d'algun dels sentits, com la vista (*moreneta*, *negret*, *bruneta*, per al *fredolic*) o el tacte (*pegalosa*, *mocosa*, per a la *llenega*). En tenim de metafòrics amb indicació de la zona on creixen (*cucs de riu*, per a la *boga*). De reminiscències polítiques són els *falangistes* (un dels noms de la *rosella* a Paüls), per l'analogia del color de la flor amb el color de la boina típica de la indumentària d'aquest grup feixista. L'expressivitat queda palesa, igualment, en les dites i facècies que s'han enregistrat espontàniament: “Ortiga de matxo, si em piques te mato” (a Cs i JM, entre d'altres).

Respecte als bolets, el nom de *rovellons*, a part d'indicar aquest tipus concret de bolets del gènere *Lactarius*, també funciona com a terme genèric d'aquests individus. Aquest ús més ampli del mot és propi del tortosí. Majoritàriament, de l'activitat d'anar a cercar bolets se'n diu, a la comarca, *anar a fer rovellons*. El PALDC, 5 (Veny 2015: 196), localitza a Roquetes la designació *rovellons verds*, que atribuïm a un error per similitud fonètica: es tracta de rovellons *vers* (de *ver*, amb [é], que significa ‘de classe bona, comestible’; no pas de color *verd*), tal com s'ha recollit (a Aldr, Alf, Be, Bí, Lli, Re, Ti i To). En la versió web, l'error ja ha estat esmenat.

Les denominacions de *mataparents* (majoritària) i *molleríc* al·ludeixen al grup de bolets de l'ordre boletals i del gènere *Suillus*, caracteritzats per la seua textura esponjosa. En canvi, *bolet de bestiar* o *bolet de bou*, que s'ha recollit per al mateix bolet, són probablement individus de l'ordre agaricals i espècie *Tricholoma batschii*. (Arrufat *et al.* 2012: 173, 243). En la imatge que acompanya l'enquesta, la semblança entre els dos és raonable. En localitats costaneres, com es pot comprovar, no s'ha pogut registrar el nom de diversos bolets, ja que es tracta d'una realitat que no és present en el seu terme i que, per tant, hi és desconeguda (almenys per als informants que s'ha enquestat).

S'han replegat castellanismes com *amapola*, *cardo*, *enredadera*, *hiedra*, *muérdago*, *musgo*, *sarsa*. Alguns apareixen amb més o menys assiduïtat, especialment en les zones on la planta en qüestió no existeix o no hi és abundant, per la qual cosa s'assumeix el nom castellà après en una determinada època a l'escola, en llibres o a la

⁵⁴⁵ El PALDC, 5 (2015: 188), localitza a l'Ametlla la variant *petaculs*, mot amb evident parentiu amb el que s'ha recollit a la població veïna del Perelló. Nosaltres, però, per a l'Ametlla hem enregistrat *roser bord*.

televisió.⁵⁴⁶ En molts casos, el castellà ha foragitat la forma tradicional, com en el cas d'*amapola*, que un informant de Lligallo del Gànguïl respon com a forma actual, tot reconeixent que “los vells dien *ruella*”. En altres casos, no s’ha recollit cap nom per a la planta en qüestió perquè no hi és coneguda al terme (especialment plantes i arbusts de garriga, que no existeixen al Delta, com el *cepell*, l'*esparrallat*, la *gavarrera* o el *grèvol*).

4.1.3.3. Fruïtes

<i>arboç</i>	<i>alborcer</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Có, Cv, JM, Re; <i>asborcer</i> : Alf, Bí, Cs, Lli, RC, Ro, To, Vi; <i>arborcer</i> : To, Xe; <i>arboç</i> : Pe; <i>cirer bord</i> : Alf; <i>cirerer de pastor</i> : Be, Aldr, Je, Xe; <i>cirer de pastor</i> : Pa, Ti (mapa 219/3)
<i>cireres d’arboç</i>	<i>alborços</i> : Alda, Amt, Amp, JM, Re, Ro; <i>asborços</i> : Cs, Lli, To; <i>arborços</i> : RC, To, Xe; <i>arboços</i> : Pe; <i>cirer(et)es de pastor</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, Pa, Ti, Vi, Xe; <i>pa de rabosa</i> : JM; <i>pa de pastor</i> : Cv, JM (mapa 220/3)
<i>nesprer</i>	<i>nesprera</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>nesprer</i> : Amp, Be, Je, Pa, Pe, To (mapa 221/3)
<i>nespró</i>	<i>nespró</i> : a totes les localitats, tret de Lli; <i>nispró</i> : Aldr, JM, Lli; <i>nespro</i> : Amt (mapa 222/3)
<i>nesproner</i>	<i>nesproner</i> : a totes les localitats, tret de Lli; <i>nisproner</i> : JM, Lli; <i>nesprer</i> : Amt (mapa 223/3)
<i>síndria</i>	<i>meló de moro</i> : a totes les localitats, tret de l’Amt, Be, Pe; <i>séndria</i> : Amt, Pe; <i>síndria</i> : Be, Pa, Xe (mapa 224/3)
<i>sindriera</i>	<i>melonera</i> : a totes les poblacions, tret de l’Amt, Be i Pe; <i>sendriera</i> : Amt, Pe; <i>sindriera</i> : Be (mapa 225/3)
<i>tallada</i>	<i>tallada</i> : a totes les poblacions, tret de l’Amt, Pe; <i>tall</i> : Amt, Pe, Vi (mapa 226/3)
<i>llavors (síndria)</i> <i>figuera de pala</i>	<i>llavors</i> : a totes les poblacions; <i>pinyols</i> : Amt, To (mapa 227/3) <i>xumbera</i> : Alda, Aldr, Be, Pe, Vi, Xe; <i>figuera xumba</i> : Alf, Pa, RC, Ti; <i>figuera de pala</i> : Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro, To; <i>figuera de moro</i> : Cs, Ro (mapa 228/3)
<i>figues de pala</i>	<i>figues de pala</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>figues xumbes</i> : Aldr, Alf, Be, Có, Pa, Pe, Ti, To, Vi, Xe; <i>figues de moro</i> : Alf, Cs, Ro (mapa 229/3)
<i>albercoc</i>	<i>abercoc</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, To, Vi; <i>aubercoc</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Xe (mapa 230/3)
<i>albercoquer</i>	<i>abercoquer</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, To, Vi; <i>aubercocquer</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Xe (mapa 231/3)
<i>borra (de la pell)</i>	<i>borra</i> : a totes les poblacions, tret de Pe i Ti; <i>borró</i> : Pe, Ti (mapa 232/3)

⁵⁴⁶ En aquest camp semàntic, es poden observar més castellanismes en localitats del Delta, per les raons exposades.

<i>galló</i>	<i>gall</i> : Alda, Aldr, Amt, Có, Cv, Je, JM, Pe, Ro, Xe; <i>gallo</i> : Alf, Amp, Be, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi; <i>gallet</i> : Alf, Amp, Cs, Có, JM, Re, Ti, To, Xe (mapa 233/3)
<i>llimoner</i>	<i>llimera</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt, Be, Pe; <i>llimer</i> : Be, Pa, Pe; <i>llimoner</i> : Amt, Pe (mapa 234/3)
<i>maçanera</i>	<i>maçanera</i> : a totes les localitats, tret de l'Amp i Cs; <i>maçaner</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Pa, Pe (mapa 235/3)
<i>perera</i>	<i>perera</i> : a totes les localitats; <i>perer</i> : Amt, Amp (mapa 236/3)
<i>caqui</i>	<i>palossanto</i> : arreu; <i>caqui</i> : JM, ⁵⁴⁷ Vi (mapa 237/3)
<i>caquier</i>	<i>palossanto</i> : Alda, Aldr, Be, Cv, Pa, Pe, Ti, To, Vi; <i>palossanter</i> : Alda, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Xe; <i>abre de palossanto</i> : Amp, Ro; <i>palossantero</i> : JM (mapa 238/3)

Mots comuns a totes les localitats

<i>canyís</i>	<i>cirera</i>	<i>cirerer</i>
<i>codony</i>	<i>codonyer</i>	<i>figa</i>
<i>figa seca</i>	<i>figuera</i>	<i>llima</i> ⁵⁴⁸
<i>maçana</i>	<i>mangrana</i>	<i>mangraner</i>
<i>meló</i> ⁵⁴⁹	<i>melonera</i>	<i>nespra</i>
<i>pera</i>	<i>pinjol</i>	<i>préssec</i>
<i>presseguer</i>	<i>primerenc</i>	<i>pruna</i>
<i>prunera</i>	<i>serva</i>	<i>servera</i>
<i>suc</i>	<i>tardà</i>	<i>taronja</i> ⁵⁵⁰
<i>taronger</i>		

Mots comuns amb variació fonètica

<i>mandarina</i> / <i>manderina</i>	<i>mandariner</i> / <i>manderiner</i> ⁵⁵¹
<i>madur</i> ⁵⁵²	

Anàlisi i comentari d'alguns mots

De la fruita es pot dir, en termes generals, que està verda o madura. Al Baix Ebre i àrees properes existeix, a més a més, un terme que es refereix a la fruita que està molt (o massa) madura: *cóquera*.⁵⁵³ S'aplica, sobretot, a les figues, però no exclusivament. És un terme inclòs al VCT i al DCVB (el DNV també el recull).

Un altre mot particular és *paracota*, que és una menja a partir de figues, que es frigen amb farina, ou i llet. És un terme de les poblacions del Delta i dels voltants i té l'origen en les ballades de jota que es feien –i es fan– per festes i altres celebracions. Quan la jota parava, era el moment de fer un mosset. El terme naix de l'aglutinació de l'expressió “para jota” i de l'adaptació del so de *jota* castellana (velar fricatiu) a la

⁵⁴⁷ Localitat on es distingeix el *palossanto* (més allargat, paregut al codony) del *caqui* (més gros). També hi recollim el mot *persimon*, que n'és una varietat.

⁵⁴⁸ És el nom que rep la *llimona* a tot el Baix Ebre. Vegeu-ne l'anàlisi en el paràgraf de més avall.

⁵⁴⁹ Amb diferents denominacions complementàries o referides a varietats: *de tot l'any*, *cristià*, *tendral*, *de pell de sapo*.

⁵⁵⁰ S'han recollit les variants *taronja* (JM) i *taronger* (Cs).

⁵⁵¹ Les variants *manderina* i *manderiner*, a l'Amt, Lli i Pe. A JM els dos resultats (vegeu 1.2.1.6).

⁵⁵² Vegeu 1.3.2.5, on es consignen les localitats que articulen la ròtica final i les que l'emmudeixen (mapa 1130/17).

⁵⁵³ Recollim la següent dita de Tortosa: “Coqueretes, maduretes i a la vora del camí, pinyolenques segures”.

fonètica catalana (velar oclusiu). Avui hi ha un grup de dansa tradicional que porta aquest nom.

En aquest camp semàntic, l'Ametlla de Mar, Benifallet i el Perelló (Paüls en menor mesura) se singularitzen de la resta de la comarca en l'ús d'alguns geosinònims com *llimoner* o *llimer*, *síndria*, *sindriera* (amb les variants *séndria* i *sendriera* a l'Ametlla i el Perelló)⁵⁵⁴ i *tall*, en comptes dels respectius majoritaris a la comarca *llimera*, *meló de moro* i *tallada*. S'acosten, d'aquesta manera, a la majoria de parlars veïns del nord, tant de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre com del Priorat i el Baix Camp, i s'allunyen del valencià.

En diverses localitats, com s'ha vist, el fruit de l'arboç rep el nom de *cirera de pastor* o *cirereta de pastor*. Si ens ajustem a ciència, però, les *cireretes de pastor* són el fruit de l'arç blanc (*Crataegus monogyna*),⁵⁵⁵ i no pas el fruit de l'arboç (*Arbutus unedo*), tot i que el DIEC ja recull el sintagma *cirera de pastor* com a sinònim de *cirera d'arboç*. Que del fruit de l'*Arbutus unedo* se'n diu efectivament *cirera de pastor* en alguns llocs ho prova un fet que un informant de Benifallet experimentà en primera persona: "això són cireres de pastor; me càgon l'hòstic, una borratxera me van fer agarrar un dia!". I és que es tracta d'un fruit amb una grau d'alcohol que en fa recomanable una ingesta molt moderada.⁵⁵⁶ En relació estrictament amb la variació lingüística geogràfica, es remarca que el Baix Ebre torna a ser el límit en l'ús de dos dels geosinònims que s'han fet constar: *alborç* (i variants), que serà majoritari d'aquí en avall (valencià), i *cirera* (o *cirereta*) de *pastor*, que ja és la designació predominant en el nord-occidental i àmplies àrees del sud del central o sud-oriental. Es destaca, a banda, la singularitat del sintagma *pa de pastor*, propi de Deltebre, referit al mateix fruit.

Una altra possible confusió es pot produir en el nom del fruïter *nesprer*, que tant es pot referir al *Mespilus germanica* (*nespler* o *nesprer*, al DIEC) com a l'*Eriobotrya japonica* (*nesprer del Japó* o *nesprer*, al DIEC). Al Baix Ebre, la major part de localitats distingeixen els dos arbres clarament, gràcies a una denominació més transparent: el *nespró* és el fruit del *nesproner* (*Eriobotrya japonica*), mentre que la *nespra* és el fruit de la *nesprera* (*Mespilus germanica*). Cal tindre en compte, però, que l'origen del primer terme (*nespró*) deriva de la denominació *nesproner* per a l'arbre, formada al seu torn sobre el nom del fruit *nespro*, nom que prové del castellà *níspero*. Així es desprèn de la investigació de Veny (2001: 29-55), el qual ressegueix amb exhaustivitat les diverses denominacions que reben aquests dos fruits i els seus respectius arbres.

El nom recollit per al fruit del *llimoner* (*Citrus limonum*) és *llima* arreu –de manera que coincideix amb el nom del fruit de la *llimera* (*Citrus aurantiifolia*).⁵⁵⁷ Aquest mot, *llima*, és majoritari en valencià (tret de l'extrem meridional)⁵⁵⁸ i, depassant el Baix Ebre cap al nord, s'endinsa en les localitats limítrofes de les comarques veïnes, la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 214) i la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 341). Tant *llima* com *llimera* són paraules que figuren al DIEC per a referir-se al *Citrus limonum*.

Maçana és un terme general al Baix Ebre, és propi de l'àrea central i septentrional del tortosí. En canvi, el mot *abercoc* predomina al centre i sud comarcal i és present en altres zones del sud del tortosí i valencià,⁵⁵⁹ mentre que la variant

⁵⁵⁴ Variants amb /e/ generals al Priorat (Llamas 2018: 312).

⁵⁵⁵ Que, d'altra banda, no apareix a l'enquesta que hem passat, però que hem recollit a Tivenys amb el nom d'*espinal*.

⁵⁵⁶ El qualificatiu del nom científic ja adverteix en aquest sentit: *unedo*, de *unus* + *edo*, és a dir, que només se n'ha de menjar un.

⁵⁵⁷ Es produeix, doncs, una confluència de significats en el mateix significat.

⁵⁵⁸ PALDC, 5 (Veny 2015: 241).

⁵⁵⁹ Beltran i Segura (2017: 271).

aubercoc arranca de les poblacions septentrionals del Baix Ebre i s'estén cap al nord, pels subdialectes veïns del lleidatà i del tarragoní, generant així una altra isoglossa que passa per l'interior de la comarca d'anàlisi i que n'accentua el caràcter de comarca de transició entre el nord-occidental i el valencià.

Els castellanismes no admesos més freqüents són *palossanto*, *figa xumba* i *gallo*, per bé que l'últim és, segons Veny (2015: 242) en el PALDC (5), una variant aragonesitzant.

4.1.3.4. Arbres

<i>atzavara</i>	<i>agzavara</i> : Alda, Aldr, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro; <i>atzavara</i> : Alda, Aldr, RC, To, Vi; <i>atjavara</i> : Amp, To; <i>argevara</i> : Amt; <i>pitara</i> : Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Pa, Pe, Ti, Xe (mapa 239/3)
<i>margalló</i>	<i>bargalló</i> : Alda, Aldr, Amt, Je, JM, Pe, Ro, To, Xe; <i>margalló</i> : Aldr, Cv, RC, To; <i>palmera</i> / <i>paumera</i> : Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>paumissó</i> : Bí (mapa 240/3)
<i>garrofi</i> <i>nou</i> <i>noguera</i>	<i>garrofi</i> : a totes les localitats; <i>garrofina</i> : ⁵⁶⁰ Alda, To (mapa 241/3) <i>anou</i> : a totes les localitats; <i>nou</i> : Pe, Ro, Ti (mapa 242/3) <i>anoer</i> : Alda, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>anover</i> : Alda, Amp, Cv, JM, Lli; <i>anouer</i> : Amt, Be, Bí, Re, To, Vi; <i>anoguer</i> : Aldr, Alf, Amt, Pa (mapa 243/3)
<i>closca</i> (de la nou)	<i>crosta</i> : a totes les localitats; <i>croscas</i> : Amp; <i>closca</i> : To (mapa 244/3)
(<i>avellana</i>) <i>buida</i>	<i>fallada</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt; <i>follada</i> : Amt; <i>buida</i> : Lli (mapa 245/3)
<i>pollís</i> ⁵⁶¹	<i>bordís</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cv, JM, Lli, Re, ⁵⁶² Ti; <i>bord</i> : Amt, Amp, Pe, Xe; <i>pollís</i> : Aldr, Alf, Cs, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>poll</i> : Xe; <i>nou</i> : JM, Pe (mapa 246/3)
<i>batre ametles</i> ⁵⁶³	<i>barroscar</i> : Alda, Aldr, Be, Bí, Có, Cv, RC, Re, To, Vi; <i>fer (caure) ametles</i> : Alda, Amp, Be, Je, JM, Pa, RC, Ro, Ti, To; <i>escarrar</i> : Aldr, Alf, Amt, Cs, JM, Lli, Pa, Pe, Xe; <i>plegar ametles</i> : Lli (mapa 247/3)
<i>pelar (ametles)</i> <i>avet</i>	<i>pelar</i> : a totes les localitats; <i>esclofar</i> : Cv (mapa 248/3) <i>avet</i> : a totes les localitats; <i>aveto</i> : Alf, Be, Có, Cv, RC, Ro (mapa 249/3)
<i>savina</i>	<i>savina</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>sevina</i> : Be, Bí, Pa, Pe, Re, Ti; <i>sivina</i> : Xe (mapa 250/3)

⁵⁶⁰ La *garrofina* és, per ser precisos, la flor de la garrofa. És admès, però, com a sinònim de *garrofi*, que és la llavor de la garrofa.

⁵⁶¹ Brot tendre que naix de la soca de l'arbre.

⁵⁶² L'informant puntualitza que els *pollissos*, que naixen de la soca, poden ser bords o vers; si són bords se'ls anomena *bordissos*. És un matis semàntic pertinent. Es fan constar als Reguers, doncs, les dues denominacions.

⁵⁶³ En moltes poblacions, fer caure les garrofes de l'arbre és *barroscar*, fer caure les olives de l'arbre és *escarrar*, però la mateixa acció amb les ametles no rep cap nom específic, a causa que es tracta d'un cultiu més recent i menys estès. D'aquí, la diversitat de designacions.

<i>xiprer</i>	<i>ciprés</i> : Alda, Alf, Bí, Có, Je, Re, Ro, Ti, Vi, Xe; <i>ciprer</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>xiprer</i> : Amt, Pe (mapa 251/3)
<i>boles</i> (del xiprer)	<i>boles</i> : Alf, Amt, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>boletes</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, JM, Ti, Pa; <i>pilotes</i> : Be (mapa 252/3)
<i>pi blanc</i>	<i>pi (blanc)</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>sapí</i> : Pa; <i>sepí</i> : Alf, RC, Re, Ti ⁵⁶⁴ (mapa 253/3)
<i>pinassa</i>	<i>fullerasca</i> : Alda, Amt, Be, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ro, To; <i>pinassa</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Je, JM, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>fulles (de pi)</i> : Cs, Re; <i>brossa (de pi)</i> : Cs, Pa, RC (mapa 254/3)
<i>resina</i>	<i>resina</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>regina</i> : Amp; <i>renyina</i> : Xe; <i>raïna</i> : Pe; <i>reïna</i> : Bí, Pa; <i>rina</i> : Bí; <i>pega</i> : Amt, Je, JM, To, Xe; <i>visc</i> : ⁵⁶⁵ Alda; <i>trementina</i> : Re (mapa 255/3)
<i>lledó</i>	<i>lladó</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>lledó</i> : Amt, Be, Cv; <i>llidó</i> : Aldr, Alf, Amt, Pe, Xe (mapa 256/3)
<i>lledoner</i>	<i>lladoner</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>llidoner</i> : Aldr, Alf, Amt, JM, Pe, Xe; <i>lledoner</i> : Amt, Be, Cv, To (mapa 257/3)
<i>desmai</i>	<i>desmai</i> : ⁵⁶⁶ a totes les localitats; <i>sauce</i> : Aldr; <i>salze</i> : Vi (mapa 258/3)
<i>roure</i>	<i>r[o]ure</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>r[ɔ]ure</i> : Amt, Amp, Je, Pe, Re, Ti, To; <i>roble</i> : Bí, Cs, Có; <i>robre</i> : Ro (mapa 259/3)
<i>alzina</i>	<i>carrasca</i> : a totes les localitats; <i>belloter(a)</i> : Alda, Có, Cv, Je; <i>alzina</i> : Bí, Pe, RC, To (mapa 260/3)
<i>bellota</i>	<i>bellota</i> : a totes les localitats; <i>abellota</i> : Amp, Lli, To; <i>aglà</i> : Amt (mapa 261/3)

Mots comuns a totes les localitats

<i>aube</i>	<i>avellana</i>	<i>avellaner</i>
<i>bosc</i>	<i>castanya</i>	<i>castanyer</i>
<i>empeltar</i>	<i>faig</i>	<i>garrofa</i>
<i>garrofer</i>	<i>llorer</i>	<i>pinar</i>
<i>pinya</i>	<i>pinjons</i>	<i>puntal</i>
<i>xop</i>		

Mots comuns amb variació fonètica

<i>ametla, ametler</i> ⁵⁶⁷	<i>palmera / paumera</i> ⁵⁶⁸
---------------------------------------	---

⁵⁶⁴ A Tivenys es recull amb l'expressió *pi sepí*.

⁵⁶⁵ Evidentment, amb el sentit de matèria apegalosa, sentit que s'ha estès de la planta originària a altres tipus de substàncies amb aquesta propietat, com la resina del pi.

⁵⁶⁶ S'ha recollit la forma plural *desma[jɔ]s* a Deltebre (Cv i JM).

⁵⁶⁷ Vegeu l'apartat del consonantisme 1.3.2.4, sobre la pronúncia simple o geminada del grup T'L dels mots *ametla* i *ametler* (mapa 1127/17).

⁵⁶⁸ En aquest cas, el mot fa referència a la palmera de Canàries (*Phoenix canariensis*) o a la de dàtils (*Phoenix dactylifera*).

Anàlisi i comentari d'alguns mots

La palmera autòctona del país, el *bargalló*, és anomenada simplement *paumera* en moltes localitats, com s'ha vist. A l'Ampolla, Benifallet i Tivenys, el fruit que fa aquest vegetal sí que és anomenat *bargalló*. El fruit també rep altres noms: *pa de rabosa* (Aldr, Alf, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi), *panses de rabosa* (Xe), *palmissó* o *paumissó* (Amt, Bí, Pe, Xe), *dàtil* (Pa). A Tivenys es recull el nom de *violes*, que són els rams que surten abans d'aparèixer el fruit. L'informant comenta que és tendre i és molt bo. El terme *viola* el documenta el DCVB a les Illes com a “fillola del margalló”. El Grup de Recerca Científica Terres de l'Ebre, a l'obra *Plantes del Port* (2008, I: 144), també el fa constar i coincideix amb el comentari del nostre informant.

La planta de nom científic *Agave americana* rep el nom de *pitèra* a les poblacions del nord de la comarca, en continuïtat amb els pobles veïns de la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 342) i de la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 215), on apareix també amb altres variants (*pita*, *pitra*, *pitèra*). El DCVB i el DECat localitzen aquesta denominació a Blanes i al País Valencià. Seria, doncs, una paraula valenciana i tortosina, on troba el seu límit d'ús septentrional. A la resta s'han registrat variants fonètiques del mot més general *atzavara*.

Carrasca és la denominació majoritària recollida per al *Quercus ilex* i funciona com a geosinònim d'*alzina*. Amb tot, hi ha informants que distingeixen una de l'altra (Bí, Pe, RC, To). De fet, el Grup de Recerca Científica Terres de l'Ebre (2008, I: 217), constata aquesta confusió reconeixent que “no sempre és fàcil separar carrasques d'alzines, sovint és una situació tan complexa com determinar el sexe dels àngels, i encara més a les nostres comarques on abunden especialment els híbrids”.⁵⁶⁹ Pel que fa al repartiment de variants a nivell del domini lingüístic, el mot *carrasca* predomina en valencià i en tot el tortosí, on troba, per l'est (a l'Ametlla), el seu límit d'ús (PALDC, 5, Veny 2015: 258). El terme *belloter(a)*, també recollit a la comarca de manera minoritària, el retrobem en àrees del valencià central i meridional i en eivissenc.

Cal destacar també la presència del mot *sapí* (i variant *sepí*), que designa el *Pinus halepensis* (pi blanc) en algunes localitats de l'interior del Baix Ebre. Coromines (DECat, VII: 668) el creu una forma derivada de *sap* (“bronsa, bruc femella”), del qual provindria el *cepell*, amb el qual, però, no té res a veure. En certifica l'ús a la serra de Cardó, com a mena de pins ben diferents del pins negrals i del pins vers.

Per al nom del *lledoner*, la variant *lladoner* és la majoritària al Baix Ebre, com ho és també en el dialecte nord-occidental (PALDC, 5, Veny 2015: 40). La forma amb tancament de la vocal pretònica inicial, *llidoner*, que també hi és força present, és la predominant en valencià i a la Franja. Com es comprovarà pel que fa a la vocal pretònica, el nom que se li dona en un poble al fruit (*lladó*, *lledó*, *llidó*) no sempre coincideix amb la variant corresponent donada a l'arbre.

Mestre i Noé ja consigna el terme *barroscar* en el seu VCT a principis del segle passat (*barruscar*). La pronúncia que s'ha enregistrat arreu és amb vocal semitancada *barr[o]scar*. Es tracta d'un mot exclusiu d'aquesta àrea central del tortosí i és un derivat de *barra*, com a eina per a fer caure els fruits. A Gimeno (1997: 386) es constata aquesta presència del mot, que queda restringida al Baix Ebre i Montsià i, segons les seues dades, amb la vocal velar tancada: *barruscar ametles*.

Alguns castellanismes recollits són *aveto*, *ciprés*, *roble* i *sauce*, més estesos els dos primers.

⁵⁶⁹ La distinció científica l'estableix la subespècie: *ballota*, la de la carrasca; *ilex*, la de l'alzina. El DIEC, que admet *carrasca*, reproduceix aquesta distinció.

4.1.4. Animals domèstics

<i>cadell</i> (de gos)	<i>cadell(et)</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Pe, Re, Ti, Vi, Xe; <i>gosset</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To; <i>catxap</i> : Bí, JM; <i>catxorret</i> : Alda, Alf, Có, Ro (mapa 262/4)
<i>(gossa) moguda</i>	<i>(anar) moguda</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>anar de mascle</i> : Alda; <i>anar de gos</i> : Xe; <i>estar en cel(o)</i> : Amt, Amp, Je, To, Vi, Xe (mapa 263/4)
<i>atiar un gos</i>	<i>burxar</i> : Alda; <i>arengar</i> : Aldr, Bí; <i>ussar</i> : Amt, Pe; <i>ossar</i> : Cv; <i>aüssar</i> : Pe; <i>bussar</i> : Be; <i>ambornar</i> : Amp, Cs, Có, JM, Lli, To, Xe; <i>arissar</i> : Pa; <i>excitar</i> : Je, Ti; <i>arrear</i> : RC, Ro, Vi; <i>atxutxar</i> : Amt, Vi; <i>marejar</i> : Re; <i>fer (en)rabiar</i> : Alda, Alf; <i>fer saltar</i> : To; <i>fer moure</i> : Pa (mapa 264/4)
<i>ànec</i>	<i>mut</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, RC, Vi, Xe; <i>collverd</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, ⁵⁷⁰ JM, Lli, Pe, Ro, Ti, To; <i>pato</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 265/4)
<i>ànega</i>	<i>muda</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, RC, Vi, Xe; <i>àdena</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ro, Ti, To; <i>pata</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 266/4)
<i>aneguet</i>	<i>mudet</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Vi; <i>adeneta</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli; <i>patet</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 267/4)
<i>bec</i>	<i>bec</i> : a totes les localitats; <i>pic(o)</i> : Alda, Cs, Je, Xe (mapa 268/4)
<i>pap</i>	<i>pap</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ti, To, Xe; <i>papada</i> : Bí, Cs, Je, Pa, Ro, Vi (mapa 269/4)
<i>pedrer</i>	<i>pere</i> : Alda, Aldr, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>peret</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Pa, Ti, Xe; <i>perer</i> : Amt, Pe (mapa 270/4)
<i>esperó</i> (del gall)	<i>espoló</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, RC, Ro, Vi, Xe; <i>esperó</i> : Be, Pe, Re, Ti, To; <i>esporró</i> : Ro; <i>garra</i> : To; <i>ungla</i> : Alda, Cs, Lli; <i>ungló</i> : Amt, Amp, Lli, Pe (mapa 271/4)
<i>arracades</i> ⁵⁷¹ (gall)	<i>arracades</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>racades</i> : Amt, Cs, Có, Cv, Lli, Ti; <i>recades</i> : Be, JM (mapa 272/4)
<i>plomes</i>	<i>plomes</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pa, Ti; <i>plumes</i> : Alf, Amt, Be, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe (mapa 273/4)
<i>galliner</i>	<i>corral</i> : Alda, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Pe, RC, Ro, Ti, Vi; <i>gallinar</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ti, To, Xe; <i>galliner</i> : Aldr, Alf, Amt, Bí, Có, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Vi (mapa 274/4)
<i>joquer</i>	<i>ajocador</i> : Alda, Amp, Cs, Cv, Je, Lli, Pa, Re, Vi; <i>joquer</i> : Amt, Bí, Có, Cv, JM, RC, Ro, Ti, To; <i>pal de galliner</i> : Aldr, Pe; <i>pal de joquer</i> : Alf; <i>pal d'ajocar-se</i> : Pe; <i>barres</i> : Lli, To; <i>barra gallinera</i> : Cv; <i>pal</i> : Xe; <i>gallinar</i> : Be (mapa 275/4)

⁵⁷⁰ També amb la variant *c[u]llverd*.

⁵⁷¹ “Apèndix de pell que tenen a la part anterior del coll, formant parell amb un altre, les cabres, certes races de porc, etc.” (DIEC).

<i>rovell</i>	<i>rovell</i> : a totes les localitats; <i>iema</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Ro (mapa 276/4)
<i>clara</i>	<i>clara</i> : a totes les localitats; <i>blanc</i> : Amp, JM, Ti (mapa 277/4)
<i>closca</i> (de l'ou)	<i>crosta</i> : ⁵⁷² a totes les localitats, tret de Xe; <i>clasca</i> : Xe; <i>crasca</i> : Re, Xe (mapa 278/4)
<i>ponedor</i>	<i>ponedor</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>ponedora</i> : Be; <i>ponedores</i> : Cs, Lli, Pe (mapa 279/4)
<i>ou covat</i>	<i>ou d'aigua</i> : Alda, Aldr, ⁵⁷³ Alf, Amp, Cs, Có, Cv, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>ou sem</i> : To; <i>ou prudent</i> : Amt, Cs, JM, Ro, Vi; <i>ou clar</i> : Pe; <i>ou hurtat</i> : Ti; <i>ou pollat</i> : Be, Lli, Pa, Re; <i>ou fallat</i> : Bí, Je (mapa 280/4)
<i>lloca</i>	<i>lloca</i> : a totes les localitats; <i>moruna</i> : ⁵⁷⁴ Pe (mapa 281/4)
<i>titot</i>	<i>tito</i> : a totes les localitats; <i>titot</i> : Alda, RC; <i>pavo</i> : Alda, Alf, Amp, Je, Pa, Ti, To (mapa 282/4)
<i>titota</i>	<i>tita</i> : a totes les localitats; <i>pava</i> : Alf, Amp, Je, To (mapa 283/4)
<i>pintada</i>	<i>pintada</i> : a totes les localitats; <i>guinea</i> : ⁵⁷⁵ Cv (mapa 284/4)
<i>aviram</i>	<i>aviram</i> : Amt, Be, JM, Pe, RC, Xe; <i>viram</i> : Ti; <i>animals</i> : Aldr, JM, Lli, Re, Ro, To, Vi; <i>animals de ploma</i> : Alda, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa; <i>animals de corral</i> : Alf; <i>animals de casa</i> : Bí (mapa 285/4)
<i>catxap</i>	<i>conillet</i> : ⁵⁷⁶ a totes les localitats; <i>catxap(et)</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe (286/4)
<i>llebrot</i>	<i>llebra</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>llebrot</i> : Aldr, Alf, Re, Xe; <i>matacà</i> : RC, Ro; <i>mascle de llebra</i> : Xe (mapa 287/4)
<i>jaç</i> (de la llebre)	<i>jaç</i> : a totes les localitats; <i>llaç</i> : JM; <i>(lo) jaure</i> : Cv (mapa 288/4)
<i>cau</i>	<i>cau</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>llodriguera</i> : Alda, Alf, Vi; <i>lledriguera</i> : Xe; <i>lludriera</i> : ⁵⁷⁷ Ti; <i>droguillera</i> : Pe; <i>draguillera</i> : Be; <i>conillera</i> : Vi; <i>madriguera</i> : Aldr (mapa 289/4)
<i>mallada</i> ⁵⁷⁸	<i>mallada</i> : Alf, Amt, Amp, Pa, Pe; <i>fresa</i> : Alda, Aldr, Be, Bí, Cv, Pa, Ti; <i>fresat</i> : Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, To, Vi; <i>fresada</i> : Xe; <i>fresador</i> : Re (mapa 290/4)
<i>caçador furtiu</i>	<i>furtiu</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cv, Je, Pa, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>matutero</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC; <i>(caçador) d'estranguis</i> : Bí; <i>(caçador) de matuta</i> : Re (mapa 291/4)

⁵⁷² Amb diferent obertura de la *o* (vegeu-ne les variants a 1.1.2: [ó] a Be i Pa).

⁵⁷³ S'hi especifica que un *ou en tel* és el que encara no ha crostat.

⁵⁷⁴ Segons els informants, és una gallina més menuda que serveix per a covar els ous.

⁵⁷⁵ Efectivament, el DCVB defineix la *pintada* com a “gallina de Guinea, ocell de l'espècie *Numida meleagris*”. A la Cava, doncs, aquest plumífer també rep aquest nom per metonímia.

⁵⁷⁶ A la major part de localitats es recullen els dos noms, perquè *catxap* fa referència al conill de camp o muntanya mentre que *conillet* al·ludeix al de casa o granja. Un altre matís recollit és que es diu *conillet* quan acaba de nàixer i té poc temps, mentre que s'empra *catxap* quan ja és més gran.

⁵⁷⁷ Segons un informant de la població, el *cau* és on s'amaga l'animal, mentre que la *lludriera* és on cria. Els dos mots, per tant, hi conviuen perquè al·ludeixen a realitats diferents.

⁵⁷⁸ Aquí té el significat de “lloc on normalment deixen els excrements els conills i les llebres”.

<i>banastell</i>	<i>barastell</i> : Alda, Alf, Lli, Pa, Ti, Xe; <i>barrastell</i> : Re; <i>banastrell</i> : RC; <i>marrastell</i> : Amp; <i>morastell</i> : Pe; <i>canastell</i> : To; <i>gàbia, -eta</i> : Aldr, Amt, Bí, Cs, Cv, JM; <i>calaixó(net)</i> : Be, Có, Lli, Ro; <i>morral</i> : Vi; <i>sac</i> : Je (mapa 292/4)
<i>ensumar</i>	<i>ensumar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>seguir el rastre</i> : Alf, Pa, Pe, Re; <i>rastrear</i> : Bí, Ti, Xe; <i>seguir el flat</i> : Amp, Cs, Cv, Pe; <i>flatejar</i> : JM; <i>buscar</i> : Amt, JM (mapa 293/4)
<i>ruc</i>	<i>burro</i> : Alda, Aldr, Alf, ⁵⁷⁹ Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>ruc</i> : Aldr, Amt, Be, Pa, Pe (mapa 294/4)
<i>somera</i>	<i>burra</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>somera</i> : Aldr, Amt, Be, Pa, Ro (mapa 295/4)
<i>pollí</i>	<i>burret</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>pollí</i> : Alf, Pa, Pe, Xe; <i>ruquet</i> : Amt, Be, Pa, Pe (mapa 296/4)
<i>crinera</i>	<i>crenxa</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Cv, JM, Re, To; <i>franja</i> : Alda, Amp, Có, Je, To, ⁵⁸⁰ Vi; <i>serrell</i> : Amt, Bí, Pe; <i>garseta</i> : Aldr, Bí, Pa, RC, Ro, Xe; <i>gaseta</i> : Pe; <i>bascoll</i> : To; <i>topo</i> : ⁵⁸¹ Cv, JM; <i>cresta</i> : Je, Lli, Ti; <i>melena</i> : Ti; <i>crin</i> : Aldr (mapa 297/4)
<i>coa</i>	<i>coa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>coga</i> : Amt, Pe; <i>cua</i> : Be; <i>rabo</i> : Amp, Cs, Có, Cv, JM (mapa 298/4)
<i>peülla</i>	<i>cascos</i> : a totes les localitats; <i>pessunyes</i> : Aldr, Bí (mapa 299/4)
<i>quadra</i>	<i>quadra</i> : Alda, Amt, Be, Có, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>corral</i> : ⁵⁸² Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, Xe; <i>estable</i> : Pe, Xe (mapa 300/4)
<i>estrijol</i>	<i>estriñjol</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Vi; <i>estrijol</i> : Có, Re, To, Xe; <i>raspall</i> : Aldr, Alf, Bí, Ti; <i>espalmador</i> : Cv; <i>rasqueta</i> : Be; <i>rasqueta</i> : Pa; <i>pinta</i> : Pa (mapa 301/4)
<i>guarniments</i>	<i>aparells</i> : Alda, Alf, Amt, Be, Pa, Xe; <i>trastes</i> : Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, To, Vi, Xe; <i>trasteria</i> : RC, Ro; <i>arnesos</i> : Pe; <i>guarnicions</i> : Bí, Ti; <i>arreos</i> : Aldr, Có, To; <i>arreus</i> : Re; <i>aparato de muntar</i> : Pe (mapa 302/4)
<i>domar</i>	<i>adomar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>domar</i> : Be, Có, Pe, To; <i>domesticar</i> : Alf; <i>adobar</i> : Be (mapa 303/4)
<i>euga</i>	<i>eua</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>egua</i> : Pa; <i>ieua</i> : Alf, Pa, Pe, Ti, To, Vi; <i>iegua</i> : Alda, Be, Ro, To (mapa 304/4)
<i>poltre</i>	<i>cavallet</i> : Alf, Bí, Cv, JM, Pa; <i>pollinet</i> : Cs; <i>potro</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Je, RC, Ro, Ti, Xe; <i>potret</i> : Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Lli, Pe, Re, To, Vi (mapa 305/4)
<i>porc</i>	<i>bacó</i> : Pa, Ti; <i>tocino</i> : ⁵⁸³ a totes les localitats (mapa 306/4)

⁵⁷⁹ Hi sentim, però, l'expressió "vaia rucada que has dit!".

⁵⁸⁰ Amb la precisió que la *franja* és la part de cabell de davant, que cau sobre els ulls (Je, To), mentre que el *bascoll* (variant de *bescoll*) és el cabell de darrere, entre les orelles i el llom.

⁵⁸¹ Cabell de la part del davant de l'animal.

⁵⁸² Al mateix poble poden coincidir les denominacions de *quadra* i *corral*. Al corral s'hi està un animal (el matxo, habitualment) mentre que la quadra serveix d'estada a més d'un quadrúpede.

<i>soll</i>	<i>corral</i> : a totes les localitats; <i>soll</i> : Amt; <i>tocinera</i> : Xe; <i>tocinar</i> : Cv (mapa 307/4)
<i>rebolcar-se</i>	<i>rebolcar-se</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>refregar-se</i> : Amp, Pa, Vi, To; <i>gitar-se</i> : Pe; <i>remoure's</i> : Bí (mapa 308/4)
<i>truja</i>	<i>truja</i> : Aldr; <i>verra</i> : Pe, Be, Re; <i>bacona</i> : Pa, Ti; <i>tocina</i> : a totes les localitats, tret de Pe (mapa 309/4)
<i>porcells</i>	<i>porcellets</i> : Alda, Pe; <i>porcellada</i> : Alda, Amt, Amp, Có, Cv; <i>baconets</i> : Ti; <i>baconada</i> : Pa; <i>lletigada</i> : Aldr, Ti, To, Xe; ⁵⁸⁴ <i>mamellons</i> : Alf, Be, Bí, RC, Re, Ro, Xe; <i>garrins</i> : Bí, Pe; <i>tocinets</i> : Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Ti, To, Vi, Xe (mapa 310/4)
<i>parir</i> (la truja)	<i>criar</i> : a totes les localitats, tret d'Alf i Bí; <i>parir</i> : Aldr, Alf, Amp, Bí, Xe (mapa 311/4)
<i>furgar</i>	<i>furgar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>furonar</i> : Aldr; <i>buscar</i> : Alf; <i>ensumar</i> : To; <i>escarbar</i> : Amt, Cs; <i>bursar</i> : Bí (mapa 312/4)
<i>anella</i>	<i>arnella</i> : a totes les localitats, tret de Ti; <i>anella</i> : Aldr, Cs; <i>ganxo</i> : Be, Pe, Ti (mapa 313/4)
<i>obi</i>	<i>pica</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Có, Je, Pe, RC, Ro, Vi, Xe; <i>bassiol</i> : Alf, Cs, Cv, Lli, Pa, To; <i>bassi</i> : Amt, Amp, Be, Bí, Pe, Ti; <i>minjadora</i> : Amt, JM, Re (mapa 314/4)
<i>matador</i>	<i>matador</i> : Alda, Alf, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Xe; <i>matarife</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, Pe, Ti, To, Vi, Xe; <i>matabacons</i> : Amt; <i>carnisser</i> : JM, Ti (mapa 315/4)
<i>ganivet</i>	<i>ganyivet</i> : Alda, Alf, Je, Re; <i>gavinyet</i> : Amp, Aldr, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>gavinet</i> : Amt, Pe; <i>ganxo</i> : Alf, JM (mapa 316/4)
<i>netejar</i> (el porc)	<i>sufllimar</i> : Alf, Re; <i>sufrimar</i> : ⁵⁸⁵ Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>sucarrar</i> : Bí, Ti; <i>llimpiar</i> : Alda, Xe (mapa 317/4)
<i>present</i>	<i>present</i> : a totes les localitats, tret de Je; <i>mandongada</i> : Alf; <i>regal</i> : Amt; <i>baldanes</i> : Je, Re (mapa 318/4)
<i>bufeta</i>	<i>bufeta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Pe, To, Vi; <i>bufa</i> : Amp, Be, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, Xe (mapa 319/4)
<i>galta</i>	<i>galta</i> : a totes les localitats; <i>cara</i> : Alf, Bí (mapa 320/4)
<i>papada</i> (porc)	<i>papada</i> : a totes les poblacions, tret de Pa; <i>gorja</i> : Alf; <i>barba</i> : Amp, Có; <i>degolladura</i> : Pa (mapa 321/4)
<i>llonzes</i>	<i>llonzes</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>llonzat</i> : Ti; <i>llonges</i> : Aldr, Alf, Pa; <i>costelles</i> : Amt (mapa 322/4)
<i>entranyes</i> (porc)	<i>freixura,-es</i> : Alda, Amt, Ti; <i>menuts</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Pe; <i>menudències</i> : Aldr, Pa, Re, Xe; <i>menuciada,-es</i> : Alf, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Vi; <i>menucciada</i> : Je, RC, Ro, To; <i>menúcies</i> : Be; <i>entranyes</i> : To; <i>casqueria</i> : Aldr (mapa 323/4)
<i>magre</i>	<i>magre</i> : a totes les localitats; <i>pernil</i> : Cs, Cv, JM, Lli, To (mapa 324/4)

⁵⁸³ A l'Ametlla, però, una de les formes de referir-se al qui el mata és *matabacons*.

⁵⁸⁴ Amb tancament de la vocal pretònica inicial, *lletigada*.

⁵⁸⁵ A la Cava i al Perelló s'ha enregistrat amb [o]: *sofrimar*.

<i>pernil dolç</i>	<i>pernil dolç</i> : a totes les localitats; <i>magre dolç</i> : Pa (mapa 325/4)
<i>un pernil</i>	<i>pernil</i> : a totes les localitats, tret de Pa i Ti; <i>cuixot</i> : Aldr, Alf, Pa, Ti, Xe; <i>cuixa</i> : Amt, Pe (mapa 326/4)
<i>baldana</i>	<i>baldana</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>botifarra</i> : ⁵⁸⁶ Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Pe, Ti (mapa 327/4)
<i>botifarra culana</i>	<i>baldana sacsánuda</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, ⁵⁸⁷ RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>baldana del bisbe</i> : Aldr; <i>baldana del (budell) culà</i> : Aldr, Có, Pa, Xe; <i>bisbe</i> : Bí, Có; <i>botifarra del budell culà</i> : Amt; <i>botifarra sacsánuda</i> : Be, Pe (mapa 328/4)
<i>llonganissa</i>	<i>llanguanissa</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>llangonissa</i> : Amt, Cs, Pe, Xe; <i>llenguanissa</i> : Alf, Pa; <i>llengonissa</i> : Pa; <i>salsitxa</i> : Cv, JM (mapa 329/4)
<i>fuet</i>	<i>fuet</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Cv, ⁵⁸⁸ RC, Ro, Pe, Vi; <i>fuguet</i> : Alda; <i>xoriço</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, To, Xe; <i>xoriç</i> : Pa, Ti; <i>xorissala</i> : ⁵⁸⁹ Be; <i>llanguanissa seca</i> : Be, Bí, Je, Pa, ⁵⁹⁰ To; <i>salsitxa seca</i> : Ti (mapa 330/4)
<i>femer</i>	<i>femer</i> : a totes les localitats; <i>clot</i> : Alda, Cs, Lli (mapa 331/4)
<i>excrement de vaca</i>	<i>bonyiga</i> : Alda, Alf, Có, To; <i>boïga</i> : RC; <i>bunya</i> : Pe; <i>buina</i> : Be, Ti; <i>boïna</i> : Pa; <i>monyiga</i> : Có, Xe; ⁵⁹¹ <i>caguerada</i> : Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro, To, Vi; <i>pasterada</i> : Amt, Vi (mapa 332/4)
<i>excrement d'ovella</i>	<i>aixèrrit</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>cagallon(et)s</i> : Alda, Amt, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Xe; <i>fem (d'ovella)</i> : Cv, JM, Re, Vi (mapa 333/4)
<i>mugir (la vaca)</i>	<i>bramar</i> : a totes les localitats; <i>grunyir</i> : Amp; <i>roncar</i> : Amt; <i>mugir</i> : Pe; <i>fer mu</i> : Cs (mapa 334/4)
<i>renillar (el cavall)</i>	<i>relinxar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>rellinxar</i> : Amt, Bí; <i>relinjar</i> : Pa; <i>rellanxejar</i> : To; <i>bramar</i> : Cs, RC (mapa 335/4)
<i>bramar (l'ase)</i>	<i>bramar</i> : a totes les localitats; <i>rebusnar</i> : Alf, Pe, Ro, To (mapa 336/4)
<i>veu del gat</i>	<i>miau</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Vi; <i>mau</i> : Amp; <i>mèu</i> : To, Xe (mapa 337/4)
<i>miolar</i>	<i>maular</i> : a totes les localitats; <i>miaular</i> : Alf (mapa 338/4)
<i>veu del gos</i>	<i>bub bub</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Je, Pa, Re, Ti, To, Xe; <i>llap llap</i> : Amp, Lli, Vi; <i>(g)uau (g)uau</i> : Alda, Bí, Có, Cv, JM, RC, Ro, Pe (mapa 339/4)
<i>bordar</i>	<i>lladrar</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>ambornar</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Có, Je, JM, RC, Ro, To, Xe; <i>abornar</i> : Alf, Cv, Pa, Re, Ti; <i>burnar</i> : Amt, Pe; <i>bornar</i> : Be (mapa 340/4)

⁵⁸⁶ En les poblacions que presenten les dues paraules, la *botifarra* és el nom donat a una baldana més gruixuda i llarga que l'ordinària.

⁵⁸⁷ *Baldana sacsánuda*, a Paüls. De fet, és una forma més acostada al seu primitiu, *sacsó* ("tavella o regruix en el budell ample del porc o altre animal", DCVB).

⁵⁸⁸ A la Cava (i probablement a altres llocs) es distingeix entre el fet a casa (*xoriço*) i el comprat (*fuet*).

⁵⁸⁹ Nom procedent d'una marca d'embotits, segons que indiquen els informants (*xoriç* "Sala").

⁵⁹⁰ Vegeu a l'entrada *llonganissa* la pronúncia d'aquest mot a Paüls.

⁵⁹¹ A Xerta, *munyiga*.

<i>grunyir</i> (el porc)	<i>grunyir</i> : a totes les localitats; <i>roncar</i> : Amt (mapa 341/4)
<i>cacarejar</i> (la gallina)	<i>cacarejar</i> : a totes les localitats; <i>cloquejar</i> : Aldr; <i>claquejar</i> : Alf; <i>cantar</i> : Cv, Pe (mapa 342/4)
<i>manera de cridar el gat</i>	<i>mix, mix</i> : a totes les localitats, tret de RC; <i>mixín</i> : Bí; <i>mixet(a)</i> : JM; <i>mixinet(a)</i> : Aldr, Alf; <i>bx bx</i> : ⁵⁹² Alf; <i>bs bs</i> : ⁵⁹³ Amt, Có, RC, Ro, Ti (mapa 343/4)
<i>manera de cridar les gallines</i>	<i>tiita, tiita</i> (o en plural): Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>tiit, tiit</i> : Amp, Cs, Cv, Lli, JM; <i>pita</i> : Alf (mapa 344/4)
<i>manera de dir al cavall que camine</i>	<i>arri!</i> : a totes les localitats; <i>arre!</i> : Aldr, Ro; <i>arrea't!</i> : Alf; <i>tec, tec</i> (so d'espetec amb la llengua): JM (mapa 345/4)
<i>manera de dir al cavall que s'ature</i>	<i>uó!</i> : ⁵⁹⁴ Alda, Aldr, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pe, RC, Ro; <i>oo!</i> : Alda, Amt, Lli, Pa, Vi, Xe; <i>oou!</i> : Alf; <i>siò!</i> : Amp, Pa, Re, To; <i>soo!</i> : Bí, JM, Ro; <i>xoo!</i> : ⁵⁹⁵ Amt, Be, Pe, Ti; <i>para!</i> : Je, Re (mapa 346/4)
<i>manera de dir al cavall que recule</i>	<i>atràs</i> : a totes les localitats, tret d'Aldr i Pa; <i>tras</i> : Aldr, Be, Có, Pa, Pe (mapa 347/4)
<i>manera de dir al cavall que gire a la dreta</i>	<i>vinecí</i> : Alda, Cs, Có, Cv, RC, Re, Ro, Xe; <i>passaquí</i> : Pa; <i>passallà</i> : To; <i>ollà</i> : Amt; <i>ollaó</i> : Pe; <i>a la dreta</i> : Alf, Có, Je, JM; amb les tirandes: Aldr, Amp, Be, Bí, Lli, Pe, Ti, Vi (mapa 348/4)
<i>manera de dir al cavall que gire a l'esquerra</i>	<i>passallà</i> : Alda, Cs, Có, Cv, Pa, RC, Re, Ro, Xe; <i>vinecí</i> : Pe, To; <i>uesque</i> : Amt; <i>a l'esquerra</i> : Alf, Có, Je, JM; amb les tirandes: Aldr, Amp, Be, Bí, Lli, Pe, Ti, Vi (mapa 349/4)

Mots comuns a totes les localitats

<i>bee</i> (veu d'ovella)	<i>belar</i>	<i>budells</i>
<i>brida</i>	<i>caçador</i>	<i>caçar</i>
<i>cansalada</i>	<i>cantar</i> (el gall)	<i>capó</i>
<i>cavall</i>	<i>conill</i>	<i>conilla</i>
<i>corral</i>	<i>covar</i>	<i>cresta</i>
<i>fer porra</i>	<i>fura</i>	<i>gall</i>
<i>gallinassa</i>	<i>gat</i>	<i>gata</i>
<i>gatet</i>	<i>gos</i>	<i>gossa</i>
<i>gos rabiós</i>	<i>granja</i>	<i>llebra</i>
<i>llom</i>	<i>mandongo</i>	<i>matança</i>
<i>matxo</i>	<i>minjadora</i>	<i>mula</i>
<i>muu</i> (veu de vaca)	<i>oca</i>	<i>ou</i>

⁵⁹² Amb el so xeix.

⁵⁹³ A l'Ametlla, a Campredó i a Tivenys, la manera de cridar el gat és una combinació de dues de les formes recollides: *mix bs bs*.

⁵⁹⁴ Amb la pronúncia [ˈwo].

⁵⁹⁵ El so consonàntic inicial és africacat i la vocal velar és semioberta: [ˈtʃɔ].

picolat
pota

pollet
reclam

pondre
verro

Mots comuns amb variació fonètica

*sagí / segí / sigí*⁵⁹⁶

sobrassada / sobressada

Anàlisi i comentari d'alguns mots

A la majoria de localitats, el mot emprat per a designar l'*ànec* és el castellanisme *pato*. A la regió deltaica, especialment, a causa de la forta presència d'aquest plumífer tant en espais naturals reservats com en ambients humanitzats, se'n solen distingir els tipus i no se'ls anomena amb el genèric sinó que reben el nom de l'espècie concreta. En el cas de les imatges que incorporava l'enquesta, els noms recollits corresponen a dues espècies diferents: per una part, *collverd* (el mascle) i *àdena*⁵⁹⁷ (la femella), per a l'*Anas platyrhynchos*; per l'altra, *mut* (mascle) i *muda* (femella), per al *Cairina moschata* (tot i que el DCVB li dona el nom científic de *Fuligula rufina*, que documenta a Tortosa i a València).

El terme per a referir-se al segon estómac dels ocells és majoritàriament *pere* (en menor mesura, *peret* i *perer*), amb caiguda de la -D- arreu i amb canvi de síl·laba tònica (PETRARIU > *pedrer* > *perer* > *pere*). Es tracta d'una variant restringida al tortosí, davant de l'oriental *pedrer* i del valencià *morella*. Notem que és a la meitat nord de la comarca on són emprades les variants *peret* i *perer* –també tortosines– i, si es fa cas del PALDC, 6 (Veny 2017: 187), és al Baix Ebre on es trobaria el seu límit d'ús septentrional, perquè més al nord ja apareix el mot *pedrer*, majoritari al Principat, per bé que tant Cubells (2009, 1: 347) com Navarro (1996, 1: 218) recullen en localitats situades més al nord del Baix Ebre (a la Ribera d'Ebre i a la Terra Alta, respectivament) formes amb aquest so dental i sense.

La distribució geogràfica de certs geosinònims per la comarca evidencia, novament, un gran grup de localitats amb una solució homogènia (centre i sud comarcal) davant d'unes localitats septentrionals que se'n desmarquen. És el cas de *baldana*, estès per tota la comarca tret de l'Ametlla, Benifallet i el Perelló, on es diu *botifarra*. El mateix succeeix amb *burro* (centre i sud) i *ruc* (Aldr, Amt, Be, Pa, Pe); *burra* (a tot arreu tret de Be) i *somera* (Aldr, Amt, Be, Pa, Ro); *bonyiga*, *monyiga* i altres mots genèrics (centre i sud), enfront *buina* –amb les variants exposades– (Amt, Be, Pa, Pe, RC, Ti); *uó!* (o altres interjeccions) i *xò!* (Amt, Be, Pe, Ti). El primer dels mots de cada parella consignada, doncs, apareix en el centre i sud de la comarca, mentre que el segon es troba restringit bàsicament a les poblacions septentrionals. Aquest fet torna a acostar aquestes localitats del nord del Baix Ebre al nord-occidental, mentre que vincula el centre i sud comarcal amb el valencià.

Per a la manera de dir al cavall o matxo que gire a la dreta, l'Ametlla i el Perelló es desmarquen de la resta de la comarca i empen les designacions majoritàries del Principat: *olla* (i la variant *ollaó*, respectivament); per a l'esquerra, és només l'Ametlla la que usa el terme predominant del Principat (*uesque*, variant d'*oixque*, que és tal com el recull Veny (2017: 235) principalment). Els usos més estesos a la comarca són *vinecí*, per a la dreta, i *passallà*,⁵⁹⁸ per a l'esquerra. Tampoc no és estrany, tot i que pot sobtar,

⁵⁹⁶ Amb les articulacions fonètiques que es fan constar a 1.2.1.6.

⁵⁹⁷ Denominació que prové del femení *àneda*, amb metàtesi consonàntica. Aquesta variant amb consonant dental (procedent del llatí ANAS, ANATIS) és més antiga que *ànec*, *ànega*. Totes dues són normatives. Coincidim amb Beltran (2010, I: 42) amb el fet que el nom d'*àdena* s'aplica a la femella del *collverd*.

⁵⁹⁸ Són les aglutinacions respectives de *vine ací* i de *passa allà*, sintagmes que han perdut el seu caràcter oracional i han passat a pronunciar-se com un sol mot, a mode d'interjecció impròpia. Aquestes

que en alguna població, com Tortosa, aquests termes s'usen en sentit contrari: *vinecí* per a l'esquerra, *passallà* per a la dreta. Veny (2017: 234-235) constata aquesta diversa i oposada denominació a l'àrea del tortosí i del valencià septentrional. També mostra que, en ocasions, la indicació es dona directament amb les tirandes, sense necessitat d'acompanyar aquest gest amb una expressió verbal. Això passa també en algunes poblacions del Baix Ebre.

Particularment, Alfara i Paüls, els dos pobles que es poden considerar àrees laterals dins del Baix Ebre, mostren una sèrie de variants i paraules específiques que no es fan servir a la resta de la comarca, sobretot relacionades amb tot el camp semàntic del porc. Així, a Alfara tenim *sufllimar* (amb els Reguers) i *mandongada*; a Paüls es diu *bacó* i *bacona* (amb Tivenys), *baconada*, *degolladura*,⁵⁹⁹ *magre dolç* i *boïna*.

Els cabells de damunt del front dels equins reben noms com *franja* (propri del tortosí), *crenxa* (del tortosí i del valencià) o *topo* (recollit a Deltebre i present en valencià i eivissenc, segons el DCVB).

Per a l'entrada de l'enquesta *atiar un gos* s'han recollit un gran nombre de formes. Algunes d'elles són verbs poc específics (*burxar*, *marejar*, *excitar*), altres són perífrasis construïdes a partir del verb *fer* (*fer saltar*, *fer moure*), però ens aturem en un parell de paraules que mereixen atenció. En primer lloc, el terme *ambornar*, que és propi del tortosí a partir del Baix Ebre i fins al lleidatà –amb la variant *abornar*. El mot pot funcionar també com a sinònim de *bordar*, com es pot comprovar dels resultats obtinguts. També el DCVB recull una triple coincidència de significats en aquest mateix significant: el de *bordar*, el d'investir un gos a algú (“lo gos lo va ambornar”) i el d'incitar un gos a envestir a algú (“si venen, los ambornaré el gos”). En segon lloc, les variants *ossar*, *ussar*, *aïssar*, *arissar* i *bussar* tindrien un origen onomatopèic, segons Veny,⁶⁰⁰ a partir de la interjecció *uix!*, emprada per a incitar el gos. Són mots particulars que es retroben de manera discontinua i escassa en àrees del centre sud valencià i de les Illes.

Pel que fa a la vinculació de formes lingüístiques de la comarca amb les àrees dialectals més grans, s'observa que algunes paraules o variants es restringeixen particularment a aquesta zona central del tortosí objecte d'aquest estudi i zones veïnes. Són *aixèrrit*, *arracades*,⁶⁰¹ *baldana*, *bassiol*,⁶⁰² *flat* (en l'accepció de “rastre d'olor”), *franja*, *fresat* (i *fresada*), *gallinar*, *lletigada*⁶⁰³, *menuciada* (amb la variant *menucciada*), *trastes* (guarniments o aparells que es posen al cavall o matxo). D'altres són pròpiament tortosines, esteses geogràficament per la major part del subdialecte: *bacó*,⁶⁰⁴ *coa* (general també en balear), *peret* (i variants), *rabera* (des del Baix Ebre i la Franja fins al valencià septentrional). Un altre grup de mots són compartits pel tortosí i el valencià: *crenxa*, *gosset*, *esbarrar-se* (relatiu als animals –sobretot rucs i cavalls– quan s'espanten i fugen sobtadament), *relinxar*, *sufllimar*, *tito*, *tita*. I un altre conjunt de quatre mots més

expressions, especialment la darrera, es poden considerar pròpies de la zona del tortosí, segons que es desprèn de l'àrea que ocupen en el PALDC, 6 (Veny 2017: 234-235).

⁵⁹⁹ Mot que l'ALDC només troba a la Ribagorça: <http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/11/Mapa-1432.pdf>.

⁶⁰⁰ PALDC, 6 (Veny 2017: 206).

⁶⁰¹ “Apèndix de pell que tenen a la part anterior del coll, formant parell amb un altre, les cabres, certes races de porc, etc.” (DIEC). Usat en tortosí, tarragoní i valencià, segons el DCVB, per bé que el PALDC (6, 2017: 188), el limita a la zona centre del tortosí (i en alguerès i punts dispersos del tarragoní). És una denominació minoritària a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 347) i a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 217).

⁶⁰² Com a recipient on es posa el menjar dels porcs, també present als Ports i al Maestrat.

⁶⁰³ Conjunt de cries de la truja. Recollida pel DCVB també al Maestrat.

⁶⁰⁴ Malgrat que no hi és majoritari, es troba des de la Terra Alta fins a comarques del valencià septentrional (PALDC 6, Veny 2017: 143).

els comparteix el tortosí amb el nord-occidental: *a(m)bornar*, *cascos*,⁶⁰⁵ *tocino*, *verra*. Per últim, mots generals en el bloc occidental són *bufa*,⁶⁰⁶ *maular*,⁶⁰⁷ *ou d'aigua*, *pato* i *pata*

Una altra variació registrada s'explica pel canvi en els costums i en el tipus de societat, que ha deixat de ser majoritàriament rural i de vida pagesa autosuficient. És així com el mot *corral* s'ha recollit en moltes poblacions per a diverses entrades de l'enquesta: *quadra*, *corral*, *granja*, *soll*. La paraula en qüestió es feia servir, en general, per al lloc on es tenien els animals, fossen del tipus que fossen.

Certs castellanismes estan molt arrelats i, fins i tot, pel fet de ser majoritaris a la comarca, es van estenent en poblacions on no s'utilitzaven. És el cas de *tocino*⁶⁰⁸ a Paüls i a Tivenys, on tradicionalment se n'havia dit *bacó*. Altres són *espoló*, *iegua*, *iema* (de l'ou), *menudències* (referit a les vísceres d'un animal), *pato*, *pavo*, *pessunyes*, *pico*, *rabo*, *relinxar*.

4.1.5. La vida pastoral

<i>ramat</i>	<i>rabera</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>ramat</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, ⁶⁰⁹ Cs, Je, JM, Pa, Pe, Re, Ti, To, Xe; <i>ramada</i> : Amt; <i>ganado</i> : Aldr (mapa 350/5)
<i>gaiato</i>	<i>gaiato</i> : Amp, Cs, Có, Je, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>gueato</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Cv, JM, Lli, Re, Ti, Xe; <i>gaiata</i> : Amt; <i>gueata</i> : Pa; <i>guiata</i> : Be, Pe; <i>bastó</i> : Cv (mapa 351/5)
<i>ramat de cabres</i>	<i>rabera de cabres</i> : Alda, Amp, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>ramat de cabres</i> : Aldr, Alf, Cs, Be, Bí, Je, Pa, Pe, Re, Ti, Xe; <i>ramada de cabres</i> : Amt (mapa 352/5)
<i>cabrer</i>	<i>pastor (de cabres)</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cv, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>cabrer</i> : Aldr, Cs, JM, RC; <i>cabrero</i> : Bí, Có, Je, Re (mapa 353/5)
<i>ramat de vaques</i>	<i>rabera de vaques</i> : Alda, Amp, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>ramat de vaques</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Je, Pa, Pe, Re, Ti, Xe; <i>vacada</i> : RC, To; <i>ramada de vaques</i> : Amt (mapa 354/5)
<i>vaquer</i>	<i>pastor (de vaques)</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cv, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>vaquer</i> : JM, Ti; <i>vaquero</i> : Aldr, Bí, Cs, Je, RC, ⁶¹⁰ Re; <i>té (una quadra de) vaques</i> : Vi; <i>ganader</i> : Alda, Có (mapa 355/5)
<i>abeurador</i>	<i>abeurador</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Ro, To, Xe; <i>abeurada</i> : Alf, ⁶¹¹ Pa, Pe, RC; <i>abeurall</i> : Amp; <i>bassa</i> : Amp, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ti, Vi, Xe; <i>bassot</i> : Je; <i>bassi</i> : ⁶¹² Ti (mapa 356/5)

⁶⁰⁵ Força estès també per àmplies zones de la meitat oriental del català central.

⁶⁰⁶ També del català septentrional i extrem nord del central.

⁶⁰⁷ En el nord-occidental queda força restringit a la Franja (PALDC 6, Veny 2017: 226).

⁶⁰⁸ Pel que fa a aquest mot, Navarro (1996, 1: 221) comenta que es fa molt difícil identificar-lo com a castellanisme o com a aragonesisme, perquè les dues llengües el presenten.

⁶⁰⁹ Amb la precisió que una *rabera* és una quantitat gran de caps de bestiar, mentre que el *ramat* és un grup més reduït.

⁶¹⁰ L'informant puntualitza que *vaquero* era qui tenia vaques de llet.

⁶¹¹ *Abeurador* si és allargat, *abeurada* si és com una bassa.

⁶¹² Quan és allargat.

<i>sarró</i>	<i>motxilla</i> : Alda, Alf, ⁶¹³ Amt, Amp, Cs, Có, JM, Lli, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>sarró</i> : Alda, Be, Cv, RC, To; <i>morral</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Je, Pa, Ro, To (mapa 357/5)
<i>collar</i> <i>jaure</i> (el ramat)	<i>collar</i> : a totes les poblacions; <i>corretja</i> : Amt, Amp (mapa 358/5) <i>jaure</i> : ⁶¹⁴ Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>gitar-se</i> : Aldr, Bí, Cv, Xe; <i>dormir</i> : Alf, Có, Ro; <i>assestar</i> : Re, Ti; <i>descansar</i> : Lli (mapa 359/5)
<i>mardà</i> ⁶¹⁵	<i>mardà</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>borrego</i> : Alf, Amt, Có, Cv, JM, Pe, RC, ⁶¹⁶ Re, ⁶¹⁷ Ro, Xe; <i>xoto</i> : Pe; <i>boc</i> : Pe; <i>corder</i> : Aldr, Lli (mapa 360/5)
<i>tallar la coa</i>	<i>tallar la coa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Je, Pa, Xe; <i>tallar el rabo</i> : Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Re, Ro, To, Vi; <i>escogar</i> : ⁶¹⁸ Pe; <i>escoar</i> : RC, Ti; <i>escuar</i> : Be; <i>descoar</i> : Bí (mapa 361/5)
<i>tossar</i> <i>marcar</i>	<i>tossar</i> : ⁶¹⁹ a totes les localitats; <i>rutxar</i> : ⁶²⁰ RC (mapa 362/5) <i>marcar</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>senyalar</i> : Alf, Lli, Vi (mapa 363/5)
<i>arracades</i> (cabra)	<i>arracades</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>racades</i> : Amt, Be, Cv, Pe; <i>arrecades</i> : Cs; <i>recades</i> : Có, JM (mapa 364/5)
<i>mamelles</i>	<i>mamelles</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Cs, Có, Pa, Pe, Ro, To, Xe; <i>mugró</i> : ⁶²¹ Aldr, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>braguer</i> : Be (mapa 365/5)
<i>boc</i>	<i>boc</i> : ⁶²² a totes les poblacions; <i>xoto</i> : Alf, Amp, Cs, Cv, JM, Pa, Pe, RC, ⁶²³ Xe (mapa 366/5)
<i>cobrir</i> (la femella)	<i>saltar</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, JM, Lli, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>cobrir</i> : Alda, Cs, Pe, Ro; <i>muntar</i> : Aldr, Cs; <i>córrer</i> : Aldr, Alf, Cs, Cv, Pa, RC, Re, Xe; <i>pujar</i> : Lli (mapa 367/5)
<i>davantall</i> (del mascle)	<i>davantall</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, JM, Lli, Pe, Re, To; <i>bancalet</i> : Cv; <i>ventador</i> : Alda, Alf, Có, Je, Pa, RC, Ro, Ti, Vi, Xe; <i>ventall</i> : Pa; <i>estora</i> : Cs; <i>cofi</i> : Cs (mapa 368/5)

⁶¹³ Amb despalatalització, *motxila*.

⁶¹⁴ Encara que per a aquest significat hi haja altres denominacions, la variant *jaure*, amb *a*, és general al Baix Ebre (vegeu l'apartat 1.1.1).

⁶¹⁵ Alguns dels noms registrats, que no corresponen en rigor a la definició de “mascle reproductor de l'ovella”, donen compte de la confusió onomasiològica que es produeix amb el nom del mascle reproductor de la cabra (*boc*, *xoto*). Recullen una confusió anàloga Gimeno (1997: 408), en l'ALDT, i Veny (2017: 100), en el PALDC (6).

⁶¹⁶ L'informant comenta que el corder capat és un *borrego*.

⁶¹⁷ L'informant diu que el corderet capat era el *moltó*.

⁶¹⁸ Del primitiu *coga*, que és tal com s'ha registrat el mot *coa* a la població, amb aquesta velar antihiàtica. És possible que *escogar* siga també una forma coneguda i emprada a l'Ametlla, per bé que nosaltres no l'hem recollit en les enquestes.

⁶¹⁹ Pronunciat *t/ussar* a Benifallet.

⁶²⁰ Terme recollit per Gimeno (1997: 411), en l'ALDT, a Paüls.

⁶²¹ Tal com certifica Veny (2017: 112) en el PALDC (6), “la protuberància al centre de la mamella s'ha estès al nom de les mamelles” en algunes localitats. Ho registra a Rossell (Baix Maestrat), per exemple. Es recullen alguns comentaris dels informants en relació amb això: “mamelles no ho diem mai” (Ti); “mugró o mamelles, és lo mateix” (Xe); “diem mugrons, no mamelles” (Cv, JM); i fins i tot amb comentari irrefutable: “mamelles o mugrons: si dic mamella no diré mugró, si dic mugró no diré mamella” (Cs).

⁶²² A Tortosa s'ha recollit, a més, l'expressió *estar com un xoto*.

⁶²³ S'hi precisa que el *xoto* és el mascle de la cabra blanca.

<i>peülla</i>	<i>cascos</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>unglons</i> : Amp; <i>ungles</i> : Aldr, Xe; ⁶²⁴ <i>pessunyes</i> : Alda, Aldr, Be, ⁶²⁵ Ro, To, Xe (mapa 369/5)
<i>coagular-se</i> (la llet)	<i>pendre 's</i> : a totes les poblacions; <i>triar-se</i> : Alf, Amt, Amp, RC, To; <i>tallar-se</i> : Bí; <i>cuaf[χ]ar</i> : Aldr (mapa 370/5)
<i>poal</i>	<i>poal</i> : Alda, Aldr, Be, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>poval</i> : Alda, Alf, Amt, ⁶²⁶ Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ti, Xe (mapa 371/5)
<i>nata</i> ⁶²⁷	<i>nata</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>capada</i> : Aldr, Alf, Be, Có, Cv, Je, JM, Pa, To, Xe; <i>capa</i> : Bí, Cs, Je; <i>crema</i> : To; <i>tel</i> : Pe; <i>manteca</i> : Bí; <i>grassa</i> : Cs (mapa 372/5)
<i>motle</i>	<i>motle</i> : ⁶²⁸ a totes les poblacions; <i>motlle</i> : Amt, Xe; <i>formatgera</i> : Aldr, Alf, RC, Re, Ti, Vi; <i>molde</i> : Je (mapa 373/5)
<i>tel</i>	<i>tel(et)</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, JM, Pe, Vi, Xe; <i>nata</i> : Alda, Cv, Je, Lli, RC, Ti; <i>capada</i> : Aldr, Alf, Pa, Re, To; <i>capa</i> : Bí, Cs, Có, Ro, Ti; <i>pelleta</i> : Cv, Xe (mapa 374/5)

Mots comuns a totes les localitats

<i>anar moguda</i> (la femella)	<i>auvella</i>	<i>banyes</i>
<i>barba</i>	<i>bou</i>	<i>braguer</i>
<i>brossat</i>	<i>cabra</i>	<i>cabrit</i> (o <i>cabridet</i>)
<i>capar</i>	<i>corder(et)</i>	<i>esquella</i>
<i>esquilar</i>	<i>formatge</i>	<i>llana</i>
<i>llepar</i>	<i>llet</i>	<i>mamar</i>
<i>mantequilla</i>	<i>mugró</i>	<i>munyir</i>
<i>pastor</i>	<i>pasturar</i>	<i>prenyada</i>
<i>sal</i>	<i>vaca</i>	<i>videll</i>

Anàlisi i comentari d'alguns mots

Aquest és un camp semàntic específic d'un ofici, el de pastor, del qual queden molt pocs representants al Baix Ebre. En algun cas s'ha tingut el plaer de parlar amb algun ramader i, certament, es fa difícil de veure per la comarca alguna ramera d'ovelles o cabres. En molts pobles l'ofici ha desaparegut tal com es coneixia unes desenes d'anys enrere. Es procedeix a comentar un seguit de mots que s'han recollit de manera puntual en algunes localitats.

*Amurriar*⁶²⁹ (Be, Pe; *amuriar* a Alfara) al·ludeix a la posició que adopten les ovelles al pic de l'estiu, quan es posen totes juntes amb els caps baixos, fent-se ombra per a protegir-se de la calor. *Risp* és un animal esquerp (Alf; el DCVB el localitza al Maestrat i a Morella). Variants com *sormer* (Có, Pe, Ti, Xe), *assurmer* (Alf) i el verb

⁶²⁴ La informant comenta que era la paraula que deia el seu pare.

⁶²⁵ Un informant respon dos noms, *pessunyes* i *cascos*. Explica que en els matxos (i altres equins) són *cascos*, mentre que en el bestiar gros, com els bous i les vaques, es diuen *pessunyes*.

⁶²⁶ On comenten que en el context mariner es fa servir més aviat el mot *balde*. Com que la forma *poval* és la que apareix en aquest camp semàntic, no es fa constar el castellanisme *balde* en el mapa corresponent.

⁶²⁷ Les paraules recollides s'han donat a la següent descripció: "substància untosa de color blanc grogós que es forma damunt la llet quan es deixa en repòs". Alguns informants afirmen que abans es deia més *capada* i ara es diu *nata*.

⁶²⁸ Vegeu l'apartat 1.3.2.4, sobre la realització simple o geminada del grup T'L en aquest i altres mots.

⁶²⁹ *Amorriar*, al DIEC.

sormar (Amp, Be, Cò, RC) fan referència a un corder o cabrit (el *sormer* o *sormeret*) que ha de mamar (*sormar*) d'una femella que no és la seua mare. El DIEC recull aquest terme a l'entrada *xurmer*.⁶³⁰ Un *assester* (Re, Ti; variant de *sester*, en valencià i eivissenc; *sestador* en el DIEC) és un lloc on pot reposar el ramat, a la muntanya, aprofitant algun indret resguardat. Quan les ovelles caminen seguides unes rere les altres es diu que van *sirgades* (Pe). El *velló* és la peça de llana de l'animal que ha estat esquilat, és un terme prou conegut en molts pobles del tortosí i emprat al Pallars, la Ribagorça, el Camp de Tarragona i el Maestrat, segons el DCVB. És una forma normativa, juntament amb *vell*. Un *afolladís* (Alf) és l'animal que naix prematurament i mor. El *tumbo* (Pe, Re, Ti –*barromba* en el DIEC–) és un tipus d'esquilla grossa, més ampla del mig que de la boca. L'*esquellissó* (Pe), documentat pel DCVB només a l'Ametlla, és una esquilla menuda. D'una vaca estèril es diu que és *baciva* (Alf, Amt, Pe, Re, terme predominant en el nord-occidental i en mallorquí), *matxorra* (Amp, Lli, terme majoritari en valencià) o *forra* (RC, Xe, mot present en català oriental, en el rossellonès i en punts aïllats del nord-occidental i el valencià).⁶³¹ Si no té banyes és *motxa* (Alda, Alf, Be, Cs, Cò, Cv, Pa, RC, Re, Ti, Xe), mentre que si en té només una és *curra* (Amp, Cs, Je, Xe). Les *saleres* (Alf, Be, Pa, RC, Re) són pedres llises on es posa sal perquè la llepe el bestiar. En pobles més de la plana, on és difícil trobar aquest tipus de pedres, aquesta finalitat s'aconseguia amb *boles* de sal (Cs, Je, JM, Lli).

Són comuns en tortosí i en valencià els següents mots: *bou*, *córrer* (en el sentit de *cobrir* la femella), *mallada* (en el sentit de *pleta*),⁶³² *mardà*,⁶³³ *matxorra*, *motle*, *poal* (i variant *poval*),⁶³⁴ *rabera* i *xoto*. El terme *gaiato* predomina en el Baix Ebre, igual com en valencià i en mallorquí, mentre que la forma femenina s'ha recollit només en pobles del nord de la comarca (Amt, Be, Pa, Pe), forma femenina que és present també en àrees veïnes del tarragoní i del nord-occidental (PALDC 6, Veny 2017: 68).

Són paraules compartides amb el nord-occidental *auvella*, *brossat* (també amb el mallorquí i el menorquí) i *videll*, generals a tota la comarca. També ho són *baciva* i *motlle*, per bé que aquestes no són variants majoritàries al Baix Ebre. D'altra banda, el terme *corder* és general en el Baix Ebre i predominant en tot el bloc occidental.

Pel que fa al concepte de *sarró*, són predominants els mots *motxilla* i *morral*.⁶³⁵ Els dos són usats en català occidental, però el primer és més freqüent en tortosí central i meridional (del Baix Ebre en avall) i en valencià septentrional, mentre que *morral* domina l'àrea central del nord-occidental i nord del tortosí. *Morral* i *sarró* són les designacions principals a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 350) i a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 219), on no es coneix el terme *motxilla* amb aquest sentit, la qual cosa distancia els parlars del Baix Ebre dels de les seues comarques veïnes septentrionals. El mateix succeeix amb la paraula *rabera*, emprada amb continuïtat des del Baix Ebre en avall fins al valencià septentrional: exceptuant la part meridional de la Franja, és un terme pràcticament desconegut al nord del Baix Ebre, on ja es troba la variant *ramat*.

Els castellanismes més estesos en aquest apartat serien *borrego*, *cascos* (en singular, *casco*), *mantequilla*, *pessunyes* i *xoto*, per bé que segons el DCVB i Veny

⁶³⁰ De la mateixa manera com les variants *soligot*, *saligot*, etc., no hi són, sinó la corresponent amb so palatal inicial, *xerigot*. Succeeix com en *sorrac*, *suriaca*, *ciprer*, etc. És majoritària a la comarca la solució amb alveolar fricativa inicial ([s]).

⁶³¹ Les dades sobre la presència de cada variants en el domini de la llengua es poden consultar en el PALDC 6 (Veny 2017: 84).

⁶³² No inclòs a l'enquesta.

⁶³³ També present a la Franja i en balear.

⁶³⁴ També comú en balear.

⁶³⁵ *Sarró*, majoritari en el català oriental peninsular i en el sud valencià, és present també al Baix Ebre, tot i que minoritari.

(2017: 109) aquest darrer mot prové de l'aragonès *choto*, amb el mateix significat, i *borrego*, segons Veny (1991: 110-111), seria també un aragonesisme.

4.1.6. Animals invertebrats i vertebrats

Mots amb variació (animals invertebrats):

<i>eixam</i>	<i>eixam</i> : a totes les localitats; <i>vol (d'abelles)</i> : Cs, Cv (mapa 375/6)
<i>arna</i>	<i>arna</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>caixa</i> : Alda, Alf, Amt, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>baso</i> : RC, Xe; <i>caixó</i> : Cs (mapa 376/6)
<i>bresca</i>	<i>bresca</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Pe, RC, Re; <i>brescam</i> : Bí, Pa, Ti; <i>panal</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Cv, Je, JM, Lli, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>coc (de mel)</i> : Aldr, Alf, ⁶³⁶ Bí, Có, JM, To; <i>quadro</i> : ⁶³⁷ Amt, Be, Cv, JM, Pe, Ro, Xe; <i>torròs (de mel)</i> : Cs (mapa 377/6)
<i>careta</i>	<i>careta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>màscara</i> : Bí, Cs, Je, Lli, Ti (mapa 378/6)
<i>fibló</i>	<i>fibló</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>fibró</i> : Cv, JM; <i>agulló</i> : Cs, Cv; <i>punxeta</i> : Alda; <i>pic</i> : Je, Pa (mapa 379/6)
<i>bonir</i> (soroll que fan les abelles)	<i>fer ramor</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, RC, Ro, Ti, Vi; <i>brumir</i> : Be; <i>fer brumit</i> : Amt, Cv, Pa, Pe, Re, To, Xe; <i>fer bramor</i> : Aldr; <i>fer brugit</i> : Alf; <i>bramar</i> : Lli (mapa 380/6)
<i>(abella) reina</i>	<i>reina</i> : a totes les localitats, tret de Re; <i>mare</i> : Amp, Be, Có, Pa, Pe, Re, Ro, Xe (mapa 381/6)
<i>abella mascle</i>	<i>abogot</i> : Pe, Re, Ti, To, Xe; <i>bogot</i> : RC, Ro; <i>aboot</i> : JM; <i>boot</i> : ⁶³⁸ Alf, Pe; <i>(abella) mascle</i> : Amp, Cs, Cv, Lli, To; <i>abegot</i> : Pa; <i>abellot</i> : Amt, Bí, Có, Vi; <i>sàngano</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Cv, Je, Vi, Xe (mapa 382/6)
<i>abella obrera</i>	<i>obrero</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>abella</i> : Aldr, Alf, Amt, Cs, Pa, Pe, To, Vi, Xe; <i>treballadora</i> : Cs, Lli, Ro (mapa 383/6)
<i>xuclar</i>	<i>xupar</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>xuclar</i> : Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Pe, RC, Ro (mapa 384/6)
<i>mosca vironera</i>	<i>mosca saballonera</i> : a totes les localitats, tret de Cv; <i>mosca cagadora</i> : Cv, JM, Vi; <i>mosca d'ase</i> : Pe (mapa 385/6)
<i>tàvec</i>	<i>tavan</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>tavanc</i> : Alf, Amt, Bí, Pe, Ti (mapa 386/6)

⁶³⁶ Un informant comenta que la *bresca* és el nom que rep quan el coc ja està escorregut.

⁶³⁷ Per la forma que pren el pa de cera quan s'extrau de dins de les caixes.

⁶³⁸ La primera *o* és semitancada ([o]), la segona és semioberta ([ɔ]). Es tractaria de la variant més evolucionada fonèticament (respecte de la forma normativa *abegot*), amb afèresi, caiguda de la velar intervocàlica i assimilació de la vocal palatal pretònica a la tònica velar. Ara bé, Coromines (DECat, I: 12), després de reflexionar sobre la possibilitat d'un hipotètic *APICOTTU (ètim proposat per Montoliu, en primer lloc, explicació a la qual s'adhereixen Alcover i Moll en el DCVB), justifica amb documentació antiga i amb referències indoeuropees una forma preromana d'origen cèltic (*BEK-OTT-), amb la qual cosa la *a-* inicial seria una pròtesi i no una afèresi.

<i>vespa</i>	<i>avespa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>vespa</i> : Alda, Alf, Amt, Be, Bí, Cv, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, Xe; <i>vrespa</i> : Pa (mapa 387/6)
<i>vesper</i>	<i>niu d'avespes</i> : Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>niu de vespes</i> : Alda, Aldr, Amt; <i>vesper</i> : Be, Pa, Pe, Ti, Xe; <i>vresper</i> : Pa; <i>avesper</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cv, JM, Re, To, Xe (mapa 388/6)
<i>borinot</i>	<i>borinot</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>bumerot</i> : Aldr, Alf, Pa, Re; <i>bumirot</i> : Pe; <i>brumerot</i> : Be (mapa 389/6)
<i>formiga alada</i>	<i>formiga voladora</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, To, Xe; (<i>formiga</i>) <i>alada</i> : Aldr, Be, Pe, RC, Ti, Vi, Xe; <i>formiga alera</i> : Pa, Re, Ro; <i>formiga d'ales</i> : Ro (mapa 390/6)
<i>formiguer</i>	<i>formiguer</i> : Alda, Alf, Bí, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, To; <i>cau (de formigues)</i> : Aldr, Amp, Be, Có, Pa, Re, Ti, Xe; <i>cavera</i> : Be; <i>niu de formigues</i> : Amt, Cs, To, Vi (mapa 391/6)
<i>eruga</i>	<i>cuc</i> : Alda, Be, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>oruga</i> : Cs, Pa, Vi; <i>aruga</i> : Aldr, Alf, Amp, Bí, Re, Xe; <i>arua</i> : Amt, JM, Pe (mapa 392/6)
<i>processionària</i>	<i>cuc de pi</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Xe; <i>arua del pi</i> : Amt, Pe; <i>aruga de pi</i> : Alf, Re; <i>oruga de pi</i> : To; <i>processionària</i> : Alda, Aldr, Pa, To, Vi; <i>professionària</i> : Cs, Ti; <i>passionària</i> : Vi (mapa 393/6)
<i>papallona</i>	<i>paloma</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>palometa</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Ti, To, Vi, Xe; <i>papallona</i> : Ti (mapa 394/6)
<i>escorpi</i>	<i>xaveta</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>reclau</i> : Aldr, Alf, Be, Pa, Xe; (<i>a</i>) <i>liacrà</i> : ⁶³⁹ Amt, Pe; <i>esteveta</i> : Ti; <i>escurçó</i> : ⁶⁴⁰ Bí, Je, JM, Ro; <i>alacran</i> : Vi (mapa 395/6)
<i>teranyina</i>	<i>telaranya</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Pa, Pe, Re, To, Vi; <i>taranyana</i> : Alda, Có, Cv, JM, Pe, RC, Ro, Xe; <i>teranyana</i> : Aldr, Je, To; <i>taranyina</i> : Aldr; <i>tela (d'aranya)</i> : Amt, Có, Lli, Pa, Ti, Vi (mapa 396/6)
<i>libèl·lula</i>	<i>rodadits</i> : ⁶⁴¹ Aldr, Amt, Amp, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>rodalix(o)</i> : Alda, Cs; <i>serradit</i> : To; <i>revolix</i> : Lli; <i>cavall de serp</i> : Alf; <i>la mare (de rodadit)</i> : ⁶⁴² JM; <i>redolí</i> : Cv; <i>redolix</i> : Cs; <i>bumerot</i> : Pa; <i>teruel</i> : Ti; <i>bruixa</i> : Bí; <i>guardiacivil</i> : Cs; ⁶⁴³ <i>halicòptero</i> : Alda, Be (mapa 397/6)
<i>llangosta</i>	<i>llangosta</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>llangosto</i> : Alf, Amt, Pa, Pe, Ti; <i>llangosti</i> : ⁶⁴⁴ Bí, Cv, JM, Ro (mapa 398/6)

⁶³⁹ A l'Ametlla amb afèresi i sense; al Perelló, també es recull la variant *aliacrà*, amb canvi /r/-/l/.

⁶⁴⁰ S'hi produeix una confusió de mots que comencen igual i que fan referència a animals perillosos per la picada o mossegada, com recull la fraseologia: “pic de xaveta, la taüt feta” (Deltebre); “pic d'escurçó, l'extremunció” (Aldover); “pic de xaveta, la taüteta” (els Reguers).

⁶⁴¹ Pronunciat amb palatal africada final a Amp, Có, Cv, Lli, Re: *rodadi*[tʃ].

⁶⁴² Se'n diu així quan és molt gros.

⁶⁴³ S'anomena així el que és verd, d'aletes fines.

⁶⁴⁴ Tot i que *llangosti* és un insecte de mida més petita, s'ha recollit aquest nom també per a l'individu més gros. L'ALDC recull aquest mateix nom en punts del Baix Ebre, el Montsià i al centre i sud valencià

<i>marieta</i>	<i>marieta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Vi; <i>huriol</i> : Alda, Aldr, Có, RC, Re, Ro, To; <i>guriol</i> : Amp; <i>curiolet</i> : Cv, JM; <i>huriol</i> : Cs, Lli; <i>uriol</i> : Xe; <i>palometa</i> : ⁶⁴⁵ Amt; <i>mariquita</i> : Cs, Có, Lli, Pa, Ti, Vi, Xe (mapa 399/6)
<i>bernat pudent</i>	<i>xinxà</i> : Alda, Alf, Amp, Có, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>xinxà pudent(a)</i> : RC; <i>xinxà borda</i> : Aldr, Be; <i>xinxà verda</i> : Alf, Be; <i>alemà</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Je, To, Xe; <i>escar(a)bat(et)</i> : Amt, Bí, Pa; <i>bernat pudent</i> : Pe; <i>pudenta</i> : Cs, Cv, JM, Lli (mapa 400/6)
<i>escarabat</i>	<i>escarabat</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>escarbat</i> : Alf, Bí, Cs, Có, Cv, Xe; <i>escarbot</i> : Amt, Pe, Ti; <i>escarabixxa</i> ; Be; <i>iaio</i> : Amp (mapa 401/6)
<i>escarabat merder</i>	<i>escarabat</i> : Alda, Amp, Bí, Je, RC, Ro, Vi; <i>escarabat del fem</i> : Alda, Lli; <i>escarabat piloter</i> : Aldr, Alf; ⁶⁴⁶ <i>escarabat merder</i> : Pa; <i>escarabat bolero</i> : Re; <i>escarabat pelotero</i> : Bí, Cs, Cv, Je, JM, To, Vi; <i>escarbat merdeguer</i> : Xe; <i>escarbot</i> : Amt; <i>escarbot del fem</i> : Pe; <i>escar(a)bot merdeguer</i> : Be, Ti; <i>escarbot pelotero</i> : Pe; <i>escarabat de la mar</i> : Cv; <i>cabeçudo</i> : Amp; <i>iaio peton</i> : Cv, JM; <i>iaio</i> : Có, RC, Ro (mapa 402/6)
<i>escarabixxa</i> ⁶⁴⁷	<i>escarabixxa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>escarbitxa</i> : Pe, Xe; <i>cucaratxa</i> : Be (mapa 403/6)
<i>estisoreta</i>	<i>estisor(et)a</i> : a totes les localitats, tret de JM; <i>estiroseta</i> : Cv, JM (mapa 404/6)
<i>llémenes</i>	<i>llémenes</i> : a totes les localitats; <i>ous</i> : Vi; <i>imes</i> : Be (mapa 405/6)
<i>paparra</i>	<i>caparra</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt; <i>caparró</i> : Ti; <i>paparra</i> : Amt (mapa 406/6)
<i>centpeus</i>	<i>centcomes</i> : Alda, Amt, Amp, Có, Je, Lli, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>centpeus</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Cs, Cv, Pa, Pe, RC, Ro, Vi; <i>centpotes</i> : Aldr, Be, Bí, Cv, JM, To; <i>santaspiga</i> : Pe; ⁶⁴⁸ <i>tallamans</i> : Pa (mapa 407/6)
<i>papaterra</i>	<i>papaterra</i> : ⁶⁴⁹ a totes les localitats, tret de Cv, Lli; <i>pepeterra</i> : Lli; <i>pipiterra</i> : Cv, JM; <i>furga</i> : Alf, Pa (mapa 408/6)
<i>quera</i>	<i>quera</i> : a totes les localitats; <i>curcó</i> : Alf, Bí, Cs, Pe, Vi (mapa 409/6)
<i>cigala</i>	<i>cigala</i> : Aldr, Be, Cs, Je, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>cigarra</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Có, JM, Lli, Pe, Re, To, Vi; <i>xitxarra</i> : Amp, Bí, Cs, Cv, JM, Pe, To, Vi (mapa 410/6)
<i>cuca de llum</i>	<i>cuc de (la) llum</i> : Alda, Aldr, Alf, Cs, Cv, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>cuca de llum</i> : Có; <i>lluerna</i> : Amt, Amp, Be, Bí, Pe; <i>llinterna</i> : Ti, To; <i>llanterna</i> : Có, JM; <i>llumero</i> : To (mapa 411/6)

(<<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1547.pdf>>). A la Cava, a part, va aparèixer el nom de *saltamontes* en una informant, que demanava si la imatge adjunta a l'enquesta era la d'aquest insecte.

⁶⁴⁵ Amb un d'aquests insectes a la mà, es reciten els següents versos: “palometa vés al cel, que et daré un plat de mel, per a tu i per a mi, per a tu i per a mi...” fins que la bestioleta marxa volant. El DCVB recull la denominació *palometa roia* a Maella per al mateix insecte (*Coccinella septempunctata*) i l'ALDC, *palometa voladora* a Vilafranca del Maestrat (<<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1546.pdf>>).

⁶⁴⁶ Amb la variant *escarbat*, amb caiguda de pretònica.

⁶⁴⁷ “Escarabat de cuina”, en el DIEC (*Blatta orientalis*).

⁶⁴⁸ Cubells (2009, 1: 355) localitza aquesta variant en quatre localitats del sud de la Ribera d'Ebre.

⁶⁴⁹ És femení a totes les poblacions, tret de Paüls.

<i>plegamans</i>	<i>plegamans</i> : Aldr, Amt, Amp, Bí, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Vi, Xe; <i>plegamans</i> : Alf, Be, Pa, Pe, Re; <i>plegabraços</i> : Bí, Có, Cs, Ti, Vi; <i>plegacames</i> : Ro; <i>plegadeus</i> : Có; (<i>a</i>) <i>mantis</i> : Alda, Aldr, Cv, To; <i>potes llargues</i> : To; <i>cavallet de terra</i> : JM; <i>cabreta</i> : Vi (mapa 412/6)
<i>baconeta</i> ⁶⁵⁰	<i>tocinet</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Je, Pe, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>tocineta</i> : Cs, Lli; <i>baconeta</i> : Aldr, Cv, JM, Pa, Re; <i>baconet de sant Antoni</i> : Be, Ti (mapa 413/6)
<i>llicac</i>	<i>paupella</i> : Alda, Aldr, Bí, Có, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>bavosa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Pa, Pe, Ro, To; <i>bavós</i> : Amt; <i>llicac</i> : Be; <i>llicac</i> : Amt (mapa 414/6)
Mots amb variació (animals vertebrats):	
<i>dragó</i>	<i>dragó</i> : a totes les localitats, tret de Pe; <i>adragó</i> : Cv, Pe (mapa 415/6)
<i>sargantana</i>	<i>sargantana</i> : Alda, Amt, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>sargantana</i> : Aldr, Alf, Amp, Cv, Xe; <i>segrantana</i> : Alda, Bí, Re, To, Xe; <i>segrentana</i> : Be, Ti; <i>sergantana</i> : Pa; <i>sara(ga)ntana</i> : Cv (mapa 416/6)
<i>fardatxo</i>	<i>regandaix</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, ⁶⁵¹ Xe; <i>fardatxo</i> : Alf, Be, Pa (mapa 417/6)
<i>salamandra</i>	<i>salamandra</i> : a totes les localitats, tret de Ti; <i>cantària</i> : ⁶⁵² Ti (mapa 418/6)
<i>escurçó</i>	<i>escurçó</i> : a totes les localitats; <i>vibora</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Je, JM, Lli, To, Vi, Xe (mapa 419/6)
<i>granota</i>	<i>granota</i> : a totes les localitats, tret de Bí; <i>granyota</i> : Bí, Ti; <i>granot</i> : Pe; <i>rana</i> : Amt (mapa 420/6)
<i>cullerot</i>	<i>cullerot</i> : Alda, Aldr, Amp, ⁶⁵³ Bí, Có, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>cullereta</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Pe; <i>samaruc</i> : Alda, Cs, JM; <i>panxudeta</i> : Cv, JM; <i>baconeta</i> : Pa; <i>escudell(et)a</i> : ⁶⁵⁴ Pa (mapa 421/6)
<i>voltor</i>	<i>buitre</i> : a totes les localitats; <i>voltor</i> : Aldr, Amp, Pe ⁶⁵⁵ (mapa 422/6)
<i>falcó</i>	<i>falcó</i> : a totes les localitats; <i>esparver</i> : Pe (mapa 423/6)
<i>àguila</i>	<i>àguila</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>àliga</i> : Aldr, Cv, Lli, RC, Re; <i>àlia</i> : Pe (mapa 424/6)
<i>òliba</i>	<i>mifa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>òliba</i> : Amp, Be, Bí, Je; <i>òbila</i> : Amt, Be, Pe, Ti, Xe; <i>oliba</i> : Alda, Pa, To (mapa 425/6)

⁶⁵⁰ Crustaci del gènere *Armadillidium* ("porquet de Sant Antoni", en el DIEC).

⁶⁵¹ També amb obertura de la primera pretònica (*ragandaix*).

⁶⁵² Mot no recollit en cap altra obra consultada amb el sentit que aquí es registra. El DCVB indica que *cantàrida* és un insecte coleòpter i registra la pronúncia *cantària* a Menorca, amb caiguda de dental com a Tivenys.

⁶⁵³ S'hi precisa que se'n diu *cullerot* quan ja són més grossos.

⁶⁵⁴ L'ALDC troba el mateix mot a Linyola (<<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1610.pdf>>).

⁶⁵⁵ Amb neutralització de la /o/ àtona en [u].

<i>duc</i>	<i>dúgol</i> : Aldr, Be, Bí, Pa, RC, Ti, Xe; <i>dúvol</i> : Alda, Pe, To; <i>duol</i> : Alf, Re; <i>duo</i> : Ro; <i>duc</i> : Amp, To; <i>gran duc</i> : Amt; <i>mifa orelluda</i> : Lli; <i>buho</i> : Alda, Amp, Có, Cs, Cv, Je, JM, Vi (mapa 426/6)
<i>oreneta</i>	<i>aroneta</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>oreneta</i> : To; <i>oroneta</i> : Alf, JM, Pa; <i>auroneta</i> : Aldr; <i>anoreta</i> : Pe; <i>noreta</i> : Amt; <i>anruneta</i> : Xe (mapa 427/6)
<i>falzilla</i>	<i>falzilla</i> : Alf, Amt, Be, JM, Pa, ⁶⁵⁶ Pe, Ti, Xe; <i>fagzilla</i> : Có, Cv, Je, RC, Re, Ro, Vi; <i>fatgilla</i> : Alda, Bí, Cs, Lli, Ro, To; <i>figzella</i> : Aldr; <i>fonzilla</i> : Amp; <i>falziot</i> : Cv (mapa 428/6)
<i>barba-roig</i>	<i>barba-roig</i> : a totes les localitats, tret de Cv; <i>pit-roig</i> : Cv, JM; <i>pita-reix</i> : Cv (mapa 429/6)
<i>esbart (de perdius)</i>	<i>sorrada</i> : a totes les localitats, tret de Be i Cv; <i>perdiuada</i> : Cv; <i>llocada</i> : Be, Cv, Pa; <i>llodrigada</i> : Amp; <i>rabereta</i> : JM (mapa 430/6)
<i>guatla</i> ⁶⁵⁷	<i>guala</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>guatla</i> : Pe, RC, Ti; <i>gualla</i> : Be, Ti; <i>guatlla</i> : Amt, Bí
<i>faisà</i>	<i>güela</i> : Pe; <i>güetlla</i> : Amt (mapa 431/6) <i>faisà</i> : Alda, Cv, Pe, ⁶⁵⁸ RC, Ro, To; <i>faissan</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, ⁶⁵⁹ Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>paraguai</i> : JM (mapa 432/6)
<i>becada</i>	<i>becada</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>becassina</i> : Có, Cv, RC, Vi; ⁶⁶⁰ <i>bequissina</i> : JM (mapa 433/6)
<i>puput</i> ⁶⁶¹	<i>put-put</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>puput</i> : Alda, Be, Cs, Cv, Lli, To, Xe; <i>pulput</i> : Amp (mapa 434/6)
<i>abellerol</i>	<i>bellerola</i> : a totes les localitats, tret de Cv i Je; <i>beguerola</i> : Alf, Je, To; <i>abellarol</i> : Cv; <i>abellerola</i> : RC (mapa 435/6)
<i>tudó</i> ⁶⁶²	<i>tudó</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>todó</i> : Alf, Be, Pa, RC; <i>torcàs</i> : Ti, To; <i>tortàs</i> : Có (mapa 436/6)
<i>colomí</i>	<i>pitxó</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>colomí</i> : Aldr, Be; ⁶⁶³ <i>colomet</i> : Je, Ro (mapa 437/6)
<i>capsot</i>	<i>capsot</i> : a totes les localitats; <i>capsigrany</i> : Bí (mapa 438/6)
<i>pastorella</i>	<i>cacauet</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>pastoreta</i> : Alf, Pa; <i>pastorella</i> : Amt, Be, Pe (mapa 439/6)
<i>tallarol capnegre</i>	<i>capnegre</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>capet negre</i> : Cs, To; <i>xitxarra del cap negre</i> : Pe; <i>capinegra</i> : Be; sense resposta: Cv, JM (mapa 440/6)

⁶⁵⁶ A Pauils, amb alveolar sorda: *fal[s]illa*.

⁶⁵⁷ Vegeu 1.1.1, on es deixa constància del particular tancament de la vocal tònica en aquest mot a l'Ametlla i al Perelló (/a/ > [ɛ]), únic en tot el domini de la llengua (l'ALDC també el registra a Horta de Sant Joan: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1576.pdf>>).

⁶⁵⁸ Amb el so alveolar fricatiu sord: *fai[s]à*.

⁶⁵⁹ A Bitem amb so alveolar fricatiu sonor: *fai[z]an*.

⁶⁶⁰ L'informant comenta que la diferència entre *becada* i *becassina* és la mida (aquesta és més petita).

⁶⁶¹ Mot femení a la major part de la comarca (al Perelló, però, és masculí).

⁶⁶² Vegeu l'apartat 1.2.3.4.

⁶⁶³ S'hi especifica que *pitxó* és el petit i *colomí* quan ja surt del niu.

<i>cigonya</i>	<i>cigonya</i> : Alda, Aldr, Amp, To; <i>cigüenya</i> : a totes les localitats (mapa 441/6)
<i>primavera</i>	<i>primavera</i> : a totes les localitats; <i>carboneret</i> : Alda; <i>carbonet</i> : Cs; (mapa 442/6)
<i>cria de moixó</i>	<i>moixonet</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>pollet</i> : Alda, Amt, Bí, Ro; <i>pelaio</i> : Ti (mapa 443/6)
<i>eriçó</i>	<i>eriçó</i> : ⁶⁶⁴ a totes les localitats tret de Alda i Vi; <i>eriço</i> : ⁶⁶⁵ Alda, To, Vi (mapa 444/6)
<i>ratapanada</i>	<i>ratapanada</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>ratampanada</i> : Alda, Alf, Cv, JM, Pa, Re, To; <i>ratpenat</i> : To; <i>mussol</i> : Vi (mapa 445/6)
<i>teixó</i>	<i>teixó</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, Re, Ro, To, Xe; <i>taixó</i> : Cs, Lli, RC, Vi; <i>toixó</i> : Be, Ti; <i>tuixó</i> : Amt, Pe (mapa 446/6)
<i>esquirol</i>	<i>esquirol</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>ardilla</i> : Alda, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, To, Vi, Xe (mapa 447/6)
<i>gat salvatge</i> ⁶⁶⁶	<i>gat cerval</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>gat sarval</i> : Vi; <i>gat salvat</i> : Aldr, Amt, Ti; <i>gat salvatge</i> : Amp, Be, Cs, JM, Pe, Ro, To; <i>gat frèstic</i> : Pe; <i>gat forèstic</i> : JM (mapa 448/6)
<i>geneta</i>	<i>gineta</i> : ⁶⁶⁷ Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ti, Vi, Xe; <i>xineta</i> : Aldr, Alf, Cs, Có, Re; <i>geneta</i> : Bí, Ro, To (mapa 449/6)
<i>cabra salvatge</i> ⁶⁶⁸	<i>cabra salvatge</i> : a totes les localitats, tret de Pa i Re; <i>cabra montesa</i> : Alf, JM, Pa, Re, To, Vi; <i>cabra hispànica</i> : Ti; <i>salvatge</i> : RC, Re, Ro; <i>sovatge</i> : Alf, Pa (mapa 450/6)
<i>ós</i>	<i>ós</i> : Alda, Amt, Je, Pe; <i>onso</i> : Alda, Aldr, Amp, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, ⁶⁶⁹ Xe; <i>osso</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro, Ti, To, Vi (mapa 451/6)

⁶⁶⁴ Amb obertura de la vocal inicial a totes les poblacions: [a]riçó.

⁶⁶⁵ La paraula és plana i també presenta a l'Aldea l'obertura màxima en la vocal inicial: [a]riço.

⁶⁶⁶ A l'enquesta apareixia també el *linx* o *llop cerber* (*Lynx pardinus*), que ha estat designat per la gran majoria d'enquestats amb el terme castellà adaptat a la fonètica catalana (*lin[s]e*), però també a Benifallet, la Cava i Vinallop ha rebut el nom de *gat cerval* (o variants). Es tracta d'un animal desaparegut a Catalunya. Com es pot comprovar aquí, el terme majoritari que s'ha recollit per al *gat salvatge* (*Felis silvestris*) ha estat *gat cerval*, el qual, tanmateix, apareix en el DIEC com a sinònim de *linx*. És probable que hi haja hagut una confusió de mots –afavorida per l'absència d'un dels referents (el *linx*)– que ha facilitat l'extensió del terme *gat cerval* al mamífer que sí que és present en aquestes contrades. El DCVB dona compte d'aquesta confusió: “Vulgarment s'anomena també *gat cerval* el *gat fer*”, o gat salvatge. Per altra part, un informant de Vinallop comenta el següent: “jo sempre havia pensat que el *gat sarval* era el *lince ibérico* este”.

⁶⁶⁷ El so inicial ha esta pronunciat amb prepalatal fricativa sonora i amb velar fricativa sorda (castellana) a l'Aldea i l'Ampolla.

⁶⁶⁸ En cada una de les denominacions formades pel nom *cabra* més un adjectiu qualificatiu, aquest és susceptible de no aparèixer, de manera que el mamífer es designaria simplement amb el substantiu. En les altres dues denominacions hi ha hagut una habilitació de l'adjectiu, que adquireix ara la categoria de substantiu: un *salvatge*, un *sovatge*. A Paüls es possible sentir *mascle* com a designació de l'animal.

⁶⁶⁹ Terme també usat com a despectiu, referit a una persona grossa i deixada (“pareix un onso!”).

Mots comuns a totes les localitats (animals invertebrats)

<i>abella</i>	<i>aranya</i>	<i>cadell</i>
<i>caragol</i>	<i>crestar</i>	<i>formiga</i>
<i>grill</i>	<i>mel</i>	<i>mosca</i>
<i>mosquit</i>	<i>picar</i>	<i>poll</i>
<i>puça</i>	<i>sangonera</i>	

Mots comuns a totes les localitats (animals vertebrats)

<i>carronya</i>	<i>colom</i>	<i>corb</i>
<i>cucullada</i>	<i>esparver</i>	<i>fura</i>
<i>gafarró</i>	<i>garsa</i>	<i>gralla</i>
<i>[χ]abali</i>	<i>lloba</i>	<i>llop</i>
<i>merla</i>	<i>mussol</i>	<i>mustela</i>
<i>niu</i>	<i>pardal</i> ⁶⁷⁰	<i>perdiu</i>
<i>perdigana</i>	<i>perdigot</i>	<i>pinsà</i> ⁶⁷¹
<i>poll</i>	<i>rabosa</i>	<i>rata</i>
<i>rossinyol</i>	<i>sapo</i>	<i>serp</i>
<i>tau</i> ⁶⁷²	<i>tord</i>	<i>verderol</i>

Mots comuns amb variació fonètica

<i>cadarnera</i> / <i>cadenera</i> ⁶⁷³	<i>ratolí</i> / <i>ratulí</i>
<i>guatla</i> / <i>guatlla</i> / <i>guetla</i> ⁶⁷⁴	<i>estornell</i> / <i>esturnell</i>
<i>moixó</i> / <i>muixó</i>	<i>picot</i> / <i>pigot</i> ⁶⁷⁵
<i>tórtera</i> / <i>tórtola</i> / <i>tórtora</i> ⁶⁷⁶	

Anàlisi i comentari d'alguns mots

La forma física de les cases de les abelles fa que avui dia el mot *caixa* estiga substituint el tradicional *arna* –usat a bona part del Principat– i el més antic *baso*, aragonesisme que encara perviu a les comarques centrals del domini. Aquest era fet de suro i tenia forma cilíndrica (recollit a Xerta, per exemple). De la *bresca*, un informant de Tortosa comenta que, abans, se'n deia *coc* i ara *panal*. Aquest últim és el geosinònim de bona part del valencià per a la *bresca*, mentre que *coc* és una paraula restringida al tortosí i àrees principatines properes (PALDC 6, Veny 2017: 242).

Trobem en aquest camp semàntic, a part de *coc*, diverses particularitats lingüístiques pròpies del tortosí, algunes de les quals restringides a la seua àrea central, la comarca d'estudi. El mot *paupella*, com a “caragol sense closca”, és una d'elles, per bé que apareix en el DNV, sota l'entrada *palpella*.⁶⁷⁷ També és exclusiu d'aquesta zona

⁶⁷⁰ A l'Aldea, també *vilero*.

⁶⁷¹ Amb alveolar sonora a tot arreu, *pin[z]à*.

⁶⁷² Segons els informants, és un tipus de rata, amb els següents comentaris: és la rata gris (RC), és més grossa (Amp, Bí, Je, JM, Lli, Re, To) i va més per les séquies (Alf), per l'aigua (Cv, Pa, Vi) o és de camp (Cs) i sol alimentar-se de gra (Vi). Es tractaria del mamífer rosegador *Arvicola sapidus*, tot i que el nom de *tau* fa pensar en una evolució del mot *talp* (la imatge de l'animal que es mostra hi té certa semblança, concretament, amb el talpó comú, *Microtus duodecimcostatus*). En cap cas és el mamífer de nom científic *Talpa europaea*, animal desconegut a la comarca i que és anomenat amb el nom en castellà, *topo*.

⁶⁷³ Al Perelló presenta les dues vocals pretòniques.

⁶⁷⁴ Vegeu-ne les variants en l'apartat 1.3.2.4.

⁶⁷⁵ Vegeu 1.3.6.1.

⁶⁷⁶ Vegeu 1.2.3.5.

⁶⁷⁷ El DCVB el localitza a Tortosa. Cubells (2009) i Navarro (1996) no el troben a la Ribera d'Ebre ni a la Terra Alta, respectivament. L'ALDC (en línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1565.pdf>>)

el mot *huriol* (i variants) referit a la *marieta* (*Coccinella septempunctata*). El DIEC recull la forma *poriol*. Tanmateix, en l'ALDC⁶⁷⁸ es retroba *boriol* en punts del Solsonès i àrees properes de transició entre el català oriental i l'occidental. Més estesa pel tortosí és la variant *escarabitxa* per a la *panerola* (o *cuca panera*, tal com apareix en l'ALDC, *Blatta orientalis*), general al Baix Ebre i a la Terra Alta i també present des de la Ribera d'Ebre fins al Maestrat.⁶⁷⁹ Per a designar l'*escorpi* s'han recollit diverses denominacions particulars. Es destaquen les següents, de més a menys locals: *esteveta*, registrada exclusivament a Tivenys i no localitzada en cap dels reculls consultats,⁶⁸⁰ és una designació que té l'origen en la relació metafòrica amb l'*esteva*, que és la part de l'arada (aladre, xaruga, pollegana...) per on l'agafava el llaurador i que té forma corbada, com el cos de l'aràcnid; *xaveta*, majoritària al centre i sud del Baix Ebre; *reclau*, present al nord de la comarca i amb continuïtat a la Terra Alta i a la Ribera d'Ebre, on és majoritari; o *aliacrà*, que singularitza les poblacions de l'Ametlla i el Perelló respecte a la resta de la comarca, malgrat que es tracta d'una designació que apareix més al sud, en àrees del valencià. S'esmenta també el cas de *papaterra* (i variants), que és un mot de la zona central del tortosí, des del Baix Ebre i Montsià fins a la Terra Alta i el Matarranya; conviu amb *furga* a Alfara i a Paüls, els dos pobles de muntanya i més occidentals del Baix Ebre, denominació que s'estén des d'aquí cap al sud del tortosí, a les comarques del Maestrat i els Ports.⁶⁸¹

La variant amb nasal palatal *granyota*, recollida exclusivament a Bitem i a Tivenys, es retroba a Caseres (Navarro 1996, 1: 227) i al nord del domini, força estesa pel català septentrional i el septentrional de transició.⁶⁸² Pel que fa al *capgròs*, les variants *cullerot* (majoritària al Baix Ebre) i *cullereta* ocupen tot el bloc occidental i una part de l'oriental, mentre que *samaruc* és una denominació més particular, present en valencià i restringida a l'àrea del Delta, per bé que a la Cava precisen que és la cria d'un peix. Pel que fa a *panxudeta*, es tracta d'un terme exclusiu de Deltebre i només l'hem localitzat, fora d'aquí, al Camp d'Elx, segons l'obra de Beltran i Segura-Llopes (2017: 312). També *baconeta* i *escudell(et)a* són exclusives de Paüls amb aquest sentit. Aquí, Gimeno (1997: 484) hi enregistra *escullereta*, terme que potser seria intermedi diacrònicament i podria explicar el pas d'un originari *cullereta* a *escudellet*, amb pròtesi sil·làbica, metàtesi de la palatal lateral i una homonimització o atracció paronímica del mot *escudella*.

Quant a la distribució geogràfica, si hom ressegueix els geosinònims de *paupella* s'adonarà de la presència abundant de *bavosa*, en coincidència amb el valencià, mentre que *llimac* s'enregistra exclusivament en localitats més septentrionals, l'Ametlla i Benifalset (aquí amb la variant *llimat*), que esdevenen així les localitats més meridionals en l'ús de *llimac*, que és general a pràcticament la resta del Principat (també a les Illes). També es remarca que per a l'insecte conegut com a *cigala* (*Cicada plebeja*) hi ha una sèrie de pobles que s'hi refereixen amb el nom *xitxarra*,⁶⁸³ que és força estès en valencià

enregistra *papella* a Torremançanes (Alacantí). El mot fa pensar Coromines (DECat, VI: 155) en un mossarabisme (PABULARI, "alimentar-se") i hi veu una "evident relació d'una banda amb el nominatiu ll. *papilio*, per l'altra amb la -r- de *parpallol* (veg. *papallona*) i en fi amb el citat granadí *paulilla* 'cuc de la verdura'".

⁶⁷⁸ Mapa 1546. En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1546.pdf>>.

⁶⁷⁹ Gimeno (1997: 467).

⁶⁸⁰ Pep Coll registra *esteveta* a Pessonada, en el llibre *El parlar del Pallars* (2014).

⁶⁸¹ ALDC, mapa 1562. En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1562.pdf>>.

⁶⁸² DCVB; ALDC, mapa 1609. En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1609.pdf>>.

⁶⁸³ Homònim d'un ocell que no està inclòs a l'enquesta.

però ja no al nord del Baix Ebre.⁶⁸⁴ Som, doncs, davant d'un altre cas de mot comú en valencià i en tortosí, on troba el seu límit d'ús.

Al Baix Ebre, el terme *moixó* s'empra arreu com a genèric per a referir-se a aquests animals amb bec i plomes. És un mot propi del nord-occidental i del tarragoní, enfront de *pardal*, general al País Valencià. Funciona com a sinònim d'*ocell*, que és una denominació que guanya terreny en generacions joves per l'acció de l'estàndard.

Pel que fa al nom de l'*òliba* (*Tyto alba*), cal advertir que, en algun cas, els informants manifesten el dubte sobre el nom que rep cada una de les diferents aus de l'ordre dels estrigiformes incloses en l'enquesta. El DCVB localitza a Tortosa, Benissanet i Alacant el nom de *mifa* per a l'*òliba*. Al Baix Ebre hi és el nom predominant, com s'ha vist, però en l'ALDC s'observa que queda restringit exclusivament al tortosí del Principat,⁶⁸⁵ tal com sosté Beltran (2010, II: 554), que en confirma la denominació. Reñé (1998: 5) evidencia també aquesta variació terminològica referida a les "diferents espècies d'ocells nocturns". Les altres formes que es fan constar són variants d'*òliba*: amb desplaçament d'accent (*oliba*) o amb metàtesi (*òbila*). Aquesta última singularitza cinc poblacions septentrionals: l'Ametlla, Benifallet, el Perelló, Tivenys i Xerta.

La denominació de *sorrada* per a l'esbart de perdus és gairebé general al Baix Ebre però queda circumscrita a l'àrea central del tortosí (Baix Ebre i Montsià), tal com demostren l'ALDT (Gimeno 1997: 474) i l'ALDC.⁶⁸⁶ No es coneix tampoc més al nord, ni a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009) ni a la Terra Alta (Navarro 1996).

Per al nom de la *becada* (*Scolopax rubicola*) s'ha recollit, en localitats meridionals de la comarca, la variant *becassina*. Aquest terme és, en rigor, una altra denominació que rep el *becadell comú* (*Gallinago gallinago*), en concret a Menorca, segons el DCVB. Es tractaria, doncs, d'un ocell d'una altra família, bastant paregut però més petit, tot i que els informants s'han mostrat segurs a l'hora de donar-ne el nom. En qualsevol cas, la paraula *becassina* (i la variant *bequissina*) està restringida geogràficament a aquesta zona del tram final de l'Ebre i tan sols es retroba puntualment en català septentrional.

També és tortosina la variant *bellerola*, forma femenina i amb afèresi d'*abellerol*. És general a gairebé tot el Baix Ebre i present de manera minoritària a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 357) i a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 224). S'inclou també una altra espècie d'ocell per l'interès i particularitat de les denominacions recollides. Ens referim a la *cuereta blanca* (*Motacilla alba*). El nom que rep aquest ocell a gairebé tot el Baix Ebre és *cacauet*, mot exclusiu de la comarca i de part del Montsià però absent en la resta del domini.⁶⁸⁷ Beltran (2010, I: 161) explica que l'origen etimològic del mot és una creació expressiva per la petitesa i mobilitat d'aquest ocell: "cacauet és també una forma expressiva que se sol aplicar als nens molt eixerits i espavilats; d'ací el nom d'aquests moixonets". Només a Alfara, l'Ametlla, Benifallet, Paüls i el Perelló apareixen denominacions més esteses pel català oriental peninsular i per l'occidental: *pastoreta*, *pastorella*. En el DCVB es recull la denominació *cacauet blanc* a l'àrea de Tortosa sense precisar-ne exactament el tipus d'ocell ni donar-ne el nom científic. En la mateixa obra, però, trobem que a l'entrada *piuleta* s'assenyala que aquest moixó és la *Motacilla alba* de què estem parlant, tot afirmant que és ben conegut al País Valencià. Cal aclarir, tanmateix, que amb aquesta denominació de *piuleta* s'identifica en la major part del Baix Ebre un altre ocell, el que consta en el DIEC com a

⁶⁸⁴ Cubells (2009, 1: 355), a la Ribera d'Ebre, només el registra a Tivissa.

⁶⁸⁵ ALDC, en línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1571.pdf>>.

⁶⁸⁶ ALDC, en línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1578.pdf>>.

⁶⁸⁷ ALDC, en línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1589.pdf>>.

titella (*Anthus pratensis*), que n'és la designació més general i que pertany a la mateixa família dels motacíl·lids. Llobet (2010: 109) confirma aquesta apreciació nostra i recull la variant *piuleta* per a la *titella* en la seua guia il·lustrada sobre el Delta de l'Ebre.⁶⁸⁸

Com en el camp semàntic dels vegetals (plantes, arbustos), aquest camp és un dels que presenta al Baix Ebre més variació lingüística a l'hora de designar els referents. Es poden subratllar les quinze variants recollides per a l'*escarabat merder*, tretze variants per a la *libèl·lula*, nou per al *plegamans* o vuit per al *bernat pudent*, l'*abella mascle* i la *marieta*. Malgrat que algunes són simples variants fonètiques, es tracta d'una manifestació de la capacitat creativa de la llengua (i dels parlants, en definitiva), a partir de mecanismes com la derivació, la metàfora o la identificació amb un referent de la vida real (*xaveta*, *guardiacivil*, *halicòptero*) o imaginària (*bruixa*).

S'ha parlat de mots que són exclusius del tortosí i, fins i tot, recollits només en la seua àrea central. En fem recapitulació: *becassina*, *huriol*, *cacauet*, *coc*, *dúgol*,⁶⁸⁹ *escarabix*, *furga*, *mifa*, *papaterra*, *paupella*, *piuleta*, *reclau*, *regandaix*, *rodadits*, *sorrada*, *tavan* (i *tavanc*),⁶⁹⁰ *xaveta*. No se citen ara localismes o altres denominacions més particulars. Amb el nord-occidental es comparteixen mots com *crestar*,⁶⁹¹ *moixó*, *onso*,⁶⁹² *quera*⁶⁹³ i *tocinet*. Per la seua banda, termes comuns amb el valencià són *baso*, *bavosa*, *capsot*, *fardatxo*, *panal* i *xitxarra* (insecte). Finalment, més o menys estesos pel bloc occidental trobem *caparra*, *cuc de llum*,⁶⁹⁴ *palometa*, *perdigana* i *rabosa*.

Les interferències del castellà més comunes, en aquest camp, són *buho*, *buitre*, *cigarra*, *cigüenya*, *faissan*, *jabalí* (amb fonètica castellana), *lince* (amb la interdental fricativa castellana adaptada a la fonètica catalana com a alveolar sorda), *mariquita*, *pitxó*, *sapo* i *xupar*.

4.1.7. El temps. Les estacions de l'any

<i>halo</i> (de lluna)	<i>rogle</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Cv, JM, RC, Ro, To; <i>redol</i> : Alda, Pa, Re; <i>galdufa</i> : Aldr, Alf, Có, JM, Lli, Vi; <i>baldufa</i> : Aldr, To, Xe; <i>gallufa</i> : Je; <i>gandufa</i> : Cs; (<i>portar</i>) <i>dol</i> : Pe; <i>aro</i> : Be, Pa; <i>ruedo</i> : Ti (mapa 452/7)
<i>lluna vella</i>	<i>lluna vella</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>lluna plena</i> : Aldr, Alf, Bí, Cs, Je, Lli, Ro; <i>lo ple</i> : Aldr, Amp, RC, To (mapa 453/7)
<i>quart minvant</i>	<i>quart minvant</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>quart binvant</i> : Alda; <i>quart menguant</i> : Alf, Be, Bí, Cv, JM, Pa, Ro, Xe (mapa 454/7)
<i>estels</i>	<i>estels</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To; <i>estrelles</i> : ⁶⁹⁵ Amt, Be, Je, Pa, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 455/7)

⁶⁸⁸ En aquesta obra, Llobet hi fa constar el nom estàndard, el nom científic i la majoria de noms populars de cada espècie.

⁶⁸⁹ Amb les variants *dúiol*, *dúvol*.

⁶⁹⁰ La presència del so nasal és el que el fa distingir de la resta de variants del domini.

⁶⁹¹ També en tarragoní.

⁶⁹² També en mallorquí i menorquí.

⁶⁹³ També en tarragoní.

⁶⁹⁴ Per oposició a la forma femenina, *cuca de llum*, predominant en el bloc oriental.

⁶⁹⁵ Segons un informant de Tortosa, *estels* es deia abans, ara es diu *estrelles*. En canvi, una informant de l'Ametlla, més jove, assegura que "això d'*estel* és d'ara". Probablement el mot *estel* és general en la generació més gran, el mot *estrella* ho és en la de mitjana edat –per influència de l'escola i la televisió en

<i>Carro Gros</i>	<i>lo Carro</i> : ⁶⁹⁶ Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>lo Carro Gros</i> : Be, Ti; <i>Ossa Maior</i> : Aldr, Amt, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Xe; <i>Ossa Major</i> : Je, JM; <i>Ossa Gran</i> : Amt (mapa 456/7)
<i>estel de l'alba</i>	<i>estel del dia</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>estel de l'alba</i> : Amt, Bí, Có; <i>estel del matí</i> : Be, RC, Ro; <i>estel de la matina</i> : Xe; <i>estel bover</i> : Alf, Pa; <i>estel farineter</i> : Je (mapa 457/7)
<i>Via Làctea</i>	<i>Camí de Santiago</i> : Amp, Bí, Cv, Je, JM, RC, ⁶⁹⁷ Ti, To; <i>la Carratera</i> : Aldr, Vi; <i>Carratera de Santiago</i> : Cs, Re, Ro; <i>Camí de San Jaime</i> : Pa; <i>Via Làctea</i> : Amt, JM, Pe, To, Xe; sense resposta: Alda, Alf, Be, Có, Lli (mapa 458/7)
<i>alba</i>	(a) <i>puntar el dia</i> : Alda, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Re, To; <i>punta de dia</i> : Aldr, Be, RC, Xe; <i>alba</i> : Amt, Pe, Pa; <i>albada</i> : Alda; <i>claror del dia</i> : Cs, Cv, Je, Lli, Pa, Vi; <i>clarejar el dia</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Ro; <i>clarejar l'alba</i> : To; <i>ratllar el dia</i> : Alf, Ro; <i>ratllar l'alba</i> : Be, Ti; (a) <i>puntar l'alba</i> : Pe (mapa 459/7)
<i>adeu</i>	<i>adeu</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>andusiau</i> : Je; <i>adiós</i> : Alda, Alf, Amp, Cs, JM, Re, To, Vi; <i>au</i> : Cv (mapa 460/7)
<i>migdia</i>	<i>migdia</i> : Alda, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, Vi, Xe; <i>mesdia</i> : Aldr, Alf, Cs, Re; <i>misdia</i> : Amp, Cv, Je, To (mapa 461/7)
(<i>fer la</i>) <i>migdiada</i>	<i>mesdiada</i> : Aldr, Alf, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>misdiada</i> : Alda, Amp, JM; <i>migdiada</i> : Amt, Be, Cs; <i>siesta</i> : Alf, To (mapa 462/7)
<i>bona tarda</i>	<i>bona tarde</i> : a totes les localitats; <i>bones tardes</i> : Amt, Be, Có, Pa; <i>buenas tardes</i> : Cv (mapa 463/7)
<i>crepuscle</i>	<i>posta</i> : a totes les localitats; <i>boqueta nit</i> : Aldr; <i>sol post</i> : Aldr, Bí; <i>prima</i> : ⁶⁹⁸ Amt (mapa 464/7)
<i>vespre</i>	<i>tardet</i> : a totes les localitats, tret de Pe; <i>tard</i> : Aldr, Amt, Cs, Có, Cv, Pa, Pe, RC, To, Xe; <i>a sol post</i> : Aldr; <i>tarde-nit</i> : Pe (mapa 465/7)
<i>bona nit</i>	<i>bona nit</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>bora nit</i> : Alda, Amt, Be, Cs, Có, Cv, Lli, Ro (mapa 466/7)
<i>dilluns</i>	<i>dilluns</i> : a totes les localitats; <i>dilluns</i> : Pe; <i>dellums</i> : Cv (mapa 467/7)
<i>dimarts</i>	<i>dimats</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>dimatx</i> : Aldr, Có; <i>dimars</i> : Amt, Pe (mapa 468/7)
<i>tardor</i>	<i>tardor</i> : Aldr, Amt, ⁶⁹⁹ Be, Bí, Pe, Ti, To; <i>tardanada</i> : Amt; <i>santmiquelada</i> : ⁷⁰⁰ Alf, RC, Re, Ro; <i>primavera de l'hivern</i> : ⁷⁰¹ RC;

castellà– i, més recentment, l'estàndard torna a fer circular *estel*, que és sentit per alguns com a “més català” (en contraposició amb *estrella*).

⁶⁹⁶ A Campredó i a la Raval de Cristo en completen la denominació: *lo Carro i les Mules*.

⁶⁹⁷ També en castellà: *Camino de Santiago*.

⁶⁹⁸ Terme relacionat amb el món pescador, que al·ludeix a la pescada que es fa en aquesta hora del dia: es *fa la prima* (de cara a la nit) o es *fa la matinada* (de cara al dia).

⁶⁹⁹ Dos informants (un pescador i un pagès) puntualitzen que el terme *tardor* el fa servir el pescador, mentre que el de *tardanada* el fa servir el pagès.

	<i>otonyo</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 469/7)
<i>enguany</i>	<i>enguany</i> : ⁷⁰² a totes les localitats; <i>est any</i> : Alf, Có, Pa, Ro, Xe (mapa 470/7)
<i>any bixest</i>	<i>any bisest</i> : ⁷⁰³ Aldr, Amt, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ti, Vi, Xe; <i>any bisès</i> : Alda, Có, Lli, Be; <i>any bisè</i> : Alf; <i>any bisert</i> : Amp, Pa, To; <i>any bisiès</i> : Ro; <i>any bissiesto</i> : To (mapa 471/7)
<i>despús-ahir</i>	<i>despús-ahir</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>despús-ihir</i> : Cv, JM; <i>abans-d'ahir</i> : Amp, Pe, To, Vi, Xe; <i>ans-d'ahir</i> : Amp; <i>antes-d'ahir</i> : Vi (mapa 472/7)
<i>despús-demà</i>	<i>despús-demà</i> : a totes les localitats; ⁷⁰⁴ <i>passat-demà</i> : Bí, Cs, Pe, Vi; <i>demà passat</i> : Alf (mapa 473/7)
<i>núvols</i>	<i>núvols</i> : a totes les localitats, tret de la Cv i Pa; <i>núgols</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Pa; <i>núols</i> : Cv, JM, Ti (mapa 474/7)
<i>ennuolat</i>	<i>ennuolat</i> : ⁷⁰⁵ Alda, Alf, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Ti, Vi, Xe; <i>ennugolat</i> : Aldr, Be, Pa; <i>anuolat</i> : Cv, JM; <i>nuolat</i> : Amp, Bí, Có, Je, Re; <i>núvol</i> : Amt, Cs, Lli, Ro; <i>núgol</i> : Be; <i>núol</i> : JM; <i>tapat</i> : Amt, Pe, Ro, To; <i>cobert</i> : Alda, Pa; <i>clos</i> : RC (mapa 475/7)
<i>enteranyinat</i> ⁷⁰⁶	<i>entaranyinat</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, To, Vi; <i>enteranyinat</i> : RC, Re, Ro, Ti, Xe; <i>enterenyinat</i> : JM; <i>entaranyanat</i> : Cv; <i>entelat</i> : Amt, Amp, Je, To (mapa 476/7)
<i>mullar-se</i> (de pluja)	<i>banyar-se</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>mullar-se</i> : Amt, Be, Je, Pe, To; <i>xopar-se</i> : Aldr (mapa 477/7)
<i>eixugar-se</i>	<i>eixugar-se</i> : ⁷⁰⁷ Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>eixuar-se</i> : Cv, JM, Ro, Ti, Xe; <i>eixugà's</i> : Be, Pa (mapa 478/7)
<i>escórrec</i>	<i>reguerall</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Cv, Je, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>escórrec</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Pe; <i>escorrentiu</i> : Cs; <i>regall</i> : Pa; <i>seregall</i> : Alf; <i>regadora</i> : Amp, JM, Lli; <i>regadera</i> : Lli; <i>rec</i> : Amt; <i>sequiol</i> : Ro; <i>solc</i> : To (mapa 479/7)
<i>esllavissada</i> (terra)	<i>solsida</i> : Alda, Amp, Je, Pe, Ti, To, Vi, Xe; <i>solsit</i> : Ti; <i>destimba</i> : Aldr; <i>esllevissada</i> : Aldr, Cs, Lli; <i>(a)llivassada</i> : Be; <i>esbarrissada</i> : Alf; ⁷⁰⁸ <i>derribassada</i> : Pa; <i>reguerall</i> : Bí, Re; <i>escórrec</i> : JM; <i>desprendiment</i> : RC, Ro; <i>escorredor</i> : To; <i>destimbar-se</i> : Có;

⁷⁰⁰ Fa referència a una època de l'any més restringida en el temps (final de setembre i octubre) que no pas l'estació de la tardor pròpiament dita.

⁷⁰¹ Denominació pràcticament en desús.

⁷⁰² Pronunciat arreu [a]nguany.

⁷⁰³ La tònica és oberta [ɛ] a la majoria de localitats (tret de l'Amt).

⁷⁰⁴ En algun cas, amb castellanització del primer component, *después-demà* (JM, per exemple).

⁷⁰⁵ A Deltebre sense geminació de la consonant nasal.

⁷⁰⁶ D'acord amb la neutralització general de les /e/ dels segments inicials en síl·laba travada, com s'explica a l'apartat 1.2.1.2, les variants d'aquest mot són pronunciades amb [a] inicial: [a]ntaranyinat, [a]ntelat, etc.

⁷⁰⁷ En aquest cas, l'Ametlla i el Perelló sensibilitzen la ròtica final de l'infinitiu seguida de clític (v. 1.3.2.7).

⁷⁰⁸ Si és de neu és una (es)llevissada. És un dels pocs pobles on han donat resposta a la qüestió "massa de neu que es precipita muntanya avall". La resta de localitats, on la neu és molt esporàdica o gairebé inexistent, responen amb l'estàndard *allau* o el castellanisme *alud*.

	<i>emportar-se la terra</i> : Amt, Cv, To; <i>endur-se la terra</i> : JM; <i>endur-se el ribàs</i> : Bí (mapa 480/7)
<i>esllavissada</i> (marge de pedra)	<i>solsida</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>destimba</i> : Aldr; <i>portell</i> : Be, Pa; <i>derroc</i> : Ti; <i>derrocar-se</i> : Aldr; <i>esbarrissada</i> : Alf; <i>destimbar-se</i> : JM, Xe; <i>esbarrar-se</i> : Amt (mapa 481/7)
<i>bassot</i>	<i>bassa</i> : Alda, Có, Ti, Xe; <i>basseta</i> : Alda, Cs, JM, Lli, To; <i>bassot</i> : Amp, Bí, Có, Cv, Je, RC, Ro; <i>toll</i> : Aldr, Alf, Pe, Re; <i>xoll</i> : Be; <i>clot (d'aigua)</i> : Amt, Pa, Pe, Vi, Xe; <i>xarco</i> : Cs, Pe, To (mapa 482/7)
<i>bombolles</i>	<i>bambolles</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, JM, Pa, Re, To; <i>bombolles</i> : Alda, Amt, Pe; <i>bufes</i> : Be, Xe; <i>bufetes</i> : Alf, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti; <i>bofietes</i> : Vi (mapa 483/7)
<i>llot</i>	<i>llac</i> : ⁷⁰⁹ a totes les localitats; <i>solatge</i> : Je, Vi, To; <i>ampòsit</i> : Cs, Cv, To; <i>enruna</i> : ⁷¹⁰ Amt; <i>llimo</i> : Cs (mapa 484/7)
<i>ruixat</i>	<i>arruixada</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>ruixat</i> : Aldr, Pe, Vi; <i>xapallada</i> : Alda, Aldr, Alf; <i>aiguat</i> : Cs, Pa, Re; <i>tronada</i> : Alf, Amt, Bí, Có, Je, JM, Ro, Ti; <i>tromba</i> : Aldr; <i>trompada</i> : Cv, Lli; <i>xàfec</i> : Be; <i>serrat d'aigua</i> : Amp; <i>glop d'aigua</i> : Amt; <i>traspasada (d'aigua)</i> : Pe; <i>trompa (d'aigua)</i> : Be, Cs, Pa; <i>xubasco</i> : Amp (mapa 485/7)
<i>plovisquejar</i>	<i>plovisnar</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>borrimejar</i> : Alda, Bí, RC, Re, To; <i>ploviscar</i> : Alf; <i>plovisquejar</i> : Amt, Pe; <i>borrisquejar</i> : Vi; <i>caure un borrim(et)</i> : Aldr, Cv, JM; <i>caure (quatre) gotes</i> : Amp, Có, Lli; <i>espurnejar</i> : Be, Cs, Ro; <i>xispejar</i> : Amt, Cv (mapa 486/7)
<i>roina</i>	<i>borrim(et)</i> : a totes les localitats; <i>plugim</i> : Alf, Pe, Re, Vi; <i>pixagossos</i> : Aldr; <i>esurnes</i> : Amp; <i>aigüeta moll</i> : Cs; <i>xirimiri</i> : To, Xe; <i>xirimirri</i> : Ti (mapa 487/7)
(estar a) <i>sopluig</i>	<i>a(l) sopluig</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, ⁷¹¹ Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>al sepluig</i> : Alf, Pe; <i>a sampluig</i> : Pa; <i>al racer</i> : ⁷¹² Aldr, JM; <i>a l'aixopluc</i> : Amt; <i>a(l) cobert</i> : Ti (mapa 488/7)
<i>llampec</i>	<i>llamp</i> : Alda, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Je, JM, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>llampec</i> : Alda, Alf, Pe, Xe, Ti; <i>rellampec</i> : Aldr, Amp, Cv, Lli, Ro, Ti; <i>rallampec</i> : Be, Pa (mapa 489/7)
<i>llampegar</i>	<i>llampar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>rellampegar</i> : Alf, Be, Pa, To; <i>(haver-hi) una llampadissa</i> : ⁷¹³ Aldr, Amt, Xe; <i>llampegar</i> : Je, JM, To; <i>llampejar</i> : Cs (mapa 490/7)
<i>llamp</i>	<i>llamp</i> : a totes les poblacions; <i>rellampec</i> : Aldr, Amp, Be, Cv, Lli, Pa, Ro, Ti; <i>llampec</i> : Pe; <i>raio</i> : Có, Vi, Xe (mapa 491/7)

⁷⁰⁹ A la Cava precisen el diferent significat de les dos paraules registrades: el *llac* és el residu de l'aigua tórbola que s'ha d'eliminar dels desguassos de l'arrossar ("anàvem a *esllacar*"), mentre que l'*ampòsit* (l'escrivim com es pronuncia; *empòsit* n'és la forma normativa) és el sediment que porta l'aigua del riu i del canal i que té efectes beneficiosos per a l'arrossar i per a l'hort.

⁷¹⁰ El DCVB defineix el mot com a "conjunt de terra, pedruscall i brossa arreplegat per una riuada o pluja violenta" i el localitza a Tortosa, Benassal i Lluçena.

⁷¹¹ A la Cava també amb el sintagma *baix sopluig*.

⁷¹² Pronunciat amb pretònica medial oberta i alveolar sonora: *r[az]er*.

⁷¹³ *Llampadissa* s'empra quan hi ha molts llamps, especialment entre els núvols.

<i>tempesta</i>	<i>tempestat</i> : Alda, Amt, Cò, Je, Lli, ⁷¹⁴ Pa, Pe, Ro, Vi, To; <i>tronada</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, ⁷¹⁵ Cv, Lli, RC, Ti; <i>tormenta</i> : Aldr, Cs, JM, Ro, Ti, Xe; <i>borrasca</i> : Re, Ro; <i>borrascada</i> : Bí; <i>temporal</i> : Amp, Cv; <i>maror de temps</i> : Alf; <i>mal temps</i> : Amt; <i>ramassada (d'aigua)</i> : Pe; <i>terbolina de temps</i> : Re; <i>remolino de temps</i> : Lli; <i>malastrugància de temps</i> : RC (mapa 492/7)
<i>mal oratge</i>	<i>mal oratge</i> : a totes les localitats, tret d'Alf i Amt; <i>mal(a) hora</i> : Alda, Cv; <i>maror de temps</i> : Alf; <i>mal temps</i> : Amt, Be, Bí, Je, Pe, Ro, Xe (mapa 493/7)
<i>arc de Sant Martí</i>	<i>ratlla de Sant Martí</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, ⁷¹⁶ JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>arc de Sant Martí</i> : Je, JM, Ro, To, Xe; <i>arco iris</i> : Alf, Amt, Cs, Je, Ro, Xe (mapa 494/7)
<i>aclarir-se (el temps)</i>	<i>aclarir-se</i> : Aldr, Amt, Amp, Bí, Lli, RC, To, Vi, Xe; <i>quedar ras</i> : Alda; <i>espargir-se</i> : Aldr, Cò, Pa, Re, Ro; <i>espassar-se</i> : Aldr, Re; <i>destapar-se</i> : Ti; <i>abonançar-se</i> : Amt; <i>acabar de ploure</i> : Cv; <i>despe[χ]jar-se</i> : Alf, Be, Cs, Cv, Je, JM, Pe, To (mapa 495/7)
<i>boira</i>	<i>boira</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Re; <i>bòria</i> : Cs, Cv, JM, Lli; <i>broma</i> : Alf, ⁷¹⁷ Amt, Pe, Re; <i>emburgada</i> : Amt, Pe (mapa 496/7)
<i>volves (de neu)</i>	<i>volves</i> : ⁷¹⁸ Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cò, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>pendatxo</i> : Alf; ⁷¹⁹ <i>pedaços</i> : Re; <i>volvos</i> : JM; <i>palomes</i> : JM; <i>esburnes de neu</i> : Cv; <i>boletes</i> : Cs; <i>copos</i> : Xe (mapa 497/7)
<i>caramell</i>	<i>caramelo</i> : ⁷²⁰ Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Cò, Je, Lli, Pa, RC, Ti, To, Xe; <i>caramel</i> : Cv, JM; <i>candelerero</i> : Alf, Re; <i>candela</i> : Vi; <i>cremellot</i> : Pe; <i>canalobre</i> : Be; <i>candelabro</i> : Ro (mapa 498/7)
<i>calamarsa</i>	<i>calabruixó</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>calabrucció</i> : Cv; <i>calabució</i> : Cò; <i>calaburxó</i> : Cs; <i>calabruix</i> : Aldr, JM; ⁷²¹ <i>matacabres</i> : Aldr; <i>granís</i> : Amt, Pe; <i>granisada</i> : ⁷²² Alf, Lli, Pa, To (mapa 499/7)
<i>rosada</i>	<i>banyadura</i> : Alda, Bí, Cs, Cò, Lli, RC, Re, Ti, Vi; <i>banyadina</i> : Alf; <i>aigualera</i> : Aldr, Amt, Be, Cs, Je, Pa, Ro, Xe; <i>aiguatge</i> : Cv, JM; <i>serení</i> : Alda, Lli; <i>rosada</i> : Aldr, Amt, Amp, RC, Ro, To; <i>mulladura</i> : Be; <i>humitat</i> : ⁷²³ Pe, To (mapa 500/7)
<i>gebre</i>	<i>rosada</i> : a totes les poblacions; <i>gelada</i> : Alda, Je, To, Vi; <i>gel</i> : Amt; <i>gebra</i> : ⁷²⁴ Be, Cv, Pa, Ti; <i>gebrada</i> : Pe; <i>rosada glaçada</i> : Ro (mapa 501/7)

⁷¹⁴ A Campredó i a Lligallos, recollit amb complement del nom: “quina *tempestat de temps*”.

⁷¹⁵ *Tronada grossa*, per distingir-la de la tronada passatgera.

⁷¹⁶ Quan només apareix un fragment de l'arc damunt de les muntanyes del Port, es diu que hi ha un *verderol* damunt la serra, cosa que anuncia vent, segons un informant.

⁷¹⁷ S'hi puntualitza que la *boira* és baixa i la *broma* és alta.

⁷¹⁸ Per a l'obertura de la vocal tònica, vegeu 1.1.6.

⁷¹⁹ Tant aquest nom com el dels Reguers (*pedaços*) s'utilitzen quan les volves que cauen són grosses.

⁷²⁰ Amb la tònica palatal semioberta i amb lateral simle: *caram[ε]l*o.

⁷²¹ Amb una realització despalatalitzada del so final, *calabrús*.

⁷²² El so de l'alveolar fricativa intervocàlica és sonor, *grani[z]ada*.

⁷²³ Pronunciat majoritàriament *h[aw]mitat*, per aglutinació de l'article femení.

⁷²⁴ Amb especificació que és *rosada* quan cau a terra, mentre que rep el nom de *gebra* –o *gebrada* (Pe)– quan la gelada també queda als arbres.

<i>fredolic</i>	<i>gelat</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>fredolic</i> : Aldr, Cs, RC, Ti; <i>enfredolit</i> : Je, Pe, Ro; <i>fredoler</i> : Be; (<i>persona</i>) <i>gelera</i> : Alf; (<i>pers.</i>) <i>fredolisca</i> : Bí (mapa 502/7)
<i>petar les dents</i>	<i>tremolar les dents</i> : Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ti, Vi; <i>castanyejar (les dents)</i> : Aldr, Be, RC, Xe; <i>batre les dents</i> : Amt, To; <i>moldre panís</i> : Alda; <i>petar les dents</i> : Bí; <i>anar les dents al vol</i> : To; <i>reganyar</i> : Ro; <i>tiritejar</i> : Pa; <i>titiritejar</i> : Pe (mapa 503/7)
<i>tebi, tèbia</i>	<i>templat, -da</i> : Alda, Lli, Pe, Ro, To; <i>tebi, tèbia</i> : Be, Pa; <i>tíbio, -a</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 504/7)
<i>xafogor</i>	<i>basca</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>xafogor</i> : ⁷²⁵ Alda, Amt, Be, ⁷²⁶ Cs, Có, Cv, Lli, Re, Ro, To, Vi; <i>xafegor</i> : Aldr, Alf, Amt, Bí, ⁷²⁷ Pa, Pe, RC, Re; <i>estovor</i> : ⁷²⁸ JM, Pe; <i>estuba</i> : Xe; <i>estubera</i> : Ti; <i>somorda</i> : Ro; <i>calor apegalosa</i> : Lli (mapa 505/7)
<i>remolí</i>	<i>remolí</i> : a totes les localitats; <i>redolí</i> : Ro; <i>caragol</i> : Ti; <i>volta</i> : Alda, Vi (mapa 506/7)
<i>busques (rellotge)</i>	<i>saetes</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, To, Vi, Xe; <i>saietes</i> : Lli, Ro; <i>pues</i> : Amp, Ti; <i>pugues</i> : Ti (mapa 507/7)
expressió de l'hora 5.15 h / 5.30 h ⁷²⁹	<i>cinc i quart / cinc i mitja</i> : a totes les poblacions; <i>un quart de sis / dos quarts de sis</i> : Be, Bí, Ti (mapa 508/7)
expressió de l'hora 5.45 h	<i>sis menys quart</i> : Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, To, Xe; <i>tres quarts de sis</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 509/7)
<i>minuts</i>	<i>minuts</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>menuts</i> : Alda, Alf, Có, JM, Lli, Ro (mapa 510/7)

Mots comuns a totes les localitats

<i>abril</i>	<i>agost</i>	<i>ahir</i>
<i>argila</i>	<i>bon dia</i>	<i>la calor</i>
<i>caure an terra</i>	<i>demà</i>	<i>dia</i>
<i>dijous</i> ⁷³⁰	<i>dimecres</i>	<i>dissabte</i>
<i>divendres</i>	<i>enguany</i>	<i>fang</i>
<i>febrer</i>	<i>fred</i>	<i>gel</i>
<i>giner</i>	<i>hivern</i>	<i>juny</i>

⁷²⁵ Sovint amb neutralització en [u] de la vocal velar pretònica.

⁷²⁶ Amb pèrdua del so velar intervocàlic, *xafuor*.

⁷²⁷ A Bitem, *xaff[a]gor*.

⁷²⁸ Amb la vocal velar pretònica tancada, *est[u]vor*. La grafem tal com es troba en el DIEC, *estovor* (derivat d'*estovar*), tot i que el DCVB també recull la forma *estubor* (derivat d'*estuba*).

⁷²⁹ S'ha triat l'hora de 17 h a 18 h a l'atzar. Evidentment, les denominacions recollides ("un quart de X" / "X i quart") es construeixen igual amb qualsevol hora. Els informants de Bitem i Tivenys coincideixen a dir que les denominacions "una quart de..." i "dos quarts de..." es deien més abans i que avui gairebé només les emprava la gent gran. Pel que fa a "tres quarts de...", manté encara força vitalitat.

⁷³⁰ La prepalatal sonora és fricativa a la major pat de localitats (s'ha recollit amb so africacat a l'Ametlla, Camarles i Paüls: *di[d₃]ous*).

<i>jurjol</i>	<i>lluna</i>	<i>lluna nova</i>
<i>maig</i>	<i>mans baubes</i> ⁷³¹	<i>març</i>
<i>matinada</i>	<i>octubre</i>	<i>neu</i>
<i>nevar</i>	<i>nit</i>	<i>novembre</i>
<i>ploure</i>	<i>pluja</i>	<i>primavera</i>
<i>quart creixent</i>	<i>redó</i>	<i>relotge</i>
<i>setembre</i>	<i>sol</i>	<i>sortida de sol</i> ⁷³²
<i>tarde</i>	<i>tremolar (de fred)</i>	<i>tro</i>
<i>tronar</i>	<i>veleta</i>	<i>vent</i>

Mots comuns amb variació fonètica

<i>astiu / estiu / istiu</i>	<i>avui / auí</i>	<i>domenge / dumenge</i>
<i>desembre / disembre</i>	<i>tramuntana / tremuntana / trimuntana</i>	

Anàlisi i comentari d'alguns mots

En aquest camp semàntic, el nombre de mots (quasi) exclusius del tortosí és força reduït. En destaca *borrim* (usual fins a Castelló) amb el seu derivat verbal *borrimejar*; *bòfia* (i *bofieta*), per al concepte *bombolla*, com es comprovarà més endavant; i també el mot *viscor*, com a “frescor intensa de l’aire” (DCVB), tot i que no constava en l’enquesta –i per tant ha estat recollit de manera esporàdica. Moltes paraules són compartides amb el valencià, força més que amb el nord-occidental, com quedarà palès.

La designació majoritària per a l’halo de la lluna és *rogle*, mot tortosí i valencià, amb presència també en el ribagorçà. També es destaca, per al mateix fenomen, el terme *baldufa* (i variants), “d’origen obscur”, tal com manifesta Veny (2011: 206) en el PALDC, 3. És conegut des del Baix Ebre en avall, en part del valencià. Respecte al nom de la Via Làctia, els parlars de la comarca coincideixen amb una part important del valencià,⁷³³ per l’ús predominant del nom propi en castellà (*Santiago*) que forma part de la denominació tradicional de la galàxia.⁷³⁴

La presència gairebé generalitzada de les formes *despús-ahir* i *despús-demà* (per als conceptes de “dia anterior al d’ahir” i “dia següent a demà”, respectivament), per bé que és una característica en recessió en generacions joves, vincula també els parlars del Baix Ebre amb el valencià, on són les designacions gairebé generals. Per altra part, la resposta a la pregunta “què passa si plou i no duem paraigua?” parteix en dos la comarca: a les poblacions del centre i sud el terme emprat és *banyar-se*, igual que en valencià, en balear i a la Franja, mentre que a l’Ametlla, Benifallet i el Perelló és *mullar-se*, com a la resta del Principat (PALDC, 3, Veny 2011: 215), la qual cosa proporciona una isoglossa que parteix el domini en dos, isoglossa que transcorre pel Baix Ebre (just al sud d’aquestes localitats) i que penetra cap a l’interior deixant la Ribera d’Ebre a orient, excepte Rasquera i Faió (Cubells 2009, 1: 367). *Basca* és un altre mot força emprat al Baix Ebre –conviu sobretot amb *xafogor* i *xafegor*–⁷³⁵ que és comú amb el valencià (també amb el balear i a la Franja). Els castellanismes *otonyo* i *templat*, *templada* (amb el significat de “temperat, tebi”) són compartits també pel tortosí i el valencià.

⁷³¹ O *estar baubo*. A l’Ampolla també sense la bilabial intervocàlica: *estar bauo*.

⁷³² Pronunciat arreu *s[u]rtida*, excepte a l’Ametlla i a Tivenys.

⁷³³ I també de la Franja.

⁷³⁴ *Camí* o *carretera de Santiago*. En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/06/Mapa-661.pdf>>.

⁷³⁵ *Xafogor* és el predominant a la resta del Principat. En tortosí, doncs, és on es produeix, altre cop, l’aiguabarreig de les dues denominacions.

Amb el nord-occidental, els parlars del Baix Ebre hi tenen en comú el terme *llac*, amb el significat de *llot* o “fang tou que es disposa on hi ha aigües estancades”, i el mot *tarde*, pronunciat així –en oposició a *tarda* (català oriental peninsular i eivissenc), *vesprada* (valencià) i *capvespre* i *horabaixa* (balear, tret de l'eivissenc). La denominació (*fer la*) *migdiada*, majoritària a la comarca, també coincideix no només amb el nord-occidental sinó amb la resta del Principat, enfront del castellanisme *siesta*, gairebé general en valencià i present esporàdicament aquí en la generació enquesta.

Mots presents en el bloc occidental són *dimats*,⁷³⁶ *enguany* (també en balear, tarragoní i septentrional), la pronúncia *giner* (per al mes de *gener*) i *oratge* (també en tarragoní, segons el DCVB), en referència a temps meteorològic –especialment usual en l'expressió *mal oratge*.

L'ús del mot *gebre* (*gebra* o *gebrada*, al Baix Ebre) resta limitat a quatre pobles del nord de la comarca (a més de la Cava): Benifallet, Paüls, el Perelló i Tivenys. Si s'observen les solucions recollides en l'ALDC⁷³⁷ es comprova que aquestes localitats són, probablement, les més meridionals del domini en l'ús del mot en qüestió. A la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 232) hi és més present i a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 368) ja hi és majoritari. Per al mateix concepte, el terme més emprat al Baix Ebre és el de *rosada*, la qual cosa comporta el canvi semàntic aclarit per Veny (2011: 222) en el PALDC: “*Rosada* [...] designava a l'inici –i encara designa– ‘gotes petites d'aigua formades per condensació del vapor d'aigua’ i, per metonímia, ha passat a ‘cristalls de glaç’ en diverses àrees on la ‘rosada’ es diu *aiguatge* (ross.) o bé *aigualada*, *aigualera* o *reixiu* (val.)” Efectivament, *banyadura* i *aigualera* són els termes predominants al Baix Ebre per a aquest concepte. *Rosada* en el sentit de *gebre* és una accepció que el DCVB localitza en gran part de l'occidental i fins al Berguedà.

La “porció d'aire o d'un gas qualsevol envoltada d'un tel d'aigua o d'un altre líquid” (DIEC) rep a la comarca tres noms que presenten en el domini lingüístic una extensió progressivament més particular. En primer lloc, *bombolla*, que es troba arreu, en tots els dialectes i que és la forma emprada al Baix Ebre a partir del Perelló i de l'Ametlla (cap al nord); la variant *bambolla* n'és la forma majoritària a la comarca. Després, per grans àrees del català occidental es troba el mot *bufa*, amb el diminutiu *bufeta*, força present a la comarca. Finalment, d'àmbit tortosí és *bòfia* (i *bofieta*), recollit només a Vinallop però segurament conegut en altres localitats i també en pobles de comarques veïnes.⁷³⁸

El concepte *esllavissada* ha estat analitzat per separat d'acord amb el matís semàntic del lloc on es produeix ja que, en diverses localitats, els informants precisen que si el fenomen afecta una massa de terra rep un nom, mentre que si afecta un marge de pedra en rep un altre. El terme majoritari per als dos (especialment quan afecta un marge) és *solsida*, mot gairebé general en valencià i que arriba pràcticament al seu límit d'ús septentrional en tortosí. *Esbarrissada* (Alf), *portell* (Be, Pa) i *derroc* (Ti) són diversos noms que al·ludeixen a algun tipus d'esllavissada. El primer no l'hem trobat en cap dels reculls consultats, però és possible que s'haja format damunt *esbarrada* (terme tortosí derivat d'*esbarrar*) amb l'infix *-is-*; *portell* és un terme més ampli, registrat a Gandesa, la Sénia, pel nord del Maestrat i dels Ports i pel sud del Matarranya (Gimeno

⁷³⁶ Vegeu Veny (1988) sobre aquest mot com a indicador de partió entre els dos blocs. A la comarca s'ha recollit *dimarts* a l'Ametlla i al Perelló. Es coincideix, així, amb el PALDC, 3 (Veny 2011: 65), que troba aquesta forma a l'Ametlla.

⁷³⁷ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/06/Mapa-681.pdf>>.

⁷³⁸ Navarro (1996), Gimeno (1997), Cubells (2009). Per a la distribució general en el domini, v. PALDC, 3 (Veny 2011: 241).

1997: 271);⁷³⁹ quant a *derroc*, el PALDC, 3 (Veny 2011: 252), el troba a Margalef (Priorat) i l'ALDT (Gimeno 1997: 271) a la Pobla de Massaluca (Terra Alta), a Santa Bàrbara i als Valentins (Montsià).

La *boira* es refereix als núvols baixos que dificulten la visibilitat. És un mot gairebé general, però cal aturar-se a comentar-ne els altres mots recollits: la variant amb metàtesi, *bòria*, és restringida al Delta; el mot *broma* és minoritari,⁷⁴⁰ recollit només en dues poblacions de l'orient (Amt, Pe) i en dues d'occident (Alf, Re); finalment, tenim el particular *emburgada*, tipus de boira freda pròpia del Perelló i de l'Ametlla que s'escola de terra cap a mar pel Burgar (d'on li ve el nom), un indret situat al nord-oest del Perelló. Manent (2002: 25) en deixa constància en el seu treball sobre vents i núvols del Baix Ebre.

Un altre localisme, com *emburgada*, és el nom de *pixagossos*, enregistrat a Aldover, que es refereix a una plugeta molt fina que al final acaba banyant la persona (equival a l'estàndard *roina* o al més freqüent –al Baix Ebre i nord de Castelló– *borrim*). La mateixa població presenta una altra forma particular, *matacabres*, que al·ludeix a la *calamarsa*. Es tracta d'una forma expressiva que el PALDC, 3 (Veny 2011: 224), constata en diverses localitats del català septentrional i en punts escadussers de l'occidental.

Tot i que no ha estat possible una classificació poble a poble dels diferents tipus de vents i núvols, per la complexitat en la unificació dels referents i el caràcter específic d'algunes denominacions, sí que se n'han recollit alguns que no es volen deixar de consignar. N'hi ha que no són en el DCVB, però sí que els documenta Manent (2002) en el seu recull; d'altres s'han trobat en altres reculls sobre núvols i vents i, finalment, un parell que no s'ha localitzat en cap de les obres consultades:⁷⁴¹ *cella* (núvol allargassat sobre el Port, assenyala vent), *esmolet* (núvol característic arredonit pel vent), *torramenta* (núvol de tempesta, de desenvolupament vertical), tots tres noms recollits en diverses localitats; *llamadero* (núvols al fons, a l'est, i amb llamps), *revolts* (núvols acompanyats amb vent de llevant), recollits els dos a l'Ametlla; *orgillesa* (boira freda que baixa de l'Urgell, d'on pren el nom), *figatxera* (mena de nuvolet fi), recollits a Benifallet; la *pauma* (broma que hi ha quan es pon el sol, indica canvi de temps), el *teranyí* (núvol finet “que ni és núvol ni és res”, segons un informant), els dos recollits al Perelló; l'*espiller* (vent que no se sap d'on ve, recollit a Aldover); *bardissa* (com una cella al Port, recollit a Paüls); *vent del glop* (és el que bufa quan s'atansa tempesta, recollit a Tivenys), *núvol de bonança* (apareix a la falda del Port i assenyala pluja),⁷⁴² sentit a Roquetes i a Vinallop.

Una altra confusió que es produeix és la que hi ha entre els mots *llamp*, *llampec* i *rellampec*, que sovint són usats com a sinònims i altres vegades serveixen per a distingir els que van pel cel dels que cauen a terra, que solen anomenar-se *llamps*. El mot *llamp*, a part de descàrrega elèctrica, sembla ocupar el terreny del mot *llampec*, que en rigor és el que es refereix a la claror. Aquesta confusió queda palesa tant en l'ALDT com en el

⁷³⁹ El DCVB també el localitza a l'Urgell i a Mallorca.

⁷⁴⁰ Però força present a la Catalunya interior, a la Franja i en català septentrional amb el significat de “núvols” (ALDC, en línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/06/Mapa-663.pdf>>).

⁷⁴¹ En el recull de Manent (2002) per al Baix Ebre trobem *bardissa*, *bonança* (“broma de bonança”), *cella*, *emburgada*, *esmolet*, *espiller* (“espitller”), *llamadero*, *pauma*, *revolts*, *torramenta*, *teranyí*. A l'Alt Empordà (Cruset, Custey i Peitíví, 2000: 100) i al Camp de Tarragona (Manent i Sabaté, 2016: 93) apareix el *vent de glop*, variant formal de *vent de glop*, que és la forma que hem recollit nosaltres i com es consigna també en aquesta darrera obra citada, amb el mateix significat. *Orgillesa* apareix amb la regularització ortogràfica *urgellesa* en el DCVB i en l'obra citada de Manent i Sabaté (2016), també amb el mateix significat que hi hem fet constar. El inèdits són *figatxera*, *pixagossos*.

⁷⁴² “Bonança a la serra, aigua a la terra”, com afirma la dita popular recollida.

ALDC,⁷⁴³ per bé que en aquest últim la distribució geogràfica dels resultats per a *llampec* (*llamp*, *llampec* i *rellampec*) pareix prou homogènia, sent *rellampec* la predominant al centre del domini.

El mot *vespre* és emprat només en registres formals i periodístics, no se n'ha recollit cap exemple en les enquestes. A nivell col·loquial, *tardet* és gairebé general al Baix Ebre⁷⁴⁴ per al concepte de *vespre*. Com a salutació, però, *bon tardet* no existeix. Els parlants diuen *bona tarde* (o en plural) si encara hi ha claror i *bona nit* si no n'hi ha, depenent doncs de l'hora concreta i de l'època de l'any. Formalment, *tardet* és un diminutiu de *tard*, substantiu que és definit pel DCVB com a “darrera hora del dia, capvespre, temps pròxim a la nit”. El DCVB no dona entrada directa a *tardet*, només el fa constar com a intensiu de *tard*; el DIEC tampoc recull aquesta accepció de *tard* més que a través de la locució adverbial *cap al tard*. En el DNV hi són, tant *tard* com *tardet*.

Pel que fa a les hores, cal dir que la manera tradicional i genuïna catalana d'expressar-les s'ha recollit a Benifalset, a Bítim i a Tivenys, tot i que els informants puntualitzen que cada cop s'empra menys, perquè la gent jove ja no ho diu d'aquesta manera. Així doncs, les formes majoritàries al Baix Ebre (com *cinc i mitja*) probablement haurien desplaçat les tradicionals catalanes d'aquestes tres poblacions (*dos quarts de sis*), ajudades segurament per la pressió del castellà. Que la manera tradicional catalana estava estesa per la comarca ho podria testimoniar el fet que, encara avui –però en regressió–, és majoritària al Baix Ebre la forma *tres quarts de* per a indicar que falta un quart per a l'hora en punt.

El mot *estel*, propi del català (procedent de STELA del llatí vulgar), és predominant encara en la generació enquestada, davant del manlleu al castellà *estrella*, normatiu d'altra banda (PALDC, 3, Veny 2011: 208). *Arco iris*, *raio* i *xarco* són altres castellanismes, minoritaris en la generació enquestada però més estesos en el parlar col·loquial que es pot sentir al carrer. Altres interferències lèxiques d'aquest apartat són *copo*, *otonyo*, *saetes*, *templat*⁷⁴⁵ i *tíbio* (aquests dos, referits a la temperatura d'un líquid, com l'aigua), *tormenta*, *xispejar* o *xubasco*, algunes d'elles força arrelades. Pel que fa a *otonyo*, majoritari en la generació enquestada, està sent substituït per *tardor* gràcies a l'estàndard.

4.1.8. Noms topogràfics

<i>llogarret</i>	<i>raval(eta)</i> : ⁷⁴⁶ Alda, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, To, Xe; <i>ravalet</i> : Pe; <i>poblet</i> : Aldr, Amt, Be, Cv, To, Vi, Xe; <i>barri(ada)</i> : Alf, Amt, Bí, Có, Ro, Ti, Vi; <i>aldea</i> : Be, Pa, Ti; <i>masada</i> : RC (mapa 511/8)
<i>fanal</i>	<i>farola</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, ⁷⁴⁷ To, Vi, Xe; <i>farol</i> : Amp, Lli, Ti; <i>fanal</i> : Amt, Je (mapa 512/8)

⁷⁴³ Respectivament, Gimeno (1997: 250-251) i <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/06/Mapa-674.pdf>> [en línia].

⁷⁴⁴ *Al tard* i *al tardet* també són les formes predominants a la veïna Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 366).

⁷⁴⁵ El DNV l'admet, com a sinònim de *temperat* i amb la marca [col·loq].

⁷⁴⁶ Es remarca que és una paraula femenina gairebé arreu de la comarca.

⁷⁴⁷ Amb la següent puntualització: *farola*, quan té peu i es troba exempta; *farol* és el que no en té i està collat a la paret d'alguna casa. Segons el DCVB, es tracta probablement d'un castellanisme.

<i>llambordes</i>	<i>toquins</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Có, Je, JM, Lli, Re, Ro, Ti, Vi; <i>(a)doquins</i> : Aldr, Be, Bí, Cs, Cv, Pa, Pe, RC, To, Xe (mapa 513/8)
<i>veí</i>	<i>veí, veïna</i> : a totes les poblacions; <i>vií, viïna</i> : Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli (mapa 514/8)
<i>serra</i>	<i>serra</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>mntanya</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>monte</i> : Bí (mapa 515/8)
<i>pla</i>	<i>pla</i> : a totes les localitats, tret d'Aldr i Amt; <i>plana</i> : Aldr, Amt (mapa 516/8)
<i>obaga</i>	<i>ombria</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Có, Cv, Je, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>ambria</i> : Aldr, Alf, Bí, Pa, Re; <i>obaga</i> : Amt, Be, Pe; <i>aubaga</i> : RC; <i>cul a sol</i> : Cs, Cv, JM, Lli, Vi (mapa 517/8)
<i>solana</i>	<i>cara-sol</i> : Alda, Aldr, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Ro, To, Vi, Xe; <i>cara al sol</i> : Amt; <i>solana</i> : Aldr, Alf, Pa, RC, Re; <i>solà</i> : Be, Bí, Ti; <i>racer del sol</i> : Vi (mapa 518/8)
<i>cim</i>	<i>punta</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>cima</i> : Alda, Pa; <i>cim</i> : Aldr, Je, JM, Ro, Vi; <i>dalt de tot</i> : Bí, Cv, JM, Vi, Xe; <i>pic</i> : Alda, Amp, Pe; <i>punt més alt</i> : Cv; <i>pico</i> : Amt, Ro, To (mapa 519/8)
<i>falda</i>	<i>falda</i> : a totes les poblacions; <i>faldó</i> : Aldr; <i>sopalma</i> : ⁷⁴⁸ To; <i>peu</i> : Amt; <i>pendent</i> : Cs, JM (mapa 520/8)
<i>carena</i>	<i>cresta</i> : a totes les poblacions; <i>crestall</i> : Ro; <i>grenxa</i> : Ro, To; <i>carena</i> : Alda, Ti (mapa 521/8)
<i>cingle</i>	<i>cingle</i> : Alda, Aldr, Be, Bí, Có, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>timba</i> : Alda, Amt, Amp, Pe; <i>tallat</i> : Aldr, Alf, Bí, Có, Cv, JM, Pa, Vi; <i>penjat</i> : Aldr, Vi; <i>despenjat</i> : Cs; <i>timbe</i> : Cs; <i>destimbe</i> : Lli; <i>serrat</i> : JM; <i>pany de roca</i> : ⁷⁴⁹ RC; <i>serra tallada</i> : Amp; <i>trencat</i> : Je; <i>precipici</i> : Cv, Re; <i>acantilat</i> : Alda, Amp, Ro, To (mapa 522/8)
<i>drecera</i>	<i>sendera</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>drecera</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, To, Xe; <i>dreça</i> : ⁷⁵⁰ Cv; <i>senda</i> : Alf, Ti (mapa 523/8)
<i>lligallo</i>	<i>lligallo</i> : a totes les poblacions; ⁷⁵¹ <i>sendera</i> : ⁷⁵² Cs, Pa; <i>passadís</i> : Je; <i>camí de ganado</i> : Cv (mapa 524/8)
<i>estret</i>	<i>(pas) estret</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Ti, To; <i>gúbia</i> : ⁷⁵³ Alf, RC, Re, Ro, Ti; <i>tallat</i> : Alf, Be, Cs, Vi; <i>pas</i> :

⁷⁴⁸ Terme enregistrat a la majoria de localitats –fora de l'enquesta, no en resposta a *falda*–, però com a “pendís suau del terreny”, no en el sentit que indiquen el DCVB (“cavitat horitzontal coberta per un cos sortint”) i Beltran (2010, 2: 774), “cavitat força més ampla que fonda, sovint una concavitat no gaire profunda, protegida de la pluja per la roca que sobresurt”. Malgrat que l'origen deu ser el mateix que el que explica Coromines en el DECat (compost de *sots* i de *balma* –a Pauils s'ha recollit *sobalma*–), el significat que hi han donat els informants no té a veure amb cap mena de soplug natural sinó amb una part baixa d'una muntanya, que pot ser de garriga o conreada (d'oliveres, generalment), d'extensió modesta i en lleugera inclinació. En desconeixem la motivació en el desplaçament de significat.

⁷⁴⁹ Rep aquest nom quan és tot llis.

⁷⁵⁰ El DCVB localitza el mot a la Ribagorça. L'ALDC no el recull enlloc.

⁷⁵¹ Per bé que a l'Ametlla comenten que, com que no n'hi ha, és un mot que no es fa servir gaire.

⁷⁵² *Sendera* i *passadís* es refereixen a passos de muntanya.

⁷⁵³ Segons els informants dels Reguers i de Tivenys, rep el nom de *gúbia* si hi ha aigua; si no, és un *estret* de roca (Ti) o un *pas* (Re). Vegeu-ne el comentari més avall.

	Re; <i>cingle tallat</i> : Ro; <i>barranc</i> : Có, JM; <i>canyó</i> : Amp, Cs, Cv, JM; <i>desfiladero</i> : Aldr, Lli, Pe, Vi, Xe (mapa 525/8)
<i>barranc</i>	<i>barranc</i> : a totes les localitats; <i>barrancó</i> : Amt; <i>riera</i> : To, Vi (mapa 526/8)
<i>barrancada</i>	<i>barrancada</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi; <i>baixar el barranc</i> : Amp, Cv, Je, JM, Re, Ro, Xe; <i>moure's lo barranc</i> : Aldr; <i>córrer el barranc</i> : Lli; <i>sortir el barranc</i> : Bí, Có, Je (mapa 527/8)
<i>salt</i> (d'aigua)	<i>cascada</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Ro, To, Vi, Xe; <i>salt (d'aigua)</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To (mapa 528/8)
<i>toll</i> ⁷⁵⁴	<i>bassa</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>toll</i> : Alf, Be, Bí, Pa, Re, Ti, Xe; <i>olla</i> : Aldr, RC; <i>remulla</i> : ⁷⁵⁵ To; <i>codolla</i> : Pa; ⁷⁵⁶ <i>peixera</i> : Có; <i>clot</i> : Cv; <i>ullal</i> : Cs, Có (mapa 529/8)
<i>llac</i> (estany)	<i>llac</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Cv, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>lago</i> : Alf, Amp, Cs, Je, JM, To, Xe; <i>estany</i> : Amt, Be (mapa 530/8)
<i>rierol</i>	<i>riu</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, ⁷⁵⁷ Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>rierol</i> : Be, Bí, Có, Pa, Pe, Xe; ⁷⁵⁸ <i>regatxol</i> : Je; <i>barranc d'aigua</i> : Alf; <i>barranquet</i> : Xe (mapa 531/8)
<i>passera</i>	<i>passarel·la</i> : ⁷⁵⁹ Alda, Aldr, Amt, Be, Có, Cv, Je, JM, Pe, Ro, Ti, To, Vi; <i>passador</i> : Amp, Be, Bí, RC, Re, Xe; <i>passera</i> : Alf; <i>passadís</i> : Lli; <i>pas</i> : Cs, Pa; <i>pontet</i> : Amp, JM, To; <i>palanca</i> : RC ⁷⁶⁰ (mapa 532/8)
<i>peixera</i>	<i>peixera</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Pe; <i>marge</i> : Amt, Pe (mapa 533/8)
<i>arena</i>	<i>arena</i> : a totes les poblacions; <i>sorra</i> : Alda, Alf, Re (mapa 534/8)
<i>soldó</i>	<i>soldó</i> : a totes les localitats, tret de Pe; <i>saldó</i> : Pe; <i>sorra</i> : Pa; <i>arena</i> : Ti (mapa 535/8)
<i>saurí</i>	<i>saurí</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>saorí</i> : Aldr; <i>povero</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Vi (mapa 536/8)
<i>coll</i> (del pou)	<i>brocal</i> : Aldr, Amt, Amp, Je, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>barana</i> : Be, Bí, JM, Xe; <i>boca</i> : Alf, Cs, Cv, Pa; <i>povador</i> : Alda; <i>vora</i> : Bí, Có, JM; <i>revora</i> : Amp; <i>broca</i> : Re; <i>pedrís</i> : Vi; <i>bocana</i> : Lli (mapa 537/8)
<i>corriola</i> ⁷⁶¹	<i>corriola</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>coriola</i> : Amp, Cv, JM, Re, Ti, Vi; <i>escoriola</i> : Ro; <i>cordiola</i> : Alf, Je, Vi (mapa 538/8)

⁷⁵⁴ No en el sentit de bassal d'aigua de pluja, sinó com a "lloc profund d'un riu, sèquia o font, on l'aigua és neta i té poc moviment" (DCVB).

⁷⁵⁵ "Gorg, lloc d'un riu on l'aigua està encalmada" (DCVB). Coincideix amb la definició que en donen els informants.

⁷⁵⁶ Amb la precisió que la codolla es produeix en el lloc on cau un salt d'aigua.

⁷⁵⁷ S'hi ha recollit també la variant *rirol* (v. 2.1.2).

⁷⁵⁸ A Xerta s'ha enregistrat *riarol*.

⁷⁵⁹ La pronúncia de la líquida lateral és simple arreu: *passare[l]a*.

⁷⁶⁰ S'hi precisa que el *passador* és fet amb pedres, mentre que la *palanca* és de fusta.

⁷⁶¹ A l'apartat 1.2.3.4 s'especifica la pronúncia ([o] / [u]) de la vocal pretònica en les diferents localitats.

<i>cercapous</i>	<i>sarcapous</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>sacapous</i> : JM, Pe, Re, Ro, To; <i>cercapous</i> : Cv; <i>rampuoll</i> : ⁷⁶² Amt; <i>ganxos</i> : Pa (mapa 539/8)
<i>sénia</i>	<i>sénia</i> : Aldr, Amt, Amp, Bí, Có, Je, Pe, ⁷⁶³ RC, Re, Ti, To, Xe; <i>pou de sénia</i> : Alda, Bí; <i>nòria</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, To, Vi; <i>pou de nòria</i> : Aldr, Ro, Ti (mapa 540/8)
<i>cadup</i>	<i>cadup</i> : a totes les localitats; <i>caduc</i> : Alda, Xe (mapa 541/8)
<i>ulleres</i> (del matxo)	<i>ulleres</i> : a totes les poblacions; <i>aclocalls</i> : Pa (mapa 542/8)
<i>aiguamoll</i>	<i>aiguamoll</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>senillar</i> : Alda, Alf; <i>galatxo</i> : Aldr; <i>canyar</i> : Be; <i>canyissar</i> : Cs, Je; <i>erm</i> : Amp, Cv, JM; <i>bassa</i> : JM, Pe, RC; <i>ullal</i> : Lli (mapa 543/8)
<i>regadora</i> ⁷⁶⁴	<i>regadora</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>séquia</i> : Aldr, Xe; <i>rec</i> : Amt; <i>solc</i> : Pa, To; <i>marera</i> : ⁷⁶⁵ Be (mapa 544/8)
<i>presa</i> (del rec) ⁷⁶⁶	<i>boquera</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt; <i>guia</i> : Amt; <i>toma</i> : ⁷⁶⁷ Amp, Cv; <i>estallador</i> : RC (mapa 545/8)
<i>séquia</i>	<i>séquia</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>canalet</i> : Pe, To; <i>regadora</i> : Có; <i>desaigüe</i> : Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli; <i>tubo</i> : Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli (mapa 546/8)
<i>bassa</i> (de rec) ⁷⁶⁸	<i>bassa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cv, JM, Lli, Pe, Ro, To, Vi, Xe; <i>safareig</i> : ⁷⁶⁹ Alda, Aldr, Be, Bí, Có, Je, RC, Re, Ti, Vi; <i>bassot</i> : Pa; <i>cisterna</i> : Amt, Cs; <i>lago</i> : RC, To, Vi (mapa 547/8)
<i>llapó</i> (herbes de la bassa)	<i>llapó</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>llac</i> : Aldr, Alf, Amp, Je, RC, Re, Ro; <i>verd(et)</i> : Amt, Bí; <i>senill</i> : Be, Pa; <i>musgo</i> : Bí, Ti, Xe (mapa 548/8)
<i>aljub</i> ⁷⁷⁰	<i>arjub</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, RC, Ro, To, Vi; <i>cisterna</i> : Alda, Amt, Be, Cv, Je, JM, Pa, Pe, Ro, To; <i>cocó</i> : Aldr, Alf, Ti, Xe; <i>codina</i> : Lli, Re, To (mapa 549/8)
<i>cadolla</i>	<i>codina</i> : ⁷⁷¹ Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>basseta</i> : Aldr, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Re, Ro, Xe;

⁷⁶² Variant de *rampogoll* (DCVB).

⁷⁶³ S'hi especifica que *sénia* és tot el conjunt, mentre que *nòria* és la roda que gira.

⁷⁶⁴ Com a canal de rec secundari.

⁷⁶⁵ Derivat de *mare*, és la regadora més gran que proporciona aigua a les secundàries.

⁷⁶⁶ "Petita paret que es fa a través d'un rec o regadora per a desviar l'aigua i conduir-la a un altre lloc".

⁷⁶⁷ Encara que la finalitat de la *boquera* i de la *toma* és la mateixa, es distingeixen pel fet que la primera és de terra, mentre que la segona és habitualment una planxa de fusta o de ferro (també es pot aplicar a una aixeta que obre el pas de l'aigua d'un pou o d'una séquia per a una taula o hort). El cas d'*estallador* (RC) és el mateix: s'anomena així quan és una portella de ferro.

⁷⁶⁸ En el sentit de dipòsit artificial descobert on fa cap l'aigua destinada a regar, procedent d'un pou o *sénia*.

⁷⁶⁹ Per a la realització del so inicial, vegeu 1.3.4.3.

⁷⁷⁰ Interessa la primera accepció d'*aljub* (al DCVB i al DIEC), que al·ludeix al "dipòsit tallat a la penya o fet d'obra i cobert de volta per a arreplegar l'aigua de la pluja." Mot avui en retrocés, amb el qual també es designa la cisterna de dins de casa, com es recull en la nota al peu de *cisterna*, mot comú a totes les poblacions.

⁷⁷¹ Fa referència al "clot natural en una penya, en una llosa, etc., on la pluja, l'aigua del mar, d'un riu, etc., forma un petit bassal" (*cadolla*, DIEC). El VCT de Mestre i Noé defineix *codina* com a "recipient fet al

bassotet: Cv; codolla: Alf, Pa, RC; cubeta: JM; piqueta: Pa;
cotxola:⁷⁷² BÍ (mapa 550/8)

Mots comuns a totes les localitats

(a)cera	barranc	barri(ada)
carrer	cisterna ⁷⁷³	ciutat ⁷⁷⁴
corda	cova	font
mar ⁷⁷⁵	plaça	platja
poble	pont	pou
riu	sendera	

Mots comuns amb variació fonètica

carretera / carratera	llibant / llebant ⁷⁷⁶
poal / poval ⁷⁷⁷	pou / p[ɔ]u ⁷⁷⁸

Anàlisi i comentari d'alguns mots

La variació aplegada per al mot *séquia* no és sinonímica sinó que presenta uns matisos de significat que és necessari aclarir. Com es pot comprovar, les poblacions pròximes al Delta mostren els mateixos mots. El motiu és que es tracta de canalitzacions d'aigua que tenen a veure amb el cultiu de l'arròs. Com se sap, l'arrossar ha d'estar inundat però l'aigua hi ha de fluir sempre, no pot quedar-hi estancada. És per això que tota sort (o "quadro") d'arròs disposa d'una entrada i una sortida d'aigua: el *tubo* és el nom que rep la canalització que dona l'aigua a l'arrossar, n'és l'entrada; el *desaigiüe* n'és la sortida. Els *desaigiües* fan cap a la *séquia*, que és un conducte més gran que desguassa l'aigua al mar.

Sobre la distinció entre *serra* i *mntanya*, cal dir que aquesta darrera paraula, a l'àrea central de la comarca, al·ludeix a un tros o finca amb conreu de secà (oliveres, garrofers, ametlers...), independentment del seu relleu; o siga, que no es refereix necessàriament a un indret elevat. En aquestes localitats, doncs, la distinció entre significants també implica distinció entre significats, tot i que que el sentit més general de *mntanya* s'està estenent en generacions més joves, en detriment de *serra*.

Per a designar un forat en una mntanya és general el terme *cova*, que és una obertura més o menys gran i s'endinsa relativament poc, no té una altra sortida. A part, s'han registrat altres noms per a realitats diferents: un *forat* pot ser més menut, però té sortida a una altra banda, mentre que l'*avenc* (i variants) s'interpreta més com una

camp, i cobert amb volta de pedra i argelagues, per recollir i aprofitar l'aigua de la pluja", significat que la major part d'informants atribueixen als mots inclosos a l'entrada *aljub* (*arjub*, *cocó*, *cisterna*). Als Lligallos, als Reguers i a Tortosa sí que s'ha recollit el mot *codina* en els dos sentits (el d'*aljub* i el de *cadolla*).

⁷⁷² Mot registrat pel DCVB i el DNV com a *cutxola*.

⁷⁷³ Molts informants (de localitats com Cs, Cv, Lli, RC, Vi) coincideixen a dir que abans es deia *arjub* a les cisternes que hi havia a les casetes de camp tradicionals.

⁷⁷⁴ També amb la forma castellanitzada *ciudad*, amb alveolar sorda inicial ([s]), a Alda, Amp, Cs, Cv, Pe.

⁷⁷⁵ Sobre aquest substantiu com a masculí o femení, vegeu 2.1.1.1.

⁷⁷⁶ *Llibant* és general arreu, per bé que en localitats allunyades del riu i en les quals no eren freqüents els pous de sènia (com Paüls o el Perelló), el mot no és tan conegut o emprat. A Benifallet i als Reguers s'ha registrat *llebant*.

⁷⁷⁷ Sobre les variants de *poal* i la seua distribució geogràfica, vegeu l'apartat 4.1.5.

⁷⁷⁸ Amb velar semioberta, registrat només a Jesús i Maria (vegeu 1.1.6 i mapa 1117/17).

obertura profunda que entra cap a baix a l'interior de la terra. Aquest darrer terme no és usual en localitats costaneres.

Pel que fa a *riera* (definit a l'enquesta com a “curs d'aigua que només baixa quan ha plogut molt”) i *torrent* (definit com a “corrent impetuós d'aigua, especialment el que es forma com a conseqüència d'una pluja abundant”), són termes inusuals en els parlars tradicionals de la comarca. Per al primer dels conceptes, el mot més comú és *barranc*; per al segon, *barrancada* o alguna expressió formada per un verb (mourre, baixar, sortir, córrer) més el substantiu primitiu esmentat. És per això que s'ha titulat els mapes respectius amb aquests termes majoritaris. Evidentment, la configuració orogràfica de gran part de la comarca, amb un seguit de barrancs que des del Port (o altres serres) baixen cap al riu, caracteritza també la manera d'anomenar aquestes realitats.

Alguns mots i expressions específiques d'aquesta regió de la riba de l'Ebre estan vinculats estretament a la presència d'aquest element geogràfic imprescindible. Així, una *puntada de riu* (expressió sentida a Có i To, que el DCVB també localitza al País Valencià) al·ludeix a una crecuda puntual del nivell del riu. Les *remulles* del riu (o d'un barranc; recollit a To i Xe) són indrets on l'aigua està estancada, tal com recollim a Tortosa per a l'entrada *toll*. És un terme restringit a aquesta àrea geogràfica. Una *peixera* (terme general al Baix Ebre, llevat de l'Amt i Pe, on és desconegut), és un marge fet de pedra a la vora del riu o barranc per evitar que el corrent se n'emporte la terra, especialment en les zones on el curs d'aigua fa colze, que és on sol menjar-se terreny. A Tivenys s'explica que són indrets molt propicis per a la pesca, perquè quan el peix es cansa de pujar riu amunt es queda a descansar “allí, a la torna de la peixera”. Aquest efecte d'aigües tranquil·les que provoca la peixera és el que fa que el terme també s'haja enregistrat per al referent *toll*, com s'ha vist a Campredó. S'ha recollit el mateix mot amb el sentit de marge que es fa a les *muntanyes*,⁷⁷⁹ que serveix per a aguantar el terreny d'un desnivell, sovint en una raconada o canal, i que n'evita l'erosió provocada per l'aigua de pluja forta. A Jesús en posen un exemple: “avui l'aigua me s'ha endut una peixera; l'hai de tornar a fer”. Les *tornes* són els remolins que fa l'aigua del riu (Be, Ti); també n'hem sentit dir una *tormina* (Je). D'altra banda, en alguns indrets de la comarca hi ha *bufadors*, que són cavitats subterrànies de les quals puja un corrent d'aire intermitent o continu i que, en condicions propícies, amb llevantada, poden expulsar aigua.

Es troben en aquest camp semàntic mots particulars d'una àrea concreta, alguns originats per derivació o per relació metafòrica, altres d'etimologia incerta. Es tracta de *marera* (Be), *aclocall* (Pa, per bé que en alguna població es distingeix entre les *ulleres* –tapen tot l'ull de l'animal– i els *aclocalls* –que li permeten una visió frontal, no lateral–), *gúbia* (terme recollit a RC, Re, Ro i Ti, però certament més estès), *cocó* (Alf, Aldr, Ti, Xe) o l'expressió *cul a sol* (regió deltaica). No apareixen, en el DCVB, els significats esmentats dels mots *cocó*,⁷⁸⁰ *marera* ni *gúbia*, tot i que aquest darrer és documentat en la toponímia a Mallorca.⁷⁸¹

Com a mots exclusius del tortosí, en destaquen diversos. L'aragonesisme *lligallo* (enfront de *carrerada* –bloc oriental– i *assagador* –valencià–) és pràcticament general al Baix Ebre i al Montsià i usual en pobles veïns del Baix Maestrat (Gimeno 1997: 257), però amb presència mínima a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 379) i a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 230). El mot *cadup*, variant de *caduf* –terme procedent de l'àrab QADUS però que aquest pren al llatí CADUS–, queda restringit al Baix Ebre i Montsià.

⁷⁷⁹ Recordem que és la manera d'anomenar la parcel·la de terreny o tros de secà a l'àrea de Tortosa.

⁷⁸⁰ L'ALDC sí que el registra a Castelló (<<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/06/Mapa-722.pdf>>).

⁷⁸¹ Vegeu-ne l'explicació més avall, en aquest mateix apartat.

Són també tortosins *galatxo* i *gúbia*: el primer, probablement de l'àrab amb el sufix mossàrab *-atxo*, és més habitual al Delta i localitats properes a l'Ebre, pel seu significat de “canal per al regadiu o la navegació” (Mestre, 1973);⁷⁸² el segon és un terme més present en zones de muntanya pel seu significat de “tall profund i estret entre roques que els corrents d'aigua d'un barranc o d'un riu han anat cavant i modelant en el decurs dels segles” (Beltran 2010, 1: 452). Ara bé, Cardona (2016: 161-176)⁷⁸³ analitza el mot en profunditat i, tenint en compte la documentació i la seua presència en els topònims actuals, el fa derivar de l'arrel celta *gulb-*, el significat de la qual és “punxa”. Sosté, aleshores, que *gúbies* no faria referència als congostos de què parlem sinó a “agulles de roca” –tret orogràfic que també caracteritza aquests indrets–, tot conclouent que és un dels pocs celtismes de la toponímia catalana. El terme *codina*, amb el significat de *cadolla* o *cocó* (DIEC), és també propi d'aquesta zona del centre del tortosí, fins a la meitat sud de la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 372).

En aquest apartat es torna a constatar que, en determinats conceptes, en el tortosí del Baix Ebre conflueixen, per al mateix significat, tant significants majoritaris en el nord-occidental com significants predominants en valencià. Estem parlant, entre d'altres, dels oposats *cara-sol* i *ombria*, que són majoritaris al centre i sud de la comarca així com també al sud de la Franja i en continuïtat cap al valencià, mentre que els respectius geosinònims *solà* (o *solana*) i *obaga* són predominants del Baix Ebre en amunt, en el nord-occidental, el septentrional i part del central.⁷⁸⁴ El mot *poal* (i variant *poval*) és general a la comarca i compartit amb el valencià i el balear (com s'ha vist en l'apartat 4.1.5). La isoglossa que en delimita l'ús respecte a *galleta* o *ferrada* passa per la Ribera d'Ebre i la Terra Alta. Per acabar, *arena* és general en el bloc occidental (i en balear).

Els castellanismes més estesos d'aquest camp semàntic són (*a*)*cera*, *acantilat*, *adoquí* (o *toquí*), *desaigüe*, *desfiladero*, *farola*, *nòria*, *pico*, *tubo*.

4.1.9. Els oficis

<i>manobre</i>	<i>menobre</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>manobre</i> : Amt, Be, Cv, Lli, Pe (mapa 551/9)
<i>paleta</i> (estri) ⁷⁸⁵	<i>palustre</i> : Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, RC, Re, Ro, To; <i>paleta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Lli, Pa, Pe, Ti, Vi, Xe; <i>paletí</i> : Aldr, Be (mapa 552/9)
<i>picot</i>	<i>martell</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>maceta</i> : Alda, Aldr, Be, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>picota</i> : Cs; <i>picoleta</i> : Pa (mapa 553/9)
<i>plomada</i>	<i>plom</i> : a totes les localitats; <i>plomada</i> : Pe, RC, Xe (mapa 554/9)
<i>formigonera</i>	<i>formigonera</i> : Pe, Pa; <i>mescladora</i> : Pa; <i>pastadora</i> : Bí; <i>hormigonera</i> : a totes les localitats, tret de Bí (mapa 555/9)
<i>gronsa</i>	<i>gronsa</i> : Amp, Bí; <i>dipòsit</i> : Amt, Be; <i>tolva</i> : Amp, Be, Cs, Pa, RC, Re, Ro, Vi, Xe; <i>silo</i> : Alda, Aldr, Alf, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ti, To (mapa 556/9)

⁷⁸² Per bé que s'ha recollit a Aldover per al significat d'*aiguamoll*.

⁷⁸³ Sobre l'origen i significat del mot *gúbia*, vegeu-ne la seua apotació a *Beceroles*. *Lletres de llengua i literatura* (VI), p. 161-176: <<http://issuu.com/locel/docs/beceroles6>> [en línia].

⁷⁸⁴ *Solà* reapareix a la comarca dels Ports i interior del Baix Maestrat (Gimeno 1997: 260) i *solana* domina el valencià meridional (ALDC: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/06/Mapa-704.pdf>>).

⁷⁸⁵ “Tros de palastre de forma triangular amb un mànec adaptat a un dels costats que serveix per a manejar i aplicar el morter, el ciment, etc.” (DIEC).

<i>plana</i>	<i>remolinador</i> : Aldr, Amp, Cs, JM, Lli, Re, Vi, Xe; <i>remolinet</i> : Alf; <i>paleta de remolinar</i> : Bí; <i>plana</i> : Be, Pa, RC; <i>planeta</i> : Cò; <i>paleta de lluir</i> : Bí, Je; <i>llana</i> : Alda, Alf, Amt, Cò, Cv, JM, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Xe (mapa 557/9)
<i>trepant</i>	<i>màquina de foradar</i> : Bí, Cv, Je, Lli, RC, Ro, Ti, Vi, Xe; <i>màquina de fer forats</i> : Amp, Be; <i>pistola de foradar</i> : Lli; <i>foradora</i> : Amt, Re; <i>taladradora</i> : Be, Cs; <i>taladre</i> : Be, Pe; <i>taladro</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cò, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi (mapa 558/9)
<i>tornavís</i>	<i>tornavís</i> : Aldr, Be, RC, Ro; <i>destornillador</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe (mapa 559/9)
<i>alicates</i>	<i>alicates</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cò, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>mordasses</i> : Cs, Je, Lli, Re, Vi (mapa 560/9)
<i>peu de rei</i>	<i>peu de rei</i> : a totes les localitats, tret de Bí i Ro; <i>pota de rei</i> : Bí; <i>peu de gat</i> : Ro; <i>calibrador</i> : Pa (mapa 561/9)
<i>ferrer</i>	<i>ferrer</i> : a totes les localitats; <i>manyà</i> : Je, Pe (mapa 562/9)
<i>tenalles</i>	<i>mordasses</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To; <i>mordasses de ferrar</i> : Re; <i>alicates</i> : To, Vi, Xe; <i>tenalles</i> : Cs (mapa 563/9)
<i>mordasses</i>	<i>mordasses</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>(es)tenalles</i> : Alda, Amt, Cs, Vi; <i>tenasses</i> : Aldr (mapa 564/9)
<i>botavant</i> ⁷⁸⁶	<i>mordasses</i> : Alda, Alf, Amt, Be, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, Re, ⁷⁸⁷ Ro, Ti, To; <i>alicates</i> : Aldr, Bí, Cò, JM, Vi; <i>enformador</i> : Amp, Pa; <i>llambroix</i> : RC, Vi, Xe; <i>ambroix</i> : ⁷⁸⁸ Je, Ti (mapa 565/9)
<i>banc</i>	<i>banc</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>taulell</i> : Alda, Cò; <i>taula</i> : Alf, Vi (mapa 566/9)
<i>raspa</i>	<i>raspa</i> : Amt, Be, Cs, Cò, Cv, Pa, Pe, Re, Ti, To, Xe; <i>llima</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Cò, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>escofina</i> : ⁷⁸⁹ Pa (mapa 567/9)
<i>barrina</i>	<i>barrina</i> : a totes les localitats; <i>punxó</i> : Be, Bí, Ro (mapa 568/9)
<i>enformador</i>	<i>enformador</i> : a totes les localitats, tret de Amt i Bí; <i>informador</i> : Bí; <i>formó</i> : Amt, Be, Bí; <i>tallant</i> : Cò; <i>gúbia</i> : JM ⁷⁹⁰ (mapa 569/9)
<i>ribot</i>	<i>ribot</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>rubot</i> : JM; ⁷⁹¹ <i>planeta</i> : Alda, Alf, Cs, Cò, Cv, JM, Lli, Pa, Re; <i>garlota menuda</i> : Lli (mapa 570/9)
<i>garlopa</i>	<i>garlopa</i> : Aldr, Amt, Cs, Cv, Je, Pa, Pe, Re, Xe; <i>garlota gran</i> : Lli; <i>planeta</i> : Alda, Alf, Cò, Ro; <i>ribot</i> : Amp, Bí, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>ribot gros</i> : Be; <i>rubot gros</i> : JM (mapa 571/9)

⁷⁸⁶ “Instrument de ferro en forma de pala amb què els ferradors rebaixen i igualen les peüngles dels cavalls, dels muls, etc.” (DIEC).

⁷⁸⁷ Amb el complement del nom *de ferrar*.

⁷⁸⁸ Variant sense consonant lateral inicial, probablement perquè ha estat reinterpretada com a determinant. Coromines (DECat, V: 48-50) el fa derivar d'un hipotètic LAMBRUSCEUM i documenta a Tortosa la forma *lambroix*.

⁷⁸⁹ Com una raspa de secció semicircular, segons l'informant. No recollit en el DCVB, Cubells (2009, 1: 374) el localitza a Riba-roja d'Ebre (Ribera d'Ebre). És un mot procedent del castellà.

⁷⁹⁰ S'hi especifica que és de secció semicircular.

⁷⁹¹ S'hi puntualitza que és més gran que la *planeta*.

<i>eines</i> ⁷⁹²	<i>trastes</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>aïnes</i> : Aldr, Amt, Bí, Có, Cv, Pe, Ro; <i>aines</i> : Pa, Ti, Xe; <i>eines</i> : Amt, Be; <i>ferramentes</i> : Aldr, Be, Có, Pe; <i>ferrament</i> : Pa (mapa 572/9)
<i>encenalls</i>	<i>caragols</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>caragolins</i> : Bí; <i>encenalls</i> : Pa; <i>flocs</i> : Pe; <i>safatans</i> : Amt; <i>virutes</i> : Alda, Be, Bí, Có, Pe, Vi, Xe (mapa 573/9)
<i>serradura</i> (fusta) <i>corcada</i>	<i>serradura</i> : a totes les localitats; <i>serrín</i> : Cs, Có (mapa 574/9) <i>querada</i> : a totes les localitats; <i>curcada</i> : Bí, Có, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Vi; <i>avivada</i> : RC (mapa 575/9)
<i>baster</i>	<i>baster</i> : Amt, Be, RC; <i>guarnicioner</i> : Pa, Ti, To; <i>sillero</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>sellero</i> : Cs (mapa 576/9)
<i>alena</i>	<i>punxó</i> : a totes les localitats; <i>barrina</i> : Có, Je, To; <i>gúbia</i> : Amt (mapa 577/9)
<i>esmolar</i>	<i>esmolar</i> : a totes les localitats; <i>afilar</i> : Be, Ro (mapa 578/9)
<i>esmolet</i>	<i>esmolet</i> : a totes les localitats; <i>esmolador</i> : Alda (mapa 579/9)
<i>alcalde</i>	<i>alcalde</i> : ⁷⁹³ a totes les localitats; <i>batlle</i> : Be; <i>batle</i> : Ro (mapa 580/9)
<i>ajuntament</i>	<i>ajuntament</i> : a totes les localitats; <i>casa de la vila</i> : Amt; <i>ca la vila</i> : Aldr, Be (mapa 581/9)
<i>agutzil</i>	<i>aguazil</i> : a totes les localitats; <i>secretari</i> : Amp, Ro, To (mapa 582/9)
<i>pregoner</i>	<i>pregoner</i> : Alda, Bí, Cs, ⁷⁹⁴ Pe, RC; <i>sereno</i> : Alda, Có; <i>aguazil</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>bandero</i> : ⁷⁹⁵ Cv (mapa 583/9)
<i>captaire</i>	<i>pobre(t)</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>probe(t)</i> : Cv, RC, Ti; <i>captaire</i> : Aldr; <i>gitano</i> : JM, Pa; <i>mendigo</i> : Alf, Có, Pa, Pe (mapa 584/9)
<i>patró</i>	<i>amo</i> : a totes les localitats; <i>patró</i> : Amt, ⁷⁹⁶ Pe; [<i>χ</i>]efe: Alda, Je (mapa 585/9)
<i>majoral</i>	<i>encarregat</i> : a totes les localitats; <i>cap de colla</i> : Cs, ⁷⁹⁷ Pa; <i>capatàs</i> : Pe, Vi; <i>capotàs</i> : Aldr (mapa 586/9)
<i>carbonar</i>	<i>fer carbó</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>fer una carbonera</i> : Amp, Be, Je, Pe; <i>encendre la carbonera</i> : Có, RC, Ro; <i>parar la carbonera</i> : Ti; <i>fer un sitjó</i> : Pa (mapa 587/9)
<i>carbonera</i>	<i>carbonera</i> : a totes les localitats; <i>sitjó</i> : Pa (mapa 588/9)
<i>jutge</i>	<i>jutge</i> : a totes les localitats; [<i>χ</i>]ués: Aldr, Có, To (mapa 589/9)
<i>judici</i>	<i>juí</i> : a totes les localitats; <i>judici</i> : Pa, Ti, Vi, Xe; <i>juïci</i> : Xe (mapa 590/9)
<i>jutjar</i>	<i>jutjar</i> : Alda, Cv, Pe, Ti, To, Vi, Xe; <i>jusgar</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To (mapa 591/9)

⁷⁹² Aquí es fan constar les variants lèxiques emprades per a aquest referent. Per a les variants fonètiques del mot *eina* vegeu el mapa 1118/17.

⁷⁹³ Amb la variant *ancalde* recollida en algunes poblacions (Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có i Ro). Vegeu l'apartat 1.4.7.

⁷⁹⁴ *Pregonero*, a Camarles.

⁷⁹⁵ És a dir, l'encarregat de fer el *bando* (manera de dir *ban* a la major part de poblacions de la comarca).

⁷⁹⁶ El nom de *patró* es reserva per al context mariner.

⁷⁹⁷ A les faenes de l'arròs.

*jutjat**jutjat*: Be, Ti, Vi, Xe; *jusgat*: Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To (mapa 592/9)**Mots comuns a totes les localitats**

<i>ajuntament</i>	<i>aprenent</i>	<i>bàssia</i>
<i>boter(o)</i>	<i>broca</i>	<i>carboner</i>
<i>ciment</i> ⁷⁹⁸	<i>clau (inglesa)</i>	<i>defensar</i>
<i>dir</i>	<i>escriure</i>	<i>esquadra</i>
<i>fàcil</i> ⁷⁹⁹	<i>ferradura</i>	<i>filferro</i>
<i>fuster</i>	<i>guix</i>	<i>llegir</i>
<i>llima</i>	<i>mall</i>	<i>martell</i>
<i>mecànic</i>	<i>mestre</i>	<i>mestra</i>
<i>nivell</i>	<i>nus de la fusta</i>	<i>pala</i>
<i>paleta (ofici)</i>	<i>rovell</i>	<i>rovellar-se</i>
<i>serra</i>	<i>torn</i>	

Mots comuns amb variació fonètica*enclusa / encrusa*⁸⁰⁰*sorrac / surrac*⁸⁰¹**Anàlisi i comentari d'alguns mots**

El terme *bàssia*, general a la comarca i geosinònim de *pastera* o *gaveta* (mots més estesos en els dos blocs de la llengua), és propi del tortosí i figura en el DIEC també amb aquest sentit de receptacle per a pastar el guix i altres materials. Un altre mot exclusiu del tortosí és *caragol*, com a llenca prima i caragolada que fa el ribot o planeta en passar per la superfície de la fusta. És predominant en l'àrea del tortosí central (també a la zona de la Franja) i meridional, però escàs a la Terra Alta i desconegut a la Ribera d'Ebre. La variant *menobre*, majoritària a la comarca, és pròpia del centre del domini lingüístic, des del valencià septentrional fins al sud del lleidatà.⁸⁰² Se'n desmarquen, com en altres ocasions, localitats de l'extrem nord (Amt, Be, Pe) i altres del Delta (Cv, Lli), que mantenen el timbre de la vocal pretònica, *manobre*. Per al concepte de *baster* és gairebé general al Baix Ebre el mot *sillero*, d'influència castellana. Es tracta d'una paraula restringida a l'àrea central del subdialecte tortosí. Només les localitats septentrionals de la comarca (Amt, Be, Pa, Ti) empen un altre terme, com *baster* o *guarnicioner*.

Són compartits amb el valencià mots com *aïna*, *juí* i *palustre*. El primer és habitual en tortosí i en valencià, tant d'utensili de cuina com d'instrument agrícola.⁸⁰³ Coromines (DECat, III: 231) n'amplia l'extensió geogràfica a tot l'occidental i afirma que és la forma del català antic. El mot *juí*, pràcticament desconegut a les comarques veïnes del nord, és ja general al Baix Ebre i té continuïtat cap al País Valencià. Pel que fa a *palustre*, força present al País Valencià, és el terme predominant al sud comarcal,⁸⁰⁴

⁷⁹⁸ A Paüls també *cement*.

⁷⁹⁹ Vegeu a l'apartat 2.1.1.2 les poblacions on se n'ha recollit la forma femenina *fàcila*.

⁸⁰⁰ *Encrusa* hi és la forma majoritària; *enclusa* a Alf, Bí, Je, Lli, Pa, RC, Ro (vegeu l'apartat 1.3.2.8).

⁸⁰¹ A l'apartat 1.2.3.4 es detallen les poblacions que tanquen la vocal velar pretònica.

⁸⁰² Vegeu l'ALDC (en línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1651.pdf>>).

⁸⁰³ Vegeu el DCVB, *aïna*, accepció 3.

⁸⁰⁴ Per bé que l'ALDC (en línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2015/03/Mapa-1653.pdf>>) no el recull en cap de les localitats analitzades de l'àrea del tortosí.

en contraposició amb el corresponent *paleta*, mot present en tots els dialectes de la llengua. *Palustre* troba al Baix Ebre, doncs, el seu límit septentrional.⁸⁰⁵

Entre els mots *tenalles* i *mordasses* es produeix sovint una confusió que és resolta al Baix Ebre gairebé sempre a favor d'aquest darrer mot, que hi és majoritari. Es tracta d'un terme compartit pel tortosí, el tarragoní i el valencià meridional. Com es constata en la llista precedent, en algunes poblacions aquest significant arriba a designar fins a quatre conceptes diferents: *alicates*, *tenalles*, *botavant* i *mordasses*.

L'eina amb què es talla l'ungla a les cavalleries rep diversos noms segons les localitats, entre ells *llambroix* (o *ambroix*), que és una paraula del tortosí compartida amb el valencià i amb el balear –se'n dona l'etimologia en nota al peu precedent, associada a l'entrada *botavant*. També el terme *planeta* (per al *ribot*), en diminutiu, és present en menorquí i en part del valencià –la variant *plana* hi és majoritària, en aquest darrer dialecte.

A l'extrem nord-oriental del Baix Ebre, la localitat de l'Ametlla presenta alguna variant lèxica compartida amb els parlars del Camp de Tarragona, com *safatà* (per *caragol* o *encenall*) o *baster* (que també és força present a la Ribera d'Ebre).⁸⁰⁶ A l'altre extrem, Paüls també posseeix unes solucions particulars a la comarca: *sitjó* (*carbonera*), *encenalls* (*caragols*), *escofina* (*raspa*), *picoleta* (*picot*), *mescladora* (*formigonera*). *Sitjó* és un diminutiu de *sitja*, paraula que el DCVB defineix de forma anàloga a *carbonera* i que ubica a les Guílleries i en balear, localitzacions geogràficament molt allunyades de Paüls. Una altra de les accepcions del mot *sitja* que dona el DCVB (la de *llarer*),⁸⁰⁷ i que recull a Ulldecona (Montsià), podria proporcionar l'explicació del terme *sitjó* a partir d'una metonímia amb la qual la denominació de l'indret on es basteix la sitja passaria a ocupar el significat d'aquest mot.

Per a acabar, són freqüents en aquest camp semàntic un nombre elevat de castellanismes: *afilar*, *aguazil*, *destornillador*, *hormigonera*, *[χ]efe*,⁸⁰⁸ *[χ]ués*, *jugsar*, *jugsat*, *llana*, *mendigo*, *sillero*, *silo*, *taladre*, *taladro*, *taladradora*, *tolva*, *virutes*.

4.1.10. El cos humà

<i>me grato</i>	<i>me rasco</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, ⁸⁰⁹ Cs, Có, Cv, Je, Lli, ⁸¹⁰ RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>me grato</i> : Alf, Amt, Cv, Je, JM, Pa, Pe; <i>m'esgarrapo</i> : Be, Pa (mapa 593/10)
<i>picor</i>	<i>picassor</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>picor</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Cv, Je, Pa, Pe, Ro, To, Vi, Xe (mapa 594/10)
<i>arrugues</i> ⁸¹¹	<i>arrugues</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>arrues</i> : Amt, Cv, JM, Lli, Pe, Ti (mapa 595/10)
<i>pupa</i>	<i>buba</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Xe; <i>pupa</i> : Be, Je, JM, Lli, Ro, To, Vi (mapa 596/10)

⁸⁰⁵ Es retroba només a l'extrem nord de la Franja.

⁸⁰⁶ Cubells (2009, 1: 374).

⁸⁰⁷ “Llarer, petita cavitat de sòl aplanat per a bastir-hi la carbonera o forn de fer carbó”. El mot és conegut a la comarca (sense formar part de l'enquesta, ha estat recollit a Tivenys), on també se'n diu *soto* (registrat a Bítet), mot exclusiu del tortosí.

⁸⁰⁸ Pot sentir-se amb l'adaptació a la fonètica catalana ([k]) del so inicial que hi és aliè.

⁸⁰⁹ Però el riu *grata* la terra, és a dir, que la va erosionant i se la va emportant.

⁸¹⁰ Amb el comentari que abans es deia “me grato”.

⁸¹¹ Sense consonant velar sobretot en poblacions de llevant (vegeu apartat 1.3.6.2). En algunes localitats, amb afèresi (vegeu 1.4.4).

<i>veure</i> ⁸¹²	<i>vore</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>vere</i> : Aldr, Je, RC, Ro, Ti, To; <i>veure</i> : Amt, Be, Pa, Pe, Xe (mapa 597/10)
<i>tancar els ulls</i>	<i>tancar els ulls</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>aclucar els ulls</i> : Be (mapa 598/10)
<i>fer l'ullet</i>	<i>fer una guinyada</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>fer un guinyo</i> : Alf, Pe; <i>guinyar</i> : Có; <i>fer (una / la) ullada</i> : Alf, Amt, Be, Cv, JM, Pe, Ti, Xe (mapa 599/10)
<i>parpella</i>	<i>pàrpado</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>pàrparo</i> : Amt, Cv, To; <i>pàrpol</i> : ⁸¹³ Lli; <i>parpell</i> : ⁸¹⁴ Amt, Be (mapa 600/10)
<i>mandíbula xerraire</i>	<i>barra</i> : a totes les localitats; <i>mandíbula</i> : Lli, Ro, To (601/10) <i>parlador</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>sorier</i> : Aldr; <i>xarrador</i> : Alf, Pa; <i>xarraire</i> : Amt, Amp, Bí, Cs, Pa; <i>xarrameques</i> : Xe; <i>xarrameca</i> : Je, Ti; <i>xarrantín</i> : Cv (602/10)
<i>xiular</i>	<i>xular</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>xiular</i> : Alf, Be, Pa, Re; <i>xullar</i> : Amt (mapa 603/10)
<i>xiulet (instrument)</i>	<i>xulet</i> : Alda, Aldr, Amp, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>xiulet</i> : Alf, Amp, Be, Re; <i>pito</i> : Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, To ⁸¹⁵ (mapa 604/10)
<i>li put l'alè</i>	<i>li fa (mala) aulor la boca</i> : Amp, Je, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>li fa aulor l'alé</i> : Cs, Có, Cv, JM; <i>li fa pudor l'alé</i> : Alf, Be, Cs, RC, Xe; <i>li put l'alé</i> : Alda Aldr, Amt, Pa; <i>li put la boca</i> : Bí (mapa 605/10)
<i>llavis fer morros</i>	<i>llavis</i> : a tot arreu; <i>ll[é]vis</i> : Lli; <i>ll[é]vits</i> : Amt (mapa 606/10) <i>fer morros</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>fer morritos</i> : Alda, Pe; <i>amurriar-se</i> : RC; <i>estar morrut</i> : Je, Ro; <i>agarrar el xurro</i> : Alf; <i>portar el burro</i> : Amp, Bí; <i>portar (o agarrar) el ruc</i> : Cs, Cv, JM, Lli; <i>estar rucós</i> : Cs; <i>estar enfadat</i> : Re (mapa 607/10)
<i>fer carasses</i>	<i>fer carasses</i> : Alda, Aldr, Amt, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>fer carusses</i> : Amp, Cv; <i>fer carotes</i> : Be, Vi; <i>fer ganyes</i> : Alf; <i>fer ganyotes</i> : JM; <i>fer guinyotes</i> : To; <i>fer mameus</i> : Amp; <i>fer el pallasso</i> : Amt, Je, Re; <i>fer pallassades</i> : Bí, Cs, Lli; <i>fer ninotades</i> : Bí; <i>fer titellades</i> : Có; <i>fer el tonto</i> : Cs (mapa 608/10)
<i>fer momos</i>	<i>fer momos</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, ⁸¹⁶ Cs, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>fer mumos</i> : Alf, Amt, Be, Cv, JM, Pe; <i>fer la burla</i> : JM; <i>fer burles</i> : Cs, Cv; <i>fer la figuereta</i> : Bí (mapa 609/10)
<i>una mossegada</i>	<i>mos</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>mossegada</i> : Alf, Be, Bí, ⁸¹⁷ Pa, Pe, RC, Vi, Xe (mapa 610/10)

⁸¹² A l'apartat 1.1.8 se'n comenten les variants i llur distribució geogràfica.

⁸¹³ Mot emprat en algunes localitats del sud de la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 376) i de la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 237). El DCVB el localitza també a Xàtiva i en mallorquí.

⁸¹⁴ Segons el DCVB, variant usada a Vic.

⁸¹⁵ Segons un informant, abans també es deia *refre*, anglicisme amb metonímia per *àrbitre*.

⁸¹⁶ *Fer momos* és traure la llengua, mentre que *fer la figuereta* correspon a l'estàndard *pam i pipa*, amb la mà (o les mans) estesa i el polze tocant la punta del nas.

⁸¹⁷ A Bitem es fa la distinció entre els dos mots: *mos* és la part de menjar que hom s'endú amb la boca, mentre que *mossegada* n'indica l'acció i la conseqüència. És un matís pertinent, tal com recull el PALDC,

<i>bigot</i>	<i>bigot</i> : a totes les localitats, tret d'Alf; <i>bigoti</i> : Alf; <i>mostatxo</i> : Alf, Be ⁸¹⁸ (mapa 611/10)
<i>clatell</i>	<i>clatell</i> : a totes les localitats; <i>bescoll</i> : Có, Xe, ⁸¹⁹ <i>coll de detrás</i> : Alf; <i>nuca</i> : Alf, Có, Ro (mapa 612/10)
<i>gola</i> <i>nou del coll</i>	<i>gola</i> : a totes les localitats; <i>garganxó</i> : Bí, Cv, Ti ⁸²⁰ (mapa 613/10) <i>(a)nou</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Je, JM, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>(a)noueta</i> : Aldr; <i>gargamelló</i> : Amt, Pe; <i>garganxó</i> : Be, Cs, Có, Cv, Lli, Vi; <i>angonell</i> : ⁸²¹ JM, Lli (mapa 614/10)
<i>úvula</i>	<i>campaneta</i> : a totes les localitats; <i>gallet</i> : Amp, Lli, Re (mapa 615/10)
<i>m'he ennuegat</i>	<i>me s'ha anugat (lo mos)</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Pe, RC, Re, Ro To, Xe; <i>me s'ha anuat (lo mos)</i> : Be, Cv, JM, Pe; <i>me s'ha ennugat (lo mos)</i> : Aldr, Lli, To; <i>m'hai atragantat</i> : Amp, Bí, Cs, Je, Pa, Pe, Ti, Vi; <i>m'ha passat per l'atre canyo</i> : Alda, Amp, JM; <i>m'hai escanyat</i> : Aldr (mapa 616/10)
<i>m'ha tocat al vedat</i>	<i>m'ha tocat al vedat</i> : a totes les localitats; <i>m'ha tocat al barandat</i> : Amt, Amp (mapa 617/10)
<i>pulmons</i>	<i>pulmons</i> : a totes les localitats; <i>polmons</i> : Có, Cv, JM (mapa 618/10)
<i>fel</i>	<i>fel</i> : a totes les localitats; <i>bilis</i> : Aldr, Be, Cs, Có, Pa, Pe, Xe (mapa 619/10)
<i>fel sobreixit</i>	<i>aliacrà</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pe, RC, Re, To, Vi, Xe; <i>liacrà</i> : Pa, Ti; <i>aliagrà</i> : JM; <i>aliacrà</i> : Be, Cv; <i>fel sobrixida</i> : Amt; <i>sobrixida de fel</i> : Bí, Ro; <i>fel rebentada</i> : Ro; <i>hepatitis</i> : Cs, Je, Pe, RC (mapa 620/10)
<i>ronyó</i> ⁸²²	<i>ronyó</i> : Amt, Be, Bí, Pa, Ti; <i>renyó</i> : Alda, Alf, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, To; <i>rinyó</i> : Aldr, Amp, Pe, RC, Re, Ro, Vi, Xe (mapa 621/10)
<i>tindre flat</i>	<i>tindre un flat</i> : Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro; <i>tindre flato(s)</i> : Alda, Alf, Be, Bí, Pa, Pe, RC, Ti, To, Vi, Xe; <i>fer mal lo costat</i> : Alda, Xe; <i>tindre una punxada</i> : Amt (mapa 622/10)
<i>orins</i>	<i>pixum</i> : Aldr, ⁸²³ Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Ro, To, Vi, Xe; <i>pixats</i> : Ti; <i>pipi</i> : Aldr, Je, RC; <i>aurins</i> : Alda, Cs, JM, Pa, Re, Ti; <i>aurina</i> : Có, RC; <i>orins</i> : Pa, Pe; <i>orinera</i> : To; <i>orina</i> : Amt (mapa 623/10)
<i>bufeta</i>	<i>bufeta</i> : a totes les localitats, tret de Cv i Lli; <i>bufa</i> : Có, Cv, Lli; <i>bossa</i> : Amp (mapa 624/10)

1 (Veny, 2007b: 96), que explica que *mos* és la paraula més antiga i que *mossegada*, que és posterior, és un derivat de *mossegar* amb el sufix *-ada*, “indicador de l’acció i el resultat del verb”. Vegeu-ne l’explicació i distribució geogràfica en la secció següent, d’anàlisi i comentari de mots.

⁸¹⁸ Amb la vocal pretònica tancada: *mustatxo*.

⁸¹⁹ A Xerta amb obertura de la vocal pretònica: *bascoll*. Es comenta que sol ser un terme que fa referència a animals com els matxos o els bous.

⁸²⁰ La *gola* fa referència a tota aquesta part del cos; així, per exemple, s’hi pot sentir: “tinc la gola irritada”. Per la seua banda, el *garganxó* seria l’esòfag (“lo tubo”, segons els informants).

⁸²¹ Mot que el VCT (Mestre 1973: 11) recull amb la variant *anganell* (“nou del coll”), que és reproduïda pel DCVB. Segons el *Diccionari.cat* (<www.diccionari.cat> [en línia]), del Grup Enciclopèdia Catalana, es tracta d’una dissimilació d’*algalell* (diminutiu de *gala*), amb el mateix significat. Beltran (2010, 1: 75) afirma que procedeix de *al-galell* ‘gargamella’, per dissimilació. És un terme exclusiu del tortosí.

⁸²² Vegeu-ne la distribució geogràfica de la comarca, en relació amb les variants del domini lingüístic, a l’apartat 1.2.3.5.

⁸²³ S’aplica al que fan els animals.

(tindre una) <i>hèrnia</i>	<i>trencar-se</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Có, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>hèrnia</i> : Aldr, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>hàrnia</i> : Alda, Có, Lli; <i>trencadura</i> : Cv, JM, RC (mapa 625/10)
<i>pessigolles</i>	<i>pessigolles</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, Có, Cv, JM, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>pissigolles</i> : Alf, Amp, Cs, Cv, Je, Lli, RC; <i>pissigonyes</i> : Pa; <i>pessigonyes</i> : Xe (mapa 626/10)
<i>canell</i>	<i>munyica</i> : a totes les localitats; <i>munyeca</i> : Amt; <i>canell</i> : Xe (mapa 627/10)
<i>palmell</i>	<i>paumell</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi; <i>pauma</i> : Ro, Xe; <i>palma</i> : Amt, Je, To (mapa 628/10)
<i>grapata</i> <i>almosta</i>	<i>grapata</i> : a totes les localitats; <i>sarpata</i> : Aldr, Amt (mapa 629/10) <i>mostra</i> : a totes les localitats, tret d'Alf; <i>aumosta</i> : Alf; <i>almosta</i> : Aldr (mapa 630/10)
<i>dit menut</i> ⁸²⁴	<i>dit menut</i> : a totes les localitats, tret de Be i Xe; <i>dit petit</i> : Be, Xe (mapa 631/10)
<i>articulacions</i> (dits)	<i>nusos</i> : a totes les localitats, tret de Pe; <i>nudets</i> : To; <i>juntes</i> : Pe (mapa 632/10)
<i>moll de l'os</i>	<i>moll de l'os</i> : a totes les localitats, tret d'Alf; <i>tendre de l'os</i> : Alf (mapa 633/10)
<i>menjar-se</i> <i>les ungles</i> ⁸²⁵	<i>mossegar-se les ungles</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, Pa, Pe, Re, Ti, Vi, Xe; <i>minjar-se les ungles</i> : Alf, Bí, Có, JM, Lli, RC, Ro, To (mapa 634/10)
<i>penellons</i>	<i>prinyons</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>pinyons</i> : Amt, Amp, Be, Có, Cv, Je, JM, Lli; <i>prunyons</i> : Pa (mapa 635/10)
<i>cop de puny</i>	<i>punyada</i> : Alda, Alf, Bí, Có, Cv, Re; <i>maçada</i> : Có; <i>cop de puny</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 636/10)
<i>bufetada</i>	<i>galtada</i> : Alda, Alf, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>bufetada</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Je, Pa, Pe, Ti, To, Xe (mapa 637/10)
<i>calbot</i>	<i>calbot</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To; <i>calbotada</i> : Be, Bí, Ro, To, Xe; <i>carxot</i> : Aldr, Be, Bí, Re, Vi; <i>cop al cap</i> : Alda, Amt, Amp, JM (mapa 638/10)
<i>clatellot</i>	<i>clatellada</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>clatellot</i> : Amt, Be, Cs, Có, Je, Pe, Ro, Vi; <i>cop al clatell</i> : JM, Pa (mapa 639/10)
<i>glop</i> <i>mocador</i>	<i>glop</i> : a totes les localitats; <i>glopada</i> : Xe (mapa 640/10) <i>mocador</i> : a totes les localitats; <i>macador</i> : Alda, Có, Cv, JM, Lli, Ti (mapa 641/10)
<i>carcàs</i>	<i>carcàs</i> : a totes les localitats; <i>carcassada</i> : Ti, Xe (mapa 642/10)

⁸²⁴ Diversos informants, quan se'ls demanava el nom dels dits, responien amb la denominació castellana apresada a l'escola ("pulgar, índice..."), que no s'ha tingut en consideració per no ser emprada en el llenguatge quotidià.

⁸²⁵ No es reflecteix aquí la variació produïda per la sensibilització o emmudiment de la ròtica final de l'infinitiu seguida de clític. Vegeu-ne aquesta variació a l'apartat 1.3.2.7.

<i>escopir</i>	<i>escopinyyar</i> : a totes les localitats; <i>tirar un carcàs</i> : Alf (mapa 643/10)
<i>vomitar</i>	<i>vomitar</i> : a totes les localitats; <i>traure</i> : Amt, Cv; <i>arro[χ]ar</i> : Aldr, Amp, Be, Bí, Ro; <i>boçar</i> : Amp, JM (mapa 644/10)
<i>singlot</i>	<i>aixanglot</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>xinglot</i> : Amt; <i>xanglot</i> : Cv, JM; <i>sanglot</i> : Lli, Pe; <i>hipo</i> : Alf, Pa, RC (mapa 645/10)
<i>calfred</i>	<i>casfred</i> : Alda; <i>carfred</i> : Amt, Amp, Pe; <i>tremolor</i> : Alda, Aldr, Có, Je, JM, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>tremolí</i> : Bí, Cs, Cv, Lli; <i>esgarrifament</i> : Bí, Cv; <i>esborronament</i> : Be; <i>borrim</i> : Alf; <i>esgarrifança</i> : Be (mapa 646/10)
<i>espinada</i>	<i>columna</i> : Alda, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>espinada</i> : Alda, Aldr, Amp, JM, Lli, Ro; <i>espinal</i> : Alf, Vi (mapa 647/10)
<i>espatles</i>	<i>espatles</i> : a totes les localitats, tret d'Alf i Xe; <i>muscles</i> : Alf, Je, Xe; <i>hombros</i> : Aldr, Amt, Be, Bí, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 648/10)
<i>sec de la cama</i>	<i>sec de la cama</i> : a totes les localitats, tret de JM i Lli; <i>canella</i> : Aldr, Amp, Cs, Je, Lli, Ro; <i>canya</i> : To; <i>canyella</i> : Ro; <i>canell de la cama</i> : JM (mapa 649/10)
<i>panxa de la cama</i>	<i>pantorrilla</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt; <i>panxa de la cama</i> : Amt (mapa 650/10)
<i>turmell</i>	<i>turmell</i> : a totes les localitats; <i>garró</i> : Cs, Lli (mapa 651/10)
<i>taló</i>	<i>taló</i> : a totes les localitats; <i>garró</i> : JM, Ro (mapa 652/10)
<i>esquinç</i>	<i>esguinze</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt, Pe; <i>esguinç</i> : Amt, Pe (mapa 653/10)
<i>xafar</i>	<i>xafar</i> : a totes les poblacions, tret de Be, Pa; <i>calcigar</i> : Be, Pa (mapa 654/10)
<i>puntada de peu</i>	<i>patada</i> : Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>puntapeu</i> : Alda, Aldr, Be, Ro, Ti; <i>punta de peu</i> : Alf, Be, Pe; <i>puntada de peu</i> : RC; <i>cop de peu</i> : Pa (mapa 655/10)
<i>guenyo</i>	<i>tindre (o fer) la mirada</i> : Alda, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>tindre (o fer) mala mirada</i> : Amt, Pa, Pe; <i>bisco</i> : Aldr, Vi; <i>guinyo</i> : Alda, Amp, Ti; <i>crusar la vista</i> : Be, Ti; <i>crusar els ulls</i> : Cv, JM; <i>mirallut</i> : Bí, To; <i>tindre els ulls girats</i> : Alf; <i>mirar contra el govern</i> : Alf (mapa 656/10)
<i>borni</i>	<i>borni</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, Re, Ti, To; <i>guinyo</i> : Be, Có, ⁸²⁶ Lli, Ro, Vi; <i>garxo</i> : Alf, Bí, RC, Xe; <i>guerxo</i> : Amt; <i>tort</i> : Xe; <i>bisco</i> : Pa (mapa 657/10)
<i>cec</i>	<i>cec</i> : Ro, Ti; <i>cego</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, To, Vi; <i>ciego</i> : ⁸²⁷ Aldr, Alf, Amt, Be, Pe, Ti, Xe (mapa 658/10)
<i>galteres</i>	<i>paperes</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>paparros</i> : Alda, Cv, JM; <i>galteres</i> : Be; <i>embarreres</i> : Xe; <i>bonys</i> : Alda, Amp, Cs, Lli, Pa, Pe (mapa 659/10)
<i>esquerrer</i>	<i>esquerrer</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>esquerrà</i> : Be, Xe; <i>surdo</i> : Alf, To (mapa 660/10)

⁸²⁶ Amb el comentari que és una denominació que es deia més en temps passats.

⁸²⁷ Amb alveolar fricativa inicial (/s/jiego).

<i>curro</i>	<i>curro</i> : Alda, Amp, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>manco</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, ⁸²⁸ To, Xe (mapa 661/10)
<i>gepa</i>	<i>gepa</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>geba</i> : Be ⁸²⁹ (mapa 662/10)
<i>coix</i>	<i>coix</i> : Be, Cs, Cò, Cv, Lli, Pa, Re, To, Vi, Xe; <i>coixo</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cò, Je, JM, Pe, RC, Ro, Ti, Vi (mapa 663/10)
<i>crosses</i>	<i>mulettes</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Vi; <i>crosses</i> : Alf, Amt, Amp, Pe, Ti, To; <i>closses</i> : Be, Cv, JM, Pa, Xe (mapa 664/10)
<i>garrell</i>	<i>estevat</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt; <i>espatarrat</i> : Be, Pa, To; <i>escaranca</i> : Amt (mapa 665/10)
<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i> : a totes les localitats; <i>sorsollós</i> : Amp, Cv, Re (mapa 666/10)
<i>tartamudejar</i>	<i>tartamudejar</i> : a totes les localitats; <i>parlar sorsollós</i> : ⁸³⁰ Re (mapa 667/10)
<i>bony</i>	<i>bony</i> : a totes les poblacions, tret d'Aldr, Be; <i>barroco</i> : ⁸³¹ Alf, Pa; <i>nyonyo</i> : Alf; <i>nyanyo</i> : Be; <i>xiribec</i> : Alf, Be; <i>xitxon</i> : Aldr, Amp, Be, Cò, RC, Ti (mapa 668/10)
<i>panadis</i>	<i>rodadits</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>voltadits</i> : Be; (<i>dit</i>) <i>aigualit</i> : Alda, Cò; <i>aiguar-se (un dit)</i> : Cs, Cv, JM; <i>unglada</i> : Xe; <i>unyero</i> : RC (mapa 669/10)
<i>pigota</i>	<i>pigota</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, JM, Lli, Pa, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>pigota borda</i> : Alda, Aldr, Je, Pe, RC, Ti; <i>varicel·la</i> : Alf (mapa 670/10)
<i>tos ferina</i>	<i>tos ferina</i> : Amt, Bí, Cs, Cv, ⁸³² Je, JM, Pa, Pe, RC, Ti, To; <i>escanyicia</i> : Alda, Amp, Cò, Je, Lli, Re, Ro, Vi, Xe; <i>escanyacia</i> : Aldr; <i>escanyecia</i> : Alf, Be (mapa 671/10)
<i>diarrea</i>	<i>diarrea</i> : Amt, Amp, Je, Lli, To, RC, Xe; <i>diarrera</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, JM, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>cagarrines</i> : Aldr, Be; <i>cagueres</i> : Ti (mapa 672/10)
<i>malalt</i>	<i>malalt</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Cò, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>dolent</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Cò, Cv, JM, Pa, Ro, Ti, Vi (mapa 673/10)
<i>llaga</i>	<i>llaga</i> : a totes les localitats, tret de Pa i Xe; <i>bubeta</i> : Pa, Xe (mapa 674/10)

⁸²⁸ S'hi distingeix el *manco*, a qui li falta la mà, del *curro*, a qui li falta el braç (tot o una part).

⁸²⁹ Variant amb el so consonàntic bilabial sonor, en coincidència amb la major part del parlars de la veïna Terra Alta (Navarro 1996, 1: 238).

⁸³⁰ El terme *sarsallós* no queda recollit en l'ALDC, però el DCVB el testimonia a l'Ametlla de Mar com a sinònim de *tartamut*. El mateix diccionari i també el VCT de Mestre i Noé recullen *sarsaller* a Tortosa. El mot *sarsaller* és una variant tortosina de *farfaller* (forma estàndard que apareix en el DIEC), "potser sota la influència de *sarsa* 'planta semblant a l'esbarzer', perquè s'enganxa" (Beltran 2010, 2: 751). La forma *sorsollós* dels Reguers es produeix probablement per assimilació de les vocals àtones a la tònica, com evidenciaria la variant *sarsoll* (a Tortosa, segons el DCVB, amb el mateix significat), de la qual derivaria un hipotètic *sarsollós* amb tota probabilitat, pas previ al *sorsollós* que s'ha recollit. És una assimilació que es produeix de forma anàloga en mots com *corroll* (per *carroll*), *torròs* (per *terròs*) o *toixó* (per *teixó*), com s'ha comprovat a l'apartat 1.4.8.

⁸³¹ Amb velar tònica semioberta, [ɔ].

⁸³² S'hi especifica que també hi havia la "tos ferina en escanyissia", que era més greu.

<i>calls</i>	<i>durícies</i> : Alda, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>callos</i> : Alda, Aldr, Amp, JM, Pe, RC, Ro, Ti (mapa 675/10)
<i>bòfia</i>	<i>bòfia</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Ro, Vi, Xe; <i>bambolla</i> : Aldr, Alf, Re, To; <i>bombolla</i> : Amt, Bí, Có, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ti; <i>llaga</i> : Amt, To; <i>bullofa</i> : Be (mapa 676/10)
<i>boig</i>	<i>boig</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Re, Ti, To, Xe; <i>loco</i> : Alda, Alf, Amt, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 677/10)
<i>sonat</i>	<i>sonat</i> : Aldr, Alf, Be, JM, Pa, Pe, Ro, Ti, To; <i>grillat</i> : Amp, Cv, To, Xe; <i>tarat</i> : RC, Vi, Xe; <i>tocat</i> : Cs, Cv, Je, RC; <i>mig loco</i> : Alda; <i>varilla</i> : Alf; <i>xiflat</i> : Amt; <i>esventat</i> : Be, Có; <i>faltat</i> : Bí; <i>xiva</i> : Lli; <i>volat</i> : Cs; <i>malament del cap</i> : Re (mapa 678/10)
<i>coroneta</i>	<i>coroneta</i> : a totes les localitats; <i>clesca</i> : JM (mapa 679/10)
<i>embullat</i> (cabell)	<i>astorat</i> : Alda, Je, Pa, Pe, Re, To; <i>despentinat</i> : Aldr, Amp, Lli, Ro; <i>revolt</i> : Pa; <i>esgrenyat</i> : Alf, Be; <i>desgrenyat</i> : Có, RC; <i>grenyut</i> : Bí; <i>escabellat</i> : Amt, Pe; <i>descabellat</i> : Ti; <i>espelussat</i> : Xe; <i>embolicat</i> : JM; <i>estarrufat</i> : Cs, Cv; <i>esgarabellat</i> : Lli; <i>anglós</i> : ⁸³³ Cs; <i>alborotat</i> : Vi (mapa 680/10)
<i>grenyes</i>	<i>grenyes</i> : a totes les localitats, tret d'Aldr; <i>retxos</i> : Aldr, Xe (mapa 681/10)
<i>moreno</i> (cabell)	<i>negre</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>moreno</i> : Aldr, Bí, Cs, JM, Lli, Ro (mapa 682/10)
<i>coes</i>	<i>coes</i> : ⁸³⁴ Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>coetes</i> : Aldr, Je; <i>coles</i> : Amt; <i>monyos</i> : Cv; <i>monyitos</i> : ⁸³⁵ Alda, Cs, JM, Re, Ti, Vi; <i>monyets</i> : Amp; <i>xufitos</i> : RC, Ro (mapa 683/10)
<i>roig</i> (cabell)	<i>roig</i> : Alda, Amt, Cv, JM, Ro, Ti, Xe; <i>roginós</i> : Có, RC; <i>rojós</i> : Je; <i>pelirro[χ]o</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, Re, Ti, To, Vi (mapa 684/10)
<i>serrell</i>	<i>franja</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Je, Lli, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>serrell</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cv, Pa, Pe, Re, To; <i>flequillo</i> : Aldr, Xe; <i>topo</i> : Cv, JM (mapa 685/10)
<i>cinta</i>	<i>diadema</i> : a totes les localitats, tret de l'Amp i Xe; <i>cinta</i> : Aldr, Alf, Amp, Có, Xe; <i>gatita</i> : Alda, Bí, Cs, Ti, Vi; <i>llaç</i> : Pe; <i>turbant</i> : Amp, Be; <i>turbante</i> : Alf (mapa 686/10)
<i>pirri</i>	<i>pirri</i> : Aldr, Amt, Be, Bí, Có, Je, JM, Pa, Re, Ti, To, Xe; <i>cleo</i> : Aldr; <i>munyito(s)</i> : Alda, Cv, Vi; <i>llacet</i> : Alf, Cs, Re, To; <i>coeta</i> : Pe, RC, Ro; <i>paumereta</i> : Amp, Lli; <i>plumero</i> : Pe (mapa 687/10)
<i>clenxes</i>	<i>crenxa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>crenxada</i> : Aldr; <i>grenxa</i> : Be, Je, Pa, Pe, To (mapa 688/10)
<i>rissos</i>	<i>rissos</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>caragols</i> : Alda, Bí, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, To, Xe; <i>bucles</i> : Cs (mapa 689/10)

⁸³³ Amb el comentari que “ja no es diu tant”.

⁸³⁴ Si és una i es fa al darrere, se'n diu *coa* (Amp, Cs, Cv, JM, RC, Re, Ro, Ti, Vi); si són dues i es fan als costats, *monyos* (Cv), *monyets* (Amp), *monyitos* (Cs, JM, Re, Vi), *munyitos* (Ti) o *xufitos* (RC, Ro).

⁸³⁵ A l'Aldea, els *monyitos* són els que es posen a les xiquetes més menudes.

<i>cabells rissats</i> ⁸³⁶	<i>cabells arrissats</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro; <i>cabells rissats</i> : Alf, Bí, Cs, Ti, To, Vi; <i>cabells caragolats</i> : Bí, Xe; <i>cabells encaragolats</i> : Có, Cv, JM; <i>cabells anglosos</i> : Cs (mapa 690/10)
<i>fer capbussons</i>	<i>fer un cabussó</i> : Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>fer un escabussó</i> : Amt; <i>tirar-se en cabussó</i> : Alda; <i>tirar-se de cap</i> : Amp, Ro; <i>acabussar-se</i> : Be, Pe, Xe (mapa 691/10)
<i>afonar</i>	<i>afonar</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt; <i>acabussar</i> : Amp, Xe; <i>enfondre</i> : Amt, Pe (mapa 692/10)
<i>acotxar-se</i>	<i>acotxar-se</i> : a totes les localitats; <i>ajupir-se</i> : ⁸³⁷ Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, Pa, Pe, Re, Ti, To, Vi (mapa 693/10)
<i>donar-se la mà</i>	<i>encaixar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>donar-se la mà</i> : Amt, Amp, Je, Pa; <i>xocar-se</i> : Be (mapa 694/10)
<i>a gatameus</i>	<i>a gatameus</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>a matameus</i> : Cv; <i>a gates</i> : Alda, Alf, Bí, JM, RC, Re; <i>gatejar</i> : Je, Pe; <i>a gatosmeus</i> : Be; <i>a rapos</i> : Amt, Pe (mapa 695/10)
<i>a peu coix</i>	<i>a cama coixa</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Xe; <i>a cameta coixa</i> : Alf, Pa, Ti; <i>a (la) pota coixa</i> : Aldr, Be, Bí, RC, To, Vi; <i>a poteta coixa</i> : To; <i>al botet</i> : Cs (mapa 696/10)
<i>figuereta</i>	<i>figuereta</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Lli, Pa, Pe, Re; <i>voltereta</i> : Alf, Bí, Có, Cv, JM, RC, To, Vi, Xe; <i>volt de campana</i> : Ro; <i>volta de campana</i> : Có, To; <i>capissó</i> : Be; <i>vela</i> : Ti; <i>revoltí</i> : Xe; <i>revoltino</i> : Je; <i>revoltillo</i> : Bí; <i>revoltinyo</i> : Aldr (mapa 697/10)
<i>(fer una) besada</i>	<i>besada</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Je, Pe, RC, Ti, To; <i>beset</i> : Bí, Pa; <i>besar</i> : Re, Ti, Vi, Xe; <i>bessito</i> : Alda, Alf, Amp, Có, Je, Lli, Re, Ro, Ti, To; <i>estimada</i> : Alda, Be, Cs, Cv, JM, Lli, Pa; <i>estimar</i> : Vi (mapa 698/10)
<i>portar un xiquet a l'esquena</i>	<i>a l'esquena</i> : Alda, Alf, Amp, Cs, Je, JM, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>al coll</i> : Aldr, Be, Bí, Có, Cv, Lli; <i>al cuixarró</i> : Amt, Pe; <i>a la serrona</i> : Ti (mapa 699/10)
<i>a la xirinxina</i>	<i>a la xirinxina</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Je, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>a les xirinxines</i> : Bí; <i>a la xarranxina</i> : Amp; <i>a la trinxina</i> : Cv, ⁸³⁸ JM, Lli; <i>a la gargantilla</i> : Aldr; <i>al repetit</i> : Alf; <i>al coll</i> : Alda, Amt, Je, Ti, Xe; <i>al coll canastra</i> : Pe; <i>a l'àliga</i> : Be; <i>a la cadireta</i> : Pa (mapa 700/10)
<i>quint</i>	<i>quint</i> : a totes les localitats; <i>lo que fa cinc</i> : Be; <i>cinqué</i> : Pe (mapa 701/10)
<i>últim</i>	<i>últim</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>rader</i> : Amt, Amp, Be, Cv, Je, Re, Ro, Ti; <i>darrer</i> : Xe; <i>de la coa</i> : RC (mapa 702/10)
<i>penúltim</i>	<i>penúltim</i> : a totes les localitats; <i>pirúltim</i> : Cv; <i>segon del rader</i> : Amt, Ti (mapa 703/10)

⁸³⁶ En moltes de les respostes el sintagma està en singular.

⁸³⁷ La majoria de localitats que presenten els dos mots coincideixen a afirmar que són sinònims; a Benifallet, el Perelló i Tivenys, però, recollim que *acotxar-se* és abaixar-se lleugerament –normalment, només l'esquena– i *ajupir-se* és abaixar-se del tot, doblegant les cames fins a baix.

⁸³⁸ A la Cava, amb la variant *trenxina*.

<i>entropessar</i>	<i>entrompassar</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>entropessar</i> : Alf, Be, Pa, Ti (mapa 704/10)
<i>caure d'esquena</i>	<i>d'esquena</i> : Alf, Be, Bí, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>de sobines</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Có, JM, Lli, Pe, RC; <i>de cul</i> : Aldr, Be, Cs; <i>de clatell</i> : Alf; <i>pec a(n) detràs</i> : Amt; <i>per detràs</i> : Cv, Je, Re (mapa 705/10)
<i>caure de nassos</i>	<i>caure de cara</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>caure de nassos</i> : Alda, Alf, Be, Cs, JM, Ro; <i>caure de morros</i> : Aldr, Alf, Amt, Pa, Re, Xe; <i>pegar una morrada</i> : Bí, To (mapa 706/10)
<i>relliscar</i>	<i>rallissar</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Lli, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>rellissar</i> : Có, Cv, Je, JM; <i>arrallissar</i> : Alf, Pa; <i>ralliscar</i> : Amt, Pe; <i>lliscar</i> : Amt; <i>llissar</i> : Be, Re, Vi; <i>allissar</i> : Pa (mapa 707/10)
<i>espentejar</i>	<i>espentejar</i> : a totes les localitats, tret de Amt i Be; <i>espényer</i> : Amt; <i>espendre</i> : Be, Pa, Ti (mapa 708/10)
<i>mustela</i>	<i>mustela</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>garrofi</i> : Alf, Bí, Vi; <i>cirereta</i> : Pa; <i>santraït</i> : Be (mapa 709/10)
<i>acaçar</i>	<i>acaçar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>atenyar</i> : Aldr, Be, ⁸³⁹ Pe; <i>perseguir</i> : Amt, Amp, Ti; <i>persiguir</i> : To; <i>agafar</i> : Ti (mapa 710/10)
<i>sompo</i> ⁸⁴⁰	<i>xompo</i> : Aldr, ⁸⁴¹ Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>xombo</i> : Be, Ti; <i>sompo</i> : Xe; <i>encondolit</i> : Aldr (mapa 711/10)
<i>xafarder</i>	<i>batxiller</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Lli; <i>xafarder</i> : Aldr, ⁸⁴² Amt, Cs, Có, Lli; <i>sorier</i> : Alf; <i>culmatxer</i> : Ti; <i>bugader</i> : Có (mapa 712/10)
<i>gord</i>	<i>gord</i> : a totes les localitats, tret de Pe; <i>gros</i> : Pe; <i>fatxós</i> : Aldr ⁸⁴³ (mapa 713/10)
<i>petit</i> ⁸⁴⁴	<i>menut</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>petit</i> : Alf, Amt, Be, Pe, Xe (mapa 714/10)
<i>paregut</i>	<i>paregut</i> : Aldr, Alf, Amt, Bí, Je, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>aparegut</i> : Aldr, Amp, RC; <i>pareixut</i> : Be, Pe; <i>acomparat</i> : Alda, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Re (mapa 715/10)

⁸³⁹ *Acaçar* té a Benifallet, segons una informant, un sentit sexual, de buscar algú per a mantenir-hi relacions.

⁸⁴⁰ Aplicat a algú que mostra lentitud de moviments i manca de coordinació, i no a la falta de vivesa i de gràcia o a la indiferència a reaccionar i la poca atenció al que els altres diuen (que és com defineix el mot el DIEC).

⁸⁴¹ A Aldover es precisa que el mot *xompo* s'aplica a algú que té algun mal o malaltia.

⁸⁴² A Aldover, segons els informants, implica no només mirar (*batxiller*) sinó després anar explicant tot el que s'ha vist, per la qual cosa és considerat "més perillós" el *xafarder* que el *batxiller*.

⁸⁴³ Referit a algú molt gras. El DCVB recull el terme del Diccionari Labèrnia i el defineix com a "ridícul, que fa mala fatxa, que va malvestit". Probablement hi ha hagut un desplaçament de significat: d'anar mal vestit i presentar un mal aspecte ha passat a designar algú amb pes excessiu.

⁸⁴⁴ A la major part de la comarca també són usuals amb aquest sentit els diminutius del mot *xiquet* (que és alhora un diminutiu de *xic*), com ara *xicotet*, *xocotet*.

Mots comuns a totes les localitats

<i>aixella</i> ⁸⁴⁵	<i>ale</i> ⁸⁴⁶	<i>(as)sentar-se</i>
<i>aurella</i>	<i>badall</i>	<i>badallar</i>
<i>barba</i>	<i>beure</i>	<i>boca</i>
<i>braç</i>	<i>budell</i>	<i>cabells</i>
<i>cabell llis</i> ⁸⁴⁷	<i>calbo</i>	<i>cama</i>
<i>cap</i>	<i>cara</i>	<i>celles</i>
<i>cervell</i>	<i>clau (ullal)</i>	<i>coça</i>
<i>coixa</i>	<i>coll</i>	<i>colze</i>
<i>cor</i>	<i>córrer</i>	<i>cos</i>
<i>cuixa</i>	<i>cul</i>	<i>curandero</i>
<i>curar</i>	<i>dent</i>	<i>dit</i>
<i>dit gros</i>	<i>dormir</i>	<i>dret</i>
<i>esgarronar</i>	<i>esquena</i>	<i>estarnut</i>
<i>estarnudar</i>	<i>estar enfadat</i>	<i>estómac</i>
<i>febra</i>	<i>fetge</i>	<i>forats del nas</i>
<i>front</i>	<i>galta</i>	<i>geniva</i>
<i>gitar-se</i>	<i>la planta del peu</i> ⁸⁴⁸	<i>llaganya</i>
<i>llàgrimes</i>	<i>llengua</i>	<i>mà</i>
<i>mà dreta</i>	<i>mà esquerra</i>	<i>melic</i>
<i>melsa</i>	<i>moc</i>	<i>mocar</i>
<i>mussol (de l'ull)</i>	<i>mut</i>	<i>me fa mal al gola</i>
<i>me surt sang del nas</i> ⁸⁴⁹	<i>nas</i>	<i>nineta</i>
<i>os</i>	<i>pala (dent incisiva)</i>	<i>paladar</i>
<i>pam</i>	<i>panxa</i>	<i>passejar</i>
<i>pell</i>	<i>peu</i>	<i>piga</i>
<i>pin[z]es</i>	<i>pit</i>	<i>pixar / aurinar</i>
<i>plorar</i>	<i>portar un xiquet al braç</i>	<i>pòmuls</i> ⁸⁵⁰
<i>primer</i>	<i>puny</i>	<i>quart</i>
<i>quixal</i>	<i>la ratlla</i> ⁸⁵¹	<i>repel</i>
<i>respirar</i>	<i>ros</i> ⁸⁵²	<i>rosegar</i>
<i>roncar</i>	<i>sang</i>	<i>sarrampió</i> ⁸⁵³
<i>sentir</i>	<i>sofratge</i>	<i>sord</i>
<i>suar</i>	<i>tercer</i>	<i>tinc mal de quixal</i>
<i>tindre mal de cor</i>	<i>tindre una brossa a l'ull</i> ⁸⁵⁴	<i>tos</i>
<i>trena</i>	<i>ull</i>	<i>ull de poll</i>
<i>ungla</i>	<i>venes</i>	<i>xarrar</i>

⁸⁴⁵ El castellanisme *sobaco* s'ha enregistrat a l'Aldea, la Raval de Cristo i Vinallop.

⁸⁴⁶ A l'Ametlla també *baf*.

⁸⁴⁷ També en plural, *cabells llisos*.

⁸⁴⁸ A Aldover també *la sola*.

⁸⁴⁹ A Tortosa també amb l'expressió "me sangueja el nas"; a Benifallet, també "me raja sang del nas".

⁸⁵⁰ A Alfara s'ha recollit la forma en castellà *pòmulos*.

⁸⁵¹ Mot pronunciat amb lateral palatal no geminada.

⁸⁵² A Lligallos també *rubio*.

⁸⁵³ Sobre el gènere del mot, vegeu l'apartat 2.1.1.1.

⁸⁵⁴ També *entrar una broseta a l'ull*.

Mots comuns amb variació fonètica

*aginollar-se / aginyollar-se / enginollar-se*⁸⁵⁵ *caminar / acaminar*
*galta unflada / aunflada (Be) / anflada (Pa)*⁸⁵⁶ *monyo / monya*⁸⁵⁷
*geperut / japerut / giperut*⁸⁵⁸ *genoll / ginoll* *pestanya / pastanya*

Anàlisi i comentari d'alguns mots

En aquest apartat es troben diverses designacions particulars del tortosí. Una n'és *escanyicia* (i variants). El mot, referit a la malaltia coneguda també com a *tos ferina*, és recollit pel DCVB amb el nom d'*escanyassia* però amb el significat de malaltia contagiosa del bestiar. Més recentment, el PALDC, 1 (Veny 2007b: 146), deixa constància del terme *esquenecia* en aquesta mateixa àrea geogràfica, tot explicant que prové del grec, que originàriament s'aplicava a "angina, tumor de les amígdales" i que, després, per analogia, ha passat a aplicar-se a la "tos ferina", per la sensació d'ofec. El mot *carcàs*, que ja recollí Fabra en el DGLC, supera els límits del tortosí tant pel nord com pel sud, com reflecteix el PALDC, 1 (Veny 2007b: 122). Més particular –i inèdit– és el derivat *carcassada*, recollit a Tivenys i Xerta per al mateix significat. És també propi del tortosí el sintagma *dit menut*, emprat gairebé arreu de la comarca –tret d'un parell de localitats del nord on s'ha recollit *dit petit*, denominació estesa per la resta del Principat i en balear.

Altres formes genuïnes del tortosí i majoritàries a la comarca són *mustela* ('sangtraït'), *rallissar* (i variants *-llissar*, *rellissar*, *arrallissar-*) i *xompo* ('feixuc', 'de moviments poc coordinats'). També són tortosines les designacions *anganell* ('nou del coll'), *barroco* ('bony'), *sarsallós*, *sorsollós* ('tartamut'), *a la xirinxina* ('a collibè') i *aiguar-se* o *aigualir-se un dit* ('panadís'), per bé que no totes gaudeixen de la mateixa extensió geogràfica. L'última és una denominació de l'àrea sud-oriental de la comarca per al panadís, afectació de les vores unguials que és coneguda a la comarca majoritàriament amb el nom de *rodadits*, mot que es comentarà de seguida.

El mot *garró*, per bé que minoritari, s'ha registrat per a designar tant el taló com el turmell. A Benifallet comenten que és un mot d'abans, referit al turmell. A Aldover es precisa, però, que el garró és dalt del turmell. En el PALDC, 1 (Veny 2007b: 106), que apareix com a sinònim de *turmell*, el mot ocupa especialment l'àrea del sud del tortosí i del nord del valencià septentrional. Tanmateix, el VCT de Mestre i Noé (1973: 26) el defineix com a "taló del peu per la part del darrera", que és com s'ha registrat a Roquetes i a Jesús i Maria. D'aquesta paraula deriva el verb *esgarronar*, que és conegut arreu de la comarca i que significa "trepitjar els talons (d'algú), descalçar-lo, quan hom li va al darrere" (DIEC).

L'ús de les paraules *acotxar-se*, *bòfia*, *esquerrer*, *repel* i *sarrampió* (amb alveolar sorda inicial, no pas *xarrampió* com en català oriental peninsular) acosta els parlars del Baix Ebre al dialecte nord-occidental. Són gairebé generals arreu de la comarca, tret de *bòfia*, que comparteix amb *bombolla* la major part del territori del bloc occidental (també al Baix Ebre), com descriu el PALDC, 1 (Veny 2007b: 150).

Amb el valencià es comparteixen les variants *munyica*, *gepa* i *curro*. La primera hi és general; la segona, usada a tota la comarca tret de Benifallet (*geba*), mentre que la darrera és compartida amb *manco*, que és la variant preferida de les localitats del nord

⁸⁵⁵ La primera, la variant majoritària.

⁸⁵⁶ Sobre el verb *unflar* i variants, vegeu l'apartat 1.2.2.

⁸⁵⁷ A Alfara i a Benifallet, la *monya*, en femení, és la que es porta darrere; el *monyo*, dalt del cap. A l'Ampolla és a l'inrevés.

⁸⁵⁸ Els dos primers més abundants; l'última variant, només a Tortosa.

del Baix Ebre i que té continuïtat geogràfica amb la resta del Principat.⁸⁵⁹ Els termes *rodadits* i *prinyons* (amb les variants respectives), amb què es fa referència a unes afeccions concretes dels dits, són també mots comuns amb el valencià que s'empren a pràcticament tota la comarca. El primer d'aquests, a més, és dominant a la Franja i present en àrees de la Catalunya central i de les Illes.

Els verbs *unflar* i *afonar* són majoritaris a la comarca i generals en el bloc occidental de la llengua, en oposició a *inflar* i *enfonsar*, respectivament, majoritaris en el bloc oriental. També són pròpies del bloc occidental les paraules *espenta*, *melic*, *coa* i *pigota*, aquestes dues últimes compartides amb el balear. Semblantment, l'expressió *fer momos* està estesa al nord i al sud del tortosí, en valencià i en lleidatà, segons el DCVB.

D'altra banda, el Baix Ebre es troba en el terreny en què conflueixen *punyada* (propi del País Valencià i de l'Aragó catalanòfon) i *cop de puny* (propi del Principat), el qual és majoritari al Baix Ebre. De manera semblant succeeix amb *canella* (predominant en valencià) i *sec de la cama* (predominant en el nord-occidental i àrees meridionals del central, com també a la comarca d'estudi). Amb el principatí *fel sobreixit* i el valencià *aliacrà* succeeix de forma anàloga, per bé que ara la forma més usual en les localitats enquestades és la valenciana, amb les variants consignades. És el que també s'esdevé, finalment, amb la distribució de *mos* (general al País Valencià i present en tortosí, eivissenc, menorquí i alguerès) i *mossegada* (majoritari en el bloc oriental i en àrees del nord-occidental): aquí és més present el terme *mos*, en coincidència amb el valencià, mentre que *mossegada*, minoritari, és més emprat sobretot en localitats del nord de la comarca.⁸⁶⁰ En aquests casos, els parlars del Baix Ebre adquireixen protagonisme com a àrea de transició, ara més acostats als parlars nord-occidentals, ara als valencians.

Hi ha una variació que respon als canvis en les denominacions de les malalties, per l'evolució i l'especificació pròpies d'una societat alfabetitzada que incorpora terminologia més precisa. És el cas d'*aliacrà* (i altres denominacions referides a la fel), que deixa pas a *hepatitis*; o *trencar-se* (i *trencadura*), que cedeix davant *hèrnia*. Un altre tipus de variació registrada està motivada pel nivell de formalitat, ja que en molts casos –no s'han fet constar per no carregar feixugament el text amb més notes al peu– els informants donaven dues respostes a la qüestió indicada, una de les quals més formal que l'altra. En la llista següent, per exemple, el primer mot de cada parella és considerat “més fi”: *aurinar* i *pixar*, *diarre(r)a* i *cagarrines* (o *cagueres*), *vomitar* i *arrojar*.

Crida l'atenció la profusió de denominacions vinculades a accions o posicions que tenen a veure amb la cara, les mans o aquelles en les quals intervé un infant: dotze variants per al referent *fer carasses*, deu per al referent *a la xirinxina*, deu també per a la *figuereta*,⁸⁶¹ nou per a *fer morros*, sis per a l'expressió *a gatameus* o cinc per a *fer momos* (que correspon, aproximadament, a l'estàndard *pam* i *pipa*).

L'adjectiu *estevat* (“garrell”) al·ludeix al fet de caminar algú amb les cames arquejades, amb els genolls més separats que els turmells. És un mot que, segons el DCVB, és present en els dos blocs de la llengua però que l'ALDC només recull en tortosí i en valencià central.⁸⁶²

El terme *vedat*, en la seua accepció de “glotis”, és general al Baix Ebre i, segons el DCVB, abasta el tortosí, el valencià i el tarragoní (especialment en expressions com

⁸⁵⁹ I que, malgrat tot, no és estranya en zones del País Valencià, sobretot cap al sud.

⁸⁶⁰ A les comarques veïnes del nord, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta, *mossegada* ja hi és majoritari, segons Cubells (2009, 1: 377) i Navarro (1996, 1: 237), respectivament. També hi recullen la variant *mossada*, pròpia del nord-occidental, que al Baix Ebre no ha estat registrada enlloc.

⁸⁶¹ En el sentit de *tombarella*.

⁸⁶² En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/06/Mapa-155.pdf>>.

“m’ha tocat al vedat”). El significat originari del primitiu *vedar* (“prohibir”, “impedir”) en facilita l’analogia amb aquesta part de la laringe tan sensible, que més val no tocar. Cal dir que amb el mot *vedat* es pot fer al·lusió també a la “campaneta del paladar”, com certifica el VCT de principis de segle XX. La variant *barandat* amb aquest sentit s’explica probablement per la semblança fonètica amb el final del mot *vedat* i per l’associació semàntica entre tots dos, com a paret o membrana que separa una part d’una altra. L’ALDC documenta aquest ús també en valencià central.⁸⁶³

Hi ha determinades paraules d’ús restringit a alguna població (o poblacions) que fan que aquestes es desmarquen de la resta de la comarca. En apartats precedents ja s’ha donat compte d’algunes d’aquestes particularitats. Es destaquen, ara, les següents:

- *butllofa*, *esborronament* i *esgarrifança* (‘calfred’), *galteres*, *geba* (‘gepa’), *santraït* (‘mustela’, ‘sangtraït’) i *voltadits* (‘rodadits’), a Benifallet;
- *allissar* (‘relliscar’), *cirereta* (‘sangtraït’), *pissigonyes* (‘pessigolles’) i *prunyons* (‘penellons’), a Paüls;
- *esgarrapar-se* (en comptes de ‘rascar-se’) i *calcigar* (per ‘xafar’), a Benifallet i Paüls;
- *aumosta* (‘almosta’), *tendre de l’os* (‘moll de l’os’) i *borrim* (‘calfred’), a Alfara;
- *esguinç* (a la resta de la comarca, ‘esguinze’), *enfondre* (‘afonar’), *ralliscar* i *gargamelló*,⁸⁶⁴ a l’Ametlla i el Perelló.

Alguns dels castellanismes més emprats i estesos són *arro[x]ar*, *(as)sentar-se*, *bessito*, *ciego*, *hombros*, *loco*, *mulettes*, *pantorrilla*, *pàrpado*, *pelirro[x]o*, *pito*, *xitxon*. Les alternatives tradicionals per a *hombro* són *espatla* i *muscle*; per a evitar *bessito* es disposa dels autòctons *beset*, *besada* o *estimada*, aquesta darrera predominant al quadrant sud-oriental de la comarca i present en les poblacions extremes del dialecte nord-occidental;⁸⁶⁵ la forma *xiulet*, amb la pronúncia sense diftong *xulet*, majoritària a la comarca i en gran part de l’occidental, estalvia el forà *pito*. En lloc de *xitxon* hi ha els mots generals *bony* i *xiribec*, malgrat que aquest darrer sol estar associat a una ferida, més que a un cop. L’estàndard proporciona solucions per a les altres interferències (*seure*, *cec*).

4.1.11. La casa

<i>test</i>	<i>cossiet</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Cv, JM, Lli, Vi; <i>test</i> : Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>maceta</i> : Alda, Có (mapa 716/11)
<i>canalera</i> (vertical)	<i>canal</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>canalera</i> : Aldr, Alf, Bí, Pa, Ti, To, Xe; <i>canalada</i> : Pe (mapa 717/11)
<i>canaló</i> ⁸⁶⁶	(<i>la</i>) <i>canal</i> : Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, JM, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>canalera</i> : Aldr, Amt, Xe; <i>canaleta</i> : Je; <i>canaló</i> : To; <i>entartugada</i> : Alda; <i>entartuada</i> : Cv, JM; <i>tartugada</i> : Alf, Bí, To; <i>tartuada</i> : Amp, Lli, Pe; <i>tortuada</i> : Amt; <i>barbacana</i> : Pa, Ti; <i>recollidor</i> : Cs (mapa 718/11)

⁸⁶³ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/09/Mapa-46-RETOCAT.pdf>>.

⁸⁶⁴ Referit a la nou del coll.

⁸⁶⁵ *Estimar* i *fer una estimada* apareixen en l’ALDC com a segones respostes en força àrees centrals del Principat. Les del Baix Ebre, però, no hi consten, ja que són denominacions emprades en localitats que aquesta obra no ha enquestat (en línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/06/Mapa-3.pdf>>).

⁸⁶⁶ “Canal del ràfec d’una teulada que serveix per a escopir l’aigua de la pluja al carrer” (DIEC).

<i>façana</i>	<i>fatxada</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>frontis</i> : Alda, Aldr, Có, Je, Pa, Pe; <i>frontal</i> : To; <i>(en)frente</i> : JM; <i>davant</i> : Vi (mapa 719/11)
<i>barandat</i>	<i>barandat</i> : a totes les poblacions; <i>tabic</i> : Pe (mapa 720/11)
<i>emblanquinar</i>	<i>emblanquinar</i> : a totes les localitats; <i>blanquejar</i> : Pa, Pe (mapa 721/11)
<i>criat</i>	<i>mosso</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Pe; <i>criat</i> : Alda, To; <i>masover</i> : Amt, Pe; ⁸⁶⁷ <i>llogat</i> : Ti, Vi, Xe (mapa 722/11)
<i>criada</i>	<i>criada</i> : a totes les localitats; <i>dona de fer faenes</i> : Lli (mapa 723/11)
<i>cavalló</i> ⁸⁶⁸	<i>cavallar</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>cavall(et)</i> : Bí; <i>carena</i> : Alda; <i>crestall</i> : Amt, Có, To; <i>costella</i> : Cs (mapa 724/11)
<i>fumeral</i>	<i>fumeral</i> : a totes les poblacions; <i>fumera</i> : Amt, Pe (mapa 725/11)
<i>fum</i>	<i>lo fum</i> : Alf, Amt, Pa, Pe, Ti, Xe; <i>la fum</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi (mapa 726/11)
<i>estalzí</i>	<i>escalzim</i> : Alda, Có; <i>calzim</i> : Pe; <i>estalzim</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>estalzí</i> : Be, Pa; <i>carbonilla</i> : Amp (mapa 727/11)
<i>golfes</i>	<i>(al)gorfa</i> : ⁸⁶⁹ Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Có, Je, Lli, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>gorfes</i> : Aldr; <i>eixida</i> : Pa; <i>(lo) més amunt</i> : Aldr, Alf, Ro; <i>dalt més amunt</i> : Bí, RC; <i>dalt casa</i> : Bí; <i>trast</i> : Pe; <i>pis</i> : JM; <i>sala</i> : Cs, Cv, JM, RC, Vi; <i>sala vella</i> : Có; <i>sala de dalt</i> : Je; <i>solràs</i> : ⁸⁷⁰ Cs; <i>altillo</i> : Je, Lli (mapa 728/11)
<i>endergues</i>	<i>endergos</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>trastes</i> : Aldr, Pe, Ro, Ti; <i>trastos</i> : JM; <i>enredros</i> : Alf; <i>endreços</i> : Xe; <i>desembrassos</i> : Pe; <i>fato</i> : Cv, Pa (mapa 729/11)
<i>rafal</i>	<i>rafal</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pe, Re, Ro, To, Vi; <i>refal</i> : Alf; <i>porxo</i> : Aldr, Amt, Bí, Je, JM, Lli; <i>porxe</i> : Be, Cs, Cv, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>perxe</i> : Pa; <i>perge</i> : Ti; <i>cobert</i> : Alda; ⁸⁷¹ <i>casal</i> : JM; <i>solibert</i> : Cv, JM; <i>sopluig</i> : Cs, Có (mapa 730/11)
<i>clivella</i>	<i>badall</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>bada</i> : Alf; <i>clavill</i> : Aldr, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Vi; <i>esquerda</i> : Pe; <i>grieta</i> : Alda, Amp, Be, Je, JM, Lli, Pe, Ro, To, Xe (mapa 731/11)
<i>llinda</i>	<i>solera</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>soleta</i> : Ti; <i>llindar</i> : Amt, Be, Pa, Pe; <i>llaçana</i> : Je; <i>sardinell</i> : Aldr; <i>brancada</i> : Alf; <i>travessa</i> : Có (mapa 732/11)
<i>llevar</i>	<i>llevar</i> : a totes les localitats; <i>traure</i> : Amt, Be, Pa, Pe, Ti, Xe; <i>treure</i> : Amt, Pe (mapa 733/11)
<i>traure</i>	<i>traure</i> : a totes les localitats; <i>tr[ε]ure</i> : Amt, Pe (mapa 734/11)

⁸⁶⁷ És la resposta donada a la qüestió de quin nom rep o rebia la persona que servia i ajudava a casa.

⁸⁶⁸ Fila de teules que parteix en dos vessants la part més alta de la teulada d'una casa.

⁸⁶⁹ Per a les variants d'aquest mot, vegeu l'apartat 1.4.1.

⁸⁷⁰ Segons el DCVB, es tracta d'una variant tortosina de *cel-ras* ("cara inferior d'un sostre, en la qual no hi ha bigues, sinó que és tota plana").

⁸⁷¹ Amb neutralització de la pretònica inicial: *c[u]bert*.

<i>oblidar</i>	<i>olvidar(-se)</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>no recordar-se'n (de...)</i> : Cv, JM, Pa, Xe; <i>anar-se'n (una cosa) del cap</i> : Lli, Re, Vi (mapa 735/11)
<i>frontisses</i>	<i>golfos</i> : Alda, Bí, Có, Re, Ti, Vi; <i>garres</i> : Amp, Je; <i>pèrnios</i> : Aldr, Pa; <i>frontises</i> : ⁸⁷² Amt, Pa, Pe, Ro, Xe; <i>bissagres</i> : ⁸⁷³ Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, To, Vi (mapa 736/11)
<i>pestell</i>	<i>balda</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Amp; <i>bastell</i> : Aldr; <i>pastell</i> : Alf, Pa; <i>pestell</i> : Amt; <i>pany</i> : Amp, Cv, RC; <i>llengua del pany</i> : Amp; <i>pestillo</i> : Cv, JM (mapa 737/11)
<i>picaport</i> <i>trucar (a la porta)</i>	<i>picaport</i> : a totes les localitats; <i>arnella</i> : To (mapa 738/11) <i>picar</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf, Pa; <i>cridar</i> : Cv; <i>tocar</i> : Lli; <i>topar</i> : Aldr, Alf, Pa; <i>trucar</i> : Pe (mapa 739/11)
<i>bigues</i>	<i>bigues</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Xe; <i>fustos</i> : Alda, Aldr, Alf, Có, Cv, JM, Ro, Ti, Vi (mapa 740/11)
<i>biga mestra</i>	<i>biga</i> : Alda, Có, Cv, JM, Lli; <i>biga mestra</i> : Amp, RC, Ro; <i>biga mare</i> : Bí, Je, Ro, To; <i>mare</i> : To; <i>jàssena</i> : Aldr, Lli, Ro, Xe; <i>jàssera</i> : Cs; <i>travessera</i> : Alf, Amt, Be, Pa, Pe, Re, Ti; <i>travessa mare</i> : Vi (mapa 741/11)
<i>garrafa</i>	<i>dema[χ]juana</i> : Aldr, Bí, JM, RC, Re, Ro, Vi, Xe; <i>mada[χ]juana</i> : Alf, Có, Ro, Vi; <i>damacuana</i> : Alda, Cv; <i>dama[χ]juana</i> : Je, Ti, To; <i>ma[χ]juana</i> : Cv; <i>garrafa</i> : Amt, Amp, Be, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, Re, To (mapa 742/11)
<i>cistell</i>	<i>cistell</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>collitor</i> : ⁸⁷⁴ Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, ⁸⁷⁵ Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>barjola</i> : ⁸⁷⁶ Amp (mapa 743/11)
<i>panera</i>	<i>panera</i> : Alda, Amt, Bí, Có, Pe, RC, Ro, To, Vi; <i>paner</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Re, Ti, Xe (mapa 744/11)
<i>portal</i>	<i>portal</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Ti, Pe; <i>portalada</i> : Alf, Amt, Be, Có, Cv, JM, Pa, To, Vi, Xe; <i>entrada</i> : Amp, Bí, Cs, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro (mapa 745/11)
<i>escaló</i>	<i>escaló</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>escala</i> : Alda, Bí, Cv, Je, JM, Xe; <i>esgraó</i> : Aldr, Pe (mapa 746/11)
<i>els porxos</i>	<i>porxos</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Lli, Pe; <i>porxes</i> : Amp, Be, Cs, Có, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>perxes</i> : Pa, Ti, To, Vi; <i>perges</i> : Alf, Je, Ti; <i>arcs</i> : Aldr, Je; <i>arcades</i> : Alf, Amt, Cv, Je, JM, Ro, Xe (mapa 747/11)
<i>finestrans</i>	<i>porticons</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>portigons</i> : Alf; <i>finestrals</i> : Aldr; <i>finestrans</i> : RC, Ro; <i>portilles</i> : Có, Lli (mapa 748/11)

⁸⁷² L'escrivim com es pronuncia, amb alveolar sonora (*fronti[z]es*).

⁸⁷³ Recollida tant amb alveolar sonora intervocàlica (a Bí, Lli, Pe, Re, Vi) com amb la corresponent sorda (a la resta). A Tortosa, amb totes dues.

⁸⁷⁴ Del llatí COLLECTORIUM (DCVB). En moltes localitats, el plural no és *collitors*, sinó *collitons* (Aldr, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, To, Xe), per analogia als plurals d'aquest tipus.

⁸⁷⁵ A Deltebre (Cv i JM), el *collitor* és més alt, més estret i arredonit que el *cistell*.

⁸⁷⁶ A l'Ampolla especifiquen que es deia així abans. És un mot que recull el VCT i també el DCVB, que en reproduceix la definició.

<i>llar de foc</i> ⁸⁷⁷	<i>foc</i> : Alf, Amt, Be, Bí, Lli, Pa, Pe, RC, Ti, Vi; <i>ximenea</i> : Alda, Cs, Cò, JM, Ro, To, Xe; <i>llar (de foc)</i> : Amp, ⁸⁷⁸ Cò, ⁸⁷⁹ Je, Lli, Re, To, Vi; <i>escaufapanxes</i> : Aldr, Be, Cv, RC, Ro (mapa 749/11)
<i>pinte</i>	<i>lleixa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Je, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Vi; <i>repisa</i> : Cv, JM, Xe; <i>gronsa del foc</i> : Pa; <i>cornisa del fumeral</i> : RC, Re; <i>posaplats</i> : Cs (mapa 750/11)
<i>ventall del foc</i>	<i>ventador</i> : a totes les localitats, tret de Be i Pa; <i>ventall</i> : Amp; <i>ventafoc</i> : To; <i>bufador</i> : Be, Pa ⁸⁸⁰ (mapa 751/11)
<i>ventar el foc</i>	<i>ventar</i> : a totes les localitats, tret de Pa; <i>bufar</i> : Be, Pa (mapa 752/11)
<i>llenya</i>	<i>llenya</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Cò, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>llénia</i> : Alf, Bí, Xe; <i>nyenya</i> : Amp, Be, Cs, Cv, JM, Lli, Xe (mapa 753/11)
<i>atiar (el foc)</i>	<i>atiar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>ationar</i> : Bí; <i>regirar</i> : Alda; <i>revivar</i> : Ro, To, Vi; <i>avivar</i> : Pe; <i>remenar</i> : Amt; <i>reanimar</i> : Cs; <i>remoure</i> : Xe; <i>sostovar</i> : Xe (mapa 754/11)
<i>estella (de fusta)</i>	<i>estella</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>esdella</i> : Amt, Pe; <i>esderna</i> : Pa; <i>escarda</i> : Cò, To; <i>esquerda</i> : Cs, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Vi; <i>ruscla</i> : Pa; ⁸⁸¹ <i>aresta</i> : Cò, Cv (mapa 755/11)
<i>tió</i> ⁸⁸²	<i>tronc</i> : a totes les localitats; <i>tronca</i> : Aldr; <i>ascla</i> : Be, Cv, JM, To; <i>ruscla</i> : Cv, Je; <i>soca</i> : Xe; <i>talòs</i> : Bí (mapa 756/11)
<i>piló</i>	<i>piló</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>soc</i> : Be (mapa 757/11)
<i>flama</i>	<i>flama</i> : Amt, Be, Pa, Pe; <i>llama</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>llamera</i> : Cv (mapa 758/11)
<i>espurna</i>	<i>espurna</i> : a totes les localitats, tret de Pa; <i>espetuc</i> : Pa; <i>xispa</i> : Be, Bí, Lli (mapa 759/11)
<i>brasa</i>	<i>brasa</i> : a totes les localitats; <i>brasal</i> : Alf, Pa (mapa 760/11)
<i>balanci</i>	<i>balanci</i> : a totes les localitats; <i>sillon</i> : Amt, Pe; <i>mecedora</i> : Cs (mapa 761/11)
<i>dropo</i>	<i>dropo</i> : a totes les localitats; <i>gandul</i> : Alda, Amp, Cs, To; <i>gos</i> : Aldr, Lli, Pe, Re, Xe; <i>manta</i> : Alf; <i>vago</i> : Alda (mapa 762/11)

⁸⁷⁷ Els informants expliquen que la denominació *foc en terra* ([an'tera]) és antiga i, com es desprèn del seu nom, el foc estava a terra sense cap element que l'en separés. Ha estat recollida en diverses poblacions (Aldr, Amt, Cs, Cò, Cv, JM, Pe, Ro), però és una expressió que era coneguda i emprada arreu. Després ja va vindre la *llar*, per a evitar que el foc estigués directament en contacte amb el terra.

⁸⁷⁸ Amb tancament de la tònica ([ˈker]), com es fa constar a l'apartat 1.1.1.

⁸⁷⁹ Amb epítesi d'un so consonàntic velar: *llar[k]*.

⁸⁸⁰ Els dos pobles de l'àrea nord-occidental de la comarca són el límit d'ús meridional del terme *bufador* amb aquest sentit, ús que s'estén des del sud de Lleida, pel Priorat i el tortosí septentrional fins a la Franja (PALDC, 2: 113).

⁸⁸¹ El VCT defineix *ruscla* com una "estella o tros de llenya gruixuda", definició reproduïda en el DCVB. Com es veu, a Paüls s'identifica més aquest terme amb una estella, mentre que a la Cava o a Jesús pren més el significat de tronc (vegeu l'entrada *tió*).

⁸⁸² L'enunciat d'aquesta entrada de l'enquesta demana per un "tros de soca o rama dobla que es posa al foc perquè cremi". És, més o menys, la definició que en dona el DIEC ("Tros de tronc per a cremar a la llar"). Al Baix Ebre, però, el terme *tió* és emprat (excepte a Deltebre, on no és usual) amb un matis diferent: al·ludeix a un tros de tronc que ja està a mig cremar dins la llar de foc i que pot quedar per a cremar un altre dia, si no s'ha acabat de consumir del tot.

<i>peresa</i>	<i>peresa</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>gonia</i> : Alda, Bí; <i>mandra</i> : Ti, To, Xe; <i>manra</i> : Aldr, Alf, Be, JM, Ti; <i>galvana</i> : Be, To (mapa 763/11)
<i>deixondir-se</i>	<i>aixorejar-se</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Pa, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>(as)sorollar-se</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Pa, Vi; <i>(as)sorejar-se</i> : Be, Je, Lli, Pa, RC; <i>espavilar-se</i> : Amt, Cv, JM, Lli, To, Xe; <i>bellugar-se</i> : Pe; <i>menejar-se</i> : Pe, RC, Ti (mapa 764/11)
<i>trespeus</i>	<i>ferros</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>peu(s)</i> : Xe; <i>trespeus</i> : Amt, Pe; <i>foguerills</i> : Có, Vi; <i>foreguills</i> : Có, To (mapa 765/11)
<i>molls (del foc)</i>	<i>mordasses</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>tenasses</i> : Aldr; <i>molls</i> : Amt, Pe (mapa 766/11)
<i>perol</i>	<i>perol</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>perola</i> : Pa; <i>olla</i> : Amt; <i>tupí</i> : Ti; <i>calderó</i> : Re (mapa 767/11)
<i>agafar (l'olla)</i>	<i>agarrar</i> : a totes les localitats; <i>agafar</i> : Aldr, Cs, Có, Je, Lli, Pe, Ro, To, Vi (mapa 768/11)
<i>caldera</i>	<i>calderó</i> : Alf, Be, Bí, Có, Je, JM, Pa, ⁸⁸³ Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>caldera</i> : Alda, Aldr, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Ti; <i>caldero</i> : Amt (mapa 769/11)
<i>safata</i>	<i>bande[χ]a</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt; <i>plàtera</i> : Amt (mapa 770/11)
<i>tamburet</i>	<i>tamburet</i> : a totes les localitats; <i>taburet</i> : Pe (mapa 771/11)
<i>pedrís (de la cuina)</i>	<i>pedrís</i> : a totes les localitats; <i>taulell</i> : Ti; <i>banc</i> : Lli (mapa 772/11)
<i>arpeta</i>	<i>pal(et)a</i> : Amp, Bí, Cs, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Vi; <i>arpeta</i> : Aldr, Alf, Be, Pa; <i>espàtula</i> : Alda, Cs, Xe; <i>cullera de fusta</i> : Bí, Có, To; <i>tombapeix</i> : Amt; <i>tombadora</i> : Cv, JM (mapa 773/11)
<i>vaixella</i>	<i>va[χ]illa</i> : a totes les localitats; <i>obra</i> : Amp; <i>vaixella</i> : Pe (mapa 774/11)
<i>ganivet</i>	<i>ganyivet</i> : Alda, Alf, Cs, Je, JM, To, Xe; <i>gavinyet</i> : Aldr, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>gavinet</i> : Amt, ⁸⁸⁴ Pe (mapa 775/11)
<i>cullerot</i>	<i>cullera</i> : Alda; <i>culler</i> : Alf, Pa, Ti; <i>cullerot</i> : Amt, Cs, Cv, Pe; <i>cullerota</i> : Cv, JM, Lli; <i>casso</i> : Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Je, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>cutxaron</i> : Alda, Amp, Có, To, Vi (mapa 776/11)
<i>navalla</i>	<i>faca</i> : Alda, Amp, Je, JM, Lli, RC; <i>navalla</i> : Amp, Pa, Pe, Ro, Vi, Xe; <i>navaja</i> : Aldr, Alf, Bí, Ro; <i>ganyivet</i> : Alda, Alf, Cs, JM; <i>gavinyet</i> : Be, Cv, Lli, Ti; <i>gavinyet de tanca</i> : Có, Re, To; <i>gavinet de tanca</i> : Pe; <i>gavinet</i> : Amt (mapa 777/11)
<i>fulla (de la navalla)</i>	<i>fulla</i> : a totes les localitats; <i>tall</i> : Alf, Je (mapa 778/11)
<i>botella</i>	<i>botella</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt, Pe; <i>setra</i> : Aldr; ⁸⁸⁵ <i>ampolla</i> : Amt, Pe (mapa 779/11)
<i>esbravat</i>	<i>esbrafat</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>esbravat</i> : Amt, Be, Pe (mapa 780/11)

⁸⁸³ A Paüls expliquen que el calderó és més alt i recte que la caldera, que és més redona.

⁸⁸⁴ Es fa el comentari que antigament es deia *ganyivet*.

⁸⁸⁵ També s'hi diu així, encara que no tinga anses.

<i>trago</i>	<i>trago</i> : a totes les localitats, tret d'Alf i Pa; <i>glop</i> : Alf, Pa; <i>galet</i> : Pa (mapa 781/11)
<i>brutícia al porró</i> ⁸⁸⁶	<i>solatge</i> : Aldr, Amt, Amp, Bí, ⁸⁸⁷ Cs, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>forro</i> : Alda, Be, Cs, Có, Je, Lli, Ro, Ti; <i>enforro</i> : Alf; <i>empòsit</i> : Aldr, Bí, Cv; <i>solament</i> : Amt (mapa 782/11)
<i>gerra</i> (d'aigua)	<i>setra</i> : a totes les localitats; <i>gerra</i> : Alf, Be, Bí, Cs, Có, Pe, RC, Ro, Vi, Xe; <i>gerreta</i> : Aldr (mapa 783/11)
<i>tassa</i>	<i>tassa</i> : a totes les poblacions, tret de la Cv, JM; <i>escudell(et)a</i> : Amp, Cs, Cv, JM, Pa, Pe, Re (mapa 784/11)
<i>remenar</i>	<i>regirar</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To; <i>remenar</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Je, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>revoldre</i> : Có (mapa 785/11)
<i>cassons</i>	<i>cassos</i> : a totes les localitats; <i>cassons</i> : Ti; <i>perols</i> : Xe; <i>paellons</i> : JM (mapa 786/11)
<i>estalvis</i> (de taula)	<i>tenidor</i> : Alda, Bí, Cs, Cv, JM, Ti, Vi; <i>tenedor</i> : Có; <i>estauvi</i> : Be, Pa; <i>cofinet</i> : To; <i>ventador</i> : Aldr; <i>llassa</i> : Je, Ro; <i>llassada</i> : ⁸⁸⁸ To; <i>ferro(s)</i> : Amt, Amp, Pe, To; <i>trespeus</i> : Amt, Pe; <i>salvamantels</i> : Alf, Amt, Cs, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Xe; <i>guardamantels</i> : Alf ⁸⁸⁹ (mapa 787/11)
<i>ribell</i>	<i>ribell</i> : a totes les localitats; <i>ribella</i> : Amt, Amp, Je, Ro ⁸⁹⁰ (mapa 788/11)
<i>rajoles de València</i>	<i>manises</i> : a totes les localitats; <i>rajoles</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Pe (mapa 789/11)
<i>pitxell</i>	<i>pitxell</i> : Aldr, Amt, Pe; <i>pitxella</i> : Alf; <i>ampolla</i> : Amp, Có, Je, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>cànter</i> : ⁸⁹¹ Alda, Aldr, Bí, Cv, Lli, Pa, Ro, To, Xe; <i>canterilla</i> : Amp, Cs, Cv, JM, Lli; <i>pico</i> : Be, Ti (mapa 790/11)
<i>beure a galet</i>	<i>beure a gal(et)</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>beure a galo</i> : Be; <i>beure del bequet</i> : Amp (mapa 791/11)
<i>bufet</i>	<i>bufet</i> : Alda, Aldr, ⁸⁹² Amt, Amp, Be, Bí, Je, JM, ⁸⁹³ Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>moble (de menjador)</i> : Aldr, Alf, Cs, Có, JM, Lli, Xe; <i>vitrina</i> : ⁸⁹⁴ Có, Cv, Je, JM, Pe, RC, Re, Ro, To; <i>aparador</i> : Bí (mapa 792/11)
<i>cortina</i> <i>plàtera</i>	<i>quartina</i> : a totes les poblacions; <i>cortina</i> : RC (mapa 793/11) <i>plàtera</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, RC, Ro; <i>bandeja</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 794/11)

⁸⁸⁶ La que queda a la part inferior del recipient, per l'interior, per haver-hi contingut vi.

⁸⁸⁷ També és conegut a Bitem el mot *forro*, però aplicat a la brutícia que queda a les botes, no als porrons.

⁸⁸⁸ *Llassa*, en el VCT i el DCVB.

⁸⁸⁹ A Alfara també s'empra el mot *estauvis*, però en al·lusió als drapets d'agafar les anses dels recipients que cremen.

⁸⁹⁰ A Roquetes, segons un informant, es distingeix el *ribell* (que és més menut, més bast i serveix normalment com a recipient per a escurar-hi) de la *ribella* (que és un recipient més alt i servia per a menjar-ne tots junts). També hi ha el *plat d'escudellar*, que és una aïna (o utensili de cuina) coneguda en diverses poblacions, com Alfara, Roquetes, Tivenys... Té el cul menut i la seua finalitat era servir el menjar, sobretot el recapte, d'on s'alimentaven tots els comensals. La *ribella* era més alta que el plat d'escudellar, amb el cul molt estretet.

⁸⁹¹ Pronunciat [^{*}kante].

⁸⁹² Segons comenten els informants, el *bufet* era més antic i menut, mentre que el *moble de menjador* és actual i més gran.

⁸⁹³ Segons una informant, el *bufet* és la part de baix del moble de menjador.

⁸⁹⁴ També amb la variant *vetrina* en algunes poblacions (JM, RC, Ro).

<i>estovalles</i>	<i>estovalles</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Ro, To, Vi; <i>tovalles</i> : Amt; <i>tapet</i> : Alf; <i>mantel</i> : Alf, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe (mapa 795/11)
<i>tovalló</i>	<i>tavalló</i> : Alda, Có, Cv, JM, Lli, Ro; <i>tovalló</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>servilleta</i> : Có, Je, Ro, To (mapa 796/11)
<i>eixugar-se</i> (la boca) <i>esmorzar</i>	<i>torcar-se</i> : a totes les poblacions; <i>llimpiar-se</i> : Je (mapa 797/11) <i>esmorzar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Cs, Je, RC, To; <i>amorzar</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>manyanita</i> : Aldr; <i>manyana</i> : ⁸⁹⁵ Có, Cv, JM, Ro, To (mapa 798/11)
<i>ressopó</i>	<i>ressopar</i> : a totes les localitats; <i>ressopó</i> : Cs; <i>ressopon</i> : Aldr (mapa 799/11)
<i>postres</i> ⁸⁹⁶	<i>postres</i> (f.): Alda, Amt, Amp, Be, Cs, Je, JM, Pa, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>raderies</i> : Cs; <i>postre</i> (m.): Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Xe (mapa 800/11)
<i>plat abans de postres</i>	<i>raderies</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Có, Cv, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>segon plat</i> : Alf, Amt, Cs, Je, Pa, Pe, Re, Ti, Xe; <i>segons plat</i> : JM, Lli; (<i>per a</i>) <i>deترàs</i> : Be (mapa 801/11)
<i>amanida</i>	<i>ensalada</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, Xe; <i>amanida</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pe, Re, Ro, To, Vi; <i>amanit</i> : RC (mapa 802/11)
<i>vinagreres</i>	<i>vinagreres</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>setrilleres</i> : Be; (<i>a</i>) <i>ceiteres</i> : Aldr, Pa, Ro (mapa 803/11)
<i>ou dur</i>	<i>ou dur</i> : ⁸⁹⁷ Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>ou bullit</i> : Alda, Alf, Amt, Be, Có, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Vi, Xe (mapa 804/11)
<i>setrill</i>	<i>setrill</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>porronet (d'oli)</i> : JM; (<i>a</i>) <i>c(e)itera</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Pa, Ro, To, Vi (mapa 805/11)
<i>mà de morter</i>	<i>mà de morter</i> : a totes les poblacions, tret de Amt; <i>maça</i> : Amt, Bí, Pe (mapa 806/11)
<i>galleta</i>	<i>maria</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, ⁸⁹⁸ Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>galleta</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, RC, To (mapa 807/11)
<i>melindros</i>	<i>melindros</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Vi; <i>biscuit</i> : Aldr, Cv, Je, JM, RC, Re, Ro; <i>biscuit</i> : ⁸⁹⁹ Amp, Bí, Cs, Có, Lli, Ti, To, Xe; <i>sequillo</i> : Be, Pa; <i>biscotxo</i> : Bí (mapa 808/11)

⁸⁹⁵ A Tortosa s'explica que és el mot amb què es referien els pagesos a la primera menjada del matí quan anaven al camp, i que incorporava aigua o mistela. És més viu a Deltebre (Cv, JM), on s'aplica a la primera menjada del dia (encara que només consistisca en un cafè amb llet).

⁸⁹⁶ Alguns informants (a Aldr, Alf, Ro, To, per exemple) puntualitzen que això de *postres* "és d'ara", ja que abans, a tot estirar, hi havia fruita. Hom s'hi refereix també amb l'expressió *per a detràs*: "qué hi ha *per a detràs*?", "qué vols *per a detràs*?".

⁸⁹⁷ Per a l'articulació de la ròtica final, vegeu l'apartat 1.3.2.5.

⁸⁹⁸ S'hi recull que abans se'n deien *pacències*, terme que documenta el DCVB amb aquest sentit a València, les Illes, l'Empordà i Valls.

⁸⁹⁹ A les localitats on s'han recollit dos noms es distingeix el tipus de pasta: el *biscuit* (o *bescuit*) i el *sequillo* són més durs, més secs, mentre que el *melindro* és més blanet, més flonjo.

<i>carquinyolis</i>	<i>carquinyols</i> : Alda, Amt, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>carquinyolis</i> : Aldr, Amp, Bí, Pe, Ti, Xe; <i>rosegons</i> : Alf, Pa; <i>secalls</i> : Alf (mapa 809/11)
<i>neules</i>	<i>neules</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>barquillos</i> : ⁹⁰⁰ Alda, Aldr, Be, Bí, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi; <i>carquinyols</i> : Alf (mapa 810/11)
<i>garrapinyades</i>	<i>garrapinyades</i> : Alda, Aldr, Amt, Bí, Cs, Có, JM, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>ronyoses</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Je, Pa, Pe, Re, To; <i>renyoses</i> : Lli; <i>grapinyades</i> : Cv; <i>repinyades</i> : Cv (mapa 811/11)
<i>ametlat</i>	<i>almendrat</i> : Alda, Alf, Có, Pa, RC, Re, Vi; <i>almendrado</i> : Amt, Je, To; <i>ametlat</i> : Aldr, Bí, Ro, To, Xe; <i>panereta d'ametla</i> : Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Re, Ti; <i>capseta d'ametla</i> : Be, Pe; <i>fet d'ametla</i> : Alda (mapa 812/11)
<i>panellets</i>	<i>panellets</i> : a totes les localitats, tret de l'Alda i Be; <i>panillets</i> : Alda, Be, Cv, Pa (mapa 813/11)
<i>peladilles</i>	<i>peladilles</i> : a totes les localitats, tret de Có i Pa; <i>pedadilles</i> : Aldr, Alf, Amp, Có, Pa (mapa 814/11)
<i>confits</i>	<i>confits</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>anissets</i> : Alf, Bí, Re, Vi (mapa 815/11)
<i>llépol</i>	<i>llépol</i> : a totes les poblacions; <i>dolcer</i> : Amp, Be; <i>dolcero</i> : RC (mapa 816/11)
<i>pastissets</i> (dolç típic)	<i>pastissets</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>partissets</i> : Aldr, Be, Cv, JM, Ti; <i>casquetes</i> : Pa, Xe (mapa 817/11)
<i>gruixut</i>	<i>doble</i> : ⁹⁰¹ a totes les localitats; <i>gros</i> : Amt, Cs, Pe; <i>gruixut</i> : Xe (mapa 818/11)
<i>llauna</i> (forn)	<i>llauna</i> : a totes les poblacions, tret de Pa, Xe; <i>llanda</i> : Pa, Xe (mapa 819/11)
<i>golafre</i>	<i>fart</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>fartaner</i> : Aldr; <i>golut</i> : Aldr, Bí, JM, Lli, Ro, Xe; <i>golós</i> : Be; <i>gloton</i> : Alf, Je; <i>farton</i> : To; <i>golafre</i> : Amt, Cs, Pe (mapa 820/11)
<i>afartar(-se)</i>	<i>fartar(-se)</i> : a totes les localitats, tret d'Alf; <i>atipar-se</i> : Alf, Pe, Ro (mapa 821/11)
<i>gras</i>	<i>gord</i> : a totes les poblacions; <i>gros</i> : Aldr, Bí, Pe, To; <i>afarnacat</i> : ⁹⁰² To; <i>gordo</i> : Alf (mapa 822/11)
<i>aigüera</i>	<i>aigüera</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To; <i>pica</i> , <i>piques</i> : Aldr, Amt, Be, Bí, Lli, Pa, RC, Vi, Xe; <i>escurador</i> : Aldr, Alf, Amt, Pa, Pe; <i>fregadera</i> : Pe; ⁹⁰³ <i>fregadero</i> : Ti (mapa 823/11)
<i>aixeta</i>	<i>aixeta</i> : a totes les localitats, tret de Je i Vi; <i>grifo</i> : Amp, Cs, Có, Je, Lli, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 824/11)

⁹⁰⁰ Les poblacions on es donen dos noms diferents distingeixen el tipus de menja dolça: el *barquillo*, que té forma cilíndrica i, per tant, és estret i allargat, i la *neula*, que tant pot ser un dolç concret amb forma triangular, habitualment, com el tipus de pasta en general amb què s'elaboren aquestes llepolies.

⁹⁰¹ Per a l'articulació del grup consonàntic /bl/, consultiu l'apartat 1.3.7.1.

⁹⁰² Derivat de *farnaca*, terme del nord-occidental i Camp de Tarragona que es refereix a una "llebre jove", però que també té l'accepció de "dona grassa i deixada" a Tortosa i rodalia (Aldr, Alf, per exemple).

⁹⁰³ Segons els informants, *escurador* és el mot tradicional, "de tota la vida"; *fregadera* és més recent.

<i>fregall</i>	<i>espar(t)</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>fregàs</i> : Amt, Be, Pe, Ti; <i>fregall</i> : Pe (mapa 825/11)
<i>escurar</i> <i>escuranda</i>	<i>escurar</i> : a totes les poblacions; <i>fregar els plats</i> : To (mapa 826/11) <i>escuranda</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>escurassada</i> : Be; <i>escurandera</i> : Re; <i>escurandada</i> : Có, Lli (mapa 827/11)
<i>drap</i>	<i>eixugamans</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Có, Je, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>tovalló de cuina</i> : Alf, Amt, Be; <i>drap (de cuina)</i> : Be, Bí, Cs, Lli, Pa, Pe, RC, Ti, To, Xe; <i>eixuamans</i> : Cs, Cv, JM (mapa 828/11)
<i>rebot</i>	<i>rebot</i> : a totes les localitats; <i>quartet de la pastera</i> : Pa (mapa 829/11)
<i>celler</i>	<i>bodega</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>celler</i> : Be, JM, Pa, Ti; <i>botiga</i> : Be, ⁹⁰⁴ Ti; <i>quartet de l'oli</i> : Pa; <i>sótano</i> : Alda, Bí; <i>soterrani</i> : Xe (mapa 830/11)
<i>vàter (cambra)</i>	<i>vàter</i> : Alda, Alf, Amt, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, Ro, Ti, To, Xe; <i>quarto d'aseo</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Pe, RC, Re, Ro, To; <i>aseo</i> : Lli, Ti; <i>lavabo</i> : JM, RC, Ti, Vi; <i>quarto de bany</i> : Be (mapa 831/11)
<i>comuna</i> ⁹⁰⁵	<i>comú</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Je, JM, RC, Ro, To, Vi; <i>comuna</i> : Aldr, Amt, Be, Bí, Có, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Xe; <i>cagador</i> : Cv (mapa 832/11)
<i>tovallola</i>	<i>tovallola</i> : a totes les localitats, tret de Cv i JM; <i>tavallola</i> : Cv, JM, Lli (mapa 833/11)
<i>palanganer</i> ⁹⁰⁶	<i>lavabo</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Je, Xe; <i>rentamans</i> : Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, To, Vi; <i>palanganero</i> : Aldr, Ro, To; <i>palancanero</i> : Amp, Pa, Ti; <i>palangranero</i> : Be (mapa 834/11)
<i>gerro</i> (del palanganer)	<i>setra</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, To, Vi; <i>gerr(et)a</i> : Aldr, Có, RC, Ti, Xe (mapa 835/11)
<i>gibrella</i>	<i>grela</i> : Aldr, Alf, Bí, Cs, Je, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>grela</i> : Pa; <i>palangan(et)a</i> : Alda, Amp, Có, Ti, To, Vi, Xe; <i>palancana</i> : Amt, Bí, Cs, Pa, Pe; <i>palangrana</i> : Be; <i>plàtera (del rentamans)</i> : Cv, JM, Lli; <i>plat del rentamans</i> : RC; <i>ribell</i> : Amp (mapa 836/11)
<i>dormitori</i>	<i>habitació</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>quarto</i> : ⁹⁰⁷ Alda, Aldr, Amp, Be, Cs, Cv, JM, To; <i>dormitori</i> : Je, Pa, Ti, To (mapa 837/11)
<i>gira (del llençol)</i>	<i>girada</i> : a totes les poblacions; <i>gira</i> : Je; <i>carada</i> : Amp (mapa 838/11)
<i>matalàs</i>	<i>matalap</i> : a totes les poblacions; <i>matalàs</i> : Bí, Pe, Xe (mapa 839/11)

⁹⁰⁴ Es comenta que se'n deia així. És la saleta on es guardaven les patates, les cebes, l'oli, etc.

⁹⁰⁵ A la Cava s'explica que la comuna no era el lloc on s'anava a fer les necessitats sinó el pou cec, és a dir, el dipòsit on feien cap i que calia vigilar perquè, si no, de tant en tant sobreixia. És la distinció que es fa en altres localitats on s'han recollit els dos mots: *comú* (el vàter d'abans) i *comuna* (el pou cec).

⁹⁰⁶ El DCVB el localitza a Tortosa i en valencià: "Trespues per a sostenir la palangana o gibrella". Apareix en l'enquesta amb el nom d'*aiguamanil*.

⁹⁰⁷ Molts informants coincideixen a dir que *quarto* és un terme més propi d'abans.

<i>somier</i>	<i>sonyer</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>somier</i> : Aldr, Lli, RC, Ti, To (mapa 840/11)
<i>màrfega</i>	<i>màrfega</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Je, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>màrfia</i> : Amt; <i>màrfiga</i> : Có, Pa; <i>aumàrfiga</i> : Be; <i>aumàrfega</i> : Ti; <i>matalap (de palla o parallofes)</i> : Alf, Lli, Pa, Re, To; <i>matalap d'esclafolls</i> : Pe; <i>matalap de clofes</i> : Cv, JM (mapa 841/11)
<i>vànova</i>	<i>vànua</i> : a totes les poblacions; <i>vànova</i> : Xe; <i>vànuga</i> : Lli (mapa 842/11)
<i>edredó</i>	<i>edredon</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To; <i>edredó</i> : Alda; <i>colxa</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, RC, Re, Vi, Xe; <i>conxa</i> : Amt, Cv (mapa 843/11)
<i>doblegar</i>	<i>plegar</i> : Aldr, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, JM, RC, Ti, Vi; <i>doblegar</i> : Alda, Amp, Be, JM, Lli, Pa, Pe, Re, To; <i>doblar</i> : Alda, Aldr, Je, Ro, To, Xe (mapa 844/11)
<i>somni</i>	<i>ensòmit</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>ensomni</i> : Be; <i>somni</i> : Aldr, Xe; <i>ensomiar</i> : ⁹⁰⁸ Aldr, Bí, Pa, To (mapa 845/11)
<i>somiar</i>	<i>ensomiar</i> : a totes les poblacions; <i>somiar</i> : To (mapa 846/11)
<i>malson</i>	<i>ensòmit (dolent)</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Có, JM, Lli, Re, Ro, To; <i>mal ensòmit</i> : Amp, Cs, Cv, Je, Pe, RC, To; <i>mal somni</i> : Xe; <i>ensomni dolent</i> : Be; <i>malson</i> : Ti; <i>pesadilla</i> : Alda, To; <i>ensomiar</i> : Aldr, Bí, Pa, Vi, Xe (mapa 847/11)
<i>s'han fus (els ploms)</i>	<i>s'han fus</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt; <i>s'han fos</i> : Amt; <i>s'han enfós</i> : Amt; <i>han caigut</i> : Amp, JM, Ti; <i>han saltat</i> : Bí, Lli (mapa 848/11)
<i>armari</i>	<i>armari</i> : a totes les localitats; <i>asmari</i> : Alda, Aldr, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re (mapa 849/11)
<i>desar</i>	<i>adesar</i> : a totes les localitats; <i>desar</i> : Ro; <i>amagar</i> : Có, Je, To, Vi; <i>ficar a l'armari</i> : Cs, Lli, Re (mapa 850/11)
<i>penja-robos</i>	<i>perja</i> : Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, To; <i>perxa</i> : Alf, Amp, Ro, Xe; <i>penja-robos</i> : Alda, Amt, Be; <i>penjador</i> : Pa, Vi; <i>perxero</i> : Aldr, To; <i>perxer</i> : Ti (mapa 851/11)
<i>tocador</i>	<i>tocador</i> : a totes les localitats; <i>calaixera</i> : Aldr, Xe (mapa 852/11)
<i>orinal</i>	<i>bací</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>aurinal</i> : Aldr, Amt, Có, Pe, RC, Ro, Xe; <i>orinal</i> : Cs, Ti, To (mapa 853/11)
<i>bressol</i>	<i>bres</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>bresset</i> : Be; <i>cuna</i> : Pe (mapa 854/11)
<i>bressar</i>	<i>bressar</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ti, Xe; <i>gronxar</i> : Amt, Amp, Cs, Je, Ro, To, Vi; <i>gronsar</i> : Pa (mapa 855/11)
<i>canelobre</i>	<i>candelabro</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>candelero</i> : Aldr, Alf, Cv, Pa, RC; <i>peu (d'espelma)</i> : Amp; <i>espelmatòria</i> : Cv (mapa 856/11)
<i>espelma</i>	<i>espelma</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, JM, Lli, Pe, Ti, To, Xe; <i>candela</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Cv, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi (mapa 857/11)

⁹⁰⁸ En algunes localitats, gairebé no s'empra el substantiu sinó el verb: "avui hai ensomiat".

<i>llumenera</i>	<i>llumaner</i> : Alda, Aldr, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>cresol</i> : Alf; <i>gresol</i> : Xe; <i>llum de ganxo</i> : Amt; <i>llum d'oli</i> : Be, Bí, Pe, Xe (mapa 858/11)
<i>enlluernar</i>	<i>enlluernar</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>enjullar</i> : Be (mapa 859/11)
<i>brossa</i>	<i>brossa</i> : Amt, Amp, Be, Bí, Cv, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>bassura</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, To; <i>agranada</i> : ⁹⁰⁹ Aldr (mapa 860/11)
<i>arruixar</i> (el carrer)	<i>arruixar</i> : a totes les poblacions, tret de l'Amt, Pe; <i>regar</i> : Amt, Pe (mapa 861/11)
<i>traure la pols</i>	<i>torcar (la pols)</i> : a totes les localitats; <i>passar el drap</i> : Pa, Re; <i>llevar la pols</i> : Ro, Ti; <i>espolsar</i> : Bí (mapa 862/11)
<i>drapaire</i>	<i>drapaire</i> : Aldr, Amt, Be, Cv, JM, Lli, Pa, Ti, To, Vi, Xe; <i>drapero</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Re, Ro, Vi; <i>bassurero</i> : Alda, Je, Pe, RC; <i>escombraire</i> : Je, Pe; <i>xatarrerero</i> : Cv (mapa 863/11)
<i>fer puntes</i>	<i>fer bolillos</i> : Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Vi, Xe; <i>fer puntilles</i> : Alda, Alf, Có, Pa, Ro, Ti, To; <i>fer puntes</i> : Be, Pe (mapa 864/11)
<i>els boixos</i>	<i>bolillos</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>boixets</i> : Pe; <i>corxets</i> : Be (mapa 865/11)
<i>fer mitja</i>	<i>fer calça</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Pe; <i>fer jarsé</i> : Alda; <i>fer mitja</i> : Amt, Be, Pe; <i>fer mitxa</i> : Ro (mapa 866/11)
<i>les agulles</i>	<i>agulles</i> : a totes les localitats, tret de JM i Pe; <i>aülles</i> : Cv, JM, Pe, Ti (mapa 867/11)
<i>ganxet</i>	<i>ganxet</i> : Alda, Aldr, Amp, Cs, Có, Je, JM, To, Xe; <i>ganxillo</i> : Alda, Alf, Amt, Be, Bí, Cv, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>ganxo</i> : Pa (mapa 868/11)
<i>madeixa</i>	<i>madeixa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>cabdell</i> : Amp, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Vi, Xe (mapa 869/11)
<i>agulles d'estendre</i> ⁹¹⁰	<i>agulles d'estendre</i> : a totes les localitats, tret de la Cv; <i>agulles de corda</i> : Cv, JM; <i>pinzes</i> : Xe (mapa 870/11)
<i>safareig</i>	<i>safareig</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Có, Cv, JM, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>xafareig</i> : Aldr, Bí, Je, Lli, Re, Ti; <i>rentador</i> : ⁹¹¹ Alda, Cs, Cv, JM, Lli, Pe (mapa 871/11)
<i>safareig públic</i>	<i>rentadors (públics o municipals)</i> : Alda, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe; ⁹¹² <i>rentador</i> : Pa; <i>xafarejos</i> : Aldr, Bí, Je, Re, Ti; ⁹¹³ <i>safarejos (grans)</i> : Alf, Amp, Be, RC, Ro, To, Vi, Xe; ⁹¹⁴ <i>basses</i> : Amt (mapa 872/11)

⁹⁰⁹ Terme que reapareix en el valencià meridional (en línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/10/Mapa-435.pdf>>).

⁹¹⁰ No es reproduïxen aquí les variants fonètiques del mot *agulla*, especificades tres entrades més amunt.

⁹¹¹ En algunes poblacions (Alda, Cs, Cv, JM, Lli) es distingeix el *rentador*, que era de fusta (i, per tant, més antic), del *safareig*, que ja va ser posterior i estava fet d'obra.

⁹¹² És necessari dir que molts d'aquests pobles (Cs, Cv, JM, Lli...) no tenien safarejos públics, per la qual cosa el nom que s'hi dona pot justificar-se a partir tant de la denominació precedent i particular (*rentador*), com d'altres designacions sentides.

⁹¹³ Amb el plural *xafareigs*.

⁹¹⁴ A Vinallop i Xerta s'ha enregistrat el mot (o sintagma) en singular.

<i>lleixiu de cendra</i>	<i>le[χ]ia</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>lleixiu</i> : ⁹¹⁵ Aldr, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Re, Ti (mapa 873/11)
<i>esbandir</i>	<i>repassar</i> : a totes les poblacions; <i>aclarir</i> : Xe (mapa 874/11)
<i>escórrer</i>	<i>escórrer</i> : a totes les localitats; (<i>es</i>) <i>tòrcer</i> : Pe (mapa 875/11)
<i>fer bugada</i>	<i>fer bugada</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Re, Ro, To, Vi; <i>fer buada</i> : Cv, JM, Pe; <i>rentar la bugada</i> : Alda; <i>passar bugada</i> : Alf, Ti; <i>fer la rentada</i> : Xe; <i>rentar</i> : RC (mapa 876/11)
<i>brut</i>	<i>brut</i> : a totes les poblacions; <i>llord</i> : Aldr (mapa 877/11)
<i>lleig</i>	<i>feo</i> : a totes les poblacions, tret de Be; <i>llord</i> : Be, Xe (mapa 878/11)
<i>deixat</i>	<i>desjecte</i> : a totes les poblacions; <i>dixat</i> : Je; <i>malgarbat</i> : Aldr, Pa; <i>malfarjat</i> : Be, Bí, Lli; <i>mal arreglat</i> : Cv; <i>despenjat</i> : Amt; <i>heretge</i> : Xe (mapa 879/11)
<i>costurer</i>	<i>costurero</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>capsa de cosir</i> : Amp, Cv, Xe; <i>cosidor</i> : Amt, Be, Pe (mapa 880/11)
<i>esquinçar</i>	<i>esgarrar</i> : Alda, Alf, Amp, Cs, Có, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>estripar</i> : Amt, Bí, Cs, Je, JM, Pe, To; <i>esguinzar</i> : Aldr, Amt, Be, Cv, Pa, Xe; <i>enguinxonar</i> : Alda, Cv, Pe, Ti; <i>fer una enguinxonada</i> : Aldr, Amp, Bí, Cv, Pe, RC, Ti; <i>fer un xapall</i> : Alf; <i>fer un esgarro</i> : Vi; <i>fer un esgarrall</i> : JM (mapa 881/11)
<i>cosir un pedaç</i>	<i>cosir un pedaç</i> : a totes les poblacions, tret de Xe; <i>apedaçar</i> : Vi, Xe (mapa 882/11)
<i>repassar la roba</i>	<i>repassar</i> : a totes les localitats, tret de Pa i Xe; <i>revisar</i> : Pa, Xe (mapa 883/11)
<i>forat a les mitges</i>	<i>carrera</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Je, Lli, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>calat</i> : Alda, Amt, Be, Cs, Cv, JM, Pa, Pe; <i>carril</i> : Có; <i>esgarro</i> : Alf; <i>carretera</i> : Amp, Bí; <i>forat</i> : To; <i>set</i> : RC; <i>enguinxonada</i> : RC (mapa 884/11)
<i>sargir</i>	<i>surgir</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>sorgir</i> : Aldr, Cv; <i>sargir</i> : Alf (mapa 885/11)
<i>ou de sargir</i>	<i>ou de fusta</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Vi, Xe; <i>ou de sorgir</i> : ⁹¹⁶ Aldr, RC, Ti, To; <i>ou</i> : Bí, Cv, JM, Pa (mapa 886/11)
<i>agulla de cosir</i>	<i>agulla (de cosir)</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>aïlla (de cosir)</i> : Cv, JM, Pe (mapa 887/11)
<i>agulla de cap</i>	<i>agulla de cap</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ti, Xe; <i>agulla da cap</i> : Alda, Amp, Cs, Je, Ro, To, Vi; <i>aïlla de cap</i> : Cv, JM, Pe (mapa 888/11)
<i>coixí de les agulles</i>	<i>coixinet</i> : a totes les localitats; <i>capseta</i> : Je, Re; <i>bosseta</i> : Cs (mapa 889/11)
<i>cànem</i>	<i>cànem</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Be; <i>cànim</i> : Amt, Be (mapa 890/11)
<i>post (de planxar)</i>	<i>post</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Pa; <i>planxador</i> : Alf; <i>fusta de planxar</i> : Amt; <i>taula de planxar</i> : Pa (mapa 891/11)

⁹¹⁵ Pronunciat *ll[i]xiu*.

⁹¹⁶ Per a les variants fonètiques del mot *sorgir*, vegeu l'entrada anterior.

<i>raspall</i>	<i>raspall</i> : Amp, Be, Cs, Cv, Pe, Ti; <i>cepillo</i> : a totes les localitats, tret de Cv i Pe; <i>espalmador</i> : Alda, Cs, ⁹¹⁷ Cv (mapa 892/11)
<i>faena</i>	<i>faena</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Pe; ⁹¹⁸ <i>feina</i> : Amt, Pe; <i>fenya</i> : Amt, Pe (mapa 893/11)
<i>guardiola</i>	<i>vidriola</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>vedriola</i> : Aldr, Cv, To; <i>guardiola</i> : Be ⁹¹⁹ (mapa 894/11)
<i>estalviar</i>	<i>estuviar</i> : a totes les poblacions, tret de Pa; <i>estoviar</i> : Be, Pa; <i>estalviar</i> : Xe; <i>aforrar</i> : ⁹²⁰ Be; <i>ahorrar</i> : Aldr, Alf, Amt, Bí, Pe, Ro, Ti, To, Xe (mapa 895/11)
<i>molts de diners</i> ⁹²¹	<i>molts de diners</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>molts diners</i> : Alda, Be, Pa, Pe, RC, Re, Ti, Xe (mapa 896/11)
<i>convidar</i>	<i>acovidar</i> : a totes les localitats; <i>covidar</i> : Alf; <i>invitar</i> : ⁹²² Alf, Amt, Be, JM, Lli, RC, Ti, To, Xe (mapa 897/11)
<i>fanfarró</i>	<i>fanfarró</i> : Bí, Cv, JM, Lli, Pa, Ro, Xe; <i>cregut</i> : Aldr, Amt, Pa, Pe, Ti; <i>presumit</i> : Alda, Aldr, Cv, To; <i>fantotxe</i> : Alf, Amp, Pa; <i>esbrafat</i> : Có, RC, Re; <i>bufat</i> : Cs, Vi; <i>pretensió</i> : Je; <i>fàtul</i> : Aldr; <i>fatxendós</i> : Alf; <i>xulo</i> : Be; <i>estarrufat</i> : Bí (mapa 898/11)
<i>agarrat</i>	<i>agarrat</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Có, Cv, JM, Pa, RC, To; <i>agafat</i> : Amt, Ro; <i>estuviador</i> : Alf, Amp; <i>estret</i> : Alf; <i>rabosa</i> : Cv; <i>avariciós</i> : Có; <i>ahorrador</i> : Pe; <i>tacanyo</i> : Alda, Aldr, Bí, Cs, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 899/11)
<i>malgastador</i>	<i>malgastador</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Ro, To, Xe; <i>perdut</i> : Amt, Be; <i>(persona) malmirrota</i> : Be; <i>derrotxador</i> : Amp, Be, Bí, Có, Pe, RC, Re, Ti, Vi; <i>despilfarrador</i> : Cs, To; <i>derrotxín</i> : Alda, Pa; <i>derrotxon</i> : Aldr (mapa 900/11)
<i>covard</i>	<i>covard</i> : a totes les localitats; <i>temoric</i> : Aldr, Pa; <i>temorico</i> : Amp (mapa 901/11)
<i>renyar</i>	<i>maldar</i> : a totes les poblacions; <i>reptar</i> : Alf, Be, To; <i>runar</i> : Xe (mapa 902/11)
<i>fato</i>	<i>fato</i> : a totes les localitats; <i>vianda</i> : Amp, Cv, JM, To (mapa 903/11)

Mots comuns a totes les localitats

<i>agranar</i>	<i>(a)juntar (els finestrons o porticons)</i>	
<i>allioli</i>	<i>amo</i>	<i>ama</i>
<i>ansa</i>	<i>apaga la llum</i>	<i>apagar</i>
<i>arròs</i>	<i>avorrir</i> ⁹²³	<i>(a) baix</i>
<i>baixar</i>	<i>balcons</i>	<i>banyera</i>
<i>barana</i>	<i>bassurero</i>	<i>berenar</i>

⁹¹⁷ S'hi distingeix entre *raspall*, que és més dur i rústic (per a les espardenyes, per exemple), del *cepillo*, que està fet amb pèl de matxo. *Espalmador* es deia més abans.

⁹¹⁸ Al Perelló es pot sentir també *faenada* (com a la resta de la comarca), mot usat quan n'hi ha molta.

⁹¹⁹ Abans se n'hi deia *dralligola*.

⁹²⁰ Forma general a la veïna Terra Alta (Navarro 1996, 1: 251).

⁹²¹ Sobre l'ús de la preposició *de* en aquestes expressions de quantitat, vegeu l'apartat 2.1.10.

⁹²² Amb obertura de la vocal inicial, [*a*]nvitar (com succeeix en els segments inicials *em-*, *es-*, *en-*), a Jesús i Maria i a Lligallos.

⁹²³ Pronunciat *av[u]rrir* arreu.

<i>brancal</i>	<i>braser</i>	<i>buit</i>
<i>bullir</i>	<i>buscall</i>	<i>cadira</i>
<i>caixes</i>	<i>calaix</i>	<i>calaixera</i>
<i>calç</i>	<i>caldo</i>	<i>caliu</i>
<i>canalons</i>	<i>cànter</i> ⁹²⁴	<i>capses</i>
<i>casa</i>	<i>cassola</i>	<i>cendra</i>
<i>(la) clau</i>	<i>cobrellit</i> ⁹²⁵	<i>cossi</i>
<i>copa</i>	<i>covard</i>	<i>croquetes</i>
<i>cru</i>	<i>cuina</i>	<i>cullera</i>
<i>(a) dalt</i>	<i>dèbil</i>	<i>deure</i>
<i>didal</i>	<i>dinar</i>	<i>dins</i>
<i>embut</i>	<i>encendre</i>	<i>escales</i>
<i>escorredora</i>	<i>espill</i>	<i>estendre</i>
<i>feix</i>	<i>fideus a la cassola</i>	<i>finestra</i>
<i>fora</i>	<i>fregir</i>	<i>gàbia</i> ⁹²⁶
<i>gatera</i>	<i>got</i>	<i>graelles</i>
<i>granera</i> ⁹²⁷	<i>le[χ]ia</i>	<i>llençol</i> ⁹²⁸
<i>llit</i>	<i>menjador</i>	<i>menjar</i> ⁹²⁹
<i>messita</i>	<i>metxa</i>	<i>misto</i>
<i>moneda</i>	<i>morter</i>	<i>olla</i>
<i>omplir</i> ⁹³⁰	<i>ou</i>	<i>ou ferrat</i>
<i>paella</i>	<i>pal(et)a del foc</i>	<i>pany</i>
<i>parar (la) taula</i>	<i>paret</i>	<i>paret migera</i>
<i>pinta</i>	<i>planxa</i>	<i>plat</i>
<i>plats fondos</i>	<i>plats plans</i>	<i>ple</i>
<i>plegar</i>	<i>porró</i>	<i>porta</i>
<i>pujar</i>	<i>rentar</i>	<i>respaldo (de cadira)</i>
<i>roba estesa</i>	<i>sabó</i>	<i>saler</i>
<i>sopa</i>	<i>sopar</i>	<i>sucré</i>
<i>taca</i>	<i>tacar</i>	<i>taula</i>
<i>té molta son</i>	<i>teulada</i> ⁹³¹	<i>teules</i>
<i>truita</i>	<i>tupí</i>	<i>vergonya</i>
<i>vidre</i>		

Mots comuns amb variació fonètica⁹³²

<i>agulla / aïlla</i>	<i>coixí / cuixí</i>	<i>coixinera / cuixinera</i>
<i>cosir / cusir</i>	<i>eixugar / eixuar</i>	<i>forquilla / furquilla</i>

⁹²⁴ “Recipient de terrissa, format d’un cos més ample de dalt que de baix, que per la part superior central acaba amb un coll i té una ansa a cada costat” (DCVB).

⁹²⁵ La pronúncia majoritària és *c[u]br[i]llit*.

⁹²⁶ Vegeu la pronúncia de la bilabial sonora intervocàlica a l’apartat 1.3.1.1.

⁹²⁷ A Tivenys i a Xerta també la forma amb metàtesi *garnera*.

⁹²⁸ Arreu *ll[a]nçol*.

⁹²⁹ Tant *menjar* com *menjador* amb tancament de la pretònica inicial arreu: “minjar”, “minjador”.

⁹³⁰ La vocal inicial del verb a vegades es tanca en [u] per influència de la tònica i, també, per fonètica sintàctica, amb la presència d’una /a/ prèvia (“s’ha omplit”, “ves a omplir”) que provoca una diftongació que evita el hiat que en resultaria: “ves [a w]mplir”. Posteriorment, en alguns casos, es produeix una monoftongació en la qual la vocal pròpia del verb és la que acaba per desaparèixer: *amplir* (recollit a Cs, Je, Pa, RC, Ti, Xe).

⁹³¹ Arreu *t[a]ulada*.

⁹³² Vegeu la distribució geogràfica dels mots *coixí*, *cosir* i *forquilla* a l’apartat 1.2.3.2.

*xocolate / xucolate / xicolate*⁹³³ *terrat / tarrat* *torrons / turrons*⁹³⁴

Anàlisi i comentari d'alguns mots

De l'estudi del material arrellegat en les enquestes es fa palès el canvi d'alguns mots tradicionals respecte als usos actuals majoritaris en generacions més joves, la qual cosa es produeix per motivacions diverses. Paraules que s'han recollit com *bres*, *collitor* (i també *barjola*), *escudella*, *estovalles*, *frontis*, *raderies*, *setra*, *tovalló* o les diverses maneres d'anomenar els *estalvis* (de la taula) pareix que cedeixen pas avui, en major o menor grau, segons el mot –i en les poblacions on són emprades–, a *cuna*, *cistell*, *tassa*, *mantel*, *fatxada*, *segon plat*, *gerra*, *servilleta* o *salvamantels*, respectivament. Com es pot comprovar, en algun cas la interferència del castellà (*cuna*, *fatxada*,⁹³⁵ *mantel*, *servilleta*) ha guanyat terreny enfront del mot autòcton (*bres*, *frontis*, *estovalles*, *tovalló*); en altres, l'estàndard (*cistell*, *gerra*, *segon plat*, *tassa*) s'imposa a les variants més particulars (*collitor* i *barjola*, *setra*, *raderies*, *escudella*). Es fonamentem aquesta afirmació a partir dels comentaris de molts informants, que sostenen que avui dia la paraula en qüestió ja no és (tan) emprada perquè es diu d'una altra manera. També ens basem en l'observació de l'entorn immediat. Aquests canvis en la manera de referir-se a determinades realitats evidencien la variació diacrònica que s'està produint en la sincronia.

Es percep que un altre tipus de variació penetra a través del nucli de població més gran, Tortosa, on al costat de les variants tradicionals ja es recullen les més modernes vehiculades a través de l'estàndard. En certs casos, es tracta d'innovacions atribuïbles a la variació estilística, que provoca que l'usuari de la llengua vincule unes variants a un cert tipus de llenguatge més rural o tradicional i unes altres a un llenguatge més modern o correcte. Així, és únicament a la capital del Baix Ebre on s'han recollit formes com *fregar els plats* i *somiar* (per *escurar* i *ensomiar*), que fins fa unes dècades no s'empraven. Malauradament, el fenomen es produeix també amb castellanismes com els que es fan constar al final d'aquest epígraf, els quals són presents en la parla de la capital comarcal.

Pel que fa a variació geolingüística de la comarca, l'Ametlla i el Perelló presenten alguns mots que les fan allunyar dels resultats majoritaris de la resta del Baix Ebre i acostar-les a parlars situats al nord (al tarragoní en particular o al bloc oriental en general): *ampolla*, *esbravat* (amb Be), *feina / fenya*, *fer mitja*, *flama* (amb Be i Pa), *fregall* (o *fregàs*), *fumera*, *ganivet*, *maça* (“mà de morter”), *masover* (“mosso”) *molls*, *pitxell*, *regar* (“arruixar el carrer”), *trespeus*, *treure*. També mostren solucions particulars, com *esdella* per a referir-se a una estella de fusta.

En aquest camp, els nuclis de Deltebre (Cv i JM) es mostren homogenis i diferenciats de les altres localitats tant per l'ús de variants fonètiques com *tavallola* o altres que evidencien la feblesa de la velar intervocàlica (*entartuada*, *eixuamans*, *aülles*, *fer buada*), com per mots o sintagmes no recollits enlloc més: *solibert* (“rafal”), *cullerota* (“cullerot”), *plàtera del rentamans*, *matalap de clofes*, *agulles de corda* i *tombadora* (“girapeix, giradora”).

Els dos pobles de l'extrem occidental, Alfara i Paüls, limítrofs amb la Terra Alta, mostren el seu caràcter d'àrea lateral⁹³⁶ amb la presència de mots específics, usos

⁹³³ Vegeu 1.4.7.

⁹³⁴ Vegeu-ne més informació a l'apartat 1.2.3.4.

⁹³⁵ El mot *fatxada* és un castellanisme que figura en el DIEC. El sinònim *frontis* és una abreviació de *frontispici*, que prové del llatí.

⁹³⁶ No són lloc de pas sinó final de trajecte de la carretera local que els comunica amb els Reguers i Roquetes, el primer, i amb Xerta el segon.

particulars o evolucions diferenciades de la resta de la comarca. Exclusivament a Alfara s'han recollit els mots *carquinyols* (per “neules”), *covidar*, *cresol*, *enforro* (“brutícia del porró”), *pitxella* (“pitxell”), *planxador* (“post de planxar”), *reptar* (“renyar” –amb Be i To–), *sargir*, *secalls* (“carquinyols”) o el sintagma *fer un xapall* (“esquinçar”). Per la seua banda, específiques de Paüls són les paraules i denominacions següents: *espetuc* (“espurna”), *greala*, *gronsa del foc* (“pinte”, “lleixa”), *gronsar* (“bressar”), *quartet de la pastera* (“rebot”), *quartet de l'oli* (“bodega”) i *taula de planxar*. A més, hi ha solucions que comparteixen les dues poblacions i que no s'han localitzat enlloc més: *brasal*⁹³⁷ (“brases”), *culler* (“cullerot” –amb Ti–), *pastell* (“pestell”), *rosegons* (“carquinyols”), *topar* (“trucar” –amb Aldr–). Finalment, per acabar amb el destacat de mots particulars, Paüls i Xerta tenen en comú l'ús dels mots *llanda* (“llauna del forn”) i *casquetes* (“pastissets”).

L'altra localitat que presenta paraules que es distancien de la resta del Baix Ebre és Benifallet. La seua situació a l'extrem septentrional, a cavall de la Terra Alta i de la Ribera d'Ebre, fa que en algunes formes el seu parlar tinga coincidències amb el de les localitats veïnes d'aquestes comarques, com ja s'ha anat constatant. En destaquen, d'aquest camp semàntic, les següents: *aforrar* (general a la Terra Alta per “estalviar”), *aumàrfega*⁹³⁸ (majoritari a la Ribera d'Ebre), *cànim* (amb l'Amt), *capseta d'ametla* (amb Pe), *corxets* (“boixets”), *guardiola* (abans *draguillola*), *llord* (majoritari a la Ribera d'Ebre per “lleig”), *palangrana*, *reptar* (amb Alf, To i localitats del sud de la Ribera d'Ebre, per “renyar”), *setrilleres* i *enjullar* (present també a la Ribera d'Ebre sud, per “enlluernar”). En algun cas coincideix amb la solució de Tivenys, com amb *pico*, on s'hauria produït un desplaçament d'accent, si fem cas de la forma que el DCVB registra a Tivenys (*picó*).

La distribució i ús d'alguns verbs registrats requereixen un comentari. Es parla del cas de *llevar* i *traure* (o *treure*), d'una banda, i d'*agarrar* i *agafar*, de l'altra. *Llevar* és general al Baix Ebre, per bé que en les localitats septentrionals conviu amb *traure* (la variant *treure* només apareix a l'Ametlla i el Perelló, convivint amb *traure*). Fa al·lusió a separar una cosa del lloc on està unida o enganxada (“llevar la clau del pany”, per exemple). També significa apartar algú o alguna cosa d'on està situada (“lleva't d'aquí!”, adreçat a algú perquè s'aparte d'allà on es troba). L'altre verb, *traure*, que pareix guanyar terreny en generacions joves ocupant els usos de *llevar*, implica que una cosa és dins d'una altra i es vol portar enfora. Cal recordar que *traure* és un verb general a la comarca amb aquest sentit que s'acaba d'explicitar (“traure la roba del calaix”). És per això que en la llista precedent es fan constar els dos verbs per separat, perquè fan referència a matisos semàntics diferents, malgrat que en algun cas es poden arribar a confondre. Per la seua banda, *agarrar* és el mot més emprat, en la generació enquestada, per al referent indicat en l'entrada de l'enquesta, que s'introdueix amb la pregunta “per a què serveixen les anses?”. És un terme present en valencià, en tortosí i més al nord per la Franja. Funciona com un geosinònim d'*agafar*, que és la variant predominant al Principat (del tortosí cap al nord) i generalitzada a les Illes, la Catalunya Nord i l'Alguer.⁹³⁹ Tanmateix, és possible que alguns parlants distingisquen un matis semàntic entre totes dues paraules i, per tant, pronuncien les dues per a situacions diferents: per exemple, *agafar* s'empraria quan algú ens dona alguna cosa, algun objecte, mentre que *agarrar* es faria servir en el context de subjectar-se a un lloc per tal de no caure'n.⁹⁴⁰

⁹³⁷ Mot exclusiu del tortosí que el DCVB localitza a Gandesa i Tortosa com a ‘multitud de brases’.

⁹³⁸ *Aumàrfega* a la veïna Tivenys.

⁹³⁹ PALDC, 2 (Veny 2009: 142).

⁹⁴⁰ Segons la percepció d'un informant del Perelló.

Ens fixem ara en termes característics d'aquesta àrea dialectal. La denominació *mordasses* és majoritària al Baix Ebre i restringida a l'àrea central del tortosí (també és majoritària en el català septentrional).⁹⁴¹ És la variant lèxica corresponent als normatius *molls* i *tenalles*. També és tortosina la paraula *setra*, amb la qual es designa el “recipient de terrissa, de vidre o de metall, amb ansa a un costat i broc curt a l'altre, que serveix per a treure i abocar aigua, vi o altre líquid” (definició del DCVB, que localitza la paraula també a Valls). Un altre terme que caracteritza el tortosí és *acovidar*, no recollit en el DCVB ni en el DECat, però general a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 100), a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 63) i present també al Montsià.⁹⁴² La denominació *arpeta*, amb la qual es designa l'estri per a girar la truita, les patates o el que es fregeix a la paella, s'ha registrat només al quadrant nord-occidental del Baix Ebre i és un terme exclusiu d'aquesta àrea central i septentrional interior del tortosí. La resta de la comarca opta per altres termes com ara, majoritàriament, *paleta*, predominant en valencià. Altres mots propis del tortosí són *adesar* (la roba a l'armari), compartit amb el balear i que és una variant amb pròtesi de *desar*, força estès al Principat; *cavallar* (“carener” de la casa), variant del més general *cavalló*, el qual domina gran part del bloc occidental des del lleidatà fins a l'extrem sud; *dama[χ]juana* (i variants), per a designar la garrafa revestida habitualment de vímet; *desjecte*, variant de *dejecte* que el DCVB defineix com a “deixat, abandonat en el vestir o en la netedat de sa persona”; *ribell*, que sobrepassa el límit del tortosí pel nord i és present en mallorquí, menorquí i alguerès; *repassar* (“esbandir” la roba), present en mallorquí i al sud valencià (valencià mallorquí).

El Baix Ebre comparteix amb el valencià paraules com *agarrar*, *ama*, *bande[χ]a* (“safata”), *barandat*, *cossiet*,⁹⁴³ *ensomiar*, *ensòmit*, *escurar*,⁹⁴⁴ *esgarrar*,⁹⁴⁵ *faena*, *ferros*,⁹⁴⁶ *fumeral*,⁹⁴⁷ *gatera*, *girada* (del llençol) i *matalap*. *Brançal*, majoritari en tortosí, s'estén des del centre valencià fins al lleidatà i part del tarragoní.⁹⁴⁸ És un mot normatiu amb aquest sentit de “pedra col·locada a la part inferior de la porta” (DIEC), que és el que figura a l'enquesta. Propi del nord-occidental és el verb *blanquejar* (registrat a Pa i Pe i present en alguna zona esparsa del valencià), per bé que minoritari al Baix Ebre davant *emblanquinar*, més estès també a la resta del domini. Una extensió considerable dins del bloc occidental –en alguns casos majoritària– presenten mots com *agranar*,⁹⁴⁹ *bassura*, *bres*,⁹⁵⁰ *cànter*, *espill*, *estalzim*, *granera*, *metxa*, *picaport* i *torcar-se*,⁹⁵¹ tots ells majoritaris o generals a la comarca. Per últim, són més escassos els termes que el tortosí del Baix Ebre comparteix amb la resta del Principat, desmarcant-se dels usos del valencià: *forquilla*, *porró* (també general en balear), *remenar*⁹⁵² (el cafè, per exemple), *tovalló* (per bé que *servilleta*, general en valencià, s'està escampant en generacions joves) i *truita*.

⁹⁴¹ PALDC, 2 (Veny 2009: 127).

⁹⁴² Carcellé (2009: 78).

⁹⁴³ “Test troncocònic destinat a tenir plantades flors” (DCVB).

⁹⁴⁴ També en balear.

⁹⁴⁵ Majoritari al Baix Ebre però convivint-hi amb altres termes, com ara *estripar* i *esguinzar*, predominants a la resta del Principat (PALDC, 2).

⁹⁴⁶ “Trespeus per a tenir les olles al foc” (DIEC).

⁹⁴⁷ Compartit també amb el balear.

⁹⁴⁸ Navarro (2012: 366).

⁹⁴⁹ També en balear, com *granera*.

⁹⁵⁰ Que cedeix pas al castellanisme *cuna* de Castelló en avall (PALDC, 2: 110). *Bres* és també predominant en mallorquí i menorquí.

⁹⁵¹ També en balear (tret de l'eivissenc).

⁹⁵² També general en balear. Al Baix Ebre conviu amb *regirar* (denominació que s'estén per tota la Franja fins a l'interior del valencià septentrional) i amb *revoldre*, terme recollit a Campredó i exclusiu del tortosí (PALDC, 2: 169).

L'acció d'*esbandir*, amb el significat de traure amb aigua clara el sabó de la roba o de l'escuranda, és designada al Baix Ebre amb el verb *repassar*. També és un verb majoritari al Montsià, la Terra Alta⁹⁵³ i el Maestrat. Segons el PALDC, 2 (Veny 2009: 181), es tracta d'una accepció present –a banda del tortosí– en valencià meridional i en balear, per bé que és un sentit que no recullen ni el DIEC ni el DNV.

En el mateix PALDC, 2 (Veny 2009: 169), es deixa constància que els tres mots més estesos per al concepte de remoure el cafè amb una cullereta són *remenar*, *menejar* i *regirar*. Aquest últim, tot i ser el més restringit geogràficament dels tres, és un mot present al Baix Ebre i s'estén de forma allargassada per tot l'interior del tortosí des de la comarca dels Ports fins a la Ribagorça, per tot l'Aragó catalanòfon.

Matalap és una paraula general en valencià i en tortosí. La recull el DNV (no el DIEC) i, a la comarca d'estudi, Mestre i Noé fa un segle, en el VCT. Tant *matalàs* com *matalap* són, segons Veny (2009: 43), les formes alternatives a *matalaf*, amb les quals s'evita la dificultat d'articular-ne el plural (*matalafs*). En el cas del Baix Ebre, amb *matalap* s'esdevé el mateix fenomen que amb *cadap*,⁹⁵⁴ variant de *cadaf* que sí que és normativa.

Com s'ha vist, algunes de les realitats que més variació presenten estan referides a comportaments humans: *agarrat*, *deixat*, *fanfarró*, *golafre*, *malgastador*. Es tracta d'un tipus de variació que, segurament i en la seua major part, té més a veure amb els usos puntuals de cada moment i amb el registre emprat pel parlant que no pas amb diversitat geolingüística, per bé que no se'n pot negligir aquesta motivació. Així, en una localitat on s'ha registrat l'ús d'*agarrat*, probablement també coneixen (i empren) algun sinònim com *tacanyo* o *avariciós*. En aquest cas, doncs, la sinonímia exposada reflecteix, sobretot, la riquesa de denominacions i les possibilitats expressives de la llengua, tot i amb alguna interferència lingüística.

Altres realitats amb força variació es vinculen a certes parts o utensilis de la casa: el *canaló* i el *cavalló* (de la teulada), les *golfes*, la *biga mestra* o els *estalvis* de la taula. En aquest cas, les variants recollides sí que es poden atribuir majoritàriament a diversitat diatòpica.

Convé explicar que la diversitat de designacions recollides per al concepte de *rafal* respon a una variació en la utilitat i les característiques d'aquest element cobert. La motivació d'aquesta variació és també diacrònica. El *rafal* és, segons la informació facilitada pels informants, una construcció exempta de la casa que servia per a guardar-hi el carro i altres eines de la pagesia. Originàriament, solia estar fet de canyís, de bova o de senill. Avui dia pot servir per a donar soplug a tractors o altres vehicles. En aquest sentit, és una construcció més aviat de camp, en oposició al porxo, que seria un tipus de cobert fet d'obra, més propi del poble o d'un xalet, entès com a habitatge residencial. Així doncs, el terme *rafal* és usat de més antic que el de *porxo* (i variants), per bé que encara pot sentir-se. El mot *casal*, de Jesús i Maria, és un sinònim de *rafal* més recent. Les denominacions *soplug* i *cobert* són més genèriques i al·ludeixen a una construcció que protegeix del sol i de la precipitació, mentre que *solibert* és una designació particular de Deltebre que, segons el DCVB, procedeix originàriament “de *celobert*, modificat per analogia de *sol*.” Per últim, cal distingir entre aquest referent i el que apareix després amb l'entrada *els porxos*, el qual al·ludeix a l'espai cobert i sostingut per columnes que hi ha en alguns carrers de determinats pobles i ciutats, a nivell del terra. S'hi han inclòs les dues entrades perquè així és com consta a l'enquesta i perquè, com s'ha vist, són dues realitats que, en bastantes localitats, reben noms diferents.

⁹⁵³ Navarro (1996, 1: 250).

⁹⁵⁴ Mesura d'oli equivalent a l'octava part d'un cànter.

En aquest apartat, els parlars del Baix Ebre mostren castellanismes força arrelats (presents en la generació enquestada) i estesos a la majoria de les poblacions, com (*a*)*ceitera*, *bande[χ]a*, *bassurero*, *bissagra*, *candelabro* (o *candelerero*), *casso*, *cepillo*, *derrotxador*, *fatxada*, *feo*, *grieta*, *le[χ]ia*, *llama*, *mantel*, *messita*, *perja* (i variants), *postre*, *respaldo*, *salvamantels*, *va[χ]illa*. Altres han estat recollits en una àrea més reduïda, però cal témer que la tendència d’alguns d’ells és la generalització, amb el consegüent arraconament de la forma històrica: *ahorrar*, *almendrado*, *altillo*, *barquillo*, *cuna*, *cutxaron*, *grifo*, *maceta*, *manyana* (com a *esmorzar*), *quarto d’aseo*, *servilleta*, *ximenea*.

Segons dades de l’ALDC,⁹⁵⁵ el castellanisme *feo* s’estén només pel tortosí i àrees veïnes, tant pel nord (Saidí, Fraga, la Torre de Fontaubella) com pel sud (Cabanes de l’Arc). L’alternativa genuïna no és *lleig*, terme majoritari en el domini de la llengua (tant a orient com a occident), sinó *llord*, que és un mot que no apareix en les localitats enquestades per l’ALDC, però que s’estén des de localitats septentrionals del Baix Ebre, per la Ribera d’Ebre (Cubells 2009, 1: 379) i puntualment en lleidatà. Mestre i Noé (1973: 28) recull *llórt* en el VCT amb aquest significat, mot avui pràcticament desaparegut a Tortosa. A Xerta també s’arreplega en el sentit més ampli de “vulgar, de mal gust”. A Aldover s’ha recollit amb el significat de “brut”, present en el dialecte nord-occidental i al Camp de Tarragona (Beltran 2010, 2: 514).

Per a la majoria d’aquestes interferències lèxiques, els propis parlars de la comarca poden rescatar paraules genuïnes que les eviten i que, a més, són normatives. Per exemple, *aixeta* per *grifo*, *badall* per *grieta*, *estovalles* per *mantel*, *bres* per *cuna*, *culler* o *cullerot* per *cutxaron* o *casso*... Dels comentaris de molts dels informants es constata que, malauradament, la major part dels castellanismes esmentats han anat penetrant en la llengua al llarg dels últims decennis, fent fora mots genuïns que estaven arrelats.⁹⁵⁶

4.1.12. El vestit

<i>brusa</i>	<i>brusa</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>bruseta</i> : Aldr; <i>gipó</i> : Bí, RC, Ro; <i>xambra</i> : Aldr, Ti; <i>saco</i> : Be, Je, Re; <i>corpinyo</i> : Pa (mapa 904/12)
<i>toca</i> ⁹⁵⁷	<i>toca</i> : Alda, Cs, Cv, JM, Lli, Ro, Vi; <i>toquilla</i> : Alf, Bí; <i>mantela</i> : Amp, Bí, Pe; <i>manteleta</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe (mapa 905/12)
<i>davantal</i>	<i>davantal</i> : a totes les localitats; <i>manil</i> : Alf, Pa; <i>bancal</i> : Cs, Cv; <i>delantal</i> : Cv, JM, Ti (mapa 906/12)
<i>faldetes</i>	<i>faldetes</i> : a totes les localitats, tret de l’Amt; <i>falda</i> : Amt, Pe, Ti (mapa 907/12)
<i>mantó</i>	<i>manton</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Lli, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>mantó</i> : Pe; <i>manto</i> : Có, Cv, JM, Pa; <i>manteleta</i> : Aldr, ⁹⁵⁸ Be; <i>xal</i> : Alf; <i>mocador</i> : Je, Re, Ro (mapa 908/12)
<i>jupetí</i>	<i>jupetí</i> : ⁹⁵⁹ Alda, Cv, Je, JM, Ro, To, Xe; <i>gipó</i> : Aldr, Be; <i>armilla</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, Xe; <i>xaleco</i> : To, Vi (mapa 909/12)

⁹⁵⁵ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2017/04/Mapa-1895.pdf>>.

⁹⁵⁶ Són freqüents apreciacions del tipus “abans se dia així”, en referència a un mot propi que ha caigut o està caient en desús.

⁹⁵⁷ “Mocador de punt adornat que les dones porten per a cobrir-se els pits i l’esquena” (DCVB).

⁹⁵⁸ S’hi precisa que el *manton* és per a anar de festa, mentre que la *manteleta* és emprada per a abrigar.

<i>espardenyas</i> (de pagès)	<i>espardenyas</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>espardenyas d'espart</i> : Ti; <i>espardenyas de pagès</i> : RC; <i>espardenyas de l'hòstia</i> : Cs, Có, Cv, JM, Re (mapa 910/12)
<i>sostenidors</i>	<i>sostens</i> : ⁹⁶⁰ Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, To, Vi, Xe; <i>sostén</i> : Có, Lli, Ro, Ti; <i>assustens</i> : Pa (mapa 911/12)
<i>calcetes</i>	<i>calçons</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro; <i>bragues</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 912/12)
<i>vestit-jaqueta</i>	<i>tra[χ]e jaqueta</i> : Alda, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Vi, Xe; <i>tratge jaqueta</i> : Cs, Re; <i>vestit jaqueta</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Pe, ⁹⁶¹ Ti, To, Xe (mapa 913/12)
<i>faldilla</i>	<i>falda</i> : a totes les localitats, tret de Pe; <i>faldilla</i> : Pe, Ti (mapa 914/12)
<i>jersei</i>	<i>jarsé</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>llarsé</i> : Be; <i>suéter</i> : Amp, Pe, Re (mapa 915/12)
<i>mitges</i>	<i>calces</i> : a totes les localitats; <i>mitges</i> : ⁹⁶² Aldr, Alf, Amt, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 916/12)
<i>llogacama</i>	<i>llogacames</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>llogacama</i> : Alda, Cs, Cv, Je, JM; <i>lliga</i> : Lli, Vi ⁹⁶³ (mapa 917/12)
<i>pijama</i> <i>camisa de dormir</i>	<i>pi[χ]ama</i> : a totes les localitats; <i>pijama</i> : Aldr, Amp (mapa 918/12) <i>camison</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>camisó</i> : Cv, Pe, Ti; <i>camisa de dormir</i> : Be, Bí; <i>camisola</i> : Bí; <i>temptador</i> : Lli (mapa 919/12)
<i>serracaps</i>	<i>serracaps</i> : Alda, Aldr, Amt, Be, Có, Cv, Pa, Pe, RC, Ti, To, Vi, Xe; <i>sarracaps</i> : Alf, Bí, Cs, Je, JM, Lli, Pa, Re, Ro; <i>sorracaps</i> : Amp; <i>gorret</i> : Pe; <i>ret</i> : Xe (mapa 920/12)
<i>bata</i>	<i>bata</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>babi</i> : ⁹⁶⁴ Alf; <i>batín</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Cv, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Xe; <i>batí</i> : Pe (mapa 921/12)
<i>tirants</i>	<i>tirants</i> : a totes les localitats, tret de Be; <i>elàstics</i> : Be, Bí (mapa 922/12)
<i>braçalet</i>	<i>pulsera</i> : a totes les localitats; <i>braçalet</i> : Aldr, Alf, Je (mapa 923/12)
<i>collaret</i>	<i>collar</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Vi, Xe; <i>collaret</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Cv, Pe, Ti, To (mapa 924/12)
<i>samarreta</i>	<i>samarreta</i> : a totes les localitats; <i>samarra</i> : Pa; <i>camiseta</i> : Amt, Bí, To, Vi (mapa 925/12)

⁹⁵⁹ A Deltebre (Cv, JM) amb tancament de la palatal pretònica: *jupití*.

⁹⁶⁰ Amb neutralització en [u] de la /o/ pretònica en gran part de localitats.

⁹⁶¹ Al Perelló es fa la distinció entre *tra[χ]e jaqueta* (jaqueta i pantaló) i *vestit jaqueta* (jaqueta i falda).

⁹⁶² Pronunciat amb africada sorda (*mi[fj]es*) a diverses poblacions (Aldr, JM, Ro, To, Vi, Xe).

⁹⁶³ S'hi indica que un *llogacames* és més antic que la *lliga*.

⁹⁶⁴ Probablement, forma dissimilada de *bibi*, terme tortosí que indica la bata que duen els xiquets a classe (tal com recull el DCVB) i, també, una peça de vestir semblant per a portar per casa.

<i>calçotets</i>	<i>calçotets</i> : Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, Vi, Xe; <i>calçoncillos</i> : Alda, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ti, To (mapa 926/12)
<i>gavardina</i>	<i>gavardina</i> : a totes les localitats; <i>parca</i> : Lli; <i>comando</i> : Pa (mapa 927/12)
<i>armilla</i>	<i>armilla</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Re, To; <i>xaleco</i> : Aldr, Alf, Bí, Cs, Cv, Je, Lli, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>desmangat</i> : Alda (mapa 928/12)
<i>vestit d'home americana</i>	<i>tra[χ]e</i> : a totes les localitats; <i>tratge</i> : Cs (mapa 929/12) <i>americana</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe; <i>jaqueta</i> : Aldr, Alf, Bí, Có, Je, Re, Ti, To, Vi; <i>jac</i> : Pa; <i>jaca</i> : Ti (mapa 930/12)
<i>suèter</i>	
<i>sense mànigues</i>	<i>pullòver</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>desmangat</i> : Cs, Cv, Lli, Pe; <i>suéter</i> : Alda, ⁹⁶⁵ Amt, Amp, To; <i>suéter sense mànigues</i> : Re (mapa 931/12)
<i>corretja</i>	<i>corretja</i> : a totes les localitats, tret de RC i Ro; <i>cinturon</i> : Bí, Je, Pe, RC, Ro, To, Vi, Xe; ⁹⁶⁶ <i>cinto</i> : RC (mapa 932/12)
<i>arromangar</i>	<i>arromangar</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>arremengar</i> : Ti; <i>arrebussar</i> : Alda, Alf, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, To; (<i>en</i>) <i>rabussar</i> : Amt; <i>revoltillar</i> : Vi (mapa 933/12)
<i>bolquer</i>	<i>bolquer</i> : Aldr, Amt, Be, Ro, Ti, To; <i>bolquim</i> : ⁹⁶⁷ Be, JM, Pa, Xe; <i>paquet</i> : Alf, Bí, Có, Je, Ro, To; <i>panyal</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Lli, Pa, Pe, RC, Re, To, Vi; ⁹⁶⁸ <i>dodot</i> : Amt, Je, JM, Lli, Xe (mapa 934/12)
<i>pitet</i>	<i>pitet</i> : Pe; <i>bavero</i> : a totes les localitats (mapa 935/12)
<i>nuet</i> ⁹⁶⁹	<i>nuet</i> : a totes les localitats; <i>nuetet</i> : Amt; <i>despullat</i> : Aldr, Alf, Cs, Pa, Ti, Xe (mapa 936/12)
<i>agafats de la mà</i>	<i>agafats de la mà</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pe, Ro, Ti; <i>agarrats de la mà</i> : Amp, Cv, JM, Lli, Pa, RC, Re, To, Vi, Xe (mapa 937/12)
<i>mitjons</i>	<i>calcetins</i> : a totes les localitats; <i>mitjons</i> : Lli, Pe (mapa 938/12)
<i>sabates</i>	<i>sabates</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>espardenyes</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Pe, Re, Vi; <i>sabates</i> : Amt, To; <i>calcer</i> : Bí, Ti; <i>sapatilles</i> : Amp, To (mapa 939/12)
<i>bonic</i>	<i>bonic</i> : a totes les localitats; <i>maco</i> : Amp, Amt (mapa 940/12)
<i>sandàlies</i>	<i>sàndalies</i> : a totes les localitats; <i>xangles</i> : Alda, Amt, Bí, Lli, Pa; <i>sabates de tires</i> : Aldr; <i>sabates d'istiu</i> : RC (mapa 941/12)
<i>vambes</i>	<i>espardenyes</i> : Alda, Be, Bí, Pe, Re, Vi; <i>espardenya de deport</i> : Cs; <i>vambes</i> : Aldr, Amp, Be, Lli, Ro, To; <i>vambes deportives</i> : Amt; <i>sabates</i> : Pa; <i>sabates deportives</i> : To; <i>sapatilles</i> : Vi; <i>sapatilles de deport</i> : Je, JM, Lli, RC; <i>deportives</i> : Alf, Bí, Pa, Pe, Re, Ti, Xe;

⁹⁶⁵ Pronunciada aguda i amb /r/ final muda.

⁹⁶⁶ En alguna població, com Xerta, precisen que *cinturon* és el que porta la dona i *corretja* la de l'home.

⁹⁶⁷ Terme recollit en altres localitats, on diuen que està en desús –per la qual cosa no s'hi ha inclòs.

⁹⁶⁸ A Vinallop expliquen que abans es deien *piquis*, que consistien en una tovallola triangular amb vetes davant i darrere per a lligar-se i evitar que caiguessen.

⁹⁶⁹ La imatge de l'enquesta mostra dos xiquets menuts.

	<i>(sapatilles) ingleses</i> : Ti; <i>keds</i> : Cò, To; <i>bebés</i> : Cv, JM (mapa 942/12)
<i>avarques</i>	<i>avarques</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Xe; <i>avargues</i> : Alda, Cò, Je, Ro, Vi, Xe (mapa 943/12)
<i>esclops</i>	<i>esclops</i> : Alda, Amt, Amp, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ti, To, Xe; <i>socs</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Pa, Re, Ro, Vi (mapa 944/12)
<i>barret</i>	<i>barret</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Pa, RC, Re, Ti, Xe; <i>sombrero</i> : ⁹⁷⁰ Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cò, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi (mapa 945/12)
<i>gorra de cop</i>	<i>xitxonera</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>guardacop</i> : Ti; <i>gorret</i> : Alda; <i>gorro</i> : Cò; <i>gorro de casco</i> : Lli; <i>casco</i> : Lli; <i>barretet</i> : Alda, JM; <i>barret de caure</i> : Cs (mapa 946/12)
<i>botes d'aigua</i>	<i>catiüiques</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>catiausques</i> : Cò; <i>botes d'aigua</i> : Amt, Amp, Cs, Cv, Lli, Pe, Ro, To (mapa 947/12)

Mots comuns a totes les localitats

<i>boina</i>	<i>bota</i>	<i>botana</i>
<i>butxaques</i>	<i>camal(s)</i>	<i>camisa</i>
<i>corbata</i>	<i>cordons</i> (de sabates)	<i>descalç</i>
<i>faixa</i>	<i>gorra</i>	<i>guant(s)</i>
<i>lligar</i>	<i>màniga</i>	<i>nus</i>
<i>pa[χ]arita</i>	<i>pantaló(ns)</i>	<i>pantaló(ns) curt(s)</i>
<i>presumit</i> ⁹⁷¹	<i>visera</i>	<i>viso</i>

Mots comuns amb variació fonètica

<i>arracades / arrecades</i> ⁹⁷²	<i>mocador de cap / macador de cap</i> ⁹⁷³
---	---

Anàlisi i comentari d'alguns mots

Hi ha un lèxic associat a la indumentària tradicional, especialment la dels pagesos i pageses, que ha caigut en desús (*gipó*, *jupetí*, *manil*, *saco*, *xambra*). El *jupetí* és el *guardapits* o *armilla* del pagès (tots tres mots són normatius) i és un mot present en tortosí, valencià i eivissenc. El *gipó*, amb aquest mateix sentit (registrat a Aldr i a Be) –que no recull el DIEC–, és un terme exclusiu del tortosí. També té un altre significat, que sí que és normatiu: el de peça de vestir amb mànigues i ajustada al cos, semblant a una brusa (Bí, RC, Ro). *Manil* (davantal) és un terme que el DCVB localitza a la Ribera d'Ebre (en el sentit de terres properes a l'Ebre) i a Puigcerdà. Procedeix de l'àrab 'mandīl', "drap de lli o de cànem" (DCVB), i ha perdut l'element dental per la simplificació del grup consonàntic *nd* > *n*, anàloga a la de *mandra* > *manra*,⁹⁷⁴ també recollit al a comarca. Navarro (1996, 1: 256) documenta *mandil* a Maella i *manil* a

⁹⁷⁰ En algunes localitats (Alf, Bí, JM, RC, per exemple) hi ha distinció semàntica entre les dues denominacions: el *barret* és el de palla, el del pagès, per al camp; el *sombrero* és el de vestir, el de mudar.

⁹⁷¹ S'ha recollit en algun cas amb obertura de la pretònica velar: *presomit* (Alda, Amt, Pa).

⁹⁷² Amb les variants del mot i distribució geogràfica que apareixen a l'apartat 4.1.4, en parlar de l'apèndix de galls i cabres que porta el mateix nom.

⁹⁷³ Vegeu la distribució geogràfica de *mocador* a l'apartat 4.1.10.

⁹⁷⁴ Vegeu 1.4.9. És una tendència regular en català: DEMANDARE > *demanar*, FUNDA > *fona*, ROTUNDA > *rodona*, *redona*.

Favara; Veny (2009: 176) registra *mandil* a Alacant. Avui és gairebé obsolet i s'ha recollit amb el comentari que és un mot antic, propi de gent gran. Així mateix ocorre amb *xambra* i *saco*, que són compartits amb el valencià. *Bancal*, com a davantal, és exclusiu del tortosí. També *botana* és exclusiu de l'àrea tortosina, com a forat que es fa a la roba per una espurna de foc.

El canvi en la denominació tradicional és evident i ja s'ha produït en el nom d'algunes peces de vestir, com la roba interior de la dona. La gent més gran encara conserva el nom de *calçons* per a la “peça de roba interior femenina que cobreix aproximadament des de la cintura fins als engonals”⁹⁷⁵ i el nom de *calces* per a la “peça de vestir de cotó, de seda, etc., que s'adapta al peu i a la cama fins més amunt del genoll”.⁹⁷⁶ Avui dia, el primer mot (*calçons*) és substituït majoritàriament per *bragues*, que no és normatiu però que Veny (2009: 63), en el PALDC, afirma que procedeix del llatí BRACA probablement manllevat al cèltic. Pel que fa al segon, hi ha alternança entre *calces* i *mitges*, per bé que sembla que la tendència és que *mitges* acabe per desplaçar *calces*.⁹⁷⁷ També el mot *sabates* està substituïnt *espartenyas* com a terme genèric que indica qualsevol tipus de calcer.

Pel que fa a les variants *falda*, *faldilles* i *faldetes*, cal fer-ne una precisió. Com s'ha vist, en l'enquesta hi ha dues entrades diferents per a una realitat pareguda. En primer lloc, *faldetes* és la peça de vestir que tapa les cames de la dona i que forma part de la indumentària tradicional del Baix Ebre (i altres comarques); aquesta denominació és general a la comarca (excepte a l'Ametlla). En segon lloc, l'entrada *faldilles* fa referència a la peça de vestir actual, amb molta més diversitat de formes i models; amb aquest sentit, el terme majoritari a la comarca és *falda*. En el PALDC, 2 (Veny 2009: 61) es comprova que *falda*, *faldeta* i *faldetes* són els emprats en valencià, balear, tortosí i a l'Aragó catalanòfon, mentre que *faldilla* o *faldilles* s'estenen per la resta del Principat. Aquesta darrera forma, doncs, troba el seu límit d'ús al Baix Ebre.

Denominacions exclusives del tortosí són *bancal* (“davantal”), *bolquim*, *botana*,⁹⁷⁸ *gipó* (guardapits), *manil* (“davantal”), *xapall* (esquinç de la roba) i *serracaps*. Són compartits amb el valencià *calces* (geosinònim de *mitges*), *calcetins*, *camal*, *nuet* i l'acció *estripar-se* (la roba).⁹⁷⁹ La designació *calçons* en al·lusió a l'estàndard “calces” es troba en tortosí i en balear.⁹⁸⁰

Un comentari a part mereix *arrebussar*, que el DCVB entra amb la forma *arregussar* (“fer replegar una mànega o peça de vestit damunt ella mateixa, cap amunt”) i que localitza en comarques gironines, a la Ribagorça i a Mallorca. D'etimologia incerta, el mot és emprat preferentment en el vessant marítim de la comarca, mentre que a la resta de localitats s'utilitza l'alternativa *arromangar*.⁹⁸¹ De tota manera, Coromines (DECat, I: 414) planteja dubtes sobre si prové de REVERSARE o de REBURSARE.

⁹⁷⁵ *Calces*, en el DIEC.

⁹⁷⁶ *Mitges*, en el DIEC (*calces* també és normatiu amb aquest sentit).

⁹⁷⁷ Com indiquen diversos informants (Aldr, Alf, etc.). El canvi també es fa palès comparant les dades que ofereix l'ALDT (Gimeno 1997: 126), que enregistra *calces* arreu del Baix Ebre (a les localitats enquestades: Benifallet, Paüls, Aldover, el Perelló i Tortosa) i *mitges* només al Perelló.

⁹⁷⁸ “Forat produït a la roba per una espurna de foc” (DCVB). Mot també general a la Ribera d'Ebre i a la Terra Alta.

⁹⁷⁹ Vegeu *esquinçar*, al camp semàntic anterior (“La casa”).

⁹⁸⁰ En línia: <http://aldc.espais.iec.cat/files/2013/10/Mapa-184.pdf>.

⁹⁸¹ Tot i aquesta distribució geogràfica, Beltran (2010: 87) veu una distinció de matís entre ambdós mots: *arregussar* / *arrebussar* expressa simplement l'acció de fer anar cap amunt les mànigues, mentre que *arromangar* implicaria que l'acció s'ha de dur a terme fent girar cada replec de roba sobre el següent. Arribats en aquest punt, ens preguntem si els dos mots s'utilitzen de la mateixa manera tant si el procediment es fa sobre les mànigues com si es fa sobre els camals. L'enquesta que vam passar

Tot i que gran part del lèxic d'aquest camp és comú entre el tortosí del Baix Ebre i el valencià, conviuen a la comarca aquestes denominacions majoritàries en valencià (com *americana*, *calces*, *calçoncillos*, *camiseta*, *collar*, *socs*, *sombrero*, *xaleco*) amb les seues corresponents predominants al Principat (respectivament, *jaqueta*, *mitges*, *calçotets*, *samarreta*, *collaret*, *esclops*, *barret*, *armilla*).⁹⁸² A grans trets, els mots de la primera llista dominen el centre i sud del Baix Ebre, mentre que els de la segona hi són majoritaris al nord i, en alguns casos, a l'est. Aquesta confluència de geosinònims caracteritzen els parlars de la comarca com a àrea de transició. En algun cas, la variació diatòpica registrada pot atribuir-se a canvis històrics. Ja hem parlat del cas de *calces-mitges*, entre d'altres. També la distribució de les variants *collar-collaret* sobre el mapa no és transparent com en altres paraules, en les quals hi havia una isoglossa definida. El que tenim aquí, segons Veny (2009: 82), és una convivència entre el mot més tradicional, *collar* (predominant en valencià, tortosí, balear i a la Franja), i el més recent *collaret* (majoritari al Principat).

Hi ha, en aquest camp semàntic, interferències lèxiques del castellà que s'han generalitzat a través de la televisió i de la comercialització de certs productes que han penetrat en la vida diària vinculats a una denominació: *bavero*, *calçoncillos*, *pa[χ]arita*, *panyal*, *pi[χ]ama*, *sapatilles*, *sombrero*, *sostens*, *tra[χ]e*, *xaleco*, *xitxonera*. També està força estès l'anglicisme *pullòver*.

4.1.13. La família: cicle de la vida

<i>noces</i>	<i>boda</i> : Alda, Alf, Amt, Bí, Có, Cv, Je, Lli, Pe, Re, Ti, To, Vi; <i>casament</i> : Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, JM, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe (mapa 948/13)
<i>el meu home</i>	<i>lo meu home</i> : a totes les localitats; <i>lo meu marit</i> : Amt, Pe (mapa 949/13)
<i>la meua dona</i>	<i>la meua dona</i> : a totes les localitats; <i>la meua senyora</i> : Amt (mapa 950/13)
<i>els anells</i>	<i>les anells</i> : a totes les localitats, tret d'Alf i Pa; <i>los anells</i> : Alf, Be, Pa; <i>los aros</i> : Aldr, Amt, To, Xe (mapa 951/13)
<i>anell de prometatge</i>	<i>anell de promesa</i> : a totes les localitats, tret de l'Alda i Vi; <i>anell de compromís</i> : Alda, Aldr, To, Vi (mapa 952/13)
<i>estimar-se</i>	<i>estimar-se</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>voler-se</i> : Alf, Be, Bí, Cv, Ti, To, Xe (mapa 953/13)
<i>demanar la promesa</i>	<i>fer-la demanar</i> : Alda, Alf, Be, Cs, Pa, Pe, RC, Ti, Xe; <i>demanar-la (als pares)</i> : Aldr, Amp, Có, Cv, JM, Vi; <i>demanar la mà</i> : Alf, Amt, Be, Bí, Je, Lli, Pa, Re, Ro, Ti; <i>demanar el consentiment</i> : Pe, To; <i>demanar d'entrar a casa</i> : Bí (mapa 954/13)
<i>refusar el pretendent</i>	<i>donar-li carabassa</i> : a totes les poblacions; <i>donar-li el passaport</i> : Amt; <i>despreciar-lo</i> : Cs, Pe; <i>rebutjar-lo</i> : Pa, Ro; <i>dir-li que no</i> : Bí; <i>no voler-lo</i> : JM; <i>arrear-lo</i> : Lli (mapa 955/13)
<i>fadri</i>	<i>fadri</i> : a totes les poblacions; <i>solter</i> : Alda, Aldr, Je, Lli, Ti, To, Vi, Xe (mapa 956/13)

s'acompanyava d'una imatge amb dues persones amb els camals dels pantalons posats d'aquesta manera. L'etimologia d'*arromangar* és clara: MANICA > *mànega* (DECat, V: 325).

⁹⁸² Vegeu-ne els mapes corresponents en el PALDC, 2 (Veny 2009).

<i>fadri vell</i>	<i>fadri vell</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>fadrinot</i> : Aldr, Je, To; <i>fadri gran</i> : Be; <i>fadri</i> : Xe; <i>forro</i> : Pa; ⁹⁸³ <i>solteron</i> : Alda, Be, Xe (mapa 957/13)
<i>fadrina vella</i>	<i>fadrina vella</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>fadrina gran</i> : Be, Je; <i>solterona</i> : Alda, Xe; <i>fadrina</i> : Xe (mapa 958/13)
<i>trencar relacions</i>	<i>barallar-se</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pe, RC, Re, Ti; <i>dixar-ho estar</i> : Aldr, Cv, Ro; <i>dixar-ho anar</i> : Cs, Pe, Vi; <i>dixar-ho córrer</i> : RC, Ro, Xe; <i>dixar-(se)-ho</i> : Be, Lli; <i>desfer-se</i> : Amp, JM; <i>trencar (la relació)</i> : Je, Pa, RC, To; <i>disseparar-se</i> : ⁹⁸⁴ Xe (mapa 959/13)
<i>el regal</i>	<i>regalo</i> : a totes les localitats; <i>regal</i> : Pe, Re, Ti (mapa 960/13)
<i>menjar de noces</i>	<i>convit</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Ti; <i>boda</i> : Alda, Bí, Có, Lli, Xe; <i>banquet</i> : Aldr, Amt, Pa, Pe, Ro, To, Vi; <i>banquete</i> : Amp, Có, RC, Re, To, Xe (mapa 961/13)
<i>estar separats</i>	<i>separar-se</i> : a totes les localitats; <i>disseparar-se</i> : Lli, Xe (mapa 962/13)
<i>banyut</i>	<i>banyut</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cv, Vi; (<i>fer</i>) <i>portar banyes</i> : Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe; <i>cornut</i> : Alf, Be, Cs, Có, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe (mapa 963/13)
<i>querida</i>	<i>querida</i> : a totes les localitats; <i>amant</i> : Alda, Aldr, Amt, Cs, Ti (mapa 964/13)
<i>prostituta</i>	<i>puta</i> : a totes les localitats; <i>prostituta</i> : ⁹⁸⁵ Je, Lli, Pe, Ro, Ti, To; <i>dona de la vida</i> : Ro, Xe; <i>dona pública</i> : Alf (mapa 965/13)
<i>esquellotada</i>	<i>esquellada</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>esquellots</i> : Be; <i>engarronada</i> : ⁹⁸⁶ RC, Ro, Vi (mapa 966/13)
<i>estar en estat</i>	<i>embrassada</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe; <i>embarassada</i> : Aldr, Alf, Be, Re, Vi; <i>prenyada</i> : Be, Bí, Có, Ro; <i>en estado</i> : JM, Ro, Ti (mapa 967/13)
<i>verge</i>	<i>verge</i> : a totes les localitats; <i>pura</i> : Amt, To (mapa 968/13)
<i>tindre un desig</i>	<i>tindre un desig</i> : a totes les localitats; <i>tindre un anto[χ]o</i> : Alf, Pa, Ro, Ti (mapa 969/13)
<i>parir</i>	<i>parir</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>tindre el xiquet (o fill o crio)</i> : Alf, Cs, Je, Pa, Re, Ti; <i>criar</i> : Amt, Amp, Cv; <i>desocupar</i> : Alda ⁹⁸⁷ (mapa 970/13)
<i>llevadora</i>	<i>comadronea</i> : a totes les localitats, tret de Re i Vi; <i>madrina</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Cv, JM, Pe, RC, Re, Ro, Vi, Xe; <i>llevadora</i> : Aldr, Alf, Pe, Ro (mapa 971/13)
<i>desmamar</i>	<i>desmamar</i> : a totes les localitats; <i>llevar la mamella</i> : Cv (mapa 972/13)

⁹⁸³ Es recull el terme indirectament, durant l'enquesta. Amb la denominació *forros* s'al·ludeix a un grup d'hòmens solters grans del poble.

⁹⁸⁴ El DCVB dona entrada a la forma *desseparar* i la localitza a l'Empordà, en mallorquí i en menorquí.

⁹⁸⁵ A la majoria de poblacions on s'ha registrat aquest mot s'afirma que és una denominació més recent o més fina que la tradicional *puta*.

⁹⁸⁶ La pràctica de l'"esvalot que es fa amb esquelles, corns, llaunes, etc., especialment davant la casa d'un vidu el dia que es torna a casar" (DIEC), avui desapareguda, adquiria en aquestes tres poblacions una variació escatològicament singular, que consistia a embrutar amb excrements procedents de la comuna (la *mesquita*) les parets de la casa dels acabats de casar.

⁹⁸⁷ Aquest terme el diu (o el deia) la gent gran, segons els informants.

<i>didà</i>	<i>didà</i> : a totes les localitats; <i>adida</i> : JM (mapa 973/13)
<i>mainadera</i> ⁹⁸⁸	<i>ninyera</i> : Aldr, Bí, Cs, Cv, Je, JM, RC, To, Vi, Xe; <i>nyinyera</i> : Alda, Be, Có, Lli, Pe, Re, Ro; <i>canguro</i> : Alf, Pa, RC, Ti; <i>cuidadora</i> : Amt, Amp, Pa; <i>criadeta</i> : JM (mapa 974/13)
<i>com te dius?</i>	<i>com te diuen?</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ti, Vi, Xe; <i>com te dius?</i> : Alda, Amt, Amp, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To, Xe (mapa 975/13)
<i>fillol</i>	<i>fillol</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>fullol</i> : Amt, Bí, Có, Pe (mapa 976/13)
<i>biberó</i>	<i>biberon</i> : a totes les localitats; <i>bibe</i> : Bí, JM, Ti; <i>biberó</i> : Vi (mapa 977/13)
<i>xumet</i>	<i>xupon</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Vi, Xe; <i>xuponet</i> : To; <i>xupete</i> : Alda, Aldr, Có, JM, Lli, Ro, Ti, To (mapa 978/13)
<i>xiquet, -a</i>	<i>xiquet</i> : a totes les localitats; <i>crio</i> : Amp, Bí, Cs, Cv, Je, Pa, Pe, RC, To, Vi (mapa 979/13)
<i>xicot, -a</i>	<i>jove</i> : Amt, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Re, Ro, To, Xe; <i>xaval</i> : Alf, Be, Bí, Có, Pa, Ro; <i>noi</i> : Alda, Aldr, Amp, Vi, Xe; <i>noiet</i> : Cs, RC, Vi; <i>fadrinet</i> : Lli, Pe, To; <i>xiquèlo</i> : Cv, Je, JM; <i>xic</i> : Ti (mapa 980/13)
<i>xic, -a</i>	<i>xic</i> : a totes les poblacions; <i>xicot</i> : Aldr, Bí; <i>noi</i> : Be, Cs, Pa, RC, Re, To, Vi, Xe; <i>fadrí</i> : Alda, Lli, Pe, To (mapa 981/13)
<i>nora</i>	<i>nora</i> : a totes les poblacions; <i>jove</i> : Amt (mapa 982/13)
<i>oncle</i>	<i>tio</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, ⁹⁸⁹ Vi, Xe; <i>oncle</i> : Amt, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Ti, Xe (mapa 983/13)
<i>cementeri</i>	<i>cementeri</i> : a totes les poblacions; <i>cementiri</i> : Amt (mapa 984/13)
<i>enterrar</i>	<i>enterrar</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>donar sepultura</i> : Alda, Alf, Amt, Có, Je, Lli, Ti, To (mapa 985/13)
<i>difunt</i>	<i>difunt</i> : a totes les poblacions; <i>mort</i> : Alf, Be, Bí, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Re, Ro, Vi, Xe (mapa 986/13)
<i>taüt</i>	(a) <i>taüt</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>caixa</i> : Alf, Amt, Be, Có, JM, Lli, Pe, Re, Ti (mapa 987/13)
<i>nínjol</i>	<i>nínjol</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Bí, Có, Lli, Re, Ro, Ti; <i>línjol</i> : Xe; <i>ínjol</i> : Bí, Cv; <i>gínjol</i> : Cv, JM; <i>nínjol</i> : Amp, Pa, To; <i>línjol</i> : Be, Có, Je, Xe; <i>llínjol</i> : Be; <i>ínjol</i> : Pe, RC, Vi; <i>nínxo</i> : Cs; <i>nitxo</i> : Amt, Pe, Pa, To (mapa 988/13)
<i>fosser</i>	<i>enterrador</i> : Amp, Je, Ro, To; <i>enterramorts</i> : Aldr; <i>sepulturer</i> : Aldr, Amt, Be, Pa, Pe, Xe; <i>sepulturero</i> : Alda, Alf, Bí, Có, Je, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>fosser</i> : Be; <i>fossero</i> : Amt, Amp, Cs, Có, ⁹⁹⁰ Cv, JM, Lli (mapa 989/13)
<i>extremunció</i>	<i>estremunció</i> : a totes les localitats; <i>sacrament</i> : Ti (mapa 990/13)

⁹⁸⁸ La major part d'informants reconeixen que era una figura que pràcticament no existia a la seua època i, consegüentment, les designacions que s'hi recullen són més recents i responen, majoritàriament, a influència forana.

⁹⁸⁹ Segons diversos informants de Tortosa, *oncle* es deia abans, també com a tractament de respecte envers una persona gran.

⁹⁹⁰ Amb alveolar fricativa sonora intervocàlica: *fo[z]ero*.

vetlar (un mort) *ve[l]jar*: Alda, Alf, Cs, Cò, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi;
ve[l:]jar: Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Pe, Ti, Xe (mapa
 991/13)

Mots comuns a totes les localitats

<i>ajuntar-se</i> (“cohabitar”)	<i>amonestacions</i>	<i>bateig</i>
<i>batejar</i>	<i>bessons</i>	<i>consogres</i>
<i>cosí germa</i> (i flexió)	<i>cosí prim</i> (i flexió)	<i>criar</i> ⁹⁹¹
<i>declarar-se</i>	<i>festejar</i>	<i>fill, -a</i>
<i>fillastre, -a</i>	<i>gendre</i>	<i>germanastre, -a</i>
<i>hereu</i> ⁹⁹²	<i>iaio, iaia</i> ⁹⁹³	<i>madastra</i>
<i>mare</i>	<i>morir</i>	<i>nàixer</i>
<i>nebot, neboda</i>	<i>net, -a</i>	<i>nóvio, -a</i>
<i>padastre</i>	<i>padrí, padrina</i> (de bateig)	<i>pare</i>
<i>pubilla</i> ⁹⁹⁴	<i>riure</i>	<i>setmesí</i>
<i>sogre, -a</i>	<i>tia</i>	<i>trist, -a</i>
<i>vell, -a</i>	<i>viudo, -a</i>	

Mots comuns amb variants fonètiques

c[o]sí, -na / c[u]sí, -na

Anàlisi i comentari d’alguns mots

Com en altres apartats, alguns mots generals fa unes dècades estan reculant en favor d’altres. És el cas de *fadrí* –que encara és majoritari en la generació enquestada– davant *solter*, que predomina en edat inferiors; també, en les localitats on és viu el mot, *oncle* pareix retrocedir en benefici de *tio*. Els informants també detecten aquests canvis respecte a les denominacions actuals i les d’abans. Així, molts d’ells afirmen, per exemple, que abans es deia *madrina* i *xupon* mentre que ara es diu més *comadrone* i *xupete*.⁹⁹⁵ *Madrina* és un mot tortosí emprat bàsicament al Baix Ebre i Montsià,⁹⁹⁶ amb aquest significat de *llevadora*.

⁹⁹¹ Verb que habitualment es fa servir amb expressions genèriques en les quals s’informa de com alimenta, una dona, el seu fill. És habitual en aquest context: “te’l cries tu?”, “se’l cria ella”. En canvi, l’expressió *donar de mamar* o *donar el pit* solen al·ludir al moment puntual en què la dona alimenta l’infant: “li vaig a donar de mamar, que ja li toca”. Així doncs, les dues denominacions, *criar* i *donar de mamar* (o *donar el pit*) conviuen a tot arreu.

⁹⁹² *Hereu* és pronunciat amb obertura de la vocal inicial (*h[a]reu*) a diferents poblacions (Amp –també *h[a]reva–*, Be, Cs, Cv, JM, Lli, Pe). En aquests casos, la vocal tònica tendeix a pronunciar-se tancada (*h[a]r[é]u*), mentre que en la resta de la comarca tant pot ser oberta com tancada. Pel que fa al significat, és una figura que no és usual al Baix Ebre i es recorre al sintagma *lo (fill) gran* per a referir-s’hi.

⁹⁹³ Vegeu-ne l’obertura de la vocal tònica a l’apartat 1.1.1.

⁹⁹⁴ Mot que es refereix gairebé exclusivament a les xiques que representen el poble o alguna de les seues entitats en el context de la festa major de la localitat. Com en el cas de l’hereu, el sintagma *la (filla) gran* és la designació habitual per al que es demana en l’enquesta. A Tivenys expliquen que la pubilla era antigament la que s’havia de quedar a casa a cuidar els pares.

⁹⁹⁵ Amb una reserva, que fa referència al fet que ens hem de situar en la seua temporalitat. Cal recordar que la majoria d’informants són persones d’entre seixanta i vuitanta anys, i quan afirmen “ara es diu...” és perquè són conscients que s’ha produït un canvi lingüístic, esdevingut probablement en la seua maduresa, és a dir, en un període anterior a l’actual. Per exemple, més d’un informant assegura que la persona que ajuda una dona a parir “abans es dia *madrina*; ara es diu *comadrone*”, i no fan constar *llevadora*, que és l’última innovació, la produïda per l’estàndard, la que es diu *ara* (per part de la major part del segment de població més jove, alfabetitzada en català).

Per als noms que es donen a persones d'entre quatre i trenta anys l'enquesta fa una classificació de tres nivells: fins als 9 o 10 anys (“xiquet”), dels 11 als 18 (“xicot”) i dels 19 als 30 (“xic”). Els mots recollits responen bé a la diversitat de designacions amb què es poden identificar les persones del segon i tercer grup tenint en compte que, sovint, el context o l'individu, a part de la població, influeixen a l'hora d'optar per un mot o altre. Per als més menuts, el terme *xiquet*, *xiqueta* és general, en coincidència amb el valencià (també tarragoní i per l'interior del nord-occidental), per bé que convivint en força localitats amb el castellanisme *crio*, estès pel tortosí i valencià. Per als altres dos grups, es destaca l'ambivalència de *noi*, *noia*, terme més proper als subdialectes de la major part del Principat. Són majoritaris, en el segon grup, els noms *jove* i *xaval* i, a part, cal fixar-se en la denominació *xiquèlo*, *xiquèla*, dominant a Deltebre.⁹⁹⁷ Per últim, són pròpies d'aquesta generació enquestada les designacions *fadrí* i *fadrinet*, sens dubte en recessió.

Amb la distribució dels geosinònims *tio* i *oncle* es comprova que, en aquest cas, el Baix Ebre es troba novament en la intersecció entre les denominacions del Principat (*oncle*, *onclo*) i la del valencià (*tio*). A les localitats del nord de la comarca es diu *oncle*, terme majoritari ja a la veïna Ribera d'Ebre, mentre que al centre i sud el castellanisme *tio* ja hi és majoritari, en continuïtat també cap a l'interior de la Terra Alta i per la Franja.

Són diversos els mots comuns amb el valencià en aquest camp. El terme *esquellada* és pràcticament general a la comarca com a “esvalot que es fa amb esquelles, corns, llaunes, etc., especialment davant la casa d'un vidu el dia que es torna a casar” (DIEC). És compartit amb el valencià i en una àrea al centre del Principat a cavall dels dos blocs de la llengua.⁹⁹⁸ Tan sols Benifallet se'n desmarca amb l'ús de la variant *esquellots*, en coincidència amb la Ribera d'Ebre, on *fer esquellots* és la solució més estesa (Cubells 2009, 1: 407), i amb els pobles veïns de la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 260). *Engarronada* és conegut encara en poblacions de la rodalia de Tortosa i no exactament com una pràctica festiva que celebrava el casament d'un viudo o viuda, ja que solia consistir a empastifar amb els residus de la mesquita les parets de la casa dels *afortunats*. A vegades, fins i tot, era una acció de burla, ofensa o venjança. Es tracta d'un terme propi d'aquesta àrea central del tortosí.

Més coincidències amb el valencià es troben amb l'ús general al Baix Ebre d'alguns mots: *fadrí* (“solter”), també general en balear, septentrional, alguerès i present en àrees del nord-occidental, on recula en favor de *solter*; *nora* (“jove”), general també en balear, septentrional i alguerès, i que al Baix Ebre ja conviu amb *jove* a l'Ametlla de Mar, on se situa la isoglossa que delimita els dos geosinònims; *cementeri*, també predominant en balear i septentrional, i que conviu amb *cementiri* a l'Ametlla, localitat extrema on es troben novament les dues variants de la llengua; l'ús de *voler* amb el sentit d'*estimar*, per bé que aquest és majoritari a la comarca; i, per acabar, la pronúncia no palatalitzada del grup T'L de *vetlar*, tant si és simple (*ve[l]ar*) com si és geminada (*ve[l:]ar*): l'articulació simple correspon al centre i a l'oest de la comarca; la geminada, al nord i a l'est.

La denominació *nóvio*, *nóvia* està estesa per tot el territori del català occidental (també en àrees de l'oriental) i es refereix, al Baix Ebre, tant a la parella que encara no s'ha casat però que manté una relació estable en vista a un futur matrimoni (a l'enquesta: *promès*, *promesa*) com a la parella que s'ha acabat de casar (a l'enquesta:

⁹⁹⁶ PALDC, 3 (Veny 2011: 116), que el recull també a l'extrem nord del nord-occidental; ALDT (1997: 202).

⁹⁹⁷ Que, a més, ha donat nom a una colla castellera de la localitat: Xiquèlos i xiquèles del Delta.

⁹⁹⁸ PALDC, 3 (Veny 2011: 114).

nuvi, núvia). Amb aquest darrer sentit el mot es restringeix al català nord-occidental. Succeeix el mateix amb la designació *nóvios* (acabats de casar), general a la comarca i predominant en nord-occidental, ja que al sud del Sènia ja és força majoritari el mot *novençans*. És plenament occidental el terme *setmesí*, present també en tarragoní i en balear. Les denominacions *padastre* i *madastra*, amb pèrdua de ròtica per dissimilació, són majoritàries en el bloc occidental i en balear, així com presents a la zona oriental de les comarques gironines. Tots aquests mots són generals a tot el Baix Ebre.

El mot *coco* es fa servir a Benifalset per a referir-se a una persona gran (“lo coco Joan”), el mateix ús que se li dona a les veïnes poblacions de Darmós, la Serra d’Almos i Tivissa, al sud de la Ribera d’Ebre (Cubells 2009, 1: 410). A Paüls, on també s’utilitzava, els informants afirmen que ja ha desaparegut, com sembla que també a Tivenys.

Tot i que no forma part de l’enquesta, és un tret força estès a la comarca (Alda, Aldr, Alf, Amp, Cv, JM, To, etc.) l’ús del terme *rebes-iaio*, *rebes-iaia*⁹⁹⁹ per a anomenar el pare del iaio i la mare de la iaia, respectivament, i no pas el iaio del iaio (i la iaia de la iaia). Aquest tret seria particular del tortosí. La denominació es correspon amb la del seu invers, *r[a]besnet*, tot i que en alguna població on diuen *rebes-iaio* s’ha recollit *renet* (Alf) o *bisnet* (Je), no *rebesnet*. De l’Ametlla són les formes *bisnet* i *bis-iaio*, al costat de *rebes-iaio*.

També s’han recollit, fora de l’enquesta, les paraules *matxutxo* (Aldr, Bí, Cs, Cv, RC, To), *matxutxot* (Alda, Alf, Amp, Có, Je, Re, Ro, Vi, Xe), *matxot* (Pa, Pe) o *matxarro* (RC), amb les quals se sol designar el xicot o noi que ha crescut força i s’ha fet gros o gord, corpulent. A vegades pot tindre un matís pejoratiu, com de crítica al noi que, malgrat tindre aquesta envergadura, actua com un infant. El mot *matxutxo* és tortosí i valencià; el DCVB localitza *matxarro* en tarragoní. Com es veu, són noms molt estesos per la comarca, per bé que l’Ametlla sembla quedar-se’n al marge i a Benifalset van comentar que *matxutxot* ja no es diu.

Alguns castellanismes freqüents d’aquest camp semàntic han penetrat amb l’objecte que designen: *biberon*, *xupete*, *xupon*. Altres força estesos són *banquete*, *comadrona*, *fosso*, *nóvio*, *nóvia*, *sepulturero*, *tio*.

4.1.14. Les festes religioses

<i>mossèn</i>	<i>mossén</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ti, To, Vi; <i>mossen</i> : Cs, Có, Je, RC, Ro, To, Xe; <i>mossényer</i> : Amp, Có (mapa 992/14)
<i>abadia</i>	<i>casa del capellà</i> : Alda, Amt, Có, Cv, Lli, Re; <i>casa del retor</i> : Amp, Ro; <i>rectoria</i> : Xe; <i>abadia</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Je, JM, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Vi; <i>casa parroquial</i> : Cs, RC; <i>casona</i> : To (mapa 993/14)
<i>sagristà</i>	<i>sacristà</i> : a totes les localitats, tret de l’Amp i RC; <i>sagristà</i> : Amp, Je, Vi; <i>escolà</i> : RC, ¹⁰⁰⁰ Ro (mapa 994/14)

⁹⁹⁹ Pronunciat arreu *r[a]bes-iaio*, *-a* (amb manteniment dels dos diftongs creixents, per la qual cosa l’ortografiem amb guionet, per a evitar una pronúncia que no s’ajustaria a la real).

¹⁰⁰⁰ A la Raval de Cristo, els *sacristans* i les *sacristanes* són els que surten per la festa major amb el vestit tradicional dels pagesos i reparteixen el típic *panoli* (coca redona i ensucrada feta amb oli). Probablement per a evitar confusions amb el referent, es va aplicar el nom d’*escolà* al sagristà (però tampoc és estrany que la persona que ajudava en les celebracions litúrgiques fos la mateixa que tenia cura de l’edifici, la qual cosa propiciaria que el significat *escolà* ocupés els dos significats).

<i>escolans</i>	<i>escolan(et)s</i> : a totes les localitats; <i>monaguillos</i> : Amp, Ti (mapa 995/14)
<i>bisbe</i>	<i>bisbe</i> : a totes les localitats; <i>obispo</i> : Amt, JM (mapa 996/14)
<i>frare</i>	<i>flare</i> : a totes les localitats; <i>frare</i> : Xe; <i>monjo</i> : Amt, Be, Ro (mapa 997/14)
<i>església</i>	<i>església</i> : Alda, Ro, Ti, Vi; <i>iglésia</i> : a totes les localitats (mapa 998/14)
<i>pica d'aigua</i>	<i>pica (de l'aigua beneïda)</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>pica de l'aigua beneïta</i> : Pa; <i>pila de l'aigua bendita</i> : Alf, Xe; <i>pila</i> : RC, To (mapa 999/14)
<i>senyar-se</i> ¹⁰⁰¹	<i>senyar-se</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>presignar-se</i> : Alf; ¹⁰⁰² <i>santiguar-se</i> : Bí, Lli, Pa, Pe, Ti, To ¹⁰⁰³ (mapa 1000/14)
<i>pila baptismal</i>	<i>pila baptismal</i> : Be, Cs, Có, Cv, ¹⁰⁰⁴ Je, Re, Ro, To, Xe; <i>pila de batejar</i> : RC, Ro; <i>pica de batejar</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Pa, Pe; <i>pica baptismal</i> : Alf, JM, Lli, Ti, Vi (mapa 1001/14)
<i>campanar</i>	<i>campanar</i> : a totes les localitats; <i>campanal</i> : Alf, Be (mapa 1002/14)
<i>mantellina</i> ¹⁰⁰⁵	<i>sífero</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, Je, Lli, RC, Re, To, Vi; <i>sèfiro</i> : Aldr, Alf, Be, JM, Ro, Ti, Xe; <i>sèfero</i> : Bí; <i>mantellina</i> : Aldr, Amt, Pe, Ro; <i>mantilla</i> : Aldr, Je, Pa, Ro; <i>pollita</i> : Aldr, Je, RC, Ro, Vi (mapa 1003/14)
<i>mentider</i>	<i>mentider</i> : Alda, Alf, Be, Bí, Cs, Je, Lli, Pe, RC, Ti, To; <i>parallofer</i> : Bí; <i>parallofa</i> : Cv; <i>embustero</i> : a totes les localitats (mapa 1004/14)
<i>mentida</i>	<i>mentida</i> : a totes les localitats; <i>embusteria</i> : Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pe, RC, Vi, Xe (mapa 1005/14)
<i>combregar</i>	<i>comulgar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Vi; <i>combregar</i> : Be, RC; <i>pendre la comunió</i> : Alf, Pa, Re, Xe; <i>pendre el Nostre Sinyor</i> : Amp, Cv; <i>rebre l'eucaristia</i> : Ti (mapa 1006/14)
<i>tocar les campanes</i>	<i>tocar les campanes</i> : a totes les localitats; <i>tocar a missa</i> : Alf, Amt, Be, Bí, Re (mapa 1007/14)
<i>ventar campanes</i>	<i>(anar) campanes al vol</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Có, Je, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>voltar les campanes</i> : Aldr, Amt, Cs, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, Re, Xe; <i>voltejar les campanes</i> : Pa; <i>vol de campanes</i> : Aldr; <i>volteig de campanes</i> : JM; <i>ventar les campanes</i> : Be; <i>girar les campanes</i> : Amt (mapa 1008/14)
<i>batall</i>	<i>batall</i> : a totes les localitats; <i>pèndul</i> : Amt, Cs, Je, Lli, Pe (mapa 1009/14)

¹⁰⁰¹ Amb el tractament de la ròtica seguida de pronom feble que s'especifica a 1.3.2.7.

¹⁰⁰² Amb la puntualització que *persignar* és fer-se el senyal de la creu una vegada, mentre que *senyar* consisteix a fer tres senyals de la creu (al front, a la cara, al pit). És a l'inrevés de la distinció que figura en el DIEC.

¹⁰⁰³ Amb una apreciació pareguda a la que fan a Alfara. En aquest cas, *santiguar* és fer el senyal de la creu una vegada.

¹⁰⁰⁴ O *pila del bautisme*.

¹⁰⁰⁵ En les localitats on s'ha recollit més d'un mot, els diversos noms responen a peces diferents, segons la mida i la forma que tenen i també segons si el duïen dones grans o xiquetes.

<i>campaner</i>	<i>campaner</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ti, To, Xe; <i>campanero</i> : Amt, Cs; <i>sagristà</i> : ¹⁰⁰⁶ Amp, Vi; <i>escolà</i> : Bí, Có, Cv, RC, Ro (mapa 1010/14)
<i>el Sant Crist</i>	<i>Sant Crist</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Pa, Pe, Ti, To, Xe; <i>Sant Cristo</i> : Alda, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Re, Ro, Ti, Vi; <i>Santo Cristo</i> : Je, RC, To (mapa 1011/14)
<i>clavat</i> ¹⁰⁰⁷	<i>clavat</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Xe; <i>enclavat</i> : Aldr, Alf, Bí, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>crucificat</i> : Cv, To; <i>penjat</i> : Amt, Cs, Có (mapa 1012/14)
<i>espines</i>	<i>espines</i> : a totes les localitats, tret de l'Alda i Bí; <i>punxes</i> : Alda, Bí (mapa 1013/14)
<i>nit de Nadal</i>	<i>nit de Nadal</i> : Aldr, Bí, Cs, Je, Xe; <i>vrespa (de Nadal)</i> : Amp, Be, Bí, Cv, Je, Pa, Re, Ro; <i>vespra de Nadal</i> : Xe; <i>verbena de Nadal</i> : Vi; <i>Notxebuena</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 1014/14)
<i>pessebre</i>	<i>pessebre</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Je, Lli; <i>naixement</i> : Amt, Amp, Bí, Lli, Pe, RC, Ro, To, Xe; <i>belén</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>belem</i> : Aldr, Alf, Re, Vi (mapa 1015/14)
<i>nen Jesús</i>	<i>nen Jesús</i> : Alf, Be, Bí, JM, Pe; <i>Jesuset</i> : Bí, Ti, Xe; <i>ninyo [χ]esús</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi (mapa 1016/14)
<i>Sant Esteve</i>	<i>Sant Esteve</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>Nadalet</i> : Aldr, Be, Bí, Pa, Re, To, Vi, Xe; <i>Segona Festa de Nadal</i> : Ro, To (mapa 1017/14)
<i>tió</i>	<i>tronc (de Nadal)</i> : a totes les localitats; <i>tió</i> : ¹⁰⁰⁸ Alda, Alf, Lli, Pe, Re, Vi (mapa 1018/14)
<i>Cap d'Any</i>	<i>Cap d'Any</i> : a totes les localitats; <i>Primer d'Any</i> : JM, Pa, Ro, Ti (mapa 1019/14)
<i>nit de Cap d'Any</i>	<i>nit de Cap d'Any</i> : Bí, JM, Ti, To; <i>vrespa de Cap d'Any</i> : Be, Cv, Vi; (<i>nit de</i>) <i>Fi d'Any</i> : Aldr, Alf, Amp, Có; <i>Notxevie[χ]a</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe (mapa 1020/14)
<i>Reis</i>	<i>Reixos</i> : Alda, Aldr, Cv, JM, Lli, Pa, Ro, To; <i>Reis</i> : ¹⁰⁰⁹ Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 1021/14)
<i>la candela</i>	<i>candel(et)a</i> : a totes les localitats; <i>espelma</i> : Alda, Amt, Lli (mapa 1022/14)
<i>dijous llarder</i>	<i>dijous jarder</i> : Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>dijous llarder</i> : Aldr, RC; <i>la fogasseta</i> : Aldr, Pa, Xe; <i>dijous gras</i> : Amt, Pe (mapa 1023/14)
<i>carnaval</i>	<i>carnaval</i> : a totes les localitats; <i>carnistoltes</i> : Aldr, Pa; <i>carnestoltes</i> : Bí (mapa 1024/14)
<i>disfressa</i>	<i>disfràs</i> : a totes les localitats; <i>disfressa</i> : Ti; <i>disfers</i> : ¹⁰¹⁰ JM (mapa 1025/14)

¹⁰⁰⁶ Si la persona que s'encarrega de tocar les campanes és el mateix sagristà (o escolà) no és estrany que el terme *campaner* no hi aparega (tal com van dir diversos informants).

¹⁰⁰⁷ Es recullen les respostes a la pregunta "com està Jesús a la creu?".

¹⁰⁰⁸ Aquest mot és recent per a aquest referent, com asseguren alguns informants.

¹⁰⁰⁹ Amb palatalització del so final en moltes localitats (*Rei[χ]*: Aldr, Alf, Amt, Amp, Je, Pa, Ro, Ti, Vi).

<i>careta</i>	<i>careta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To; <i>carota</i> : Be; <i>màscara</i> : JM, Ro, Ti, Vi; <i>màsquera</i> : Xe (mapa 1026/14)
<i>palmes</i>	<i>palmes</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Cs, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, To; <i>paumes</i> : Amp, Bí, Cs, Có, Pa, Pe, Re, Ti, Vi, Xe; <i>palmons</i> : Alf, Je, Pe (mapa 1027/14)
<i>processó</i>	<i>professó</i> : a totes les localitats, tret de Be i RC; <i>pro vessó</i> : Be, Có, Pa, RC, Re; <i>processó</i> : Je, To, Xe (mapa 1028/14)
<i>vesta</i>	<i>vesta</i> : a totes les localitats; <i>caputxa</i> : Amt, Cv; <i>encaputxat</i> : Alf (mapa 1029/14)
<i>ciri</i>	<i>candela</i> : Aldr, Alf, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Vi; <i>candela grossa</i> : To; <i>ciri</i> : Alda, Amp, Be, Cs, Có, Pe, Ti, To, Xe; <i>espelma</i> : Amt, Lli, Pe (mapa 1030/14)
<i>atxa</i>	<i>atxa</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>ciri</i> : Alf, Bí, Ro; <i>antorxa</i> : Lli, Re (mapa 1031/14)
<i>pendó</i>	<i>pendó</i> : Aldr, Amp, Be, Bí, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Xe; <i>estandard</i> : Alda, Alf, Amt, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Vi; <i>bandera</i> : Amp, Amt, Cv, Ro, Vi (mapa 1032/14)
<i>Via Crucis</i>	<i>viacru[s]is</i> : Alda, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, ¹⁰¹¹ JM, Lli, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>viacru[θ]is</i> : Aldr, Alf, Cs, Pa, Pe, Ti; <i>les creus</i> : RC, Ti (mapa 1033/14)
<i>carrau</i> ¹⁰¹²	<i>carrau</i> : arreu, tret de Ti; <i>carraca</i> : JM; <i>matroca</i> : Be; <i>matraca</i> : Aldr, Pa; <i>maçola</i> : Pa; <i>batzola</i> : Ti, To ¹⁰¹³ (mapa 1034/14)
<i>Pentecosta</i>	<i>Pasqua Granada</i> : a totes les localitats; <i>Pasqua de la Pentecosta</i> : Alf; <i>Pentecostés</i> : RC; <i>Pasqüeta</i> : Alda; ¹⁰¹⁴ <i>segona Pasqua</i> : Aldr (mapa 1035/14)
<i>dia de Difunts</i>	<i>(dia de) les Ànimes</i> : a totes les localitats; <i>dia dels Difunts</i> : Pa, Pe (mapa 1036/14)
<i>infern</i> ¹⁰¹⁵	<i>infer(n)</i> : a totes les localitats; <i>llinfer(n)</i> : ¹⁰¹⁶ Be, Pa (mapa 1037/14)
<i>por</i>	<i>temor</i> ¹⁰¹⁷ (f.): Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>tamor</i> (f.): Cs, Cv, JM, Lli; <i>por</i> : ¹⁰¹⁸ Amt, Be, Pe, Ti (mapa 1038/14)
<i>el papu</i>	<i>l'home del sac</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Pe, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>lo tio del sac</i> : Alda; <i>lo coco</i> : Aldr, Pa; <i>lo Pere Botero</i> : Alf; <i>lo saginero</i> : Be, Re, Ro, Xe; <i>lo boti</i> : Có, Je, JM, RC; <i>un</i>

¹⁰¹⁰ És més habitual d'usar el verb *disfersar* (fruit d'una metàtesi de la ròtica) que no pas el substantiu corresponent. Així, es recull com a primera resposta "se difersaven" i, després, "se posaven un disf[ε]rs".

¹⁰¹¹ Abans se'n deia *les creus*.

¹⁰¹² Els noms recollits corresponen a diferents instruments de fusta que fan soroll i es feien servir el Divendres Sant per a avisar de l'ofici litúrgic, donat que és un dia que no poden tocar les campanes.

¹⁰¹³ El terme es recull a Tortosa de manera secundària, formant part d'una locució ("això va com un joc de batzoles") que significa "estar mal construït o insuficientment unit de ses parts, de manera que no té fixesa ni solidesa"(DCVB). El mot el testimonia Mestre i Noé en el VCT ("instrument de fusta per a trucar al campanar en Setmana Santa") i el DCVB el localitza a Tortosa i en valencià.

¹⁰¹⁴ A Bitem es registra el nom de Pasqüeta per al dilluns de Pasqua, el dia de la mona.

¹⁰¹⁵ Sobre l'articulació de la nasal final, vegeu 1.4.9.

¹⁰¹⁶ En continuïtat amb la veïna Rasquera, a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 412), i amb la Terra Alta limítrofa (Navarro 1996, 1: 264).

¹⁰¹⁷ Amb emmudiment de la ròtica final.

¹⁰¹⁸ Amb sensibilització de la ròtica final.

	<i>gitano</i> : Alf, Amp, ¹⁰¹⁹ Bí, Cv, Je, Ti; <i>lo llop</i> : Amp, Ti; <i>lo dimoni</i> : Có, Lli, Pa, Pe, To; <i>una marfanta</i> : Cv, JM, Vi; <i>una marfanda</i> : Cv, Lli; <i>Fideu</i> : ¹⁰²⁰ JM (mapa 1039/14)
<i>poruc</i>	<i>temoric</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>tamoric</i> : Cs, Cv, JM, Lli; <i>poric</i> : Amt, Amp, Pe, Ti; <i>porico</i> : Be; <i>covard</i> : Amp, To (mapa 1040/14)
<i>la festa major</i>	<i>festa major</i> : a totes les localitats; <i>les festes</i> : Aldr, Vi, To (mapa 1041/14)
<i>la vespra de la festa</i>	<i>la vrespa</i> : a totes les localitats, tret d'Aldr i Xe; <i>la vespra</i> : Aldr, Xe (mapa 1042/14)
<i>gegants</i>	<i>jagants</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, To, Vi, Xe; <i>gegants</i> : Be, Bí, Pa, Pe, Re, Ti, To; <i>lo rei i la reina</i> : Vi (mapa 1043/14)
<i>nans</i>	<i>nanos</i> : Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>cabeçuts</i> : Alda, Aldr, Alf, Cv, JM, Lli, To, Vi, Xe; <i>capgrossos</i> : Pe; <i>cabeçudos</i> : Be, Ti (mapa 1044/14)
<i>foguerada</i> ¹⁰²¹	<i>foguerada</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>foguera</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, JM, Pa, Pe, Ti, Xe (mapa 1045/14)
<i>la nit de sant Joan</i>	<i>la nit de sant Joan</i> : Alda, Aldr, Amt, Bí, Je, Pa, Pe, Ti; <i>la vrespa de sant Joan</i> : Alf, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>la vespra de sant Joan</i> : Xe; <i>la revetlla</i> : To; <i>la verbena</i> : Aldr, Alf, Bí, Có, Pa, RC (mapa 1046/14)
<i>ximbomba</i>	<i>simbomba</i> : Alda, Amt, Amp, Có, Je, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>sambomba</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Vi, Xe; <i>[θ]ambomba</i> : Alf (mapa 1047/14)

Mots comuns a totes les localitats

<i>abstinència</i> ¹⁰²²	<i>àngel</i>	<i>beata</i>
<i>bruixa</i>	<i>campana</i>	<i>la Candelera</i>
<i>capellà, capellans</i>	<i>clau</i> (de la creu)	<i>confessar-se</i>
<i>corona</i>	<i>creu</i>	<i>creure</i>
<i>dijuni</i>	<i>dimoni</i>	<i>fantasma</i>
<i>la jota</i> ¹⁰²³	<i>la Mare de Déu</i>	<i>mona</i>
<i>monja</i>	<i>Nadal</i>	<i>Quaresma</i>
<i>Pasqua</i> ¹⁰²⁴	<i>rams</i>	<i>renegar</i>
<i>repicar</i>	<i>retor</i>	<i>sant J[u]sep</i>
<i>sant Antoni</i> ¹⁰²⁵	<i>Tots Sants</i>	

¹⁰¹⁹ En plural, *los gitanos*.

¹⁰²⁰ Segons que s'indica, es tracta d'un home del poble que tenia una cama de fusta.

¹⁰²¹ Amb la pretònica neutralitzada en [u] en poblacions del tram final del riu: Có, Cs, JM, Lli. També es produeix neutralització en l'altre mot recollit: *ff[u]gueres* (Amt, Be, JM, Pe, Ti).

¹⁰²² Per bé que algun informant dubta entre la diferència entre dijuni i abstinència i els pot arribar a confondre. El PALDC (Veny 2011: 141) dona compte d'aquesta confusió.

¹⁰²³ Pronunciat arreu [χ]ota. En l'enquesta només s'ha enregistrat un cas de [k]ota (Alda), per bé que en la parla quotidiana segurament aquesta adaptació al català d'aquest so forà es pot sentir més freqüentment. Aquesta [k] és també més habitual en persones de més edat que no pas en generacions més joves, que ja incorporen l'articulació catalana d'acord amb la grafia ([ʒ]ota), amb possibilitat d'africació (vegeu l'apartat 1.3.3.1 sobre el tractament d'aquest so inicial).

¹⁰²⁴ Vegeu el tractament del diftong àton dels mots Pasqua i Quaresma a l'apartat 1.2.4.

Mots comuns amb variació fonètica

complir / cumplir
*panellets / panillets*¹⁰²⁶

Domenge de Rams / Dumenge de Rams

Anàlisi i comentari d'alguns mots

Com en altres apartats, en aquest camp semàntic els parlars del Baix Ebre mostren variants compartides amb el valencià, com *retor* (amb reducció del grup consonàntic *-ct->-t-*). Generals a pràcticament tot el bloc occidental són les denominacions *abadia*, *dia de les Ànimes* i *flare* (amb dissimilació de bategants). També la variant *carnistoltes* (Aldr, Pa) s'estén intermitentment pel territori del bloc occidental.

En canvi, tot i la presència en alguns nuclis de la variant *provesó*, predominant en valencià, la major part de la comarca pronuncia *professó*, com pràcticament la resta del català del Principat i de la Franja. Semblantment, el nom de *la Candelera* per a aquesta festivitat és general al Baix Ebre i pràcticament a tot el domini, des del valencià septentrional cap al nord (la resta del valencià i l'eivissenc s'hi refereixen com *la Candelaria*).

L'alternança *pica / pila*, referida al recipient d'aigua destinada al bateig dels neòfits, caracteritza la comarca i exemplifica la convivència dels dos mots que es reparteixen el territori de la llengua: *pila* en valencià i a l'Aragó catalanòfon, *pica* a la major part de Principat i en balear. Per contra, el recipient de l'entrada de l'església que conté l'aigua beneïda és anomenat majoritàriament *pica* al Baix Ebre (amb els complements del nom corresponents).

Per al concepte de “fer donar voltes a la campana (o a les campanes)” són dominants les designacions *voltar les campanes* i *campanes al vol*. Aquesta última està present sobretot en aquesta àrea del tortosí i en punts aïllats del valencià. Només Benifallet presenta el verb *ventar*, majoritari a gran part del centre i sud del Principat i en mallorquí i menorquí.

El terme *carrau* és la variant predominant al Baix Ebre per al referent demanat. En els altres mots recollits, però, pareix com si la comarca volgués oferir una mostra de les diverses denominacions presents en altres àrees dialectals. Així, *matraca* (Aldr, Pa) és el terme dominant en el bloc occidental, penetrant també en part de l'oriental; *batzola* (Ti, To) és una paraula que es retroba en valencià; i *maçola*, que només es troba a Paüls, reapareix en mallorquí i en menorquí, com si el mot hagués quedat refugiat en àrees isolades i laterals.¹⁰²⁷

La variant *campanal*, que s'ha registrat a Alfara i a Benifallet, també és present en algunes localitats de la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 414) i és general a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 262). Si, a més, ens fixem en el mapa corresponent del PALDC, 3 (Veny 2011: 97), ens adonarem que ocupa de nord a sud l'àrea de l'Aragó catalanòfon, i és que es tracta d'un mot afí a l'aragonès. Els pobles esmentats del Baix Ebre, doncs, serien els més sud-orientals del domini lingüístic en l'ús d'aquest mot.

Pel que fa a variació interna del Baix Ebre, es fa notar que el mot *foguera* és predominant en les localitats del nord, mentre que *foguerada* és majoritari al sud. Així mateix, en l'ús del mot *por* (i el seu derivat *poric*) les quatre localitats del quadrant nord-oriental de la comarca (Amt, Be, Pe, Ti) se singularitzen de la resta de poblacions,

¹⁰²⁵ D'acord amb les dades recollides, les poblacions de l'àrea del Delta mostren més tendència a sensibilitzar la consonant dental del mot *sant* en aquest cas: *san[t] Antoni*.

¹⁰²⁶ Vegeu mapa 813/11.

¹⁰²⁷ Ja s'ha comentat aquest caràcter d'àrea lateral de Paüls.

que empren *temor* (amb la variant *tamor* en pobles de l'àrea deltaica). Cap al nord, el terme *por* ja és general a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 88) i majoritari a la Terra Alta (Navarro 1996, 1: 264), mentre que del Baix Ebre en avall, estès per la resta de la diòcesi tortosina, el geosinònim *temor* és la variant comuna, com demostra l'ALDT (Gimeno 1997: 525) amb el derivat *temoric*, extrem confirmat per Beltran i Segura-Llopes (2017: 239). Així doncs, l'ús de *temor* i *temoric* (com a sinònims de *por* i *poruc*) s'estendria des del tortosí central fins al valencià septentrional.

Els parlars del Perelló i l'Ametlla s'allunyen novament de la resta de la comarca per l'ús de la denominació *dijous gras*, que és la majoritària del Principat.¹⁰²⁸ Al Baix Ebre, la solució més estesa és *dijous jarder* (variant de *dijous llarder*), que apareix també al nord de Castelló i és general en balear. Una solució particular és la d'Aldover, Paüls i Xerta, tres pobles veïns que comparteixen el terme *fogasseta*, el qual, per metonímia, ha passat d'indicar el panet que és costum menjar aquest dia a la celebració de la jornada.

El mot *mossén*¹⁰²⁹ pot ser articulat amb accentuació plana, que ha estat registrada a l'àrea central de la comarca. És un tret que ja testimonien Alcover en el DCVB (a Maella, Aiguaviva i Valljunquera), i Navarro (1996) i Cubells (2009) en els seus treballs respectius sobre la Terra Alta i la Ribera d'Ebre. Es tractaria d'una pronúncia característica del tortosí. Cal explicar, també, que aquest terme, que originàriament és un tractament i que va seguit del nom propi del capellà (o del cognom), s'utilitza molts cops de manera autònoma, com a sinònim de "capellà" o de "rector". És aleshores que és més habitual la pronúncia plana del mot: *mossén Ramon*, *mossén Joan*, però *lo m[ó]ssen*.¹⁰³⁰ També s'empra com a vocatiu ("Mossen, vol que encengue les candeles?"). Finalment, es remarca la pervivència de la forma antiga *mossényer* (amb ròtica final muda), present només en gent més gran.

A partir de les enquestes, es comprova que algunes denominacions majoritàries en el segment d'edat enquestat estan deixant pas a altres noms. Així succeeix amb *tronc (de Nadal)*, *dia de les Ànimes* i *Nadalet* o *Segona Festa de Nadal*, que en generacions més joves ja se substitueixen per *tió*, *dia de Difunts* i *Sant Esteve*, respectivament. És evident, aquí, l'anivellament que produeix l'estàndard.

Per l'extensió de la litúrgia en castellà, són majoritàries en la generació enquestada algunes denominacions en aquesta llengua relacionades amb les festivitats i la pràctica de la religió catòlica: *belén*, *iglésia*, *Ninyo [χ]esús*, *Notxebuena*, *Notxevie[χ]a*, *santiguar*. Altres castellanismes freqüents són *cabeçuts*, *embustero*. L'estàndard, en aquest cas, aporta alternatives com *església* i *capgrossos*, mentre que en els propis parlars de la comarca es troben solucions pròpies (*naixement*, *Jesuset*, per exemple) que eviten les interferències corresponents.

4.1.15. La mar

mar (m. i f.) *la mar*: Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe; *lo mar*: Alf, Be, Bí, Pa, RC, Ro, To, Xe (mapa 1048/15)

ones *onades*: Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; *aronades*: Bí; *ones*: Cs, Ti, To; *colls (de mar)*: Amt, Amp, Cv, JM; *oles*: Có, Je, Ti, Xe (mapa 1049/15)

¹⁰²⁸ PALDC, 3 (Veny 2011: 144).

¹⁰²⁹ Amb la tònica semitancada sempre: *moss[é]n*.

¹⁰³⁰ És probable que la distribució accentual estiga motivada per una qüestió de prosòdia i de ritme.

<i>port</i>	<i>port</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>moll</i> : Alda, Amt, Có, Je, Re (mapa 1050/15)
<i>pescar, pescador</i>	<i>pescar, pescador</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf; <i>peixcar, peixcador</i> : Alf (mapa 1051/15)
<i>gavina</i>	<i>gavina</i> : Alda, Amt, Amp, Je, Lli, Pe, Ro, To, Xe; <i>gàvina</i> : Cv, JM; <i>marinera</i> : Je; <i>gaviota</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Pa, RC, Re, Ti, Vi, Xe (mapa 1052/15)
<i>xarxes</i>	<i>sàrsies</i> : a totes les localitats; <i>xarxes</i> : RC, Ro, Xe; <i>rets</i> : Alf, Je, Pa, RC, Ti, To (mapa 1053/15)
<i>remendar</i>	<i>remendar</i> : Alf, Amt, Amp, Cs, Cv, Je, Pe, Ro, Xe; <i>arreglar</i> : Alda, Aldr, Be, Bí, Có, JM, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>apanyar</i> : Lli, Pa, RC, Vi, Xe; <i>cosir</i> : Alf, Bí, Có, JM, Lli, To, Vi (mapa 1054/15)
<i>esquer</i>	<i>cuc, cuquet</i> : Alda, Be, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi; <i>esc</i> : Amt, Amp; <i>esquer</i> : Amt, JM, Pe; <i>emborinada</i> : ¹⁰³¹ Alda, Cv, Je, Xe; <i>papaterra</i> : Re, Xe; <i>pipiterra</i> : Cv, JM; <i>atxeu</i> : Be; <i>aceball</i> : ¹⁰³² Aldr; <i>cebo</i> : ¹⁰³³ Aldr, Alf, Bí, Cs, Có, Re, Ro, To, Vi (mapa 1055/15)
<i>netejar el peix</i>	<i>llimpiar el peix</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>netejar el peix</i> : Amt, Be, Vi, Xe (mapa 1056/15)
<i>traure escates</i>	<i>escatar</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf; <i>traure escates</i> : Alda; <i>llimpiar les escates</i> : Alf; <i>traure escames</i> : To (mapa 1057/15)
<i>arengada</i>	<i>sardina de casco</i> : a totes les localitats, tret d'Aldr i Vi; <i>sardina salada</i> : Aldr, Amp, Vi; <i>guardiacivil</i> : Bí (mapa 1058/15)
<i>seitó</i>	<i>asseitó</i> : Alda, Alf, Bí, Có, Je, JM, Lli; <i>seitó</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, ¹⁰³⁴ Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>saetó</i> : Amp; <i>sardineta</i> : To; <i>anxova</i> : Cv, JM, RC, ¹⁰³⁵ Xe (mapa 1059/15)
<i>anxova</i>	<i>anxova</i> : a totes les poblacions; <i>seitó</i> : ¹⁰³⁶ Amt (mapa 1060/15)
<i>llenguado</i>	<i>llenguado</i> : Alda, Amt, ¹⁰³⁷ Be, Bí, Cs, Có, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>palaia</i> : Amp, Cs, ¹⁰³⁸ Cv, Je, JM, To; <i>lenguado</i> : Aldr, Alf, Je, RC, Ro, To (mapa 1061/15)
<i>palaia</i>	<i>palaia</i> : Alda, Cs, Je, Lli, Pe, Ro, To; <i>pelaia</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Pa, RC, Re, Ti, Vi, Xe; <i>peluda</i> : Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Vi (mapa 1062/15)
<i>llobarro</i>	<i>llobarro</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>llop</i> : Amp, Cs, Có, Cv, JM (mapa 1063/15)

¹⁰³¹ Terme que apareix en el VCT i el DCVB com a “esca per a pescar anguiles”. A la Cava ho descriuen com a “pipiterres en una madeixa per a pescar anguiles”.

¹⁰³² Recollit en el VCT i en el DCVB (a Tortosa, Maestrat i Castelló). com a gra o menjar per a atraure i caçar ocells.

¹⁰³³ Articulat amb alveolar fricativa sorda inicial, no pas amb el so consonàntic originari del castellà.

¹⁰³⁴ S’hi recull el nom de *seitó* però amb el comentari que “*seitó* i *anxova* tot és lo mateix”, fet que coincidiria amb la denominació recollida a la contigua Jesús i Maria.

¹⁰³⁵ S’hi indica que “sempre diem *anxova*” i “ara diem *seitó*”.

¹⁰³⁶ S’hi indica que és el nom que se li dona, nom acompanyat pel sintagma corresponent (“amb vinagre”, “a la sal”...).

¹⁰³⁷ Amb obertura total de la pretònica, *llenguado*.

¹⁰³⁸ S’hi precisa que abans es deia *palaia* i ara *llenguado*.

<i>verat</i>	<i>v[a]rat</i> : Aldr, Alf, Bí, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>cavalla</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ti, To, ¹⁰³⁹ Vi, Xe; (<i>peix</i>) <i>blau</i> : Alf, Pa (mapa 1064/15)
<i>boga</i>	<i>boga</i> : a totes les poblacions, tret de Be, Pa; <i>saboga</i> : Be, Pa (mapa 1065/15)
<i>juliola</i>	<i>juriola</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>caboçut</i> : Aldr, Je; ¹⁰⁴⁰ <i>cabeçut</i> : Có; <i>cabut</i> : Vi; <i>capgròs</i> : Pa, Pe; <i>cap-roig</i> : Be, Pa; <i>cap d'ase</i> : Ti, Xe (mapa 1066/15)
<i>catxel</i>	<i>catxel</i> : a totes les poblacions; <i>ratllat</i> : Amt, ¹⁰⁴¹ Bí, Pe, Re; <i>berberetxo</i> : Alf, Be, Có, Pa, RC, Xe (mapa 1067/15)
<i>petxines</i>	<i>alme[χ]es</i> : a totes les localitats; <i>petxines</i> : Je (mapa 1068/15)
<i>musclo</i>	<i>musclo</i> : a totes les poblacions; <i>me[χ]illó</i> : Có (mapa 1069/15)
<i>cranc</i>	<i>cranc</i> : a totes les localitats; <i>cr[ε]nc</i> : Alda, Có, Lli (mapa 1070/15)
<i>escamarlans</i>	<i>escamarlans</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe; <i>escamarlangs</i> : Cv, JM, Pe; <i>garagangs</i> : Amp; <i>galagangs</i> : JM; <i>gadagangs</i> : Amt, Pe; <i>gadagrangs</i> : Cs, Lli; <i>caragrangs</i> : Có; <i>caragangs</i> : Cv; <i>mardagangs</i> : Amp (mapa 1071/15)
<i>eriçó</i>	<i>[a]riçó</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>eriçó</i> : Amt; <i>eriço</i> : Ti, Xe (mapa 1072/15)
<i>os de la sépia</i>	<i>barqueta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Lli, Ti, To, Vi, Xe; <i>barca</i> : Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To; <i>barquet</i> : Cv, JM; <i>escut</i> : Amt (mapa 1073/15)
<i>polp</i>	<i>polp</i> : a totes les localitats, tret de Be i Pa; <i>pop</i> : Be, Pa (mapa 1074/15)
<i>orada</i>	<i>m[u]ixarra</i> : a totes les poblacions, tret d'Alf i Amt; <i>dorada</i> : Alf, Pa, Pe; ¹⁰⁴² <i>orada</i> : Amt (mapa 1075/15)
<i>marbre</i>	(<i>un</i>) <i>mabre</i> : a totes les localitats; (<i>una</i>) <i>mabra</i> : Amt (mapa 1076/15)
<i>llissa</i>	<i>llissal</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Cv; <i>llissa</i> : Amt, Amp, Cv (mapa 1077/15)
<i>mòllera</i>	<i>mòllera</i> : ¹⁰⁴³ a totes les localitats; <i>bròt[u]la</i> : Amt (mapa 1078/15)
<i>rom</i>	<i>rom</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt i Xe; <i>rémol</i> : Amt, Pe, Ti, Xe; <i>rodaballo</i> : Xe (mapa 1079/15)
Arts de pesca ¹⁰⁴⁴	
<i>arrossegament</i>	<i>rossegament</i> : Alda, Lli; <i>arrossegament</i> : Be, Pe, Ti, Xe; <i>arrastre</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi;

¹⁰³⁹ Alguns informants comenten que sempre se n'havia dit *varat*, però que ara molts en diuen *cavalla*.

¹⁰⁴⁰ A Jesús es recullen els noms de *caboçut* i *juriola*, però segons una informant es tracta de peixos diferents. Vegeu més avall el comentari del mot *juliola*.

¹⁰⁴¹ A l'Ametlla es registra també la denominació *ous*, que n'indicaria la carn o molla de l'interior.

¹⁰⁴² Segons els informants, *m[u]ixarra* és el nom que rep la que és més petita, *dorada* la que és més grossa.

¹⁰⁴³ A l'Ametlla, Bitem i el Perelló hi afegeixen el qualificatiu "roquera", d'acord amb la imatge que acompanyava l'enquesta.

¹⁰⁴⁴ S'ofereixen en aquest breu epígraf les denominacions recollides per a alguns arts i ormeigs de pesca. La seua representació cartogràfica es restringeix a les localitats costaneres o més pròximes al mar, que és on són emprats aquests arts i ormeigs (algun dels mots pot ser conegut puntualment en poblacions de l'interior).

	<i>arrast</i> : Amt; (<i>a</i>) <i>ròssec</i> : Aldr; <i>rossegall</i> : Amp, Cv (mapa 1080/15)
<i>tresmall</i>	<i>tresmall</i> : Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Pe, To (mapa 1081/15)
<i>gànguil</i>	<i>gànguil</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, To, Vi; <i>bentrol</i> : Alda, Amt (mapa 1082/15)
<i>bertrol</i>	<i>bentrol</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Pe (mapa 1083/15)
<i>bussó</i>	<i>bussó</i> : Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Pe (mapa 1084/15)
<i>palangre</i>	<i>palangre</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Ti, To, Vi, Xe; <i>palancre</i> : Cv (mapa 1085/15)
<i>llença</i>	<i>llença</i> : Amp, Pe; <i>volantí</i> : Amt (mapa 1086/15)
<i>volantí</i>	<i>volantí</i> : Alda, Amp, Cs; <i>pioc</i> : Amt; <i>llença</i> : Pe (mapa 1087/15)
<i>curricà</i>	<i>al curri</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Pe (mapa 1088/15)
<i>caragolera</i>	<i>caragolera</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>crenquera</i> : Alda (mapa 1089/15)
<i>rall</i>	<i>rall</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, To; <i>xarxa</i> : Aldr, Xe; <i>sàrsia</i> : Be, Bí, Re, Ro, Vi; <i>ret</i> : Alf, Je, Pa, RC, Ti, To (mapa 1090/15)

Mots comuns a totes les localitats

<i>abadejo</i>	<i>anguila</i>	<i>barqu(et)es</i>
<i>calamar</i>	<i>canya (de pescar)</i>	<i>congre</i>
<i>escrita</i>	<i>estrella de mar</i>	<i>fil</i>
<i>galera</i>	<i>gambes</i>	<i>ham</i>
<i>llangosta</i> ¹⁰⁴⁵	<i>llangostins</i>	<i>lluç</i>
<i>mero</i>	<i>moll(et)s</i>	<i>peix</i>
<i>rap</i>	<i>sardina</i>	<i>sépia</i>
<i>sorell</i>	<i>tenca</i>	<i>vetes</i>
<i>vinagre</i>		

Anàlisi i comentari d'alguns mots

En aquest camp hi ha diverses paraules pròpies del tortosí: *catxel*, *emborinada*, *grúmol*, *moixarra*. L'Ametlla presenta, així mateix, formes particulars que l'allunyen de la resta de parlars de la comarca i l'acosten, en algun cas, al tarragoní:¹⁰⁴⁶ *bròtola*, *mabra* (mot femení, per “mabre”), *orada*, *seitó* (“anxova”), *arrast*, *pioc* (“volantí”) i *escut* (“os de la sépia”).

Dins l'entrada *esquer* es dona compte de dos mots particulars de l'àrea tortosina que és interessant de comentar. En primer lloc, *emborinada*, “enfilall de cucs que es penja al cap del fil de pescar i serveix com a esca per pescar anguiles” (DCVB).¹⁰⁴⁷ Deriva de *borinar* (Beltran 2010, 1: 296), “estirar la bolina”, “moure”, pel moviment bruscat amb què es trauen les anguiles quan mosseguen l'esquer. Se sol emprar en l'expressió “anar a l'emborinada”. L'altre és *atxeu*, que es registra només a Benifallet i que l'ALDC recull a Marçà, Móra la Nova i Mequinensa (aquí amb la variant *seu*).¹⁰⁴⁸ Procedeix de CIBU i és un mot “tributari del romanç prellatí”, segons Veny (2003: 370). És definit com a “esca per a caçar moixons” pel DCVB, que localitza el mot a Gandesa.

¹⁰⁴⁵ Vegeu-ne l'obertura de la tònica a l'apartat 1.1.6.

¹⁰⁴⁶ Per exemple, *bròt[u]la* i *pioc*.

¹⁰⁴⁷ Aquest diccionari també entra el mot amb *a* inicial.

¹⁰⁴⁸ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2017/04/Mapa-1752.pdf>>.

Hi recollim també el verb *atxevar*. Tant un com l'altre poden traspassar el significat específic originari i ocupar el més genèric de *esca*.

Les variants *escrita* i *polp* són majoritàries a partir del Baix Ebre cap al sud i en valencià (també presents en tarragoní –la primera– i en àrees de l'Empordà). De fet, a la Ribera d'Ebre, ja hi és majoritari el geosinònim *rajada* i hi és general la forma *pop*, (Cubells 2009, 1: 416-417), respectivament. Malgrat això, l'ALDC només registra el terme *escrita* a l'àrea central del tortosí,¹⁰⁴⁹ però Navarro (2012: 232) la documenta a Cambrils, com un tipus de *rajada* (mot que també hi és usual). Per la seua banda, el mot *abadejo* és general al Baix Ebre i en el tortosí, en la generació enquestada. És present a tot el bloc occidental i en tarragoní, segons el DCVB, per bé que cada cop més convivint amb *bacallà*. També *llangosta* i *llangostí*, amb la nasal adventícia, són variants esteses pel bloc occidental.

Respecte als sinònims *llop* i *llobarro*, s'observa que aquest darrer és el majoritari al Baix Ebre –com ho és també al domini lingüístic–, mentre que el terme *llop* queda localitzat en poblacions de l'àrea d'influència deltaica. Aquest darrer terme és el que s'usa també en mallorquí, menorquí i alguerès, segons l'ALDC.¹⁰⁵⁰ De manera similar, la comarca també presenta dues denominacions sinònimes per al peix del gènere *Rhombus*: *rom* i *rèmol*. En aquest cas, *rom* és el mot gairebé general; *r[é]mol* és emprat en quatre localitats del nord. No ha estat possible registrar enlloc el terme *passard*, que Veny (2003: 371) identifica com a nom tortosí del rèmol i que té origen en l'occità *pansard* (format sobre *pansa* –panxa– amb el sufix augmentatiu *-ard*). Vergés (1990: 20) el cita com a “rèmol de pell llisa”.

Per metonímia, com explica Navarro (1996, 1: 268), el sintagma *peix blau* ha passat a designar el *verat* o *cavalla* a Benifallet i a Paüls, tal com succeeix a diverses localitats veïnes de la Ribera d'Ebre i la Terra Alta. Les altres dues denominacions es reparteixen la comarca, amb predomini del terme *cavalla* a les localitats septentrionals i costaneres. Segons dades de l'ALDC, el terme *cavalla* apareix des del Baix Ebre per la costa cap al sud i s'estén pel PV, mentre que la denominació *verat* és present a gairebé tot el Principat (allà on s'ha recollit) i pel sud troba el límit en el tortosí (concretament al Matarranya).¹⁰⁵¹ Ens trobaríem, doncs, davant d'un altra isoglossa lèxica –de dos geosinònims del domini lingüístic– que passa pel Baix Ebre.

Cal aturar-se en el nom de la *juriola*. Segons Beltran (2010: 495), la *juliola* o *donzella*¹⁰⁵² és un peix de la família dels làbrids (*Coris julis*) que pot arribar a 25 cm de llarg i que en els exemplars mascles presenta una franja taronja característica que li recorre tot el cos en ziga-zaga. No té res a veure amb el peix que figura en l'enquesta que s'ha passat als informants i que la major part d'ells ha identificat amb el mateix nom, *juriola*. El nostre és un trígclid –*Trigla corax*, segons el DCVB–, que pot arribar a mesurar el doble que el làbrid i presenta una coloració rogenca. Manuel Alvar (1970: 195), en un estudi sobre *Ictionimia y geografía lingüística*,¹⁰⁵³ explica que hi ha materials recollits que, en algun cas, porten a la confluència del significat en un mateix territori geogràfic. És el que constata amb el terme *juliola*: “La juliola de Levante es un trígclid y la de Cataluña un lábrido. El parecido formal, nulo. Pienso si el nombre no se habrá tomado de este último (*Coris julis*)”. El Baix Ebre s'alinearà, en aquest cas, amb el “Levante”. Un informant de l'Ametlla, mariner i coneixedor de les diverses espècies de peixos, confirma que la *juriola* és el nom que a la localitat es dona al que “a

¹⁰⁴⁹ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2017/04/Mapa-1764.pdf>>.

¹⁰⁵⁰ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2017/04/Mapa-1761.pdf>>.

¹⁰⁵¹ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2017/04/Mapa-1762.pdf>>.

¹⁰⁵² El DIEC dona entrada al mot *juliola* i remet a *donzella*.

¹⁰⁵³ En línia: <<http://xn--revistadefilologiaespaola-uoc.revistas.csic.es/index.php/rfe/article/view/784/910>>

Catalunya” [sic] és la *lluerna*. Efectivament, el DIEC defineix *lluerna* com a “peix de diverses espècies de la família dels tríglics”, però no hi inclou la *juliola*. La qüestió és que el DGLC de Fabra donava entrada a *juliola* i remetia a *lluerna*,¹⁰⁵⁴ en una identificació que, com s’acaba de palesar, el DIEC no ha mantingut. Coromines (DECat, V: 916), per la seua banda, relaciona la *juliola* amb la *donzella*, com després farà el DIEC, però reconeix que “les identificacions de nomenclatura científica no coincideixen totes: el *DFa*. iguala a la *lluerna*, el qual seria *Trigla cuculus* (ço que coincideix força amb Palmireno i OPou)”.¹⁰⁵⁵ Veny (2012: 120) conclou que “avui *juliola* es diu de la *Trigla lucerna*”, tot donant *cap de bou* i *cap d’ase* com a sinònims. A l’obra *Barques i fogons. De Vinaròs a Calafell* (Vergés, Gomis i Gual 1990: 107), també es parla de la *juliola* com un tríglic (*Trigloporus lastovitzza*). Per acabar, en el diccionari en línia *Noms de peixos*, publicat pel Termcat, es constata que el nom de *juliola* s’aplica tant a diversos tríglics com al làbrid.¹⁰⁵⁶ En conclusió, segons les nostres enquestes, al Baix Ebre el nom de *juriola* fa referència a un peix de la família dels tríglics (o a diferents espècies de peix d’aquesta família). No es pot constatar la informació que proporciona Beltran (2010: 495) perquè la *juliola* de què ell parla no ha format part del llistat de peixos de l’enquesta.

Per al nom de la *llissa* (peix de la família dels mugílids), el terme majoritari és *llissal*. Aquest és un mot emprat en tortosí i que el DCVB localitza fins a Castelló. Les dades de l’ALDC confirmen que *llissal* és un mot tortosí.¹⁰⁵⁷ Els comentaris d’alguns informants en concreten algun matís, pel que fa la nomenclatura: *llissal* és el nom genèric, mentre que *llissa* n’és un tipus (Amp); se li diu *llissa* quan és més menut (To); el *llissal* té el cap més redó (Cv). La cultura popular ajuda a conèixer el seu període de vitalitat i captura: “Lo llissal, de l’agost a Nadal” (dita recollida a Paüls).

Amb el castellanisme *alme[x]es* són coneguts arreu del Baix Ebre aquests mol·luscos bivalves comestibles. A moltes poblacions s’usa, d’altra banda, el terme *grúmol*, exclusiu del tortosí. El mot queda recollit ja en el VCT de Mestre i Noé, de principi del segle XX, i també el DCVB el localitza a Tortosa, però tant l’un com l’altre afirmen que és sinònim de “musclo”, la qual cosa no s’ajusta a la realitat actual, com bé explica Beltran (2010, 1: 449), que en dona el nom científic i el descriu amb detall. De les enquestes es desprèn que el *grúmol* és més gros que l’*almeja* (Amp Bí, Lli, Re, Xe). El DIEC ja hi dona entrada, tot remetent a “cloïssa”. D’altra banda, a Paüls es registra per a les petxines el mot *ratllats*, confusió originada probablement pel dibuix que pot presentar la conquilla i per la semblança d’aquests éssers bivalves. Tanmateix, a l’Ametlla, Bitem, el Perelló i els Reguers el terme *ratllat* s’ha registrat per al *catxel*. Beltran (2010) explica la diferència entre aquests dos lamel·libranquis que pertanyen a la família de cardítids. El nom de *catxel* és general a la comarca per al *Cerastoderma edule*. Es tracta d’un terme estès pel dialecte tortosí que procedeix del llatí CONCHYLIIUM (“múrex”) a través del mossàrab (Veny 2003: 370).

L’àrea geogràfica del mot *cadagang* (forma que recull el DIEC) i variants, que el DCVB situa a Barcelona i Tarragona, arriba fins al Delta, com s’ha demostrat. El geosinònim *escamarlà* és comú en localitats de l’interior del Baix Ebre¹⁰⁵⁸ i també és el més vehiculat per l’estàndard, com constata Navarro (2012: 252) quan afirma que a

¹⁰⁵⁴ “Peix teleosti de 15 a 50 cm de llarg (*Trigla cuculus*), i també altres espècies del mateix gènere.”

¹⁰⁵⁵ Tant Lorenzo Palmireno (*Vocabulario del humanista*) com Onofre Pou (*Thesaurus puerilis*) fan constar, en les seues obres respectives, que la *juliola* també rep el nom de *cap d’ase*, com nosaltres hem recollit a Tivenys i a Xerta.

¹⁰⁵⁶ En línia: <http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/173/>.

¹⁰⁵⁷ En línia: <<http://aldc.espais.iec.cat/files/2017/04/Mapa-1759.pdf>>.

¹⁰⁵⁸ I també, en continuïtat, de la Ribera d’Ebre i la Terra Alta, on és l’únic terme emprat per a aquest crustaci.

Cambrils “la forma *gadaganc* és desplaçada, cada vegada més, per la forma general *escamarlà*”. Pel que fa al significat, Navarro sosté, en la mateixa obra, que cal escriure el mot amb *c* final, ja que els diminutius *gadagancó* i *gadaganquet*, usuals en el parlar de Cambrils, així ho exigirien. Per altra part, al Baix Ebre l'*arengada* rep majoritàriament la denominació de *sardina de casco* (també la de *sardina salada*), per la manera com es presentava aquest peix a la peixateria. Per al mateix peix, s'ha recollit *guardiacivil* a Bitem, terme que ja recull el DCVB a Barcelona i València i que el DIEC també incorpora. Potser es tracta d'una metàfora per la manera com es presentaven aquestes sardines *en formació*, en l'anomenat *casco*, amb una lleugera tonalitat entre groguinosa i verdosa. Llamas (2018: 402) en certifica l'ús a tot el Priorat i aporta altres possibles justificacions d'aquesta denominació particular, facilitades pels informants.

L'aparent confusió amb el nom de *palaia* atribuït a dos peixos diferents (la *palaia* pròpiament dita i el *llenguado*) no és tal perquè, en general, les localitats que es refereixen al *llenguado* (*Solea solea*) amb el nom de *palaia* donen el nom de *peluda* a la *palaia* (*Citharus linguathula*). Ho explica de manera cristal·lina Beltran (2010) en el *Vocabulari de cruïlla*, a les entrades *peluda* i *palaia*. El que sí que succeeix és una variació diacrònica, percebuda per diversos informants, que provoca que el terme *llenguado*, vehiculat per l'estàndard, desplaça el nom de *palaia* com a *Solea solea*.

El *bentrol*¹⁰⁵⁹ és un art de pesca paregut al gànguil, però més menut, més curt i amb la boca més petita. Segons el DCVB, el mot deriva de *VULTURIOLU (diminutiu de VULTUR, “volor”), el resultat del qual, *bertrol*, hauria evolucionat a *bentrol* per dissimilació de ròtiques. Tanmateix, Coromines (DECat, I: 774), que no testimonia la variant *bentrol*, segueix un camí ben diferent: *bertrol* seria una alteració de l'antic *bertol*, contracció de *bertó(v)ol, el qual prové del llatí vulgar VERTIBULUM, extret del llatí VERTEBRA (“articulació”) i del seu diminutiu *VERTIBELLUM i aplicat a aquest utensili perquè consistia en l'articulació d'uns cercles amb una bossa de malla. En qualsevol cas, i a part de la dissimilació, la forma *bentrol* potser podria explicar-se per una atracció paronímica de *ventre*, pel fet que es tracta d'una mena de bossa que s'empassa el peix. Probablement per aquest motiu, Carcellé (2009: 185), en la seua obra sobre el parlar de la Ràpita, dona entrada al mot amb ve baixa, *ventrol*. Per la seua banda, Gimeno (1997: 513) replega la variant *bentrol* a Torredarques i Pena-roja, al Matarranya. Als *Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, de Cristòfol Despuig (2011: 163), el mot ja apareix amb l'ortografia que recull el DIEC: “...palangres per a reigs, palangres per a anguiles, boletxes, arcinalls, ralls, reixagues, pantenes, bertrols, anguileres, nances...”. I és que Despuig, com comenten els autors d'aquesta edició crítica, coneixia bé el gremi de pescadors de Tortosa perquè s'havia ocupat de l'arrendament de la peixateria de la ciutat i n'havia negociat els establiments amb els pescadors. *Bertrol* també és la forma com apareix el mot en el recull lèxic de Salvadó (2002: 43). Beltran (2010) no l'inclou en el seu *Vocabulari de cruïlla*. Sembla, per tot això, que aquesta variant *bentrol* és exclusiva del tortosí.

Alguns dels castellanismes d'aquest apartat apareixen especialment en localitats allunyades de la costa: *alme[χ]a*, *berberetxo*, *cavalla*, *cebo*, *gaviota*, *lenguado*, *me[χ]illó*, *ola*. Les poblacions marineres, pel fet de mantenir vius i emprar quotidianament els noms tradicionals, presenten menys interferències, en aquest sentit. Per la mateixa raó, alguns mots d'aquestes localitats costaneres (*esc* o *esquer*, *remendar*, *sàrsia*, *rall*) són més específics o precisos que els que es fan servir en pobles d'interior (*cuc* o *cebo*, *arreglar* o *cosir*, *ret* –per a qualsevol tipus de xarxa–, respectivament).

¹⁰⁵⁹ *Bertrol* (DIEC): “Nansa feta amb xarxa i muntura de ferro o de vímet”.

4.1.16. Els jocs

<i>fireta</i>	<i>botig(uet)a</i> : Alda, Amt, Bí, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, To, Vi; <i>obreta</i> : Alda, Aldr, Alf, Be, Có, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Vi; <i>obretes</i> : Amp, Cs; <i>cuineta</i> : Alda, Alf, Be, Bí, ¹⁰⁶⁰ Có, Ti, Xe; <i>tenda</i> : Ti, Xe (mapa 1091/16)
<i>joguet</i>	<i>joguet</i> : ¹⁰⁶¹ a totes les localitats; <i>joguina</i> : Alda, Aldr, Be, Bí, Cv, Lli, Re, Ti, To, Vi (mapa 1092/16)
<i>estel</i>	<i>milotxa</i> : Alda, Amt, Cv, JM, To; <i>estel</i> : Ro; <i>cometa</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe (mapa 1093/16)
<i>gronxador</i>	<i>gronxadora</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>gronxador</i> : Aldr, Alf; <i>ronxadora</i> : Amt; <i>ronsadora</i> : Pe; <i>engronsadora</i> : Ti; <i>esgronsador</i> : Be, Xe; <i>gronsador</i> : Pa, Xe; <i>colúmpio</i> : Be, Ro (mapa 1094/16)
<i>saltar a la corda</i>	<i>saltar a la corda</i> : Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe; <i>saltar</i> (o <i>jugar</i>) <i>a xúlit</i> : Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To; <i>saltar a xòlit</i> : Alda; <i>júlit</i> : ¹⁰⁶² Amt; <i>saltar</i> : Aldr; <i>la comba</i> : To (mapa 1095/16)
<i>menar</i> (la corda)	<i>menar</i> : Aldr, Amp, Be, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>amenar</i> : Alf, Amt; <i>remar</i> : Alda, Cs, Có, Lli, Vi; <i>fer el xúlit</i> : Amp; <i>fer corda</i> : Pe; <i>portar la corda</i> : JM; <i>manxar</i> : Cv; <i>agafar la corda</i> : Bí; <i>voltar</i> : Bí (mapa 1096/16)
<i>marro</i>	<i>tres en ratlla</i> : ¹⁰⁶³ Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>tres i un barro</i> : Aldr; <i>tres imbarro</i> : Xe; <i>marrete</i> : Be (mapa 1097/16)
<i>ballaruga</i>	<i>baralluga</i> : ¹⁰⁶⁴ a totes les localitats, tret de l'Amt, Pe; <i>berelluga</i> : Pe; <i>brelluga</i> : Amt (mapa 1098/16)
<i>xarranca</i>	<i>lo tello</i> : Alf, Bí, Cs, Có, Je, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>l'aixarranca</i> : Be, Pa, Xe; <i>marro</i> : Be; <i>lo palet</i> : Ti; <i>lo pisso</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, To; <i>les ceretes</i> : ¹⁰⁶⁵ Aldr; <i>l'avion</i> : Aldr (mapa 1099/16)
<i>palet</i>	<i>tello</i> : Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cv, Je, JM, Pa, Pe, Re, To; <i>pedr(et)a</i> : Cs, Cv, RC, Ro, Ti, Vi, Xe; <i>(un trosset de) rajola</i> : Amt, Cs; <i>(un trosset de) manisa</i> : JM; sense resposta: ¹⁰⁶⁶ Alda, Có, Lli (mapa 1100/16)
<i>joc de les boles</i>	<i>les boles</i> : a totes les localitats, tret de l'Amt; <i>la boleta</i> : Ti; <i>pam i toc</i> : Alf, Be; <i>toc i pam</i> : Xe; <i>toc bola</i> : Amt; <i>enfèndrit</i> : ¹⁰⁶⁷ Amt; <i>caniques</i> : JM; <i>clotets</i> : Amp (mapa 1101/16)

¹⁰⁶⁰ A Bitem també en plural (*cuinetes*).

¹⁰⁶¹ Amb tancament generalitzat de la velar pretònica en els dos mots (*j[u]guet*, *j[u]guina*) i amb caiguda de la consonant velar intervocàlica (*j[u]lets*, *j[u]ïnes*, segons la població) a l'Ametlla, l'Ampolla, la Cava, Jesús i Maria i el Perelló, totes elles a l'àrea oriental de la comarca.

¹⁰⁶² El *júlit* és el moment en què es fa anar la corda més ràpidament.

¹⁰⁶³ A l'Ametlla, la Cava i el Perelló la preposició és *[a]n*. Arreu, *ra[A]a*, sense geminació de la palatal.

¹⁰⁶⁴ Amb caiguda de velar intervocàlica, *barallua*, a la Cava, a Jesús i Maria i a Tivenys.

¹⁰⁶⁵ Segons una informant, es refereix a fer córrer el *tello* (peça que s'ha de fer avançar) per la *cera* (del castellà, *acera*), on estan dibuixats els quadrets. Cubells (2009, 1: 418) recull *cera* a Benissanet.

¹⁰⁶⁶ Els informants d'aquestes poblacions no recorden que tingués nom aquesta peça o, directament, es jugava sense.

¹⁰⁶⁷ Variant del mot *flendi* (DCVB) –amb pròtesi sil·làbica, canvi i metàtesi de líquida i epítesi–, d'on pren el nom per l'acció de fer sortir les boles d'un forat.

<i>gallina cega</i>	<i>gallin(et)a cega</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>gallineta ciega</i> : ¹⁰⁶⁸ Aldr, Alf, Pa, Xe; <i>gallina ciega</i> : Amt, Be, Pe, Xe (mapa 1102/16)
<i>fona</i>	<i>fona</i> : a totes les localitats; <i>tira-xines</i> : Vi (mapa 1103/16)
<i>juguar a conillets</i>	<i>conillets a amagar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Có, Je, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe; <i>conillet a amagar</i> : Cs, Cv, JM, To; <i>conillets amagats</i> : Amt, Pe; <i>conillets amagadets</i> : Bí; <i>conillets d'amagar</i> : Pa; <i>conillet al cau</i> : Lli; <i>conillets</i> : Be, Ti, Xe (mapa 1104/16)
<i>rogle</i> ¹⁰⁶⁹	<i>rogle</i> : Alda, Je, RC, Ro, To, Xe; <i>redó</i> : Amp; <i>redona</i> : Amt, Bí, Cv, JM, Pa, Re, Vi; <i>roda</i> : Cv; <i>redola</i> : Có, Cs, Lli, To; <i>rodanxa</i> : RC; <i>ruedo</i> : Aldr, Lli, Pe; <i>coro</i> : Alf, Amp, RC, Re, Ti; <i>corro</i> : Be, Pa (mapa 1105/16)
<i>parar</i> ¹⁰⁷⁰	<i>pagar</i> : Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi; <i>parar</i> : Alf, Amt, Be, Pa, Pe, Ti, Xe (mapa 1106/16)
<i>vagons</i>	<i>vagons</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>vaons</i> : Alda, Amp, Vi; <i>cotxes</i> : Amp (mapa 1107/16)
<i>rail (del tren)</i>	<i>rall</i> : Alda, Có, Lli, RC, Re, Xe; <i>carril</i> : Aldr, Amp, Cv, Vi; <i>rail</i> : Amt, Be, Bí, Cs, Je, JM, Pa, Pe, Re, Ro, To, Xe; <i>arrail</i> : Alf, Pa; <i>ril</i> : Ti (mapa 1108/16)

Mots comuns a totes les localitats

<i>bicicleta</i> ¹⁰⁷¹	<i>birles</i>	<i>carretera</i> ¹⁰⁷²
<i>estació</i>	<i>guanyar</i>	<i>màquina (de tren)</i>
<i>nina</i>	<i>nino</i>	<i>pilota</i>
<i>senyal</i> ¹⁰⁷³	<i>tren</i>	<i>via</i>
<i>xalar</i>		

Mots comuns amb variació fonètica

<i>juguar / juar</i> ¹⁰⁷⁴	<i>perdre / pedre</i> ¹⁰⁷⁵
--------------------------------------	---------------------------------------

Anàlisi i comentari d'alguns mots

El mot *gronxadora*, en femení, és particular d'aquesta àrea del tortosí, central i pròxima al litoral.¹⁰⁷⁶ És predominant al sud comarcal, mentre que les variants amb alveolar fricativa (*gronsador*, *esgronsador*, *ronsadora*...) en lloc de prepalatal africada apareixen a la meitat nord.

Hi ha paraules generals o predominants al Baix Ebre que són comunes al valencià, com *birla*, *jogueta* i *rogle*, per bé que les formes *joguina* i, en menor mesura, *bitlla* també es deixen sentir avui en generacions més joves, afavorides per l'ús

¹⁰⁶⁸ Amb alveolar sorda inicial totes les denominacions que contenen el castellanisme: *[s]iega*.

¹⁰⁶⁹ Com a "conjunt de persones o coses disposades formant cercle" (DIEC).

¹⁰⁷⁰ "En certs jocs, com ara el de l'acuit, tenir la funció més poc aïrosa o ésser el jugador contra el qual actuen els altres" (DIEC).

¹⁰⁷¹ També amb la variant *becicleta* al Perelló.

¹⁰⁷² Vegeu el tractament de la segona pretònica a l'apartat 1.2.1.2

¹⁰⁷³ Per al gènere d'aquest mot, vegeu l'apartat 2.1.1.1.

¹⁰⁷⁴ Sobre el manteniment o caiguda de la velar intervocàlica vegeu 1.3.6.2.

¹⁰⁷⁵ Sobre el tractament de la ròtica de la primera síl·laba vegeu 1.3.2.6. Vegeu també el comentari d'aquest mot més avall.

¹⁰⁷⁶ Ni Cubells (2009) ni Navarro (1996) la recullen, respectivament, a la Ribera d'Ebre i a la Terra Alta.

estàndard. El mot *baralluga*,¹⁰⁷⁷ majoritari al Baix Ebre i a bona part del tortosí, resulta d'una metàtesi de *ballaruga*, que és la forma normativa pel moviment semblant al ball que fa aquest joguet quan gira sobre el seu eix en tirar-lo a terra. És l'equivalent tortosí de la *baldufa*,¹⁰⁷⁸ que és la designació predominant al Principat i a les Illes¹⁰⁷⁹ i que ja se sent també en aquesta àrea geogràfica central del domini per l'espenta de l'estàndard.

Per a designar l'*estel*, la paraula predominant és la forana *cometa*, però també hi és present el mot *milotxa*, per bé que en recessió. Es tracta d'un terme estès pel tortosí i el valencià que, segons Veny (2011: 168), té l'origen metafòric en el nom del *milà* amb el sufix *-oca* (procedent del cèltic) palatalitzat i que “podríem pensar que és de procedència aragonesa (o castellanoaragonesa [...]), que igualment hauria passat al valencià”.

El normatiu *xarranca* no té presència al Baix Ebre, només hi apareix amb la variant amb pròtesi *aixarranca* en tres localitats del quadrant nord-occidental (Be, Pa, Xe), en continuïtat amb Rasquera i Ginestar, a la Ribera d'Ebre (Cubells 2009, 1: 418). Les dues denominacions més esteses a la comarca per a aquest joc són *tello* i *pisso*. La primera procedeix del nom donat a la pedreta o tros de rajola que és la que s'ha de fer avançar de casella en casella amb el peu; és un terme present a l'àrea central del domini, en mallorquí i en valencià meridional. La segona, manlleu del castellà, es troba només en tortosí i en mallorquí.¹⁰⁸⁰

La variant *pedre*, amb desaparició de la ròtica primera per dissimilació –com succeeix amb *abre* o *mabre*–, és present en les poblacions de la meitat meridional de la comarca i és una forma que té continuïtat des d'aquí fins a l'extrem sud del domini lingüístic. El Baix Ebre representa el límit septentrional d'ús d'aquesta forma, com es pot comprovar en el PALDC, 3 (Veny 2011: 64). Cubells (2009, 1: 419) certifica que a la Ribera d'Ebre ja hi és general *perdre*.

Hi ha dos verbs que designen el paper de qui, en un joc, s'ha d'encarregar d'atrapar els altres o de desenvolupar l'acció més poc grata: *parar* i *pagar*. El resultat parteix la comarca en dos. Al nord s'utilitza el primer, *parar*, que és el que recull la normativa. El segon és probablement una deformació d'aquell per paronomàsia, unit al matis semàntic que presenta *pagar* com a acció no desitjable i que s'intenta evitar. Aquest ús absolut de *pagar* és present en tortosí i en valencià, segons el DCVB, la qual cosa ens porta a la conclusió que es tracta d'un altre cas de variant lèxica emprada des del Baix Ebre en avall.

Observant la presència d'alguns mots en les enquestes i confrontant-los amb l'actual ús en parlants més jòvens es constata la penetració de castellanismes que han fet recular les variants genuïnes. Així succeeix amb *colúmpio* i *cometa*, que han anat substituint progressivament *milotxa* i *gronxadora* (i variants), respectivament, tot i que aquests són normatius (el primer des del DIEC1 i el segon des del DIEC2). L'estàndard vehicula *estel* i *engronsador,-a* o *gronxador*. Existeixen a la comarca altres manlles del castellà com *gallin(et)a ciega*, *coro*, *corro*, *pisso*, *ruedo* o *tres en ratlla*.

¹⁰⁷⁷ Amb les variants esmentades, que afecten les pretòniques a l'Ametlla i el Perelló.

¹⁰⁷⁸ Tot i que en el DIEC no es consideren sinònims.

¹⁰⁷⁹ PALDC, 3 (Veny 2011: 159).

¹⁰⁸⁰ PALDC, 3 (Veny 2011: 164-165).

4.2. Índex de mots

A

- a (la) pota coixa*, 367
a bondó, 116
a cama coixa, 367
a cameta coixa, 367
a collibè, 119, 370
a espai, 118
a gatameus, 119, 367, 371
a gates, 367
a gatasmeus, 367
a l'àliga, 367
a l'esquena, 367
a l'undemà, 118
a la cadireta, 367
a la gargantilla, 367
a la serrona, 367
a la trenxina, 367
a la trinxina, 367
a la xarranxina, 367
a la xirinxina, 367, 370, 371
a les xirinxines, 367
a matameus, 367
a peu coix, 119, 367
a poc a poc, 118
a poteta coixa, 367
a prop, 103
a punta de dia, 342
a rapos, 367
a sol post, 342
abadejo, 83, 409, 410
abadia, 400, 405
abans, 117
abans-d'ahir, 343
abegot, 332
abella, 59, 76, 78, 332, 338, 513
abella mascle, 332, 341
abellarol, 92, 336
abellerol, 92, 336
abellerola, 92, 336
abellot, 332
abellota, 91, 318
abercoc, 78, 314, 316
abercoquer, 314
abeurada, 328
abeurador, 328
abeurall, 328
abocar, 296, 483
abocat, vi, 298
abogot, 332
abonançar-se, 345
abonar, 284
aboot, 332
aborginga, 78, 86, 307
aborginguera, 307
abornar, 324, 327
abre, 415
abril, 58, 346
abstinència, 404
abuelo, 77
acabussar, 91, 367
acabussar-se, 367
acaçar, 368
acaminar, 90, 370, 501
acantilat, 351, 356
acaramull, 289
acaramullat, 289
acarmull, 289
acarmullat, 289
acebar, 485
aceitera, 378, 390
aceiteres, 378
acera, 354, 356, 413
aclaridor, 302
aclarir, 296, 301, 383
aclarir-se, 345
aclocall, 355
aclocalls, 353, 355
aclucar, 361
acomparat, 91, 368
acotxar-se, 367, 370
acovidar, 90, 96, 384, 388
àdena, 320, 326
adependre, 91, 509
adés, 117
adesar, 381, 388
adestral, 291
adeu, 126, 342
adho, 119
adhos, 119
àdhuc, 119
adida, 397
adiós, 342
adobacossis, 93
adobar, 322
adomar, 91, 322
adoquí, 351, 356
adragó, 91, 335
afarnacat, 379
afartar, 379
afecte, 58
afilador, 358
afilar, 358, 360
aflamar, 294
aflamar-se, 287
afolladís, 331
afonar, 367, 371
aforrar, 384, 387
agafar, 368, 376, 387, 392
agafat, 384
aganxar, 291
agarrar, 376, 387, 388, 392, 456
agarrar el ruc, 361
agarrar el xurro, 361
agarrat, 384, 389
aginollar-se, 370
aglà, 318
agonia, 92
agost, 346
agranada, 382
agranar, 288, 305, 384, 388
agre, 297
agre, pegar a l', 297
agrejar, 297
agrenc, 297
aguaitar, 88
aguasil, 358, 360
aguazil, 98, 358
àguila, 335
agulla, 88, 383, 385
agulla de cap, 383
agulla de cosir, 383
agulles, 382
agulló, 332
agutzil, 358
ahorrador, 384
ahorrar, 384, 390
aigua, 57, 74, 75, 88
aigualera, 345, 348
aigualir-se un dit, 370
aiguamoll, 353
aiguar-se, 370
aiguar-se (un dit), 365
aiguat, 344
aiguatge, 345
aigüera, 379
aigüeta moll, 344
aina, 62
aïna, 62, 359
aines, 358
aïnes, 358
aiua, 88
aix, 57, 290, 292, 295, 456
aixada, 283, 284
aixada ampla, 283
aixada d'arrabassar, 284
aixada d'arrebassar, 285
aixada d'eixartigar, 284, 285
aixada d'eixobrir, 283, 284, 285
aixada d'escarpell, 284
aixada de cavar, 285
aixada de fer brossa, 285
aixada de fer rama, 284
aixada de mitja boca, 284, 285
aixada de raure, 284, 285
aixada de sobrir, 284
aixada en punta, 284
aixada malesera, 283, 284, 285
aixada redona, 283
aixadapló, 283
aixadella, 284, 285, 292
aixadeta, 284
aixadeta malesera, 284
aixadó, 283
aixanglot, 85, 90, 364
aixarranca, 413, 415, 474
aixaruga, 88, 286
aixella, 369
aixeregall, 91
aixerit, 298
aixerit, 90, 92, 324, 327
aixeta, 83, 297, 379, 390
així, 118
aixina, 118
aixinglot, 90

- aixins*, 118
aixintes, 118
aixol, 283, 284, 285
aixolet, 283, 284, 285
aixopluc, 344
aixorejar-se, 376
ajocador, 320
ajudant, 101
ajudanta, 101
ajuntament, 358, 359
ajuntar, 384
ajuntar-se, 398
ajupir-se, 367
al botet, 367
al coll, 367
al coll canastra, 367
al cuixarró, 367
al repetit, 367
al tard, 350
al tardet, 350
ala, anar tocat de l', 298
alacran, 333
alada, 333
alades, 485
aladre, 286, 294
aladre de pala, 286
alba, 342
albada, 342
albarda, 290
albequina, 82
àlber, 78
albercoc, 78, 314
albercoquer, 314
albergínia, 78, 86, 307
alberginiera, 307
alborç, 92, 96, 314, 316, 452
alborcer, 92, 314
alborotat (cabell), 366
alcalde, 95, 358
aldea, 350
Aldover, 93
alé, 361, 369
alego, 118
alegre, estar, 297
alegret, anar, 297
alemans, 334
alena, 358
aler, anar, 297
aleshores, 117
alfàbrega, 78, 81, 312
alfals, 78
algalell, 362
algerra, 91
algorfa, 91, 94, 373
àlia, 335
aliacilà, 333
aliacilà (malaltia), 362, 460
aliacrà, 333, 339
aliacrà (malaltia), 362, 371, 456
aliagrà (malaltia), 362, 460
alicates, 296, 357, 360
alicates de podar, 286
àliga, 94, 335
aljub, 353
all, 57, 78, 102, 307
all porro, 307
all puerro, 307
allau, 343
allavons, 117
allavontes, 117
all-i-oli, 384
allissar, 368, 372
allissent, 91
allivassada, 343
allun, 87, 117, 485
almacén, 98
almassara, 301, 303
almàssera, 303
almeja, 408, 411, 412, 461
almendrado, 379, 390
almendrat, 379
almosta, 92, 363
almostra, 92, 363
àloe, 309
altillo, 373, 390
altre, -a, 113
alud, 343
alzina, 318, 319
alzinar, 104
ama, 384, 388
amagar, 381
amanida, 378
amanir l'erada, 288
amanit, 378, 452
amant, 396
amantis, 335
amapola, 84, 310, 313, 314
amarganta, 100
amargonar, 298
amassar, 304, 306
amb, 119
ambornar, 320, 324, 327, 328
ambria, 351, 517
ambroix, 357, 360
amenar, 413
americana, 392, 395
ametla, 79, 318
ametla, capseta d', 379
ametla, panereta d', 379
ametlat, 379
ametler, 318, 511
ametles garrapinyades, 379
ametles, fer, 317
ametlla, 79, 80
amo, 291, 358, 384
amonestacions, 398
amorriar, 82, 330
amorzar, 378
amplir, 385
ampolla, 376, 377, 386
ampòsit, 344
amprar, 63
amurgonar, 298
amuriades, 82
amuriar, 330, 487
amurriades, 82
amurriar, 330
amurriar-se, 361
an, 119, 120
anar, 140, 146
anar a estall, 291
anar a jornal, 291
anar moguda, 330
anar, dixer-ho, 396
ancalde, 95, 358
ancendi, 70
andador, 483
andalla, 285, 286
andicció, 70
andusiau, 342
ànec, 320, 326
àneda, 326
ànega, 320
anell, 99, 395
anell de compromís, 395
anell de promesa, 395
anella, 91, 323
anfectar, 70
anflamació, 70
anflar, 70
anflija, 70
anganell, 362, 370
àngel, 404
angerra, 91, 302
angerreta, 91
anglós (cabell), 366
angonell, 362
angorfa, 91, 96, 460
angruneta, 336
anguila, 409
animals, 321
anisset, 379
anit, 117
anoer, 317
anoguer, 317
anoreta, 94, 336
anou, 90, 91, 317
anou (del coll), 362
anouer, 317
anoueta, 362
anover, 317
anquell, -a, 87, 109
anqueste, 109
ans, 117
ansa, 384
ans-d'ahir, 343
ante, 113
antenes, 287
antera, 287, 290
antes, 117, 491, 517
antes-d'ahir, 343
antiocs, 285
antorxa, 403
anu(g)ar-se (el mos), 362
anvitar, 70
anxova, 407
any bixest, 343
any, est, 343
apagar, 384

- apanar*, 305
apanyar, 407
aparador, 377
aparegut, 368
aparèixer, 91, 129
aparells, 322
apedaçar, 383
apegar-se, 304
api, 92
àpit, 92, 307
aprendre, 91
aprenent, 359
apuntar, 299
apuntar (el vi), 297
aquell, -a, 87
aqueste, 109
ara, 117
aranya, 96, 338
àrbitre, 361
arboç, 92, 314, 452
arboçer, 92
arborç, 92, 96, 314, 452
arborcer, 92, 314
arbre, 76, 80, 302
arc, 374
arc de Sant Martí, 345
arcada, 297, 374
arco iris, 345, 350
ardilla, 337
arena, 352, 356
arengada, 407, 412
arengar, 320
aresta, 375
arestes, 292
arfiots, 285
argevara, 317, 460
argila, 346
argilaga, 66, 312, 511
argolfa, 91, 94, 460
ariendes, 291
arissar, 320, 327
arjub, 353, 521
armari, 95, 381
armella, 91
armilla, 390, 392, 393, 395, 458
arna, 332, 338, 513
arnella, 91, 323, 374
arnes, 513
arnesos, 322
aro, 290, 297, 300, 341, 395
aronades, 406, 474
aroneta, 95, 336
aros, 292
arpeocs, 285
arpetà, 376, 388
arpiocs, 284, 285
arpiol, 285
arpiots, 285
arquiocs, 285
arquiots, 285
arrabassar, 68, 292
arracades, 92, 320, 327, 329, 393
arraïl, 300, 303, 414
arrallissar, 368, 370
arramassar, 288
arrambar, 501
arramblar, 513
arrancar, 517
arrest, 409, 489
arrastrar, 286
arrestre, 408
arrastrero, 489
arre, 124, 325, 456
arrear, 124, 320, 325, 395
arrebassar, 68, 292
arrebussar, 392, 394
arrecades, 69, 329
arreculants, 290, 474
arredonir, 73
arreglar, 407, 412
arreglat, 383
arregussar, 394
arrel, 300
arremengar, 392
arreos, 322
arreis, 322
arri, 124, 325, 456
arriel, 300, 303
arriendes, 291
arrimblar, 493
arriessadets, 85
arrojar, 364, 371, 372
arromangar, 392, 394
arroplegador, 287
arròs, 294, 384, 499, 505
arrossal, 104, 497
arrossar, 104
arrossegament, 408, 489
arrossegat, 286
arries, 88, 360
arriuga, 93
arriugues, 88, 360
arriugada, 344
arriugar (el carrer), 382
articulacions, 363
artiocs, 285
artista, 100
aru(g)a del pi, 333
arua, 88, 333
aruga, 63, 333
asborç, 92, 96, 314, 452
asborcer, 92, 314
ascarpots, 285
ascla, 375
asclar, 286
ase, 101
asgolfa, 91, 96
asgorfa, 91, 96, 460
asmari, 95, 381
aspecte, 58
aspriocs, 285
assagador, 355
asseitó, 91, 407
assentar-se, 369, 372
asseo, 380
assestar, 329
assester, 331
assolar, 301
assolcador, 286
assorejar-se, 376
assorollar-se, 376
assurmer, 330
assustens, 391
assut, 527
astarnut, 96
aste, -a, 59
astiu, 67
astorat (cabell), 366
astrioc, 285
Atans, los, 517
atapeir, 97
atapur, 97
ataüt, 397
atenyar, 368
atiar, 81
atiar (el foc), 375
ationar, 375
atipar-se, 379
atragantar-se, 362
atràs, 124, 325
atre, -a, 113
atxa, 403
atxeu, 407, 409
atxevar, 410
atxutxar, 320
atzavara, 317
au, 342
au!, 125, 126
auaitar, 88
aubades, 523
aubaga, 351
aubarda, 290
aubardó, 290
aubargina, 86
aubargínia, 78, 86
aubarginya, 78, 86
aubè, 78, 318
aubercoc, 78, 314
aubercocquer, 314
aubergínia, 78, 86, 307, 523
auberginiera, 307
auberginya, 78, 86
aubrir, 74
auelo, 77
aufàbega, 310
aufàbia, 310
aufàbiga, 78, 81, 310, 312
aufals, 78, 292
aufec, 74
aufegar, 74
aufendre, 74, 497
aufici, 74
auí, 62, 78
auliva, 74, 302
auliver, 100, 300, 302, 303, 511
auliver bord, 300
aulivera, 74, 100, 300, 302, 517
aulivera borda, 300

auliveral, 104
auliverar, 104
aülla, 88, 383, 385
aülles, 382
aulor, 74, 361
aulorar, 74
auloreta, 74
aumàrfeqa, 381
aumàrfia, 91
aumàrfiga, 91, 381, 387
aumosta, 92, 363, 372
aunflar, 70
auperar, 74
aurella, 74, 369
aures, 509
aurellut, 74
aurina, 362
aurinal, 381
aurinar, 74, 369, 371
aurins, 74
auroneta, 336
aüssar, 320, 327
auvella, 74, 330, 331, 487
avançadet de comptes, anar, 297
avançat, anar, 298
avargues, 88, 393
avariciós, 384, 389
avarques, 88, 393
avellana, 317, 318
avellaner, 318
avena, 287, 292, 295
avenc, 354
avespa, 91, 333
avesper, 333
avet, 317
aveto, 317, 319
aviat, 118
avion, 413
aviram, 93, 321
avivada, 358
avivar, 375
avorrir, 384
avui, 62, 77, 117, 347

B

babarota, 287
babero, 287
babi, 391
bacallà, 410
bací, 381
baciva, 331, 454
bacó, 322, 327
bacó, -na, 327, 328
bacona, 323
baconada, 323, 327
baconet de sant Antoni, 335
baconeta, 335, 339
bada, 373, 456
badall, 369, 373, 390, 456
badallar, 369
baguet, 306

baina, 289
baix, 83, 116, 122
baix, la part de, 304
baixar, 384
baixos, 302
bajoca, 76, 83, 289, 292
bajoquera, 292
bajoques, 291
baladre, 312
balancí, 375, 483
balbes, 78
balcó, 384
balda, 374
baldana, 323, 324, 326, 327, 505
baldana del bisbe, 324
baldana del culà, 324
baldana sacsànuda, 324
baldana sacsonuda, 324
baldanes, 525
balde, 330
baldufa, 341, 347, 415, 453
baleig, 289
balejar, 289
balets, 289
ball, 102
ballaruga, 88, 93, 413, 415
bambolla, 73, 74, 348, 366
bambolles, 344
banastell, 322
banastrell, 322
banc, 89, 357, 376
bancal, 292, 293, 390, 394
bancalet, 329
banda, 97
bandeja, 97, 376, 377, 388, 390
bandera, 403
bandero, 358
banquet, 396
banquete, 396, 400
banyadina, 345
banyadura, 345, 348
banyar-se, 343, 347
banyera, 384
banyes, 330
banyut, 396
barallar-se, 396
barallua, 88, 93, 413
baralluga, 93, 94, 413, 415
barana, 64, 65, 352, 384
barana (del carro), 292
barandat, 362, 372, 373, 388
baranes, 292
barastell, 322
barba, 323, 330, 369
barbacana, 372
barba-roig, 336
barbilló, 290
barca, 408, 409
barcella, 304
barcina, 304
barco de la sépia, 408
bardissa, 349

bargalló, 317, 319
barjola, 374, 386
barquet, 408
barqueta, 408, 409
barquillo, 379, 390
barra, 289, 301, 305, 319, 483
barra gallinera, 320
barraca (de pedra), 283
barranc, 352, 354, 355
barrancada, 352, 355, 517
barrancó, 352
barrastell, 322
barres, 292, 320, 361, 483
barres (del carro), 292
barret, 393, 395
barret de caure, 393
barreta, 289
barretet, 393
barri(ada), 350, 354
barrica, 297
barriguera, 290, 295
barril, 297
barrina, 357, 358, 521
barroco, 365, 370
barromba, 331
barroscar, 317, 319
barrot, 289
barruscar, 319
basca, 346, 347, 456
bascoll, 322
baso, 332, 338, 341, 454
bassa, 328, 344, 352, 353, 382, 503, 517
basses, 301
basseta, 344, 353
bassi, 323, 328
bàssia, 359
bassiol, 323, 327
bassot, 328, 344, 353
bassotet, 354
bassura, 382, 388
bassurero, 382, 384, 390
bast, 290
bastant, 101
bastant, -a, 114
bastanta, 101
bastantes, 101
bastell, 374
buster, 358, 359, 360
bastó, 301, 328
bastonaga, 307
bata, 391
batall, 401
bateig, 398
batejar, 398
batí, 391
batín, 391
batle, 358
batlle, 358
batre, 131, 160, 292
batre (les dents), 346
batxiller, 368
batzola, 403, 405, 454

- baubes*, 78
baubes, mans, 347
bavero, 392, 395
bavós, 335
bavosa, 335, 339, 341, 456
beata, 404
bebés, 393
bec, 320
bec, beure del, 377
becada, 336, 340
becassina, 96, 336, 340, 341
bee, 325
beguerola, 92, 336
begut, anar, 297
beixamel, 77
bejoca, 69
belar, 325
belem, 402, 406
belén, 402, 406
bellerola, 92, 336, 340
bellota, 91, 318
belloter, 318, 319
bellotera, 318, 319
bellugar-se, 376
beneir, 97
Benifallet, 493, 497, 521
benir, 97
bentrol, 409, 412
bequissina, 96, 336, 340
berberetxo, 408, 412
berellua, 88
berelluga, 93, 413
berenar, 384
bernat pudent, 334, 341
bèrsim, 507
bertról, 412
besada, 367, 372
besar, 367
besar-se (el pa), 304
bescoll, 362, 454
bescuit, 70, 378
beset, 367, 372
bessito, 367, 372
bessonada, 304
bessons, 304, 398
beure, 59, 369, 377
bibe, 397
biberó, 397
biberon, 397, 400
bibi, 391
bicicleta, 414
biga, 374
biga mare, 374
biga mestra, 374, 389
bigot, 362
bigoti, 362
bilis, 362
binvar, 77
birbar, 291, 292
birla, 414
birles, 414
bisbe, 287, 324, 401
bisco, 364
biscotxo, 378
biscuit, 378
bisest, any, 343
bis-iaio, 400
bisnet, 400
bissagra, 374, 390
Bitem, 521
bitlla, 414
bitxo, 306, 485, 505
bla, 304
blan, 304
blanc, 321
blanet, 304
blanquejar, 373, 388
blat, 292, 305, 505
bleda, 307
boc, 329
boca, 285, 352, 369
bocadillo, 306
bocana, 352
bocoi, 297, 298
boda, 395, 396
bodega, 380
bòfia, 347, 348, 366, 370
boga, 311, 313, 408
bogot, 332
boig, 366
boiga, 324
boina, 393
boïna, 62, 86, 324, 327
boira, 94, 345, 349
boix, 83, 312
boixa, 483
boixets, 382
boles, 413
boles (de xiprer), 318
bolet de bestiar, 311, 313
bolet de bou, 311, 313
boleta, 345, 413
bolillos, 382
bollonera, 298
bolquer, 392
bolquim, 392, 394
bombolla, 73, 347, 348, 366, 370
bombolles, 344
bonic, 71
bonic, -a, 392
bonir, 332
bony, 365, 370, 372
bonyiga, 62, 65, 77, 86, 324, 326, 456
bonys, 364
boot, 332
boquera, 353
boqueta nit, 342
bora, 95
bord, 300, 317
bordis, 300, 302, 317
bòria, 94, 345, 349
borinot, 333
boriol, 95, 310
borja, 283
bornar, 324, 328
borni, 364
borra, 311, 314, 315
borrasca, 345
borrascada, 345
borrassa, 77, 301
borratxet, 289
borrego, 329, 331
borreta, 315
borrim, 344, 347, 349, 372
borrim (calfred), 364
borrimejar, 344, 347
borriol, 95, 310, 313
borrisquejar, 344
borró, 301, 303, 314, 491
borrona, 301
borronar, 301
bosc, 102, 318
bossa, 97, 362
bosses (del carro), 292
bosseta, 383
bot, 298
bota, 64, 292, 297, 393
botana, 393, 394
botar-se, 511
botavant, 360
botella, 376
boter, 359
botes d'aigua, 393
boti, 403
botifarra, 324, 326
botifarra del culà, 324
botifarra sacsanuda, 324
botiga, 71, 380
bou, 103, 330, 331, 489, 505, 507, 525
bova, 311
bovet, 103
braç, 369
braçalet, 391
braçat, 288
braguer, 329, 330
bragues, 391, 394
bramar, 324, 332
bramor, 332
brancada, 373, 483
brancal, 385, 388
brasa, 375
brasal, 375, 387
braser, 93, 385
brazier, 93, 94, 309
brelluga, 93, 413
bres, 381, 386, 388, 390
bresca, 332, 338, 513
brescam, 332
bressar, 381
bresset, 381
bressol, 381
brida, 325
brisa, 296, 297
broca, 352, 359
brocal, 352
bròcul, 72, 306, 525

- broculera*, 525
broma, 61, 345, 349
bròquil, 306
brossa, 369, 382
brossa (de pi), 318
brossat, 330, 331
brosta, 301, 303
brostar, 301, 303
brot, 301, 491
brotar, 287, 301, 491
bròtola, 409
bròtula, 408
bruc, 313
brugit, 332
bruixa, 333, 341, 404
brullar, 287
brumerot, 333
brumir, 332
brumit, 332
bruneta, 311, 313
brusa, 390
bruseta, 390
brut, 383
bs bs, 124, 325
buada, 88, 383, 386
buail, 125
bub, 124, 324
buba, 360
bubeta, 365
buc, 513
bucles, 366
budell, 369
budells, 325, 525
bufa, 323, 328, 348, 362
bufa, portar una, 297
bufador, 355, 375
bufar, 375
bufat, 384
bufes, 344
bufet, 377, 456
bufeta, 323, 348, 362
bufetada, 363
bufetes, 344
bugada, 88, 383
bugader, 368
buho, 336, 341
buida (avellana), 317
buidar, 296
buina, 62, 86, 324, 326
buit, 385
buitre, 335, 341
bullenta, 100
bullir, 130, 131, 212, 297, 385
bullofa, 366
bumerot, 333
bumirot, 333
bunya, 62, 86, 324, 513
huriol, 334, 339, 341
burra, 322
burret, 322
burro, 322, 453
burro, -a, 326
bursar, 85, 323
burxar, 85, 320, 327
buscall, 300, 302, 385
buscalls, 303
buscar, 322, 323
busques, 346
bussar, 320, 327
bussó, 409
butllofa, 372
butxaca, 393
bx bx, 124, 325
- C**
- ca*, 127, 501
ca (vocatiu), 93
ca la vila, 358
cabalí, 97
cabana, 283
cabanya, 283
cabàs, 298
cabassona, 501
cabdell, 382
cabeça, 307
cabeçudo, 334
cabeçudos, 404
cabeçut, 408
cabeçuts, 404, 406
cabells, 367, 369
cabestre, 483
caboça, 307
caboçut, 408
cabra, 57, 330
cabra (hispanica), 337
cabra (montesa), 337
cabra salvatge, 78, 337
cabrer, 328
cabrero, 328
cabreta, 335
cabrit, 330
cabussó, 97, 367
cabut, 408
caçador, 325, 485
caçar, 325
cacarejar, 325
cacauet, 336, 340, 341
cada u, 113
cadaf, 302, 389
cadagang, 411
cadagú, 113
cadap, 302, 389
cadarnera, 96, 338
cadascú, 113
cadegó, 283
cadell, 320, 338, 457
cadenera, 63, 338
cadira, 385
cadolla, 353, 356
caduc, 353
caduf, 355
cadup, 353, 355, 483
caent, 293
cagador, 380
cagallons, 324
cagarrines, 365, 371
caguerada, 324
cagueres, 365, 371
caixa, 332, 338, 385, 397, 513
caixó, 332
cala, 311
calabrució, 345
calabruix, 345
calabruixó, 345
calaburxó, 345
calaix, 385
calaixera, 381, 385
calaixó, 322
calaixos, 83
calamar, 409
calamarsa, 345, 349
calat, 383
calbo, 369
calbot, 363
calbotada, 363
calç, 385, 491
calça, fer, 382
calçat, 392
calcer, 392
calces, 391, 394, 395, 456
calcetes, 391
calcetins, 392, 394, 456
calcigar, 364, 372
calçoncillos, 392, 395
calçons, 391, 394
calçotets, 392, 395, 515
caldera, 376
caldero, 376
calderó, 376, 519
caldo, 385, 505
calent, anar, 297
calfred, 364
calibrador, 357
caliu, 385
callos, 366, 525
calor, 346
calzim, 373
cama, 57, 65, 303, 369
camal, 393, 394
Cambrils, 489
camí, 101
camí de ganado, 351
Camí de San Jaime, 342
Camí de Santiago, 342
camí de sirga, 493
caminar, 90, 91, 370
camisa, 393
camisa de dormir, 391
camiseta, 391, 395, 456
camisó, 391
camisola, 391
camison, 391
campana, 404
campanal, 401, 405
campanar, 401
campaner, 402
campanero, 402
campanes al vol, 401, 405

- campanes tocar les*, 401
campaneta, 362
canal, 372
canal (f.), 372
canalada, 372
canalera, 372
canalet, 353
canaleta, 372
canaló, 372, 389
canalobre, 345
canalons, 385
canastell, 322
canastó, 297
cancell, 84
càncer, 84
candela, 59, 345, 381, 403
candelabro, 345, 381, 390, 461
Candelera, 404
Candelera, la, 405
candelero, 345, 381, 390, 461
candeleta, 402
canela, 87, 310
canell, 363
canell de la cama, 364, 453
canella, 87, 310, 364, 371, 453
cànem, 68, 383, 495
canguro, 397
cànim, 68, 383, 387
caniques, 413
cansalada, 325, 505
cantador, 523
cantar, 325
cantària, 335
cànter, 292, 302, 377, 385, 388, 521
canterilla, 377
cantitat, 74
cantó, 304
canya, 301, 311, 312, 364, 453
canya (de pescar), 409
canyar, 353, 493
canyella, 87, 310, 312, 364, 453
canyís, 315
canyissar, 353
canyo, 489
canyó, 352
canyota, 311
canzell, 88
cap, 287, 369
cap (prep.), 120
cap a, 94, 121
cap al tard, 350
Cap d'Any, 402, 404
cap d'ase, 411
cap de bou, 411
cap de colla, 358
capa, 330
capada, 330
capar, 330
capare, 97
caparra, 334, 341, 455
caparró, 334
capatàs, 358
capbussó, 97
capçoteres, 310
capella, 521
capellà, 404
capellat, 521
capelleta, 527
capgròs, 335, 339, 408
capgrossos, 404, 406
capinegra, 336
capissó, 367
capnegre, 336
capó, 325
capotàs, 358
cappare, 97
cap-roig, 408
capsa, 383, 385
capseta, 383
capseta d'ametla, 379, 387
capsigrany, 336
capsot, 336, 341
captaire, 358
caputxa, 403
caqui, 315
car, 80
cara, 323, 369
cara, caure de, 368
carabassa, 65, 285, 307, 308
carabassa, donar, 395
carabassera, 65, 307
carabassí, 285, 307
carabassó, 307, 308
carada, 380
caragangs, 408, 474
caragol, 65, 338, 346, 359, 360
caragolera, 409
caragolí, 358
caragols, 358, 366
caragrangs, 408, 474
carajillo, 98
caramel, 345
caramelo, 345
caramelos, 65
caramels, 65
caramull, 66, 289, 292
caraquillo, 97
cara-sol, 351, 356, 453
carasses, fer, 371
carbassa, 65, 307
carbassera, 65, 307
carbassó, 307
carbó, fer, 358
carbonar, 358
carboner, 359
carbonera, 358, 360
carbonera, fer una, 358
carboneret, 337
carbonet, 337
carbonilla, 373
carc, 309
carcàs, 363, 370
carcassada, 363, 370
card, 309
cardo, 309, 313
carena, 351, 373
careta, 332, 403, 513
carfred, 82, 364
carlota, 307, 308
carmull, 66, 289
carn, 97
carnaval, 402
carnestoltes, 402
carnisser, 323
carnistoltes, 402, 405
carnús, 497
carota, 403
carquinyol, 379
carquinyolis, 379
carquinyols, 379, 387
carraca, 403
carrasca, 318, 319
carrascal, 104
carratell, 290, 298
Carratera de Santiago, 342
Carratera, la, 342
carrató, 290
carrau, 403, 405
carrejar, 288
carrer, 354
carrera, 383
carrerada, 355
carretell, 64, 290
carretera, 64, 354, 383, 414
carretilla, 290, 295, 465
carretó, 63, 290
carril, 383, 414
carrilada, 290
carro, 70, 292
Carro (Gros), lo, 342
carroll, 96, 296, 299, 300
carronya, 338
carrota, 307, 308
carrotxa, 300
cartó, 81
cartró, 81
carxofo, 64, 82, 307
carxofera, 307
carxot, 363
cas, 284, 285
casa, 64, 385
casa de camp, 282
casa de l'hort, 282
casa de la vila, 358
casa de muntanya, 282
casa de plana, 282
casa del capellà, 400
casa del retor, 400
casa parroquial, 400
casal, 373, 389
casament, 304, 395
casada, 352
casallar, 283
càscara, 287, 295, 465
casarilla, 287
casco, 393
cascoll, 73, 309
cascos, 322, 328, 330, 331, 453

- cases*, 63
caseta (de muntanya), 283
caseta de camp, 283
caseta de garriga, 283
caseta de la plana, 283
caseta de pedra seca, 283
casfred, 364
casí, 62
casona, 400
càsquera, 287
casqueria, 323
casquerilla, 287, 289, 295
casqueta, 379
casquetes, 387
cassa, 302
casseta, 302
casso, 302, 376, 377, 390, 519
casó, 302, 377
cassola, 385
castanya, 318
castanyejar, 346
castanyer, 318
catiausques, 393
catiüsqes, 393
catxap, 320, 321
catxel, 408, 409, 411
catxorret, 320
cau, 103, 321
cau (de formigues), 333
caure, 128, 132, 133, 368, 381
caure an terra, 346
caure d'esquena, 368
cavall, 57, 325, 373, 493
cavall de serp, 333
cavalla, 408, 410, 412
cavallà, 287, 292
cavallans, 292
cavallar, 58, 287, 292, 373, 388
cavallet, 373
cavallet de terra, 335
cavalló, 287, 373, 388, 389
cavalls, 299
cavar, 76, 291
càvec, 68, 283
cavegó, 283
cavera, 333
caveres, 103
càvic, 68
cavigó, 283
ceba, 59, 307
cebo, 407, 412
cec, 98, 364, 372
cego, 364
ceitera, 378, 390
cel, 60
cella, 78, 349, 369
celler, 380
celobert, 389
cel-ras, 373
cementeri, 59, 397, 399, 515
cementiri, 397, 399
cendra, 385, 511
cendrar, 304, 305
endre, 304, 305
cendrer, 304
centcomes, 334
centpeus, 334
centpotes, 334
cep, 296, 298
cepell, 311, 314, 319
cepillo, 384, 390
cera, 413
ceramista, 100
cercapous, 353
cercó, 489
cércol, 297
cèrcol, 290
ceretes, 413
cernador, 304
cerndre, 304, 305
cernedor, 305
cernir, 304, 305
cervell, 369
cevada, 287
ciego, 364, 372
cigala, 334, 339, 452
cigarra, 334, 341
cigonya, 337
cigronera, 292
cigrons, 291
cigüenya, 337, 341
cim, 351
cima, 351
cimaler, 298
cinc, 90
cingla, 290, 295
cingle, 351, 352
cinquanta, 62
cinqué, 367
cinta, 366
cinto, 392
cinturon, 392
cipell, 311
ciprer, 85, 318, 331
ciprés, 85, 318, 319
cirer, 93
cirer bord, 314
cirer de pastor, 314
cirera, 315
cirera d'arboç, 316
cirera de pastor, 316
cirerer, 93, 315
cirerer de pastor, 314
cireres d'arboç, 314
cireres de pastor, 314, 452
cirereta, 368, 372
cirereta de pastor, 92, 316
ciri, 403
cistell, 297, 374, 386
cistell vermador, 298
cistella, 298
cisterna, 353, 354, 521
ciutat, 354
civada, 287, 295
civader, 290
civera, 286
clafoll, 287, 289
clafolla, 287
clamull, 289
claquejar, 325
clar en clar, de, 118
clara, 321
clarejar el dia, 342
clarejar l'alba, 342
claror del dia, 342
clasca, 321, 454
clatell, 362
clatellada, 363
clatellot, 363
clau, 103
clau (de la creu), 404
clau (f.), 385
clau (inglesa), 359
clau (ullal), 369
claueta, 103
clavat, 402
clavell, 312
claveller, 311
clavellera, 311
clavellinera, 311
claveta, 103
clavill, 373, 456
clenxa, 81
clesca, 366
client, 101
clienta, 101
clivella, 373
clofa, 287
clofes, 381, 386
cloquejar, 325
closca, 61, 317
closques, 289
lossa, 82
losses, 365
clot, 324, 352
clot (d'aigua), 344
coa, 88, 92, 322, 327, 328, 329, 367, 371
coagular-se, 330
cobert, 343, 344, 373, 389
cobertora, 94
cobrellit, 385
cobrellit, 67, 68
cobrir, 128, 329
cóc, 338, 341
cóc (de mel), 332
coça, 369
coco, 400
cocó, 353, 355, 356, 521
coco, lo, 403
codina, 353, 356
còdol, 72
codolla, 352, 354
codony, 60, 315
codonyer, 315
coent, 306
coenta, 100, 101
coes, 366
cofí, 329

- cofinada*, 303
cofinet, 377
cofins, 302, 303
coga, 88, 92, 322, 329
cogombre, 308
cogombro, 308
cogullada, 87
coix, 365
coixa, 83
coixí, 71, 385
coixinera, 385
coixinet, 383
coixo, 365
col, 308
colador, 302
colbitora, 94
colègit, 92
coles, 366
coliflor, 306
coll, 60, 285, 362, 369
coll (d'olivera), 302
coll (del pou), 352
collado, 287
collar, 329, 391, 395
collaret, 391, 395
collir, 81, 131, 136, 302
collitons, 374
collitor, 298, 374, 386
colls (de mar), 406
collverd, 320, 326
colom, 338
coloma, 90
colombro, 309
colomet, 336
colomí, 336
colp, 79
columna, 364
colúmpio, 413, 415
colxa, 381
colze, 369
com, 114
com te diuen, 397
com te dius, 397
comadrona, 396, 398, 400
comando, 392
comba, 413
combregar, 401
comedianta, 101
cometa, 413, 415
complir, 128, 131, 405
compra, 60
comú, 380
comulgar, 401
comuna, 380
concepte, 58
confessar, 404
confit, 379
congre, 409, 489
conill, 71, 90
conill, -a, 325
conillera, 321
conillet, 321
conillet al cau, 414
conillets, 309, 414
conillets a amagar, 414
consentiment, 395
consevol, 74, 95, 113
consogres, 398
content, *anar*, 298
content, *estar*, 297
contra, 60
convidar, 96
convit, 396
conxa, 381
cop, 79
cop al cap, 363
cop al clatell, 363
cop de peu, 364
cop de puny, 363, 371
copa, 385
cooperativa, 503
copo, 345, 350
cóquera, 315
cor, 80, 369
cor de la panolla, 287
cor, *mal de*, 369
coralet, 306, 308
coranta, 74
corb, 338
corbata, 393
corbella, 287, 292
corbella llarga, 286
corbetora, 94
corbitora, 94
corcada, 358
corda, 354, 413
cordell, 288
corder, 329, 330, 331
cordeta, 288
cordill, 288
cordiola, 82, 352
cordons, 393
Coresma, 75
coriola, 82, 352
cornaleres, 298
cornisa, 375
cornut, 396
coro, 414, 415, 463
corolí, 306, 308
corona, 404, 489
coronar, 517
coroneta, 366
corpinyo, 390
corral, 320, 322, 323, 325, 328, 525
córrer, 130, 131, 164, 329, 331, 369, 453
córrer, *dixar-ho*, 396
corretja, 329, 392
corriola, 72, 82, 352, 354, 495
corro, 414, 415, 465
corró, 288, 295
corroll, 96, 296
cortina, 75, 377
corxet, 387
corxets, 382
cos, 60, 369
coscoll, 73, 282, 309, 312
cosí, 71
cosí (-na) germà (-na), 398
cosí (-na) prim (-a), 398
cosí, -na, 398
cosí, -na, 398
cosidor, 383
cosir, 71, 383, 385, 407, 412
cossetxadora, 289, 295
cossi, 385, 491
cossiet, 372, 388
costa, 61
castella, 373
costelles, 323
costió, 74
costum, 99
costurero, 383
cotó, 312
cotó en pèl, 452
cotó fluix, 311
cotó fruix, 311, 452
cotó-en-pèl, 311
cotxe, 414
cotxola, 354
cava, 354
covar, 325
covard, 384, 385, 404
cove, 77, 101, 297, 300
covidar, 384, 387
cranc, 58, 408
crasca, 321
cregut, 384
creienta, 101
creixent, 304, 305
créixer, 129, 131, 168
crema, 330
cremellot, 345
crenc, 58, 408
crenquera, 409
crenxa, 81, 88, 322, 327, 366
crenxada, 366
crepuscle, 342
cresol, 382, 387, 456
cresta, 322, 325, 351
crestador, 513
crestall, 287, 294, 351, 373
crestar, 338, 341, 513
creu, 103, 404
creueta, 103
creure, 128, 132, 133, 173, 404
creveta, 102, 103
criada, 373
criadeta, 397
criar, 323, 396, 398
criat, 373
cridar, 374
crin, 322
crinera, 97, 322
crio, -a, 397, 399, 527
Cristòfol, 72
criva, 289
croqueta, 385

croscà, 317
crosses, 365
crosta, 61, 287, 300, 305, 317, 321
crostó, 304
cru, 61, 385
crucificat, 402
crusar (els ulls), 364
cua, 322, 454
cuajar, 330
cubeta, 354
cubo, 292, 295, 461
cubo (de la roda), 292
cuc, 333, 407, 412
cuc de llum, 334, 341
cuc de pi, 333
cuca de llum, 334
cucaratxa, 334
cucs de riu, 311, 313
cucullada, 87, 338
cuereta, 336
cuidadora, 397
cuina, 62, 64, 86, 385
cuineta, 413
cuixa, 83, 324, 369
cuixot, 324
cul, 304, 369, 509
cul a sol, 351, 355
culà, budell, 324
culler, 376, 387, 390
cullera, 376, 385
cullereta, 335, 339
cullerot, 335, 339, 376, 390, 519
cullerota, 376, 386
culmatxer, 368
cuna, 381, 386, 390
cunya, 285, 286
cuquet, 407
cuquet de llum, 334
curandero, 369
curar, 369
curcada, 358
curcó, 334
curiolet, 334
curiós, 495
curra, 301, 303, 331, 453, 454
curri, 409
curri, al, 409
curro, 365, 370
curró, 295
curt, 97
cutxaron, 376, 390
cutxola, 354

D

d'a on, 119
d'esquena, 368
d'hasta, 58
da, 121
da bo da bo, 119
dàlia, 312
dall, 286

dall (de mà), 286
dall de mà llarga, 286
dalla, 292
dalló llarg, 286
dallonet, 286
dalt, 385
dalt casa, 373
dalt més amunt, 373
damajoana, 93, 94
damajuana, 68, 374, 388
damunt, 116
darrer, 93, 367
darrere, 116
dàtil, 319
davall, 116
davant, 116, 373
davantall, 68, 329, 390
de, 121
de clar en clar, 118
de clatell, 368
de cul, 368
de quan en quan, 118
de seguida, 103, 118
de seguit, 118
de sobines, 368
de tant en tant, 118
de valent, 116
dèbil, 101, 385
dèbila, 101
decantadors, 301
decantar, 301
declarar-se, 398
defensar, 359
defora, 117, 293
defunt, 70
degolladura, 323, 327
deixar, 75
deixat, 383, 389
deixondir-se, 376
delantal, 390
delanteres, 287
dellums, 70, 342
Delta, 507
Deltebre, 497
demà, 117, 346
demà passat, 343, 453
demajuana, 68
demanar, 90, 395
demunt, 68, 116
dengú, 70
dent, 89, 369
dent de lleó, 310
dentiste, 100
dents al vol, 346
deport, 392
deportives, 392
derribassada, 343
derroc, 344, 348, 349
derrocar-se, 344
derrotxador, 384, 390, 463
derrotxín, 384
derrotxon, 384
desaganxar, 291

desaigüe, 58, 353, 354, 356
desar, 381, 388
descabellat, 366
descalç, 393
descansar, 329
desclafollar, 289
descoar, 329
desembrassos, 373
desembre, 68, 347
desenganxar, 291
desermar, 507
desfer-se, 396
desfesolar, 289
desfiladero, 352, 356
desganxar, 291
desgranar, 289
desgrenyat, 366
desig, 102
desjecte, 383
desjunyir, 291
desmai, 318
desmamar, 396
desmangat, 392
desocupar, 396
desovar, 103
despampar, 296, 299
despampolar, 299
despejar-se, 345
despenjat, 351, 383
despentinat, 366
despilfarrador, 384
despreciar, 395
desprendiment, 343
després, 118
después, 118
después-demà, 343
despullat, 392
después-ahir, 96, 117, 343, 347
después-demà, 117, 343, 347, 453
después-ihir, 96, 343
destapar-se, 345
destimba, 343, 344
destimbar-se, 343, 344
destimbe, 351
destornillador, 357, 360
destral, 285, 291
destraleta, 296
detràs, 116, 368, 378
deure, 385
devantal, 68, 329, 390
dia, 346
dia de Difunts, 403, 406
dia de les Ànimes, 403, 405, 406
dia de llaurar, 283
dia, bon, 346
diadema, 366
diarre(r)a, 371
diarrea, 91, 365
diarrera, 91, 365
dida, 397
didal, 385
didaleres, 287

- diferent*, 101
diferenta, 101
difícil, 101
difunt, 397
dijous, 346
dijous gras, 402, 406, 456
dijous jarder, 402, 406, 456
Dijous Jarder, 527
dijous llarder, 402, 406
dijuni, 66, 404
dillums, 342
dilluns, 342
dimarts, 85, 86, 342
dimats, 85, 342, 348
dimecres, 346
dimoni, 404
dinada, 288
dinar, 385
dingú, 95, 113
dins, 117, 385
dintre, 117
dipòsit, 356
dir, 128, 134, 142, 177
disbarat, 116, 527
disembre, 68
disfers, 402
disfràs, 402
disfressa, 402
dissabte, 346
disseparar-se, 396
dit, 369
dit aigualit, 365
dit gros, 369
dit menut, 363, 370
dit petit, 363, 370
dits, 85
diumenge, 75, 347
Diumenge de Rams, 405
divendres, 346
Divendres Sant, 509
dixar, 66, 75
dixar-ho, 396
dixat, 383
dobacossis, 93
doblar, 381
doble, 89, 379
doblegar, 381
dodot, 392
dol, 341
dolç, 298
dolcer, 379
dolcero, 379
dolent (de malaltia), 365
domar, 91, 322
domenge, 76
domés, 95, 114, 499, 511, 515
domesticar, 322
dona, 60, 395
dona de fer faenes, 373
dona de la vida, 396
dona pública, 396
donar, 70, 130, 137, 140, 151
donar sepultura, 397
donar-se la mà, 367
doncs, 123
donzella, 410, 411
dorada, 72, 408
dormir, 58, 71, 131, 216, 329, 369
dormitori, 380
dot, 99
dotze, 86
Dover, 93
doverenc, 93
draga, 288
dragó, 91, 335
draguillera, 94, 321
draguillola, 387
dralligola, 384
drap, 380
drapaire, 382
drapero, 382
dreça, 351
drecera, 351
dret, 369
dreta, 369
drets, 85
droguillera, 94, 321
dropo, 375
duc, 336
dúgol, 336, 341
dumenge, 76
dúol, 336, 341, 459
dur, 80, 304
durícies, 366
dúvol, 336, 341, 459
- E**
- ec*, 127
edredó, 381
edredon, 381
egua, 88, 322
eiç, 127
eiç, -a, 501
eina, 62
eines, 358
eix, 57, 290, 295, 456
eixam, 63, 332, 513
eixamenar, 513
eixida, 373
eixir, 287
eixuamans, 386
eixuar, 88
eixugamans, 380
eixugar, 88, 378, 385
eixugar-se, 343
eje, 290, 295
ejemple, 98
elàstics, 391
embalat, *anar*, 298
embarassada, 66, 396, 487, 515
embarreres, 364
emblanquinar, 373, 388
embolicat, 366
emborinada, 407, 409
emborratjar-se, 483
emborronar, 301
embosta, 92
embrassada, 66, 396
embromar, 294
embromar-se, 287
embullat (cabell), 366
embunyar, 62, 513
emburgada, 345, 349
embusteria, 401
embustero, 401, 406
embut, 385, 489
emparar, 301
emparrat, 296
empastre, 116
empeltar, 63, 318
empòsit, 297, 302, 344, 377
empost, 285
emprar, 63
empresa, *prendre*, 495
emprimar, 293
en, 119
en (tractament), 87
en acabat, 117
en cel, 320
en estado, 396
en sundemà, 118
en undemà, 118
encabat, 117
encaixar, 367
encaparrar-se, 77
encaputxat, 403
encara, 117
encarregat, 358
encat, 117
encavar, 103
encenall, 360
encenalls, 358, 360
encendre, 385
enciam, 63, 84, 299, 308
encisam, 299
enclavat, 402
enclusa, 82, 359
encondolit, 368
encourar, 294
encourar-se, 287
encrusa, 82
endergos, 373
endívia, 306, 308
endivinalles, 68
endreços, 373
enfadat, 369
enfemar, 284
enfèndrit, 413
enflar, 70
enflija, 70
enfondre, 367, 372, 381
enformador, 357
enforro, 377, 387
enfós, 61
enfredolit, 346
enfrente, 373
enganxar, 81, 291, 483

- engarronada*, 396, 399
engatar-se, 297
engordir, 507
engravació, 483
engronsador, 415
engronsadora, 91, 413
enguany, 117, 343, 346, 348, 519
enguinxonada, 383
enguinxonar-se, 383
enjardar, 527
enjullar, 382, 387
enlluernar, 382
ennuegar-se, 362
ennuolat, 343
enrabiar, fer, 320
enrabussar, 392
enramadora, 309
enredadera, 309, 313
enredros, 373
enrimadora, 309, 313
enruna, 344
ensalada, 378, 456
ensampar, 85
enseguida, 118
ensignades, 69
ensomiar, 90, 381, 386, 388, 456
ensòmit, 92, 381, 388
ensomni, 381
ensumar, 322, 323
entanyinat, 343
entartuada, 372, 386
entartugada, 91, 372
entelat, 343
enterrador, 397
enterramorts, 397
enterrar, 397
entrada, 374
entranyes, 323
entrepà, 306
entropessar, 92, 368
entropessar, 92, 368
entrullar, 301, 503
enxampar, 85
era, 292
erar, 289
erer, 63, 289
eriço, 337, 408
eriçó, 63, 337, 408
erm, 97, 282, 291, 353, 517
eruga, 63, 88, 333
esbajocar, 289
esbandir, 383, 389
esbarrada, 348
esbarrar, 348
esbarrar-se, 327, 344
esbarrissada, 343, 344, 348
esbart, 336
esbarzer, 93, 94, 309, 312
esbelegar, 77
esbordar, 296
esbordissar, 302
esborronament, 364, 372
esbrafat, 376, 384, 456
esbravat, 376, 386
esbrazar, 94, 309
esbromador, 302
esbromadora, 302
esc, 412
esca, 407
escabellat, 366
escabussó, 367
escala, 374
escales, 385
escalfar, 78
escaló, 374
escalunya, 307
escalzim, 373
escamarlà, 411
escamarlancs, 408, 474
escamarlans, 408
escampar, 81
escampar fem, 284
escampar l'erada, 288
escantellar, 521
escanyacia, 365
escanyar-se, 362
escanyecia, 365
escanyicia, 365, 370
escanyolit, 88
escarabat, 66, 334
escarabat bolero, 334
escarabat de la mar, 334
escarabat del fem, 334
escarabat merder, 334, 341
escarabat pelotero, 334
escarabat piloter, 334
escarabitxa, 334, 341, 485
escarancat, 365
escarbar, 323
escarbat, 66, 334
escarbat merdeguer, 334
escarbitxa, 334
escarbot, 334
escarbot del fem, 334
escarda, 375
escarola, 306, 308
escarpell, 285
escarpi, 285
escarradora, 301
escarrar, 289, 302, 317
escarrassar-se, 77
escarrollet, 298
escarrotxa, 300
escarunya, 307
escatar, 407
escaufapanxes, 375
escaufar, 78
escaufit, 78
escavallar, 296, 299
esclafada, una, 305
esclafolls, 381
esclofar, 317
esclopar, 286
esclopar-se, 300
esclopets, 287
esclops, 287, 393, 395
escoar, 329
escofar, 78
escofina, 357, 360
escofit, 76, 78
escogar, 329
escolà, 402
escolà, 400
escolanet, 401
escollar-se, 300
escolumnya, 307
escombraire, 382
escomençar, 91
escopinjar, 364
escopir, 364
escorça, 300
escoriola, 82, 352
escorpi, 333, 339
escórrec, 343
escorredor, 343
escorredora, 385
escorrentiu, 343
escórrer, 383
escorunya, 307
escrita, 409, 410
escriure, 359
escudella, 303, 335, 339, 377, 386
escudelleta, 377
escurador, 379
escuranda, 380
escurandada, 380
escurandera, 380
escurar, 380, 386, 388
escurassada, 380
escurçó, 333, 335
escut, 408, 409
esdella, 375, 386
esderna, 375
esgallar-se, 300
esganyolit, 88
esgarbellat, 366
esgargamellar-se, 77
esgarrapar-se, 360, 372
esgarrar, 388
esgarrar-se, 383, 457
esgarrifament, 364
esgarrifança, 364
esgarro, 383
esgarronar, 369, 370
església, 401, 406
esgraó, 374
esgrenyat, 366
esgronsador, 91, 413, 414
esguinç, 84, 364, 372
esguinzar-se, 383, 457
esguinze, 84, 88, 364
esllacar, 344
esllavissada, 343, 344, 348
esllemenar, 300, 302
esllevissada, 343
esllimenar, 300

- esmelegar*, 77
esmelegar-se, 77
esmeligar-se, 77
esmeligat, 77
esmolador, 358
esmolar, 358
esmolet, 349, 358
esmorzar, 378, 390
esnovador, 286
esnovar, 302
espai, 118
espalmador, 322, 384
espampar, 296, 299
espampolar, 296, 299
espantaocells, 287
espantapàjaros, 287, 295, 463
espardenya de deport, 392
espardenyas, 391, 392, 394
espardenyas d'espert, 391
espardenyas de l'hòstia, 391
espardenyas de pagés, 391
espàrec, 82, 307
espareguera, 307
espargir-se, 345
espàric, 68, 82, 307
espariguera, 307
esparnallat, 310
esparrellat, 310, 314
espàrrec, 68, 82, 307
esparreguera, 307
espart, 380, 483
esparver, 335, 338
espassar-se, 345
espatarrat, 365
espatla, 79, 364, 372
espatlles, 364
espàtula, 376, 454
espavilar-se, 376
especialiste, 100
espelma, 381, 402, 403
espelmatòria, 381
espelussat, 366
espenar, 87, 487
espendre, 368
espenya, 371
espenyar, 87
espényer, 368
espernallac, 310
esperó, 82, 320
espetuc, 375, 387
espiga, 58, 292
espigar, 287
espigó, 306
espígol, 310
espill, 385, 388
espiller, 349
espinacs, 308
espinada, 364
espinal, 316, 364
espines, 402
espollar, 299
espollissar, 302
- espoló*, 82, 320, 328
espolsar, 382
esporró, 320
espurna, 375
espornejar, 344
espornes, 344, 345
esquadra, 359
esqueixar-se, 300
esquella, 330
esquellada, 396, 399, 456
esquellissó, 331
esquellotada, 396
esquellots, 396, 399, 456
esquena, 369
esquenecia, 370
esquer, 407, 409, 412
esquerda, 373, 375
esquerola, 306
esquerra, 369
esquerrà, 364
esquerrer, 364, 370
esquilar, 330
esquinç, 84, 88, 364
esquinçar-se, 383
esquirol, 337
esquirola, 306
estable, 322
estació, 414
estall, a, 292
estallador, 353
estalviar, 78, 384
estalvis, 386, 389
estalvis (taula), 377
estalzi, 373, 511
estalzim, 373, 388
estandard, 403
estany, 352
estaquilles, 295
estar, 129, 142, 155
estar en estat, 396
estar enfadat, 361
estar morrut, 361
estar rucós, 361
estar, dir-ho, 396
estarnudar, 369
estarnut, 369
estarrufat, 366, 384
estauvi, 377
este, -a, 59, 109
estel, 350, 413, 415
estel bové, 342
estel de l'alba, 342
estel de la matina, 342
estel del dia, 342
estel del matí, 342
estel farineter, 342
estella, 375
estels, 341
estenalles, 357
estendre, 63, 385
estendre l'erada, 288
esteva, 339
estevat, 365, 371, 453
- esteveta*, 333, 339
estimada, 367, 372
estimar, 367, 399
estimar-se, 395
estimbar, 87
estirandes, 91, 291
estirar, 286
estirases, 91, 94, 296
estirases de podar, 286
estiroseta, 334
estisora, 290
estisores, 91, 94
estisores d'una mà, 286
estisores de podar, 286, 296
estisoreta, 334
estiu, 67, 347
estómeç, 69, 369
estora, 329
estòrcer, 383
estornell, 72, 338
estovalles, 91, 378, 386, 390
estoviar, 78
estovor, 346
estranquis, caçador d', 321
estrella de mar, 409
estrelles, 341
estremunció, 397
estret, 351, 384
estriçol, 322
estriçol, 322
estripar-se, 383, 394, 457
estuba, 346
estubera, 346
estudiant, 101
estudianta, 101
estuviador, 384
estuiar, 76, 78, 384, 390
esventar, 289
esventat, 366
eu!, 125
eua, 88, 322, 453
eufòric, estar, 297
euga, 322
exacte, 58
excitar, 320, 327
excursioniste, 100
exemple, 98
expressió de l'hora, 346
exterior, 80

F

- facca*, 376
façana, 373
fàcil, 101
fàcila, 101
facir, 97
facsó, 296
fadrí, 395, 396, 398
fadrí gran, 396
fadrí vell, 396
fadrí, -na, 397, 399
fadrina, 396

- fadrina gran*, 396
fadrina vella, 396
fadrinet, -a, 397, 399
fadrinot, 396
faena, 62, 86, 384, 388
faenada, 384
fagzilla, 95, 336
faig, 318
faisà, 336
faissan, 336, 341
faixa, 293, 393, 517
faixó, 293
falaguera, 65, 310
falangista, 310, 313
falangistes, 313
falç, 287, 292
falç llarga, 286
falca, 285, 286
falcilla, 95
falcó, 335
falçó, 286, 296
falçó llarg, 286
falçonet, 296
falda, 351, 390, 391, 394, 457
faldeta, 394
faldetes, 390, 394
faldilla, 391, 394, 457
faldilles, 391, 394
faldó, 351
falguera, 310, 312
fallada (avellana), 317
fallar, 485
fallar-se, 287
faltat, 366
falzilla, 336
falziot, 336
fanal, 290, 350
fanfarró, 384, 389
fang, 89, 346
fantasma, 404
fantotxe, 384
farcir, 97
faratxo, 335, 341
farfaller, 365
fargalada, 297
farigola, 66, 310
farina, 305
farinasses, 507
farineta, 519
farinetes, 519
farnaca, 379
faro, 290
farol, 290, 350
farola, 350, 356
farolet, 290
fart, 379
fartaner, 379
fartar, 379
farton, 379
fatgilla, 95, 336
fato, 373, 384, 487, 501
fàtul, 384
fatxada, 373, 386, 390
fatxendós, 384
fatxós, 368
fava, 525
favera, 292
faves, 291
favó, 507
fe, 509
febra, 65, 369
febrer, 346
fegina, 69
feina, 62, 86, 384, 386
feix, 102, 288, 385
feixa, 293
feixet, 288
feixina, 288
fel, 362
fel sobreixit, 362, 371
fel sobrixida, 362, 456
fem, 292
femar, 284
femejar, 284
femer, 324
fenya, 62, 86, 384, 386
feo, 383, 390, 497
fer, 81, 134, 143, 181
fer ametles, 317
fer ascles, 286
fer burles, 361
fer carasses, 361, 371
fer carotes, 361
fer carusses, 361
fer corda, 413
fer el pallasso, 361
fer el tonto, 361
fer el xúlit, 413
fer ganyes, 361
fer ganyotes, 361
fer guaret, 293
fer guinyotes, 361
fer l'ullet, 361
fer la burla, 361
fer la figueta, 361
fer la matinada, 342
fer la prima, 342
fer la ullada, 361
fer mala mirada, 364
fer mameus, 361
fer momos, 361, 371
fer morritos, 361
fer morros, 361, 371
fer mumos, 361
fer ninotades, 361
fer pallassades, 361
fer porra, 325
fer tatos, 66
fer titellades, 361
fer un cabussó, 367
fer un guinyo, 361
fer una guinyada, 361
fer vores, 291
fermentar, 297
ferradura, 359
ferrament, 358
ferramentes, 358
ferrer, 357
ferros, 376, 377, 388, 457
fer-se un esgarrall, 383, 457
fer-se un esgarro, 383, 457
fer-se un xapall, 383
fer-se una enguinxonada, 383
fesolera, 100, 291
fesols, 291
festa major, 404
festejar, 398
festes, les, 404
fetge, 369
Fi d'Any, 402
fibló, 332
fibró, 332
fideu, 103
Fideu, 404
fideuà, 103
fideuada, 103
fideuet, 103
fideus, 385
fidevada, 103
fidevet, 102, 103
figa, 315
figa de moro, 314, 457
figa de pala, 314, 457
figa seca, 315
figa xumba, 314, 317
figatxera, 349
figuera, 315
figuera de moro, 314
figuera de pala, 314
figuera xumba, 314
figuereta, 367, 371
figzella, 95, 336
fil, 409
filat, 485
filatada, 485
filferro, 359
fill, -a, 398
fillastre, -a, 398
fillol, -a, 397
fills, 287
filtrar, 301
finestra, 385
finestral, 374
finestró, 374
fins, 121
fisca, 489
fita, 291
flama, 375, 386
flare, 81, 95, 401, 405
flat, 327, 362
flat, seguir el, 322
flatejar, 322
flendi, 413
flequillo, 366
flocs, 358, 454
flor de col, 306
flor de les aulives, 310
floreta, 306
floricol, 306

florir-se, 287
flux, 81
foc, 375
fogassa, 306, 527
fogasseta, 306, 402, 406, 527
foguera, 71, 404, 405
foguerada, 71, 404, 405
foguerills, 376
follada (avellana), 317
fona, 90, 414
fondo, plat, 385
fondre, 61, 381
fonoll, 312
font, 89, 354
fonzilla, 95, 336
fora, 117, 385
foradada, una, 306
foradora, 357
forat, 285, 354, 383
forc, 97, 307
forca, 289, 292
forca de cinc pues, 289
forca de triar, 289
forca pallera, 289
forcat, 287, 307
forcons, 289
foreguills, 376
formatge, 84, 330
formatgera, 330
formiga, 71, 338
formiga alada, 333
formiga alera, 333
formiga d'ales, 333
formiga voladora, 333
formigonera, 356
formiguer, 284, 294, 333
formó, 357
forn, 97, 305
forner, 305
foròstic, 66
forqueta, 301
forquilla, 71, 385, 388
forra, 331
forrellat, 64
forro, 377, 396
fos, 61
fosser, 397
fossero, 397, 400
franja, 322, 327, 366
frare, 81, 95, 401
fre, 290
fred, 100, 346
fredoler, 346
fredolí, 311
fredolic, 86, 311, 312, 313, 346
fredolisca, 346
fregadera, 379
fregadero, 379
fregall, 380, 386
fregar (els plats), 380
fregar els plats, 386
fregàs, 380, 386

fregir, 68, 129, 131, 142, 220, 385
freixa, 101
freixe, 101
freixera, 101
freixura, 323, 505
freno, 290, 295, 464
frente, 373
fresa, 309, 313, 321
fresador, 321
fresat, 321, 327
fresera, 309, 313
fréstec, 66
frèstic, 66
frígola, 66, 310, 312
front, 100, 369
frontal, 373
frontis, 373, 386, 390
frontissa, 374
frontisses, 386
fruit, 61
fruix, 81
fuell, 84, 290, 295
fuet, 324
fugir, 83, 131
fuguet, 324
fulla, 285, 296, 302, 376
fullerasca, 318
fulles, 318
fullol, -a, 397
fum, 99, 373, 511
fumador, 513
fumera, 373, 386
fumeral, 373, 388, 511
funda, 289
fura, 325, 338
furga, 334, 339, 341
furgar, 323
furonar, 323
furtiu, 321
fus, 61
fusell, 295
fust, 102
fusta de planxar, 383
fuster, 359
fustos, 374

G

gàbia, 76, 322, 385
gadaganc, 412
gadagancó, 412
gadagangs, 408, 474
gadaganquet, 412
gadagrangs, 408, 474
gafarró, 338
gaiata, 328
gaiato, 62, 328, 331
gaire, 114
gal, beure a, 377
gala, 362
galagangs, 408, 474
galatxo, 353, 356

galdufa, 341, 453
galera, 409
galet, 377
galeta, 378
gall, 315, 325
gallet, 315, 362
galleta, 378
gallina, 58
gallina cega, 414
gallina ciega, 414
gallinar, 320, 327
gallinassa, 325
galliner, 320
gallineta cega, 414
gallineta ciega, 414, 415
gallo, 285, 315, 317
galló, 285, 315
gallufa, 341, 453
galta, 323, 369, 370
galtada, 363
galteres, 364, 372
galvana, 96, 376
gamba, 409
ganader, 328
ganado, 328
gandaia, 285
gandufa, 341, 453
gandul, 375
gangalla, 285
gànguil, 409
ganivet, 86, 94, 386
ganxet, 382
ganxetes, 285
ganxillo, 382
ganxo, 301, 323, 382
ganxo de reble, 286
ganxos, 284, 285, 353
ganyivet, 86, 94, 323, 376
ganzell, 84, 88
garagangs, 408
garba, 292
garbejar, 288
garbera, 291
garbinada, 493
gargal, 94
gargamelló, 362, 372
garganxó, 362
garlopa, 357
garlota, 357
garnatxa, 296, 299, 300
garnera, 94, 385
garra, 320
garrafa, 374
garrapinyades, 379
garratell, 290
garrell, 365, 371
garres, 374
garrí, 323
garriga, 282, 283, 292
garró, 364, 370
garrofa, 318
garrofer, 318
garroferal, 104

- garroferar*, 104
garrofi, 317, 368
garrofina, 317
garsa, 338
garseta, 97, 322
garxo, 364, 454
gaseta, 322
gasseta, 97
gat cervical, 82, 337
gat forèstic, 337
gat frèstic, 337
gat salvat, 82, 337
gat salvatge, 337
gat, -a, 325
gat, anar, 297
gatejar, 367
gatera, 385, 388
gatet, 59
gatita, 366
gavardina, 392
gavarrera, 309, 314
gavell, 284, 288, 294
gavella, 288
gaveta, 359
gavina, 407
gàvina, 407
gavinet, 86, 94, 323, 376
gavinyet, 86, 94, 323, 376, 509
gavinyet de tanca, 376
gaviota, 407, 412
geba, 77, 365, 370, 372
gebra, 348
gebrada, 345, 348
gebre, 345, 348
gegant, 64
gegants, 404
gel, 60, 345, 346
gelada, 345, 517
gelat, 346
gelera, 346
gemegar, 64
gendre, 60, 398
gener, 348
geneta, 66, 337
geniva, 369
genoll, 66, 86, 370
gent, 82, 83
gentilla, 78, 95, 519
gentillera, 292
gentilles, 291
gepa, 77, 365, 370
geperut, 64, 370
germà, 57
germanastre, -a, 398
gerra, 83, 91, 302, 377, 380, 386, 521
gerreta, 377
gibrella, 380
ginc, 495
ginebre, 312
ginegall, 311, 313
giner, 66, 346, 527
ginesta, 312
gineta, 66, 337
ginjol, 72, 312, 397
ginoll, 66, 73, 370, 499
ginyoll, 86
gipó, 390, 393, 394
gira, 380
girada, 380, 388
girar, 287
girar les campanes, 401
giripiga, 309
gitano, 358, 404
gitar-se, 323, 329, 369
gladiol, 312
glop, 363, 377
glop d'aigua, 344
glopada, 363
gloton, 379
goig, 102
gola, 362
golafre, 379, 389
goleró, 489
golfa, 91, 460
golfes, 373, 389
golfo, 374
golós, 379
golut, 379
gonia, 92, 93, 376
gord, 368, 379
gordo, 379
gorfa, 91
gorfes, 373
gorja, 323
gorra, 393
gorra de cop, 393
gorret, 391, 393
gorro, 393
gorro de casco, 393
gos, 375, 487
gos rabiós, 325
gos, anar de, 320
gos,-sa, 325
gosset, 59, 320, 457
gosssets, 309, 313
got, 385
gota, 344
gra, 58, 307, 308, 507
gra (de raïm), 298
graelles, 385
gralla, 338
gramull, 289
gran, 90
gran duc, 336
granatxa, 296, 299, 300, 474
grandet, 59, 90
granera, 94, 288, 304, 385, 388
granet, 90
granets, 296
granís, 345
granissada, 345
granja, 325, 328, 517
granot, 335
granota, 86, 335
granyota, 86, 335, 339
grapat, 92, 288, 363
grapinades, 379
gras, 379
grassa, 330
gratar-se, 360
greala, 380, 387
gregal, 94
greia, 380
grèmit, 92
grenxa, 82, 88, 351, 366
grenyes, 366
grenyut, 366
gresol, 382, 456
grèvol, 309, 314
grieta, 373, 390
grifo, 297, 379, 390
grifó, 301
grifonar, 287
grill, 338
grillar, 287
grillat, 366
griva, 289, 291, 304, 305
grivar, 289
gronsa, 304, 356, 387
gronsa del foc, 375
gronsador, 413, 414
gronsadora, 85
gronsar, 381, 387
gronxador, 85, 91, 413, 415
gronxadora, 85, 91, 93, 413, 414, 415
gronxar, 381
gros, 368, 379
gruixut, 379
grúmol, 409, 411
grunyir, 324, 325
guai, 125
guaixar, 287
guano, 491
quant, 62, 393
guanyar, 74, 414
guapo, 126
guardacop, 393
guardamantels, 377
guardapits, 393
guardiacivil, 333, 341, 407, 412
guardiola, 70, 384, 387
guaret, 292, 293
guari, 302
guarnicioner, 358, 359
guarnicions, 322
guarniments, 322
guatla, 58, 79, 336, 338
guatlla, 336
guau, 124, 324
gúbia, 351, 355, 356, 357, 358, 517
gueato, 63
guenyo, 364
guerxo, 364, 454
guetla, 58
güetla, 336
güetlla, 336

guia, 353
 guiata, 63, 328
 guímen, 311
 guinea, 321
 guinyar, 361
 guinyo, 364
 guitarra, 58
 guix, 359
 guixa, 519
 guixal, 88
 guixaveça, 59, 289
 guixera, 292
 guixes, 291
 guriol, 334

H

habitació, 380
 halicòptero, 333, 341
 halo, 341
 ham, 409
 hàrnia, 363
 hasta, 58, 121
 haura, 309, 313
 haver, 135, 144, 185
 haver-hi, 134
 hedra, 309, 312
 hedrera, 309, 312, 455
 helecho, 310
 hepatitis, 362, 371
 herba, 60
 herba d'aulives, 310, 313
 herba de la sort, 309, 313
 herbassal, 104
 heretge, 383
 hereu, 88, 398
 hèrnia, 363, 371
 heura, 309, 312
 hiedra, 309, 313
 hipo, 90, 91, 364
 hivern, 97, 346
 ho, 70, 108
 hombro, 364, 372
 home, 101, 395
 home del sac, l', 403
 hòmens, 515
 hora, 345
 hora (manera d'enunciar-la), 350
 hora, expressió de l', 346
 hormigonera, 356, 360
 hort, 283
 horta, 283
 humit, 74
 humitat, 74, 345

I

iaia, 58, 62, 74
 iaio, 58, 74, 334
 iaio peton, 334
 iaio, -a, 398
 iec, 127

iegua, 88, 322, 328
 ieic, 127
 ieic, -a, 501
 iema, 321, 328, 464
 iemes, 334
 ieua, 88, 322
 iglésia, 401, 406, 519
 igual, 62
 iguala, 101
 image, 102
 incèndit, 92
 inclús, 119
 Índia, 90
 infern, 97, 403
 inflar, 70
 inflor, 70
 informador, 357
 ingleses, 393
 Ínia, 90
 injecció, 70
 ínjol, 397
 insecte, 58
 interior, 80
 invitar, 96, 384
 ínxol, 397
 irregular, 80
 istiu, 67
 italians, 301, 303

J

jabalí, 97, 338, 341
 jac, 392, 452
 jaç, 321
 jaca, 392, 452
 jagants, 404
 japerut, 370
 jaqueta, 392, 395, 452
 jarsé, fer, 382
 jasmí, 311
 jàssena, 374
 jàssera, 374
 jaure, 57, 321, 329, 487
 jefe, 358, 360
 jersei, 63, 391
 Jesuset, 402, 406
 jeure, 57
 joguet, 72, 413, 414
 joguina, 72, 413, 414
 jonc, 61
 joquer, 320
 jornal, 82, 283
 José, 97
 jota, 404
 jou, 292
 jove, 101, 397, 399
 Juanito, 97
 Joaquín, 97
 juar, 88, 414, 457
 judici, 358
 jués, 358, 360
 juet, 413
 jugar, 88, 414, 457

juí, 358, 359, 360
 juíci, 358
 juína, 413
 juliol, 95
 juliola, 408, 410, 411
 júlit, 413
 julivert, 308
 jum, 311
 junc, 60, 61, 311
 junquera, 311
 junta, 363
 juny, 346
 junyir, 291
 jupetí, 390, 393
 jupití, 391
 juriol, 95, 347
 juriola, 408, 410, 411
 juriolet, 334
 jusgar, 358, 360
 jusgat, 98, 359, 360
 jutge, 358
 jutjar, 358
 jutjat, 359

K

keds, 393

L

l'endemà, 118
 la mare (de rodadit), 333
 lago, 352, 353
 lavabo, 380
 lavanda, 310
 lejia, 383, 385, 390, 464
 lejía, 97
 lenguado, 407, 412, 464
 leona, 284
 les Ànimes, 403
 liacrà, 333
 liacrà (malaltia), 362, 460
 libèl·lula, 85, 333, 341
 lince, 341
 línjol, 397
 linse, 98
 línxol, 397
 llac, 344, 348, 352, 353
 llaç, 321, 366
 llaçana, 373
 llacet, 366
 lladó, 318
 lladoner, 67, 318
 lladrar, 324
 llaga, 365, 366
 llaganya, 369
 llagosta, 333
 llàgrima, 58
 llàgrimes, 369
 llagum, 64, 290
 llaguter, 493
 llama, 375, 390
 llamadero, 349

- llambordes*, 351
llambroix, 357, 360, 454
llamera, 375
llamp, 344, 349, 350
llampadissa, 344
llampar, 344
llampec, 344, 349, 350
llampegar, 344
llampejar, 344
llana, 330, 357, 360, 464
llançol, 63, 515
llanda, 290, 379, 387
llangardaix, 335
llangonissa, 75, 94, 324
llangosta, 61, 87, 333, 409, 410
llangostí, 87, 333, 410
llangostins, 409
llangosto, 87, 333
llanguanissa, 75, 324, 505
llanguanissa seca, 324
llanta, 290, 295
llanterna, 290, 334
llaona, 283
llaoneta, 283
llap, 124, 324
llapó, 310, 353
llar, 58, 375, 511
llarer, 360
llarg, 57
llarguet, 58
llarguirut, 103
llarsé, 391
llassa, 377, 390
llassada, 377
llauger, 76
llaüm, 290, 292
llauna, 379
llaurator, 286
llaular, 287, 292, 491
llaüt, 493
llavis, 58, 361
llavor, 292, 296
llavors, 117, 314
llebant, 288
llebra, 64, 321, 325
llebre, 64
llebrot, 321
lledó, 73, 318, 319
lledoner, 66, 67, 318, 319
lledrera, 309, 455
lleganya, 63
llegir, 68, 129, 142, 224, 359
llegum, 290
llegumet, 289
lleig, 383, 390
lleixa, 375
lleixiu, 383
llémenes, 334
llençol, 385
llenega, 311, 313
llengonissa, 75
llengua, 74, 369
llenguado, 407, 412
llenguanissa, 75, 324
llengüet, 75, 305
llénia, 96, 375
llentia, 78
llentilla, 95
llenya, 96, 375
llenza, 409
llepar, 330
llépol, 72, 379
llesca, 305
llet, 330
lletigada, 323, 327
lletsó, 66, 94, 310
lleuger, 64, 76
lleura, 309
llevadís, 284, 294
llevadora, 396
llevadura, 304
llevar, 294, 373, 382, 387
llevat, 304
llibant, 354, 483, 495
llicsó, 66, 94, 310
llidó, 318
llidoner, 67, 318
lliga, 391
lligacama, 391
lligacames, 391
lligallo, 351, 355
lligar, 292, 393
lligassa, 288
lligum, 290
llima, 315, 316, 357, 359
llimac, 335, 339
llimat, 335
llimer, 100, 315, 316
llimera, 100, 315, 316
llimo, 344
llimoner, 100, 315, 316
llimpiador, 301
llimpiadora, 301
llimpiar, 323, 407
llimpiar bajoques, 289
llimpiar escates, 407
llimpiar-se, 378
llindar, 373
llinfern, 403
llinterna, 334
llínxol, 397
lliri, 311
lliscó, 66, 94, 310
llissa, 408, 411
llissal, 408, 411
llissar, 368, 370
llissent, 91
llit, 385
llitera, 286
lliurador, 304
llivassada, 343
llixiu, 66
lloba, 338
llobada, 292
llobarro, 407, 410
lloca, 65, 321
llocada, 336
llodrigada, 336
llodriguera, 94, 321
llogat, 373
llogum, 290
llom, 325
llonganissa, 75, 94
llonges, 323
llonguet, 75
llonzat, 323
llonzes, 323
llop, 338, 404, 407, 410, 475
llord, 61, 383, 387, 390
llorer, 318
lluç, 409
lludriera, 321
lluenta, 100
lluerna, 334, 411
llum, 489
llum d'oli, 290, 382, 456
llum de ganxo, 382, 456
llumaner, 95, 382
llumener, 95
llumero, 334, 489
llun, 87
lluna, 61, 347
lluna nova, 347
lluna plena, 341
lluna vella, 341
lluny, 87, 117
lo més amunt, 373
loco, 366, 372

M

- mà*, 101, 369
mà de morter, 378
mà, demanar la, 395
mabra, 408, 409
mabre, 81, 408, 415
maça, 291, 378, 386
macabeu, 77
maçada, 363
macador, 73, 363, 393
macameu, 77
maçana, 87, 315, 316
maçaner, 100, 315
maçanera, 100, 315
maceta, 356
maceta (de flors), 372, 390
maco, -a, 392
maçola, 291, 403, 405
madaduix, 96, 310
madajuana, 94, 374
madastra, 81, 96, 398, 400
madeixa, 57, 382
madrastra, 81
madriquera, 321
madrina, 396, 398
maduixa, 309, 313
maduixera, 309, 313
madur, 61, 80, 315
madura, 308

- magall*, 284
magre, 323
magre dolç, 324, 327
maig, 347
majoral, 358
majuana, 93
mal de cor, 369
mal de quixal, 369
malalt, 89, 365
malastrugància, 345
maldar, 384
malesa, 282
malfarjat, 383
malgarbat, 383
malgastador, 384, 389
mall, 359
mallà, 489
mallada, 321, 331
mallerenga, 337
malmirrotà, 384
malson, 381
malva, 78, 312
mamar, 330
mamella, *llevar la*, 396
mamelles, 329
mamelló, 323
mamonet, 525
mana, 110
mañana, 378
mañanita, 378
manat, 287
mançana, 87
manco, 365, 370, 452
mandarina, 315
mandariner, 315
mandarina, 69, 315
mandariner, 315
mandíbula, 361
mandongada, 323, 327
mandongo, 73, 325, 525
mandonguilla, 71
mandra, 96, 376
màneg, 68, 285
mànega, 395
maneta, 301
mangrana, 87, 315
mangraner, 315
mànic, 68, 285, 301
mànies, 88
màniga, 393
mànigues, 88
manil, 390, 393, 394
manisa, 377, 413
manjongo, 505
manjongs, 505
mano, 110
manobre, 69, 356, 359
manoll, 69, 287
manra, 96, 376
manta, 375
manteca, 330
mantel, 91, 378, 386, 390
mantela, 390
manteleta, 390
mantellina, 401
mantequilla, 330
mantilla, 401
mantis, 335
manto, 390
mantó, 390
manton, 390
mantornar, 287
manxar, 413
manyà, 357
manyana, 390
màquila, 302
màquina, 414
màquina (de frenar), 290
màquina de fer forats, 357
màquina de foradar, 357
mar, 80, 92, 99, 354, 406
maradui, 96, 310
marc, 92
març, 347
marca, 99
marcar, 329
mardà, 329, 331, 457
mardagangs, 408
marduix, 96
mare, 63, 297, 332, 353, 374, 398, 513
mare bota, 297
Mare de Déu, 404
mare!, 126
marejar, 320, 327
marera, 353, 355
marfanda, 404
marfanta, 404, 515
màrfega, 381
màrfia, 381
màrfiga, 381
margalló, 317
margarita, 312
marge, 101, 291, 352, 513, 517
màrgens, 517
maria, 378
marialluïsa, 312
marieta, 334, 339, 341
marinera, 407
mariquita, 334, 341
marit, 395
marmoliste, 100
maror, 345
marrastell, 322
marrete, 413
marro, 413
marsapà, 92, 97
martell, 356, 359
mas, 282, 293
masada, 282, 350
màscara, 332, 403
mascle de bova, 311
mascle de la bova, 313
mascle de llebra, 321
mascle, anar de, 320
masia, 282
masover, 291, 373, 386
màsquera, 69, 403
massapà, 92, 97
mata, 309
matabacons, 323
matacà, 321
matacabres, 345, 349
matadero, 525
matador, 323
matalaf, 389
matalap, 380, 381, 386, 388, 389, 457
matalàs, 380, 389
matança, 325
mataparent, 311
mataparents, 313
matarife, 323
matera, 309
matinada, 347
matissa, 309
matraca, 403, 405
matroca, 403
matuta, caçador de, 321
matutero, 321
matxarro, 400
matxero, 286
matxo, 325, 483, 485, 493
matxorra, 331, 454
matxot, 400
matxutxo, 400
matxutxot, 400
mau, 124, 324
maular, 324, 328
mauva, 78, 312
mecànic, 359
mecedora, 375
meitat, 75
mejilló, 408, 412, 465
mel, 338, 513
melena, 322
melic, 77, 90, 369, 371
melindro, 378
melis, 511
meló, 315
meló de moro, 59, 314
melonera, 314, 315
melo, *portar una*, 298
melsa, 369
menar, 413
menat, 287
mendigo, 358, 360
menejar, 389
menejar-se, 376
menjador, 385
menjar, 385
menjar de noces, 396
menobre, 69, 356, 359
menoll, 69, 287
menos, 114
mentida, 304, 401
mentida, fer-se una, 304
mentider, 401
menucciada, 323, 327

- menuciada*, 323, 327, 525
menúcies, 323
menudències, 323
menudències, 328, 465
menudets, 85
menut, 368
menut, dit, 363
menuts, 70, 85, 323, 346
menys, 114
merèixer, 129
merla, 60, 338
merla, portar una, 297
mero, 409
més aviat, 115
més prompte, 115
mesa, 301, 303
mesar, 301, 303
mescladora, 356, 360
mesdia, 342
mesdiada, 342
messita, 385, 390
mestra, 359
mestre, 359
mesura agrària, 283
mesurador, 304
metge, 84
metxa, 385, 388
metxamel, 77
mèu, 124, 324
miau, 124, 324
miaular, 324
mica, 103
mifa, 335, 340, 341
mifa orelluda, 336
mifa, portar una, 298
mig, 102
migdia, 342
migdiada, 342, 348
migjorn, 84
Migjorn, vent de, 84
milà, 415
milotxa, 287, 413, 415, 454
mimbre, 311
minjador, 66
minjadora, 325
minjar, 66
minjar-se, 363
minut, 68, 70
minuts, 346
minvar, 77
mirada, fer la, 364
mirallut, 364
mirar contra el govern, 364
misdia, 342
misdiada, 342
missa, 401
mistela, 59, 298
misto, 385
mitat, 58, 75
mitger, 84, 291
mitgera, 84
mitges, 84, 391, 394, 395
mitja, 84, 102
mitja, fer, 382, 386
mitjons, 392
mitjora, 84
mix, 124, 325
mixet, 124, 325
mixín, 124, 325
mòbila, 101
moble, 377
moc, 369
mocador, 73, 363, 390, 393
mocar, 369
mocosa, 311, 313
moguda, anar, 320
moixarra, 72, 409
moixó, 71, 338, 340, 341, 485
moixonet, 337
mola, 301, 303
molde, 79, 330
moldre, 302
moldre panís, 346
molí, 301
moll, 407
moll de l'os, 363
molla, 305
mòllera, 408
molleric, 311, 313
mollet, 409
molls, 376, 386, 388
molsa, 310
molt, 89, 384
moltó, 329
momos, fer, 371
mon, 72
mona, 404
mona, agarrar una, 297
mona, estar, 298
monaguillo, 401
monat, anar, 297
mondongo, 73
moneda, 385
moniato, 71, 308
monja, 82, 404
monjo, 401
mons, 72
monte, 282, 295, 351, 465
monya, 370
monyets, 366
monyiga, 62, 77, 324, 326
monyó, 370
monyos, 366
móra, 312
moradui, 96
morastell, 322
morca, 301, 503
mordasses, 296, 357, 360, 376, 388
mordasses (de podar), 286
morella, 326
moreneta, 86, 311, 313
moreno, 366
morera, 309
morir, 130, 132, 228, 398
morrada, pegar una, 368
morral, 290, 322, 329, 331, 485
morralada, 485
morro, 493
morros, caure de, 368
morros, fer, 371
mort, 397
morter, 385
moruna, 321
mos, 361, 371, 452
mosca, 338
mosca cagadora, 332
mosca d'ase, 332
mosca saballonera, 332
mosca vironera, 332
mosquit, 338
mossada, 371
mossegada, 361, 371, 452
mossegar, 81, 97
mossegar-se, 363
mossén, 400, 406
mossèn, 87
mossényer, 400, 406
mossényer, 87
mosso, 292, 373
mossos (del carro), 292
most, 298
mostatxo, 362
mosto, 298
mostra, 92, 302, 363
motlada, 355
motle, 79, 330, 331, 355
motlle, 80, 330, 331
motxa, 331
motxila, 329
motxilla, 329, 331
moure, 301
moure, fer, 320
mu, fer, 324
muda, 320, 326
muérdago, 309, 313
mugir, 324
mugró, 329, 330
muixarra, 408
mula, 325
mulettes, 365, 372
mulladura, 345
mullar-se, 343, 347
mund de garbes, 291
mundanya, 292, 351, 354, 355
mundar, 329, 453
mundar, aparato de, 322
Muntells, els, 507
mundets, 291
munds de fem, 291
muny, 60
munyeca, 363
munyica, 363, 370
munyir, 330
munyito, 366
muscle, 364, 372
musclo, 408
musgo, 310, 313, 353
muslo, 310

mussol, 337, 338
mussol (de l'ull), 369
mustela, 338, 368, 370
mut, 320, 326, 369
muu, 325

N

Nadal, 404, 503
Nadalet, 402, 406
nadar, 57, 493
naixement, 402, 406
nàixer, 57, 129, 131, 398
nanos, 404
nans, 404
nap, 308
naquera, 483
nas, 369
nas, forats del, 369
nassos, caure de, 368
nata, 330
navaja, 98, 376
navalla, 98, 376
neboda, 398
nebot, 60, 398
necessitar, 93
negre, 298, 366
negret, 311, 313
negrito, 311
neguitós, 66, 86
Nen Jesús, 402
nervi, 66, 86
nespler, 316
nespra, 81, 315, 316
nesprer, 100, 314, 316
nesprer del Japó, 316
nesprera, 100, 314
nespro, 314
nespró, 314, 316
nesproner, 314, 316
nessitar, 93
net, -a, 398
netejar, 407
neu, 347
neula, 379
neular-se, 294
nevar, 347
nina, 414
nineta, 369
ningú, 70, 95, 113
nínjol, 397
nino, 414
ninot, 287
ninxo, 397
nínxol, 397
ninyera, 397
Ninyo Jesús, 402, 406
nispró, 314
nisproner, 314
nit, 347
nit de Cap d'Any, 402
nit de Nadal, 402
nit de sant Joan, 404

nit, bona, 342
nitxo, 397
niu, 103, 338
niu d'avespes, 333
niu de formigues, 333
niu de vespes, 333
nivada, 103
nivell, 359
noces, 395
noguera, 317
noi, -a, 397, 399
noia, 74
només, 95, 114
nora, 397, 399
noreta, 93, 94, 336
nòria, 353, 356, 483
notari, 287, 485
Notxebuena, 402, 406
Notxevieja, 402, 406
nou, 301, 317
nou (fruit), 90, 317
nou del coll, 362
nous, 302
novembre, 347
nóvio, -a, 398, 399, 400, 461
nóvios, 400
nu, 103
nuca, 362
nudet, 363
nuet, 103, 392, 394
nuetet, 392
núgol, 77, 343
núol, 77, 343
nus, 292, 393, 491
nus (de la fusta), 359
nus (del dit), 363
núvol, 72, 77, 343
núvol de bonança, 349
nyano, 365
nyeguitós, 86
nyenya, 96, 375
nyervi, 86
nyerviós, 86
nyiguitós, 66, 86
nyinyera, 397
nyirvi, 66, 86
nyirviós, 86
nyonyo, 365

O

o, 72, 123
obaga, 351, 356, 457
òbila, 94, 335, 340
obispo, 401
oblidar, 374
obra, 376
obrero, 332
obreta, 413
obretes, 413
obrir, 71, 74, 81, 128, 130, 132, 141, 233
oca, 325

ocell, 340
oco, 97, 126
octubre, 347
ofec, 74
ofegar, 74
ofendre, 74
oferir, 128
ofici, 74
oi, 66
ojo, 97
ojo!, 98
ola, 412
oles, 406
oli, 302, 487, 503, 519
oli de basseta, 503
oliasses, 301
oliba, 335, 340
òliba, 94, 335, 340
oliva, 74
oliver, 100
olivera, 100, 300
oliverar, 104
olla, 352, 376, 385
ollà, 124, 325, 326
ollaó, 124, 325, 326
olor, 74
olorar, 74
olvidar, 374
ombria, 351, 356, 457
omplir, 70, 71, 128, 130, 131, 132, 237, 385
on, 112
onades, 406
oncle, 95, 397, 398, 399
ones, 406
onso, 337, 341, 453
oo, 124, 325
oou, 124, 325
operar, 74
orada, 72, 408, 409
oratge, 345, 348
ordi, 292
orella, 74
oreneta, 336
orgillesa, 349
orinal, 381
orinar, 74
orinera, 362
orins, 74, 362
oroneta, 93, 94, 95, 336
ortiga, 71, 309
oruga, 333
oruga de pi, 333
os, 337, 369
os, tendre de l', 372
Ossa Gran, 342
Ossa Maior, 342
Ossa Major, 342
ossar, 320, 327
osso, 337
otonyo, 343, 347, 350
ou, 103, 325, 378, 383, 385, 513
ou clar, 321

ou covat, 321
ou d'aigua, 321, 328
ou en tel, 321
ou fallat, 321
ou ferrat, 385
ou hurtat, 321
ou pollat, 321
ou pudent, 321
ous, 334
ovella, 74
overa, 102, 103
ovet, 103

P

pa, 58, 305
pa (prep.), 121, 122
pa de pagès, 305
pa de pastor, 314, 316
pa de quilo, 305
pa de rabosa, 314, 319
pa florit, 305
pa gros, 305
pa integral, 305
pa moreno, 305
pa que, 122, 123
pa redó, 305
pac a, 94, 121
pacències, 378
padastre, 80, 96, 398, 400
padrastre, 80
padrí, -na, 398
paella, 385
paelló, 377
pagar, 414, 415, 457
pagés, 291
pagès, 83, 286, 485
pajarita, 97, 393, 395
pal, 320
pal d'ajocar-se, 320
pal de galliner, 320
pal de joquer, 320
pala, 64, 65, 284, 292, 304, 359, 376, 454
pala (de ventar), 292
pala (del forn), 305
pala (dent incisiva), 369
pala catxera, 284
pala del foc, 385
pala en punta, 284
pala gatxera, 284
paladar, 369
palafanga, 284
palaia, 74, 407, 412
palanca, 352
palancre, 409
palangana, 380
palanganer, 380
palanganero, 380
palangrana, 387
palangre, 409
palejar, 289
palet, 413

paleta, 302, 304, 356, 359, 360, 376, 388, 454
paleta (de lluir), 357, 454
paleta (de remolinar), 357
paletí, 284, 356
palissa, 515
palla, 57, 78
pallasso, 287
pallola, 99
pallús, 287, 289, 292
palma, 363
palmell, 78
palmera, 78, 317, 318
palmes, 403
palmissó, 319
palmons, 403
paloma, 333
palomes, 345
palometa, 333, 334, 341
palometa roia, 334
palossanter, 315
palossantero, 315
palossanto, 315, 317
palpella, 338
palustre, 356, 359, 457
pam, 79, 369
pam i pipa, 361, 371
pam i toc, 413
pampa, 296, 299
pàmpol, 296, 299, 300
panadis, 365, 370
panal, 332, 338, 341
panar, 305
panellets, 67, 379, 405
paner, 297, 300, 374
panera, 297, 298, 300, 374
panereta d'ametla, 379
panerola, 334
panillets, 67, 379
panís, 292, 485, 499, 505
panoli, 400
panolla, 292
panses de rabosa, 319
pansir-se, 287
pantaló, 393
pantaló curt, 393
pantalons, 393
pantorrilla, 364, 372
panxa, 82, 304, 369
panxa de la cama, 364
panxudeta, 335, 339
pany, 374, 385
pany (de roca), 351
panyal, 392, 395
pap, 320
papada, 320
papada (porc), 323
papallona, 333
paparra, 334
paparros, 364
papaterra, 334, 339, 341, 407
paperes, 364
paperina, 311

paquet, 392
para, 122, 124, 325
para que, 122, 123
paracota, 315
parada, 303
paraguai, 336
parallofa, 94, 287, 294, 401
parallofer, 401
parar, 301, 303, 414, 415
parar l'erada, 288
parar taula, 385
parca, 392
pardal, 338, 340
pare, 398
paregut, 91, 368
parèixer, 91
pareixut, 368
paret, 59, 63, 385
parir, 323, 396
pariueles, 286
parlador, 361
parlar sorsollós, 365
pàrpado, 361, 372
pàrparo, 361
parpell, 361
pàrpol, 361
parra, 296, 521
parral, 296
parrissa, 296, 297
parsimònia, 97
particular, 80
partisset, 95, 379
partit, un, 306
pas, 98, 351, 352
Pasco, 75
Pasqua, 75, 404
Pasqua de la Pentecosta, 403
Pasqua Granada, 403
Pasqüeta, 403
passadís, 351, 352
passador, 352
passallà, 124, 325, 326, 327
passaquí, 124, 325
passar (per) l'erer, 289
passar el drap, 382
passar pel sedàs, 304
passard, 410
passarel·la, 352
passat-demà, 343, 453
passejar, 369
passera, 352
passimònia, 97
passionària, 333
pastadora, 356
pastanaga, 307
pastanya, 370
pastar, 304, 305
pastell, 374, 387
pastera, 305
pasterada, 324
pastisset, 95, 379
pastor, 328, 330
pastorella, 336, 340

- pastoreta*, 335, 336, 340
pasturar, 330
pata, 320
pataca, 308
patada, 364
pataquera, 308
patata, 308
patir, 131, 137, 140, 143, 241
pato, 320
pato, -a, 326, 328
patró, 358
pauma, 349, 363
paumell, 78, 363
paumera, 78, 317, 318, 319
paumereta, 366
paumes, 403
paumissó, 317, 319
paupella, 335, 338, 339, 341
pavo, 321
pavo, -a, 328
peanya, 286
pebràs, 311
pebre, 94, 308
pebrot, 306, 308, 311
pebrotera, 306
pec a, 121
peça, 489
pedaç, 383
pedaços, 345
pedadilla, 379
pedadilles, 96
pedra, 60, 65, 303
pedra blava, 491
pedra del molí, 301
pedre, 81, 96, 415
pedrer, 320, 326
pedrera, 286, 294
pedrís, 352, 376
pega, 318
pegalosa, 311, 313
pegar-li fort, 297
peix, 83, 102, 409, 489, 517
peix blau, 408, 410
peixcador, 407
peixcar, 407, 454
peixera, 352, 355
pel, 121
pèl, 59
peladilla, 379
peladilles, 96
peladura, 307
pelaia, 68, 407, 474
pelaio, 337
pelar, 317
pelet, 314
pelirro[x]o, 372
pelirrojo, 366
pell, 60, 287, 300, 307, 308, 369
pellerofo, 94, 287
pellela, 330
pellofa, 287
peluda, 407, 412, 454
pendatxo, 345
pendent, 351
pendó, 403
pendre el Nostre Sinyor, 401
pendre la comunió, 401
pendre's, 330
pèndul, 401
penellons, 363
penjador, 381
penja-robes, 381
penjat, 351, 402
pensar, 81
Pentecosta, 403
Pentecostés, 403
penúltim, 367
pepeterra, 334
pepino, 308
per, 120
per a, 122
per a que, 122
pera, 59, 64, 315
perdigana, 338, 341
perdigó a l'ala, portar un, 297
perdigó a l'aurella, portar un, 297
perdigolada, portar una, 297
perdigot, 338
perdiu, 338
perduada, 336
perdre, 81, 414, 415
perdut, 384
pere, 320, 326
Pere Botero, 403
perea, 299
perebàs, 311
perer, 100, 315, 320
perera, 100, 315
peresa, 93, 299, 376
peret, 320, 326, 327
perge, 373, 374
pergi, 374
perja, 381, 390, 462
pernil, 323, 324
pernil dolç, 324
pérnio, 374
però, 123
perol, 376, 377
perola, 376
perpal, 292
perpalina, 292
perquè, 122
perseguir, 368
persimon, 315
perterir, 491
perxa, 381, 462
perxe, 373, 374
perxer, 381
perxero, 381
pesadilla, 381
pescador, 407
pescar, 407
pèsol, 70, 72
pesolera, 290, 292
pesolina, 290
pésols, 292
pessebre, 402
pessigolles, 363
pessigonyes, 363
pessunya, 331
pessunyes, 322, 328, 330, 453
pestanya, 64, 370
pestell, 374
pesteta, 306, 308
pestillo, 374
petaculer, 309, 313
petar (les dents), 346
petar les dents, 346
petat, anar, 297
petenera, portar una, 297, 298
petit, 368
petit, dit, 363
petxina, 408
peu, 103, 303, 351, 369, 376
peu de gat, 357
peu de rei, 357
peu, planta del, 369
peüllà, 322
peus redons, fer-se los, 298
peus redons, portar los, 298
pevet, 103
pi, 511
pi blanc, 318, 319
piar, 84, 296, 299, 454
pic, 284, 285, 332
pic (d'ocell), 320
pic (de muntanya), 351
pic d'eixobrir, 285
pic de boca ampla, 285
pic de dos puntes, 284
pica, 323, 379, 401, 405
pica baptismal, 401
pica de batejar, 401
picaesquenes, 309
picant, 306
picaport, 374, 388
picar, 289, 338, 374
picassor, 360
picat, 297
picat, vi, 299
pico (d'ocell), 320, 328
pico (de muntanya), 351, 356
pico (recipient), 377, 387
picola, 284, 285
picolat, 326
picoleta, 283, 285, 356, 360
picor, 360
picot, 87, 338, 356
picota, 356
piga, 369
pigot, 87, 338
pigota, 371
pigota (borda), 365
pijama, 97, 98, 391, 395
pila, 401, 405
pila baptismal, 401
piló, 375
pilota, 414

- pilotes (del xiprer)*, 318
pinar, 104, 318
pinassa, 318
pinça, 84
pinsà, 84, 338
pinta, 301, 322, 385
pintada, 321
pinya, 318
pinyol, 315
pinyols, 296, 314
pinçons, 318, 363
pinzes, 369, 382
pioc, 409
pipi, 362
pipiterra, 334, 407
piquera, 513
piques, 301, 379
piqueta, 354
piquis, 392
Pirineu, 513
pirri, 366
pirúltim, 367
pis, 373
pisar, 84, 299
pissigolles, 68, 363
pissigonyes, 363, 372
pisso, 413, 415, 463
pistola de foradar, 357
pit, 369
pita, 124, 325
pita-reix, 336
pitèra, 317, 319
pitet, 392
pitjor, 84
pito, 361, 372, 463
pit-roig, 336
pitxell, 377, 386
pitxella, 377, 387
pitxó, 336, 341
piu, 292
piuleta, 340, 341
pixagossos, 344, 349
pixar, 369, 371
pixats, 362
pixum, 362
pla, 58, 351
pla, plat, 385
plaça, 354
plana, 292, 351, 357, 360
planeta, 357, 360, 457
plantar, 292
plantar l'erada, 288
planxa, 385
planxador, 383, 387
planxar, 387
plat, 385
plàtera, 376, 377, 380, 386
platja, 354
ple, 59, 385
ple, lo, 341
plegabraços, 335
plegacames, 335
plegadeus, 335
plegamans, 335, 341
plegar, 381, 385, 503
plegar (ametles), 317
pleta, 331
plom, 356
plomada, 356
plomes, 320
plorar, 369
ploure, 347
ploviscar, 344
plovisnar, 344
plovisquejar, 344
plugim, 344
pluja, 347
plumero, 366
plumes, 320
poal, 103, 298, 330, 331, 354, 356
poar, 103
poble, 89, 354
Poblenou, 507
poblet, 350
pobre, 358
poc, 103
podadora, 286, 296
podadora llarga, 286
podall, 286
podalla, 286
podar, 300, 302
podar, 190
podrir-se, 287
poero, 103
poguer, 127
polanski, 283
polca, 82
poleo, 310
poliol, 95, 310
poll, 317, 338
pollagana, 64
pollegana, 286, 294
pollet, 326, 337
pollí, 322
pollís, 300, 302, 317
pollita, 401
polmons, 362
polp, 79, 408, 410
pols, 100, 382
pòmuls, 369
pondre, 326
ponedor, 100, 321
ponedora, 100, 321
ponedores, 100
poniol, 95
pont, 89, 354
pontet, 352
pop, 79, 408, 410
popular, 80
por, 403, 405
porc, 322
porcellada, 323
porgador, 289, 301, 304
porgadora, 289, 301
porgar, 289, 304, 305
poric, 404, 405
porico, 404
poriol, 95, 310, 339
porra, fer, 325
porrassa, 77, 301
porro, 307
porró, 385, 388
porronet, 378
port, 407
Port, 517
porta, 385
portador, 286
portadora, 286, 298
portal, 374
portalada, 374
portar banyes, 396
portar el burro, 361
portar el ruc, 361
portell, 344, 348
porticó, 374
portilla, 374
Ports, 517
poruc, 404
porxe, 373, 374
porxo, 373, 374, 389
pos, 123
posaplats, 375
posar, 81
posar cuernos, 396
pòsit, 297
póssio, 297
post, 102, 383
post (d'empostar), 285
post (de planxar), 383
post de tallants, 288
post de talls, 288
post plana, 285
posta, 342
postre, 99, 378, 390
postres, 99, 378
pota, 326
pota de rei, 357
potaque, 97
potes llargues, 335
potser, 86
pou, 61, 103, 354, 483, 491
pou de nòria, 353
pou de sènia, 353
povador, 352
poval, 103, 298, 330, 331, 354, 356, 495
povar, 103
povero, 103, 352, 495
povet, 103
prebàs, 311
prebe, 94, 308
prebentó, 306, 308
prebentonera, 306
prebot, 311
precipici, 351
pregoner, 358
prementó, 306, 308

prementonera, 306
 prèmit, 92
 prendre, 80
 prensa, 298, 301, 503
 prensó, 507
 prenyada, 330, 396
 presa, 353
 present, 323
 presignar-se, 401
 préssec, 60, 315
 presseguer, 315
 presumit, 384
 presumit, -da, 393
 pretensió, 384
 prima, 342
 primavera, 337, 347
 primavera de l'hivern, 342
 primentó, 306, 308
 primertonera, 306
 primer, 369
 Primer d'Any, 402
 primerenc, 315
 prinyons, 363
 probe, 358
 processonària, 333
 processó, 77, 403
 professional, 333
 professó, 77, 403, 405, 457
 progressiste, 100
 prompte, 118
 prop, 103
 prostituta, 396
 prou, 114
 proveir, 97
 provessó, 77, 403, 405, 457
 provir, 97
 pruna, 315
 prunera, 315
 prunyons, 363, 371, 372
 pubilla, 88, 398
 puça, 338
 pudenta, 101, 334
 pudir, 361
 pudor, 361
 pues, 123, 289, 346
 pugues, 346
 puïol, 310
 pujar, 83, 329, 385
 pullòver, 392, 395
 pulmons, 362
 pulput, 336
 pulsera, 391
 puniol, 310
 punta, 60, 285, 304, 351
 punta de peu, 364
 puntada, 499
 puntada de peu, 364
 puntada de riu, 355
 puntal, 318
 puntapeu, 364
 puntar, 287
 puntar el dia, 342
 puntar l'alba, 342

puntejar, 287
 puntetes, 289, 382
 puntilles, 382
 punxar, 287
 punxenta, 101
 punxes, 402
 punxeta, 332
 punxó, 357, 358
 puny, 369
 puny, cop de, 371
 punyada, 363, 371, 457
 pupa, 360
 puput, 336
 pura, 396
 puro, 311
 puro (de la bova), 311
 puta, 396
 put-put, 336

Q

quadra, 322, 328
 quadro, 332, 513
 qualsevol, 74, 95, 113
 quansevol, 74
 quant, 278
 quantitat, 74
 quaranta, 74
 Quaresma, 75, 404
 quart, 369
 quart binvant, 341
 quart creixent, 347
 quart menguant, 341
 quart minvant, 341
 quartet de l'oli, 380, 387
 quartet de la pastera, 380, 387
 quartina, 75, 377
 quarto, 380
 quarto d'aseo, 380, 390
 quarto de bany, 380
 quarts, 525
 quasi, 62
 quatre, 62, 74
 que, 114
 què, 112
 queixal, 75
 quera, 334, 341
 querada, 358
 querida, 396
 quèstió, 74
 quint, 367
 quixal, 66, 75, 87, 88, 369
 quixal, mal de, 369

R

rabentar, 517
 rabera, 327, 328, 331, 453, 457, 487
 rabereta, 336
 rabes-iaio, 523
 rabiar, 76
 rabiar, fer, 320

rabó, 322, 328, 329, 454
 rabosa, 338, 341, 384
 racades, 92, 320, 329
 racer, 64, 344, 351
 racó, 287
 rader, 93, 367
 radere, 93, 116
 raderies, 93, 378, 386
 rafal, 373, 389
 ragandaix, 335
 raïl, 300, 414
 raïm, 296, 298, 299, 300, 491
 raïna, 84, 318
 raio, 295, 344, 350, 461, 465
 raïos, 292
 rajada, 410
 rajola, 69, 377, 413
 rall, 409, 414
 ralliscar, 372
 rallissar, 368, 370
 ralls, 287
 ram, 288, 296, 304
 rama, 300, 302, 303, 491
 ramada, 328
 ramàs, 288, 292
 ramassada, 345
 ramat, 328, 453, 457
 ramor, 332
 rampell, 288
 rampí, 287, 301
 rampí(n), 288
 rampill, 287, 288, 301
 rampogoll, 353
 rampuoll, 353
 rams, 404
 rana, 335
 ranci, 298
 rap, 409
 rapa, 296, 297
 rasador, 289
 rascador, 304
 rascar, 291
 rascar-se, 360
 rascle, 284, 285, 286, 287, 288
 rasplet, 286, 287, 288, 301
 rasqueta, 322
 rasora, 304
 raspa, 296, 357
 raspall, 322, 384
 raspeta, 301
 Rasquera, 493
 rasqueta, 301, 304, 322, 519
 rastilles, 284
 rastoll, 73, 288
 rastre, 301, 307
 Rastre, 523
 rastre, seguir el, 322
 rastrejar, 322
 rastrell, 286
 rastret, 301
 rastrilla, 286
 rastrillo, 286, 288, 295
 rata, 338, 507

- ratampanada*, 96, 337
ratapanada, 96, 337
ratapenada, 96, 337
ratera, 485, 517
ratlla, 369
ratlla de Sant Martí, 345
ratllar el dia, 342
ratllar l'alba, 342
ratllat, 408, 411
ratolí, 71, 338
ratpenat, 337
raval(eta), 350
ravalet, 350
ravanet, 101, 307
ravaneta, 101, 307
rave, 77, 101, 307
ràvec, 307
ràvenc, 101, 307
re, 115
reanimar, 375
rebentar, 64
rebentar la fel, 362
rebes-iaia, 400
rebes-iaio, 400
rebesnet, 400
rebolcar-se, 323
rebost, 380
rebre l'eucaristia, 401
rebusnar, 324
rebutjar, 395
rec, 343, 353
recades, 320, 329
reclam, 326
reclau, 333, 341
recol-lectora, 289
recollidor, 372
recordar-se, 374
rector, 96
rectoria, 400, 454
reculants, 290, 474
redable, 89, 286, 292, 294
redó, 73, 347, 414
redol, 341
redola, 414
redolar, 73
redolí, 288, 292, 295, 333, 346
redolí (de pedra), 288
redolí de pues, 288
redolí de rebatre, 288
redolí de talls, 288
redolitx, 333
redolta, 296, 300
redona, 305, 414
redonet, 73
redorta, 300
refal, 373
refre, 361
refregar-se, 323
regadera, 343
regadiu, 283
regadora, 343, 353, 483
regal, 323, 396, 458
regalència, 91, 310
regalèssia, 91, 310
regalís, 310
regalíssia, 310
regall, 343
regalo, 396
regandaix, 335, 341
reganyar, 346
regar, 386
regar (el carrer), 382
regatxol, 352
regina, 84, 318
regirada, 519
regirar, 287, 375, 377, 388, 389, 491
regla, 89
regnes, 91
reguerall, 102, 343
regular, 80
rei, 404
reina, 332, 404, 513
reïna, 84, 318
Reis, 102, 402
Reix, 402
Reixos, 102, 402
rejola, 69
relinxar, 324, 327, 328
rellampec, 286, 344, 349, 350
rellampegar, 344
rellanxegar, 324
rellinxar, 324
rellissar, 368, 370
relotge, 347
remar, 413
remenar, 375, 377, 388, 389
remendar, 407, 412
rémol, 408
rèmol, 410
remolatxa, 308
remolí, 346
remolinador, 357
remolinet, 357
remolino, 345
Remolins, 523
remor, 64, 73
remoure, 375
remoure's, 323
remulla, 352
remulla (de riu), 355
renec, 497
renegar, 404, 497
renet, 400
rentada, 383
rentador, 382
rentamans, 380, 386
rentar, 63, 383, 385
renyar, 384
renyina, 84, 318
renyó, 73, 74, 362
renyoses, 379
repassar, 383, 388, 389
repèl, 369
repicar, 404
repinyades, 379
repisa, 375
reptar, 384, 387
res, 115
resina, 84, 318, 511
resistentia, 101
respaldo, 385, 390
respecte, 58
respirar, 369
ressopar, 378
ressopó, 378
ressopon, 378
restoll, 73
ret, 391, 407, 409, 412, 474
retor, 96, 404, 405
retor, casa del, 400
retranca, 290, 295
retxos, 366
revés, 64
revetlla, 404
revisar, 383
revivar, 375
revoldre, 377, 388
revolitx, 333
revolt (cabell), 366
revolta, 517
revoltí, 367
revoltillar, 392
revoltillo, 367
revoltino, 367
revoltinyo, 367
revolts, 349
revora, 352
riada, 499
ribàs, 344
ribell, 102, 377, 380, 388, 491
ribella, 377
ribot, 357, 360
riera, 352, 355
rierol, 352
ril, 414
rina, 84, 318
rinyó, 73, 362
risp, 330
rissos, 366
ristra, 307
riu, 58, 354
riueta, 352
riure, 128, 129, 134, 398
roba, 385
roble, 318, 319
robre, 318
roda, 292, 301, 414
rodaballo, 408
rodadits, 85, 333, 341, 365, 370, 371
rodaditx, 85
rodal, 487
rodalitx, 333
rodanxa, 414
rodera, 70
roderada, 290
roderes, 290
rodet, 288, 295, 301, 303

- rodet (de pedra)*, 288
rodillo, 301
rodó, 73
roenta, 101
roginós, 491
rogle, 89, 341, 347, 414, 458
roig, 102, 366
roina, 349
rojos, 83
roll, 301, 303
rom, 408, 410
romeguera, 87, 309
romer, 312
romiguera, 68, 87, 309, 312
rominguera, 87, 309, 312
rompre, 292
roncar, 324, 325, 369
ronsadora, 93, 413, 414
ronxadora, 93, 413
ronyó, 73, 362
ronyoses, 379
roquer, 517
Roquetes, 515
ros, 369
rosa, 312
rosada, 345, 348
rosat, 298
rosegar, 369
rosegó, 305
rosegons, 379, 387
rosella, 84, 310, 313
roser, 312
roser bord, 309
roser de muntanya, 309
roser salvatge, 309
roser silvestre, 309
ròssec, 286, 294, 409
rossegall, 409
rossegament, 408
rossinyol, 338
rostoll, 73, 288
roure, 318
rovell, 321, 359
rovelló, 312, 313
rovellons, fer, 313
rubot, 357
ruc, 322, 326
rucada, 322
ruedo, 341, 414, 415, 465
ruella, 84, 310
ruga, 93
ruixat, 344
rulo, 288, 295, 301, 303
runar, 384, 454
ruquet, 322
ruscla, 375
rutxar, 329
- S**
- sabates*, 392, 394
sabates d'istiu, 392
sabates de tires, 392
sabatilles, 392
saber, 127, 129, 194
sabiguer, 127
sabó, 385, 503
saboga, 408
sac, 302, 489
sacapous, 353
saco, 390, 393, 394
sacrament, 397
sacristà, 88, 400
sacsó, 324
sadascú, 113
sadorija, 310
sadoritja, 310, 313
saetes, 346, 350
saetó, 407
safaregets, 301
safareig, 85, 102, 301, 353, 382
safareig públic, 382
safata, 376
safatà, 360
safatans, 358, 454
safrà, 312
safranòria, 307
sagí, 69, 326
saginer, 403
sagrantana, 93, 335
sagristà, 87, 88, 400, 402
saietes, 346
sajolida, 310, 313
sajolina, 310
sal, 330, 487, 505
sala, 373
sala de dalt, 373
sala vella, 373, 499
salamandra, 335
saldó, 352
saler, 385
salera, 331
saleres, 487
salero, 523
salmorra, 505
salsitxa, 75, 96, 324, 505
salsitxa seca, 324
salt, 89, 352
saltamontes, 334
saltar, 329, 381, 413, 453
saltar a la corda, 413
saltar a xòlit, 413
saltar a xúlit, 413
saltar, fer, 320
saltxitxa, 96
salvamantels, 377, 386, 390
salvatge, 78, 337
sàlvia, 78, 312
salze, 318
samarra, 391
samarreta, 391, 395
samaruc, 335, 339
sambomba, 404
sandàlies, 392
sang, 90, 369, 505
sàngano, 332
sanglot, 85, 90, 364
sansa, 297, 302
sant, 90
sant Antoni, 404
Sant Antoni, 491, 527
Sant Esteve, 402, 406
Sant Joan, 491
sant Josep, 404
Sant(o) Crist(o), 402
Santa Bàrbara, 95
Santa Bàrbera, 95
santaspiga, 334
santiguar, 406
santiguar-se, 401
sanmiquelada, 342
santraït, 368, 372
sapatilles, 392, 395
sapí, 318, 319
sapiguer, 127
sapo, 338, 341
sarampió, 99
sarantana, 335
sarcapous, 353, 495
sardina, 409
sardina de casco, 407, 412
sardina salada, 407, 412
sardinell, 373
sardineta, 407
sargantana, 93, 335
sargir, 383, 387
sària, 82, 290, 292
sarment, 69, 296
sarna, 58
sarpat, 92, 363
sarracaps, 391
sarrampió, 99, 369, 370
sàrria, 82, 290
sarró, 329, 331
sarsa, 309, 313
sarsaller, 365
sarsallós, 370
sàrsia, 301, 407, 409, 412, 474, 489
sarsiero, 489
sarsoll, 365
saüc, 312
sauce, 318, 319
saurí, 352
sàuvia, 78, 312
savina, 317
sàvit, 92
sec, 304
sec de la cama, 364, 371
secà, 283
secadiu, 283
secalls, 379, 387
secatiu, 283
secretari, 358
sedar, 289, 304, 305
sedàs, 289, 292, 304, 305
sedgí, 69
sèfero, 401
segadora, 289

- segar*, 292
segí, 69, 326
segó, 305, 485, 487
segon del rader, 367
segon plat, 378, 386
Segona Festa de Nadal, 402, 406
Segona Pasqua, 403
segons, 378
segrantana, 68, 93, 335
segrentana, 93, 335
seguida, de, 118
seguir, 291
seguir (el flat), 322
seguir (el rastre), 322
segur, 80
seitó, 91, 407, 409
sellero, 358
selló, 290
sem, 321
semar, 294
semar-se, 287
semblant, 91
sembrar, 292
sempreviva, 310
sen, 87
sencer, 64, 73
senda, 351
sendera, 351, 354
sendicat, 70
séndria, 59, 314, 316
sendriera, 59, 314, 316
sénia, 353
senill, 310, 311, 353
senillar, 353
sentar-se, 369, 372
sentir, 131, 245, 299, 369
sentir-se (el vi), 297
seny, 87
senyal, 99
senyalar, 329
senyar, 81
senyar-se, 401
senyor, 93
senyora, 93, 395
separador, 513
sepí, 318, 319
sépia, 409
sepluig, 344
sepulturer, 397
sepulturer, 397, 400
séquia, 353, 354
sequillo, 378
sequiol, 303, 343
ser, 67, 128, 129, 134, 144, 199
seregall, 343
serení, 345
sereno, 358
sergantana, 335
serment, 69, 296
serp, 338
serra, 60, 351, 354, 359
serra tallada, 351
serracaps, 391, 394
serradit, 333
serradura, 358
serrat, 351
serrat d'aigua, 344
serrell, 322, 366
serrín, 358
serva, 315
servent, 101
serventa, 101
servera, 100, 315
servilleta, 378, 386, 388, 390
sestador, 331
sester, 331
set, 383
setembre, 347
setmesí, -na, 398
setra, 376, 377, 380, 386, 388, 521
setrill, 378
setrilleres, 378, 387
seu, 409
seure, 372
sevina, 69, 317
si, 114
si no, 123
siego, 98
siesta, 342, 348
sífero, 401
sigí, 69, 326
siginero, 69
sigüenya, 98
siguida, de, 67
silla, 290, 295, 465
sillero, 358, 359, 360
silló, 290
sillon, 375
silo, 356
simbomba, 404
síndria, 59, 314, 316
sindriera, 314, 316
sínglot, 85, 91
sinyar, 66, 73, 93, 523
siò, 124, 325
sirgar, 331
sitjó, 358, 360
sivina, 69, 317
sixanta, 66
sobrassada, 326
sobre, 116
sobressada, 68, 326, 505
sobrixida de fel, 362
soc, 375
soca, 296, 302, 375
socarrar, 323
socarrimar, 82
sòcol, 72
socs, 287, 393, 395
soflamar, 82
soflimar, 82
sofratge, 369
sofrimar, 82
sogre, -a, 398
sol, 347
sol post, 342
sol, -a, 114
sola, 304
solà, 351, 356, 453
solament, 377
solana, 351, 356
solatge, 297, 302, 344, 377
solc, 290, 292, 343, 353, 483
solcador, 283
soldó, 352
solera, 297, 373, 453
soleta, 373
solibert, 373, 386, 389
soll, 323, 328
solràs, 373
solsida, 343, 344, 348, 452
solsit, 343
solter, 395, 398, 457
solter, -a, 399
solteron, -a, 396
sombra, 302, 304
sombrero, 393, 395
somera, 322, 326
somiar, 91, 381, 386
somier, 86, 381
somni, 92, 381
somorda, 346
sompo, 85, 368
son, 72, 385
sonat, 366
sonyer, 86, 381
soo, 124, 325
sopa, 385
sopalma, 351
sopar, 385
sopluig, 344, 373, 389
soquetes, 287
soquets, 287
sord, 369
sorejar-se, 376
sorell, 409
sorgir, 383
sorier, 361, 368
sormar, 331
sormer, 85, 330
sorollar-se, 376
sorra, 352
sorrac, 72, 85, 292, 359
sorrac (de sorracar), 287
sorrac de dos mans, 292
sorracaps, 391
sorrada, 336, 340, 341
sorsollós, 365, 370
sort, 291, 293
sortir, 71, 131, 249, 287
sosa, 311
sostén, 391
sostenidors, 391
sostens, 391, 395
sostovar, 375
sota, 116
sotana, 303

sótano, 380
 soterrani, 380
 sovatge, 76, 78, 337
 suar, 369
 Subirats, 85
 subrir, 284
 suc, 315
 sucre, 385
 suéter, 391
 suèter, 392
 suflimar, 323, 327
 sufrimar, 323, 327, 453
 sujuliva, 310
 superior, 80
 surdo, 364
 surgir, 383
 suriac, 82, 85, 286
 suriaca, 82, 85, 286, 292, 331
 suro, 287, 513
 surrac, 292
 surrac de dos mans, 292
 surriac, 82, 286
 susto, 515

T

tabic, 373
 taburet, 376
 taca, 65, 385
 tacanyo, 384, 389
 tacar, 385
 taco, 285
 tafarra, 290, 295
 taixó, 337
 taladradora, 357
 taladre, 357
 taladro, 357, 360
 tall, 285, 304, 314, 316, 376
 tall de, 116
 tallada, 314
 tallamans, 334
 tallant, 285, 286, 304, 357, 527
 tallantó, 285
 tallants, 288
 tallar, 298, 329
 tallar-se, 330
 tallat, 306, 351
 taller, 80
 taló, 364
 talòs, 375
 talp, 79, 338
 també, 90, 119
 tamburet, 376
 tamé, 90, 119
 tamar, 64, 80, 403, 406
 tamaric, 404
 tancar, 361
 tancat, 293
 tancats, 293
 tapat, 343
 tapet, 378
 taranyana, 96, 333
 taranyina, 333

tarat, 366
 tard, 118, 342, 350
 tardà, 315
 tardanada, 342
 tarde, 347, 348
 tarde, bona, 342
 tarde-nit, 342
 tardet, 342, 350
 tardor, 342, 350
 taronger, 315
 tarongeral, 104
 taronja, 65, 96, 315
 Tarragona, 517
 tarró, 72
 tarròs, 292
 tartamudejar, 365
 tartamut, 365, 370
 tartuada, 372
 tartugada, 372
 tarumbo, anar (mig), 297
 tascó, 285, 286
 tassa, 377, 386
 tat, 58, 66
 tat sol, 73
 tau, 79, 338, 507
 taula, 294, 357, 385, 387, 525
 taula (d'empostar), 285
 taula de planxar, 383
 taulada, 521
 taulell, 294, 357, 376
 taüt, 397
 tavalló, 73, 96, 378
 tavallola, 96, 380
 tavan, 332, 341
 tavanc, 332
 tàvec, 332
 tavella, 289
 taverna, 298
 tavot, 73
 taxiste, 100
 te poriol, 310
 tebi, -a, 346
 teixó, 96, 337
 tel, 330
 tela (d'aranya), 333
 telaranya, 333
 tello, 413, 415
 temor, 64, 80, 403, 406
 temoric, 384, 404, 406
 temorico, 384
 tempesta, 345
 tempestat, 345
 templada, 350
 templat, da, 347
 templat, -da, 346
 temporal, 345
 temps, 60, 345
 temptador, 391
 tenalles, 357, 360, 388
 tenasses, 357, 376
 tenca, 409
 tenda, 290, 413
 tendre, 304

tendre de l'os, 363, 372
 tenedor, 377
 tenidor, 377, 390
 tento, al, 58
 teranyana, 333
 teranyí, 349
 teranyina, 96, 333
 térbol, 298
 terbolina, 345
 tercer, 369
 terme, 101
 terra, 60
 terrat, 64, 386
 terròs, 64, 96
 teruel, 333
 test, 102, 372
 teulada, 63, 385
 teules, 385
 tia, 398
 tibia, 350
 túbio, -a, 346
 tiit, 124, 325
 tiita, 124, 325
 timba, 351
 timbe, 351
 timó, 66, 310, 312
 tindre, 67, 127, 132, 137, 253
 tindre flat, 362
 tindre un antojo, 396
 tindre un desig, 396
 tio, 397, 398, 399, 400, 458
 tió, 375, 402, 406
 tio del sac, lo, 403
 tirandes, 91, 291
 tirants, 391
 tirar, 364
 tirar fem, 284
 tirar una vela, 367
 tiràs, 286, 294
 tirassa, 286
 tira-xines, 414
 tiritejar, 346
 tisoires, 91
 tisoires de vermar, 296
 titella, 341
 titiritejar, 346
 tito, -a, 321, 327
 titot, 321
 Tivenys, 521, 527
 toc bola, 413
 toc i pam, 413
 toca, 390
 tocador, 381
 tocar, 374
 tocar a missa, 401
 tocar al barandat, 362
 tocar al vedat, 362
 tocar les campanes, 401
 tocat, 297, 366
 tocat, anar, 297
 tocina, 323
 tocinar, 323
 tocina, 323

- tocinet, 85, 341
 tocinet(a), 335, 453
 tocino, 322, 328, 499, 505, 525
 tocino, -a, 328
 todó, 72, 336
 toixó, 96, 337
 toldo, 290, 295
 toll, 344, 352, 355
 tolva, 304, 356
 toma, 353
 tomaca, 306
 tomaca de penjar, 306
 tomaquera, 306
 tomata, 306
 tomata de penjar, 306
 tomatera, 306
 tombadora, 376, 386
 tombapeix, 376
 tombarella, 371
 ton, 72
 tonel, 297
 topar, 374, 387
 topo, 290, 322, 327, 338, 366, 454
 toquí, 351, 356
 toquilla, 390
 torcar, 382
 torcar-se, 378, 388
 torcàs, 72, 336
 tòrcer, 383
 tord, 338
 tormenta, 345, 350
 tormina, 355
 Tormo, lo, 517
 torn, 359
 torna, 355
 tornavis, 357
 toronger, 96
 toronja, 96
 torramenta, 349
 torrat, anar, 297
 torrent, 355
 torró, 72, 386
 torròs, 64, 96, 292
 torròs (de mel), 332
 tort, 364, 454
 tort, anar, 297, 298
 tortàs, 72, 336
 tórtera, 73
 tórtola, 73
 tórtora, 73, 338
 Tortosa, 515, 525
 tortuada, 372
 tortugada, 91
 tos, 60, 369
 tos ferina, 365, 370
 tossar, 329
 tot sol, 73
 tot, -a, 113
 tots, 85
 Tots Sants, 404
 totsol, 86, 114
 totsola, 114
 totxo, 301, 483
 tou, 304
 tovalles, 91, 378
 tovalló, 73, 378, 386, 388
 tovalló de cuina, 380
 tovallola, 380
 tovot, 73
 tractor, 80, 292
 tragella, 292
 trago, 377
 traje, 97, 98, 392, 395, 461
 traje jaqueta, 391
 tramuntana, 68, 347
 trapitjar, 296
 tras, 124, 325
 trasbalsar, 301
 trasbassar, 301
 trascolar, 301
 traspasada, 344
 traspasar, 301
 trassegar, 301
 trast, 373
 trasteria, 322
 trastes, 322, 327, 358, 373, 453
 trastos, 373
 trastot, 513
 tratge, 392
 tratge jaqueta, 391
 traure, 57, 128, 132, 133, 364, 373, 382, 387, 503
 traure escames, 407
 traure escates, 407
 trava, 290
 travessa, 373
 travessa mare, 374
 travessera, 374
 treballadora, 332
 treballar, 64
 trementina, 318
 tremolar, 347
 tremolar (les dents), 346
 tremolí, 364
 tremolor, 364
 tremuntana, 68
 tren, 414
 trena, 307, 369
 trencadura, 363, 371
 trencar, 396
 trencar-se, 300, 363, 371
 trencat, 351
 trepant, 357
 trepitjar, 64
 tres en ratlla, 413, 415
 tres i un barro, 413
 tres imbarro, 413
 tresmall, 409
 trespeus, 376, 377, 386
 treure, 57, 373, 386, 387
 trévol, 312
 triar-se, 287, 330
 triença, força, 289
 trigella, 292
 trill, 288
 trill de pedrenyers, 288
 trilla, 290
 trilladora, 289
 trillença, 289
 trillença, força, 289
 trimuntana, 68
 trisella, 292
 trist, 102
 trist, -a, 398
 tritgella, 292
 tro, 347
 tromba, 344
 trompa, 344
 trompa, anar, 297
 trompa, portar una, 297
 trompada, 344
 trompes, 311
 tronada, 344, 345
 tronar, 347
 tronc, 89, 296, 302, 375
 tronc (de Nadal), 402, 406
 tronca, 375
 tronxet, 296
 tronxo, 308
 tros, 292, 511
 trossellera, 525
 trossells, 525
 trucar, 374
 truita, 385, 388
 truja, 323
 trull, 298, 301, 503
 trullola, 301
 trulls, 301
 trutxa, 517
 tubo, 353, 354, 356
 tudó, 72, 336
 tuixó, 337
 tumbo, 331
 tupí, 376, 385
 turbant, 366
 turbante, 366
 turca, agarrar una, 298
 turca, portar una, 298
 turmell, 364, 369, 370
 turró, 72

U

- u, 73
 uesque, 124, 325, 326
 uit, 78
 uliasses, 301
 ull, 78, 301, 361, 369, 491
 ull (aixada), 285
 ullal, 285, 352, 353
 ulleres, 353, 355, 483
 ulls girats, tindre els, 364
 últim, 367
 unflada, galta, 370
 unflar, 70, 371, 495
 unflija, 70
 unglà, 82, 320, 369
 unglada, 365

ungles, 330, 363
 ungló, 82, 320
 unglons, 330
 unyero, 365
 uó, 124, 325, 326
 uriasses, 301
 uriolet, 334
 ussar, 320, 327
 úvula, 362

V

vaca, 330, 507, 525
 vacada, 328
 vago, 375
 vagó, 414
 vaiga, 126
 vaixella, 98, 376
 vajilla, 97, 376, 390
 Vall Cervera, 517
 Vall Figuera, 517
 valor, 80
 vambes, 392
 vànova, 77, 381
 vànua, 77, 381
 vànuga, 77, 381
 vaquer, 328
 vaquero, 328
 vara, 301
 varat, 408
 vareta, 287
 varicel·la, 365
 varilla, 366
 varilles, 295
 vaso, 513
 vàter, 380
 veça, 59, 65, 289
 veda, 507
 vedat, 362, 371, 372
 vedell, 68
 vedriola, 70, 384
 veí, 96
 veí, veïna, 351
 veleta, 347
 vell, 331
 vell, -a, 398
 velló, 331
 vena, 369
 vencill, 288
 vendímia, 296, 300, 464
 vendimiador, 300
 vendimiari, 296, 300
 vent, 60, 84, 347
 vent del glop, 349
 ventador, 329, 375, 377
 ventafoc, 375
 ventall, 329, 375
 ventar, 58, 289, 375
 ventar campanes, 401
 ventar les campanes, 401
 ventejar, 289
 ventrera, 290, 295
 ventres, 525

ventrol, 412
 ver, 80
 ver, rovelló, 313
 verat, 408, 410
 verbena, 402, 404
 verd, 97
 verda, 308
 verdejar, 287
 verderol, 338, 345
 verduga, 301, 303
 vere, 62, 361
 verga, 287, 301
 verge, 101, 396
 vergonya, 60, 385
 veritat, 66
 verma, 66, 296
 vermadors, 66
 vermar, 66, 296
 vernatxa, 296, 299
 verosa, 308
 verra, 323, 328
 verro, 326
 ves de, en, 98
 vesc, 312
 vesita, 70
 vespa, 91, 333
 vesper, 333
 vespra, 93, 404
 vespra de Nadal, 402
 vespre, 342, 350
 vesta, 403
 vestit d'home, 392
 vestit-jaqueta, 391
 vetes, 409
 vetlar, 79, 398, 399
 vetllar, 80
 vetrina, 70
 veure, 62, 128, 132, 133, 139,
 144, 204, 361
 vi, 58, 76, 298
 vi blanc, 297
 via, 414
 Via Làctea, 342
 viacrucis, 98, 403
 vianda, 384, 499
 víbora, 335
 videll, 68, 330, 331
 vidre, 385
 vidriola, 70, 384
 vií, 67, 96
 vií, viïna, 351
 viïna, 67
 vilero, 338
 vimen, 312
 vímen, 311
 vímenc, 311
 vímet, 311, 312
 vinagre, 409
 vinagres, 378
 vindre, 67, 127, 257
 vinecí, 124, 325, 326, 327
 vint, 90
 vinya, 298, 491

viola, 311, 319
 violera, 311
 violes, 319
 violeta, 311
 violetera, 311
 viram, 93
 viritat, 58, 68
 viruta, 360
 virutes, 358
 visc, 309, 312, 318, 485, 517
 viscor, 347
 visera, 393
 viso, 393
 vitat, 66
 vitrina, 377
 vitzella, 485
 viudo, -a, 398
 viver, 485
 vol (d'abelles), 332
 vol de campanes, 401
 volant, 287
 volanti, 409
 volat, 366
 voler, 139, 208, 395, 399
 voler-se, 395
 volguer, 127
 volt de campana, 367
 volta, 346
 volta de campana, 367
 voltadits, 365, 372
 voltar, 413
 voltar les campanes, 401, 405
 volteig de campanes, 401
 voltejar les campanes, 401
 voltereta, 367
 voltor, 335
 volva, 61
 volves, 345
 volvos, 345
 vomitar, 364, 371
 vore, 62, 361
 vrema, 296
 vremar, 296
 vrespa, 93, 333, 402, 404
 vresper, 333
 vuit, 77

X

xabola (de pedra seca), 283
 xafar, 296, 364
 xafarder, 368
 xafareig, 85, 102, 382
 xâfec, 344
 xafegor, 346
 xafogor, 346, 347
 xafuor, 346
 xal, 390
 xalar, 414, 503
 xaleco, 390, 392, 395, 458
 xambra, 390, 393, 394
 xampaina, 297, 299
 xancles, 88

xangles, 88, 392
xanglot, 90, 364
xapall, 387, 394
xapallada, 344
xapo, 283, 284
xapolina, 283, 284
xapolineta, 284
xaragall, 91
xarampió, 99
xarco, 344, 350
xarrador, 361
xarraire, 361
xarrameca, 361
xarrameques, 361
xarranca, 413, 415
xarrantín, 361
xarrar, 57, 369
xarrua, 82, 88, 286
xarua, 88, 286
xaruga, 82, 88, 286, 294
xarxa, 407, 409
xatarrero, 382
xaval, -a, 397, 399
xaveta, 285, 333, 339, 341
xeic, 127
xeic, -a, 501
xeica, 93
xerrac, 85
xerraire, 361
xerri, 90, 92
xeruga, 286
xic, 95
xic, -a, 127, 397, 398
xica, 93
xicoira, 94, 311
xicolate, 95

xicòria, 94, 311
xicot, -a, 397
xicotet, 95
xiflat, 366
ximenea, 390
xineta, 337
xinglot, 90, 364
xinxà, 334
xinxà borda, 334
xinxà pudent(a), 334
xinxà verda, 334
xiprer, 85, 318
xiqüelo, -a, 397, 399
xiquet, 95
xiquet, -a, 397, 399, 515
xiribec, 365, 372
xirimiri, 344
xirinxina, a la, 370, 371
xirivia, 95, 307
xispa, 375
xispejar, 344, 350
xitxarra, 334, 339, 341, 452
xitxarra del cap negre, 336
xitxon, 365, 372
xitxonera, 393, 395
xiular, 75, 82, 361, 453
xiulet, 75, 372
xiulet (instrument), 361
xiulit, 75
xiva, 366
xò, 326
xocar-se, 367
xocolate, 95, 386
xocotet, 95
xoll, 344
xombo, 85, 368

xompo, 85, 368, 370
xoo, 124, 325
xop, 61, 318
xopar-se, 343
xoriç, 324
xoriço, 324, 505
xorissala, 324
xorivia, 95, 307
xorovia, 95, 307
xorrac, 85
xoto, 329, 331, 458
xubasco, 344, 350
xuclar, 332
xucolate, 95
xucotet, 95
xufitos, 366
xular, 75, 361, 453
xulet, 361, 372
xullar, 361
xulo, 384
xumbera, 314
xumet, 397
xupar, 332, 341
xupete, 397, 398, 400
xupon, 397, 398, 400
xurmer, 85, 331
xurriaca, 85, 286
xurriaques, 85
xusco, 305
xusquet, 305

Z

zurdo, 98

III. CONCLUSIONS

Després d'observar i analitzar els trets lingüístics recollits al Baix Ebre s'ha arribat a un seguit de conclusions:

- 1a. Els parlars del Baix Ebre** participen majoritàriament de tots els trets distintius que segons Veny (1989 [8a ed.]: 22-24; 1998 [12a ed.]: 19-20) caracteritzen el **català occidental**. La diferència entre les dues edicions citades rau en el fet que un dels trets distintius de les primeres edicions (el 17è: “persona 4a i 5a de l’auxiliar *haver*: *ham, hau*”) no apareix a la llista de l’edició posterior, mentre que en aquesta surt el mot *hedra* com a propi de l’occidental, en contraposició a *heura* (tret 12è, que no apareix en edicions anteriors). A tot el Baix Ebre, les persones esmentades del plural del present d’indicatiu del verb *haver* coincideixen sempre amb les del bloc occidental; en canvi, per al mot *hedra*, la variació de significants hi és prou abundant, per bé que amb predomini de *hedra* (amb la variant *hedrera*) i només un registre del mot *heura* (*h[a]jura*, Pe). El tret referit al plural d’antics proparoxítons llatins (mapa 1134/17) també situa la comarca dins del català occidental (*hòmens, jóvens* són recollits arreu), tot i que el plural sense *n* és present en algunes poblacions, fet que no es deu a variació diatòpica sinó diacrònica i diafàsica. El lèxic del Baix Ebre participa, lògicament, del lèxic general occidental (*afonar, arena, espenta, spill...*).
- 2a.** Tal com succeeix amb la Ribera d’Ebre i amb la Terra Alta, segons els treballs respectius de Cubells (2009) i de Navarro (1996), els parlars del Baix Ebre participen, per la seua situació geogràfica, de **trets del català nord-occidental i del català valencià**. Alguns d’aquests fenòmens afecten tota la comarca (mapes 1-3/Conclusions), altres la divideixen en dues o més zones (mapes 4-7/Conclusions). En general, però, els parlars de l’àrea central i meridional de la comarca presenten molts més trets coincidents amb el català valencià, els parlars més septentrionals en comparteixen més amb el nord-occidental i, finalment, els parlars nord-orientals mostren alguns paral·lelismes amb el tarragoní. Seguint Navarro (1996, 1: 332), es disposen en un quadre sinòptic els fenòmens que afecten tota la comarca, distribuïts per nivells lingüístics i emmarcant-los en el dialecte que els és propi:¹⁰⁸¹

NIVELL FONÈTIC	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ
/o/ àtona inicial	<i>auliva, auvella</i>	
/r/ final	<i>dona(r)</i>	
/nt/, /lt/ finals	<i>pon(t), al(t)</i>	
/d/ intervocàlica < -ATA	<i>vegada</i>	
/al/ + consonant	<i>aubergínia,¹⁰⁸² aufals</i>	
T’L, D’L, G’L		<i>ame[l]a, ame[l:]a espa[l]a, espa[l:]a ve[l]ar, ve[l:]ar</i>
Reducció /ct/ > /t/ a <i>rector</i>		<i>retor</i>

¹⁰⁸¹ Es consideren els trets majoritaris en el nord-occidental i en el valencià. Cal tenir en compte, però, que algunes àrees d’aquests subdialectes (habitualment les més allunyades del centre, com ara el ribagorçà respecte del nord-occidental o l’alacantí respecte del valencià) poden presentar trets que s’allunyen de la solució predominant del dialecte. D’altra banda, algun mot o tret lingüístic pot donar-se en àrees properes (com ara el tarragoní). A part, en el nivell lèxic, el fet que hi aparega un mot no significa que no pugui haver-hi un altre nom (variant o geosinònim) convivint-hi en alguna població.

¹⁰⁸² Amb les variants comentades a l’apartat 1.3.5.1 i amb la particularitat de Deltebre (*aborginga*).

NIVELL MORFOLÒGIC NOMINAL	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ	
Article definit masculí	<i>lo, los</i>		
Demostratiu de proximitat		<i>este, esta</i>	
Díctic proximitat	<i>aquí</i>		
Pronom demostratiu	<i>això</i>		
Plurals mots acabats en <i>-st,-sc</i>	<i>tristos, boscos</i>		
<i>cap aquí, cap allà</i>	<i>cap aquí, cap allà</i>	<i>pac aquí, pac allà</i> ¹⁰⁸³	
NIVELL MORFOLÒGIC VERBAL	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ	
Participi <i>complir, oferir, omplir</i>		<i>complit, oferit, omplit</i>	
1a sing. pres. ind.	<i>dono (dònic: Alf) bato (bàtic: Alf; bàtigo: Pa)</i>		
2a sing. pres. ind. <i>ser</i>	<i>ets</i>		
3a sing. pres. ind., imperf. ind. i condicional		<i>dona, donava, donaria</i>	
2a, 3a sing. i 3 pl. pres. ind. <i>obrir, omplir</i>		<i>obris, obri, obrin omplis, ompli, omplin</i>	
Imperf. subj. verbs grup I	<i>donés(sa)</i>		
NIVELL LÈXIC	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ	
Paral·lelismes estesos per tota la comarca	acotxar-se	(a) estall	girada (del llençol)
	brossat	ajuntar (la porta)	gosset
	crestar	aros (de la roda del carro)	joguet
	estuviar (estoviar: Be, Pa)	bajoca	llima (fruita)
	llac (fang)	barandat	matalap
	llavors (de la síndria)	barres (del carro)	mosso (del carro)
	maduixa	birla	mund (de fem)
	moixó	bou	nora
	quera (i querat, -da)	camal	pallús
	pagès	capsot (moixó)	panolla
	repel	carrasca	po(v)al
	roella	cementeri	prensa
	sarrampió	cepell	rabosa
	sorrac ¹⁰⁸⁴	clau (dent)	raíl (arraíl, arriel)
	sortir	cubo (de la roda del carro)	raios (de la roda del carro)
	suriaca (o variants)	ensomiar, ensòmit	ramàs
	videll	escurar	relinxar
	tarde	esquilar	retor
	tocino	estall	rompre
		faena	tito, -a
	flare	vedat	
	fumeral	visc	
	gatera	xiquet, -a	

¹⁰⁸³ Amb les altres variants exposades a 2.1.12 (*pec a, pa*).

¹⁰⁸⁴ El Baix Ebre s'acosta al nord-occidental perquè enlloc no es diu *serrutx* (valencià), però se n'allunya per l'articulació de la sibilant inicial, que és alveolar a tota la comarca i no palatal com en el nord-occidental.

En el lèxic, doncs, les coincidències amb el valencià dupliquen les coincidències amb el nord-occidental. Això pel que fa a trets que es donen a tot el Baix Ebre. Hi ha molts fenòmens, però, que afecten la comarca de manera parcial, com es pot veure en la següent graella. Els exemples que s'addueixen són pertinents perquè, en algun cas, el mateix tret lingüístic mostra una solució i una distribució per localitats diferent segons el mot:¹⁰⁸⁵

NIVELL FONÈTIC	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ
/a/ àtona final	[ɛ] del lleidatà: Amt, Be, Pe	[a]: arreu, tret de Amt, Be, Pe
Articulació /o/ pronom <i>ho</i> proclític	<i>fer-h[u]</i> : arreu, tret de Cv, JM	<i>fer-h[o]</i> : Cv, JM
Diftong tònic /uj/	<i>av[új]</i> , <i>v[új]t</i> : arreu, tret de Amt, Be, Pe	<i>a[wi]</i> , <i>h[wi]t</i> : Amt, Be, Pe
/bl/ intervocàlic	<i>po[b:l]e</i> : Amp, Cv, Pa, Ti	<i>po[β]le</i> : arreu
Palatalització grup -/in/-	<i>feina</i> , <i>fenya</i> (Amt, Pe)	<i>faena</i> : arreu, tret de Amt, Pe <i>cuina</i> : arreu
Labiodental /v/	[b]i: arreu	[v]i: Pa
/l/ síl·laba travada	<i>pop</i> : Be, Pa	<i>polp</i> : arreu, tret de Be, Pa
/al/ + consonant	<i>sàuvia</i> : Alf, Re, Ti, Xe	<i>sàlvia</i> : arreu, tret d'Alf, Re, Ti, Xe
T'L, D'L, G'L	<i>mo[ʎ]e</i> : Amt, Xe <i>gua[ʎ]a</i> , <i>gua[ʎ]a</i> : Amt, Be, Bí, Ti	<i>mo[l]e</i> , <i>mo[l:]e</i> : arreu <i>gua[l]a</i> , <i>gua[l:]a</i> : arreu, tret de Amt, Be
/r/ final: <i>madur</i>	<i>madu(r)</i> : Aldr, Alf, Amt, Pa, Pe	<i>madu[r]</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
tancament de posttònica /e/ > /i/	<i>cànim</i> : Amt, Be	<i>cànem</i> : ¹⁰⁸⁶ arreu, tret de Amt, Be
NIVELL MORFOLÒGIC NOMINAL	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ
Article personal masc.: <i>Joan</i> , <i>Enric</i>	<i>lo Joan</i> : Pa <i>l'Enric</i> : Amt, Pa, Pe, Xe	<i>Joan</i> : arreu, tret de Pa <i>Enric</i> : arreu, tret de Amt, Pa, Pe
Article personal femení: <i>Maria</i> , <i>Anna</i>	<i>la Maria</i> , <i>l'Anna</i> : Alf, Amt, Amp, Be, Pa, Pe, Xe	<i>Maria</i> , <i>Anna</i> : arreu, tret d'Alf, Amt, Be, Pa, Pe
Infinitiu + pron. feble	<i>pensâ-hi</i> , <i>senyâ't</i> : Amt, Be, Pa, Pe, Xe	<i>pensar-hi</i> , <i>senyar-te</i> : arreu, tret de Be, Pa
Gènere substantiu <i>olivera</i>	<i>auliver</i> : Amt, Be, Pa, Pe	<i>aulivera</i> : arreu, tret de Amt, Pa
Sufix del fruit de la <i>Cucurbita pepo</i> (var. <i>oblonga</i>)	<i>carabassó</i> / <i>carbassó</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Có, Cv, JM, Pa, Pe, Ti, To, Vi, Xe	<i>carabassa</i> : Amp, Bí, Cs, Je, Lli, RC, Re, Ro, To
Adverbi de lloc	<i>davall</i> : Aldr, Alf, Be, Pa, Ti, Xe	<i>baix</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
Adverbi de manera	<i>a poc a poc</i> : Amt, Be, Cv, JM, Pe	(<i>a</i>) <i>espai</i> : arreu, tret de Amt, Pe

¹⁰⁸⁵ Com el cas de la vocalització de /l/ en els mots amb el grup per *al* + consonant: és general a *aufals* i *baubes*, però minoritària a *mauva* i *sàuvia*.

¹⁰⁸⁶ També present al nord del nord-occidental i en l'oriental continental.

Adverbi de temps	<i>aviat</i> : Amt, Be, Pe, Ti	<i>prompte</i> : ¹⁰⁸⁷ arreu, tret de Amt
Indefinit <i>altre, altra</i>	<i>altre, altra</i> : Amt, Pe	<i>atre, atra</i> : arreu, tret de Amt, Pe
Quantitatiu <i>gaire</i>	<i>gaire</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Xe	<i>molt, massa</i> : Alda, Amp, Cs, JM, Lli, To, Vi
Preposició <i>amb</i>	<i>amb (an)</i> : Amt, Pe	<i>en</i> : arreu, tret de Amt, Pe
Conjunció <i>doncs</i>	<i>doncs</i> : Amt, Pe	<i>pos, pues</i> : arreu, tret de Amt, Pe
Conjunció <i>però</i>	<i>però, porò (poro)</i> : Amt, Pe	<i>pero</i> : arreu, tret de Amt, Pe
NIVELL MORFOLÒGIC VERBAL	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ
Participi <i>riure</i>	<i>rigut</i> : Amt, Be, Pe, Ti	<i>rist</i> : arreu, tret de Amt, Be, Pe
Imperfet d'indicatiu <i>caure, creure, traure</i>	<i>que(i)a</i> : ¹⁰⁸⁸ Amt, Be, Pe <i>crea</i> : Be, Cs <i>trea</i> : Amt, Be, Pe	<i>caïa</i> : arreu, tret de Amt <i>creïa</i> : arreu <i>traïa</i> : arreu, tret de Amt, Pe
NIVELL LÈXIC	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ
Paral·lelismes força estesos	<i>alzina</i> : Bí, Pe, RC, To	<i>carrasca</i> : arreu
	<i>amanida</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pe, Re, Ro, To, Vi <i>amanit</i> : RC	<i>ensalada</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, Xe
	<i>americana</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe <i>jac</i> : Pa; <i>jaca</i> : Ti	<i>jaqueta</i> : Aldr, Alf, Bí, Có, Je, Re, Ti, To, Vi
	<i>cigala</i> : Aldr, Be, Cs, Je, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Xe	<i>xitxarra</i> : Amp, Bí, Cs, Cv, JM, Pe, To, Vi
	<i>cirer(et)es de pastor</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Có, Je, Pa, Ti, Vi, Xe	<i>alborços (i var.)</i> : Alda, Amt, Amp, Cs, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe
	<i>cotó fruix</i> : Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>cotó-en-pèl</i> : Alda, Alf, Amp, Cv, JM, Pa, RC, Ro, Vi
	<i>esllavissada (i var.)</i> : Aldr, Be, Cs, Lli	<i>solsida</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
	<i>esquerola</i> : Alf, Be, Vi <i>esquirola</i> : Amt, Pe	<i>endívia</i> : arreu, tret de Amt
	<i>lladoner</i> : Alda, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi	<i>llidoner</i> : ¹⁰⁸⁹ Aldr, Alf, Amt, Pe, Xe
	<i>llimoner</i> : Amt, Pe	<i>llimera</i> : arreu, tret de Amt, Be, Pe <i>llimer</i> : Be, Pa, Pe
	<i>manco</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, To, Xe	<i>curro</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
	<i>mossegada</i> : Alf, Be, Bí, Pa, Pe, RC, Vi, Xe	<i>mos</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe

¹⁰⁸⁷ És el mot usat en valencià, tot i que també pot aparèixer puntualment en àrees del nord-occidental.

¹⁰⁸⁸ Aquestes variants rizotòniques també són presents en valencià, especialment en el meridional (Beltran i Segura-Llopes 2017: 220).

¹⁰⁸⁹ També present en àrees del nord-occidental, com la Franja i a migdia, en contacte amb el tarragoní.

	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ
Paral·lelismes força estesos	<i>passat-demà</i> : Bí, Cs, Pe, Vi; <i>demà passat</i> : Alf	<i>després-demà</i> : arreu
	<i>pessunyes</i> : Alda, Aldr, Be, Ro, To, Xe	<i>cascos</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
	<i>ramat</i> : Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Je, JM, Pa, Pe, Re, Ti, To, Xe	<i>rabera</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
	<i>rodera</i> : arreu; <i>trilla</i> : Be	<i>carrilada</i> : Lli, RC
	<i>ruella</i> : arreu, tret de Cv, JM	<i>rosella</i> : Ti
	<i>solà / solana</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Pa, RC, Re, Ti	<i>cara-sol</i> : Alda, Aldr, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Ro, To, Vi, Xe
	<i>ruc</i> : Aldr, Amt, Be, Pa, Pe	<i>burro</i> : arreu, tret de Amt, Be, Pe
	<i>saltar</i> : Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, JM, Lli, Re, Ro, Ti, To, Vi <i>muntar</i> : Aldr, Cs	<i>córrer</i> : Aldr, Alf, Cs, Cv, Pa, RC, Re, Xe
	<i>sec de la cama</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>canella</i> : Aldr, Amp, Cs, Je, JM, Lli, Ro, To
	<i>somera</i> : Aldr, Amt, Be, Pa, Ro	<i>burra</i> : arreu, tret de Be
	<i>xiular</i> : Alf, Be, Pa, Re	<i>xular</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe
	<i>soquets</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Ti, To, Vi, Xe	<i>soquetes</i> : Re, Ro
	<i>arnella</i> : arreu, tret de Ti	
	<i>onso</i> : Alda, Aldr, Amp, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe	
	<i>tocinet</i> (insecte): Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Je, Pe, RC, Ro, To, Vi, Xe	
	<i>trastes</i> (eines): Alda, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi	
		<i>curra</i> (ovella d'una banya): Amp, Cs, Je, Xe
		<i>estevat</i> : arreu, tret de Amt
		<i>eua</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe
		<i>gepa</i> : arreu, tret de Be
		<i>solera</i> : Alda, Amp, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
		<i>sufimar</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi

Quant al nivell lèxic, s'acaben de presentar en el quadre precedent els paral·lelismes més estesos pel Baix Ebre, ja siga amb el nord-occidental ja siga amb el valencià. El referent és el mateix en cada fila, la qual cosa dona idea de si el mot

predominant a la comarca és més compartit amb el nord-occidental o més amb el valencià. En els últims casos, el mot només apareix en una de les columnes perquè no confronta amb un altre de propi o exclusiu de l'altre dialecte. En el quadre que es mostra tot seguit, es recullen els paral·lelismes menys estesos, és a dir, les paraules que, tot i coincidir amb un o altre dialecte, no són majoritàries al Baix Ebre, almenys per les dades recollides:

NIVELL LÈXIC	NORD-OCCIDENTAL	VALENCIÀ
Paral·lelismes menys estesos	<i>baciva</i> : Alf, Amt, Pe, Re	<i>matxorra</i> : Amp, Lli
		<i>baso</i> : RC, Xe
		<i>batzola</i> : Ti, To
		<i>bescoll</i> : Cò, Xe
		<i>boçar</i> : Amp, JM
	<i>clasca</i> (de l'ou): Xe	
	<i>cua</i> : Be	<i>rabo</i> : Amp, Cs, Cò, Cv, JM
		<i>curra</i> : Amp, Cs, Je, Xe
	<i>encenalls</i> : Pa; <i>safatans</i> : Amt	
	<i>espàtula</i> : Alda, Cs, Xe	<i>paleta</i> : Amp, Bí, Cs, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, Vi
	<i>garxo</i> : ¹⁰⁹⁰ Alf, Bí, RC, Xe <i>guerxo</i> : Amt	<i>tort</i> : Xe
		<i>llambroix</i> : Je, RC, Ti, Vi, Xe
	<i>llord</i> : Aldr, Be, Xe	
		<i>milotxa</i> : Alda, Amt, Cv, JM, To
		<i>paleta de lluir</i> : Bí, Je
		<i>peixcar, peixcador</i> : Alf
		<i>peluda</i> : Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Vi
	<i>piar</i> : Ti	
	<i>rectoria</i> : Xe	<i>abadia</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Je, JM, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Vi
		<i>rogle</i> : ¹⁰⁹¹ Alda, Je, RC, Ro, To, Xe
<i>runar</i> : Xe		
	<i>topo</i> (cabell): Cv, JM	

Alguns mots o característiques lingüístiques no s'han classificat en aquests quadres sinòptics perquè, sobretot a partir de les dades de l'ALDC, no se'ls pot considerar trets propis exclusius d'un o altre dialecte (nord-occidental o valencià), ja que l'àrea geogràfica que ocupen no correspon amb la de cap d'aquests dos grans dialectes. Seria el cas, per exemple, de *tomata* / *tomaca*: el primer és predominant en el bloc occidental i també és majoritari a l'àrea nord-oriental del domini, mentre que el segon apareix en àmplies zones del sud-oriental, sobretot tarragoní, i en valencià meridional. Al Baix Ebre, la forma majoritària és *tomata*, mentre que *tomaca* es troba en localitats septentrionals (Aldr, Amt, Be, Pa, Ti).¹⁰⁹²

- 3a. Aprofundint en la conclusió 2a, en relació amb la presència a la comarca de **trets lèxics del bloc oriental**, es constaten un seguit de variants que singularitzen els parlars de l'Ametlla de Mar i el Perelló, sobretot, i els aproximen al subdialecte

¹⁰⁹⁰ Segons el DCVB, també a Castelló.

¹⁰⁹¹ En el sentit de *rotlle, rotllana*.

¹⁰⁹² El mateix succeeix, lògicament, amb *tomatera* / *tomaquera*.

tarragoní veí. Es presenten en el quadre següent, oposant-les als resultats de la resta del Baix Ebre (mapa 8/Conclusions):

mots occidentals (nord-occ. o val. o tort.)	mots orientals (tarragoní)
<i>aix</i> o <i>eix</i> : arreu, tret de Amt	<i>fuell</i> : Amt
<i>avena</i> : arreu, tret de Pe	<i>civada</i> : Amt, Pe
<i>canella, canela</i> : arreu, tret de Amt i Pe	<i>canyella</i> : Amt, Pe
<i>caparra</i> : arreu, tret de Amt	<i>paparra</i> : Amt
<i>cavallar</i> : arreu, tret de Amt i Pe	<i>crestall</i> : ¹⁰⁹³ Amt, Pe
<i>endívia</i> : arreu, tret de Amt	<i>escarola / esquirola</i> : Amt, Pe
<i>(d)espampar</i> : arreu, tret de Amt i Pe	<i>escavallar</i> : Amt, Amp, Pe
<i>ferros</i> : arreu	<i>trespeus</i> : Amt, Pe
<i>fumeral</i> : arreu	<i>fumera</i> : Amt, Pe
<i>hedrera</i> : Alf, Be, Bí, Pa, RC, Re, Ro, Ti, Xe; <i>lledrera</i> : Be; <i>hedra</i> : Amp, RC, To	<i>haura</i> : Pe
<i>mordasses</i> : arreu, tret d'Aldr, Amt, Pe	<i>molls</i> : Amt, Pe
<i>moixarra</i> : arreu, tret d'Alf i Amt	<i>orada</i> : Amt
<i>pampa</i> : arreu, tret de Amt	<i>pàmpol</i> : Amt, Pe
<i>sarment</i> o <i>serment</i> : arreu, tret de Amt	<i>redolta</i> : Amt, Pe
<i>sària</i> : arreu, tret de Amt	<i>sàrria</i> : Amt
<i>vimen</i> : arreu, tret de Amt i Pe	<i>vímet</i> : Amt, Pe

També existeixen coincidències lèxiques amb el balear. Són mots generals o majoritaris al Baix Ebre i que es retroben en aquest dialecte insular (en tot o en part). En són exemples els següents: *adesar*, *agranar*, *arena*, *avarques*, *blan*, *bolquim*, *bres*, *brossat*, *calcetins*, *calçons* (calcetes), *cementeri*, *dijous jarder*, *doble* (gruixut), *enguany*, *escurar*, *fadrí*, *fadrí vell*, *frígola*, *fumeral*, *granera*, *porró*, *ribell*, *redó*, *repassar* (la roba –esbandir–), *torcar(-se)*, *vetlar*, etc. Aquestes convergències són atribuïdes per Veny (2003: 366) i Massip (1993: 57) a la condició d'àrees laterals del valencià i el nord-occidental, d'àrea aïllada del balear i d'àrees tardanes, de colonització, especialment del valencià i tortosí i del balear.

- 4a. A partir de l'anàlisi dels termes registrats, i completant les dades aportades en la conclusió 2a, s'ha observat que al Baix Ebre es troben un nombre gens menyspreable d'isoglosses que delimiten l'ús de dos geosinònims, dels quals un és emprat al Principat (i en ocasions també en català septentrional), mentre que l'altre és usat a partir del Baix Ebre en avall, a vegades fins a l'extrem sud valencià.¹⁰⁹⁴ Aquest fet atorga una particularitat als parlars del Baix Ebre com a **punt de confluència de denominacions diferents del domini lingüístic** i reforçaria –com a mínim, des del nivell lèxic– la consideració del tortosí com a dialecte de transició i clau de volta de la unitat de la llengua en la seua variació (mapa 9/Conclusions).¹⁰⁹⁵ Els mapes del PALDC (Veny 2007-2019, en procés de publicació) són il·lustratius

¹⁰⁹³ També en part de la Ribera d'Ebre (Cubells, 1: 2009: 319).

¹⁰⁹⁴ La Franja d'Aragó sovint s'alinea amb les solucions valencianes i tortosines.

¹⁰⁹⁵ El quadre es dedica només a variants lèxiques. Els mots apareixen ordenats alfabèticament en la primera columna. S'indiquen les localitats on han estat registrats. A vegades, els dos (o més) noms consignats per al mateix referent no ocupen tota la comarca. La raó és que hi ha altres designacions possibles, que no es fan constar per no respondre al criteri del quadre. S'hi ha inclòs també alguna parella de geosinònims que no troben el seu límit al Baix Ebre sinó ben a prop –una mica més al sud (Montsià) o al nord (Ribera d'Ebre)–, per tal de constatar que el terme no és emprat al BE. La solució majoritària ha estat ombrada per a facilitar la visió del tret predominant (tret que no hi haja predomini de cap forma).

d'aquesta realitat i han servit de guia.¹⁰⁹⁶ Es comprovarà que les formes lingüístiques comunes amb el valencià dupliquen amb escreix les formes comunes amb el català del Principat:

del Baix Ebre cap al sud (val.)	del Baix Ebre cap al nord (nord-occ., or.)
<i>agarrar</i> (l'olla): arreu	<i>agafar</i> : Aldr, Cs, Có, Je, Lli, Pe, Ro, To, Vi
<i>aix</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe <i>eix</i> : Aldr, Be, Bí, Cv, Pe, Ti, To	<i>fuell</i> (del carro): Amt
<i>aliacrà</i> (i var.): arreu, tret de Amt i Ro	<i>fel sobrixida</i> : Amt, Bí, Ro
<i>aparador</i> : Bí	<i>bufet</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi
<i>arre!</i> : Aldr, Ro	<i>arri!</i> : a totes les localitats
<i>avena</i> : arreu, tret de Pe	<i>civada</i> : Amt, Pe
<i>badall</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe; <i>bada</i> : Alf <i>clavill</i> : Aldr, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Vi	<i>esquerda</i> : Pe
<i>banyar-se</i> : arreu, tret de Amt, Be, Pe	<i>mullar-se</i> : Amt, Be, Je, Pe, To
<i>basca</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe	<i>xafogor, xafegor</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi
<i>bavosa</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Pa, Pe, Ro, To	<i>llimat</i> : Be; <i>llimac</i> : Amt
<i>birles</i> : arreu	<i>bitlles</i> : enlloc
<i>bonyiga</i> : Alda, Alf, Có, To, Xe	<i>boïna, buina, bunya</i> : Be, Pa, Pe, Ti
<i>calces</i> : arreu	<i>mitges</i> : Aldr, Alf, Amt, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>calcetins</i> : arreu	<i>mitjons</i> : Lli, Pe
<i>camiseta</i> (interior): Amt, Bí, To, Vi	<i>samarreta</i> : arreu
<i>cantó, punta</i> (del pa): arreu	<i>crostó</i> : Ti
<i>cavalla</i> : Alda, Aldr, Amp, Amt, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ti, To, Vi, Xe	<i>verat</i> : Aldr, Alf, Bí, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi
<i>cementeri</i> : arreu	<i>cementiri</i> : Amt
<i>coç</i> : enlloc	<i>coça</i> : arreu
<i>collar</i> : Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Vi, Xe	<i>collaret</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Cv, Pe, Ti, To
<i>cresol</i> : Alf; <i>gresol</i> : Xe	<i>llum d'oli</i> : Be, Bí, Pe, Xe <i>llum de ganxo</i> : Amt
<i>dijous jarder</i> : ¹⁰⁹⁷ Alda, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi	<i>dijous gras</i> : Amt, Pe
<i>encisam</i> : enlloc ¹⁰⁹⁸	<i>enciam</i> : arreu
<i>endíva</i> : arreu, tret de Amt	<i>escarola</i> (i var.): Alf, Amt, Be, Pe, Vi
<i>ensalada</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, Xe	<i>amanit, amanida</i> : Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi
<i>ensomiar</i> : arreu	<i>somiar</i> : To
<i>esbrafat</i> : arreu, tret de Amt, Be i Pe	<i>esbravat</i> : Amt, Be, Pe
<i>esquellada</i> : arreu, tret de Be, RC, Vi	<i>esquellots</i> : Be

¹⁰⁹⁶ És probable que, en algun cas minoritari, la solució oriental haja penetrat a la comarca recentment, a conseqüència de la influència de l'estàndard (*esquerda, crostó, somiar* o *regal* en podrien ser exemples).

¹⁰⁹⁷ Denominació estesa per l'àrea central del domini i general en balear.

¹⁰⁹⁸ Aquest mot troba el seu límit septentrional al Montsià.

del Baix Ebre cap al sud (val.)	del Baix Ebre cap al nord (nord-occ., or.)
<i>esgarrar</i> : Alda, Alf, Amp, Cs, Có, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi; <i>fer un esgarro</i> : Vi; <i>fer un esgarrall</i> : JM	<i>estripar</i> : Amt, Bí, Cs, Je, JM, Pe, To <i>esguinzar</i> : Aldr, Amt, Be, Cv, Pa, Xe
<i>espoló</i> : Alda, Aldr, Alf, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, RC, Ro, Vi, Xe	<i>esperó</i> : Be, Pe, Re, Ti, To
<i>fadrí</i> : arreu	<i>solter</i> : Alda, Aldr, Je, Lli, Ti, To, Vi, Xe
<i>faena</i> : arreu, tret de Amt, Pe	<i>feina, fenyà</i> : Amt, Pe
<i>falda</i> : ¹⁰⁹⁹ arreu	<i>faldilla</i> : Pe, Ti
<i>fardatxo</i> : Alf, Be, Pa	<i>llangardaix</i> (i var.): enlloc
<i>ferros</i> : arreu, tret de Có	<i>trespeus</i> : Amt, Pe
<i>figues de pala</i> : Alda, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi	<i>figues de moro</i> : Alf, Cs, Ro
<i>gosset</i> : Alda, Aldr, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To	<i>cadell(et)</i> : Aldr, Alf, Be, Bí, Pe, Re, Ti, Vi, Xe
<i>juar</i> : Amt, Amp, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To	<i>jugar</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Có, Je, Pa, RC, Re, To, Vi, Xe
<i>juí</i> : arreu	<i>judici</i> : Pa, Ti, Vi, Xe
<i>llanda</i> : Pa, Xe	<i>llauna</i> : arreu, tret de Pa, Xe
<i>llima</i> : arreu	<i>llimona, llimó</i> : enlloc
<i>llimera</i> : arreu, tret de Amt, Be, Pe	<i>llimoner</i> : Amt, Pe
<i>manises</i> : arreu	<i>rajoles</i> : Pe
<i>mardà</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi	<i>marrà</i> : enlloc
<i>matalap</i> : arreu	<i>matalàs</i> : Bí, Pe, Xe
<i>meló de moro</i> : ¹¹⁰⁰ arreu, tret de Amt, Be, Pe	<i>síndria</i> : Be, Pa, Xe; <i>séndria</i> : Amt, Pe
<i>munyica</i> : arreu	<i>munyeca</i> : Amt
<i>nora</i> : arreu	<i>jove</i> : Amt
<i>ombria</i> (i var.): Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Có, Cv, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>obaga</i> (i var.): Amt, Be, Pe, RC
<i>pa blan(et)</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi	<i>pa tou</i> : Amt, Be, Bí, Cs, Je, Pe, RC, Xe
<i>pagar</i> (en un joc): Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi	<i>parar</i> : Alf, Amt, Be, Pa, Pe, Ti, Xe
<i>palustre</i> : Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, RC, Re, Ro, To	<i>paleta</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Lli, Pa, Pe, Ti, Vi, Xe
<i>pedre</i> : Alda, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi	<i>perdre</i> : Aldr, Alf, Amp, Amt, Be, Pa, Pe, RC, Ti, To, Xe
<i>pic(o)</i> : Alda, Cs, Je, Xe	<i>bec</i> : arreu
<i>plan(et)a</i> : Alda, Alf, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Re	<i>ribot</i> : Aldr, Amt, Amp, Be, Bí, Je, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>polp</i> : arreu, tret de Be, Pa	<i>pop</i> : Be, Pa
<i>prinyons, prunyons</i> : arreu	<i>penellons, perellons, saballons</i> : enlloc
<i>provesó</i> : Be, Có, Pa, RC, Re	<i>professó</i> : arreu, tret de Be, RC
<i>punyada</i> : Alda, Alf, Bí, Có, Cv, Re	<i>cop de puny</i> : Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>qüernos</i> : enlloc	<i>banyes</i> : arreu
<i>rabera</i> : Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe	<i>ramat</i> : Amt, Be, Pe, Ti (a Aldr, Alf, Bí, Cs, Je, JM, Pa, Re, To i Xe tots dos mots)

¹⁰⁹⁹ En al·lusió a la faldilla moderna (v. mapa 914/12), no a les faldetes tradicionals (v. mapa 907/12).

¹¹⁰⁰ En aquest cas, més al sud conviu amb altres denominacions a partir del mot *meló* (*meló d'Alger*, *meló d'aigua*, *meló roig*).

del Baix Ebre cap al sud (val.)	del Baix Ebre cap al nord (nord-occ., or.)
<i>regal</i> : Pe, Re, Ti	<i>regalo</i> : arreu
<i>retor</i> : arreu	<i>rector</i> : enlloc
<i>rogle</i> , (de lluna), <i>galdufa</i> (i var.): Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Ro, To, Vi, Xe	<i>rotllo</i> , <i>ròdol</i> , <i>rodona</i> : enlloc
<i>tio</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>oncle</i> : Amt, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli Pa, Pe, Ti, Xe
<i>vrespa</i> : arreu; <i>vespra</i> : Aldr, Xe	<i>vigília</i> , <i>vetlla</i> : enlloc
<i>xaleco</i> : Aldr, Alf, Bí, Cs, Cv, Je, Lli, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>armilla</i> : Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Re, To
<i>xoto</i> : Alf, Amp, Cs, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Xe	<i>boc</i> : arreu

5a. A conseqüència de la proximitat amb l'Aragó i de la influència de la participació d'aragonesos en el repoblament de Tortosa i del Baix Ebre (Virgili 2011), després de la conquesta per part del comte Ramon Berenguer IV, s'ha constatat la presència d'alguns **aragonesismes** en el lèxic comú d'algunes poblacions. La coincidència entre l'aragonès i el castellà, però, fa que sovint no es tinguen prou dades per a assegurar si el mot en qüestió és aragonesisme o castellanisme. La presència més abundant de mots aragonesos es dona en localitats occidentals, més pròximes a l'Aragó (mapa 10/Conclusions). A partir de les dades oferides pel DECat (Coromines), el PALDC (Veny), Veny (2003: 372), Navarro (1996, 1: 328), Cubells (2009, 1: 454), Navarro i Cubells (2010: 394) i Beltran i Segura-Llopes (2017:52), aquests són possibles aragonesismes lèxics (tenint en compte que no tots els autors esmentats coincideixen a atribuir a tots els mots citats aquest origen):

aragonesismes generals a la comarca		
significant	significat o geosinònim	
<i>abadejo</i>	bacallà	
<i>barandat</i>	envà	
<i>braguer</i>	conjunt de mamelles de vaca, cabra, ovella	
<i>budells</i>	intestins	
<i>carrasca</i>	alzina	
<i>corder</i>	cria de l'ovella	
<i>gaiato</i> (i var.)	bastó del pastor	
<i>lligallo</i>	camí ramader	
<i>mangrana</i>	fruita	
<i>per</i> (amunt, avall)	cap (amunt, avall)	
<i>rabosa</i>	guineu	
<i>tocino</i>	porc	
<i>xompo</i> ¹¹⁰¹	mancat de vivesa o agilitat, feixuc de moviments	
aragonesismes a més de cinc localitats		
significant	significat o geosinònim	localitats
<i>arna</i>	rusc d'abelles	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Có, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>borrego</i>	mardà	Alf, Amt, Có, Cv, JM, Pe, RC Re Ro, Xe
<i>caparra</i>	paparra	totes, tret de l'Amt

¹¹⁰¹ Amb les variants *xompo* (Be, Ti) i *sompo* (Xe).

significant	significat o geosinònim	localitats
<i>cau</i>	amagatall d'animal	Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe
<i>coixo</i>	coix	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Je, JM, Pe, RC, Ro, Ti, Vi
<i>curro</i>	manc	Alda, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>gallo</i>	gallet de taronja	Alf, Amp, Be, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi
<i>hedrera</i>	heura	Alf, Be, Bí, Pa, RC, Re, Ro, Ti, Xe
<i>navalla</i>	ganivet plegable	Amp, Pa, Pe, Ro, Vi, Xe
<i>onso</i>	ós	Alda, Aldr, Amp, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Xe
<i>ortiga</i>	planta urticària	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi
<i>pos</i>	doncs	totes, tret de Amt i Pe
<i>regirar</i>	remenar	Alda, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ro, Ti, To
<i>xoto</i>	boc	Alf, Amp, Cs, Cv, JM, Pa, Pe, RC, ¹¹⁰² Xe
aragonesismes a cinc o menys localitats		
significant	significat o geosinònim	localitats
<i>barroco</i>	bony al cap	Alf, Pa
<i>baso</i>	arna	RC, Xe
<i>campanal</i>	campanar	Alf, Be
<i>crostó</i>	cantó de la barra de pa	Ti
<i>faradatxo</i>	llargandaix	Alf, Be, Pa
<i>llanda</i>	llauna	Pa, Xe
<i>milotxa</i>	estel (joguet)	Alda, Amt, Cv, JM, To
<i>redol</i>	halo de lluna	Alda, Pa, Re
<i>xafardejar</i>	tafanejar	Aldr, Amt, Cs, Có, Lli

6a. Per raons de substrat, es detecten certs **mossarabismes**, vestigis de la parla romànica desenvolupada sota domini musulmà. És evident que l'estudi de la història d'aquests mots comporta serioses dificultats, per la llunyania en el temps i la manca de documentació (es comprovarà que alguns d'ells també han estat considerats possibles aragonesismes). Seguint alguns autors esmentats en el cas dels aragonesismes, els mossarabismes recollits al Baix Ebre serien els següents (mapa 11/Conclusions):

mossarabismes adduïts per Coromines, Sanchis Guarner, Veny			mossarabismes probables segons Navarro		
significant	significat	localitats	significant	significat	localitats
<i>atxeu</i>	esquer	Be	<i>dúgol</i> ¹¹⁰³	duc	Aldr, Be, Bí, Pa, RC, Ti, Xe
<i>barandat</i>	envà	totes	<i>llangosto</i>	llagosta	Alf, Amt, Pa, Pe, Ti

¹¹⁰² S'hi precisa que el *xoto* és el mascle de la cabra blanca.

¹¹⁰³ Amb les variants *dúvol* (Alda, Pe, To), *dúol* (Alf, Re), *duo* (Ro).

<i>catxel</i>	escopinya de gallet	totes			
<i>coixo</i>	coix	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Có, Je, JM, Pe, RC, Ro, Ti, Vi			
<i>fardatxo</i>	llangardaix	Alf, Be, Pa			
<i>galatxo</i>	regall	Aldr			
<i>gallo</i>	gallet de taronja	Alf, Amp, Be, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi			
<i>llanda</i>	llauna	Pa, Xe			
<i>munyica</i>	canell	totes			
<i>regatxol</i> ¹¹⁰⁴	rierol	Je			

7a. Fruit de la presència de població islàmica durant segles, des del s. VIII fins més ençà de la conquesta de Ramon Berenguer IV (1148) i de l'expulsió dels moriscos (1610), existeixen en el català actual del Baix Ebre un nombre considerable d'**arabismes** (seguint les mateixes fonts anteriors i Moll (1991)). El mapa 12/Conclusions mostra l'àrea amb més presència d'aquests elements lèxics:

arabismes generals a la comarca		
<i>aubercoc, abercoc</i>		<i>cofi</i>
<i>aubercocquer, abercocquer</i>		<i>espinac</i>
<i>aubergínia</i> (i variants)		<i>garrofa, garrofer</i>
<i>aufàbiga</i> (i variants)		<i>gerra</i>
<i>aufals</i>		<i>matalap</i>
<i>bellota</i>		<i>safareig</i>
<i>cadap</i>		<i>setra</i>
<i>cadup</i>		<i>sucre</i>
<i>carxofa</i>		
arabismes presents en alguna localitat		
significant	significat o geosinònim	localitats
<i>algorfa</i> (i variants)	golfà, part alta de la casa	Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Có, Je, Lli, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe
<i>aliacrà</i> (i variants)	fel sobreixit	arreu, tret de Amt i Ro
<i>arjub</i>	cisterna	Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, RC, Ro, To, Vi
<i>atzavara</i> (i variants)	planta del gènere <i>Agave</i>	Alda, Aldr, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi
<i>baldana</i>	botifarra negra	arreu, tret de Amt, Be, Pe
<i>cas</i>	part cúbica oposada al tall d'una aixada	Có, Je, Pe, RC, To, etc. ¹¹⁰⁵
<i>endívia</i>	escarola	arreu, tret de Amt
<i>jupetí</i>	armilla	Alda, Cv, Je, JM, Ro, To, Xe

¹¹⁰⁴ Els mots *galatxo* i *regatxol* tenen una àrea d'ús més àmplia que la indicada en el quadre (una única localitat), però no s'ha recollit en les enquestes probablement per tractar-se d'un concepte més precís que el que s'hi demanava.

¹¹⁰⁵ Conegut arreu de la comarca, segurament, tot i que no ha estat demanat en l'enquesta.

significant	significat o geosinònim	localitats
<i>manil</i>	davantall	Alf, Pa
<i>moixarra</i>	orada	arreu, tret d'Alf i Amt
<i>rafal</i>	cobert sostingut per pilars	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pe, Re, Ro, To, Vi
<i>samaruc</i>	capgròs	Alda, Cs, JM
<i>sénia</i>	sínia, màquina d'elevat aigua	Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Có, Je, Pe, RC, Re, Ti, To, Xe
<i>séquia</i>	canal d'irrigació	arreu, tret de Cv, JM
<i>séndria, síndria</i>	fruit de la síndria	Amt, Be, Pa, Pe, Xe
<i>tafarra</i>	rabasta	Alf, Be, Pa, RC, Re, Ro, Xe

8a. El veïnatge amb l'Aragó i la influència de l'escola i els mitjans de comunicació en castellà han suposat la incorporació d'un seguit d'interferències d'aquesta llengua en el lèxic comú del Baix Ebre, la qual cosa ha estat accentuada durant els anys en què era l'única llengua a l'escola i als mitjans de comunicació. Alguns **castellanismes** apareixen per tot el domini lingüístic, molts són compartits amb el valencià i d'altres només es troben en una àrea més reduïda. El nombre d'aquests elements és prou homogeni a tota la comarca, per bé que pareix augmentar-ne la presència com més al sud (mapa 13/Conclusions) (es fan constar només els no admesos per la normativa):

castellanismes generals a la comarca			
<i>(a)cera</i> <i>adoquí (o toquí)</i> <i>aguasil</i> <i>alme[χ]a</i> <i>(as)sentar-se</i> <i>bavero</i> <i>biberon</i> <i>buitre</i> <i>candelabro (o candelero)</i>	<i>cascos (d'animals)</i> <i>casso</i> <i>cigiünya</i> <i>cubo (de la roda)</i> <i>curandero</i> <i>embustero</i> <i>hasta</i> <i>hormigonera</i> <i>iglésia</i> <i>jabalí</i>	<i>mantequilla</i> <i>menos</i> <i>messita</i> <i>nóvio, -a</i> <i>palossanto</i> <i>pa[χ]arita</i> <i>pepino</i> <i>pi[χ]ama</i> <i>raios (de la roda)</i> <i>respaldo</i>	<i>sapo</i> <i>sombra</i> <i>sostens (i var.) tocino</i> <i>tra[χ]e</i> <i>va[χ]illa</i>
castellanismes molt o força estesos (cinc o més localitats)			
mot	localitats	mot	localitats
<i>ahorrar</i>	Aldr, Alf, Amt, Bí, Pe, Ro, Ti, To, Xe	<i>llama</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>amapola</i>	Amt, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, To	<i>loco</i>	Alda, Alf, Amt, Có, Cv, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>arco iris</i>	Alf, Amt, Cs, Je, Ro, Xe	<i>maceta</i>	Alda, Aldr, Be, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>ardilla</i>	Alda, Alf, Amt, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, To, Vi, Xe	<i>mantel</i>	Alf, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe

mot	localitats	mot	localitats
<i>aros</i> (de la bota)	Alda, Aldr, Alf, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Ti, Ro, Xe	<i>manton</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Lli, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe
<i>aros</i> (de la roda)	Alda, Alf, Be, Bí, Cs, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe	<i>manyana</i> (esmorzar)	Aldr Có, Cv, JM, Ro, To
<i>aveto</i>	Alf, Be, Có, Cv, RC, Ro	<i>mariquita</i>	Cs, Có, Lli, Pa, Ti, Vi, Xe
<i>bande[χ]a</i>	arreu, tret de Amt	<i>mulettes</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Vi
<i>banquete</i>	Amp, Có, RC, Re, To, Xe	<i>musgo</i>	arreu, tret de Amt, Pa, Pe
<i>barquillo</i>	Alda, Aldr, Be, Bí, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi	<i>ninyera</i> (o <i>nyinyera</i>)	Alda, Aldr, Be, Bí, Có, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>bassura</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, To	<i>Ninyo [χ]esús</i>	Alda, Aldr, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi
<i>belén</i>	Alda, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>nòria</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi
<i>berberetxo</i>	Alf, Be, Có, Pa, RC, Xe	<i>Notxebuena</i>	arreu, tret d'Aldr, Be, Cv, Je
<i>bessito</i>	Alda, Alf, Amp, Có, Je, Lli, Re, Ro, Ti, To	<i>Notxevie[χ]a</i>	Alda, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe
<i>bissagra</i>	Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Re, To, Vi	<i>otonyo</i>	arreu, tret d'Alf, Be, Pe
<i>buho</i>	Alda, Amp, Có, Cs, Cv, Je, JM, Vi	<i>pantorrilla</i>	arreu, tret de l'Amt
<i>cabeçuts</i>	Alda, Aldr, Alf, Cv, JM, Lli, To, Vi, Xe	<i>panyal</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Lli, Pa, Pe, RC, Re, To, Vi
<i>calçoncillos</i>	Alda, Alf, Amp, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ti, To	<i>pàrpado</i>	arreu, tret de Be
<i>cebo</i>	Aldr, Alf, Bí, Cs, Có, Re, Ro, To, Vi	<i>pato</i>	arreu, tret de Cv, JM, Lli
<i>cepillo</i>	arreu, tret de Cv i Pe	<i>pavo</i>	Alda, Alf, Amp, Je, Pa, Ti, To
<i>ciego</i>	Aldr, Alf, Amt, Be, Pe, Ti, Xe	<i>perja</i> (i variants)	Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Xe

mot	localitats	mot	localitats
<i>cigarra</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Cò, JM, Lli, Pe, Re, To, Vi	<i>pessunyes</i>	Alda, Aldr, Be, Bí, Ro, To, Xe
<i>comadrona</i>	arreu, tret de Re i Vi	<i>pisso</i> (joc)	Alda, Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, To
<i>cometa</i>	Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>pito</i> (xiulet)	Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, To
<i>coro</i> (rogle):	Alf, Amp, RC, Re, Ti	<i>pitxó</i>	Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi, Xe
<i>cossetxadora</i>	Alda, Bí, Cò, JM, Lli, Pe, RC, Vi	<i>postre</i> (masc.)	Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Lli, Pe, Ro, Ti, To, Xe
<i>cutxaron</i>	Alda, Amp, Cò, To, Vi	<i>quarto d'aseo</i>	Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Pe, RC, Re, Ro, To
<i>derrotxador</i> (o similars)	Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cò, Pa, Pe, RC, Re, Ti, Vi	<i>rabo</i>	Amt, Amp, Cs, Cò, Cv, JM, Lli, Re, Ro, To, Vi
<i>desaigüe</i>	Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli	<i>relinxar</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>desfiladero</i>	Aldr, Lli, Pe, Vi, Xe	<i>saetes</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>destornillador</i>	arreu, tret d'Aldr, RC, Ro	<i>salvamantels</i>	Alf, Amt, Cs, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Xe
<i>eje</i>	Alda, Amp, Cs, Cò, Pa, Vi, Xe	<i>santiguar-se</i>	Bí, Lli, Pa, Pe, Ti, To
<i>enredadera</i>	Alda, Aldr, Cò, Je, Lli, Ro, To, Vi, Xe	<i>sepulturero</i>	Alda, Alf, Bí, Cò, Je, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi
<i>espantapà[χ]aros</i>	Alda, Aldr, Amt, Be, Bí, Cs, Cò, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>sillero</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>espoló</i>	Alda, Aldr, Alf, Bí, Cò, Cv, Je, JM, Pa, RC, Ro, Vi, Xe	<i>silo</i>	Alda, Aldr, Alf, Cò, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Ti, To
<i>faissan</i>	arreu, tret de Pe i RC	<i>sombrero</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cò, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi
<i>farola</i>	arreu, tret de Amt, Amp, Je	<i>taladre, taladro</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Cò, Cv, JM, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi

mot	localitats	mot	localitats
<i>feo</i>	arreu, tret de Be	<i>templat, -da</i>	Alda, Lli, Pe, Ro, To
<i>figa xumba</i>	Aldr, Alf, Be, Có, Pa, Pe, Ti, To, Vi, Xe	<i>tíbio, -a</i>	arreu, tret de Be, Lli, Pa
<i>fossero</i>	Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli	<i>tio</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Je, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>freno (del carro)</i>	Alda, Aldr, Amp, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>toldo</i>	Aldr, Alf, Amt, Be, Cv, JM, Pa, Pe, Re, Ro, Ti, Vi, Xe
<i>gallin(et)a ciega</i>	Aldr, Alf, Amt, Be, Pa, Pe, Xe	<i>tolva</i>	Alda, Amp, Be, Cs, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>gallo (de fruita)</i>	Alf, Amp, Be, Bí, Có, Cv, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ti, To, Vi	<i>tormenta</i>	Aldr, Cs, JM, Ro, Ti, Xe
<i>gaviota</i>	Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Pa, RC, Re, Ti, Vi, Xe	<i>tres en ratlla</i>	arreu, tret d'Aldr, Be, Xe
<i>grieta</i>	Alda, Amp, Be, Je, JM, Lli, Pe, Ro, To, Xe	<i>tubo</i>	Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli
<i>grifo</i>	Amp, Cs, Có, Je, Lli, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>vendímia, vendimiar</i>	Alda, Có, Cv, JM, Lli, To
<i>hiedra</i>	Aldr, Amt, Cs, Cv, JM, Lli, To	<i>virutes</i>	Alda, Be, Bí, Có, Pe, Vi, Xe
<i>hombros</i>	Aldr, Amt, Be, Bí, Pe, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe	<i>xaleco</i>	Aldr, Alf, Bí, Cs, Cv, Je, Lli, RC, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>iema (de l'ou)</i>	Aldr, Alf, Amt, Be, Ro	<i>ximenea</i>	Alda, Cs, Có, JM, Ro, To, Xe
<i>jusgar</i>	Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To	<i>xitxon</i>	Aldr, Amp, Be, Có, RC, Ti
<i>jusgat</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To	<i>xitxonera</i>	Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>le[χ]ia</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Ro, To, Vi, Xe	<i>xupar</i>	Alda, Amp, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe
<i>lenguado</i>	Aldr, Alf, Je, RC, Ro, To	<i>xupete</i>	Alda, Aldr, Có, JM, Lli, Ro, Ti, To
<i>llana (eina)</i>	Alda, Alf, Amt, Có, Cv, JM, Pa, Pe, Ro, Ti, To, Xe	<i>xupon</i>	Alda, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe

castellanismes poc estesos (menys de cinc localitats)			
mot	localitats	mot	localitats
<i>acantilat</i>	Alda, Amp, Ro, To	<i>me[χ]illó</i>	Có
<i>(a)ceitera</i>	Aldr, Pa, Ro	<i>monte</i>	Bí, Pe
<i>afilar</i>	Be, Ro	<i>mostatxo</i>	Alf, Be
<i>almassara</i>	Vi	<i>muérdago</i>	Aldr, Có, Ro, To
<i>almendrado</i>	Amt, Je, To	<i>ola</i>	Có, Je, Ti, Xe
<i>altillo</i>	Je, Lli	<i>pico (bec)</i>	Alda, Cs, Je, Xe
<i>amassar</i>	Aldr, Amt, Lli	<i>pico (cim)</i>	Amt, Ro, To
<i>arriendes</i>	Be	<i>raio (llamp)</i>	Có, Vi, Xe
<i>ariendes</i>	Xe	<i>rana</i>	Amt
<i>arro[χ]lar</i>	Amp, Be, Bí, Ro	<i>rastrilla</i>	Cv, Lli
<i>barriguera</i>	Amt, JM	<i>rastrillo</i>	Lli
<i>bassurero</i>	Alda, Je, Pe, RC	<i>roble</i>	Bí, Cs, Có
<i>cardo</i>	Aldr, Alf, To, Xe	<i>ruedo (rogle)</i>	Aldr, Lli, Pe
<i>carretilla</i>	Je, JM, Lli, Xe	<i>sapatilles</i>	Amp, To
<i>càscara</i>	Cs, Lli, Pe, To	<i>sarsa</i>	Cv
<i>casquerilla</i>	Cs	<i>sauce</i>	Aldr
<i>colúmpio</i>	Be, Ro	<i>servilleta</i>	Có, Je, Ro, To
<i>copo</i>	Xe	<i>siesta</i>	Alf, To
<i>corro (rogle)</i>	Be, Pa	<i>silla (de l'animal)</i>	Amp, Je, To, Vi
<i>cuna</i>	Pe	<i>sobaco</i>	Alda, RC, Vi
<i>fresa</i>	Alf, Pa, Ti, Ro	<i>surdo</i>	Alf, To
<i>iegua</i>	Alda, Be, Ro, To	<i>taladradora</i>	Be, Cs
<i>[χ]efe</i>	Alda, Je	<i>vendimiador</i>	Cv, JM, Lli
<i>[χ]ués</i>	Aldr, Có, To	<i>xarco</i>	Cs, Pe, To
<i>maceta</i>	Alda, Có	<i>xispejar</i>	Amt, Cv
<i>mendigo</i>	Alf, Có, Pa, Pe	<i>xubasco</i>	Amp
<i>menudències</i> (vísceres)	Aldr, Pa, Re, Xe		

9a. A nivell morfològic, el **sincretisme** de les persones **1a i 2a del plural** del present de **subjuntiu** amb les corresponents de l'imperfet de subjuntiu, tret distintiu del tortosí, es produeix a tota la comarca (mapa 14/Conclusions), tot i que amb menor mesura a les localitats de l'Ametlla de Mar i el Perelló, que presenten unes formes particulars que s'allunyen de les majoritàries: a l'Ametlla, aquestes persones gramaticals esmentades del present de subjuntiu coincideixen sovint amb les formes normatives (*donem, doneu*, a part de *donéssem, donésseu*); al Perelló s'han desenvolupat unes formes rizotòniques per analogia amb la resta del temps (*dóniem, dónieu*), innovació que resol el sincretisme característic d'aquest dialecte. Per la seua banda, el sincretisme també es produeix a Benifallet i a Pauils, però amb formes que es desmarquen de la resta del Baix Ebre, en verbs del grup III sobretot (*patíssem, patísseu*).¹¹⁰⁶

Un altre tret que caracteritza el mode subjuntiu del tortosí, la presència d'un **increment velar** que apareix entre el radical i la desinència com a **marca de subjuntiu** (mapa 15/Conclusions) es dona en la majoria de parlars –també en verbs del grup I–, excepte en els parlars occidentals de l'Ametlla, el Perelló i, en alguns verbs, també de Deltebre (Cv, JM). És un tret compartit amb part del balear.

¹¹⁰⁶ Formes com les d'alguna localitat de la Terra Alta –la Fatarella, Vilalba dels Arcs– (Navarro 1996, 1: 184) i de la Ribera d'Ebre –Faió, Flix, Ribera-roja d'Ebre– (Cubells 2009, 1: 279-280).

1a i 2a pers. pl. present de subjuntiu		
verbs grup I	<i>donéssem, donésseu</i>	a tot arreu
	<i>donem, doneu</i>	Amt
	<i>dóniem, dónieu</i>	Pe
verbs grup II	<i>creguéssem, creguésseu</i>	a tot arreu
	<i>creguem, cregueu</i>	Amt
	<i>créguiem, créguieu</i>	Pe
verbs grup III	<i>patiguéssem, patiguésseu</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
	<i>patim, patiu</i>	Amt
	<i>patiséssem, patisésseu</i>	Amt, Cv, JM, Pe
	<i>patissem, patísseu</i>	Be, Pa

increment velar en el present de subjuntiu		
verbs grup I	<i>dónigue</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
	<i>dóniga</i>	Be, Ti
	<i>dónie</i>	JM
	<i>dónia</i>	Amt, Pe
	<i>done</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
	<i>dono</i>	Pa
verbs grup II	<i>córrigue</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Je, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
	<i>córriga</i>	Be, Ti
	<i>corga</i>	Pa
	<i>córrie</i>	Cs, Cv, JM
	<i>córria</i>	Amt, Pe
verbs grup III	<i>dòrmigue</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
	<i>dòrmiga</i>	Be, Pa, Ti
	<i>dòrmie</i>	Cv, JM
	<i>dòrmia</i>	Amt, Pe

10a. Tenint en compte Veny (1998: 103), que considera que el “subdialecte” tortosí “s’estén de manera estricta pel Baix Ebre i el Montsià”, s’ha agrupat en un quadre el **lèxic** recollit **específic del tortosí** i s’ha distribuït en tres graus, que responen a la major o menor **extensió geogràfica** de cada mot (o variant) en aquest àmbit dialectal, a manera de cercles concèntrics: en primer lloc, els mots presents en l’àrea més reduïda (només Baix Ebre i Montsià o, fins i tot, menys); en segon lloc, els mots que depassen aquestes dues comarques i es troben també en àrees properes (parts del Maestrat, Matarranya, Ribera d’Ebre o Terra Alta); finalment, els mots més estesos geogràficament, generals a tot o quasi tot l’àmbit del tortosí i que, fins i tot, el poden superar endinsant-se en zones veïnes (valencià septentrional, parlars del Priorat, lleidatà).¹¹⁰⁷ El mapa 16/Conclusions il·lustra la distribució d’alguns d’aquests mots per la comarca, amb els seus geosinònims.

¹¹⁰⁷ Es tracta d’una classificació a grans trets, a la qual s’ajusten la majoria de mots; en algun cas, l’àrea geogràfica que ocupa el mot no és exactament la que designa l’encapçalament del quadre (com en el cas de *reclau*, terme comú a la Ribera d’Ebre i la Terra Alta però només al nord-oest del Baix Ebre; o el de *rodadits*, que també és present en àrees properes de la Ribera d’Ebre i la Terra Alta). Per al detall exacte de la distribució de cada mot a la comarca d’estudi, doncs, cal consultar l’apartat lèxic corresponent.

(part del) Baix Ebre (BE) i Montsià	BE, Montsià i àrees properes	tot el tortosí
<i>a la xirinxina</i>	<i>a gatameus</i>	<i>abornar</i>
<i>afarnacat, -da</i> (gros)	<i>aix</i> (del carro)	<i>acovidar</i>
<i>ambornar</i>	<i>àdena</i>	<i>aixèrrit</i>
<i>ampolla</i> (cànter)	<i>adesar</i>	<i>baralluga</i>
<i>angonell</i> (nou del coll)	<i>aixèrrit</i>	<i>bassi</i> ¹¹⁰⁸ (menjadora de porc)
<i>baldana</i>	<i>aixorejar</i> (deixondir)	<i>bàssia</i> (gaveta)
<i>bancal</i> (davantal)	<i>amorzar</i>	<i>bassiol</i>
<i>barjola</i> (cistell)	<i>aroneta</i>	<i>borrim(et)</i>
<i>barroscar</i>	<i>arpeta</i> (giradora)	<i>botana</i>
<i>bibi</i> (bata de xiquet)	<i>arracades</i> (de gall o cabra)	<i>carcàs</i>
<i>bonys</i> (galteres)	<i>atxeu</i> (esquer)	<i>catxel</i>
<i>brumit</i>	<i>bellerola</i>	<i>coa</i>
<i>cacauet</i> (cucreta blanca)	<i>bolquim</i>	<i>coc</i> (de mel) ¹¹⁰⁹
<i>cadap</i>	<i>brasal</i>	<i>desjecte</i>
<i>cadup</i>	<i>huriol</i> i var. (marieta)	<i>dit</i> <i>menut</i> ¹¹¹⁰
<i>caragols</i> (encenalls)	<i>cingla</i>	<i>dúgol</i> (i var.)
<i>carroll</i> (un raïm)	<i>codina</i> (cadolla)	<i>furga</i> ¹¹¹¹
<i>cavallar</i>	<i>cucullada</i> ¹¹¹²	<i>gangalla</i> ¹¹¹³
<i>cernir</i>	<i>endergo</i>	<i>llissal</i>
<i>collitor</i> (cistell)	<i>escanyicia</i> (i var.)	<i>mano</i>
<i>creixent</i>	<i>escarabitxa</i>	<i>menobre</i>
<i>dama[χ]uana</i> (i var.)	<i>escarrar</i> ¹¹¹⁴	<i>metxa</i>
<i>emborinada</i> (tipus d'esquer)	<i>esllemenar</i> (esporgar)	<i>mosca cagadora</i>
<i>engarronada</i>	<i>gallinar</i>	<i>pataca</i>
<i>escuranda</i>	<i>gipó</i>	<i>primentó</i>
<i>esparrallat</i>	<i>girar</i> (segona llaurada)	<i>quera</i> (persona molesta)
<i>farnaca</i> (dona grassa, deixada)	<i>grela</i> (gibrella)	<i>redable</i>
<i>flat</i>	<i>gronxadora</i>	<i>repassar</i> ¹¹¹⁵ (la roba)
<i>fossoero</i>	<i>grúmol</i> (mol·lusc)	<i>sansa</i> ¹¹¹⁶
<i>franja</i> (cabells damunt del front)	<i>gúbia</i> (pas estret)	<i>sompo / xompo</i>
<i>frigola</i>	<i>lligallo</i>	<i>tavan</i>
<i>hedrera</i>	<i>maçana, maçanera</i>	<i>tronc de Nadal</i>
<i>maldar</i> (renyar)	<i>madrina</i>	
<i>manil</i> (davantal)	<i>meló de moro</i>	
<i>menuciada, menucciada</i>	<i>mesa, mesar</i>	
<i>mifa</i> (òliba)	<i>moixarra</i>	
<i>paupella</i> (llimac)	<i>mordasses</i> ¹¹¹⁷ (molls del foc)	
<i>pere</i> (estómac dels ocells)	<i>mordasses</i> ¹¹¹⁸ (tenalles)	

¹¹⁰⁸ També predominant en part del gironí.

¹¹⁰⁹ Més estès des del Baix Ebre cap al nord-occidental que cap al valencià.

¹¹¹⁰ Designació minoritària més al nord (Terra Alta i Ribera d'Ebre), on predomina la més general *dit petit*.

¹¹¹¹ Més estès des del Baix Ebre cap al sud, fins al valencià septentrional.

¹¹¹² Present, a part, a l'extrem nord del nord-occidental, en àrees de la Franja i en mallorquí (*cucuiada*).

¹¹¹³ També en mallorquí.

¹¹¹⁴ També en tarragoní.

¹¹¹⁵ També mallorquí, menorquí i valencià meridional.

¹¹¹⁶ També en tarragoní.

¹¹¹⁷ També en català septentrional.

¹¹¹⁸ També a l'extrem sud valencià.

(part del) Baix Ebre (BE) i Montsià	BE, Montsià i àrees properes	tot el tortosí
<i>raderies</i> (2n plat)	<i>mustela</i> (sangtraït)	
<i>redolí</i> (rodet de batre)	<i>nespró, nesproner</i>	
<i>regalència</i>	<i>papaterra</i> (i var.)	
<i>revoldre</i> (el cafè)	<i>pegalosa</i> (bolet)	
<i>rodadits</i> (libèl·lula)	<i>peixera</i> (mur de contenció en un riu)	
<i>setra</i> (gerra)	<i>perer</i> (estómac dels ocells)	
<i>sillero</i> (baster)	<i>pesteta</i>	
<i>sorrada</i> (esbart de perdius)	<i>pisso</i> (xarranca)	
<i>sorsollós</i> (tartamut)	<i>planeta</i> (ribot)	
<i>trastes</i> (guarniments de matxo)	<i>pollís</i>	
<i>xampaina</i> (vi blanc)	<i>rallissar / rellissar</i>	
<i>xapall</i> (esquinç a la roba)	<i>ratapanada</i> , ¹¹¹⁹ <i>ratampanada</i> ¹¹²⁰	
<i>xaveta</i> (escorpí)	<i>regandaix</i>	
	<i>reclau</i>	
	<i>regirar</i>	
	<i>samarra</i> (roba interior)	
	<i>sofratge</i>	
	<i>sorrac</i>	
	<i>tenidor</i> (estalvis de taula)	
	<i>vernatxa</i>	
	<i>(saltar a) xúlit</i> ¹¹²¹	

11a. Tenint en compte la seua consideració d'àrea lateral, aïllada i tardana, els parlars del Baix Ebre presenten algunes **solucions lingüístiques arcaïtzants** que es remunten a la llengua antiga. El valencià i el balear comparteixen part d'aquests arcaïsmes. El mapa 17/Conclusions dona compte de l'àrea comarcal amb més presència d'aquests elements, que és la central i meridional.

nivell fonètic		
conservació de /l/	<i>polp</i>	arreu, tret de Be i Pa
reducció NV > v	<i>acovidar</i>	arreu
nivell morfològic		
numerals cardinals	<i>desset, devuit, denou</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, Ro, Ti, Vi, Xe
adverbis	<i>adhos</i>	Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To
nivell lèxic		
<i>agranar</i>		a totes les poblacions
<i>aix</i>		Alda, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>banyar</i> (mullar)		Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe
<i>bres</i>		a totes les poblacions
<i>calces</i> (mitges)		a totes les poblacions

¹¹¹⁹ També en àrees del tarragoní i del gironí.

¹¹²⁰ Per l'interior del tortosí.

¹¹²¹ La particularitat es troba en la prepalatal africada sorda inicial (en àrees del bloc oriental és una fricativa sonora, *júlit*).

<i>eixobrir</i>	Alda, Có, Cv, Lli, RC, Re, To, Vi
<i>(a) estall</i>	a totes les poblacions
<i>frígola</i>	Alda, Aldr, Alf, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>gord</i>	a totes les poblacions, tret de Pe
<i>granera</i>	a totes les poblacions
<i>hàrnia</i>	Alda, Có, Lli
<i>mardà</i>	Alda, Aldr, Alf, Amt, Amp, Be, Bí, Cs, Cv, Je, JM, Lli, Pa, RC, Ro, Ti, To, Vi
<i>mossényer</i>	Amp, Có
<i>pígota</i>	a totes les poblacions
<i>raül / arraül</i>	a totes les poblacions, tret de Amt i Pe
<i>revoldre</i>	Có
<i>torcar</i>	a totes les poblacions
<i>visc</i>	a totes les poblacions
<i>voler (estimar)</i>	Alf, Be, Bí, Cv, Ti, To, Xe

12a Hi ha un seguit de **particularismes lingüístics** que són propis de només una o dues localitats o d'una zona molt limitada de la comarca, la qual cosa singularitza aquests parlars. Alguns trets, els que afecten la fonètica o la morfologia, ja s'han explicat en l'apartat corresponent. Tanmateix, es fan constar tot seguit els més destacats dels tres nivells lingüístics, especialment els del lèxic, a manera de compendi (mapa 18/Conclusions). En aquest darrer nivell, s'indica si el mot (o variant) és recollit (+) en el DCVB, l'ALDC i l'ALDT o no (-):¹¹²²

nivell fonètic		
tret	localitat	exemple
[ɒ] àtona final i [ɔ] tònica	Pa	<i>pedr[ɒ], gr[ɔ]</i>
/a/ àtona final > [ɛ]	Amt, Be, Pe	<i>cas[ɛ]</i>
manteniment [v]	Pa	<i>[v]i, ca[v]ar</i>
mai no se sensibilitza /r/ d'infinitiu seguida de clític	Be, Pa	<i>donâ-ho, agafâ-les</i>
nivell morfològic		
pronomen personal tònic 1a i 2a persona pl.	Amt, Pe: <i>naltros, valtros</i>	
pronomen feble 2a persona pl.	Amt: <i>(valtros) se dutxeu</i>	
preposició <i>amb</i>	Amt, Pe	
conjunció <i>per[ɔ]</i>	Amt, Pe	
desinència <i>-ic / -oc</i> 1a pers. sing. pres. ind. verbs grup I	Alf: <i>dónic, pòsic</i> Re: <i>ficoc, xàfoc</i>	
desinència <i>-co / -go</i> 1a pers. sing. pres. ind. v. grups II-III	Pa: <i>corgo, creixco, bullgo, òmpligo</i>	
desinència <i>-o</i> present subjuntiu verbs grup I	Pa: <i>que jo dono, que tu donos...</i>	
desin. <i>-ia / -ie</i> pers. 1a, 2a, 3a sing. i 3a pl. pres. subj.	Amt, Be, Pe: <i>súrtia...</i> Cs, Cv, JM: <i>súrtie...</i>	
formes 1a i 2a pl. pres. subj.	Pe: <i>dóniem, dónieu; vülguiem, vülguieu</i>	

¹¹²² Alguns termes no són en el DCVB perquè es tracta de simples variants d'un mot que sí que hi és recollit i no són en els atlas perquè la població on es diu no s'ha enquestat; les variants a vegades venen donades per un desplaçament de la síl·laba tònica (*gàvina*) o per un canvi de gènere (una *mabra*); altres cops, el mot sí que hi és, però no amb el significat recollit (*cantària* com a 'salamandra', a Tivenys).

nivell lèxic				
mot (i significat)	localitat(s)	DCVB	ALDC	ALDT
(a)borginga (albergínia)	Cv, JM	-	-	-
aclocalls	Pa	+	-	-
agulles de corda (d'estendre)	Cv, JM	-	-	+
aladre de pala	Pa	-	-	+
arrast (arrossegament)	Amt	-	-	-
arrail	Pa, Xe	+	+	+
arriel	Amt, Pe	+	+	-
atenyar (atènyer)	Aldr, Be, Pe	-	-	-
atxeu (esc)	Be	+	+	-
aumàrfiga / aumàrfeqa	Be / Ti	- / -	- / -	- / -
baconet de sant Antoni	Be, Ti	+	-	-
baconeta (capgròs)	Pa	-	-	-
berelluga / brelluga	Pe / Amt	- / -	- / -	+ / -
borrim (calfred)	Alf	-	-	-
borrona (borrassa)	Ti	-	-	-
botiga (celler, bodega particular)	Be, Ti	+	-	-
bròtula (mòllera)	Amt	+	-	-
bruneta (fredolic)	Pa	+	-	-
cabeçut / caboçut (juliola)	Có / Aldr, Je	+ / -	- / -	- / -
cabut (juliola)	Vi	-	-	-
cagueres (diarrea)	Ti	-	+	+
calcigar	Be, Pa	+	+	+
campanal	Alf, Be	+	+	-
cantària (salamandra)	Ti	-	-	-
canyella (planta)	Amt, Pe	+	-	-
capgròs (juliola)	Pa, Pe	-	-	-
cap-roig (juliola)	Be, Pa	+	-	-
capseta d'ametla	Be, Pe	+	+	-
carcassada (carcàs)	Ti, Xe	-	-	-
carnistoltes	Aldr, Pa	+	+	-
carota	Be	+	+	+
casquetes (patissets)	Pa, Xe	+	+	-
cirereta (sangtraït)	Pa	-	-	+
civader (morral)	Amt	+	+	-
cocó (codina, aljub amb volta de pedra)	Aldr, Alf, Ti, Xe	-	+	-
coralet (bitxo)	Be	+	+	+
corolí (coralet, bitxo, pesteta)	Amt, Pe	-	+	+
crenc (cranc)	Alda, Có, Lli	-	-	-
crenquera (caragolera)	Alda	-	-	-
crestall (cavallar)	Amt, Pe	+	+	-
(les) creus (el calvari)	RC, Ti	+	+	-
cucs de riu (bova)	Aldr	-	-	-
cullerota (culler)	Cv, JM, Lli	-	-	-
culmatxer (tafaner)	Ti	-	-	-
degolladura (papada del porc)	Pa	-	+	-
dit aigualit o aiguar-se un dit (panadís)	Alda, Cs, Có, Cv, JM	-	-	-

mot (i significat)	localitat(s)	DCVB	ALDC	ALDT
<i>embarreres</i> (galteres)	Xe	-	-	-
<i>emburgada</i> (boira freda)	Amt, Pe	-	-	-
<i>engarronada</i> (var. d' <i>esquellotada</i> amb fems)	RC, Ro, Vi	+	-	-
<i>engronsadora</i>	Ti	+	+	+
<i>enjullar</i> (enlluernar)	Be	-	-	-
<i>esbarrissada</i> (esllavissada)	Alf	-	-	-
<i>escudelleta</i> (capgròs)	Pa	-	+	-
<i>escurandada</i> (escuranda)	Có, Lli	-	-	-
<i>escurandera</i> / <i>escurassada</i> (escuranda)	Re / Be	- / -	- / -	- / -
<i>escut</i> (de la sépia)	Amt	+	+	-
<i>esdella</i> (estella)	Amt, Pe	-	-	-
<i>esderna</i> (estella)	Pa	-	-	-
<i>esgronsador</i>	Be, Xe	-	+	+
<i>espàric</i> (espàrrec)	Alf	+	-	-
<i>espendre</i>	Be, Pa, Ti	-	-	-
<i>espetuc</i> (espurna)	Pa	+	+	-
<i>espigó</i> (bròquil)	Ti	+	-	-
<i>estauvi</i> (de taula)	Be, Pa	+	+	+
<i>esteveta</i> (escorpí)	Ti	-	-	-
<i>estiroses</i>	Cv, JM	-	-	-
<i>(es)tòrcer</i> (la roba)	Pe	+	+	-
<i>falangista</i> (rosella)	Pa	-	-	-
<i>figatxera</i> (nuvolet fi)	Be	-	-	-
<i>(la) fogasseta</i> (dijous llarder)	Alda, Pa, Xe	-	-	-
<i>forro</i> (solter)	Pa	+	-	-
<i>fregàs</i> (fregall)	Amt, Be, Pe, Ti	+	+	-
<i>fullol</i> (fillol)	Amt, Bí, Có, Pe	-	+	-
<i>gàvina</i>	Cv, JM	-	-	-
<i>ginegall</i> (llenega)	Pa	-	-	-
<i>gínjol</i> (nínxol)	Cv, JM	-	-	-
<i>granyota</i> (granota)	Bí, Ti	+	+	-
<i>greala</i> (gibrella)	Pa	+	+	-
<i>gronsa del foc</i> (pinte de campana de xemeneia)	Pa	-	-	-
<i>guardiacivil</i> (arengada)	Bí	-	-	-
<i>güetlla</i> / <i>güetla</i> (guatla)	Amt / Pe	- / -	+ / -	- / -
<i>llassada</i> (allassa, estalvi de taula)	To	-	-	+
<i>llinjer(n)</i>	Be	-	-	-
<i>mabra</i> (peix)	Amt	+	-	-
<i>magre dolç</i> (pernil dolç)	Pa	+	+	-
<i>mandongada</i>	Alf	-	-	-
<i>mantornar</i> (girar)	Pa	+	+	+
<i>màsquera</i>	Xe	+	+	+
<i>matacabres</i> (calamarsa)	Aldr	-	+	+
<i>matalap de clofes</i>	Cv, JM	-	-	-
<i>mocosa</i> (llenega)	Bí	+	+	-
<i>negret</i> (fredolic)	Pe	+	+	-
<i>noreta</i> (oreneta)	Amt	-	+	-

mot (i significat)	localitat(s)	DCVB	ALDC	ALDT
<i>olla / ollaó</i> (per a fer anar la bèstia a la dreta)	Amt / Pe	+	+	-
<i>pa de pastor</i> (fruit del margalló)	Cv, JM	-	-	-
<i>panxudeta</i> (capgròs)	Cv, JM	-	-	-
<i>paperros</i> (galteres)	Alda, Cv, JM	-	-	-
<i>pessigonyes, pissigonyes</i>	Pa, Xe	-	-	+
<i>pico</i> (cànter, pitxell)	Be, Ti	-	-	+
<i>pixagossos</i> (roina)	Aldr	-	-	-
<i>plàtera</i> (del rentamans)	Cv, JM, Lli	+	-	-
<i>prebentó, prebentonera</i>	Cv	-	-	+
<i>quartet de la pastera</i> (rebot)	Pa	-	-	-
<i>ram</i> (ramàs)	Pa	+	+	+
<i>rampuoll</i> (rampogoll, cercapous)	Amt	-	-	-
<i>ronsadora / ronxadora</i>	Pe / Amt	- / -	+ / +	- / -
<i>rosegons</i> (carquinyolis)	Alf, Pa	-	+	-
<i>runar</i> (renyar)	Xe	+	-	-
<i>secalls</i> (carquinyolis)	Alf	-	+	-
<i>seitó</i> (anxova)	Amt	-	+	-
<i>solibert</i> (rafal)	Cv, JM	+	-	-
<i>tombadora / tombapeix</i> (girapeix)	Cv, JM / Amt	-	+	-
<i>topar</i> (picar, trucar)	Aldr, Alf, Pa	-	+	+
<i>xarrua</i> (xaruga)	Amp, Cv, JM	-	-	-
<i>xiquelo</i>	Cv, Je, JM	-	-	+

13a. Si es tenen en compte els **criteris generals de caracterització del tortosí proposats per Gimeno** (1991: 171-191; 1994: 237-243), els parlars del Baix Ebre s'hi emmarquen plenament. La proposta de divisió que fa aquest autor entre tortosí meridional i tortosí septentrional inclou tot el Baix Ebre dins d'aquest últim, per bé que es considera Benifallet dins una àrea de transició cap al nord-occidental, formada per un feix d'isoglosses que també inclou les poblacions més meridionals de la Terra Alta i de la Ribera d'Ebre. Si es consideren les **característiques del tortosí septentrional** enfront del tortosí meridional (Gimeno 1991: 184-185), la comarca queda inclosa majoritàriament en el tortosí septentrional (mapes 19-20/Conclusions):¹¹²³

nivell fonètic		
tret	exemple	presència al Baix Ebre
vocalització de /l/ agrupada	<i>aufals, bauba, estuviar</i>	arreu
-TICU, -DICU > [dʒ]	<i>formatge, metge</i>	arreu
emmudiment d'oclusiva en grups consonàntics finals, també en pl.	<i>cam(p)s, al(t)s, ver(d)s</i>	arreu
plural -os de mots masc. acabats en -st	<i>tristos, vistos</i>	arreu
nivell morfològic		
tret	presència al Baix Ebre	
formes amb velar (-iguem, -igueu) en 1a i 2a p. pl. del pres. subj. de verbs del III grup	<i>obriguéssem, obliguésseu</i>	arreu, tret de Amt, Be, Cv, JM, Pa, Pe
	<i>obriéssem, obriésseu</i>	Amt, Cs, Cv, JM, Pe
	<i>òbriem, òbrieu</i>	Pe
	<i>obrissem, obrísseu</i>	Be, Pa

¹¹²³ En el nivell morfològic, s'ombreja la solució que il·lustra més fidelment el tret proposat per Gimeno.

extensió d'aquesta velar a la resta de persones del pres. subj.	<i>òbrigue (òbriga), òbrigues...</i>	arreu tret de Amt, Cv, JM, Pe
	<i>òbria (òbria), òbries...</i>	Amt, Cs, Cv, JM, Pe
nivell lèxic		
<i>acotxar-se (acotxà's)</i>		arreu
<i>carretell</i>		arreu
<i>esgolfa (i variants)</i>		arreu, tret d'Alf, Bí, Cs, Cv, JM, Pa, RC, Ro
<i>verós, empeder, ideós (no enquestats)</i>		(gairebé) tota la comarca

14a. L'evolució de la llengua en paral·lel a l'evolució de la societat fa que determinats significants reculen en l'ús, pel fet de referir-se a una realitat que ja no és usual. És el cas d'alguns mots relacionats amb les eines del camp o amb les parts del carro o dels molins, mots que alguns informants ja no han conegut i altres han oblidat. També l'especialització de la terminologia i l'accés universal a l'educació i a la sanitat faciliten la penetració de termes específics que substitueixen les designacions populars corresponents, siga de malalties, parts del cos, etc. Aquests **canvis en les denominacions tradicionals** són afavorits, també, per la influència del model d'estàndard que es vehicula amb formes del bloc oriental de la llengua. Alguns dels termes recollits en les enquestes constaten aquesta tendència, que evidencia no tant variació geogràfica com diacrònica i diafàsica (motiu pel qual no s'ha fet representació cartogràfica de la conclusió 14a). La introducció del mot pot haver-se produït molt recentment o pot remuntar-se a algunes dècades:

mot tradicional	mot introduït	localitat on s'ha registrat
<i>aix</i>	<i>e[χ]e, eix</i>	Alda, Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Pa, Pe, Ti, To Vi, Xe
<i>aliacrà (i altres)</i>	<i>hepatitis</i>	Cs, Je, Pe, RC
<i>bada(ll), clavill</i>	<i>esquerda</i>	Pe
<i>barra</i>	<i>mandíbula</i>	Lli, Ro, To
<i>desset, divuit</i>	<i>disset, divuit</i>	Aldr, Amp, Be, Bí, Cs, Lli, Pe, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe
<i>ensòmit</i>	<i>somni</i>	Aldr, Xe
<i>ensomiar</i>	<i>somiar</i>	To
<i>espinada, espinal</i>	<i>columna</i>	Alda, Amt, Be, Bí, Cs, Có, Cv, Je, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Xe
<i>escurar</i>	<i>fregar els plats</i>	To
<i>estoviar, estuviar</i>	<i>estalviar</i>	Xe
<i>hòmens</i>	<i>homes</i>	Amt, Be, Lli, Ro, Ti, To
<i>matalap</i>	<i>matalàs</i>	Bí, Pe, Xe
<i>munyica</i>	<i>canell</i>	Xe
<i>onso</i>	<i>os</i>	Alda, Amt, Je, Pe
<i>picar (o topar)</i>	<i>trucar</i>	Pe
<i>pigota (borda)</i>	<i>varicel·la</i>	Alf
<i>cantó (o punta del pa)</i>	<i>crostó</i>	Ti
<i>quint, lo que fa cinc</i>	<i>cinqué</i>	Bí, Pa, Pe, Re, Vi
<i>rata(m)panada</i>	<i>ratpenat</i>	To
<i>trencadura (o trencar-se)</i>	<i>hèrnia, hàrnia</i>	Alda, Aldr, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To
<i>tronc de Nadal</i>	<i>tió</i>	Alda, Alf, Lli, Pe, Re, Vi

15a. L'anàlisi dels parlars del Baix Ebre proporciona la imatge d'una comarca que, malgrat trobar-se en el centre geogràfic del català occidental i de formar-ne part plenament, mostra unes **diferències lingüístiques internes** gens menyspreables, tant de tipus fonètic i morfosintàctic com de tipus lèxic. Les divergències més remarcables parteixen la comarca en dos, amb una **divisió horitzontal** (mapes 21-22/Conclusions): al terç nord, les localitats de l'Ametlla de Mar, Benifallet, Paüls, el Perelló i Tivenys; als dos terços restants, la resta de la comarca, molt més homogènia lingüísticament. Les localitats septentrionals esmentades mostren també diferències entre elles, no formen un conjunt unitari. Així, es pot parlar d'un subgrup format per l'Ametlla de Mar i el Perelló i un altre format per Benifallet, Paüls i, en algun cas, Tivenys. Excepcionalment, Xerta i Alfara de Carles participen d'aquest grup en algun tret. La major part d'aquestes característiques dels parlars septentrionals ja han estat exposades en els diversos quadres presentats més amunt.

D'altra banda, es constata una altra partició –molt menys remarcable que l'anterior, pel que fa a qualitat i quantitat de trets oposats– que representa una **divisió vertical** del Baix Ebre, divisió que, depenent del fenomen, transcorre ara més a occident, ara més a orient. Es palesa en unes poques parelles lèxiques, majoritàriament del camp semàntic de la mar (mapa 23/Conclusions):

ponent (interior i muntanya)		llevant (mar)
<i>cingla</i> (Alf, Be, Pa, RC, Re, Ro, Ti, Xe)		<i>ventrera o barriguera</i> (Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, To, Vi)
<i>escamarlan(g)s</i> (Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Có, Cv, Je, JM, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe)		<i>gadagancs</i> (i variants) (Amt, Amp, Cs, Có, Cv, Lli, JM, Pe)
<i>fardatxo</i> (Alf, Be, Pa)		<i>regandaix</i> (Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe)
<i>lo mar</i> (Alf, Be, Bí, Pa, RC, Ro, To, Xe)		<i>la mar</i> (Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Re, Ti, To, Vi, Xe)
<i>onades, ones, oles</i> (Alda, Aldr, Alf, Amp, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe)		<i>colls (de mar)</i> (Amt, Amp, Cv, JM)
<i>palaia, pelaia</i> (Alda, Aldr, Alf, Be, Bí, Cs, Có, Je, Lli, Pa, Pe, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe)		<i>peluda</i> (Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Vi)
<i>peix blau</i> (Alf, Pa)	<i>varat</i> (Aldr, Alf, Bí, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi)	<i>cavalla</i> (Alda, Aldr, Amt, Amp, Be, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, Ti, To, Vi, Xe)
<i>sàrsia, xarxa, ret</i> (Aldr, Alf, Be, Bí, Je, Pa, RC, Re, Ro, Ti, To, Vi, Xe)		<i>rall</i> (Alda, Amt, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, To)
<i>tafarra</i> (Alf, Be, Pa, RC, Re, Ro, Xe)		<i>retranca, arreculants</i> (Alda, Aldr, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, Je, JM, Lli, Pe, Ti, To, Vi)
<i>tello, aixarranca</i> (Alf, Be, Bí, Cs, Có, Je, Pa, RC, Re, Ro, To, Vi, Xe)		<i>pisso</i> (Alda, Amt, Amp, Cs, Cv, JM, Lli, Pe, To)
<i>vernaxa</i> (Aldr, Alf, Be, Je, Pa, Re, Ro, To, Xe)		<i>garnatxa, granatxa</i> (Alda, Amt, Amp, Bí, Cs, Có, Cv, JM, Lli, Pe, RC, Ti, To, Vi)

Per últim, es vol destacar la zona deltaica, al sud-est de la comarca, com a àrea particular diferenciada de la resta per l'ús d'unes paraules i variants específiques. Se'n fa una subdivisió en dues zones, segons si els mots són emprats només a Deltebre (Cv i JM) o també en altres localitats veïnes:

subdivisió deltaica estricta	subdivisió deltaica àmplia
Deltebre (Cv i JM)	Deltebre + localitats veïnes
<i>aborginga</i>	<i>a la trinxina</i> : Lli, Cv, JM
<i>aiguatge</i>	<i>àdena, coll-verd</i> : Alda, Amp, Cs, Có, Cv, JM, Lli ¹¹²⁴
<i>barquet</i> (de la sépia)	<i>aiguar-se un dit</i> (o <i>dit aigualit</i>): Cs, Cv, JM
<i>caramel</i> (caramell)	<i>anover</i> : Alda, Amp, Cv, JM, Lli
<i>desaigüe i tubo</i> (séquies de l'arrossar)	<i>cul a sol</i> : Cs, Cv, JM, Lli
<i>estiroses</i>	<i>llop</i> (llobarro): Amp, Cs, Có, Cv, JM
<i>panxudeta</i> (cullerot)	<i>matxero</i> : Alda, Cv, JM
<i>pipiterra</i>	<i>paparros</i> : Alda, Cv, JM
<i>pit-roig</i>	<i>tit, tit</i> (de les gallines): Amp, Cs, Cv, JM, Lli
<i>portar</i> (o <i>agarrar</i>) <i>el ruc</i> (fer morros)	<i>vendimiador</i> : Cv, JM, Lli
<i>salsitxa</i> (llangonissa)	<i>vií, viïna</i> : Alda, Amp, Cs, Cv, JM, Lli
<i>topo</i> (serrell)	<i>xarrua</i> (xaruga): Amp, Cv, JM
<i>xanglot</i>	

Les conclusions a les quals s'ha arribat es poden classificar en quatre grups, segons la informació que recullen i que s'ha mirat d'il·lustrar:

1. Segons la relació-vinculació dels parlars del Baix Ebre amb els dialectes de la llengua: conclusions 1a (parlars del Baix Ebre inclosos en el català occidental), 2a (inclosos en el català nord-occidental i/o en el valencià), 3a (trets lèxics del bloc oriental) i 4a (confluència de denominacions del domini lingüístic).
2. Segons les influències d'altres llengües: conclusions 5a (aragonesismes), 6a (mossarabismes), 7a (arabismes) i 8a (castellanismes).
3. Segons la caracterització de trets particulars de la comarca: conclusions 9a (sincretisme 1a i 2a p. pl. del PS i IS; increment velar del subjuntiu), 10a (lèxic específic del tortosí), 11a (arcaïsmes), 12a (particularismes lingüístics), 13a (criteris del tortosí proposats per Gimeno) i 14a (canvis en denominacions tradicionals).
4. Segons la classificació interna dels parlars de la comarca: conclusió 15a (divisió horitzontal i vertical dels parlars de la comarca).

Consideracions finals

L'anàlisi exhaustiva de les característiques lingüístiques del Baix Ebre proporciona una fotografia de la llengua amb molts de trets coincidents amb el valencià, en termes generals. A la Ribera d'Ebre i a la Terra Alta, situades geogràficament més al nord que el Baix Ebre, el nombre de coincidències amb el valencià és menor, la qual cosa evidenciaria la visió del tortosí com a àrea de transició entre el nord-occidental i el valencià, amb un pas gradual d'un a altre dialecte: més trets nord-occidentals al nord, més trets valencians al sud. Si els parlars de la Ribera d'Ebre "cal incloure'ls indubtablement dins del català nord-occidental, atès que són molt pocs els trets que [...] comparteixen amb el valencià i es tracta, bàsicament, d'elements lèxics" (Cubells 2009, 1: 474) i els parlars de la Terra Alta "participen de característiques tant del català nord-occidental com del català valencià" (Navarro 1996, 1: 337), els parlars del Baix Ebre s'acosten a la variant valenciana en un grau superior al de les comarques veïnes septentrionals esmentades, especialment pel que fa al lèxic.

S'ha vist com, al Baix Ebre, algunes característiques qualitativament remarcables són compartides amb el nord-occidental: en fonètica, la diftongació de /o/

¹¹²⁴ Mots també recollits al Perelló, Roquetes, Tivenys i Tortosa.

àtona inicial (*auliva*), la no articulació de /r/ final ni de la consonant última dels grups consonàntics finals (*pont*, *alt*) o el manteniment de la /d/ intervocàlica procedent del sufix llatí -ATA (*vegada*); en morfologia, l'article masculí definit en forma plena (*lo*, *los*), el pronom demostratiu *això*, el díctic de proximitat *aquí*, la desinència -o de la primera persona del singular del present d'indicatiu (*canto*) o la desinència -és de l'imperfet de subjuntiu (*cantés*). Per contra, altres característiques qualitativament importants són compartides amb el valencià: en fonètica, la no palatalització dels grups T'L, D'L, G'L (*ametla*), la pronúncia aproximant –no oclusiva ni geminada– de /b/ i /g/ dels grups *bl* i *gl* (*po[β]le*, *ro[ɣ]le*), la reducció del grup -ct- > -t- a *retor*; en morfologia, el demostratiu de proximitat *este*, els participis *complit*, *oferit*, *omplit*, la desinència -a de la tercera persona del present i l'imperfet d'indicatiu i el condicional (*dona*, *donava*, *donaria*) o la presència de la vocal temàtica -i en les persones del singular i la tercera del plural del present d'indicatiu de verbs del III grup com *obrir*, *omplir* (*obris*, *omplin*). En el nivell lèxic s'ha comprovat com, pel que fa als mots analitzats, les coincidències amb el valencià són força més nombroses que amb el nord-occidental. Els parlars del Baix Ebre, segons la importància qualitativa que s'atorgue a un o a altre tret, doncs, més pròxims es consideraran al nord-occidental o al valencià.

És per tot això que els parlars del Baix Ebre es poden considerar com a parlars de transició entre el nord-occidental i el valencià i és precisament aquesta transició allò que els atorga una fesomia pròpia, de confluència de característiques fonètiques i morfosintàctiques del bloc occidental, per una part –amb la particularitat de la coincidència de les formes 1a i 2a del plural del present de subjuntiu amb les de l'imperfet de subjuntiu–, i de personalitat marcada pel que fa al lèxic, per l'altra, amb un gruix considerable de mots comuns amb el valencià i un nombre gens menyspreable de termes propis, alguns dels quals s'estenen només pel nucli central de l'anomenat tortosí (Baix Ebre i Montsià) mentre que altres ocupen el territori del tortosí en sentit ampli (Terres de l'Ebre,¹¹²⁵ Matarranya, Maestrat, Ports i, en algun cas, la part occidental del Priorat).

Per aquestes i altres raons lingüístiques, hi ha autors que consideren el tortosí com a dialecte dins del bloc occidental de la llengua, a mig camí del nord-occidental i del valencià, un camí planer, no abrupte, però que troba al Baix Ebre una mostra del *paisatge* d'aquests dos grans territoris dels quals fa de cruïlla. A part dels motius extralingüístics que es poden tindre en compte per a atorgar-li aquesta personalitat diferenciada tant de les Terres de Ponent i Pirineu com de València i Alacant –riu Ebre, territori de l'antiga diòcesi de Tortosa, terres dels ilercavons...–, altres anàlisis lingüístiques se sumen a aquesta valoració: al llarg del segle XX el terme *tortosí* ha gaudit de tradició i reconeixement a nivell dialectològic; el mateix Fabra destaca la idiosincràsia geogràfica d'aquesta regió quan explica que, al català occidental, “pertenecen la provincia de Lérida, la región de Tortosa y Valencia” i que “dentro del catalán occidental, el tortosino es más parecido al valenciano que al leridano”;¹¹²⁶ Gimeno (1991: 171) és dels primers a defensar el caràcter del tortosí al mateix nivell que el nord-occidental i el valencià; Beltran i Panisello (2002: 197) el consideren també com a dialecte dins del bloc occidental; Sifre (2005: 96) i Beltran i Segura-Llopes (2017: 23), en el seu estudi sobre *Els parlars valencians*, sostenen el mateix, això és, que el bloc occidental té tres dialectes, nord-occidental, tortosí i valencià; Veny en

¹¹²⁵ Tenint en compte, si se segueix Cubells (2009, 1: 476), que caldria excloure part de la Ribera d'Ebre d'aquesta etiqueta tradicional (*tortosí*) i incloure-la en el nord-occidental: “La Ribera representa la frontera de transició entre els subdialectes lleidatà i tortosí”.

¹¹²⁶ Article titulat “El área del catalán” per a la revista *El Fígaro* (27/1/1920), que ja ha estat citat a l'apartat I.3. i que es pot consultar a Fabra (2013) i en línia (<<http://ocpf.iec.cat/obres/42textos.pdf>>).

remarca el caràcter de transició, considerant-lo com a subdialecte del nord-occidental (1989: 28, 148; 1998: 23, 103) i com a dialecte de transició entre els altres dos dialectes occidentals (2003: 366) i afirma, juntament amb Massanell (2015: 108), que el tortosí és una varietat de transició que té “una personalitat pròpia”.

Així, si ha quedat palès que els parlars del Baix Ebre no són homogenis i que ofereixen, com un dels trets distintius, una variació gradual –i també deduïble– que, al nord, els fa més propers al nord-occidental i, al sud, més propers al valencià, es pot admetre, doncs, que no se’ls considere inclosos en cap d’aquests dos dialectes sinó, precisament, com a part d’un dialecte amb entitat pròpia, precisament pel fet de constituir la baula entre els altres dos dialectes esmentats. Amb aquest treball sobre el Baix Ebre, es completen els estudis dialectològics de les quatre comarques de l’Ebre d’administració catalana (juntament amb el Priorat, presentat per Emili Llamas). Ara bé, aquesta consideració del tortosí com a dialecte, però, haurà d’esperar l’estudi aprofundit dels parlars de les comarques que l’integren per la banda més occidental i meridional, és a dir, el Matarranya, el Maestrat i els Ports. Serà llavors quan es podrà establir, amb més rigor lingüístic, si l’innegable caràcter de transició que atresora aquesta àrea és suficient per a atorgar-li una personalitat dialectal pròpia, que fa que no se’l pugui considerar del tot valencià ni del tot nord-occidental.

La tesi que concloem ha intentat, al llarg de tot el procés, contrastar i comparar les dades recollides amb les altres tesis que ja havien investigat, amb la mateixa metodologia, les comarques ebrenques veïnes: la Ribera d’Ebre (Cubells 2009) i la Terra Alta (Navarro 1996). La comparativa no s’ha pogut dur a terme, però, amb el Montsià, perquè ha estat un treball que la seua autora, Àngela Buj, ha anat desenvolupant en paral·lel al que aquí es presenta.

És cert que la dèria d’identificar i classificar tota la realitat que ens envolta –la natura i els fets pròpiament humans–, ens aboca, potser, a una excessiva tendència a la subdivisió i catalogació. Creiem, però, amb ànim de contribuir al coneixement més detallat de la nostra realitat lingüística i dialectal, que amb l’aportació que s’ofereix estem sent rigorosos en l’anàlisi lingüística i reforcem una visió de la llengua més acostada a la realitat que no pas la que es proporciona, per exemple, a través d’opinions i de representacions cartogràfiques que situen al riu Sénia el límit entre el català nord-occidental i el català valencià, greu simplificació que pot denotar mancances científiques o connotar intencionalitats disgregadores: “Des del punt de vista dialectal no hi ha cap tret que oposi amb precisió el parlar de la primera comarca administrativament catalana, el Montsià, amb el del Baix Maestrat, la primera administrativament valenciana” (Beltran i Segura-Llopes 2017: 25).

Dins de la pròpia comarca d’estudi, la variació més remarcable (que s’estableix entre el terç nord i el centre-sud) reforçaria aquesta consideració del tortosí com a dialecte de transició –tenint en compte que el nord és menys homogeni que el centre-sud. La major part d’isoglosses pertinents que palesen solucions diferents deixen al nord les localitats de l’Ametlla de Mar, Benifallet, Paüls, el Perelló i Tivenys. Dins d’aquest grup, l’Ametlla i el Perelló formen un subgrup amb alguns trets –lèxics, bàsicament– que les allunyen de la resta i les acosten, en algun cas, als parlars orientals veïns del tarragoní; Benifallet i Paüls es configuren com un altre subgrup que, tot i que presenta diferències entre les dues poblacions, se situa en la transició cap als parlars de la Ribera d’Ebre i la Terra Alta, respectivament. La morfologia verbal, a part de certes particularitats lèxiques, és sobretot el que les fa distanciar de la resta comarcal. L’Ametlla de Mar, Benifallet i el Perelló, per bé que amb diferències, comparteixen la desinència *-ia* del present de subjuntiu –juntament amb Rasquera i Ginestar, ja a la Ribera d’Ebre. El parlar de Paüls és el més conservador de la comarca, amb trets únics

com el de l'articulació de la labiodental fricativa sonora (*[v]indre, [v]i*) o el de la vocal medial oberta velaritzada –força viva en posició tant tònica com àtona–, tots dos del nivell fonètic. Tivenys participa a vegades d'aquest grup i sovint va de la mà amb Benifallet. En algun cas, en el nivell lèxic sobretot, Xerta s'arreglera amb aquest grup de localitats, compartint trets bé amb Paüls bé amb Tivenys. Alfara de Carles també pren part, esporàdicament, d'alguna peculiaritat, com Paüls, evidenciant el seu caràcter d'àrea lateral dins la comarca.

Com a subgrup destacable dins de les localitats del centre-sud, cal esmentar Deltebre (Cv i JM), que presenta solucions úniques a nivell lèxic i, fins i tot, morfològic (desinència *-ie* en el present de subjuntiu). Algun mot o variant lèxica s'escampa a les localitats veïnes d'influència deltaica (Alda, Amp, Cs, Lli).

Per a concloure, els parlars del Baix Ebre es troben a la cruïlla entre el català nord-occidental i el català valencià. Formen part plenament del (sub)dialecte tortosí i constitueixen una conjuminació de característiques lingüístiques entre el nord i el sud del bloc occidental que són la prova irrefutable del contínuum dialectal i de la unitat de la llengua. Afirmen Beltran i Segura-Llopes (2017: 87):

Els parlars més septentrionals del País Valencià, que pressuposen una continuïtat dialectal més que evident amb el de les comarques veïnes del Montsià i el Matarranya, són la prova més fefaent que el riu Sénia no fa de frontera lingüística; ans al contrari, la graduabilitat és tan subtil que esdevé la clau que corrobora la unitat de la llengua catalana. No aniríem errats si consideràrem tots els parlars tortosins com a part del macrodialecte valencià, sobretot si parem atenció al camp lèxic, encara que també s'hi encabiria còmodament des d'una perspectiva morfològica.

En vista dels resultats obtinguts en l'anàlisi dels trets de les localitats del Baix Ebre, es confirma aquesta apreciació i es constata la rellevància dels parlars de la comarca com la peça del trencaclosques que, després de les descripcions dels parlars de les comarques veïnes (Montsià, Terra Alta, Ribera d'Ebre i, també, Priorat), fa encaixar la variació lingüística occidental en el vèrtex mateix del domini lingüístic. Així doncs, el tortosí –a l'espera dels estudis geolingüístics esmentats de les comarques d'administració valenciana i aragonesa–, com a (sub)dialecte de transició entre el nord-occidental i el valencià, ocuparia la part sud de la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Baix Ebre, el Montsià, el Matarranya, el Maestrat i els Ports –els parlars del Priorat no s'hi inclouen perquè es poden considerar una àrea de transició entre el bloc oriental i l'occidental, situada a cavall dels tres subdialectes que l'envolten, el tarragoní, el lleidatà i el tortosí (Llamas 2018).

La variació interna tradicional que es registra a la comarca del Baix Ebre es manté viva. La tendència anivelladora que pot suposar l'acció de l'estàndard basat en formes orientals i estès a través de l'escola i dels mitjans de comunicació, sobretot, es deixa notar de manera incipient, minoritària i no generalitzada en la generació enquestada. Es pot esperar, probablement, una penetració progressiva d'aquestes variants tenint en compte que les generacions d'edat inferior ja han rebut formació en llengua catalana a l'escola. Malgrat aquest fet, que pot suposar un canvi o abandonament de les formes pròpies en favor de les de la varietat de prestigi, caldrà observar i seguir amb atenció el desenvolupament del sentiment de lleialtat lingüística envers el parlar propi, paral·lel al fet sociològic de reclamació de drets i oportunitats dels habitants d'aquesta regió de Catalunya.

Aquesta mateixa tendència anivelladora de l'estàndard es produeix al Maestrat i als Ports envers les formes de l'estàndard valencià. Cal plantejar-se, doncs, les possibles conseqüències que a la llarga aquestes tensions puguin produir en l'evolució dels trets lingüístics particulars del tortosí de banda i banda del Sénia: no és escabellat pensar en

un lent i progressiu allunyament entre els diferents parlars, segons si la varietat formal que s'hi promociona procedeix de Barcelona o procedeix de València. La qüestió, però, s'allunya de l'objectiu fonamental que ens hem proposat.

Més preocupant és la penetració d'interferències lèxiques del castellà, algunes palesades en aquesta investigació¹¹²⁷ però moltes altres observades en el dia a dia en generacions més joves, absorbides a través de l'omnipresència d'aquesta llengua en qualsevol dels mitjans actuals, especialment el de les xarxes socials, vehicle preferit de consum i d'interacció de cada cop més generacions. Aquestes interferències afecten no només el lèxic sinó també la semàntica, la morfologia i les estructures sintàctiques. Caldrà vetlar per la vivesa, la riquesa, l'expressivitat i la genuïtat d'aquests parlars.

Finalment, després de centenars d'hores d'entrevistes a desenes d'informants, després d'anys d'investigació, s'ha arribat a l'objectiu llargament anhelat: una fotografia nítida que no havia estat feta fins ara, la dels parlars de totes les localitats del Baix Ebre. Però és una imatge fixa, d'un estat de la llengua viva en un moment històric concret i a través d'unes persones determinades. El fenomen lingüístic és complex i polièdric, amb diversos tipus de variació i amb components psicològics –tant en el parlant individual com en el conjunt cohesionat d'un grup humà, siga poble, comarca o país– no sempre fàcils de detectar i, molts menys, de preveure'n la influència en l'evolució de la llengua. És per això que, humilment, s'accepten les limitacions, els errors i les mancances que l'estudi conté i es continuarà treballant, amb tota l'estima i amb tot el rigor possibles, per a fer arribar a les futures generacions el tresor lingüístic i vital dels qui ens han precedit.

¹¹²⁷ Com ja es va fer constar (Castellà 2018: 369-370) amb la regressió de termes genuïns del dialecte.

IV. ANTOLOGIA DE TEXTOS PER POBLACIONS

1. Justificació de les convencions ortogràfiques i fonètiques emprades

S'ofereix, a continuació, una mostra del parlar de cada una de les poblacions de la comarca.¹¹²⁸ En primer lloc, es transcriu ortogràficament cada producció oral; en segon lloc, es trobarà la transcripció fonètica corresponent. Per a la **transcripció ortogràfica** dels textos orals,¹¹²⁹ s'ha respectat al màxim la pronúncia dels parlants, tenint en compte les següents convencions:

1. S'han mantingut la major part de trets fonètics, morfològics i sintàctics, encara que no estiguen acceptats per la normativa. Els barbarismes o castellanismes que els parlants utilitzen espontàniament no es marquen de cap forma si estan integrats i pronunciats a la catalana. Si la pronúncia és castellana (per exemple, la *jota*), el mot apareix en cursiva.
2. En els textos en què hi ha diàleg, les respectives intervencions van precedides de la indicació “informant 1” o “informant 2”. Les acotacions o aclariments del col·lector, que no pertanyen al text ni al que diu l'informant, van entre claudàtors ([]).
3. Les petites pauses de l'informant a l'hora de parlar es transcriuen amb punts suspensius. Aquest signe de puntuació també pot reflectir que l'informant deixa la frase inacabada, per qualsevol motiu.
4. La /e/ àtona en posició inicial absoluta, tot i que és pronunciada generalment [a], és grafiada sempre amb una *e*: *encabat* (sona [a]ncabat), *eixam* (sona [a]ixam), etc.
5. Es mantenen les grafies *b* i *v*, corresponents als fonemes /b/ i /v/, respectivament. Cal recordar que, al Baix Ebre, l'única localitat que diferencia els dos sons és Paüls.
6. En posició final, la /t/ darrere consonant i la /r/ no sonen, com a norma general, encara que apareguen grafiades.
7. En els infinitius seguits d'un clíctic que no sensibilitzen la /r/ final, l'elisió d'aquesta consonant queda marcada amb un accent circumflex damunt de la vocal precedent. Exemple: *collir-ho* → *collî-ho*. Aquesta característica es dona, en major o menor grau, en les poblacions septentrionals del Baix Ebre (Paüls, Xerta, Benifallet, el Perelló, l'Ametlla de Mar). A la resta, la /r/ de l'infinitiu se sensibilitza en aquest context. També s'assenyalen amb aquest accent altres caigudes d'aquesta consonant (*per les caparres* → *pê les caparres*) o de /s/ en les combinacions pronominals del tipus següent: *mos en donen* → *mô'n donen*.
8. La prepalatal fricativa sorda /ʃ/ –representada per la grafia *x*– a inici de mot i darrere de consonant s'articula africada [tʃ].
9. La prepalatal fricativa sonora /ʒ/ –representada per les grafies *ge*, *gi*, *ja*, *jo*, *ju*– a principi de mot i darrere de consonant també s'articula africada [dʒ].
10. La prepalatal fricativa sorda /ʃ/, en posició intervocàlica i final –ortografiada *ix*– segrega una iod [jʃ].
11. La prepalatal fricativa sonora /ʒ/, en posició intervocàlica, també segrega iod, per bé que en general és més feble que en el cas anterior i en algun context pot arribar a no aparèixer. Ortogràficament no queda reflectida: *roginoset* ([rojzinoˈzet]).
12. Les afèresis o pèrdues d'un so o síl·laba a inici de mot es marquen amb un apòstrof. Ex.: *anar* → *'nar*. L'article masculí és *lo* / *los* a tot arreu, excepte per fonètica sintàctica (quan va precedit de vocal que no forma part de diftong), en què pren la forma reforçada *el*. Es manté ortografiada en la major part de casos aquesta forma reforçada (*el*), per bé

¹¹²⁸ En aquesta ocasió, es tenen en compte per separat els nuclis de Lligallo del Gànguïl i Lligallo del Roig.

¹¹²⁹ Enregistrats amb una gravadora digital (Sony ICD-SF67DR9).

que la pronúncia n'elideix la /e/: “i el dia...” → “i ‘l dia”. El mateix succeeix amb els pronoms febles *me / em, te / et, se / es*: s'escriu la /e/ de les formes reforçades (*em, et, es*) malgrat que no sone, per elisió.

13. Les conjuncions *perquè* i *però* es transcriuen, respectivament, *perque* i *pero*, perquè es reflecteix així la pronúncia majoritària a la comarca. En tot cas, si la pronúncia és diferent (com a mots aguts) ja queda reflectit amb l'ortografia.

14. El so inicial del pronom *jo* i de l'adverbi *ja* és una *i* semiconsonant ([j]), però es manté ortografiat amb *j*, perquè l'ortologia permet de pronunciar-los amb aquest so vocàlic.

15. En els grups consonàntics *bl* i *gl*, en posició intervocàlica, el so inicial (el que correspon a les grafies *b, g*) es pronuncia aproximant gairebé a tot arreu i en tots els mots (*agrada[β]le, ro[ɣ]le*). En les poques ocasions en què l'articulació és geminada, la transcripció fonètica ja en deixa constància.

16. La [o] dels possessius àtons *mon, ton, son* i plurals corresponents es manté ortografiada així, però és pronunciada sempre [u].

Per a la **transcripció al·lofònica** s'ha optat per separar cada mot per tal de facilitar-ne la lectura. Només es transcriuen junts, sense espais entremig, els sons corresponents a l'estructura verb+clític. Amb la mateixa finalitat s'ha prescindit del diacrític que assenyalava el caràcter velaritzat dels sons laterals (per tractar-se d'una pronúncia generalitzada) i del que marca la dentalització dels sons nasals, laterals i alveolars fricatus.

L'accent d'intensitat se situa al límit sil·làbic del mot corresponent ([lo natu'ral ke 'era]), encara que en la tira fònica, segons la velocitat d'elocució de l'informant, de les elisions que produeix i de les estructures sil·làbiques resultants, l'accent, en realitat, pot traslladar-se ([lo natu'ral 'k era]). Per altre costat, i com a excepció al criteri esmentat, en el cas que el so [j] represente una semiconsonant prèvia a una síl·laba tònica inicial del mot següent, l'accent queda col·locat abans d'aquesta semiconsonant si el context fònic podria confondre aquest so amb el d'una semivocal vinculada a una possible sinalefa precedent: ['una 'j atra] i no ['una j 'atra].

L'allargament d'un so es reflecteix amb el símbol corresponent (:). Però en el cas d'un so allargat en posició final de mot, si aquest va seguit d'un mot iniciat amb un síl·laba que comença amb el mateix so en posició tònica, es prefereix no emprar el símbol d'allargament i s'opta per la duplicació del so, ja que la col·locació de l'accent tant abans com després de l'allargament podria reflectir una pronúncia no ajustada a la realitat. Així doncs, tindrem [um 'mɔr] i no [um: 'ɔr] o [u 'm:ɔr].¹¹³⁰

Es remarca, finalment, que la transcripció al·lofònica pretén reproduir fidelment la pronúncia dels informants que, en alguns cops, és variable o vacil·lant. No ha d'estranyar, doncs, que en el mateix text del mateix informant es troben formes fonèticament diferents per al mateix mot: [ta'me] i [tam'be], [fi'kaem] i [fi'kaβem].

2. Antologia

Es vol reiterar en aquest punt l'agraïment a tots els informants que han col·laborat desinteressadament fent possible la recol·lecció de tots aquests materials. A l'agraïment s'hi suma l'admiració pels coneixements mostrats. Al final de cada text es deixa constància del nom de l'informant (o informants) que hi ha(n) intervingut.

¹¹³⁰ El que succeeix, en realitat, és que la primera part del so geminat es pronuncia amb la primera de les síl·labes, mentre que l'allargament (o segona part del so) es pronuncia vinculat amb la síl·laba següent.

2.1. L'Aldea

Això és un pou de nòria. Això són les barres, que an una hi enganxaven lo matxo en un balancí i a l'atre lo lligaven, i el matxo anava voltant perque les barres lo guiaven. Li ficaven les ulleres perque no s'hi veiguessa; si no, s'emborraxava, de voltar, s'emborraxava, i an una barra l'enganxaven en un balancí i a l'atre lo lligaven i 'l voltaven i les barres lo guiaven. Un balancí és com un totxo, de fusta, com un totxo, diguésem, i allavons, a cada punta de balancí unes cordes i aquelles cordes s'enganxaven al collar de l'animal i allavons en una corda, que anaven al cabestre de l'animal, en una corda arribava d'hasta la barra de davant i és quan l'animal anava guiat per les barres. La naquera, mira si ho veus bé... aquí hi ha un forat i este forat fea cap a la regadora, baix d'això hi havia una regadora i l'eigua de la naquera, que els cadups la buidaven a la naquera, allavons surtia pel forat i anava a la regadora. I a la part detràs té com un respaldo per a que l'aigua no fessa cap baix al pou atra vegada i 'ls cadups pujaven i anaven abocant l'aigua dins la naquera, i com estava este respaldo detràs, no podia caure baix l'aigua una atra vegada, sí. I 'ls cadups anaven lligats en lo llibant, que era com una corda molt dobla, llerga, d'espart. I això se diu la brancada el pou, la brancada del pou, estes parets, i al costat de la brancada, per allí an passava 'l matxo, allò es dia l'andador. I allavons estava un pal que hi havia detràs al pou i baix al final del pal hi havia una engravació, hi havia una engravació que un... estava dalt i l'atre estava de costat i el fea anar. Hi havia un... com un fusto molt doble i el pal este passava per dins... al pal, i allavons baix del pal estava l'engravació.

Antes se feen unes regadores d'obra, altes, altes, perque si hi havia desnivell de la regadora a la terra pos... Aquella regadora portava eigua a tot l'hort, sí. I això es dien regadores d'obra, sí. I allavons se feen boixes, boixes, a la mateixa regadora d'obra se feen uns forats aixins i quan no nessitaves regar a n'aquell endret, aquell forat se tapava en un sac de saca o roba vella, roba que ja no servia, tapaven aquell forat i 'n destapaven un atre, perque allavons en aquella regadora hi havien boixes a tot lo llarg de la regadora i podies regar a moltes taules d'hort, a molts de trossos de terra, sí. Si regaves aquí, pos tapaves aquí i allavons pos tapaves aquí i tornaves a regar un atre puesto. A l'enrecte d'aquella boixa féem una regadora de terra i allavons pos podiem regar tota la taula i aquella regadora de terra la podies fer anar per allí an vulguesses. Quan lo solc ja estava ple, allavons giraves la boquera a un atre solc.

Informant: Pilar Mulet Falcó
23/10/2014

[l al'ðea]

[aj'ʃɔ 'ez um 'pɔw ðe 'nɔɾja | aj'ʃɔ 'son lez 'βares | ke an 'una j aŋɣaɾ'tʃaβen lo 'matʃo n
'um balan'si j a l 'atre lo li'ɣaβen | i l 'matʃo 'naβa βol'tam 'perke lez 'βarez lo ɣi'aβen || li
fi'kaβen lez u'leres perke 'no s i βeɣjesa | si 'no | s ambora'tʃaβa | de βol'ta |
s ambora'tʃaβa | j an 'una 'βara l aŋɣaɾ'tʃaβen en 'um balan'si j a l 'atre lo li'ɣaβen i l
βol'taβen i lez 'βarez lo ɣi'aβen || 'um balan'si s kom un 'tɔtʃo | de 'fusta | kom 'un 'tɔtʃo |
di'ɣesem | j a'la'βɔns | a 'kaða 'punta ðe balan'si 'unes 'kɔɾðes | j a'keles 'kɔɾðes:
aŋɣaɾ'tʃaβen al ko'la ðe l ani'mal | j a'la'βɔnz en 'una 'kɔɾða | ke 'naβen al ka'bestre ðe
l ani'mal | en 'una 'kɔɾða ri'βaβa d 'asta la 'βara ðe ða'βan | 'j es kwan l ani'mal a'naβa
ɣi'at per lez 'βares || la na'kera | 'mira si w 'βewz 'βe | a'ki 'ja wŋ fo'rat 'j este fo'rat
'fea 'kap a la reɣa'dora | 'bajz ð aj'ʃɔ j a'βia 'una reɣa'dora j l 'eɣwa ðe la na'kera | ke
ls ka'ðubz la βuj'ðaβen a la na'kera | a'la'βɔns: ur'tia pel fo'rad j a'naβa la rega'dora || j a
la 'par ðe'tras 'te kom 'un res'palðo per a ke l 'eɣwa 'no 'fesa 'kab 'bajz al 'pɔw 'atra
βe'ɣaða | i ls ka'ðups puɟ'zaβen j a'naβen aβo'kan l 'eɣwa 'ðinz la na'kera | i kom as'taβa
'este res'palðo ðe'tras | 'no po'ðia 'kawre 'bajz l 'eɣwa wn 'atra βe'ɣaða | 'si || i ls
ka'ðubz a'naβen li'ɣadz en lo li'βan | k 'era kom 'una 'kɔɾða 'mol 'ðoβla | 'lerɣa | d as'par
|| j aj'ʃɔ se 'ðiw la βraŋ'kaða ðel 'pɔw | la βraŋ'kaða ðel 'pɔw | 'estes pa'rets | j al kos'tad:
e la βraŋ'kaða | per a'li m pa'saβa l 'matʃo | a'ʎɔ z 'ðia l anda'do || j a'la'βɔnz as'taβa
wm 'pal ke j a'βia ðe'traz al 'pɔw | i 'bajz al fi'nal ðel 'pal j a'βia 'un aŋɣraβa'sjo | j a'βia
'un aŋɣraβa'sjo ke 'un | as'taβa 'ðal i l 'atre s'taβa ðe kos'tat i l 'fea 'na | j a'βia 'un | kom
'un 'fusto 'mol 'ðoβle | i l 'pal 'este pa'saβa per 'ðinz | al 'pal | j a'la'βɔnz 'bajz ðel 'pal
as'taβa l aŋɣraβa'sjo ||
'antes: e 'fe:n 'une reɣa'dorez ð 'ɔβra | 'altes | 'altes | per'ke si a'βia ðezni'βe'l ðe la
reɣa'dora la 'tera pos | a'ke'la reɣa'dora por'taβa 'eɣwa: 'tol: 'ɔɾ | 'si || j aj'ʃɔ z 'ðien
reɣa'dorez ð 'ɔβra | 'si | j a'la'βɔn se 'fe:m 'boɟfes | 'boɟfes | a la ma'tejja reɣa'dora
ð 'ɔβra se 'fe:n uns fo'radz aj'ʃins | i kwa'n: o nesita'be re'ɣa n a'ke'l an'dret | a'ke'l fo'rat
se ta'paβa n 'un 'sag de 'saka o 'rɔβa 'βe'la | 'rɔβa ke 'a 'no ser'βia | ta'paβen a'ke'l
fo'rat i n desta'paβen un 'atre | 'perke 'la'βɔnz an a'ke'la reɣa'dora j a'βiem 'boɟfez a 'tol:
o 'ler ðe la reɣa'dora | i po'ðie re'ɣa: 'moltes 'tawlez ð 'ɔɾ | a 'molz ðe 'trɔsoz ðe 'tera |
'si || si re'ɣaβez a'ki | pos ta'paβez a'ki j a'la'βɔns pos ta'paβez a'ki: tor'naβez a re'ɣa wn
'atre 'pwesto | a l an'rekte ð a'ke'la 'boɟja 'fe:m 'una reɣa'dora ðe 'tera j a'la'βɔns pos
po'ðiem re'ɣa 'tota la 'tawla | j a'ke'la reɣa'dora ðe 'tera la po'ðies 'fe 'na per a'li m
bul'ɣeses | kwan lo 'solg 'ja s'taβa 'ple | a'la'βɔnz dʒi'raβez la βo'kera wn 'atre 'solk]

2.2. Aldover

Se pot anar a caçar al visc, que és aquella substància apegalosa, que la planta es diu la vitzella, la vitzella, és lo nom de la planta, i la fea mon pare, ho fea de jove, jo ja no me'n recordo, mon pare era molt caçador. Ell ho fea en ratera, i les rateres se paraven en alades o en cucs, cucs de caçar. Eren les larves d'una escarabixeta que les anàvem a buscar als molins de farina. I les alades, sas que quan plou se fan aquelles formigues grosses? Pos les posàvem perque com tinen aquelles ales se veuen de molt tros allun i es posava l'alada cap amunt, que brillen al sol i els tords les veuen. I els cucs, això encara n'hai tingut jo, pero al final ho vaig dixer perdre perque com està prohibit... pos tenia un viver. Fees un viver per als cucs de caçar. I al viver se posava segó (que ho compraves perque aquí no n'hi ha de segó), garrofes, notaris... Sas lo que és lo notari, no? L'interior del panís, lo que queda después de llevar-li el gra, allò roig, lo que queda de la panolla, és lo notari. I 'ls bitxos estos se mingen l'interior, no se mingen lo roig, o sigue fan lo de dins hueco, pots mirar així, se mingen la part blanca de dins, los cucs estos. I draps de llana, hi posàvem també. I allò que estaven poc grossos i això, ara últimament hi posàvem una mica de llet condensada, sí, sí, era una espècie de vitamines! Los feem créixer així en llet condensada! I allavons de caçar també, pos a les nits d'hivern de tant de fred i vent, pos a fallar, que tamé està prohibit. Mon pare també era un crac fallant. A vegades portava la bossa aquella que prenien los caçadors per a posar els moixonets, era el morral, lo mateix que era del matxo, portava una bossa així gran, paregut... potser era 'l del matxo, lo morral que se li posava al matxo. Se ho posava així penjada en bandolera i allí 'nava posant, portava una morralada de tords i moixonets. Lo morral ple de ploma.

I allavons al filat. Lo filat lo coneixes? Lo filat, als marges de pedra se fea com una caseta, pero havies d'estar allí com aquell que diu... I domés se dixava un forat. I el filat és una red que s'obri així, sas? I la red al tancar se queda tancada. Llavons se posava una basseta i 'l pagès o 'l caçador se molestava en anar-hi posant eigua, anar-los acebant. I allavons pos lo dissabte de matí o el domenge de matí pos, carregat de paciència, t'havies d'estar allí i quan ne havien cinc o sis dins, estiraves la cordeta que s'estirava així i allò fea: plaf! I fees una filatada.

Informant: Gerard Avinyó Huguet
6/8/2014

[aldò'βε]

[se 'pɔt a'na ka'sa | 'βisk | k 'ez a'keɫa sus'tansja peɣa'loza | ke la 'planta z 'ðiw la βi'dzeɫa | la βi'dzeɫa | 'ez lo 'nɔm de la 'planta | i la' fea mum 'pare | u 'fea ðe 'zoβe | 'jo ja 'no me n re'kɔrðo | mum 'par 'era 'mol kasa'ðo || 'eɫ u 'fea n ra'tera | i le ra'tere se pa'raβen en a'laðez o η 'kuks | 'kugz ðe ka'sa || 'eren lez 'larβez ð 'una skaraβi'tjeta ke lez a'naβem a βus'ka lz mo'linz ðe fa'rina || i lez a'laðes | 'sas ke kwam 'plɔw se 'fan a'keɫes for'miɣez 'ɣrɔses | poz les po'zaβem perke kom 'tinen a'keɫez 'ales: e 'βewen de 'mol 'troz a'ɫun | i s po'zaβa | a'laða kap a'mun | ke 'βriɫen al 'sɔl i ls 'torz lez 'βewen || i ls 'kuks | aj'fo η'kara n 'aj tiŋ'gud 'jo | 'pero | fi'nal u 'βadɰ ði'ja 'perðre 'perke kom as'ta proj'βit | pos te'nia wm bi'βε || 'fe:z um bi'βε per als 'kugz ðe ka'sa | j al bi'βε se po'zaβa se'ɣo | ke w kom'praβes perk a'ki 'no n 'ja ðe se'ɣo | ga'rɔfes | no'taris | 'saz lo k 'ez lo no'tari | no | l inte'rjor ðel pa'nis | lo ke 'keða ðes'pwez ðe ɫe'βarli | 'ɣra | a'ɫɔ 'rɔtʃ | lo ke 'keða ðe la pa'noɫa | 'ez lo no'tari || i lz 'βitʃoz 'estos: e 'miɲdzen | inte'rjor | 'no se 'miɲdzen lo 'rɔtʃ | o 'siɣe 'fan lo ðe 'ðinz 'weko | 'pɔdz mi'ra j'fi | se 'miɲdzen la 'par 'βlaŋka ðe 'ðins | los 'kugz 'estos || i 'ðraβz ðe ɫana | i po'zaβem tam'be | j a'ɫɔ k as'taβem 'pɔɰ 'ɣrɔsoz j aj'jo | 'ara ultima'men i po'zaβem 'una 'mika ðe 'ɫek: onden'saða | 'si | 'si | 'era wna s'pesje ðe βita'mines | los 'fe:m 'krejfe j'fi | en 'ɫek: onden'saða || j aɫa'βɔnz ðe ka'sa tam'be | poz a lez 'nidz ð i'βer ðe 'tan de 'fret i 'βen | poz a fa'ɫa | ke ta'me s'ta proj'βit || mum 'pare tam'be: ra wŋ 'krak fa'ɫan || a βe'ɣaðes por'taβa la 'βosa 'keɫa ke pre'nien los kasa'ðos per a po'za lz mujfo'nets | 'era | mo'ral | lo ma'tejf k 'era ðel 'matʃo | por'taβa wna 'βosa j'fi 'ɣran | pare'ɣut | pot'se: ra | ðel 'matʃo | lo mo'ral ke se li po'zaβa | 'matʃo | se w po'zaβa j'fi peɲ'dzaða m bando'lera j a'ɫi 'naβa po'zan | por'taβa wna mora'laða ðe 'torz i mujfo'nets || lo mo'ral 'ple de 'ploma || j aɫa'βɔnz al fi'lat || lo fi'lat lo ko'nejfes | lo fi'lat | alz 'marzez ðe 'peðra se 'fea kom 'una ka'zeta | 'pero 'βiez ð as'ta 'ɫi kom a'keɫ ke 'ðiw || i do'mes: e ði'jaβa wŋ fo'rat | i | fi'lat 'ez 'una 'ret ke 'sɔβri 'fi | 'sas | i la 'ret al taŋ'ka se 'keða taŋ'kaða || ɫa'βɔn se po'zaβa wna βa'seta | i | paj'zez o | kasa'ðo se moles'taβa n a'nari po'zan 'ejɣwa | a'narloz ase'βan || i ɫa'βɔns poz lo ði'sapte ðe ma'ti o | ðo'mejdze ðe ma'ti pos | kare'ɣad: e pa'sjensja | t a'βiez ð as'ta 'ɫi | i kwan: e a'βien 'siŋk o 'siz 'ðins | asti'raβez la kor'ðeta ke s asti'raβa j'fi j a'ɫɔ 'fea | 'plaf | i 'feez 'una fila'taða]

2.3. Alfara de Carles

Informant 1: La sal se'ls dona damunt de les pedres. Allò es diuen les saleres, això sí que ho sé, veus? Les saleres, que són unes pedres que... busquen un rodal de pedres, per exemple natros allí an tenim lo mas, hi ha un rodal que hi ha unes saleres, i allí en concret los donàvem sempre la sal, un grapadet de sal a cada salera i allí 'naven a minjar-se-la.

Inf. 2: I la sal, segons al terreno que habiten la demanen, los bitxos, que els ho dones... Se veu que al ser dolç, al ser el terreno fi, contra més fi és més busquen la sal. Jo normalment los ho dónic en segó, per no ser tan forta, los ho rebàixic aixins en segó i a viatges los pòsic oli, pê les caparres i fato d'este. Això ho hai tocat jo, com això ho hai tocat jo, una atra cosa no et diré el contrari, pero això, això ho hai tocat, pos fa un munt d'anys que ho toco.

Inf. 1: Allavons dormen. *Jaure*, natros aquí no tenim costum de dir-li, hi ha puestos que sí que ho diuen. I també quan se posen totes en un grupet, així, que no van pasturant, se diuen que estan amuriades, quan van en un grupet en un grupet i només... que és a l'estiu, si les traus molt prompte, si les trauen de matí manyana, allà a les onze u les dotze es comencen a amuriar que no tinen gana, zum zum que van totes en un pilotet juntes, això es diuen *amuriades*. Això tamé ho sé, que natros també en vam tindre d'auvelles, eh! Natros vam arribar a tindre'n dos-centes... pero mô les van destrossar els gossos, mos van fer malbé tota la rabera, gossos salvatges. Mô les van fer espenar moltes, mo'n van fer espenar una vegada casi cinquanta, totes de cop, i totes estaven embrassades eh, vam tindre una pèrdua molt grossa, molt grossa, molt grossa...

Inf. 1: Anita Curto Ayora

Inf. 2: Eliseo Adell Fontanet

30/10/2014

[aw'fara ðe 'karles]

Inf. 1: [la 'sal se lz 'ðona ða'mun de les 'peðres | a'λɔ z 'ðiwen les: a'leres | aj'fɔ 'si ke w 'se 'βews | les: a'leres | ke 'son 'unes 'peðres ke | 'busken 'un ro'ðal ðe 'peðres | per ej'zemple 'natros a'li an te'nim lo 'mas | 'ja wn ro'ðal ke 'ja wnes a'leres | j a'li ŋ koŋ'kret loz ðo'naβem 'sempre la 'sal | 'uŋ grapa'ðed: e 'sal a 'kaða sa'lera j a'li 'naβen a miŋ'dzarsela]

Inf. 2: [la 'sal | se'ɣonz al te'reno k a'βiten la ðe'manen | loz 'βitjos | ke lz u 'ðones || se 'βew k al 'se 'ðols | al 'se l te'reno 'fi | 'kontra 'mes 'fi 'es | 'mez 'busken la 'sal || 'jo normal'men loz u 'ðonik en se'ɣo | per no 'se 'tan 'forta | loz u re'βajjik aj'finz en se'ɣo j a βi'adzex los 'pɔzik 'oli | pe les ka'parez i 'fato ð 'este || aj'fɔ 'w aj to'kad 'jo | kom aj'fɔ 'w aj to'kad 'jo | 'un 'atra 'koza 'no d di're l kon'trari | 'pero j'fɔ | aj'fɔ 'w aj to'kat | pos 'fa wm 'mun 'daŋs ke w 'tɔko]

Inf. 1: [aλa'βɔnz 'ðɔrmen | 'dzawre 'natroz a'ki 'no te'nim kos'tum de 'ðirli | 'j a 'pwestos ke 'si ke w 'ðiwen || i tam'be kwan se 'pɔzen 'totez en 'uŋ gru'pet | aj'fi | ke 'no 'βam pastu'ran | se 'ðiweŋ k as'tan amu'rjaðes | kwam 'ban en 'uŋ gru'pet en 'uŋ gru'pet i no'mes | k 'ez a l es'tiw | si les 'traws 'mol 'pronte | si les 'trawen de ma'ti ma'nana | a'λa lez 'onze w lez 'dodze s ko'mensen amu'rja ke 'no 'tineŋ 'gana | 'zum 'zum ke 'βan 'totez en 'um pilo'ted 'dzuntes | aj'fɔ z 'ðiwen amu'rjaðes | aj'fɔ ta'me w 'se | ke 'natros tam'be m 'bam 'tindre ð aw'βeλes | 'ε || 'natroz 'βam ari'βa 'tindren do'sentes | 'pero mo lez 'βan destro'sa lz 'ɣosos | moz 'βaŋ 'fe mal'βe 'tota la ra'βera | 'gosos: al'βadzex || mo lez 'βam 'fe spe'na wna βe'ɣaða 'kazi siŋ'kwanta | 'totez ðe 'kop | i 'totez as'taβen ambra'saðex 'ε | 'bam 'tindre wna 'perðiða 'mol 'ɣɔsa 'mol 'ɣɔsa 'mol 'ɣɔsa]

2.4. L'Ametlla de Mar

Lo congre és un dels peixos, potser diria que és lo peix que més m'agrada a mi de la mar, sí. Fixe't si m'agradarà 'l congre, que quan 'nava a l'arrast... Perque naltros no som d'arrossegament, naltros som d'arrast. A l'arrast, a la llum (al cerco és a la llum) i a la sàrsia, sarsiero. Un sarsiero, un arrastrero o un llumero, entens? Pues quan 'nava a l'arrast, pues de dillums a divendres, que ja féem festa últimament, sempre a l'hora de dinar –que posàvem lo peix de la mateixa calada–, un congret per a mi. Done't compte si m'agrada que me l'aguardava allí pê l'últim, i era dimecres, pero com que aquell congre semblava que aquell dia encara era dels més bons, perque dins del congre blanc ne han tres u quatre classes, pos no podia aguantar i me'l minjava devant de tot, he, he! Sóc un fanàtic del congre! I tots los amics o familiars que som amics, quan me porten peix, o a vegades jo baixo al moll... “Primo!” o “Peret! Vine que t'aguardo congre!”, perque és un peix que m'agrada més de la mar.

I això és l'arrast, que es compon del bou, la sàrsia es diu un bou, aquí. Entremig hi han les portes, que són les cometes que obrin al tocar l'aigua. Perque lo bou se compon, se compon de dos braços... és un embut. Qui millor sàpia fer l'embut és lo que agarra més peix. Perque és un embut an dos braços que recollix tot lo que troba en terra i allavons, al final d'este embut d'este bou, se diu la corona, que a Cambrils hi diuen el sac, perque verdaderament és un sac a on hi va tot lo que ha recollit baix. Així és que este embut ti d'anar xuclant a la presiò del que estira el barco, va xuclant a fi i a compte de que no li quèdia re, ni al costat ni en terra, eh? Lo canyó que té l'embut... ti un canyo, no?, l'embut? Això es diu lo goleró, eh! Lo canyo ti da ser especial perque no et rabóssia; pos aquí és especial. I mon iaio va ser l'inventor d'este canyo, de un sistema, de un sistema... Lo canyo existia, pero li va donar força, perque com que este canyo era tan fi, quan s'omplia massa el sac se trencava i es perdia 'l sac, lo peix i tot, i ell va agarrar-li i li va posar unes malles molt dobles que li fessen d'espina dorsal, que si s'esgarrava que li quedés l'espina dorsal. O sia que, baix, l'espina dorsal se diu la *fisca*, la *fisca*, que va des de les cordes hasta 'l goleró. Pos al goleró ell lo va fer continuar hasta 'l sac per donar-li una altra forma i 'l va batejar an *la peça*. Este tros que hi ha de *fisca*, de sàrsia doblota, que moltíssim de gent segurament que hi dirà *fisca* hasta la corona, no!: quan arriba al goleró canvia el nom i ell li va posar *la peça*, vol dir, la peça de reforç per a que no es pèrdia 'l sac. I això és històric, eh! I això ho va traure 'l tio Peret de Torraholes li dien, sobre el mil nou-cents deu, quinze, va traure este reforç del bou, com li diem.

Informant: Peret J. Balfegó Borràs
7/11/2014

[l a'meλ:ε ðe 'mar]-[la 'kaλε]

[lo 'koŋgre z 'un dels 'pejfos | pot'se ði'rie 'k ez lo 'pej ke 'mez m a'ɣraðe 'mi ðe la 'mar | 'si | 'fikset si m aɣraða'ra l koŋgre | perke 'naltros no 'som d aroseɣa'men | 'naltros 'som ð a'rast | a l a'rast | a la 'lum | al 'serko z a la 'lum | j a la 'sarsje | sar'sjero | 'un sar'sjero | 'un aras'trero: 'uŋ lu'mero | an'tens || 'pwes kwan 'naβe l a'ras | pwez ðe di'lumz a ði'βendres | ke 'ja 'fe:ŋ 'feste 'ultima'men | 'sempre l 'ɔre ðe ði'na | ke po'zaβem lo 'pejz ðe la ma'tejfe ka'laðe | 'uŋ koŋgret per a 'mi || 'donet 'konte si m a'ɣraðe ke me l aɣwar'ðaβe 'li pe l 'ultim | 'j ere ði'mekres | 'pero kom k a'keλ 'koŋgre sem'blaβe k a'keλ 'die n'kaɾe 'ere ðelz 'mez 'βons | 'perke ðinz ðel 'koŋgre 'blaŋ ne 'an 'trez u 'kwatre 'klases | poz 'no po'ðie ɣwan'ta j me l miŋ'dzaβe ðe'βan de 'tot | he he | 'sok uŋ fa'natig del 'koŋgre | i 'to l:oz a'migz o fami'ljars ke 'som a'miks | kwam: e 'pɔrtem 'pejz | o a βe'ɣaðez 'jo 'baijo l 'moλ | 'primo | o pe'ret | 'bine ke t a'ɣwarðo 'koŋgre | perk 'ez um 'pej ke m a'ɣraðe 'mez ðe la 'mar ||

j aj'fɔ z l a'ras | ke s kom'pɔn del 'βow | la 'sarsje z 'ðiw 'um 'βow a'ki | entre'midz j 'an les 'pɔrtes | ke 'son lez ko'metes ke s 'ɔβrin al to'ka l 'ajɣwe | perke lo 'βow se kom'pɔn | se kom'pɔn de 'doz 'βrasos | 'ez un am'but | ki mi'lo 'sapje 'fe l am'but 'ez lo k a'ɣare 'mes 'pejz | perk 'ez un am'but an 'doz 'βrasos ke reko'liŋ 'to l:o ke 'trɔβe n'tere j aλa'βons | al fi'nal ð 'est am'bud d 'este 'βow | se 'ðiw la ko'rone | ke a kam'brilz i 'diwen el 'sak | perke βerða'ðera'men 'ez un 'sak a on i 'βa 'to l:o ke 'a reko'lit 'bajz || ai'fi s k 'est am'but 'ti ð a'na tʃu'klan a la pre'zjo del k as'tire l 'barko | 'ba tʃu'klan a 'fi j a 'konte ðe ke 'no li 'keðje 're | nj al kos'tad nj an'tere | 'ε | lo ka'no ke 'te l am'but | 'ti uŋ 'kaɲo | 'no | l am'but | ai'fɔ z 'ðiw lo ɣole'ro | 'ε | lo 'kaɲo 'ti ða 'se spe'sjal perke 'no t ra'βosje | poz a'ki z aspe'sjal | i mun 'jajo 'βa 'se l imben'to ð 'este 'kaɲo | de 'un sis'teme | de 'un sis'teme | lo 'kaɲo gzis'tie | 'pero li 'βa do'na 'fɔrse | 'perke kom k 'este 'kaɲo 'ere 'tam 'fi | kwan s om'plie 'mase l 'sak se treŋ'kaβe i s per'ðie l 'sag lo 'pejz i 'tot | j 'eλ 'βa ɣa'rarli: li 'βa po'za wnez 'maλez 'mol 'ðoβles ke li 'fesen d as'pine ðor'sal | ke si s azɣa'raβe ke li ke'ðez l as'pine ðor'sal || o 'sie ke | 'bajz | l as'pine ðor'sal se 'diw la 'fiske | la 'fiske | ke 'βa ðez ðe les 'kɔrðez 'aste l ɣole'ro | poz al ɣole'ro 'eλ lo 'βa 'fe conti'nwa ste l 'sak per ðo'narli wn 'altre 'forme i l 'βa batej'za: n la 'pese | 'este 'tros ke j 'a ðe 'fiske | de 'sarsje ðo'βlote | ke mol'tisim de 'zen seɣura'men ke j di'ra 'fiske ste la ko'rone | 'no | kwan a'riβe l gole'ro 'kambje l 'nom j 'eλ li 'βa po'za la 'pese | 'bɔl 'ði | la 'pese ðe re'fɔrs per a ke 'no s 'perðje l 'sak || j aj'fɔ z is'tɔrik 'ε | j aj'fɔ w 'βa 'trawre l 'tio pe'red: e tora'βoles li 'dien | 'soβre l 'mil nɔw'senz 'ðew | 'kinze | 'βa 'trawr 'este re'fɔrz ðel 'βow | kom li ði'em]

2.5. L'Ampolla

Quan ve Sant Antoni se comença a podar la vinya, se poda i domés se dixer uns nusets, que queden uns trossets així, perque aquell nusset que ti aquell brot és lo que ha da tornar a brotar. No ho poden fer-ho antes pel fred, perque allavontes tallen i es queda el brot que ha da ser, se n'ha da dixer un u dos, perque si un se trenca u es gela... sempre has da procurar quan podes que quédigue un nusset aquí i l'atre allà, que en quédiguen dos, sas?, perque així si en queden dos i un perterix, pot perterir per una rama, per tu mateix sense donar-te'n conte, sas?, i allavons se quedaria aquella rama sense tindre'n. I com ja tries les rames que vols que quédiguen... Allavontes, una vegada ho has podat, se dixa estar, ja no has da fer-hi res. Bueno, si ancàs és llaurar-ho i si tires guano i regar-ho, pero lo que és lo cep allavons l'has da dixer estar. Ell quan és l'hora ja brota, cap allà l'abril ja veus que aquells ullets que tinen, que són los que han da brotar, allò se diuen borrons, són los borrons, que és lo que trau l'ullet i et surt la fulla. Allavons ja brota allò, se va allergant, van sortint les fulles... Allavontes ho dixer estar que bróigue, que vaigue brotant i la fulla es va fent i tot això. I allavontes lo raïmet surt com si fossen puntetes d'agulla, pero encara es dixa estar, pero después ja, quan s'arramba Sant Joan o a últims de maig, allavontes és la primera vegada que ho tracten. Antes, te diré el que tractaven en antes perque ara ho fan una atra classe. Jo me'n recordo que mon pare comprava calç, calç viva i allavontes comprava pedra blava, sas?, pedra blava i calç. i I allavontes agarrava i ho ficava... ficava l'eigua que a n'ell li apareixia, perque después n'afetgia més, direm... Tinha un ribell, un cossi, allà al tros, diràs que el veig allí a la vora del pou, i allí ficava la calç, la desfea dins l'eigua i allavons agarrava la pedra blava i la ficava en una bosseta penjada, que domés toquessa a l'eigua, així a un ditet o dos d'eigua, i allí s'anava fonent la pedra blava aquella. I ensundemà, o quan ja estava fosa, allavontes ho regirava ben regirat i comprava uns paperets xocotets finets així com lo dit, eren com uns llibrets, i aquell llibret, agarrava un fullet d'aquell llibret i regirava i el ficava dins a l'eigua i quan lo paperet se li fessa així roginoset era que estava al punt la mixtura aquella. Me'n recordo com si ara fos. Això era com ho feen antes.

Informant: Àurea Tomàs Curto
5/9/2014

[l am'pola]

[kwam 'be sant an'toni se ko'mens a po'da la 'βija | se 'po'da j do'mes: e 'di'fen 'unz nu'zets | ke 'ke'den uns tro'sedz ai'ji | perk a'ke'l nu'set ke 'ti a'ke'l 'brot 'ez lo k 'a da tor'na bro'ta || 'no w 'po'den 'fer u 'antes pel 'fret | 'perk a'la'βontes 'talen i s 'ke'da l 'brot k 'a da 'se | se n 'a da di'fa 'un u 'dos | perke sj 'un se 'trejka w se 'zela | 'sempre z da proku'ra kwam 'po'des ke 'ke'diye wn nu'zet a'ki: l 'atre 'la | ke n 'ke'diye'n 'dos 'sas | perk aj'ji si η 'ke'den 'doz 'j um perte'rif | 'pot perte'ri per 'una 'rama | per 'tu ma'tejf 'sense do'narterj 'konte | 'sas | j a'la'βon se ke'da'ria 'ke'la 'rama 'sense 'tindre n | i kom 'ja 'triez le 'rames ke 'βols ke 'ke'diye'n || a'la'βontes | 'una be'ya'da w 'as po'dat | se 'di'fa s'ta | 'ja 'no z da 'feri 'res | 'bweno | sj aη'kaz 'ez law'raru j si 'tirez 'γwano j re'γaru | 'pero lo 'kez lo 'sep a'la'βonz 'l az da di'fa s'ta | 'e'l kwan 'ez l 'ora 'ja 'brota | kap a'la l a'βril 'ja 'bews k a'ke'lz u'lets ke 'tinen | ke 'son los k 'an da bro'ta | a'λo se 'diwem bo'rons | 'son loz bo'rons | k 'ez lo ke 'traw l u'let i t 'sur la 'fula | a'la'βonz 'ja 'brota 'λo | se 'ba ler'γan | 'ban sur'tin les 'fules | a'la'βontez u 'di'fez as'ta ke 'brotiye | ke 'βaiye bro'tan i la 'fula z ba 'fen i tot aj'fɔ | j a'la'βontes lo rai'met 'sur kom si 'fosem pun'tetez δ a'γula | 'pero η'kara z 'di'fa s'ta | 'pero des'pwez ja | kwan s a'ramba saη dzu'an o a 'ultimz de 'matf | a'la'βontez 'ez la pri'mera be'ya'da ke w 'trakten || 'antes te di're l ke trak'taben en 'antes perk 'ara w 'fan 'un atra 'klase | 'jo me n re'kor'do ke mum 'pare kom'praβa 'kals | 'kalz 'βiβa | j a'la'βontes kom'praβa 'pe'dra 'βlaβa 'sas | 'pe'dra 'βlaβa j 'kals | j a'la'βontez aya'raβa j u fi'kaβa | fi'kaβa l 'ejywa k a 'ne'l li parej'fia | 'perke des'pwez n afe'dzia 'mes | di'rem || ti'nia wn ri'βe'l | 'uη 'kosi | a'la l 'tros | di'ras ke l 'bedz a'li la 'βora del 'pow | j a'li fi'kaβa la 'kals | la des'fea ðinz l 'ejywa j a'la'βonz aya'raβa la 'pe'dra 'βlaβa j la fi'kaβa n 'una bo'seta peη'dza'da | ke do'mes to'kesa l 'ejywa | aj'ji a 'un di'tet o 'doz δ 'ejywa | j a'li s a'naβa fo'nen la 'pe'dra 'βlaβa 'ke'la || j ansunde'ma | o kwan 'ja s'taβa 'foza | a'la'βontez u rejzi'raβa 'βen rejzi'rat i kom'praβa wns pape'rets t'foko'tets fi'nedz aj'ji kom lo 'dit | 'ereη kom 'unz li'βrets | j a'ke'l: i'βret | aya'raβa wη fu'led: a'ke'l: i'βret i rejzi'raβa j l fi'kaβa 'ðinz a l 'ejywa | i kwan lo pape'ret se li 'fesa j'fi rojzino'zet 'era k as'taβa l 'pun la miks'tura 'ke'la | me n re'kor'do kom si 'ara 'fos | aj'fɔ 'era kom u 'feen 'antes]

2.6. Benifallet

Està la garbinada. Sas a la tarde que, que puja? Puja de... antes ho ‘profitaven molt, me’n recordo jo, los llaguters per a marxar pa... per a anar per amunt, feen “a la tarde, que la garbinada... ‘profitarem la garbinada!’”, que ficaven la vela. Ho has vist tu los llaüts en vela? Pos los hòmens estos baixaven, baixaen casi sempre en rem, al matí, baixaen en rem; i la garbinada l’aprofitaen i, quan no tenien prou vent, pujava un matxo pê la vora, [lligat] al màstil anquell i... estan los camins fets, eh? Camins de sirga. I vaig anar a ensenyâ-li a Loaso, Loaso... és fanàtic també de les coses velles, ell! I diu: “¿I com passaen allí a l’estret entre Rasquera i Benifallet?”. I li vaig ensenyar, dic “pos mira, este morro...”. Jo ho hai vist, eh! Vull dir que no, no ho hai viscut pero ho hai vist perque estava allí [a] la finca plegant garrofes. Feen saltar el matxo al riu!... A vegades lo feen pujar, pero segons com, que no podien arrimblar, lo feen saltar al riu, lo feen nadar i el feen passar lo morro anquell, mira, un morró així. Bom! Tornaen a pujar al camí i au, amunt! I es tirava l’home anquell i tot, eh!, del matxo, se li fotia a cavall i es tirava demunt d’ell, bum, bum, bum. Això me ho van contar, pero tirâ’s al riu, tirâ’s al riu diu que sí, i havien de ser... segons quin matxo no es volia tirar a l’aigua. I els costava. Això, vaiga, jo d’este punt que es diu l’Estret això, això es diu l’Estret esta finca. Moltes vegades... perque segons si el riu ‘nae molt baix, allà ere més part d’aigua, aquí ere més platja. Si havia aigua, lo camí de sirga el millor era este, perque pê la vora del canyar, brruum! Pero allí, com que si hi havia molta platja, la platja entrava casi a la vora, qué feen ells? Ells agarraen los gallos d’aigua, més profunditat.

Informant: José Ramon Borràs Beltran
9/3/2015

[benifa'let]

[as'ta la γarβi'naðe | 'sas a la 'tarðe ke | ke 'pujze | 'pujze ðe | 'antez u profi'tabem 'mol |
me n re'korðo 'jo | los λayutes per a mar'tja pa | per a 'na per a'mun | 'fe:n a la 'tarðe |
ke la γarβi'naðe profita'rem la γarβi'naðe | ke fi'kaβen la 'βεε | w 'as 'bis 'tu loz λa'udz
em 'βεε | pos loz 'omenz 'estoz baj'jaβen | baj'jaeη 'kazi 'sempre n 'rem | al ma'ti |
baj'jaen en 'rem | i la γarβi'naðe | aprofitaen i kwan 'no te'niem 'prow 'ben | puj'zaβe wm
'matjo pe la 'βore | al 'mastil aη'keλ i | as'tan los ka'mins 'fedz 'ε | ca'minz ðe 'sirye | i
'badz a'na nse'jali a lo'aso | lo'aso | 'es fa'natik tam'be ðe les 'kozoz 'βελεz 'eλ | i 'diw |
i 'kom pa'saen a'li a | as'tret 'entre ras'kere j benifa'let | i li 'badz anse'ja 'ðik poz 'mire
| 'este 'moro | 'jo 'w aj 'biz 'ε | 'buλ 'ði ke 'no 'no 'w aj bis'kut 'pero 'w aj 'bis perk
as'taβe 'li la 'fiηke ple'γαη ga'rofes | 'fe:n sal'ta | 'matjo | 'riw | a βe'γαðez lo 'fe:m puj'za
'pero se'γons 'kom | ke 'no po'ðien arim'bla | lo 'fe:n sal'ta | 'riw | lo 'fe:n na'ða i | 'fe:m
pa'sa lo 'moro η'keλ | 'mire | 'um 'moro j'ji | 'bom | tor'nae puj'za | ka'mi 'j aw | a'mun | i s
ti'raβe | 'ome η'keλ i 'tot 'ε | del 'matjo | se li fo'tie ka'βαλ i s ti'raβe ðe'mun d 'eλ | 'bum
'bum 'bum | aj'jo me w 'βaη kon'ta pero ti'ra z al 'riw | ti'ra z al 'riw 'ðiw ke 'si | j a'βien
ðe 'se | se'γons 'kim 'matjo 'no z βo'lie ti'ra | 'ajγwe | i ls kos'taβe || aj'jo 'βajye | 'jo
'ðeste 'pun ke z 'ðiw | as'tret aj'jo | aj'jo z 'ðiw | as'tret 'este 'fiηke | 'moltez βe'γαðes |
'perke se'γons: i | 'riw 'nae 'mol 'βajj | a'la 'ere 'mes 'par ð 'ajγwe | a'ki 'ere 'mes 'pladze
| si a'βi 'ajγwe lo ka'mi ðe 'sirye mi'lo 'ere 'este | 'perke pe la 'βore ðel ka'ja | br:'um |
'pero 'li | kom ke si a'βie 'molte 'pladze | la 'pladze ntraβe 'kazi la 'βore | 'ke 'fe:n 'eλj |
'eλz aγa'raen loz 'γαλοz ð 'ajγwe | 'mes profundi'tat]

2.7. Bítém

Los poveros se'n dien als que feen los pous. I això díem la corriola. I això és una corda, eren cordes de cànem, això, que no eren igual que les atres, eren més, més, més cutides. Te'n recordes d'això? I es feen servir per a... se suposa perque eren més curioses, potser, que les atres. Això és un poval de ginc, això és un poval de ginc que li fotien un cul de fusta. Se foradaven molt pronte, de la humitat, i allavons hi posaven, lo fuster, no hi havia atra solusió i posava un cul de fusta. Pero de fusta, com que era fusta dels abres autóctons, que li buscaven la mida per a fer les rodanxes, quan trobaven un abre que els hi 'nava a mida, o l'arreglaven o 'l que sigue i l'hi ficaven, allò quan s'unflava, pesava més buit que ple! Que d'això n'hai portat també! Això portaves... anàvem a, a bombar a la bomba d'allí de la... Aquí a la plaça de, de la colònia Gasol, hi ha un pou, que és de la finca, pero que donava eigua a tots los veïns, pero l'havies de bombar. Hi havia una roda d'aquelles que... pero així [de gran]! Jo me'n recordo que no 'rribava prou, prenia empresa i m'aixecava a l'aire, perque era una roda... no està a cap puesto aquí [a l'àlbum de l'entrevistador] aquella roda, aquella manera de traure eigua. Perque al principi anava més dur pero después 'nava, tal com li havies arreat, ja 'nava més finet. Pero això, ma mare estava malalta i li havia de portar l'aigua a casa antes d'anar a estudi i estos povals n'hi havia un que el tenia molt avorrit perque pesava i dia "pesa més buit que ple". Allò està unflat i pesava un munt! Hasta que va arribar el plàstic i va ser, bueno, una cosa molt novedosa i molt lleugera de portar, sas?

I lo llibant se hi dia... ah, pos sí! Lo llibant també hi dies a la corda esta de traure l'eigua del daixò, entens? S'ha trencat lo llibant i ha caigut lo poval baix, entens, això? Ha, ha! Te s'escapava, se desfea de la vora i a la millor fea cap tot baix, sas? I allavons féem servir un sarcapous, que aquí [a l'àlbum de l'entrevistador] no el veig a cap puesto tampoc. Un sarcapous que era una... com una... en tres ganxos. O sigue, fea... era així al mig i fea tres ganxos, tres. I allavons allò, anar provant 'nar provant. Sí, lligaves una corda i 'l tiraves baix i 'nar pescant a vore si podies pescar. Claro, si té tres potes sempre en queda una a l'aire, i allavons aquella era la que... o dos baix que podien pescar, sí.

Informant: M. Antònia Ferré Martínez
21/1/2015

[‘bitem]

[los po‘beros: en ‘dien als ke fe:n los ‘pows | j aj‘fo ‘diem la ko‘rjola | j aj‘fo z ‘una ‘korða | ‘ereŋ ‘korðez ðe ‘kanem ai‘fo | ke no ‘eren i‘ɣwal ke lez ‘atres | ‘erem ‘mez ‘mez ‘mes ku‘tiðes | te n re‘korðez ð ai‘fo | i s ‘fe:n ser‘bi per a | se su‘poza ‘perk ‘erem ‘mes ku‘rjoces pot‘se ke lez atres || ai‘fo z ‘um po‘bal ðe ‘ziŋk | ai‘fo z ‘um po‘bal ðe ‘ziŋ ke li fo‘tien ‘uŋ ‘kul ðe ‘fusta | se fora‘ðabem ‘mol pronte ðe la wmi‘tat | j ala‘βonz i po‘zaβen | lo fus‘te | ‘no j a‘βi ‘atra solu‘zjo j po‘zaβa wŋ ‘kul ðe ‘fusta | ‘pero ðe ‘fusta | kom k ‘era ‘fusta ðelz ‘aβrez aw‘toktons | ke li bus‘kaβen la ‘miða per a ‘fe le ro‘ðajtjes | kwan tro‘baβen ‘un ‘aβre ke lz j a‘naβa: ‘miða | o l are‘ɣlaβen o l ke ‘siye j li fi‘kaβen | a‘lo kwan s um‘flaβa pe‘zaβa ‘mez ‘βujt ke ‘ple | ke ð aj‘fo n ‘aj por‘tat: am‘be | aj‘fo por‘taβes | a‘naβem a a bom‘ba la ‘βomba ð a‘li ðe la | a‘ki a la ‘plasa ðe ðe la ko‘lonja ɣa‘zɔl ‘ja wm ‘pow | k ‘ez ðe la ‘fiŋka pero ke ðo‘naβ ‘ejɣwa ‘to l:oz βe‘ins | pero l a‘βiez ðe βom‘ba | j a‘βia ‘una ‘roða ð a‘keles ke | pero j‘fi | ‘jo me n re‘korðo ke ‘no ri‘baβa ‘prow | pre‘nia m‘preza j m ajfe‘kaβa l ‘ajre perk ‘era wna ‘roða | ‘no s‘ta ‘kap ‘pwesto ‘ki ‘keɫa ‘roða | a‘keɫa ma‘nera ðe ‘trawre ‘ejɣwa | ‘perk al prin‘sipj a‘naβa ‘mez ‘ður pero ðes‘pwez ‘naβa | tal kom li a‘βiez are‘at | ‘ja ‘naβa ‘mes fi‘net || pero j‘fo | ma ‘mare s‘taβa ma‘lalta j li a‘βia ðe por‘ta l ‘ejɣwa ‘kaza ‘antez ð a‘na s‘tuði | j ‘estos po‘balz ni a‘βia ‘uŋ ke l te‘nia ‘mol aβu‘rit perke pe‘zaβa j ‘ðia ‘peza ‘mez ‘βujt ke ‘ple | a‘lo s‘ta wŋ‘flat i pe‘zaβa wm ‘mun | ‘asta ke ‘βa ri‘βa l ‘plastik i ‘βa ‘se | ‘bweno | ‘una ‘koza ‘mol noβe‘ðoza j ‘mol lew‘zera ðe por‘ta ‘sas ||

i lo li‘βan se j ‘dia | ‘a pos ‘si | lo li‘βan tam‘be j ‘diez a la ‘korða ‘esta ðe ‘trawre l ‘ejɣwa ðel ð aj‘fo | an‘tens | ‘sa treŋ‘kat lo li‘βan j ‘a kai‘ɣut lo po‘bal ‘βajf | an‘tenz aj‘fo | ha ha | te s aska‘paβa | se ðes‘fea ðe la ‘βora j a la mi‘lo ‘fea ‘kap ‘tod ‘βajf | sas | j ala‘βons ‘fe:m ser‘bi wn sarka‘pows | k a‘ki ‘no l ‘bedz a ‘kap ‘pwuesto tam‘pɔk | un sarka‘pows k ‘era ‘una | kom ‘una | en ‘trez ‘ɣajtjos | o ‘siye | ‘fea | ‘era j‘fi al ‘midz i ‘fea ‘trez ‘ɣajtjos | ‘tres | j ala‘βonz a‘lo | a‘na pro‘βan ‘na pro‘βan | ‘si | li‘ɣaβez ‘una ‘korða i l ti‘raβez ‘βajf | i ‘na pes‘kan a ‘βore si po‘ðies pes‘ka | ‘klaro | si ‘te ‘tres ‘pɔtes ‘sempre ŋ ‘keða ‘una l ‘ajre | j ala‘βonz a‘keɫa ‘era la ke | o ‘doz ‘βajf ke po‘ðiem pes‘ka | ‘si]

2.8. Camarles

Antes se renegava molt. No sé si era pels animals, eh? Perque jo me'n recordo de mon iaio, de mon iaeo m'esgarrifaaavaaa, m'esgarrifava jo quan sentia... Per això te ho dic, no sé si és que era pels animals o no sé per qué, se sentien uns renecs a vegades passar... Que jo vic aquí de casada diem-li, pero jo també vivia a la última casa que te'n vas pac a Deltebre, a mà esquerra, jo vaig nàixer allí i, claro, tots los carros dels arrossals i tot, cada dia passant i uns reneeecs allavontes. I per això dic que ara no es renega, pero deu ser.... ara es renega pels cotxes, los conductors ara reneguen pels cotxes. Pero antes en los animaals! Si es renegava!

Mira, natros tinim uns amics que són de Benifallet, i aquí la paraula per exemple "carnús" és una paraula que, ooh! Fea! Fea! Aufenies a una persona! Pos ella ho diu cada punt, i jo li dic "aquí baix no ho digues això", diu "pos allà dalt és una paraula que la fem 'nar", "mira la carnús!", en ves que dic "mira-la ella!", pos "mira la carnús!" o "mira 'l carnús". I el meu home li va dir "pos aquí baix no ho digues", i diu "oh, que dius ara?", se va quedar parada. Dic, veus? Dic pos aquí esta paraula jo tota la vida, veigues per qué, l'ham tingut així, com si t'aufenguen, eh? Sí que a n'este terreno d'aquí, sí. I ella los primers anys que mos vam conéixer i així... "mira la carnús, guaita-la si va mudada, la carnús!", sas? allò de dir... I el meu home li va dir "no ho digues més això, que aquí baix no sentarà bé". I ara de quan en quan se li escapa i fa "ai, que no ho hai da dir aquí baix". Pero dic que allà dalt és una... Sí, que vaig estar l'atre domenge d'allà, que van fer una festa, i esta paraula la sentíem a la taula quan dinàvem, "mira lo carnús, si va mudat!", i jo fea "oi si allà baix sentíem esta paraula...!", ho dic perque aquí és un insult, una cosa fea, una cosa fea! I ella això pos allà dalt se veu que ho diuen.

Informant: Mari Carmen Cabrera Curto
18/3/2015

[ka'marles]

[‘antes: e rene‘yaβa ‘mol | ‘no ‘se si ‘era pelz ani‘malz ‘ε | ‘perke ‘jo men re‘korðo ðe mun
‘jajo | de mun ‘jaëo m azyari‘fa:βa: | m azyari‘faβa ‘jo kwan sen‘tia | per aj‘fo te w ‘ðik |
‘no ‘se si ‘es k ‘era pelz ani‘malz o ‘no ‘se per ‘ke | se sen‘tien un re‘negz a βe‘yaðes
pa‘sa | ke ‘jo ‘βik a‘ki ðe ka‘zaða di‘emli | ‘pero ‘jo tam‘be βi‘βia a la ‘ultima ‘kaza ke te
m ‘bas pak a ðel‘teβre | a ‘ma s‘kera | ‘jo ‘βadz ‘najfe ‘li i ‘klaro | ‘to los ‘karoz ðelz
aro‘salz i tot | ‘kaða ‘ðia pa‘san j ‘un re‘ne:gz a‘la‘βontes | i per aj‘fo ‘ðik: e ‘ara ‘no z
re‘neya pero ‘ðew ‘se | ‘ara z re‘neya pels ‘kotfes | los konduk‘toz ‘ara re‘neyem pels
‘kotfes | ‘pero ‘antez en los ani‘ma:ls | ‘si z rene‘yaβa ||
‘mira | ‘natros ti‘nim unz a‘miks ke ‘son de βenifa‘let | j a‘ki la pa‘rawla per ej‘zemple
kar‘nus | ‘ez ‘una pa‘rawla ke ‘ç: | ‘fea ‘fea | awfe‘niez a ‘una per‘sona | poz ‘e‘la w ‘ðiw
‘caða ‘pun | i ‘jo li ‘dik | a‘ki ‘βajz ‘no w ‘ðiyez aj‘fo | ‘diw poz a‘la ‘ðal ‘ez ‘una pa‘rawla
ke la ‘fem ‘na | ‘mira la kar‘nus | em ‘bes ke ‘dik ‘mirala ‘e‘la | poz ‘mira la kar‘nus o
‘mira l kar‘nus | i l ‘mew ‘çme li ‘βa ‘di poz a‘ki ‘βajz no w ‘ðiyes | i ‘diw | ‘ç | ‘ke ‘ðiwz
‘ara | se ‘βa ke‘ða pa‘raða | ‘dig ‘bews | ‘dik poz a‘ki sta pa‘rawla ‘jo ‘tota la ‘βiða |
‘bejyes per ‘ke | l ‘am tiŋ‘gut aj‘fi kom si t aw‘fenggen ‘ε | ‘si ke a n ‘este te‘reno d a‘ki ‘si
|| j ‘e‘la los pri‘mez ‘aŋf ke moz ‘βam ko‘nejfe j ai‘fi | ‘mira la kar‘nus | ‘gwajtala si ‘βa
mu‘ðaða la kar‘nus | ‘sas | a‘lç ðe ‘ði | i l ‘mew ‘çme li βa ‘ði | ‘no w ‘ðiyez ‘mez aj‘fo | k
a‘ki ‘βajz ‘no senta‘ra ‘βe | ‘j ara ðe ‘kwan eŋ ‘kwan se l j as‘kapa j ‘fa | ‘aj | ke ‘no w ‘aj
ða ‘ði ki ‘βajf | ‘pero ‘ðik: a‘la ‘ðal ‘ez ‘una | ‘si | ke ‘βadz as‘ta l ‘atre ðo‘meŋdze ð a‘la |
ke ‘βaŋ ‘fe wna ‘festa | j ‘esta pa‘rawla la sen‘tiem a ‘tawla kwan di‘naβem | ‘mira lo
kar‘nus | si ‘βa mu‘ðat | i ‘jo ‘fea ‘oj si ‘la ‘βajf sen‘tiem ‘esta pa‘rawla | u ‘ðik perk a‘ki z
un in‘sul | ‘una ‘koza ‘fea wna ‘koza ‘fea | j ‘e‘la j‘fo poz a‘la ‘ðal se ‘bew ke w ‘ðiwen]

2.9. Campredó

Inf. 1: Jo ja només vaig conèixer les sales velles, díem. Era un pis i posàvem la vianda, tamé.

Inf. 2: Lo pis de dalt, perque molts lo feen, d'allò, als horts més que res, feen de costum perque si baixava una riada o una puntada, que no es fes malbé el gènere.

Inf. 1: I posàvem lo panís i... la farina, llavons, l'arròs i tot això, i díem a les sales velles... a la sala vella, la sala vella, li díem.

Inf. 2: Antes, en temps d'antes, en ves que ara ho paren los pantanos, pos allavons una riada o a la millor domés que es posés un pam d'eigua per totes les hortes, un pam u dos, pos la gent no estava tranquila, i ho posaven dalt. Aquí una masia que hi ha allí partint en un hort que és de man germana, hi havia una casa, que encara hi està, i hi havia una sala i dalt tenien lo panís, i baix tenien un corral que hi havien tocinos, i va sortir la riada esta última que va... m'apareix que esta última, que va haver, que va ser...

Inf. 1: Quan mon germà fea la mili, la última.

Inf. 2: No, allò va ser una puntada! Pero aquella va ser riada, que va arribar allí al vostre, que tenien la mida de les dos riades que es van vore. Una va ser l'any set i allavons l'atra lo trenta-sis u trenta-set, no sé si trenta-sis u trenta-set. Pos allavons quan va baixar el riu, poguent ja... en eigua al ginoll u com, van anar 'ls amos i van buscar uns atres, hi havien tres u quatre tocinos, o cinc, al corral anquell, diu "nem, que els trobarem aufegats o morts de gana". I tal com va anar pujant l'eigua, ells [els *tocinos*] van anar pujant les escales i [els amos] els van trobar tots gordts com a tocinos, que s'havien fotut lo panís! S'hessen mort, pero quan tenien la set d'eigua, l'eigua anaven allí i podien beure. I 'ls van trobar gordts! Això ho hai sentit dir jo, que era viritat, lo que natros, jo encara havia da nàixer.

Inf. 1: Maria Cinta Príncipe Martínez

Inf 2: José Mestre Curto

26/3/2015

[kambre'ðo]

Inf. 1: [ˈjo ja no'mez ˈbatʃ ko'nejfe les ˈsales ˈβelez ˈðiem | ˈera wm ˈpiz i po'zaβem la βi'anda ta'me]

Inf. 2: [lo ˈpiz ðe ˈðal | perke ˈmolz lo ˈfe:n | d a'ʎo | alz ˈɔrz ˈmes ke ˈres | ˈfe:n de kos'tum perke si baj'jaβa ˈuna ri'aða o ˈuna pun'taða | ke ˈno s ˈfez mal'βe | ˈdʒenero]

Inf. 1: [i po'zaβem lo pa'niz i | la fa'rina ʎa'βons | l a'roz i ˈtot aj'jo | i ˈðiem a le ˈsalez ˈβeles | la ˈsala ˈβeʎa la ˈsala ˈβeʎa li ˈðiem]

Inf. 2: [ˈantes | en ˈtemz ð ˈantes | em ˈbes k ˈara w ˈparen los pan'tanos | poz aʎa'βonz ˈuna ri'aða o a la mi'ʎo ðo'mes ke s po'zes ˈum ˈpam d ˈejɣwa per ˈtote lez ˈɔrtez | ˈum ˈpam u ˈðos | poz la ˈzen ˈno s'taβa treɲ'kila | i w po'zaβen ˈdal || a'ki ˈuna ma'zia ke ˈja ˈʎi par'tin en ˈun ˈɔr k ˈez ðe maɲ dzer'mana | j a'βia wna ˈkaza | k aɲ'kara j as'ta | i j a'βia ˈuna ˈsala j ˈdal te'nien lo pa'nis | i ˈbajf te'nien ˈuɲ ko'ral ke j a'βien to'sinos | i ˈβa sur'ti la ri'aða ˈesta ˈultima ke βa | m apa'rejʃ k ˈesta ˈultima ke ˈβa: ˈβe | ke ˈβa ˈse]

Inf. 1: [kwam: uɲ dzer'ma ˈfea la ˈmili | la ˈultima]

Inf. 2: [ˈno | a'ʎo βa ˈse wna pun'taða | ˈpero aɲ'keʎa ˈβa ˈse ri'aða | ke ˈβa ri'βa ˈʎi | ˈβostre | ke te'nien la ˈmiða ðe lez ˈðo ri'aðes ke z ˈβam ˈbore | ˈuna ˈβa ˈse | ˈaɲ ˈset j aʎa'βonz | ˈatra lo trenta'siz u trenta'set | ˈno ˈse si trenta'siz u trenta'set || poz aʎa'βons kwam ˈba baj'ja | ˈriw | pu'ɣen ˈja | en ˈeiɣwa | dʒi'noʎ u ˈkom | ˈban an'a lz ˈamoz i ˈβam bus'ka wnz ˈatres | i j a'βien ˈtrez u ˈkwatre to'sinos | o ˈsiɲ | al ko'ral aɲ'keʎ | ˈdiw ˈnem | ke ls troβa'rem awfe'ɣadz o ˈmɔrz ðe ˈɣana | i ˈtal kom ˈba ˈna puɟ'zan | ˈeiɣwa | ˈeʎz ˈβan a'na puɟ'zan lez as'kales | i lz ˈβan tro'βa ˈtodz ˈɣors kom a to'sinos | ke s a'βiemɲ fo'tut lo pa'nis || s ˈesen ˈmɔr | ˈpero kwan te'nien la ˈsed: ˈeiɣwa | l ˈeiɣwa ˈnaβen a'ʎi: po'ðiem ˈbewre | i lz ˈβan tro'βa ˈɣors || aj'jo ˈw aj sen'tid ˈdi ˈjo | k ˈera βiri'tat | lo ke ˈnatros | ˈjo ɲ'kara ˈβia ða ˈnaj'fe]

2.10. La Cava

Natros tenim lo parlar així. Una vegada –li vaig explicar a este xic–,¹¹³¹ natros aquí usem molt molt la paraula “eic” i “xeic”, i en ves de dir... abans díem molt “eica” a una dona, díem “eica!”, pero ara, en ves de dir “eica”, ho ham fet més fàcil, para acabar més ràpid: “ca!”. Sin embargo en “eic” encara díem “eic”; i “xic”, aquí, veus?, sin embargo “xic”, no tant.

Jo una vegada quan estava fent la mili a Cartagena... Vaig fer la mili allà, i allavons vaig vindre i al cap de dos u tres anys me vaig casar i... vaig fer allà unes amistats... I la dona i jo vam anar de viatge de nóvios, dic “vols que anéssem cap a Cartagena?”, “nem a Cartagena”. I va hi haure... i hi havia un noi d’aquí baix que fea la mili a Cartagena, de Marina. I allavons anaven vestits de militar, que ara van tots de paisà; ara, ara no, que ara no se’n fa, pero quan encara es fea la mili, últimament, anaves de paisà. I este ‘nava vestit de militar. I ‘l carrer major de Cartagena, no sé si tu ho coneixes allò, és un carrer peatonal molt bonic, molt modern, mooolt modern, molt, peatonal només, i tot emmossaicat, molt *majo*, i un trànsit, una gentada, un munt de marinos! És un carrer de de de *lujo*! I allavons jo sabia qui era lo noi d’aquí baix, que fea la mili allà, que son pare i sa mare me ho van dir, diu “veigues home, està a tal puesto, veigues si el pots vore”. “No patixque”, dic. I dic “de tarde este noi sí, pero de matí no el voré a cap banda”. De matí es veen, natros díem los reposters, que eren los que anaven a comprar per a la dona del comandant, al mercat, “porta’m això, porta’m allò”, i es dien reposters. I anaven en dos cabassones plenes de fato. I la dona i jo anàvem pel carrer major de Cartagena i davant, a cinquanta o sixanta metros, anava este noi, pero a la mateixa direcció nostra, pero jo lo vaig conèixer, en la manera d’acaminar, com lo coneixia de tota la vida, que érem viïns de terra, jo el coneixia, i a la dona li dic: “allò és José de Pelló!”. “Vols dir? Com ho sas?”. Jo dic, “pos calla que ho sabrem enseguida, ja voràs com ho sabrem”. Així de gent, així de geeent! Anàvem en la dona i dic: “Ara ho sabràs”. I anàvem arrambant arrambant i quan estàvem a un tros que jo vea que ell m’havia de sentir, pego un crit i dic: “ieic!!”, tal com te ho dic... jo soc cridon parlant, sas?, dic “ieeic!!”, i anquell xiquet que anava davant en les dos cabassones, al sentir “ieic!”, només fa... se para, solta les dos cabassones de les mans, i es gira de cop i em va vore, i es va tirar damunt de natros. Claro, al girar-se em va vore, ell en seguida va dir “això és un d’allà baix”. I la paraula “ieic” allà a Cartagena! Sas!?

Informant: Agustí Ribes Franch
25/3/2010

¹¹³¹ Es refereix a un xic que acabava de sortir del despatx on tenia lloc l’entrevista.

[la 'kaβa]

['natros te 'nim lo par 'la j 'fi | 'una βe 'yaða | li 'badz aspli 'ka: 'este 'tjik | 'natros a 'ki u 'zem 'mol 'mol: a pa 'rawla 'ejk i 'tʃejk | j em 'bez ðe 'ði | a 'βanz 'diem 'mol 'ejka | a 'una 'ðona | 'diem 'ejka | pero 'ara | em 'bez ðe 'ði 'ejka | w 'aŋ 'fet 'mes 'fasil | par a ka 'βa 'me 'rapit | 'ka | sin em 'barço en 'ejk aŋ 'kara di 'em 'ejk | i 'tjik a 'ki | 'bews | sin em 'barço 'tʃig 'no 'tan ||

'jo wna βe 'yaða kwan as 'taβa 'fen la 'mili a karta 'zena | 'batʃ 'fe la 'mili 'la | j a 'l'βonz 'badz 'βindre j al 'kab de 'ðoz u 'trez 'aŋz me 'batʃ ka 'za i | 'batʃ 'fe 'la 'unez amis 'tats | i la 'ðona 'jo 'βam a 'na ðe βi 'adze ðe 'noβjos | 'dik | 'bols k a 'nesem kap a karta 'zena | 'nem a karta 'zena || i 'βa 'jawre | i a 'βia wn 'noj ð a 'ki 'βajʃ ke 'fea la 'mili a karta 'zena | de ma 'rina | j a 'l'βonz a 'naβem bes 'tidz ðe mili 'tar | k 'ara 'βan 'todz ðe paj 'sa | 'ara | 'ara no k 'ara 'no seŋ 'fa | 'pero kwan aŋ 'kara s 'fea la 'mili | 'ultima 'ment | a 'naβez ðe paj 'sa | j 'este 'naβa bes 'tid: e mili 'tar | i l ka 're maj 'zo ðe karta 'zena | 'no 'se si 'tu: ko 'nejʃez a 'lɔ | 'ez uŋ ka 're peato 'nal 'mol βo 'nik | 'mol mo 'ðern | 'mo:l mo 'ðern | 'mol | peato 'nal no 'mes | i 'tot am:osa 'j'kat | 'mol 'maço | j 'un 'tranzit | 'una zen 'taða | 'um 'mun de ma 'rinos | 'ez uŋ ka 're ðe 'luço | j a 'l'βonz 'jo sa 'βia 'ki 'era lo 'noj ð a 'ki 'βajʃ | ke 'fea la 'mili 'la | ke sum 'pare j sa 'mare me w 'βan 'di | 'diw 'βejʃez 'ome | as 'ta: 'tal 'pwesto | 'βejʃes: i l 'pɔdz 'βore | 'no pa 'tiʃke 'ðik | i 'dig de 'tarð 'este 'noj 'si pero ðe ma 'ti 'no l βo 're 'ka 'βanda || de ma 'ti z 'βeen | 'natroz 'diem lo repos 'tes k 'eren los k an 'aβen a kom 'pra per a la 'ðona ðel koman 'dan al mer 'kat | 'pɔrtam a 'j'ɔ 'pɔrtam a 'lɔ i z 'dien repos 'tes | j a 'naβen en 'dos kaβa 'sones 'plenez ðe 'fato | i la 'ðona 'jo 'naβem pel ka 're maj 'zo ðe karta 'zena j ðe 'βan | a siŋ 'kwanta o si 'fanta 'metroz a 'naβa 'este 'noj | 'pero a la ma 'tejʃa ðirek 'sjo 'nostra | pero 'jo l 'batʃ ko 'nejʃe | en la ma 'nera d akami 'na | kom lo konej 'fia ðe 'tota la 'βiða k 'erem bi 'inz ðe 'tera | 'jo l konej 'fia j a la 'ðona li 'dik | a 'lɔ s χo 'se ðe pe 'lɔ | 'bɔlz 'ði | 'kom u 'sas | 'jo 'ðik pos 'ka 'la ke w sa 'βrem ense 'yiða | 'ja βo 'ras kom u sa 'βrem | a 'j'fi ðe 'zen | a 'j'fi ðe ze:n | a 'naβem en la 'ðona j 'dik | 'ara w sa 'βras | j a 'naβem aram 'ban aram 'ban i kwan as 'taβem a 'un 'trɔs ke 'jo 'βea k 'e'l m a 'βia ðe sen 'ti | 'peço wŋ 'krit i 'dik | 'jejk | 'tal kom te w 'ðik | 'jo 'sok: ri 'ðom par 'lan | 'sas | 'dik | 'je:jk | j aŋ 'ke'l tʃi 'ket k a 'naβa ðe 'βan en lez 'ðos kaβa 'sones | al sen 'ti 'jejk | no 'mes 'fa | se 'para | 'solta lez 'ðos kaβa 'sonez ðe lez 'mans | i z 'zira ðe 'kɔp i m 'ba 'βore | i z 'βa ti 'ra ða 'mun de 'natros | 'klaro | al dʒi 'rarse m 'ba 'βore | 'e'l ense 'yiða 'βa 'ði | a 'j'ɔ z 'un d a 'la 'βajʃ | i la pa 'rawla 'jejk a 'la karta 'zena | 'sas]

2.11. Jesús

Lo primer oli és oli verge. Bueno, és que, claro, no pots... l'oli no pot anar de cop al puesto que l'has da vendre, diem-li. Primer s'ha d'aclarir, perque quan surt de la prensa surt molt espés, i allavontes no... no es podia comerciar, sas? O sigue que ha da fer tres basses, diem-li, i a la tercera ja, ja pot vendre a envasar l'oli, o sigue que... Ara, això també s'ha perdut que a la cooperativa, mira! Home, hi ha hagut, hi ha havigut dies que s'ha fet dos-cents mil quilos. Ara som, som mil quatre-cents i pico de socis, o sigue que... Potser enguany s'arribarà als tretze o catorze millons de quilos. Soldebre, sí, sí. Hi havia vegades que lo net gran venia de rondar a les quatre del matí i se n'anava a la cola, i quan lo gendre se despertava a les vuit l'anava a rellevar, pero, pero, allò no parava, no, és que no ha parat, és que no ha parat, no ha parat, és fabulós! Vore lo, lo, lo moviment que hi ha allí és tremendo, és que, és bonic, és bonic! Xalaries si ho veiguesses! Abans de Nadal se feen tres coles voltant l'edifici, que allò és grandió!, o sigue... Allavons l'oli està entrullat, entrullat, s'ha d'entrullar. I abans se dia "hai da plegar l'oli", m'entens?, perque es tenia que plegar a mà i no arribar mai a baix de tot, que allò, allò... Sí, lo trull... s'ha da plegar... Allavontes van vendre les màquines, que ho pujaven, pero quan se fea a mà, hi havia un sector baix que no podies arribar baix de tot, que allò no era oli per a, per a minjar, era oli per a fer sabó, m'entens? I la morca és lo que et dia, de fer sabó, pero claro, hi havien comerciants que la passaven per màquines i encara la feen servir, l'aprofitaven, o sigue, encara, encara traïen suc d'allò, que tamé s'ha perdut això, claro. Era fer oli que no és de tanta calitat pero que feen oli, lo que potser fea pos graus, claro. Era oli de basseta.

Informant: Ramon Fàbregues Valldepérez
20/3/2015

[dʒeˈzʊs]

[lo priˈme ˈoli ˈez ˈɔli ˈβerʒe | ˈbweno | ˈes ke ˈklaro ˈno ˈpɔts | | ˈɔli ˈno ˈpɔt aˈna ðe ˈkɔp al ˈpwesto ke | ˈaz ða ˈβendre | diˈemli | priˈme s ˈa ð aklaˈri | ˈperke kwan ˈsur ðe la ˈprensa ˈsur ˈmol asˈpez j aˈlaβontez ˈno | ˈno s poˈðia komerˈsja ˈsas | o ˈsiye k ˈa ða ˈfe ˈtrez ˈbasez diˈemli | a la terˈsera ˈja | ˈja ˈpɔd ˈbindre a mbaˈza | ˈɔli | o ˈsiye ke || ˈara jˈɟɔ tamˈbe s ˈa perˈðut k a la koperaˈtiβa ˈmira | ˈɔme | j a ˈɣut | j a βiˈɣud ˈdies ke s ˈa fed: osenzˈmil ˈkilos | ˈara ˈsom | ˈsom kwatreˈmil i ˈpiko ðe ˈsɔsis | o ˈsiye ke | potˈse ŋˈgwaɲ s ariβaˈra ls ˈtredze o kaˈtorze miˈlonz ðe ˈkilos | solˈðeβre ˈsi ˈsi || j aβia βeˈɣaðes ke lo ˈned ˈgram beˈnia ðe ronˈda les ˈkwatre ðel maˈti: se n aˈnaβa: la ˈkola | i kwan lo ˈzɛndre se desperˈtaβa lez ˈβujt | aˈnaβa reˈleβa ˈpero ˈpero | aˈɫɔ ˈno paˈraβa ˈno | ˈes ke ˈno paˈrat ˈes ke ˈno paˈrat | ˈno paˈrat | ˈes faβuˈlos | ˈbore lo lo lo moβiˈmen ke ˈja ˈli ˈes treˈmendo | ˈes ke | ˈez βunik ˈez βunik | tʃalaˈries: i w βeiˈyeses | aβanz ðe naˈðal se ˈfe:n ˈtres ˈkolez βolˈtan | eðiˈfisi | k aˈɫɔ z ɣranˈdjos | o ˈsiye || aˈlaβonz | ˈɔli sˈta ntruˈɫat antruˈɫat | ˈs a ð antruˈɫa | j aβan se ˈdia | ˈaj ða pleˈɣa | ˈɔli m anˈtens | perke s teˈnia ke pleˈɣa: ˈma | i ˈno riˈβa ˈmaj a ˈβajz ðe ˈtot | k aˈɫɔ aˈɫɔ | ˈsi | lo truˈɫ | s ˈa ða pleˈɣa | aˈlaβontez ˈβam ˈbindre lez ˈmakines | ke w puɟˈzaβen | pero kwan se ˈfea ˈma | j aβia wn sekˈtor ˈβajj ke ˈno poˈðiez ariˈβa ˈβajz ðel ˈtot | k aˈɫɔ no ˈera ˈɔli per a per a miɲˈdʒa | ˈera ˈɔli per a ˈfe saˈβo m anˈtens || i la ˈmorka z lo ke d ˈdia | de ˈfe saˈβo | pero ˈklaro | j aβieɲ komerˈsjans ke la paˈsaβem per ˈmakinez j aɲˈkara la ˈfe:n serˈβi | | aprofitaβen | o ˈsiye | aɲˈkara | aɲˈkara traˈien ˈsug d aˈɫɔ | ke taˈme s ˈa perˈðut aɲˈɟɔ | ˈklaro | ˈera ˈfe ˈɔli ke ˈno ˈte ˈtanta kaliˈtat pero ke ˈfe:n ˈɔli | lo ke potˈse ˈfea poz ˈɣraws | ˈklaro | ˈera ˈɔli ðe βaˈseta]

2.12. Jesús i Maria

Natros lo que féem era això. Féem xoriços, compràem carn de bou allavons, i ficàem una barreja de cansalada, carn magra i carn de bou. I encat ficàem los ingredients de les salses que tocava i la sal i el que fossa, i ho embotíem, i allavons ho ficaves en aigua en sal, una mica... un rato en salmorra que es dia, i encat ho traïes i ho penjaves, que se sequessen. Maaareee! Dixa'ls estar, sas? Lo natural que era allò! Ja mos entra gana!

A casa se fea la baldana, d'arròs, que és la negra, i encat estava la baldana de freixura, que era la més blanca, lo xoriço i la sobressada. Això és lo que es fea aquí. Allavons féem salsitxa tamé, la molíem i féem salsitxa, i féem lo xoriço, anava de part, perque al xoriço ficàvem la carn de bou i cansalada i carn magra, i a la salsitxa domés ficàem tocino, domés ficàem cansalada i, i... i carn magra, la carn magra i au. I llanguanissa se pot fer de dobla i de menuda, pero natros la féem prima. I era salsitxa, salsitxa, natros díem salsitxa, no díem llanguanissa, natros díem salsitxa.

I allavons féem una cosa que això no ho fan a cap banda, que encara se fa, ara encara ho fan les carnisseries d'aquí, que del que sobrava de les baldanes, que quedava així com un suquet i grans d'arròs i això, que allò ja no podies... allò hi ficàem farina de panís i farina de blat i féem manjongs, manjongs, apunta-ho que tamé és... Avui mateix, avui n'hai minjat, jo, un trosset. A mi m'encanta molt. I allavons se feen una cosa com ara això. De tot això, dels suquets estos que sobraven, allavons agarraves i fees, ficaves farina de blat i farina de panís, i un xorret de sang i fees una pasta, i agarraves i fees així i així i quedava... fees una cosa aixintes com ara la mà, així allergadet, sas?, fees una cosa així, com una barqueta, i els pastaves pastaves, i enfarinadets, i els ficaves en un drap. I encabat que acabaves de bullir-ho tot, al mateix caldo aquell de l'aigua aquella que havies fet les baldanes i això, allavons bullies los bitxos estos. I això se dien los manjongs. I encat lo manjongo este és molt bo ficat, pues si fas calent, tot això, és per ficar als... això. I después se pot minjar talladet i fregidet. Avui me l'hai fet jo així. Mare! A mi m'encanta, que hi ha persona que no li xoca pero a mi m'agrada molt. Inclús, bullit tal com estava, jo ja m'agrada. I ara encara hi han carnisseries que els fan.

Informant: Immaculada Franch Sorribes
18/11/2014

[dʒeˈzuz i maˈria]

[ˈnatros lo ke ˈfe:m ˈera jˈʃɔ | ˈfe:m tʃorisos | komˈpraem kar ðe ˈβɔw aʎaˈβɔns | i fiˈkaem ˈuna βaˈrejʒa ðe kansaˈlaða | ˈkar ˈmaɣra j ˈkar ðe ˈβɔw | j aŋˈkat fiˈkaem loz iŋgreˈðjenz ðe les ˈsalses ke toˈkaβa j la ˈsal i l ke ˈfosa | i wambuˈtiem | j aʎaˈβɔnz u fiˈkaβez en ˈeɣwa n ˈsal | ˈuna ˈmika | ˈun ˈrato n salˈmora k ez ˈdia | j aŋˈkat u traˈies j u peɲˈdʒaβes | ke se seˈkesen | ˈmare: | ˈdijalz asˈta ˈsas | lo natural k ˈera ˈʎɔ | ˈja moz ˈentra ˈɣana || a ˈkaza se ˈfea βalˈðana | d arˈɔs | k ˈez la ˈneɣra | j aŋˈkat asˈtaβa la βalˈðana ðe freɣˈjura | k ˈera la ˈmez ˈβlaŋka | lo tʃoˈriso j la soβreˈsaða | ajˈʃɔ z lo ke s ˈfea ˈki | aʎaˈβɔns ˈfe:m salˈsitʃa taˈme | la moˈliem i ˈfe:m salˈsitʃa | i ˈfe:m lo tʃoˈriso | aˈnaβa ðe ˈpart | perk al tʃoˈriso fiˈkaβem la ˈkar ðe ˈβɔw i kansaˈlaða j ˈkar ˈmaɣra | j a la salˈsitʃa ðoˈmes fiˈkaem toˈsino | doˈmes fiˈkaem kansaˈlaða | i i: | i ˈkar ˈmaɣra | la ˈkar ˈmaɣra j ˈaw | i ʎaŋwaˈnisa se ˈpot ˈfe ðe ˈðoβla j ðe meˈnuða | pero ˈnatros la ˈfe:m ˈprima | j ˈera salˈsitʃa | salˈsitʃa | ˈnatroz ˈðiem salˈsitʃa | ˈno ˈdiem ʎaŋwaˈnisa | ˈnatroz ˈðiem salˈsitʃa ||

j aʎaˈβɔns ˈfe:m ˈuna ˈkoza k ajˈʃɔ no w ˈfan a ˈka ˈβanda | k aŋˈkara se ˈfa | ˈara aŋˈkara w ˈfan les karniseˈries ð aˈki | ke ðel ke soˈbraβa ðe lez βalˈðanes | ke keˈðaβa jˈʃi kom un suˈket i ˈɣranz ð arˈɔs j ajˈʃɔ | k aˈʎɔ ja ˈno poˈðies | aˈʎɔ j fiˈkaem faˈrina ðe paˈniz i faˈrina ðe βlat i ˈfe:m maɲˈdʒoŋgos | maɲˈdʒoŋgos | aˈpunta w ke taˈme ˈes || aˈβuj maˈtejj | aˈβuj n ˈaj miɲˈdʒat ˈjɔ | ˈun troˈset | a ˈmi m aŋˈkanta ˈmol | j aʎaˈβɔns: e ˈfe:n ˈuna ˈkoza kom ˈara jˈʃɔ | de ˈtot ajˈʃɔ | del: uˈkedz ˈestos ke soˈbraβen | aʎaˈβɔnz aɣaˈraβez i ˈfe:s | fiˈkaβes faˈrina ðe ˈβlat i faˈrina ðe paˈnis | j ˈun tʃoˈred: e ˈsaɲ i ˈfe:s ˈuna ˈpasta | j aɣaˈraβez i ˈfe:z ajˈʃi j ajˈʃi: keˈðaβa | ˈfe:z ˈuna ˈkoza jˈʃintes kom ˈara la ˈma | ajˈʃi aʎeɣaˈðet | ˈsas | ˈfe:z ˈuna ˈkoza jˈʃi | kom ˈuna βaˈrˌketa | i ls pasˈtaβes pasˈtaβes | j aŋfaˈrinaˈðets | i ls fiˈkaβez en ˈun ˈdrap | j aŋkaˈβat k akaˈβaβez ðe βuˈʎiru ˈtot | al maˈtejj ˈkaʎo ˈkeʎ ðe l ˈeɣwa ˈkeʎa k aˈbies ˈfed lez βalˈðanez j aiˈʃɔ | aʎaˈβɔnz βuˈʎiez loz ˈβitʃoz ˈestos | j ajˈʃɔ se ˈðien loz maɲˈdʒoŋgos || j aŋˈkat lo maɲˈdʒoŋgo ˈeste z ˈmol ˈbo fiˈkat | pwes: i ˈfas kaˈlen | ˈtot ajˈʃɔ | ˈes per fiˈka ls | ajˈʃɔ | i ðesˈpwes: e ˈpɔd miɲˈdʒa taʎaˈðet i freɣˈjɔðet | aˈβuj me l ˈaj ˈfed ˈjɔ jˈʃi | ˈmare | a ˈmi m aŋˈkanta | ke ˈj a perˈsona ke ˈno li ˈtʃoka pero a ˈmi m aˈɣraða ˈmol | iŋˈkluz | βuˈʎit ˈtal kom asˈtaβa | ˈjɔ ja m aɣraða | j ˈara ŋˈkara ˈj aŋ karniseˈries ke lz ˈfan]

2.13. Lligallo del Gànguïl

Lo tau és una rata del Delta, i és una rata pero més grossa, més grossa i va ser l'alimentació de, de, de la gent d'esta sona pero molts anys, sí. 'Naven a caçar taus i es ficaven... com s'aguantaven com podien, i els menjaven, los taus. Encara nyha gent que ho fa. Nyha una associació al Poblenou, no al Poblenou, als Muntells, que tots los anys, quan se tanca la veda, los grans i algun jove que vol anar, van a caçar el tau i fan la minjada del tau. I ho fan en gossos, com se fea antes. Se feen... jo hi hai 'nat i n'hai minjat, no me'n dono vergonya perque en aquell temps se minjava això. I et vaig a dir una cosa, és com totes les coses, com tots los animals. Si tu cries un animal, i jo hai criat bous i hai criat de tot, i quan comencen los bous los cries en llet, pero quan ja comencen a minjar, los cries en verd: los dones bèrsim, tot lo que no val diners. Pero a l'hora de vendre, quan fa falta uns mesos para vendre, los engordim. Allavontes los donem lo favó, les farinasses, lo gra, tot lo gra. I quan –això jo n'hai tingut, una quadrada da quinze i vint bous para vendre, ho hai tingut aquí al mas este veí–, i quan los canviaves ja, que dies “vaig a engordir-los”... quan los tiraves la fava i les farinasses, estaven dos dies que no minjaven los bous: “muuuu!” i “muuuu!”. No volien, perque estaven acostumats al verd. I quan llepant, la gana ja els començava a allò, llepant llepant pos ja ho trobaven bo, bim bam, bo! I allavontes ja quan començaven a minjar ja es posaven... I quan volien... lo verd, a la millor tinies vaques al costat –perque jo tinia vaques tamé–, i tiraves i els tocava... ells feen això, en lo cap la llançaven, buscaven lo preno. Quines coses, eh? I allavontes és quan s'engordien i els venies. Per això et dic que el tau, encara ho fan això, encara fan lo, lo, lo dia... quan se tanca la veda, van, fan la minjada dels taus, cacen en los gossos, fan la cacera com l'havien da fer, a la sona, a la finca de Figueres, ho fan. És una sona que hi ha allí, i au! Encat los pelen, los llimpien i fan, a la millor ara fan allioli, traen allioli i continuen... los taus. I, i, i és que la rata era boníssima, jo te ho dic, eh, això! I no me'n dono vergonya perque eren los tiempos d'allavontes. Jo vinia de casa de pagesos. Mon iaio no és que, que fos un mort de gana, perque tinia terra, tinia muntanya, pero allavontes lo minjar... esta gent havien vingut de, de desermar tot això, i es mantinien de la caça i dels taus i de lo que nyhavia, i els trobaven tan bons... Això no fa molt!

Informant: Ramon Martí Subirats
19/5/2015

[λι'γαλο δελ 'γαηγιλ]

[lo 'taw 'ez 'una 'rata δελ 'delta | j 'ez 'una 'rata pero 'mez 'γρoσα 'mez 'γρoσα | i 'βα 'se
l alimenta'sjo δε δε δε la 'zen d 'esta 'sona pero 'molz 'αηs | 'si | 'naβen a ca'sa 'tawz i
s fi'kaβen | kom s aywan'taβen kom pu'dien | i lz mijn'dzaβen los 'taws | aη'kara 'na 'zen
ke w 'fa || 'na wna sosja'sjo al 'poble'now | no al 'poble'now | alz mun'teλs | ke 'tol: oz
'αηs | kwan se 'taηka la 'βεδα | loz 'γranz j al'γυη 'dzoβe ke 'βoλ a'na | 'ban a ka'sa |
'taw i 'fan la mijn'dzaδα δελ 'taw | i w 'fan eη 'gosos | kom se 'fea 'antes | se 'fe:n | 'jo
'j aj 'nat i n 'aj mijn'dzat | 'no men 'dono βer'γοηa 'perke n a'keλ 'tems: e mijn'dzaβa j'fɔ |
i d 'badz a 'di wna 'koza | 'es kom 'tote les 'kozēs | kom 'to loz animals || si 'tu 'kriez un
animal | i 'jo j kri'ad 'bowz j 'aj kri'ad: e 'tot | i kwaj ko'mensen loz 'βows | los 'kriez eη
'λεt | pero kwan 'ja ko'mensen a mijn'dza | los 'kriez em 'bert | loz 'donez 'bersim | 'to l:o
ke 'no 'bal di'nes | pero l 'ora δε 'βendre | kwaj 'falta wnz 'mezos para 'βendre loz
aηgor'dim | aλa'βontez loz do'nem lo fa'βo | les fari'nases | lo 'γra 'to l:o 'γra | i kwan |
aj'fɔ 'jo n 'aj tiη'gut | 'una kwa'draδα δa 'kinze j 'βim 'bows para 'βendre | w 'aj tiη'gut a'ki
al 'maz 'este βe'i | i kwan los kam'bjaβes 'ja | ke 'diez 'badz a ηgor'dirlos | kwan los
ti'raβez la 'faβa j les fari'nasez as'taβen 'doz 'dies ke 'no mijn'dzaβen loz 'βows | 'mu: i
'mu: | 'no βu'lien perk as'taβen akostu'madz al 'bert | i kwan λe'pan la 'γana 'ja ls
komen'saβa: a'λo | λe'pan λe'pan pos 'ja w tro'βαβem 'bo | 'bim 'bam 'bo | j aλa'βontez 'ja
kwaj komen'saβen a mijn'dza 'ja s po'zaβen | i kwam bo'lien | lo 'bert | a la mi'λο ti'niez
'bakez al kos'tat | perke 'jo ti'nia 'bakes ta'me | i ti'raβez i ls to'kaβa | 'eλs 'fe:n aj'fɔ | en
lo 'kap la λan'saβen | bus'kaβen lo 'preno | 'kines 'kozēz 'ε | j 'aλa'βontez 'es kwan s
aηgor'dien i lz βe'nies || per aj'fɔ d 'dik: el 'taw | aη'kara w 'fan aj'fɔ | aη'kara 'fan lo lo
lo 'dia | kwan se 'taηka la 'βεδα | 'ban | 'fan la mijn'dzaδα δels 'taws | 'kasen en loz
'γosos | 'fan la ka'sera kom l a'βien δa 'fe | a la 'sona | a la 'fiηka δε fi'γeres | u 'fan |
'ez una 'sona ke 'na: 'λι 'j aw | aη'ka l:os 'pelen | los 'λimpjen i 'fan | a la mi'λο 'fan
aλi'oli | 'trawen aλi'oli: kontinuen | los 'taws || i i i 'es ke la 'rata 'era βo'nisima | 'jo te w
'dik 'ε aj'fɔ | i 'no me n 'dono βer'γοηa perk 'eren los 'tjempoz δ aλa'βontes | 'jo βi'nia δε
'kaza δε paj'zēzos | mun 'jajo 'no 'es ke ke 'fos um 'mɔr δε 'γana | perke ti'nia 'tera |
ti'nia mun'taηa | pero λa'βontes lo mijn'dza | 'esta 'zen a'βiem biη'gud: e δεzer'ma tot aj'fɔ |
i z manti'nien de la 'kasa j δels 'tawz i δε lo ke ηa'βia | i ls tro'βαβen 'tam 'bons | aj'fɔ
'no 'fa 'mol]

2.14. Lligallo del Roig

Natros a casa lo que patim molt, som tots de cops d'aire. Jo baixaré del cotxe, que dins al cotxe ara ja sas tu que hi ha molta caldor, i s'està molt bé dins al cotxe, i aquí baix a n'este dellò, a n'este carrer, toca molt l'aire, pos jo de baixar del cotxe aquí ja agafo el cop d'aire. I faig, “no em trobo bé, no sé què tinc”. Ma filla la gran fa, “mare, pos ja tins un cop d'aire”. Pero natros lo curem, tu potser te'n riuràs... Pos, un plat en aigua, mig plateret, lo cul tapat, ha da ser un plat d'aquells d'antes, fondo, tapat en aigua. I encat allí, això s'ha d'adependre en Divendres Sant, a les deu del matí en Divendres Sant ho has d'adependre. Jo ho vaig adependre aixina. I has da posar, com ara un suposar, jo, cada nom una... “Angelita”, una gota; “Gas”, una atra gota; “Melich”, los tres noms. Hai da dir una oració. Aquella oració cada... són tres oracions per cada... una oració per cada nom. I allavons faig, tiro l'oli i, diem-hi, i faig, posant aixina la gota en cada apellido, i quan ja ho hai dit tot, allavons en lo gavinyet miro, si estan les gotes apegades al plat, baix, tins lo cop d'aire, i si suren no en tins. Pero si estan apegades jo agafo el gavinyet i rasco aixina, rasco tot lo cul del plat per a que es lleve, i quan ja està tot l'oli que ha pujat tot dalt, allavons faig una creu i faig: “la fe és lo que cura”. I llanço l'aigua pero m'hai da girar de cul, no ho hai da mirar-ho jo. I això mos va una maravilla a natros. La xiqueta, Paula, puja d'escola, sigue si ha jugat molt al pati, sigue el que sigue, puja, i ma filla la gran fa: “Paula ti un cop d'aire! A vore!”. Li toca les aures, pero gelades com un vidre: “vine fill meu que la padrina et mirará el cop d'aire”. Pos és acertívol! Mira, i aquí de gent me ho diu, un disbarat de gent! Diu que a camins la fe és lo que cura. A vore, és una cosa que no et gastes cap diner ni res del món.

Informant: Àngels Gas Melich
30/4/2015

[li'ɣalo ðel 'rotʃ]

[natroz a 'kaza lo ke pa'tim 'mol | 'som 'todz ðe 'kɔbz ð 'ajre | 'jo βajfa're ðel 'kotʃe | ke
'ðinz al 'kotʃe 'ara 'ja 'sas 'tu ke 'j a 'molta kal'ðo | i s as'ta 'mol 'βe ðinz al 'kotʃe | j a'ki
'βajz a n 'este ðe'ɫo | a n 'este ka're 'toka 'mol: 'ajre | pos 'jo ðe βai'fa ðel 'kotʃe 'ki 'ja
'ɣafo l 'kɔb d 'ajre | i 'fatʃ | 'no m troβo 'βe | 'no 'se 'ke 'tiŋ | ma 'fiɫa la 'ɣran 'fa | 'mare
poz 'ja 'tinz uŋ 'kɔb d 'ajre | pero 'natroz lo ku'rem | 'tu pot'se te n riw'ras || pos | um 'plat
en 'ejɣwa | 'mitʃ plate'ret | lo 'kul ta'pat | 'a ða 'se wm 'plad: a'keɫz ð 'antes | 'fondo |
ta'pat en 'ejɣwa | j aŋ'kat a'li | aj'ʃɔ s 'a ð aðe'pendre n di'βendre 'san | a lez 'ðew ðel
ma'ti en ði'βendre 'san 'w az ð aðe'pendre | 'jo w 'badz aðe'pendre aj'fina | j 'az ða po'za |
kom 'ara un supo'za | 'jo | 'kaða 'nom 'una | aŋɣe'lita | 'una 'ɣota | 'gas | un 'atra 'ɣota |
me'lik | los 'trez 'noms | 'j ða 'ði wna ora'sjo | a'keɫa ora'sjo 'kaða | 'son 'trez ora'sjons
per 'kaða | 'una ora'sjo per 'kaða 'nom | j aɫa'βons 'fatʃ | 'tiro l 'oli i ði'emi | 'fatʃ | po'zan
aj'fina la 'ɣota eŋ 'kaða a'peɫiðo | i kwan 'ja 'w aj 'ðit 'tot | aɫa'βonz en lo ɣabi'net 'miro |
si s'tan lez 'ɣotez ape'ɣaðez al 'plat | 'bajʃ | 'tinz lo 'kɔb d 'ajre | i si 'suren 'no n 'tins |
'pero si s'tan ape'ɣaðez jo 'ɣafo l ɣabi'net i 'rasko i'fina | 'rasko 'to l:o 'kul ðel 'plat per a
ke z 'ɫeβe | i kwan 'ja s'ta 'tol: 'oli k 'a puɟzat 'tod 'dal | aɫa'βons 'fadz 'una 'krew i 'fatʃ
| la 'fe z lo ke 'kura | i 'ɫanso l 'ejɣwa pero m 'aj ða zi'ra ðe 'kul | 'no 'w aj ða mi'ra 'jo |
j aj'ʃɔ moz 'βa wna mara'βiɫa: 'natros || la tʃi'keta | 'pawla | 'puɟza ð 'as'kola | 'siye si 'a
zu'ɣat 'mol al 'pati | 'siye l ke 'siye | 'puɟza | i ma 'fiɫa la 'ɣran 'fa | 'pawla 'ti wŋ 'kɔb
d 'ajre | a 'βore | li 'toka lez aw'reles | pero ze'laðes kom 'um 'biðre | 'bine fiɫ 'mew ke la
pa'ðrina t mira'ra l 'kɔb d 'ajre | poz 'ez aser'tiβol | 'mira | j a'ki ðe 'zen me w 'ðiw | un
dizba'rad: e 'zen | 'diw k a ka'mins la 'fe z lo ke 'kura | a 'βore | 'ez una 'koza ke 'no d
'gastes 'kab di'ne ni 'rez ðel 'mon]

2.15. Paüls

Lo fum, lo fum. Surt fum, sí, lo fum. Lo fumeral i l'estalzí. Això s'ha d'estalzinar cada temporada, sobretot si es cremava llenya de melis, perque el melis porta resina, i se va acumulant se va acumulant se va acumulant i arriba un moment que està ple. I això llavons se queda enganxat i a camins se bota foc. Se queda enganxat. Ara, si la llenya per exemple és bona, d'ametler o auliver o això, no 's forra tant lo fumeral, no 's forra tant perque... marxa en lo fum. Ara, per exemple si 's gasta pinyes de pi, o pi, que sempre porta resina, llavons se va forrant lo fumeral. Home, no vol dir de siguit, pero a la millor... mesos i mesos de cremar... En fin, execte no ho sé tampoc, pero... pot passar això.

I allavons, per a estalzinâ-ho no hi ha problema. Estalzinâ-ho, una corda, unes quantes argilagues al mig... Mira, corda, lligada, i un dalt i un baix. Un per avall, pero claro, s'havia de tapar i apartâ's, i l'atre amunt: zzzit! per amunt, i zzzit! per avall. O siga, la corda dalt i corda baix, i al mig estira. Això en argilagues, allò que punxa, sas?, o rames seques. I solien dir argilaga perque és lo que rascava més. Això ho feen los de casa. A camins s'ha encés algun fumeral, pero ginerament pos quan veen que la cosa dallò pos... "llimpiem lo fumeral, avui que no 'nem al tros" o això. Llimpiaven. Caïa pac baix a la cendra... Ara ja no hi ha res, ara ja no hi ha res ja de tot això. Ara ja tothom fa, fa lo foc en d'atres coses. Hi ha molt poca gent que tinga fum d'este així. Hi ha algú. A mi m'agradaria, si tingués lloc, tindre una llar així, és molt bonic. Foc natural, home, que dona vida! No hi ha res com la lumbre, la lumbre execta. Pero no, no, no, no tinim lloc! Una casa gran pero eren dos pisos, i al ser dos pisos, pos eren los dos menuts, i per a desfê'n un domés per ficar un foc, estem bé com estem i no cal, pero m'hauria agradat tindre-ho.

Informant: Domingo Gabriel Bru
28/10/2014

[pa'uls]

[lo 'fum lo 'fum | 'sur 'fum | 'si lo f'um || lo fume'ral i l astal'zi || aj'ʃɔ s 'a δ astalzi'na
'kaða tempo'raða | soʒre'tot si s kre'mava 'ʎeɲa ðe 'mɛlis | perke l 'mɛlis 'pɔrta re'zina | i
se va kumu'lan se va kumu'lan se va kumu'lan j a'riβa wm: o'men k as'ta 'ple | j aj'ʃɔ
aʎa'βɔn se 'keða ŋgaɲ'tʃat j a ka'min se 'βota 'fɔk | se 'keða ŋgaɲ'tʃat | 'ara | si la 'ʎeɲa
per e'zempl 'ez 'βɔna | d ame'le o awli've o aj'ʃɔ | 'no s 'fora 'tan lo fume'ral | 'no s 'fora
'tan 'perke | 'martʃa n lo 'fum || 'ara | per ezemple si z 'ɣasta 'piɲez ðe 'pi | o pi ke
'sempre 'pɔrta re'zina | ʎaβɔns: e va fo'ran lo fume'ral | 'ɔme | 'no 'vol 'ði ðe si'ɣit | pero
a la mi'ʎo | 'mezoð ðe kre'ma | enj 'fin | eg'zɛkte 'no w 'se tam'pɔk | pero | 'pɔt pa'sa
j'ʃɔ ||

j aʎa'βɔns | per astalzi'naw 'no 'j a pro'b:ilema | astalzi'naw | 'una 'kɔrða | 'unes 'kwantez
arzi'layez al 'mitʃ | 'mira | 'kɔrða | ʎi'ɣaða | j 'un 'dal j 'um 'baiʃ | 'um per avaʎ | pero
'klaro | s a'via ðe ta'pa j apar'tas | i l 'atre a'mun | 'z:it per a'mun | i 'z:it per avaʎ | o
'siɣa | la 'kɔrða 'ðal i 'kɔrða 'baiʃ | j al 'midz as'tira | aj'ʃɔ n arzi'layes | a'ʎɔ ke 'puɲtʃa
'sas | o 'rames 'sekes | i so'lien 'di arzi'laya perk 'ez lo ke ras'kava 'mes || aj'ʃɔ w 'fe:n
loz ðe 'kaza | a ka'min s 'a n'sez aɣumj fume'ral | pero zine'ral'men pos kwamj 've:n ke la
'kɔza ða'ʎɔs pos | ʎim'pjem lo fume'ral | a'vuj ke 'no 'nem al 'troz o aj'ʃɔ | ʎim'pjavem |
ka'ia pag 'bajz a la 'sendra || 'ara 'ja 'no 'j a 'res | 'ara 'ja 'no 'j a 'res 'ja ðe 'tot aj'ʃɔ |
'ara 'ja to'tɔm 'fa | 'fa lo 'fɔk en d 'atres 'kɔzes | j 'a 'mol 'pɔka 'zen ke 'tinga 'fum
d 'este j'ʃi | j 'a l'ɣu | a 'mi m aɣraða'ria | si tiɲ'gez 'ʎɔk | 'tindre wna 'ʎar aj'ʃi | 'ez 'mol
bo'nik | 'fɔg natural 'ɔme | ke 'ðona 'viða | 'no 'j a 'res kom la 'lumβre | la 'lumβre g'zɛkʎa |
pero 'no 'no 'no 'no ti'nim 'ʎɔk | 'una 'kaza 'ɣram pero 'eren 'dos 'pizos | j al 'se 'dos
'pizos | poz 'eren loz 'doz me'nuts | i per a ðes'fen 'un do'mes per fi'ka wmj 'fɔk | as'tem
'be kom as'tem i 'no 'kal | pero m aw'ria ɣra'ðat 'tindrew]

2.16. El Perelló

Normalment hi diem caixa, porò és arna. O siga, ara és caixa, hi diem caixa; quan eren de canya u de suro hi diem arna. La part de Barcelona i Girona hi diuen bucs, i per aquí baix vasos. I la piquera és per on entren a l'arna. Encabat està la bresca; bueno, ara com que estan en quadro hi diem quadro, porò diem-li lo que es trea de dins de dins, abans, de l'arna, hi diem la bresca. Ara hi diem quadro. I traure la bresca és crestar, porò primer 'naven a eixamenar. Eixamenar és treure part de l'arna, de la població d'abelles, allò és eixamenar. Que encabat això se fea normalment per a evitar los eixams que no marxessen. T'anticipaves tu, t'anticipaves tu a que els eixams te marxessen, i encabat ho controlaves. Se treuen les abelles, se treuen les abelles... Antigament se fea, se posava l'arna que la volies eixamenar, la posaves de boca per amunt i arrablada així an un marge. Encat ne posaves una de buida, mig inclinada, i encabat an dos palets l'anaven picant pam, pam, pam, pam, pam, pam, pam! I encabat havien d'anar al tanto, quan pujava la reina, la mare, la mare, encabat pap! Tallaven. Ja en tenien dos. I aquella ja no s'eixamenava. Encabat aquella qué fea, com que no tenia per a pondre ous, acopiava més de mel.

Portaven la careta i portaven lo fumador. Allavons, an la bunya, que és lo fem de la vaca, quan està sec, quan està sec normalment diem bunya, que és lo que se fea servir –jo encara si en trobo pel Pirineu encara n'arroplego–, per a fer fum als abelles... i per a embunyar les arnes, les arnes de dellòs, de canya, que encabat se protegia, s'agafava la bunya, fresca, i encabat ho tapaves tot.

I encabat, ara portem lo separador, que diem, i abans se portava lo crestador. Lo crestador era un estri, un estri llarg, que té com una cullera i té com un dellòs per a puguer treure totes les bresques de dins. Ara hi diem separador, que és lo que obrim los quadros, porò lo que es fea an les arnes era lo crestador, un ferro, un ferro llarg així, si vols veure'l, vull dir, per baix ne tinc de trastots.

Informant: Blai Llambrich Subirats

11/2/2015

[lo pere'lo]

[normal'men i 'diem 'kajfe | po'ro 'ez 'arne | o 'siye | 'ar 'es 'kajfe | i 'diem 'kajfe | kwan 'eren de 'kaje w ðe 'suro i 'diem 'arne || la 'par ðe barse'lonè j zì'ronè i 'ðiwem 'buxs | i per a'ki 'bajz 'bazos | i la pi'kera 'es per on 'entren a 'l arne | aḡka'bat as'ta la 'breske | 'bweno | 'are kom k as'tan en 'kwaðro i 'diem 'kwaðro | po'ro lo ke s 'tree ðe 'ðinz ðe 'ðins | a'βans | de 'l arne | 'ere la 'breske | 'are i 'diem 'kwaðro || i 'trewre la 'breske s kres'ta | po'ro pri'me 'naβen a jfame'na | ajfame'na 'es trewre 'par ðe l 'arne | de la poβla'sjo ð a'βeles | a'λo z ajfame'na | k aḡka'bat aj'fɔ se 'fee normal'men per a eβi'ta loz aj'fams ke no mar'tjesen | t antisi'paβes 'tu | t antisi'paβes 'tu a ke lz aj'fams te mar'tjesen | j aḡka'bat u kontro'laβes || se 'trewen lez a'βeles | se 'trewen lez a'βeles | antiya'men se 'fee | se po'zaβe l 'arne ke la bo'lies ajfame'na | la po'zaβez ðe 'boke per a'mun j aram'blaðe j'fi an 'un 'marze | an'kat ne po'zaβez 'une ðe 'βuiðe | 'midz iḡkli'naðe | j aḡka'bat an 'dos pa'lets l a'naβem pi'kan | 'pam 'pam 'pam 'pam 'pam 'pam 'pam | j aḡka'bat a'βien d a'na l 'tanto | kwam pu'j'zaβe la 'rejne | la 'mare | la 'mare | anka'bat 'pap | ta'laβen | 'ja n te'nien 'dos | j aḡke'le 'ja 'no s 'ajfame'naβe | aḡka'bat a'ke'le 'ke 'fee | kom ke 'no te'nie per a 'pɔndre 'ɔws | ako'pjaβe 'mes ðe 'mel || por'taβen la ka'rete j por'taβen lo fuma'ðo | a'la'βons | an la 'βuɲe | k 'ez lo 'fem de la 'bake | kwan as'ta 'sek | kwan as'ta 'seg normal'men se 'ðie 'βuɲe | k 'ez lo ke se 'fee ser'βi | 'jo ḡ'kare si n 'troβo pel piri'nèw aḡ'kare n aro'pleyo | per a 'fe 'fum a lz a'βeles | i per ambu'na lez 'arnes | lez 'arne z ðe ðe'λos | de 'kaje | k aḡka'bat se protej'zìe | s aya'faβe la 'βuɲe | 'freske | j aḡka'bat u ta'paβes 'tot || j aḡka'bat | 'are por'tem lo separa'ðo | ke 'diem | j a'βan se por'taβe lo kresta'ðo | lo kresta'ðo 'ere wn 'estri | un 'estri 'λark | ke 'te kom 'une ku'lerè j 'te kom 'un de'λos per a pu'ye 'trewre 'totez lez 'breskez ðe 'dins | 'are i 'diem separa'ðo | k 'ez lo ke o'βrim los 'kwaðros | po'ro lo ke s 'fee n lez 'arne z 'ere lo kresta'ðo | 'uḡ 'fero | 'uḡ 'fero 'λark aj'fi | si 'βolz 'bewre l | 'bu'λ 'di | per 'bajz ne 'tiḡ de tras'tots]

2.17. Raval de Cristo

Sí, marfanta, aquí al cementeri ‘n sortia, una. Sí, això és veritat, eh? Sí, sortia en un, en un, en un llançol blanc i “uuuh!”, sí! Al meu home... lo meu home quan mos vam casar d’això se n’emburlava ell: “qué, qué, qué dius, de marfantes!”. Pos jo li dia: “pos sííí!, que a viatges n’han sortit de marfantes!, algú que et vol fer temor... N’han sortit!”. Allà baix, an un puesto que es dia el dallò de les palmeres, la casa de les palmeres porque hi havien una renglera de palmeres, ara està tot... que és al puesto del polígono, al puesto que està el polígono de Roquetes, allà baix, allà baix, pos allí sortia, la marfanta! I aquí al cementeri tamé, ne solien sortir, al camí, sas este camí, que venies així? Pos allí. I xiquet! I ‘l meu home pos se’n burlava i se’n ria: “Marfantes, és que qui...?”. Ell sempre em dia que aquí estàvem atrassats, i una mica sí que estàvem, eh!, porque el meu home quan va vindre aquí i va vore els hòmens, en calçotets pel poble, diu “pero com estan esta gent?”. És viritat, lo clot de Tortosa ha estat més atrassat. De quan jo me vaig casar a ara, mare meua! Això és veritat. Pos bueno, i t’ho dic per n’això, que ell se’n burlava. Xica! I un dia, venia del... menos mal que no anava jo, porque sí no, jo caic, me tiro del, de la moto. Jo estava embrassada d’este, del pobre que me se va morir. Pues, venia de Roquetes ell, i no se li acut atra cosa que pos voltar... Li surt així! Mira! Domés va fer, allò, vulguer voltar i, quan va vore allò, claro, va tindre un susto! I allavons va decantar cap aquí dalt, i allavons va baixar i a l’arribar a casa diu “ara sí que em crec lo de les marfantes! Me n’ha sortit una al cementeri!”. Dic “ah, ho veus? No t’està mal, home!”. Menos mal que no ‘nava jo, mareta meua! I ell i un atre que, pobre es va morir, un que li dien Josep, van anar aveam si la trobaven. I ja no, ja havia, se n’havia ‘nat, ja no, ja no dallò. I un... l’home d’una cosina meua me va contar un dia que, diu “sas aquella marfanta que sortia allí al cementeri?”, diu “li van fotre una palissa, entre tres!”, que era un, un que, que... que treballava aquí al de Cándido i ells tamé hi treballaven. I diu que li van fumar una palissa, mira!, fumar-li aquella palissa i acabar-se les, les, les daixòs tot va ser una cosa! Vaia, això em va dir ell, jo no sé res! Pero al meu home li va sortir esta marfanta, això és viritat. Sortien en un llançol blanc, tot tapat, entens? I fea així, sas? I claro! Lo meu home va tindre un susto! Ha, ha! Pero d’una part me vaig alegrar, perquè ell no s’ho creïa, no s’ho creïa... I mira, va i li surt! Li va sortir, vaia que sí!

Informant: Pepita Cid Audí
11/6/2015

[ra'βal ðe 'kristo]

['si | mar'fanta | a'ki | semen'teri n sur'tia 'una | 'si | aj'ʃɔ z βeritat 'ε | 'si | sor'tia en 'un en 'un en 'un λan'sɔl 'βlaŋ i | 'u: | 'si | al 'mew 'ɔme | lo 'mew 'ɔme kwam: oz 'βam ka'za ð aj'ʃɔ se n ambur'laβa 'eλ | 'ke 'ke 'ke 'ðiwz ðe mar'fantes | pos 'jɔ li 'ðia | pos 'si: k a βi'adzɛ n 'an sur'tid: e mar'fantes | al'ɣu ke d 'βɔl 'fe te'mo | n 'an sur'tit | a'λa 'βajʃ | an 'um 'pwesto ke z 'ðia | ða'λɔ ðe les pal'meres | la 'kaza ðe les pal'meres perke j a'βien 'una reŋ'glɛra ðe pal'meres | 'ara s'ta 'tot | k 'ez al 'pwesto ðel po'liyono | al 'pwesto k as'ta | po'liyono ðe ro'ketes | a'λa 'βajʃ a'λa 'βajʃ | poz a'λi sur'tia la mar'fanta || j a'ki | semen'teri ta'me ne so'lien sur'ti | al ka'mi | 'sas 'este ka'mi ke βe'niez aj'ʃi | poz a'λi | i tʃi'ket | i | 'mew 'ɔme pos se m bur'laβa j se n 'ria | mar'fantes | 'es ke 'ki || 'eλ 'sempre m 'ðia k' a'ki s'taβem atra'sats | j 'una 'mika 'si k as'taβem 'ε | perke | 'mew 'ɔme kwam 'ba 'βindre 'ki: 'ba 'βore lz 'ɔmens | eŋ kalso'tets pel 'pɔβle | 'diw pero 'kom as'tan 'esta 'zen | 'ez βiritat | lo 'kɔð: e tor'toza s'tad 'mez atra'sat | de kwan 'jɔ me 'batʃ ka'za: 'ara | 'ma:re 'mewa | aj'ʃɔ z βiri'tat || poz 'bweno | i t u 'ðik per n aj'ʃɔ | k 'eλ se m bur'laβa | 'tʃika | j 'un 'dia | βe'nia ðel | 'menoz 'mal ke 'no 'naβa 'εɔ | perke si 'no | 'jɔ 'kaik | me 'tiro ðel | de la 'moto | 'jɔ s'taβa mbra'saða ð 'este | del 'pɔβre ke me se 'ba mo'ri | pwez βe'nia ðe ro'ketes 'eλ | i 'no se li a'kut 'atra 'kɔza ke poz βol'ta | li 'surt aj'ʃi | 'mira | do'mez βa 'fe | a'λɔ | bul'ɣe βol'ta j kwam 'ba 'βore 'λɔ | 'klaro | 'ba 'tindre wn 'susto | j a λa'βonz 'ba ðekan'ta kap a'ki 'ðal | j aλa'βonz 'ba βaj'ʃa j a | ari'βa 'kaza 'ðiw | 'ara 'si ke m 'kreg lo ðe lez mar'fantes | me n 'a sur'tit 'una | semen'teri | 'dik 'a | u 'βews | 'no t as'ta 'mal 'ɔme | 'menoz 'mal ke 'no 'naβa 'εɔ | ma'reta 'mewa | j 'eλ j 'un 'atre ke | 'pɔβre z 'ba mo'ri | 'un ke li 'ðien dzu'zɛp | 'ban a'na 'βεam si la tro'βaβen | i 'ja 'no | j a'βia | se n a'βia 'nat | 'ja 'no | 'ja 'no ða'λɔ || j 'un | i 'ɔme ð 'una ku'zina 'mewa | me 'ba kon'ta wn 'dia ke | 'diw 'sas a'keλa mar'fanta ke sur'tia 'λi | semen'teri | 'diw li 'βaŋ 'fotre wna pa'lisa | 'entre 'tres | k 'era 'un | 'un ke ke | ke treβa'λaβa 'ki | ðe 'kandiðo | j 'eλs ta'me i treβa'λaβen | i 'ðiw ke li 'βaŋ fu'ma wna pa'lisa | 'mira | fu'marli a'keλa pa'lisa j aka'βarse lez lez ðaj'ʃɔs tod ba 'se wna 'kɔza | 'baja j'ʃɔ m 'ba 'ði 'eλ | 'jo 'no 'se 'res || pero | 'mew 'ɔme li 'ba sur'ti sta mar'fanta | aj'ʃɔ z βiri'tat | sur'tien en 'uŋ λan'sɔl 'βlaŋ | 'tot: a'pat | an'tens | i 'fea j'ʃi | 'sas | i 'klaro | lo 'mew 'ɔme 'ba 'tindre wn 'susto | ha ha | pero ð 'una 'par me 'βadz ale'ɣra perk 'eλ 'no su kre'ia 'no su kre'ia | i 'mira | 'ba j li 'surt | li 'ba sur'ti | 'baja ke 'si]

2.18. Els Reguers

Jo estic fart de caçar-hi en això. Jo, en rateres i en visc és lo que hai caçat més. Teníem un tros aquí, a l'ombria dels Ports, a la part ombria d'aquí del barranc este. Està... tu no has estat mai al Port? Tu no has estat mai a les revoltes aquelles que fa que n'hi ha una de lleerga que se'n va allà a la vora, pac a dalt? Sí, pos baix, baix, baix de l'ombria està este barranc que baixa, de la Vall de la Figuera, a la Vall Figuera salta baix de les gúbies i ja és lo barranc d'aquí. I jo parava rateres allí i n'agarrava molts, molts, allí se n'agarraven molts. I ara tot allò tot està perdut, tooot s'ha perdut, tot està erm! Quan jo vaig fer la granja ja ho vaig dixer, perque va vindre un temps molt contrari: va vindre una gelada l'any cinquanta-cinc, que mos va... moltes auliveres les vam diguer arrancar i moltes coronar, i quan ja ho tornàvem a tindre una mica en marxa, va vindre un aiguat i allò nostre fea així, com a raconada, i pel mig, dalt hi havia un canal, que baixava un canal de serra, que baixava, i aquella eigua tota fea cap dins del nostre. Va rabentar tot los màrgens de dalt a baix, perque allò era a faixes a faixes, ja n'has vist tu de terrenos que hi han marges, pos ho va fer malbé, allavons ja ho vaig dixer pedre i ho vam vendre. Encara mos ho van crompar que em pensava que no mos ho hauria crompat dengú, un enginier de Tarragona que li dien Porta, si l'hauràs sentit nombrar potser, que va crompar molts de terrenos i aquí dalt va crompar les basses de Nel, eren unes basses d'unes fonts que havien i allí hi havia una central de llum, en antes; va ser les primeres llums que van hi haver aquí. I est' home va crompar tots aquells terrenos, i mos va crompar lo nostre i tots los que li van vulguer vendre, tots los veïns, i va crompar tamé això de Nel, que ha estat un munt d'anys que allò estava en *auge*, tenia unes basses i allí es fea aquell munt de peceix, trutxes!, i les 'naven a vendre.

Pos bueno, la Vall de la Figuera és dins al Port, encabat d'allí del salt este que t'hai dit, està el salt de l'eigua, allavons se diuen... los Atans, lo Tormo, més avall se diu la Vall Cervera... Cada partida ti el seu nom. I les gúbies és un roquer alt, uns roquers que casi de dalt se tanquen i... és una gúbia, i baixa l'eigua i ara, conta, si 'n deu baixar!, perque estan les fonts de dalt del Port que han revingut ara, que baixa una barrancada que rai!

Informant: Ernesto Grau Marro
24/3/2015

[loz re'yes]

[ˈjo sˈtik ˈfar ðe kaˈsari n aɪˈʃɔ | ˈjo n raˈterez j em ˈbisk ˈez lo k ˈaj kaˈsat ˈmes | teˈniem ˈun ˈtroz aˈki | a l amˈbria ðels ˈpɔrs | a la ˈpart omˈbria ð aˈki ðel ˈbaˈraŋ ˈeste | asˈta | ˈtu ˈno z asˈtad ˈmaj al ˈpɔrt | ˈtu ˈno z asˈtad ˈmaj a le reˈβoltez aˈkeles ke ˈfa ke n ˈja ˈuna ðe ˈλeːɾya ke se m ˈba ˈla la ˈβɔra | pak a ˈðal | ˈsi | poz ˈβajf | ˈbajf | ˈbajz ðe l omˈbria sˈta ˈeste ˈbaˈraŋ ke ˈβajfa | de la ˈbaλ ðe la fiˈyera | a la ˈbaλ fiˈyera ˈsalta ˈβajz ðe lez ˈyubjez i ˈja z lo ˈbaˈraŋ d aˈki | i ˈjo paraβa raˈterez aˈli: n aɣaˈraβa ˈmols | ˈmols | aˈli se n aɣaˈraβem ˈmols | j ˈara ˈtot aˈλɔ ˈtot asˈta perˈðut | ˈto:t s ˈa perˈðut | ˈtot asˈta ˈerm || kwan ˈjo ˈβatf ˈfe la ˈɣraɲdza ˈja w ˈβadz ðiˈfa | perke ˈba ˈβindre wn ˈtems ˈmol konˈtrari | ba ˈβindre wna zeˈlaða l ˈaɲ siŋkwantaˈsiŋ ke moz ˈba | ˈmoltez awliˈberez lez ˈbam ˈdiye araŋˈka j ˈmoltes koroˈna | i kwan ˈja w torˈnaβem a ˈtindre wna ˈmika n ˈmartja | ˈba ˈβindre wn aɪˈɣwad j aˈλɔ ˈnoʃtre ˈfea jˈfi | kom a rakoˈnaða | i pel ˈmitf | ˈdal j aˈβia ˈuŋ kaˈnal | ke ˈβajfaβa wŋ kaˈnal ðe ˈsɛra | ke ˈβaiˈfaβa | j aˈkeλ ˈɛjɣwa ˈtota ˈfea ˈkab ˈdinz ðel ˈnoʃtre | ˈba raβenˈta ˈtol: oz ˈmarzɛnz ðe ˈðal a ˈβaif | perk aˈλɔ ˈera: ˈfajjez a ˈfajfes | ˈja n ˈaz ˈbis ˈtu ðe teˈrenos ke ˈj am ˈmardzes | poz moz u ˈba ˈfe malˈβe | aλaˈβɔnz ˈjo w ˈβadz ðiˈfa ˈpɛðre j u ˈbam ˈbendre | aŋˈkara moz u ˈβaŋ kromˈpa ke m penˈsaβa ke ˈno moz u awˈria kromˈpad: eŋˈgu | ˈun aɲdzɪˈnje ðe taraˈyona ke li ˈðiem ˈpɔrta | si l awˈras: entˈid nomˈbra potˈse | ke ˈba kromˈpa ˈmolz ðe teˈrenoz j aˈki ˈðal ˈba kromˈpa lez ˈbasez ðe ˈnel | ˈeren ˈunez ˈbasez ð ˈunes ˈfɔns ke aˈβien j aˈli: j ˈaβia wna senˈtral ðe ˈlum | en ˈantes | ˈba ˈse les primerez ˈlums ke ˈban j aˈβe aˈki | j ˈest ˈɔme ˈba kromˈpa ˈtodz aˈkeλs teˈrenos | i moz ˈba kromˈpa lo ˈnoʃtre j ˈtodz los ke li ˈbam βulˈye ˈbendre | ˈtodz loz βeˈins | i ˈba kromˈpa taˈme jˈfo ðe ˈnel | k ˈa sˈtat ˈum ˈmun d ˈaɲs k aˈλɔ sˈtaβa n ˈawxe | teˈnia wnez ˈbasez j aˈli s ˈfea: ˈkeλ ˈmun de ˈpeːjɪ | ˈtrutfes | i lez ˈnaβen a ˈbendre || poz ˈβweno | la ˈbaλ de la fiˈyera ˈez ˈðinz al ˈpɔr | aŋkaˈβad: aˈli ðel ˈsal ˈeste ke t ˈaj ˈðit | asˈta l ˈsal ðe l ˈɛjɣwa | aλaˈβɔns: e ˈðiwen | loz aˈtans | lo ˈtormo | ˈmez aˈbaλ se ˈðiw la ˈbaλ serˈβera | ˈkaða parˈtiða ˈti l ˈsew ˈnoʃm | i lez ˈyubjez ˈez un roˈke ˈal | ˈun roˈkes ke ˈkazi ðe ˈðal se ˈtaŋken i | ˈez ˈuna ˈyubja | i ˈβajfa l ˈɛjɣwa j ˈara | ˈkonta si n ˈdew ˈβajfa | perk asˈtan les ˈfɔnz ðe ˈðal ðel ˈpɔr k ˈan reβiŋˈgut ˈara | ke ˈβaifja wna baraŋˈkaða ke ˈraɪ]

2.19. Roquetes

Les farinetes, les farinetes, que jo enguany n'hai minjat dos vegades ja. Oh i si hai xalat! Fea temps que no n'havia minjat, fill meu. Farinetes se'n fan de farina de... de panís, que són més bastes, que a mi m'agraden més estes bastes, i se'n fan de llogums. Allavons al llogum hi fiquen un munt de barreja de llogum, exacte el que hi fiquen ara no hu sé, pero abans anàvem al molí. Esta família de Blanch, de davant de la iglésia, estos xiquets, bueno, suns ieios d'estos xiquets... Tenien un molí i portaves tu lo de l'hort, o panís, o ficaves guixes, o ficaves... gentilles, o ficaves... dellòs, que allavons era molta costum, no me'n recordo quin llogum era aquell, i et feen una barregeta tot de, de fruit sec, diem-li, i són farines de llogum, farineta de llogum. Això has da ficar l'eigua gelada en un casso... Allavons se fea en un calderó, jo ara ho faig en cassola porque no tinc calderonet, pero lo calderonet és lo típic. Lo calderonet, l'eigua, i temps de ficar l'eigua ja comences en un cullerot, que és com si fos una cullera de fusta pero és com si fos un gaeato, per dir algo, cullerot, i ja comences a tirar farina en l'eigua gelada, que no 't se facen grúmols, i quan ja vol arrancar el bull, friges una mica de pa, frigit en una paelleta, tires un grapadet de farina seca damunt de la farina que ja tins bullida, i llavons tires l'oli d'aquella paelleta en los torronets de pa. Dos regirades més i au, i ja està la farineta feta. I el que és bo és si 't se socarra una miqueta del cul... Ara no se sucarra res porque no són calderons, pero allò, tots anàvem en busca de la rasqueta, que hi diem la rasqueta: "La rasqueeta, la rasqueeta! Dona-me'n una miqueta!" I quan ho rascaves era així com uns fideus, sas? Oh i si t'agradava allò! I si te'n sobraven, la frigies, fees un tipo truita, porque si ho fiques en un plat... les farinetes que et sobren les fiques en un plat, te marxen de siguida, quan està gelat, diem-li. Llavons ho ficaves a la paella, ho acalentaves, i les farinetes frigides, boníssimes. És lo que havia, fill meu, és lo que havia, i boníssim eh!, boníssim! Jo enguany ja te ho dic, que me n'hai fet dos vegades, pero només n'hai minjat jo, eh, a casa meua no n'ha vulgut ningú, pero hai tingut lo gust de fer-me'n.

Informant: Maria Cinta Arasa
26/3/2014

[ro'ketes]

[les fari'netes | les fari'netes | ke 'jɔ ŋ'gwaɲ n 'aj miɲ'dzad 'doz βe'ɣaðes 'ja | 'ɔ j 'si:
tʃa'lat | 'fea 'tems ke 'no n a'βia miɲ'dzat 'fiɫ 'mew | fari'netes: e n 'fan de fa'rina ðe | ðe
pa'nis | ke 'som 'mez 'βastes | k a 'mi m a'ɣraðem 'mez 'estez 'βastes | i se ŋ 'fan de
lo'ɣums | aɫa'βɔnz aɫ lo'ɣum i 'fiken 'um 'mun de βa'rejza ðe lo'ɣum | eg'zakte | ke i 'fike
n'ara 'no w 'se | pero a'βanz a'naβem al mo'li || 'esta fa'milja ðe 'βlaɲ de ða'βan la j'ɣlezja
| 'estos tʃi'kets | 'bweno | sunz 'jejɔz ð 'estos tʃi'kets | te'nien 'um: o'li: por'taβes 'tu lo ðe
l 'ɔrt | o pa'nis | o fi'kaβez 'ɣiʃes | o fi'kaβes | dzen'tiʃes | o fi'kaβes | de'ɫɔs | k aɫa'βɔnz
'era 'molta kos'tum | 'no me n re'kɔrðo 'kin lo'ɣum 'era 'keɫ | i t 'fe:n 'una βarej'zeta
'tod: e | de 'frujt 'sek | di'emli | i 'soɲ fa'rinez ðe lo'ɣum | fari'neta ðe lo'ɣum || aj'jɔ z ða
fi'ka | 'eɲwa ze'laða n 'uɲ 'kaso | aɫa'βɔns: e 'fea en 'uɲ kalðe'ro | 'jɔ 'ara w 'fadz eɲ
ka'sola perke 'no 'tiɲ kalðero'net | pero lo kalðero'net 'ez lo 'tipik | lo kalðero'net | l 'eɲwa |
i 'tems ðe fi'ka | 'eɲwa 'ja ko'mensez en 'uɲ kuʎe'rot | k 'es kom si 'foz 'una ku'lera ðe
'fusta pero 'es kom si 'foz uɲ ga'ẽato | per 'ði 'aɣo | kuʎe'rot | i 'ja ko'mensez a ti'ra
fa'rina en l 'eɲwa ze'laða | ke 'no t se 'faseɲ 'grumols | i kwan 'ja 'βɔl araɲ'ka | 'βuɫ |
'friʒez 'una 'mika ðe 'pa | fri'zɪt en 'una pae'leta | 'tirez 'uɲ grapa'ðed: e fa'rina 'seka
ða'mun de la fa'rina ke 'ja 'tinz βu'liða | i ɫa'βɔns 'tirez l' ɔli ð a'keɫa pae'leta n loz
toro'nedz ðe 'pa | 'do rezɪ'raðez 'mez j 'aw | i 'ja s'ta la fari'neta 'feta || i l k 'ez 'βɔ 'es
si t se su'kara wna mi'keta ðel 'kul | 'ara 'no se su'kara 'res perke 'no 'soɲ kalðe'rons |
pero 'ɫɔ | 'todz a'naβem em 'buska ðe la ras'keta | ke j 'ðiem la ras'keta | la ras'ke:ta la
ras'ke:ta | 'donamen 'una mi'keta | i kwan u ras'kaβez 'era j'ʃi kom 'uns fi'ðews 'sas | ɔ j
si t aɣra'ðaβa 'ɫɔ | i si te n so'βraβen la fri'zies | 'fe:z un 'tipo 'trujta perke si w 'fikez en
'um 'plat | les fa ri'netes ke t 'soβren les 'fikez en 'um 'plat | te 'martʃen de si'ɣiða | kwan
as'ta ze'lat | di'emli | ɫa'βɔnz u fi'kaβez a la pa'eɫa | w akalen'taβes | i les fari'netes
fri'ziðes | bo'nisimes || 'ez lo ke a'βia 'fiɫ 'mew | 'ez lo ke a'βia | i bo'nisim 'ε | bo'nisim |
'jɔ ŋ'gwaɲ 'ja te w 'ðik | ke me n 'aj 'fed 'doz βe'ɣaðes | pero no'mez n 'aj miɲ'dzad 'jɔ |
'ε | a 'kaza 'mewa 'no n 'a βuɫ'ɣud niɲ'gu | pero 'aj tiɲ'gud lo 'ɣuz ðe 'fermen]

2.20. Tivenys

Aquí hi diem cocó. És lo poble que trobaràs segurament d'Espanya que n'hi ha més de de tot. Pels voltants, a Bitem n'hi han pocs, a Benifallet pocs. Perque hi ha cocó i hi ha cisterna. A la cisterna hi va [l'aigua] de les teulades, la cisterna recullix de la teulada de la caseta i va... i està tapada. I el cocó, aquí en tinc dos. No hi ha casi bé cap tros a tota Tivenys que no n'hi haiga un u dos. Aquí n'hi han dos, i un atre del veí a un tros com d'aquí 'llí. Aprofitaven un tros de roca, lo llimpiaven ben llimpio i allavons, en barrines abans, fixa't, foradaven la pedra baix. N'hi ha de més menuts i n'hi ha de més grans, allí almacenaven i allavons tots capellats en pedra perque si pegava el sol fea malbé l'eigua, se fea verda. I domés tinien la boqueta per a entrar. Aquí hi diem cocó, que hi diuen arjubs, pero aquí cocó. I és fet, tot fet, tot fet i vaia vaia treball que feen. Que n'hi ha de grans, eh! N'hi ha que hi van trenta mil litros d'eigua o això, eh! I clavats tots a la roca, perque buscaven roca, tu sas abans que ho feen en barrina, pica que pica, i allavons de de lo grans que són, tot una capella pero alt. N'hi ha que són casi com això. Tot de pedra, de lloses grosses, ben fet, ben fet. Llàstima que el tinc aquí a cent metros. Este és menut, perque n'hi han dos a la finca, i n'hi han tres en en un trosset, allí 'n s'acaben los tarongers... Cocons.

Aquí fan la cursa, ara que ha surtit això que tots los pobles... Pos aquí la cursa dels cocons, perque no n'hi ha cap, ja te ho dic jo, que 'ls hai voltat tots los pobles estos de per aquí pê la muntanya i no, que va, ni ni ni ni ni ni ni la mitat ni molt menos dels que hi han aquí. Aquí tot, totes les finques, totes les finques! És molt secatiu i tothom s'armava de cocons. I als cocons natros teníem parres, als cocons. Ara pos hi posaries una gerra, una setra, com hi vulgues dir, pero llavons tot lo trencat, per exemple este gerro, te se trencava i et quedava, te quedava un tros escantellat, tot eren parres, això eren parres, i a tots los cocons hi havien parres, la podies agarrar, agarrar-te l'aigua i beure, pos los trossos trencats de baix d'un cànter... parres.

Informant: Juan José Curto

18/9/2014

[ti'βeɲs]

[a'ki: ði'em ko'ko | 'ez lo 'pɔb:le ke troβa'ras: eyu ra'men ð as'paɲa ke n i 'a 'mez ðe 'tot | pelz bo'l'tans | a 'bitem n i 'am 'pɔks | a benifa'let 'pɔks | perke 'ja ko'ko j: 'a sis'terna | a la sis'terna j 'ba ðe les taw'laðes | la sis'terna reku'liɟ ðe la taw'laða ðe la ka'zeta j 'ba | j as'ta ta'paða | i l ko'ko | a'ki n 'tiɲ 'dos | 'no 'ja kazi 'βe 'kap 'troz a 'tota ti'βeɲs ke 'no n i 'ajɣ 'un u 'ðos | a'ki n i 'an 'dos | j 'un 'atre ðel βe'i a 'un 'troz kom d a'ki 'li || aprofitaβen un 'troz ðe 'roka | lo lim'pjaβen 'βen 'limpjo j a'la'βɔns | em ba'rinez a'βans | 'fiksats | fora'daβen la 'peðra 'βajf | nɟ a ðe 'mez me'nudz i n j 'a ðe 'mez 'ɣrans | a'li lmase'naβen j a'la'βɔns 'tots kape'ladz em 'peðra perke si pe'ɣaβa | 'sol 'fea mal'βe | 'ejɣwa | se 'fea 'βeɾða | i do'mes ti'nien la bo'keta per a nt'ra | a'ki: ði'em ko'ko | ke j 'ðiwen ar'zups | pero a'ki ko'ko | j 'es 'fet | 'tot 'fet | 'tot 'fet i 'baëa 'baëa tre'βαλ ke 'fe:n | ke n j 'a ðe 'ɣranz 'ε | n j 'a ke j 'βan 'trenta 'mil 'litroz d 'ejɣwa o j'ɟɔ 'ε | i kla'βats 'todz a la 'roka | perke bus'kaβen 'roka | 'tu 'sas a'βans ke w 'fe:n em ba'rina | 'pika ke 'pika | j a'la'βɔnz ðe ðe lo 'ɣrans ke 'son | 'tot 'una ka'pe'la pero 'al | n j 'a ke 'soɲ 'kazi kom aj'ɟɔ | 'tod: e 'peðra | de 'lozez 'ɣroses | 'bemɟ 'fet | 'bemɟ 'fet | 'lastima ke l 'tiɲk a'ki a 'sem 'metros | 'este z me'nut | perke n i 'an 'doz a la 'fiɲka | i n i 'an trez en 'un tro'set | a'li n s a'kaβen los tarɔɲ'dzes | ko'kons || a'ki 'fan la 'kursa | 'ara k 'a sur'tit aj'ɟɔ ke 'to l:os 'pɔb:les | pos a'ki la 'kursa ðels ko'kons | perke no n j 'a 'kap | 'ja te w 'ðig 'ɟɔ | ke lz 'aj bo'l'tat 'to l:os 'pɔb:lez 'estoz ðe per a'ki pe la mun'taɲa j 'no | 'ke 'βa | ni ni ni ni ni ni ni la mi'tad ni 'mol 'menoz ðels ke 'an a'ki | a'ki 'tot | 'totez les 'fiɲkes | 'totez les 'fiɲkes || 'ez 'mol seka'tiw i to'tom s ar'maβa de ko'kons || j als ko'konz 'natros te'niem 'pares | als ko'kons | 'ara poz i poza'riez 'una 'zera | 'una 'setra | kom i 'βulyez 'ði | pero la'βɔns 'to l:o treɲ'kat | per ej'zemple ste 'zero | te se treɲ'kaβa j t ke'daβa | te ke'daβa wn 'troz askante'lat | 'tot 'erem 'pares | aj'ɟɔ 'erem 'pares | j a 'to l:os ko'konz j a'βiem 'pares | la po'diez aɣa'ra | aɣa'rarte l 'ejɣwa j 'βewre | pos los 'troz sos treɲ'kadz ðe 'βajf ð 'un 'kante | 'pares]

2.21. Tortosa

Inf. 1: Sas que et dia adés del Canalero? Pos lo meu rabes-iaio tamé era un cantador i li dien Caparreta. I vaig sentir una vegada que este Quico el Célio, que canta una cançó i vaig sentir que cantava “per a cantar les aubades, Caparreta és un salero”, i ma tia Enriqueta: “Mira! Mira qué toquen! Mon iaio, era!”. Ma tia dia “mon iaio!” i jo “mon rabes-iaio”. Li dien Caparreta, era com lo Canalero, pero com això ja fa tants d’anys, pos este ja no se’n parla ja. Sí, vivien a Remolins. “Caparreta és un salero, dixa estar Tonet de Calces i al sinyor Pepo el Dallero”, que també eren dos cantadors més de Remolins. Calces era allí al cantó del sindicat, estava el café de Calces. “Per a cantar les aubades, Caparreta és un salero; dixa estar a Tonet de Calces i al sinyor Pepo el Dallero”. Que es veu que eren cantants... i per això encara este Quico el Célio pos lo nombra i dic, pos massa que va diguer ser viritat, sí. No, i tinc la foto de la dona, sí que tinc la foto de ma rabes-iaia pero d’ell no... Fixa’t quines coses, en tantes fotos que fan ara pertot arreu, en los teléfonos estos: van a la platja, te porta mil fotos de la platja, van a la muntanya, mos fotografia una carxofa, dos aubergínies quan començaven... Unes tontades, unes xorrades! I que abans, no tenim records de res, d’este rabes-iaio de la part de ma iaia, res. I tu [dirigint-se al seu home], vas conéixer a ton iaio també, a ton iaio, i a ta iaia, tet?

Inf. 2: Bueno sí, de la part de mon pare sí, pero de ma mare no.

Inf. 1: No en vas conéixer cap, eren de Remolins, també, tenien un molí, los Racerons que es dien, lo molí dels Racerons. Después va passar dels Suïssos, estos encara, fa poc que van morir, sí. [Dirigint-se al col·lector:] És que ell va nàixer al Rastre sas? Jo vaig nàixer a Remolins pero sa mare era de Remolins. [Dirigint-se altre cop al seu home:] Ton pare no sé d’an t’era, ton pare, de Remolins no. Ta iaia era de Remolins per això, tet, ta iaia?

Inf. 2: Bueno, és que no ho hai aclarit mai això.

Inf. 1: Ah, pos és molt difícil això.

Inf. 1: Teresa Subirats Calbet

Inf. 2: José Rodríguez Colomé

11/4/2014

[tor'toza]

Inf. 1: [ˈsas ˈke d ˈdia ˈðez ðel kanaˈlero | poz lo ˈmew raβezˈjajo taˈme ra uŋ kantaˈðo j li ˈðiej kapaˈreta | i ˈbatʃ enˈti wna βeˈɣaða k ˈeste ˈkiko l ˈseljo | ke ˈkanta wna kanˈso j ˈbatʃ enˈti ke kanˈtaβa | per a kanˈta lez awˈβaðes kapaˈreta z ˈun saˈlero | i ma ˈtia nriˈketa | ˈmira ˈmira ˈke ˈtɔken | mun ˈjajo ˈera | ma ˈtia ˈdia mun ˈjajo | i ˈɔ mun raβezˈjajo | li ˈðiej kapaˈreta | ˈera kom lo kanaˈlero | pero kom aʃˈʃɔ ja ˈfa ˈtanz ˈaɲs | poz ˈeste ˈja ˈno se m ˈparla ˈja | ˈsi | biˈβien a remoˈlins | kapaˈreta z ˈun salˈero | ˈdija sˈta toˈned: e ˈkalsez j al siˈɲo ˈpepo l ðaˈlero | ke tamˈbe ren ˈdos kantaˈðoz ˈmez ðe remoˈlins | ˈkalsez ˈera ˈli l kanˈto ðel sindiˈkat | asˈtaβa l kaˈfe ðe ˈkalses | per a kanˈta lez awˈβaðes kapaˈreta z ˈun saˈlero | ˈdija sˈta toˈned: e ˈkalsez j al siˈɲo ˈpepo l ðaˈlero | k ez ˈbew k ˈereŋ kanˈtans | i per aʃˈʃɔ ŋˈkara ˈeste ˈkiko l ˈseljo poz lo ˈnomβra j ˈðik | pos ˈmasa ke ˈβa ˈðiɣe ˈse βiriˈtat ˈsi | ˈno | i ˈtiŋ la ˈfoto ðe la ˈðona | ˈsi ke ˈtiŋ la ˈfoto ðe ma raβezˈjaja pero ð ˈeɫ ˈno || ˈfiksa t ˈkines ˈkɔzes | en ˈtantes ˈfotos ke ˈfan ˈara perˈtot aˈrew | en los teˈlefonoz ˈestos | ˈban a la ˈpladzɔ | te ˈpɔrta ˈmil ˈfotoz ðe la ˈpladzɔ | ˈban a la munˈtaɲa | mos fotoɣraˈfia wna karˈtʃɔfa | ˈdoz awβerˈzinjes kwan komenˈsaβen | ˈunes tonˈtaðes | ˈunes tʃoˈraðes | i k aˈβans | ˈno teˈnim reˈkɔrz ðe ˈres | d ˈeste raβezˈjajo ðe la ˈpar ðe ma ˈjaja ˈres | i ˈtu | ˈbas koˈnejfe tun ˈjajo tamˈbe | a tun ˈjajo | j a ta ˈjaja ˈtɛt]

Inf. 2: [ˈbweno ˈsi | de la ˈpar ðe mum ˈpare ˈsi pero ðe ma ˈmare ˈno]

Inf. 1: [ˈno m ˈbas koˈnejfe ˈkap | ˈeren de remoˈlins tamˈbe | teˈnien ˈum: oˈli | lo raseˈrons ke z ˈðien | lo moˈli ðel raseˈrons | desˈpwez ˈβa paˈsa: ðel suˈisos | ˈestoz aŋˈkara | ˈfa ˈpok: e ˈβam: oˈri ˈsi || ˈes k ˈeɫ ˈβa ˈnajfe l ˈrastre ˈsas | ˈjɔ ˈβadz ˈnajfe remoˈlins pero sa ˈmar ˈera ðe remoˈlins | tum ˈpare ˈno ˈse ð an t ˈera | tum ˈpare | de remoˈlinz ˈno | ta ˈjaja ˈera ðe remoˈlins per aʃˈʃɔ ˈtɛt | ta ˈjaja]

Inf. 2: [ˈbweno | ˈes k aʃˈʃɔ ˈno w ˈaj aklaˈrit ˈmaj aʃˈʃɔ]

Inf. 1: [ˈa poz ˈez ˈmol ðiˈfisil aʃˈʃɔ]

2.22. Vinallop

La menuciada i tot això normalment s'utilisava para el famós mandongo, no? Menuciada és, sí, tot lo, lo, lo... Sí, tinia un atre nom. Trossells tamé se hi dia. La paraula trossells me sona d'algo, sí. Me sembla que... pero no sé si és del porc o de la vaca o del bou, pero bueno, seria lo mateix, no? Tot lo que era lo fet dels ventres, fer callos i tot això se hi dia trossells tamé. Eeh... esta paraula me ve perque abans al mercat de Tortosa, si et recordes, havien unes paradetes petitetes, abans d'estar renovat que, que venien pos los ventres i això i eren cuits en olles allí, que encara no havien ni neveres ni res i anquelles dones espantaven les mosques en uns plumeros així, una imatge que tinc. I clar, pujaves a Tortosa de crió pos una vegada o dos a l'any, per dir algo, i al mercat s'anava a comprar. I estaven les trosselleres que es dien, és més, natros criàvem bous a l'hort i els veníem al matadero, i ma mare 'nava a controlar pos que no et robessen en lo pes i això, l'animal matat, pos los quarts los pesaven i pos ma mare s'apuntava a la llibreteta los quilos i sumava les quatre parts. I la trossellera, la trossellera, li dien la trossellera –esta paraula la nombrava ma mare–, que anava a recollir pos los ventres, tot lo... que allò se netejava i es feen callos, los budells s'utilisaven pa les baldanes, de tocino, de bou... no sé.

Teníem bous, sí, hasta no fa tant i tant ne vam criar encara, sí. Los alimentàvem de les herbes del camp, algun sac de pienso i se venien para carn al matadero, allavons la carn era bona. A l'hort, a uns corrals, tiníem com a tres corrals, tres departaments i anàvem passant de, de mamonet que era recién naixcut, que li donaves llet, allí; después ja mijanet los passaves a un corral de més a fora, i al gros, que és, que allí para carregarlos al camion anava millor. Teníem sempre deu dotze, deu dotze, escalonats, de mamons que es diu, de mijanets i dels de que tinien l'any i mig que era quan s'havien da matar, ja. Bueno, era una manera d'aprofitar los recursos de l'hort, de, de... se feen taules de gra, de lo que fos, los recursos de l'hort i era un sobre...un extra. Quan jo me vaig casar vam matar un bou que va valdre cent cinquanta-mil pessetes, i me van donar anquells diners per al viatge de nóvios. Sí, bueno mira, és una curiositat, no? [...] Era una economia de subsistència que, no se llançava res, sas com vull dir? Se cullia la part del bròcul, lo vendible, lo que és la pinya del bròcul, i la broculera pos se trossejava para els bous; se fea una taula de faves, s'aprofitava el gra para alimentar-los; era un montatge potser més encertat que el d'avui en dia perque avui en dia mos ham complicat tots la vida una mica, se viu millor pero mos ham complicat la vida.

Informant: Josep M. Arasa Talarn
9/8/2015

[bina'lop]

[la menu'sjaða j 'tot aj'fɔ nor'mal'men s utili'zaða 'para l fa'moz man'donjo 'no | menu'sjaða 'es | 'si | 'to l:o lo lo | 'si ti'nia wn 'atre 'nom | tro'seʎs ta'me se j 'ðia | la pa'rawla tro'seʎz me 'sɔna ð 'alɣo 'si | me 'semβla ke | pero 'no 'se si 'ez ðel 'pɔrk o ðe la 'βaka o ðel 'βow | pero 'βweno | se'ria lo ma'tejz 'no | 'tot lo k 'era lo ðelz 'βentres | 'fe 'kaʎoz i 'tot aj'fɔ se j 'ðia tro'seʎs ta'me | ε: 'esta pa'rawla me 'βe perk a'βanz al mer'kad: e tor'toza | si t re'kɔrðes | a'βien 'unes para'ðetes peti'tetes | aβanz ð as'ta reno'bat | ke ke βe'niem poz loz 'βentres j ai'fɔ j 'ereɲ 'kujdz en 'ɔʎez a'ʎi | k aɲ'kara 'no a'βien ni ne'βerez ni 'rez j aɲ'keʎez 'ðonez aspan'taβen lez 'moskez en 'uns plu'meros aj'fi | 'una i'madze ke 'tiɲ || i 'kla | puɲ'zaβez a tor'toza ðe 'krio poz 'una βe'ɣaða o 'ðoz a l 'aɲ | per 'ði 'alɣo | j al mer'kat s a'naβa kom'pra | j as'taβen les trose'ʎeres ke z 'ðien | 'ez 'mes | 'natros kri'aβem 'bowz a l 'ɔrt i lz βe'niem al mata'ðero | i ma 'mare 'naβa: kontro'la pos ke 'no t ro'βesen en lo 'pez j ai'fɔ | l ani'mal ma'tat | poz los 'kwarz los pe'zaβen i poz ma 'mare s apun'taβa: la ʎibre'teta los 'kilos i su'maβa les 'kwatre 'pars | i la trose'ʎera | la trose'ʎera | li 'ðien la trose'ʎera | 'esta pa'rawla la nom'braβa ma 'mare | k a'naβa reko'ʎi poz loz 'βentres | 'to l:o | k a'ʎo se netej'zaβa j s 'fe:ɲ 'kaʎos | loz βu'ðeʎs utili'zaβem pa lez βal'ðanes | de to'sino | de 'βow | 'no 'se || te'niem 'bows | 'si | 'asta 'no 'fa 'tan i 'tan ne 'βam kri'a ɲ'kara | 'si | loz alimen'taβem de lez 'erβez ðel 'kam | al'ɣun 'sag de 'pjenso j se βe'niem para 'karn al mata'ðero | aʎa'βonz la 'karn 'era 'βona | a l 'ɔrt | a 'uns ko'rals | ti'niem kom a 'tres ko'rals | 'tres ðeparta'menz j a'naβem pa'san de | de mam'o'net k 'era re'sjen: ai'f'kut | ke li ðo'naβez 'ʎet | a'ʎi | des'pwez 'ja miza'ned los pa'saβez a 'uɲ ko'ral ðe 'mez a 'fora | j al 'ɣɔs | k 'es | k a'ʎi para kare'ɣarloz al ka'mjon a'naβa mi'ʎo || te'niem 'sempre 'ðew 'ðodze 'ðew 'ðodze | askalo'nats | de ma'mons k ez 'ðiw | de miza'nedz i ðels ke ti'nien l 'aɲ i 'mitʃ k 'era kwan s a'βien da ma'ta 'ja || 'bweno | 'era wna ma'nera ð aprofi'ta lo re'kursoz ðe l 'ɔrt | de ðe se 'fe:n 'tawlez ðe 'ɣra | de lo ke 'fos | lo re'kursoz ðe l 'ɔr j 'era wn 'soβre | 'un 'ekstra || kwan 'jo me 'βatʃ ka'za βam: a'ta wm 'βow ke 'βa 'βalðre 'sen siɲkwanta 'mil pe'setes | i me 'βan do'na 'keʎz ði'nes per al βi'adze ðe 'noβjos | 'si | 'bweno 'mira | 'ez 'una kurjosit'ad 'no || 'era wna kono'mia ðe supsis'tensja ke | 'no se ʎan'saβa 'res | 'sas kom 'buʎ 'di | se ku'ʎia la 'par ðel 'βɔkʎul | lo βen'diβle | lo k 'ez la 'piɲa ðel 'βɔkʎul | i la βroku'lera pos: e trosej'zaβa para lz 'bows | se 'fea wna 'tawla ðe 'faβes | s aprofi'taβa l 'ɣra para limen'tarlos | 'era wm: on'tadze pot'se 'mez anser'tat k el ð a'βuj en 'dia | perk a'βuj en 'dia moz 'am kompli'kat 'todz la 'βiða wna 'mika | se 'βiw mi'ʎo pero moz 'am kompli'kad la 'βiða]

2.23. Xerta

Sant Antoni, la festa del meu carrer. Antes érem setanta persones, ara som dotze. Estan despoblats, tots los carrers... Tinim una capelleta, que antes posàvem capelletes, féem una recol·lecta i compràvem la imatge. Jo me'n recordo que... quan van comprar la primera figura, jo era molt joveneta, i van fer ball d'orquesta, ja m'explicaràs al giner allí!, i va vindre la orquesta de Tivenys, i per a sopar... van diguer sopar allí... se van repartir els músics cada casa, natros ne teníem un i los atres també i així no costaven diners! Se vivia d'una atra manera abans.

I allavons, al febrer, la fogasseta hi diem natros. Dijous Jarder, o “anem a enjardar” també diem antes. És que esta història la sé. Hi havia un forn i... molts d'anys, molts, molts, molts i... abans de la guerra i tot, i es veu que... allí anaven los crios quan tenien gana i si sobrava pa los hi donaven, i los va sobrar pa, un dia, pasta, i van dir “per qué no fem unes fogasses i els ho donem als xiquets?”. Van fer una fogasseta i allavons en lo tallant mateix van fer quadrets així, i allavons este dia sempre 'naven, sempre... Inclús ara, se'n venen més... potser dos mil se'n venen, aquí Xerta, un disbarat! Has d'encarregar, i som mil habitants i pico! Ne compren per als xiquets, ve gent de fora... Antes féem ball d'orquesta i tot! Ara claro, ja no s'acomoda a res, pero se celebra, vull dir a les cases quan venen de treballar la gent de fora, se reunixen allí en família, o al casal, i els xiquets fan l'excursió, se'n van al camp de futbol ara, juguen allí, pero sempre, això sempre ho hai recordat. Antes anàvem a l'assut, ara no hi podem anar. Per a natros és lo dia de la fogasseta, i a vegades, clar, com no sabíem qué era el dijous jarder i qué se celebrava, díem “anem a enjardar a l'assut”. Pero, era el dia de la fogasseta.

Informant: Francesca Aliern Pons
14/1/2015

[ˈtʃɛrta]

[san anˈtɔni | la ˈfɛsta ðel ˈmɛw kaˈrɛ | ˈantɛz ˈɛrɛm sɛˈtanta pɛrˈsonɛs | ˈara ˈsɔm ˈdɔdʒɛ | asˈtan dɛspɔˈβlats | ˈtodz los kaˈrɛs || tɪˈnim ˈuna kapeˈʎɛta | k ˈantɛs pɔˈsaβɛm kapeˈʎɛtɛs | ˈfɛ:m ˈuna rɛkoˈlɛkta j komˈpraβɛm la jɪˈmadʒɛ | ˈjɔ mɛ n rɛˈkɔrðo kɛ | kwam ˈbaŋ komˈpra la priˈmɛra fiˈɣura | ˈjɔ ɛra ˈmol dʒoβɛˈnɛta | i ˈvamɟ ˈfɛ ˈbaʎ d orˈkɛsta | ˈja m asplikaˈraz al dʒiˈnɛ aˈʎi | i ˈβa ˈbɪndrɛ la orˈkɛsta ðɛ tiˈβɛɟs | i pɛr a sɔˈpa | ˈban ˈdiɣɛ sɔˈpa ˈʎi | sɛ ˈβan rɛparˈti lz ˈmuziks ˈkaða ˈkaza | ˈnatroz nɛ tɛˈniɛm ˈun i loz ˈatɾɛs tamˈbɛ j aɟˈʎi ˈno kosˈtaβɛn diˈnɛs | sɛ βiˈβia d ˈun atra maˈnɛra ˈβans || j aʎaˈβɔnz | al fɛˈβrɛ | la foɣaˈsɛta j ðiˈɛm ˈnatros | diˈʒɔwz zərˈðɛ | o aˈnɛm a ɲdʒərˈða tamˈbɛ ˈðiem ˈantɛs | ˈɛs k ˈɛsta j sˈtɔrja la ˈsɛ || j aˈβia wɟ ˈfɔrn i | ˈmolz ð ˈaɟz ˈmolz ˈmolz ˈmolz i | aˈbanz ðɛ la ˈɣɛra j ˈtot | i z ˈβɛw kɛ | aˈʎi aˈnaβɛn los ˈkɾios kwam tɛˈniɛɟ ˈgana i si sɔˈβraβa ˈpa loz i doˈnaβɛn | i loz ˈβa sɔˈβra ˈpa | ˈun ˈdia | ˈpasta | i ˈβan ˈdi pɛr ˈkɛ ˈno ˈfɛm ˈunɛs foɣaˈsɛtɛs i lz u ðoˈnɛm als tʃiˈkɛts | ˈβam ˈfɛ wna foɣaˈsɛta j aʎaˈβɔnz | ɛn lo taˈʎam: aˈtɛjz ˈβam ˈfɛ kwaˈðrɛdz aɟˈʎi | j aʎaˈβɔnz ˈɛstɛ ðia ˈsɛmpɾɛ ˈnaβɛn | ˈsɛmpɾɛ | iŋˈkluz ˈara | sɛ m ˈbɛnɛm ˈmɛs | potˈsɛ doz ˈmil sɛ m ˈbɛnɛn | aˈki ˈtʃɛrta | ˈun dizβaˈrat | ˈaz ð aŋkareˈɣa | i ˈsɔm ˈmil aβiˈtanz i ˈpiko | nɛ ˈkɔmpɾɛn pɛr als tʃiˈkɛts | ˈbɛ ˈzɛn dɛ ˈfɔra || ˈantɛs ˈfɛ:m ˈbaʎ d orˈkɛsta j ˈtot | ˈara ˈklaro | ˈja ˈno s akoˈmɔða: ˈrɛs | pɛro sɛ sɛˈlɛβra | ˈbuʎ ˈdi a lɛs ˈkazɛs kwam ˈbɛnɛn dɛ trɛβaˈʎa la ˈzɛn dɛ ˈfɔra | sɛ rɛuˈniʃɛn aˈʎi ɟ faˈmilja | o al kaˈzəl | i lɛ tʃiˈkɛts ˈfan l askurˈsjo | sɛ m ˈban al ˈkam dɛ ˈfudbɔl ˈara | ˈdʒuɣɛn aˈʎi | pɛro ˈsɛmpɾɛ | aɟˈʎɔ ˈsɛmpɾɛ ˈw aɟ rɛkorˈðat || ˈantɛz aˈnaβɛm a l aˈsut | ˈara ˈno j pɔˈðɛm aˈna | pɛr a ˈnatroz ˈɛz lo ˈdia ðɛ la foɣaˈsɛta | j a βɛˈɣaðɛs ˈkla | kom ˈno saˈβiɛm k ˈɛra l ðiˈʒɔwz zərˈðɛ i ˈkɛ sɛ sɛlɛˈβraβa | ˈdiɛm aˈnɛm aɲdʒərˈða: l aˈsut | pɛro | ˈɛra l ˈdia ðɛ la foɣaˈsɛta]

V. BIBLIOGRAFIA

Sigles i abreviatures emprades

AORLL: Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura.

BDLC: Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana.

CEL: Centre d'Estudis Lingüístics i Literaris de les comarques centrals dels Països Catalans.

CEM: Centre d'Estudis del Maestrat.

CERE: Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre.

CIRIT: Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica.

EMD: Entitat municipal descentralitzada.

GCC: *Gramàtica del català contemporani*, 3 vol.

IEC: Institut d'Estudis Catalans.

DIEC: *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC.

PALDC: *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*.

PAM: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

URV: Universitat Rovira i Virgili.

AGUSTÍ, Alfred (ed.) (1996): *"El nord-occidental entre dues llengües?" Actes de les Jornades d'estudi del català nord-occidental. Lleida, 15, 16, 17 i 18 de novembre de 1995*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.

ALCOVER, Antoni M. (1902): "Varietats dialectals que presenta el català", BDLC, I, p. 149-158.

— (1908): "La gramàtica valenciana és la mateixa gramàtica catalana", BDLC, IV, p. 164-165.

ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1985): *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol. Palma de Mallorca: Moll.

— (1929-1932): "Flexió verbal en els dialectes catalans". AORLL, II (1929), 73-184; III (1930), 13-168; IV (1931), 9-104; V (1932), 9-72.

ALVAR, Manuel (1970): "Ictinimia y geografía lingüística", dins *Revista de Filología Española*, LIII, p. 155-224.

- ARAGONÉS, Albert (1995): *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral*. Tortosa: Consorci per a la Normalització Lingüística (CN de les Terres de l'Ebre).
- (2001): “Noms de bolets en els Col·loquis de Despuig”, dins *Nous Col·loquis*, V. Tortosa: Centre d'Estudis Francesc Martorell, p. 87-100.
- (2003): “La llengua catalana dels escriptors tortosins de principis del segle XX”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2003a), p. 11-28.
- (2012): “Vocabularis dialectals a Internet”. *Beceroles. Lletres de llengua i literatura*, V, CEL, p. 87-96. [En línia] <<http://issuu.com/locel/docs/beceroles5>>
- ARAGONÉS, Albert; DURAN, Jordi; INGLA, Montserrat (2004): *Català per a periodistes de les Terres de l'Ebre*. Tortosa: Associació Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre; Valls: Cossetània Edicions.
- ARRUFAT, Manolo *et al.* (2012): *Bolets del Port I. Maestrat, Matarranya, Terres de l'Ebre*. Tortosa: Grup de Recerca Científica Terres de l'Ebre.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1951): *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona: Noguer.
- (1981): “Fronteres dialectals i fronteres comarcals”, *Ilerda*, XLII, p. 281-296. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.
- (1994): *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Edicions Proa.
- (1995): “Gestació, història, contingut i formes d'aquest diccionari”, Introducció al DIEC1 (1995) reproduïda en el DIEC2 (2007).
- BADIA I MARGARIT, Antoni M.; PONS, Lídia; VENY, Joan (1993): *Atles Lingüístic del Domini Català. Qüestionari*. Barcelona: IEC.
- BARNILS, Pere (1919): “Una mica de dialectologia catalana”, *BDLC*, IV, p. 194-303.
- BARTOLI, Matteo (1925): *Introduzione alla neolingüística*. Ginebra: L. S. Oschki, ed.
- BASSAS, Antoni (2015): “Vida més enllà del riu. La ciutat que vol tornar a ser molt més que un bisbat”, *Diari Ara*, 20 de maig de 2015 (suplement especial “Ara Tortosa” per a les eleccions municipals del 24/5/2015).
- BELLPUIG, Mn. Tomàs (1930, 4a ed.): *L'art d'escriure bé adquirit en una hora*. Tortosa.
- BELTRAN, Joan S. (1988, 2a ed.): *L'estàndard occidental. Una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, CIRIT.
- (1996; 2a ed. rev. i corr.): *El subdialecte tortosí. Una parla de transició*. Tortosa: autoedició.
- (1998): “El procés d'estandardització a les Terres de l'Ebre”, dins M. Antònia Cano, Josep Martines i Vicent Martines (eds.). *Un món de llengües. Actes de les V-IX Jornades de Sociolingüística de la Nucia (Marina Baixa)*. Alcoi: Marfil, p. 45-58.

- (2006): “Els parlars de les Terres de l’Ebre i del Maestrat en el context del català formal”, dins *Beceroles. Lletres de llengua i literatura*, II. Alcanar: CEL, p. 95-103.
- (2010): *Vocabulari de Cruïlla. Els mots de les Terres de l’Ebre i del Maestrat en el context del català formal*, 2 vol. Benicarló: Onada Edicions.
- (2014): *Les preposicions per i per a. Recapitulem i afegim-hi alguna cosa més*. Lleida: Pagès Editors.
- BELTRAN, Joan; PANISELLO, Josep (2002): *Cruïlla. Curs de llengua*. Benicarló: Edicions Alambor. Biblioteca Llengua i País, 6.
- BELTRAN Z., Andreu (1999): “La llengua al nord del País Valencià”, dins *Caplletra* 26, p. 131-151.
- (2014): “Precisions sobre les àrees dialectals en el català del nord del país valencià”, dins *Anuari de Filologia. Antiqua et Mediaevalia*, UB, 4/2014, p. 171-195. [En línia] <<http://revistes.ub.edu/index.php/AFAM>>
- BELTRAN, Vicent (1999): *El parlar de la Marina Alta. El contacte interdialectal valencianobalear*. Tesi doctoral.
- BELTRAN, Vicent; SEGURA-LLOPES, Carles (2017): *Els parlars valencians*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- BIBILONI, Gabriel (1997): *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: Ed. 3i4.
- BLANC, Miquel (1994): *Garba. Mil paraules de Calaceit*. Barcelona: Columna.
- BOLADERAS, Josep M. (2007): *Les preposicions per i per a i els verbs ser i estar en català nord-occidental*. Lleida: Pagès Editors, Universitat de Lleida.
- BONET, Sebastià (1989): “Els manuals de gramàtica i la llengua normativa”, dins *Actes de les Terceres Jornades d’Estudi de la Llengua Normativa*. Barcelona: Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 11-73.
- (2000): “Fabra: sintaxi diferencial i interferència”, dins *La lingüística de Pompeu Fabra*, 2 vol. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Universitat Rovira i Virgili, p. 49-80 (vol II).
- (2002): “Les principals gramàtiques catalanes de Pompeu Fabra”, dins FABRA, Pompeu: *Obres completes*, 1. Barcelona: ECSA, Edicions 62; València: Edicions 3i4; Palma: Editorial Moll, p. 159-204.
- BORRÀS, Joan; LLAÓ, Jordi (2012): “Morfologia verbal i anivellament dialectal: el cas del present de subjuntiu calero”. *Beceroles. Lletres de llengua i literatura*, V, CEL, p. 79-85. [En línia] <<http://issuu.com/locel/docs/beceroles5>>
- BRUCART, Josep M; RIGAU, Gemma (2002): “La quantificació”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 2, pàg. 1517-1589.
- BUJ, Àngela (2000): *El Vocabulari català de Tortosa, de Francesc Mestre i Noé. Una anàlisi lexicogràfica*. Tortosa: Cinctorres Club.

- (2001): *Lèxic del Montsià. Estudi geolingüístic, I*. Amposta: Consell Comarcal del Montsià.
 - (2002): "Extensió, límits i terminologia del tortosí segons diverses fonts bibliogràfiques", dins CASANOVA, E.; MARTÍ, J.; SARAGOSSÀ, A. (ed.), *Estudis del valencià d'ara. Actes del IV Congrés de Filologia Valenciana del 20 al 22 de maig de 2000 en homenatge al Doctor Joan Veny*. València: Denes.
 - (2007): "De Tortosa a Benassal: aportacions al *Diccionari de la llengua catalana*", dins *10 anys del Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans 1995-2005*. Alcanar: CEL, p. 29-50.
 - (2019): *Els parlars del Montsià. Estudi geolingüístic*. Tesi doctoral. Universitat de València. Inèdita.
- CARCELLÉ, Pep (2009, 2a ed., rev. i ampl.): *El parlar de la Ràpita. Llengua i País II*. Sant Carles de la Ràpita: Ajuntament de Sant Carles de la Ràpita.
- CARDONA, Antoni (2016): "Notes lexicogràfiques i etimològiques diverses (2)", dins *Beceroles. Lletres de llengua i literatura*, VI, CEL, p. 161-176. [En línia] <<http://issuu.com/locel/docs/beceroles6>>
- CASTELLÀ, Carles M. (2001). *La transició entre el català occidental i el català oriental al Solsonès*. Treball d'investigació inèdit.
- (2003a): "La transició entre el català occidental i el català oriental al Solsonès", dins *Llengua nacional*, núm. 42, p. 29-31.
 - (2003b): "«Encara queden hòmens jòvens?» Sobre el manteniment de la nasal alveolar en els plurals dels antics proparoxítons llatins", dins *Actes del II Congrés d'Història d'Alcanar (1, 2 i 3 de desembre de 2000)*. Alcanar: Ajuntament d'Alcanar, p. 169-183.
 - (2003c): "La premsa de les Terres de l'Ebre: un model de llengua? Quin?", dins DOMINGO, Anna (ed). (2003): *Una radiografia social de la llengua catalana. Actes de les Jornades sobre la llengua a les comarques de Tarragona 2002*. Tarragona: Cossetània Edicions.
 - (2003d): "«Parleu com vùlguieu!»: aproximació a la variació morfològica verbal del Perelló", dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2003a), p. 79-96.
 - (2006): "Usos i actituds lingüístiques en alumnes de l'IES de Roquetes", dins *Beceroles. Lletres de llengua i literatura*, II. Alcanar: CEL, p. 29-51.
 - (2016): "La varietat lingüística geogràfica del Baix Ebre i el procés d'estandardització. Manteniment i pèrdua de formes pròpies. Un tast", dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Móra la Nova (17 i 18 d'octubre de 2014)*. Barcelona, Móra la Nova: IEC, Institut Ramon Muntaner, p. 169-200.
 - (2017a): *Cultura popular, folklore i etnologia del Baix Ebre. Recull de mots, dites, creences, supersticions, etnotextos*. Benicarló: Onada Edicions.

- (2017b): “Dialectologia i globalització: la variació que desapareix?”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (coord.): *I Jornada in memoriam de Josep Panisello. Llengua i ensenyament: llengua estàndard i variació lingüística* (2008), Barcelona: IEC, p. 121-133.
- (2018a): *El tortosí del Baix Ebre i l'estàndard. Descripció lingüística, anàlisi i propostes*. Benicarló: Onada Edicions.
- (2018b): “Los periodistes patixen: El tortosí, la morfologia normativa i l'adequació”, dins *Primera Jornada de Llengua als Mitjans de Comunicació de les Terres de l'Ebre*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Biblioteca Tècnica de Política Lingüística, núm. 24, p. 14-26. [En línia]
<http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxius/24_Llengua_i_MMCC_Terres_Ebre.pdf>
- (2018c): “Farnaques, jònecs i marfantes. La idiosincràsia de l'individu i del poble a través d'un recull de cultura popular”, dins *Estudis de Literatura Oral Popular*, núm. 7. Tarragona: URV, Publicacions URV, p. 67-90. [En línia]
<<https://revistes.urv.cat/index.php/elop/article/view/2495>>
- CEL (2012): *Beceroles. Lletres de llengua i literatura*, V: [En línia] <<http://issuu.com/locel/docs/beceroles5>>
- (2016): *Beceroles. Lletres de llengua i literatura*, VI: [En línia] <<http://issuu.com/locel/docs/beceroles6>>
- COLL, Pep (2014): *El parlar del Pallars*. Tremp: Garsineu Edicions.
- COLOMINA, Jordi (1999): *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*. Alacant: Universitat d'Alacant, Secretariat de Publicacions i Departament de Filologia Catalana.
- (2002): “Paradigmes flectius de les altres classes nominals”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 1, pàg. 535-582.
- COLON, Germà (1993): *El lèxic català dins la Romània*. València: Universitat de València, Col. Biblioteca Lingüística Catalana, 12.
- (2003): *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra. Acostament lingüístic a les lletres catalanes*. Barcelona: Fundació Germà Colón i Domènech, PAM.
- (2007): “Introducció al *Diccionari general de la llengua catalana*”, dins FABRA, Pompeu: *Obres completes*, 5. Barcelona: ECSA, Edicions 62; València: Edicions 3i4; Palma: Editorial Moll, p. 41-76.
- COM ensenyar català als adults (1989). Suplement núm. 6. Barcelona: Publicació del Gabinet de Didàctica del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- CONSELL COMARCAL DEL BAIX EBRE (2001): *El Baix Ebre. Mosaic de contrastos*. Tortosa: consell comarcal del Baix Ebre.
- COROMINES, Joan (1982, 9a ed.): *El que s'ha de saber de la llengua catalana*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.

- (1983-2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol. Barcelona: Ed. Curial, La Caixa.
- COSTA, Joan (2001): “Norma i procés d’estandardització”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2001), p. 41-55.
- (2008): “Qui codifica estandarditza”, dins *Jornades de la Secció Filològica de l’IEC a Castelló de la Plana en homenatge a les Normes de Castelló*. Barcelona: IEC, p. 87-99.
- COT, Maite; IZQUIERDO, Tere (2003): “Una mica de dialectologia patxetina: similituds entre els parlars del sud de la Ribera d’Ebre i el nord del Baix Ebre”, dins *Actes del II Congrés d’Història d’Alcanar (1, 2 i 3 de desembre de 2000)*. Alcanar: Ajuntament d’Alcanar, p. 185-204.
- CRUSET, Lídia; CUSTEY, Mireia; PEITIVÍ, Sònia (2000): *Els noms populars de núvols, boires i vents de l’Alt Empordà*. Vilassar de Mar: Oikos-Tau.
- CUBELLS, Olga (2009): *Els parlars de la Ribera d’Ebre*, 2 vol. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- CUBELLS, Olga; RULL, Xavier (2013): “*Va degur ser ell, qui va diguer dir-ho*. La combinació de l’auxiliar *deure* epistèmic amb els auxiliars de temps-aspecte prototípics (*va, haver*) en concatenacions de perífrasis verbals”. *Catalan Review: international journal of catalan culture*, 27, p. 51-68.
- CUBELLS, Olga; SATORRA, Jordi (2003): “Entre el tortosí i el lleidatà”, dins *Actes del II Congrés d’Història d’Alcanar (1, 2 i 3 de desembre de 2000)*. Alcanar: Ajuntament d’Alcanar, p. 205-227.
- (2005): “El tortosí en el límit septentrional de la Ribera d’Ebre”, *Miscel·lània del CERE*, 17, p. 255-295.
- CUENCA, Maria Josep (2002): “Els connectors textuais i les interjeccions”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 3, p. 3173-3237.
- DESPUIG, Cristòfol (2011): *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, edició crítica d’Enric Querol i Josep Solervicens. Barcelona: PAM.
- DOMINGO, Ignasi (2010): “La parla del Baix Ebre”, *II Concurs de Treballs de Recerca en l’àmbit literari a l’exili*. Amposta: EMD de Jesús, p. 227-249.
- DOMINGO, Anna (ed.) (2003): *Una radiografia social de la llengua catalana. Actes de les Jornades sobre la Llengua a les comarques de Tarragona 2002*. Catalunya: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.
- ENCICLOPÈDIA D’EIVISSA I FORMENTERA: [En línia] <<http://www.eeif.es/>>
- ESPELTA, Núria (2003): “El model de llengua d’un mitjà de comunicació de les Terres de l’Ebre: *La Veu de l’Ebre*”, dins DOMINGO, Anna (ed.) (2003), p. 515-521.
- FABRA, Pompeu (1980): *La llengua catalana i la seva normalització*. Barcelona: Edicions 62.
- (1993 [1a ed. 1956]): *Gramàtica catalana*. Barcelona: Editorial Teide.

- (2005): *Obres completes*, 1. Barcelona, València, Palma: ECSA, Edicions 62, Edicions 3i4, Moll.
 - (2007): *Obres completes*, 5. Barcelona, València, Palma: ECSA, Edicions 62, Edicions 3i4, Moll.
 - (2013): *Obres completes*, 9. Barcelona, València, Palma: ECSA, Edicions 62, Edicions 3i4, Moll.
- FERRANDO, Antoni (2000): “La presència dels dialectes territorials en l’obra de Fabra”, dins *La lingüística de Pompeu Fabra*, 2 vol. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, URV, p. 279-340 (vol. I).
- GANDIA, Rafael E. *et al.* (1987): *Fato. Vocabulari infantil i d’adults de les Terres de l’Ebre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya (CIRIT i Departament d’Ensenyament).
- GAVARRÓ, Anna; LACA, Brenda (2002): “Les perífrasis temporals, aspectuals i modals”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 3, p. 2663-2726.
- GIMENO, Lluís (1986): “El tortosí septentrional”, dins *Actes del VIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: PAM, p. 619-632.
- (1989): *Estudi lingüístic del tortosí meridional*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona.
 - (1991): “El tortosí. Extensió i característiques dialectals”, dins *A sol post. Estudis de llengua i literatura*, 2, Universitas, 3. Alcoi: Editorial Marfil, p. 171-192.
 - (1992): “Les àrees morfològiques en un parlar de transició: el present de subjuntiu en tortosí meridional”, dins *Estudis de llengua i literatura catalanes XXV. Miscel·lània Jordi Carbonell*, 4. Barcelona: PAM, p. 233-263
 - (1994): *Estudi lingüístic dels parlars de les comarques del nord de Castelló*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I.
 - (1997): *Atles lingüístic de la diòcesi de Tortosa*. Barcelona: IEC.
 - (2004): *Mossèn Alcover i les comarques centrals del territori lingüístic (correspondència amb mossèn Joaquim Garcia Girona)*. Barcelona: PAM i Curial Edicions Catalanes. Textos i Estudis de Cultura Catalana, 95.
 - (2004b): “Fronteres lingüístiques i fronteres administratives: la cruïlla catalanvalenciana”, dins *Jornades de la secció filològica de l’IEC a Tortosa (1999)*. Barcelona: IEC; Tortosa: Ajuntament de Tortosa, p. 65-71.
 - (2007): “Els autors castellanencs Joaquim Garcia Girona i Josep Pasqual Tirado, i el diccionari normatiu”, dins *10 anys del Diccionari de la llengua catalana de l’Institut d’Estudis Catalans 1995-2005*. Alcanar: CEL, p. 51-63.
 - (2018): *El Maestrat i els Ports de Morella. Una història lingüística*. Benicarló: Onada Edicions.

- GINEBRA, Jordi; NAVARRO, Bartomeu (2003): “El model de llengua estàndard a les comarques meridionals de Catalunya”, dins DOMINGO, Anna (ed.) (2003), p. 477-497.
- GINEBRA, Jordi; NAVARRO, Pere (2003): “Norma lèxica i variació lingüística: el Diccionari de Pere Labèrnia (1839-1840)”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2003a), p. 137-156.
- GINEBRA, Jordi; SOLÀ, Joan (2007): *Pompeu Fabra: vida i obra*. Barcelona: Editorial Teide.
- GINER, Joan (2016): *El parlar de la Safor*. Alacant: Universitat d’Alacant. [En línia] <www.eltallerdigital.com> (en format digital).
- GRIERA, Antoni (1923-1964): *Atlas lingüístic de Catalunya*. Barcelona: IEC.
- GRUP DE RECERCA CIENTÍFICA TERRES DE L’EBRE (2008): *Plantes del Port*, I. Tortosa: Grup de Recerca Científica Terres de l’Ebre.
- (2009): *Plantes del Port*, II. Tortosa: Grup de Recerca Científica Terres de l’Ebre.
- (2010): *Plantes del Port*, III. Tortosa: Grup de Recerca Científica Terres de l’Ebre.
- INGLA, Montserrat (2005): “Llengua catalana i identitat: ús i model a les Terres de l’Ebre”, dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 43, pàg. 271-277.
- INSTITUT D’ESTUDIS CATALANS (1993): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, II. Morfologia*. Barcelona: IEC.
- (1995): *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC1). Barcelona: IEC, Edicions 62, Enciclopèdia Catalana, PAM; Palma de Mallorca: Editorial Moll; València: Edicions 3i4.
- (1996, 2a ed. rev.): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I. Fonètica*. Barcelona: IEC.
- (1999): *Documents de la Secció Filològica de l’IEC*, IV. Barcelona: IEC.
- (2007): *Diccionari de la llengua catalana* (2a ed.) (DIEC2). Barcelona: IEC, Edicions 62, Enciclopèdia Catalana.
- (2008): *Novetats del diccionari* (Diccionari de la llengua catalana, segona edició). Barcelona: IEC.
- (2016): *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC). Barcelona: IEC.
- INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOGIA VALENCIANA (2002): *Guia d’usos lingüístics. Aspectes gramaticals*, 1. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- IZQUIERDO, Tere (2003): “La labiodental fricativa sonora a Paüls (Baix Ebre): aproximació a l’estudi d’una variable fonètica des de la sociolingüística de la variació”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2003a), p. 201-217.
- JULIÀ, Joan (2002): “Els sons del català”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 1, p. 37-87.

- LACREU, Josep (1995): “L’assoliment de la llengua estàndard: problemàtica actual”, dins *Passadís. Quadern de lletres*. Benicarló: Associació Cultural Alambor, pàg. 15-39.
- (2012, 10a ed., corr. i ampl.): *Manual d’ús de l’estàndard oral*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- LLAMAS, Emili (2018): *Els parlars del Priorat. Estudi geolingüístic*. Tesi doctoral. URV. [En línia] <<http://hdl.handle.net/10803/664698>>
- LLEONART, Jordi: *Noms de peixos* [en línia]. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, cop. 2015. (Diccionaris en Línia)
[En línia] <http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/173/>
- LLOBET, Toni (2010): *Flora i fauna del Parc Natural. Els Ports*. Figueres: BRAU Edicions.
- (2010, 2a ed.): *Flora i fauna del Parc Natural. Delta de l’Ebre*. Figueres: BRAU Edicions.
- LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (1976): *Llengua standard i nivells de llenguatge*. Barcelona: Laia.
- MANENT, Albert (2002): *Els noms populars de núvols, boires i vents del Baix Ebre i Baix Llobregat*. Katelani 2000.
- MANENT, Albert; SABATÉ, Jaume (2016): *Els noms populars de núvols, boires i vents del Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i el Priorat*. Reus: Edicions La Mussara.
- MARÍ, Isidor (1992): “Registres i varietats de la llengua”, dins *COM ensenyar català als adults*, supl. núm. 10 (article original de 1983). Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (2015): “De la llengua literària a l’estàndard més inclusiu i funcional. L’actualització successiva de la proposta normativa”, dins *Llengua Nacional*, núm. 92, pàg. 5-9.
- MARTÍ, Joan (2007): “Introducció” al *Diccionari de la Llengua Catalana* de l’IEC (DIEC2), pàg. I-XXVI.
- (2014): *Aportacions a l’estudi de la filologia i la lingüística catalanes*. Barcelona: Diputació de Tarragona i PAM.
- MARTÍ, Joan *et al.* (1985): *Coneguem els nostres parlars*. Barcelona: CIRIT.
- MASCARÓ, Joan (2002): “Morfologia: aspectes generals”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 1, p. 465-482.
- MASSIP, M. Àngels (1986): “Consideracions sobre el lèxic tortosí”, dins VENY, J i PUJALS, J. M. (eds.), *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: PAM, p. 633-645.
- (1989): *Aproximació descriptiva al parlar tortosí*. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona.

- (1991): “El lèxic tortosí: història i present”. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. [En línia] <<https://www.tdx.cat/handle/10803/1686>>
- (1993): “Afinitats lingüístiques entre el balear i el tortosí”, dins Ramon Lorenzo (ed.), *Actas do XIX Congreso Internacional de Lingüística e Filología Románicas*, IV. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza, conde de Fenosa, p. 57-64.
- (1996): “La variació lèxica: un assaig d'estudi en el dialecte tortosí”, *Estudis de Lingüística i Filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*, 3. Barcelona: Dep. de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona i PAM, p. 133-173.
- MESTRE, Francesc (1973): *Vocabulari Català de Tortosa*. Tortosa: Edita Lluís Mestre.
- MOLL, Francesc de Borja (1991): *Gramàtica històrica catalana*. València: Universitat de València.
- (2008 [14a ed., corr. i augm.]): *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*. Mallorca: Editorial Moll.
- MOLLÀ, Toni (2002): *Manual de sociolingüística*. Alzira: Edicions Bromera. Graella, 16.
- MONTOYA, Brauli (2002): “La llengua catalana: presentació general”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 1, p. 3-33.
- MORET, Hèctor (1996): *Sobre la llengua de Mequinensa*. Mequinensa: Institut d'Estudis del Baix Cinca.
- NAVARRO, Pere (1996): *Els parlars de la Terra Alta*, 2 vol. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- (1998): “Variació diatòpica: dialectologia i geografia lingüística”, dins Miquel Àngel Pradilla (ed.): *Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació*, Benicarló: Alambor, p. 59-80.
- (1999): “Els parlars de transició entre el català occidental i l'oriental”, dins *Caplletra* 26, p. 91-105.
- (2000a): *Aproximació geolingüística als parlars de la Ribera d'Ebre*. Flix: Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre.
- (2000b): *Aproximació geolingüística als parlars del Priorat*. Albarca: Migdia Serveis Culturals.
- (2005): *Aproximació geolingüística als parlars del Matarranya*. Calaceit: Associació Cultural del Matarranya.
- (2012): *El parlar de Cambrils*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils, Cossetània Edicions.
- NAVARRO, Pere; CUBELLS, Olga (2010): “Descripció lingüística del català de la diòcesi de Tortosa”, dins VIDAL, Jacobo; CARBONELL, Jordi À. (a cura de): *Història de les Terres de l'Ebre V. Art i Cultura*. Tortosa, Tarragona: Fundació Privada Ilercavònia Futur, URV, p. 382-400.

- PAYRATÓ, Lluís (1996): *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. València: Universitat de València.
- PEREA, Maria Pilar (1999): *Complement a La flexió verbal en els dialectes catalans. Dotze quaderns de camp d'Antoni M. Alcover*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, PAM.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel (1996): “Analogia i canvi morfològic: a propòsit de les formes verbals velaritzades”, *Caplletra*, 19, p. 279-305.
- (1997): “El canvi lingüístic i els conflictes de naturalitat: les desinències del present de subjuntiu”, *Caplletra*, 20, pp. 83-110.
- (1998): *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. València: Universitat de València, Col. Biblioteca Lingüística Catalana, 22.
- (2002): “Les relacions temporals i aspectuals”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 3, p. 2567-2662.
- PITARCH, Vicent (1998): “La planificació del corpus”, dins Miquel Àngel Pradilla (ed.) (1998), *Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació*, Benicarló: Edicions Alambor, p. 161-182.
- PLAZA, Carme (1996): *La parla de la Conca de Barberà*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (1998): *Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació*. Benicarló: Edicions Alambor.
- (ed.) (2001): *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*. Benicarló: Edicions Alambor.
- (2002): “Ensordiment, espirantització i fenòmens que afecten les sibilants”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 1, p. 287-318.
- (ed.) (2003a): *Llengua i literatura a les comarques de la diòcesi de Tortosa*. Benicarló: Onada edicions. Col. La Barcella, 1.
- (ed.) (2003b): *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània Edicions.
- (2013): “El Baix Maestrat, una àrea de transició lingüística”, dins *Boletín de divulgación cultural*, any XXXI, núm. 89, CEM, p. 120-142.
- (2014): “Dinàmiques sociopolítiques i procés d'estandardització a les comarques de la diòcesi de Tortosa”, *Caplletra* 57, p. 95-127.
- (2015): *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: IEC. Biblioteca de dialectologia i sociolingüística, XX.
- PRADILLA, Miquel Àngel; PRIETO, Pilar (2003): “Les inflexions finals en l'entonació del tortosí”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2003a), p. 275-286.
- PUENTE, Albert (2009): *Com natros ho diem. Un recull lèxic de les Terres de l'Ebre*. Autoedició: Bubok Publishing, S. L.

- QUER, Josep (2002): “Subordinació i mode”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 3, p. 2799-2866.
- QUEROL, Laia (2011): *La morfologia del català nord-occidental*. Lleida: Ed. Pagès.
- RECASENS, Daniel (1985): *Estudi lingüístic sobre la parla del Camp de Tarragona*. Barcelona: Curial, PAM.
- (1990-1991). “Tendències fonètiques i classificació dialectal al domini lingüístic català”. *Llengua & Literatura*, 4. Barcelona: IEC, 277-310.
- (1991): *Fonètica descriptiva del català*. Barcelona: IEC.
- REIG, Eugeni S. (2015): *El valencià de sempre*. Alzira: Editorial Bromera.
- REÑÉ, Josep (1998): *Els noms de la mifa i altres paraules pròpies de la comarca del Baix Ebre*. Fondarella: Edicions Palestra.
- RICO, Albert (1989): “Els diccionaris usuals i la llengua normativa. El cas dels mots dialectals” dins *Actes de les Terceres Jornades d’Estudi de la Llengua Normativa*. Barcelona: Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, PAM, p. 75-112.
- ROIG, Albert (1993): *L’orgull de ser pocs*, Tarragona: Edicions La Gent del Llamp.
- RUIZ, Francesc; SANZ, Rosa; SOLÉ CAMARDONS, Jordi (1996): *Història social i política de la llengua catalana*. València: Edicions 3i4.
- SABATÉ, Jaume (2000): *Bandolers, llops i vents al Priorat*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor.
- SALVADÓ, Joan (2002): *Diccionari de paraules en desús de les Terres de l’Ebre*. Amposta: Ajuntament d’Amposta (Regidoria de Cultura).
- SALVADOR, Vicent (2002): “Les construccions condicionals i les concessives”, dins SOLÀ, J. *et al.* (2002), *GCC*, 3, p. 2977-3025.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*. València: Ed. Torre. Reeditada el 1993 per Alta Fulla.
- (1961): “El tortosí com a enllaç dels parlars valencians i els del Principat”, *La Zuda*, núm. 43, 2a època, set.-oct., p. 850-852.
- (1967): *La llengua dels valencians*. València: Garbí.
- SANS, Berta (2016): *El parlar de Càlig. Anàlisi fonètica, morfològica, sintàctica i lèxica*. Benicarló: Onada Edicions.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2001): “El valencià dins el català comú contemporani: una aproximació”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2001), p. 183-205.
- SATORRA, Jordi (2003): “Trets morfològics tortosins a la zona sud-oriental de les Garrigues històriques”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2003), 315-328.

- SIFRE, Manuel (2005): *Llengua i dialecte*. Alzira: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Edicions Bromera.
- SISTAC, Ramon (1990): "Els parlars de Ponent", *Ilerda. Humanitats*, XLVIII. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, p. 191-195.
- (1993): *El ribagorçà a l'Alta Llitera. Els parlars de la vall de la Sosa de Peralta*. Barcelona: IEC. Tesi doctoral.
- (1998): *El català d'Àneu. Reflexions a l'entorn dels dialectes contemporanis*. Esterri d'Àneu: Consell Cultural de les Valls d'Àneu.
- (2009): *Menú de degustació. Opinions nutrícies sobre la cuina de la llengua*. Associació Cultural del Matarranya, Institut d'Estudis del Baix Cinca i Centre d'Estudis Ribagorçans.
- SOLÀ, Joan; LLORET, Maria Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (2002): *Gramàtica del català contemporani* (GCC), 3 vol. Barcelona: Editorial Empúries.
- SOLÀ, Joan (1994): *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona: Editorial Empúries.
- (2003): *Ensenyar la llengua*. Barcelona: Editorial Empúries.
- (2011). *L'última lliçó. Parlaments polítics i acadèmics*. Barcelona: Editorial Empúries.
- SUBIRATS, Andreu (2004): "La variació lingüística i l'aprenentatge de la llengua", dins *Jornades de la secció filològica de l'IEC a Tortosa (1999)*. Barcelona: IEC; Tortosa: Ajuntament de Tortosa, p. 29-37.
- TURULL, Albert (1990): "Notes sobre el lleidatà", *Ilerda. Humanitats*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, XLVIII, p. 201-206.
- TUSON, Jesús (2004): *Patrimoni natural. Elogi i defensa de la diversitat lingüística*. Barcelona: Editorial Empúries.
- VALLÉS, Joan (dir.): *Noms de plantes: Corpus de fitonímia catalana* [en línia]. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, cop. 2014. (Diccionaris en Línia) [En línia] <http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/191/>
- VENY, Joan (1978): *Estudis de geolingüística catalana*. Llibres a l'abast, 143. Barcelona: Edicions 62.
- (1986a): *Introducció a la dialectologia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- (1988): "Noves dades sobre la partió català occidental-català oriental", dins *Actes del Cinquè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica*. Barcelona: PAM, p. 12-41.
- (1989, 8a ed., corr. i augm. [1a ed. 1978]): *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, Biblioteca Raixa, 128.
- (1991): *Mots d'ahir, mots d'avui*. Barcelona: Empúries.

- (1998, 12a ed., rev. i augm.): *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, Col·lecció Tomir, 38.
 - (1999): “La centralització de [o] àtona en català: del *clotell* al *clatell*”, *Catalan Review* 13: 1/2, 225-253.
 - (2001a): *Llengua històrica i llengua estàndard*. València: Universitat de València, Col. Biblioteca Lingüística Catalana, 26.
 - (2001b): “Diatopia i llengua estàndard”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) *Societat, llengua i norma. A l’entorn de la normativització de la llengua catalana*. Benicarló: Edicions Alambor, p. 207-272.
 - (2001c): *Llengua i entorn natural*. Barcelona: Edicions 62.
 - (2003): “Qüestions geolingüístiques a l’entorn de la varietat tortosina”, dins PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2003a), p. 351-380.
 - (2007a): *Escrits lingüístics mallorquins*. Palma: Editorial Moll. Col·lecció Tomir, núm. 61.
 - (2007b): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, vol. 1. Barcelona: IEC.
 - (2007c): “El *Diccionari general de la llengua catalana*: precedents, posterioritat, dialectalismes”, dins FABRA, Pompeu: *Obres completes*, 5. Barcelona: ECSA, Edicions 62; València: Edicions 3i4; Palma: Editorial Moll, p. 41-76.
 - (2009): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, vol. 2. Barcelona: IEC.
 - (2011): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, vol. 3. Barcelona: IEC.
 - (2012): *De geolingüística i etimologia romàniques*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
 - (2013): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, vol. 4. Barcelona: IEC.
 - (2015): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, vol. 5. Barcelona: IEC.
 - (2017a): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, vol. 6. Barcelona: IEC.
 - (2017b): «Velles i noves mirades sobre el tortosí», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes [Homenatge a Kálmán Faluba / I]* [Barcelona], 71, pàg. 195-207.
 - (2019): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, vol. 7. Barcelona: IEC.
- VENY, Joan; PONS, Lúcia: *Atlas Lingüístic del Domini Català*. 9 vol. Barcelona: IEC (Secció Filològica). [En línia] <<https://aldc.espais.iec.cat/>>
- VERGE, Joan A. (2008): *El parlar d’Alcalà de Xivert*. Alcalà de Xivert: Associació d’Amics de Mainhardt.
- VERGÉS, Gerard; GOMIS, Ramon; GUAL, Josep (1990): *Barques i fogons. De Vinaròs a Calafell*. Tarragona: Edicions El Mèdol.

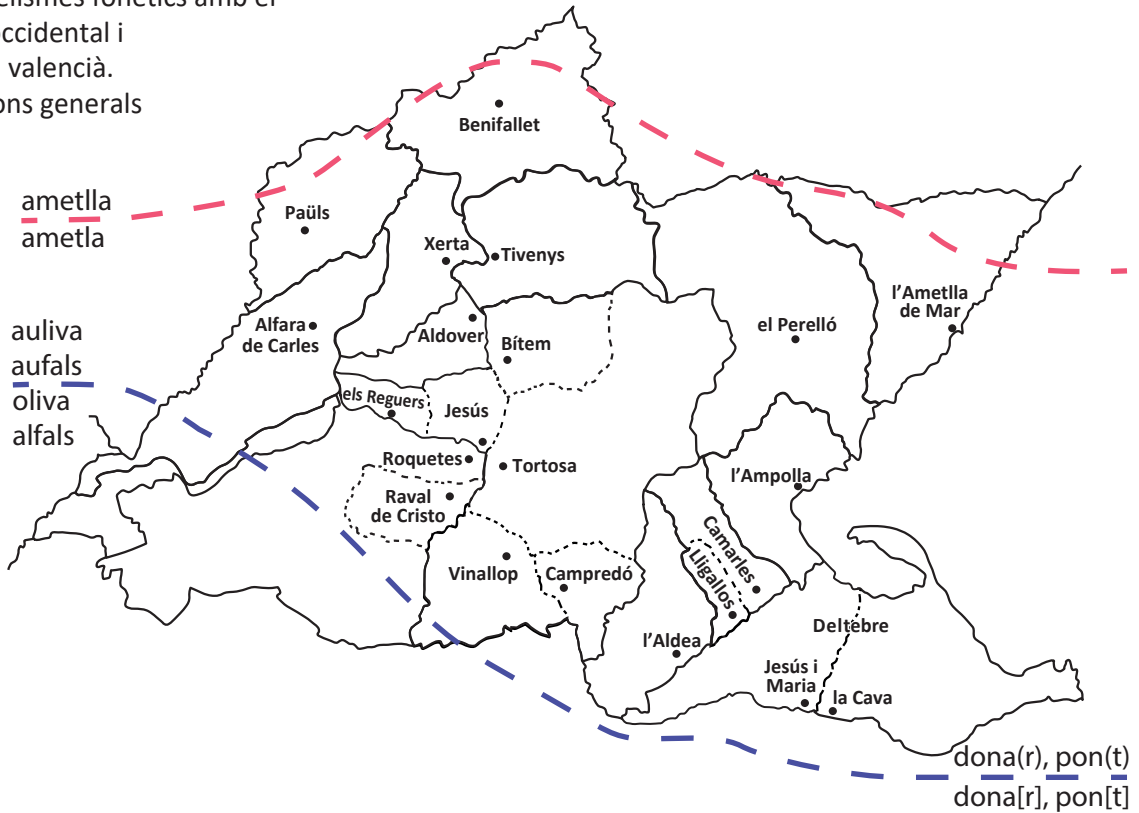
- VIAPLANA, Joaquim (1996): *Dialectologia*. València: Universitat de València. Col. Biblioteca Lingüística Catalana, 21.
- (2000): *Lingüística descriptiva. Una introducció aplicada al català*. Barcelona: Edicions 62.
- VIRGILI, Antoni (2011): “Els aragonesos en la conquesta del Baix Ebre (1148-1212)”, *Recerques. Història, economia, cultura*, 62, Publicacions de la Universitat de València, p. 37-68.
[En línia] < <https://www.raco.cat/index.php/Recerques/article/view/326117> >
- WHEELER, Max (2007): *Morfologia i fonologia catalana romànica: estudis diacrònics*. Alacant / Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, PAM. Biblioteca Sanchis Guarner, 69.

ANNEXOS

ANNEX 1. MAPES DE CONCLUSIONS

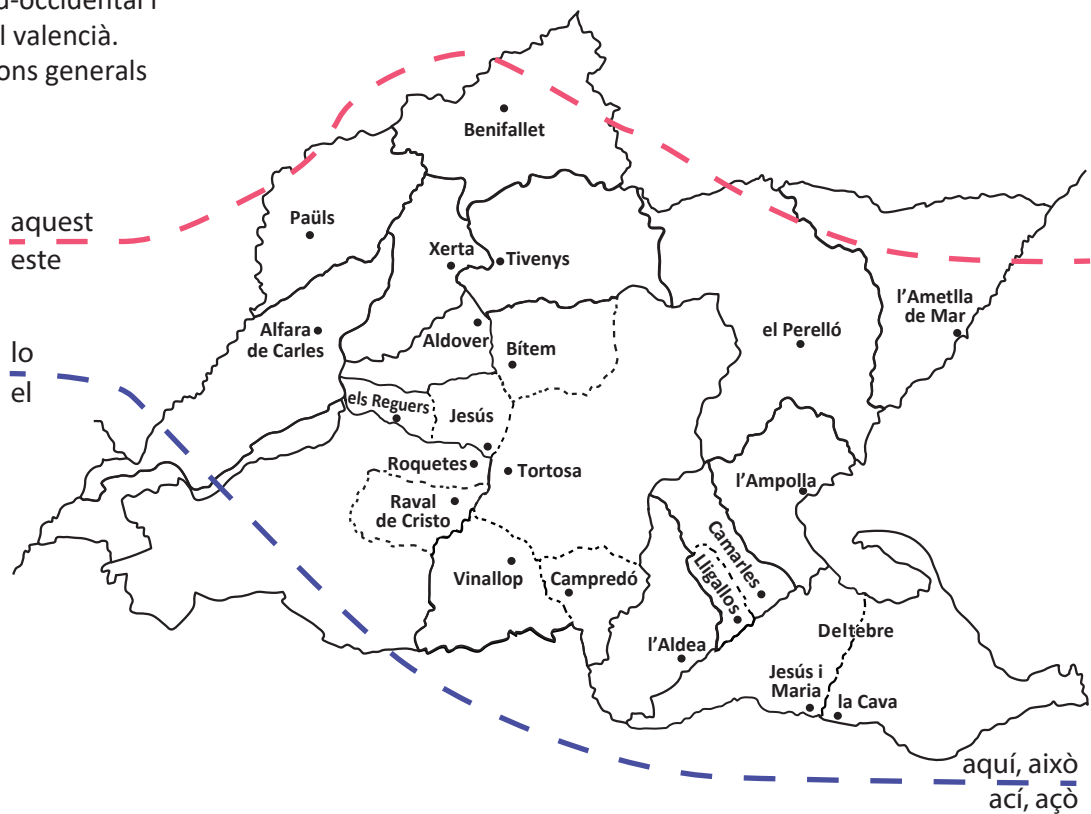
MAPA 1/Conclusions

Conclusió 2a
 Paral·lelismes fonètics amb el nord-occidental i amb el valencià.
 Solucions generals

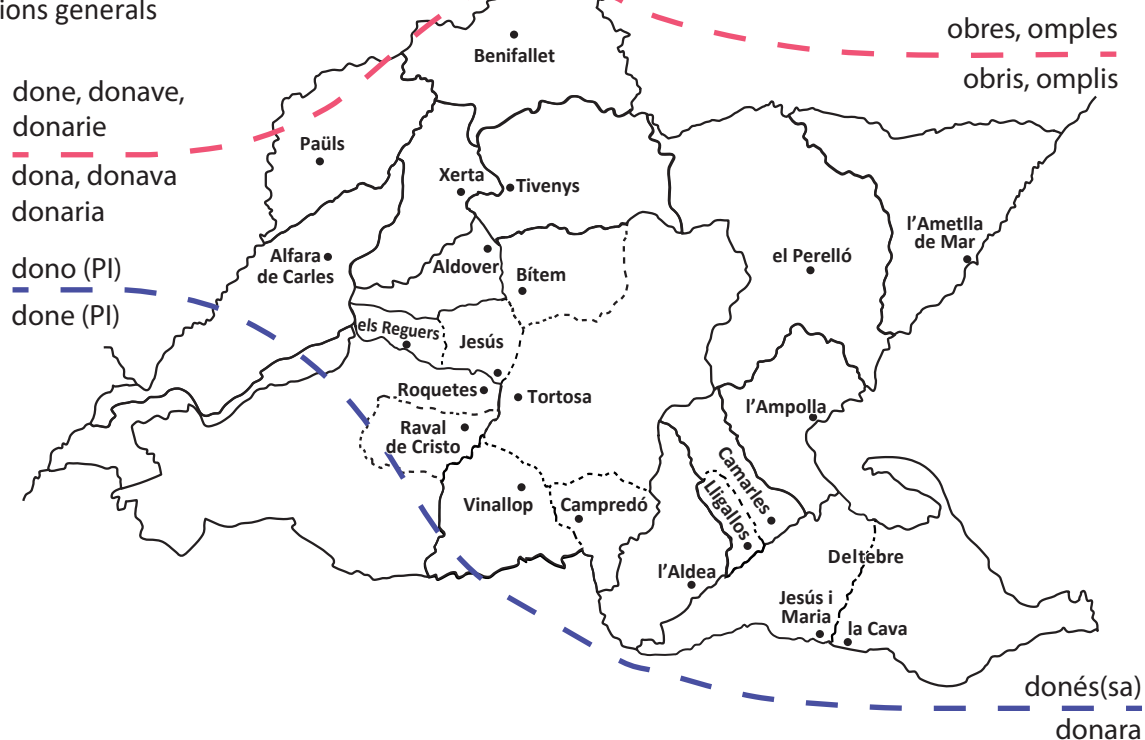
MAPA 2/Conclusions

Conclusió 2a
 Paral·lelismes morfològics amb el nord-occidental i amb el valencià.
 Solucions generals

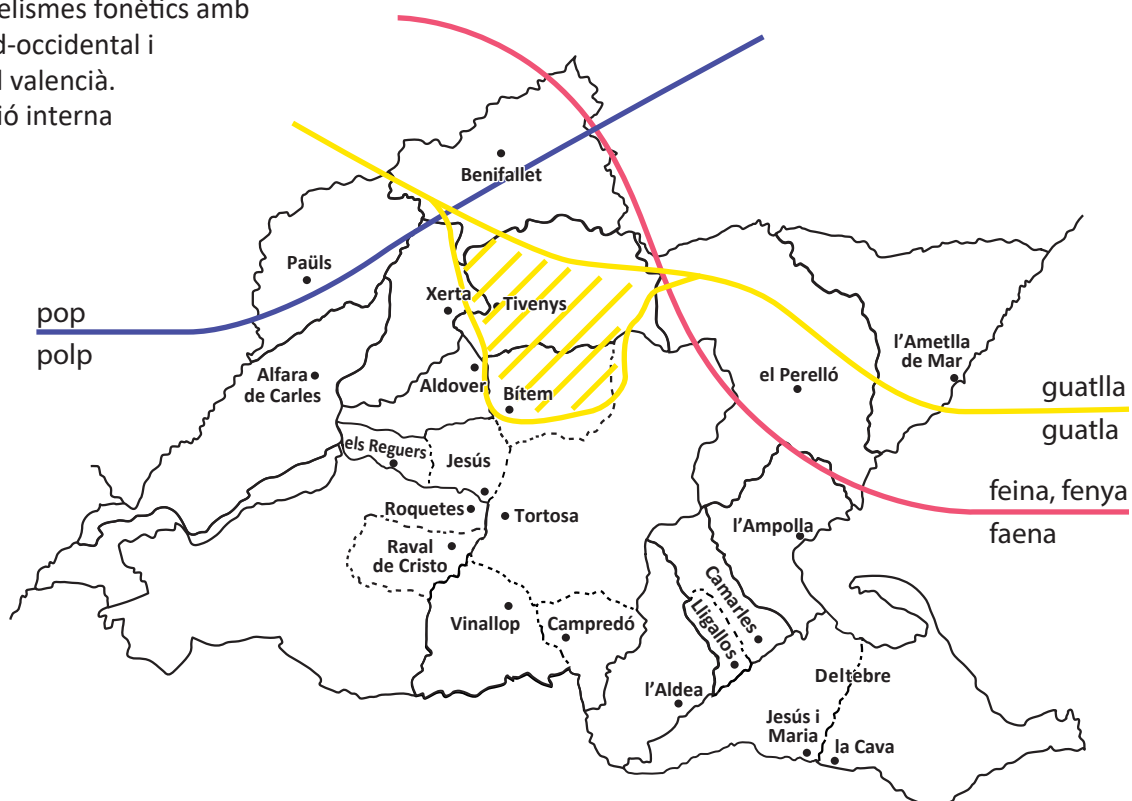
MAPA 3/Conclusions

Conclusió 2a
 Paral·lelismes morfològics amb el nord-occidental i amb el valencià.
 Solucions generals

MAPA 4/Conclusions

Conclusió 2a
 Paral·lelismes fonètics amb el nord-occidental i amb el valencià.
 Variació interna

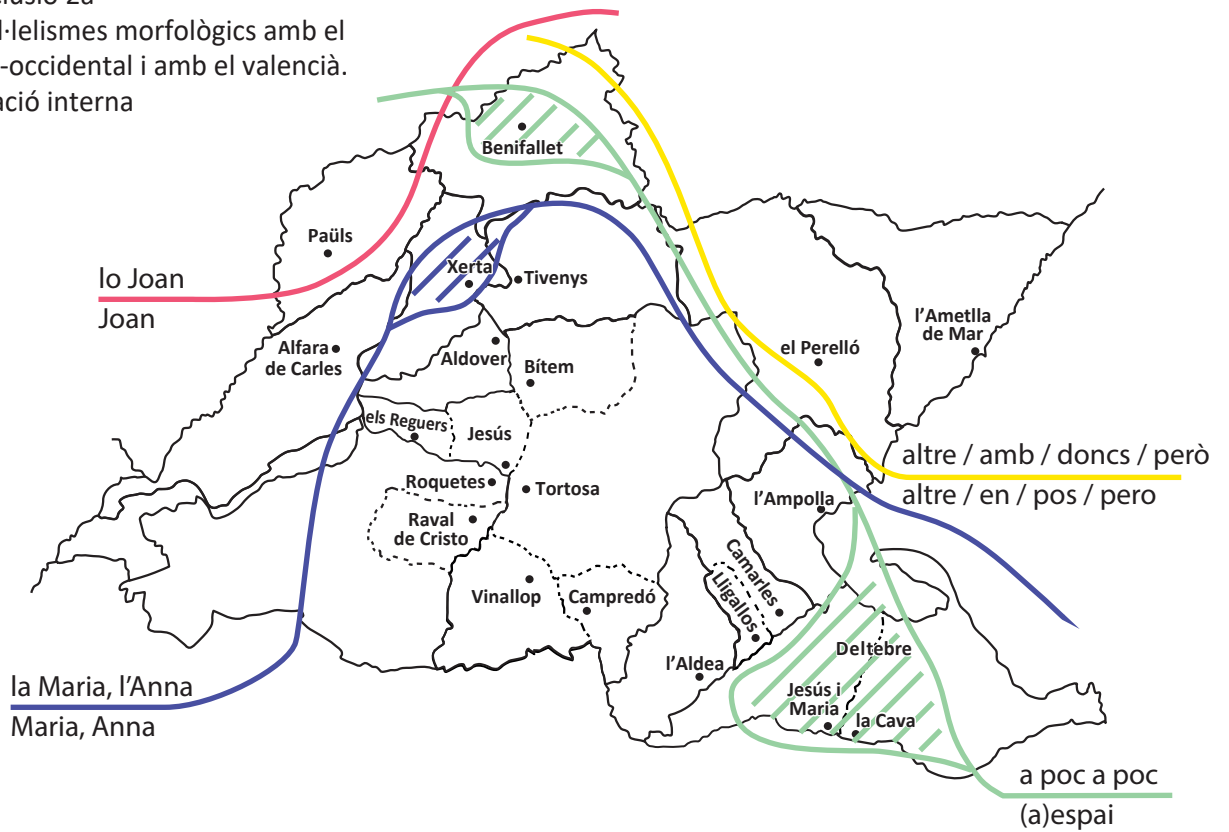

MAPA 5/Conclusions

Conclusió 2a

Paral·lelismes morfològics amb el nord-occidental i amb el valencià.

Variació interna

MAPA 6/Conclusions

Conclusió 2a

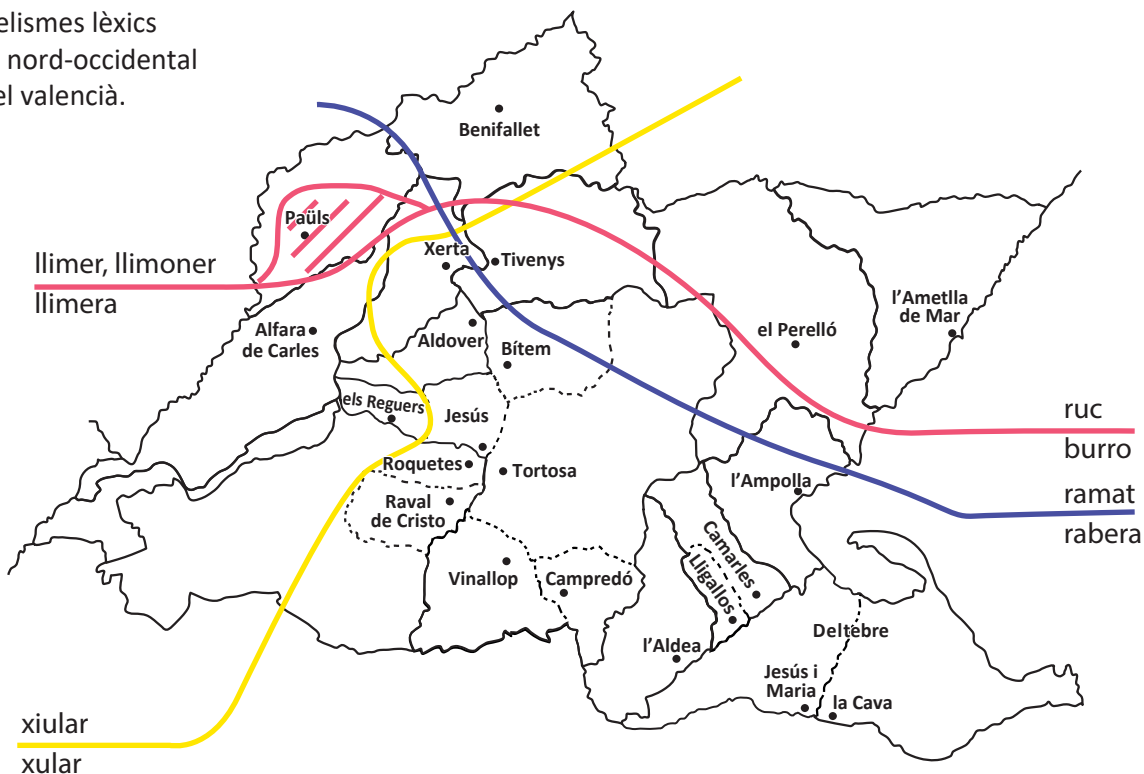
Paral·lelismes morfològics amb el nord-occidental i amb el valencià.

Variació interna

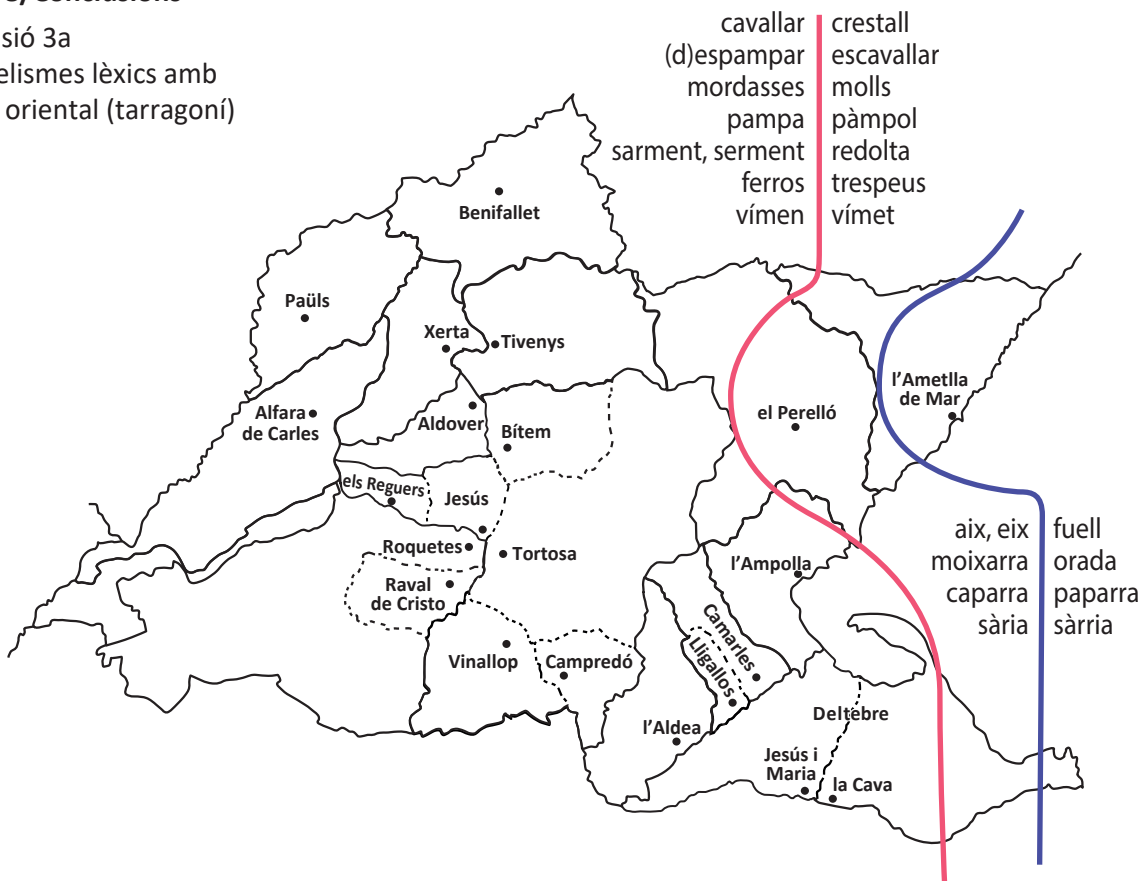
MAPA 7/Conclusions

Conclusió 2a
Paral·lelismes lèxics amb el nord-occidental i amb el valencià.

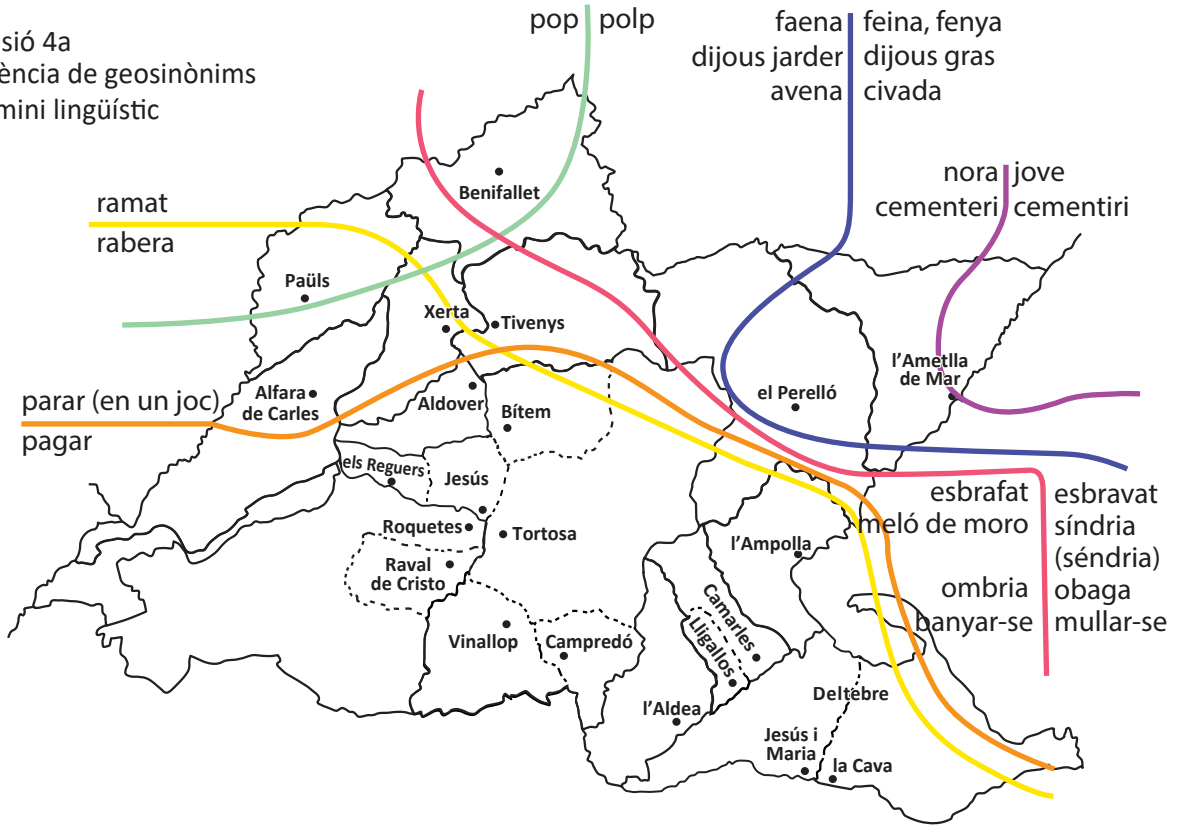
MAPA 8/Conclusions

Conclusió 3a
Paral·lelismes lèxics amb el bloc oriental (tarragoní)

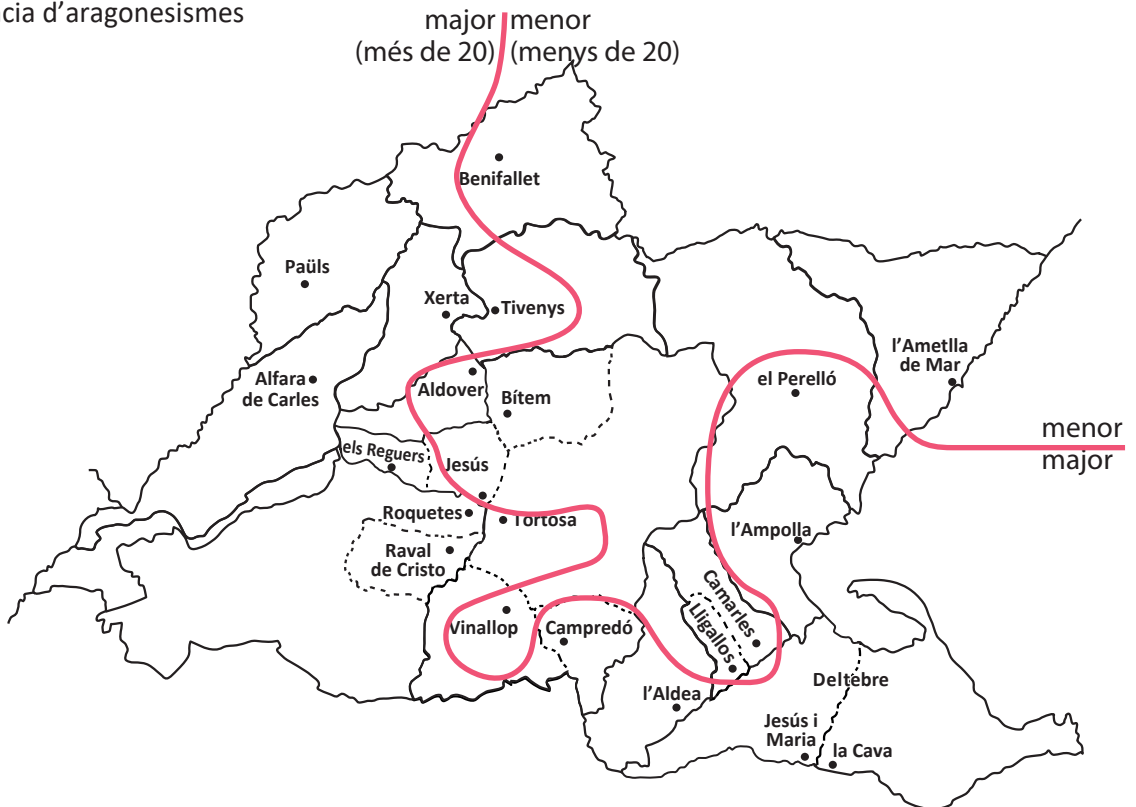
MAPA 9/Conclusions

Conclusió 4a
 Confluència de geosinònims
 del domini lingüístic

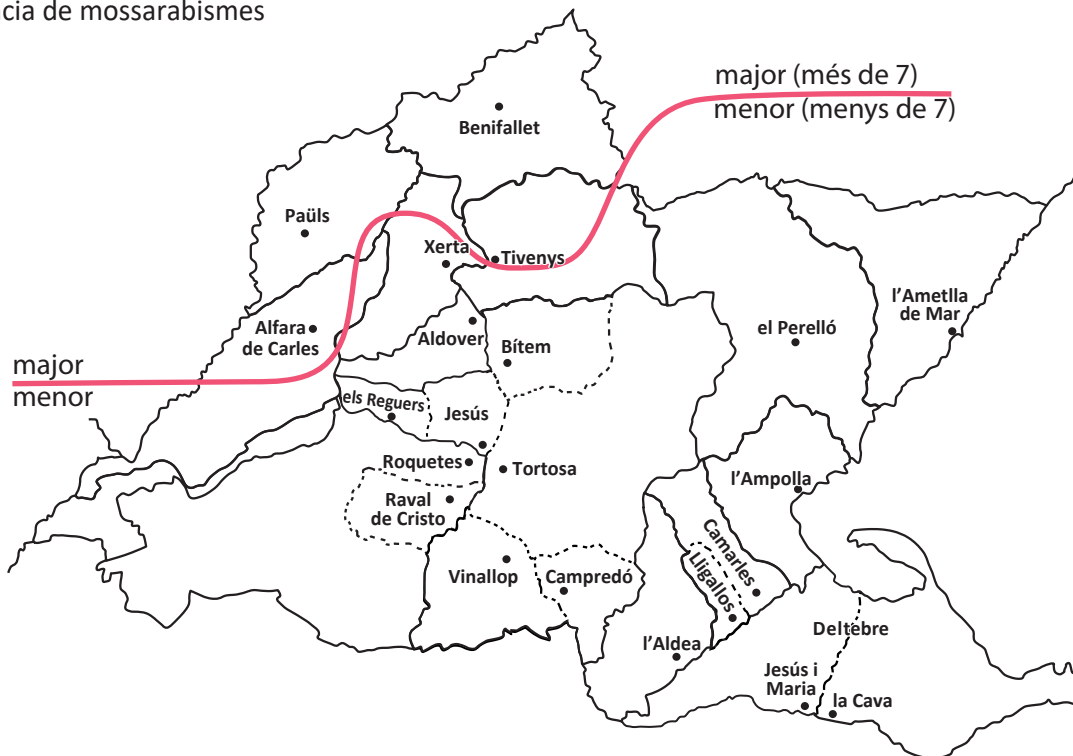
MAPA 10/Conclusions

Conclusió 5a
 Presència d'aragonesismes

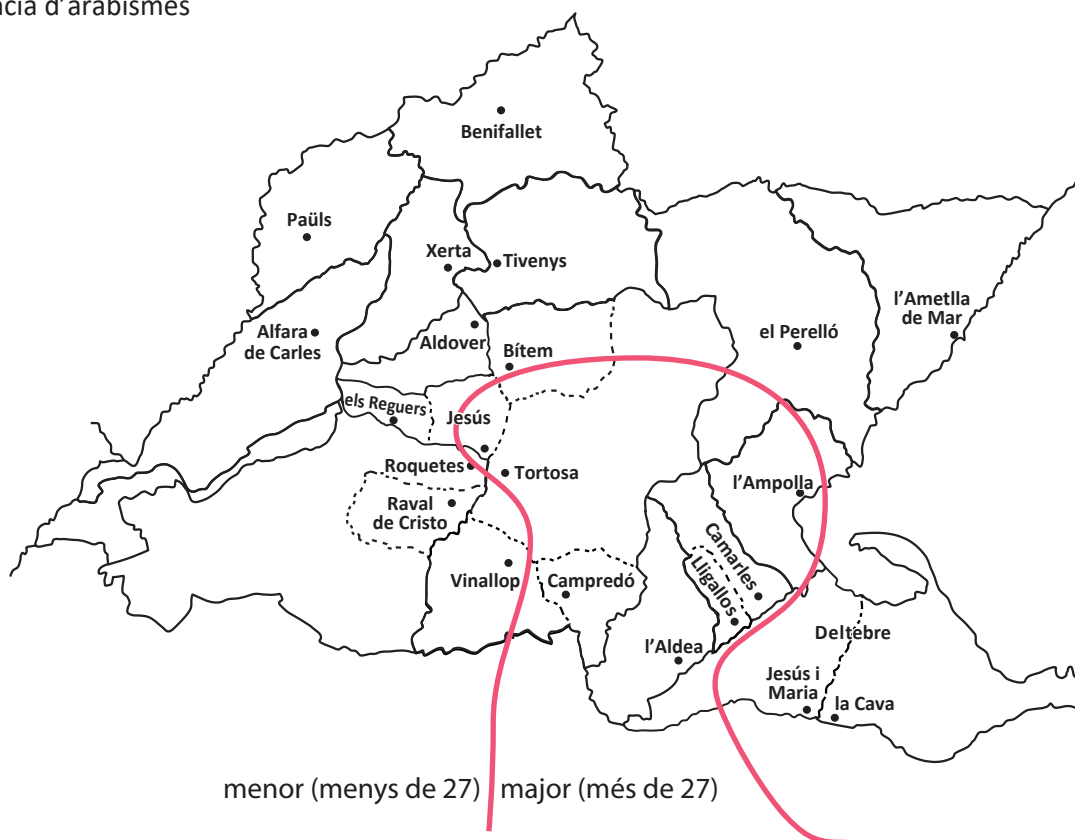
MAPA 11/Conclusions

Conclusió 6a
Presència de mossarabismes

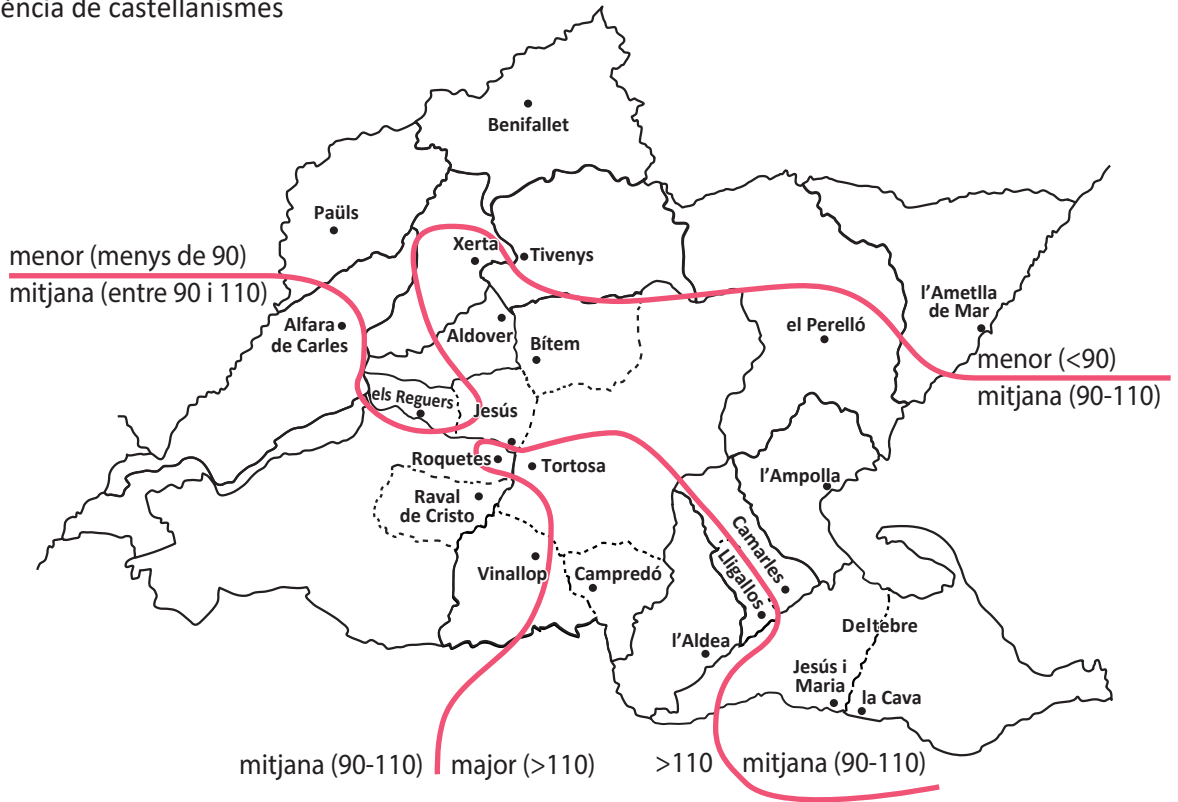
MAPA 12/Conclusions

Conclusió 7a
Presència d'arabismes

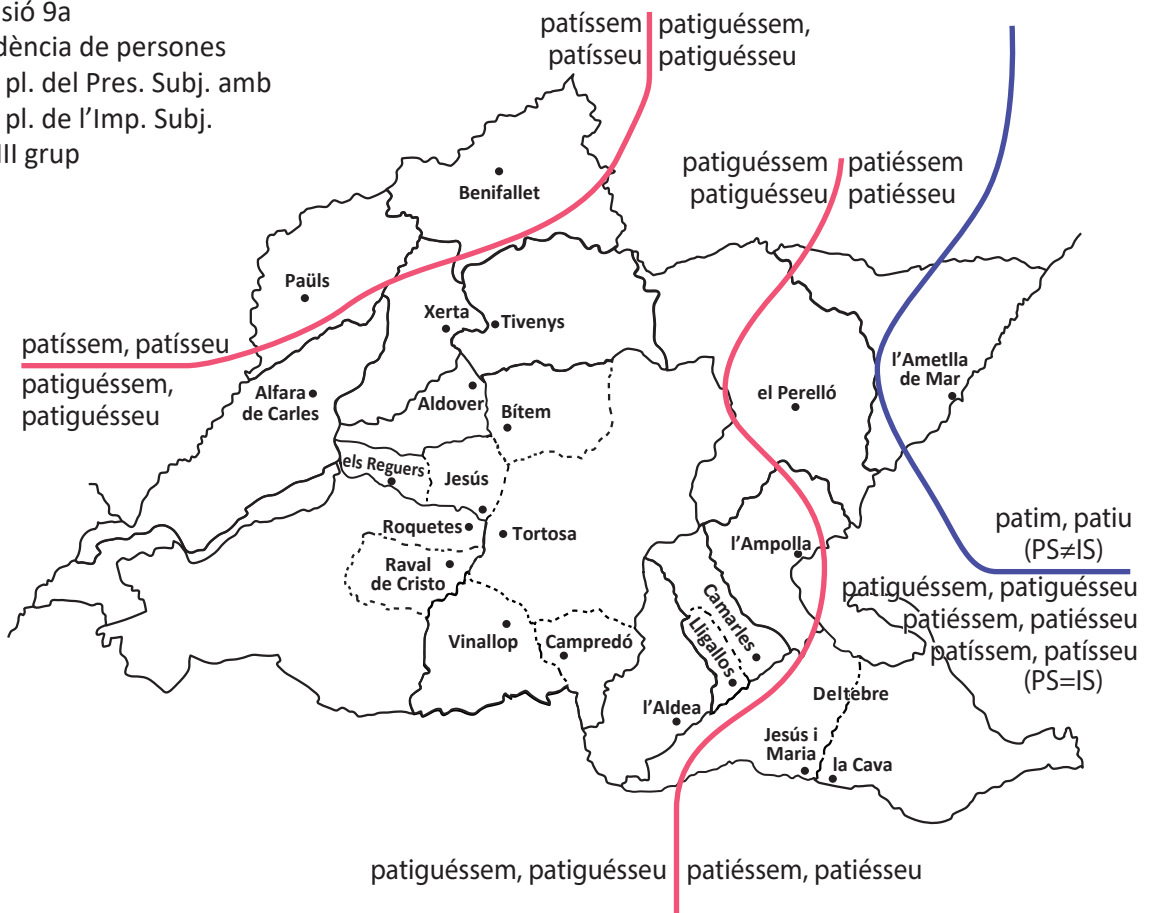
MAPA 13/Conclusions

Conclusió 8a
Presència de castellanismes

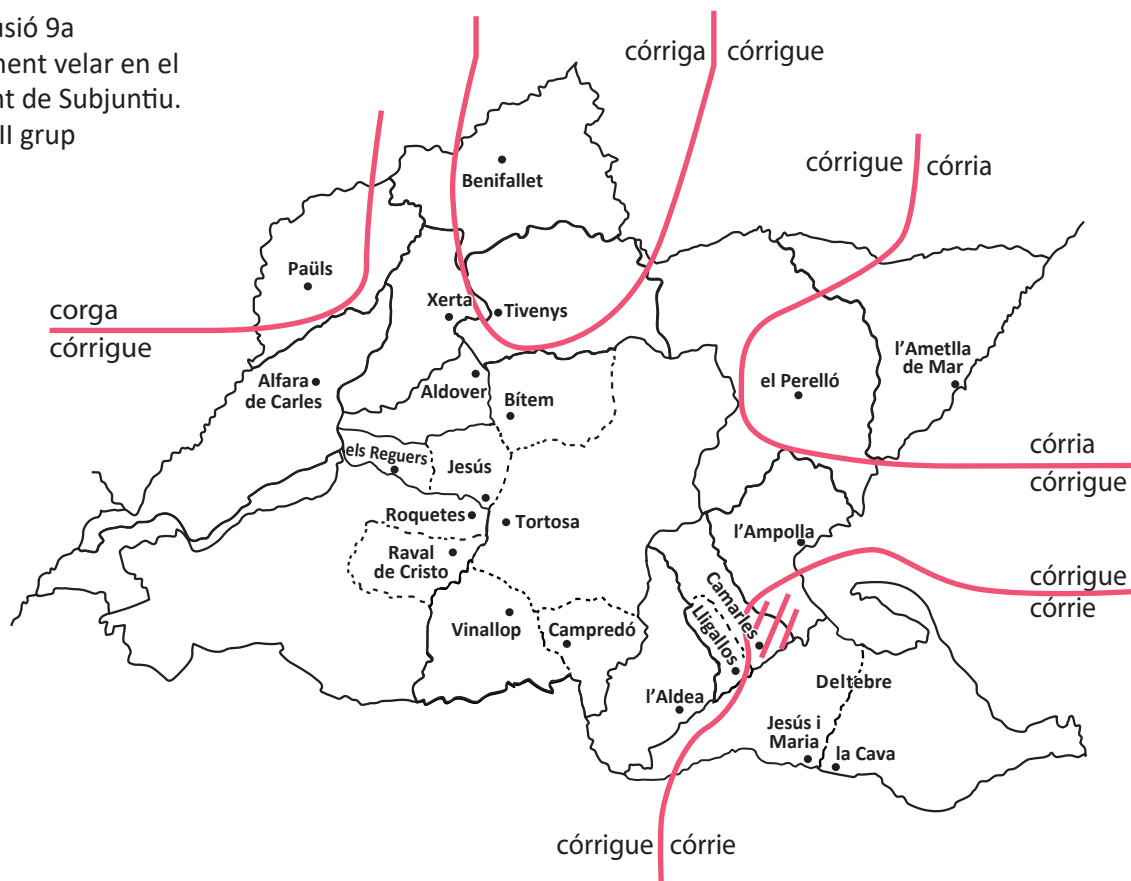
MAPA 14/Conclusions

Conclusió 9a
Coincidència de persones
1a i 2a pl. del Pres. Subj. amb
1a i 2a pl. de l'Imp. Subj.
Verbs III grup

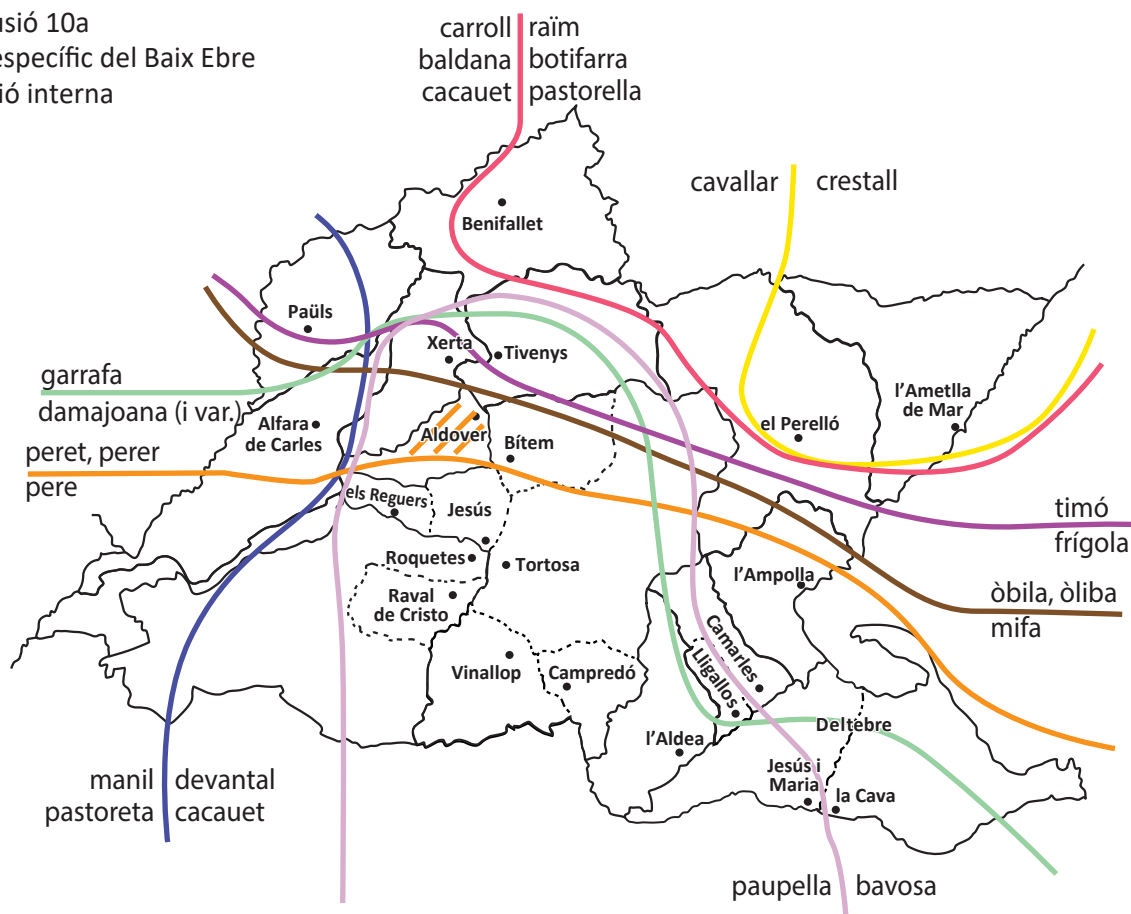
MAPA 15/Conclusions

Conclusió 9a
Increment velar en el Present de Subjuntiu.
Verbs II grup

MAPA 16/Conclusions

Conclusió 10a
Lèxic específic del Baix Ebre
Variació interna

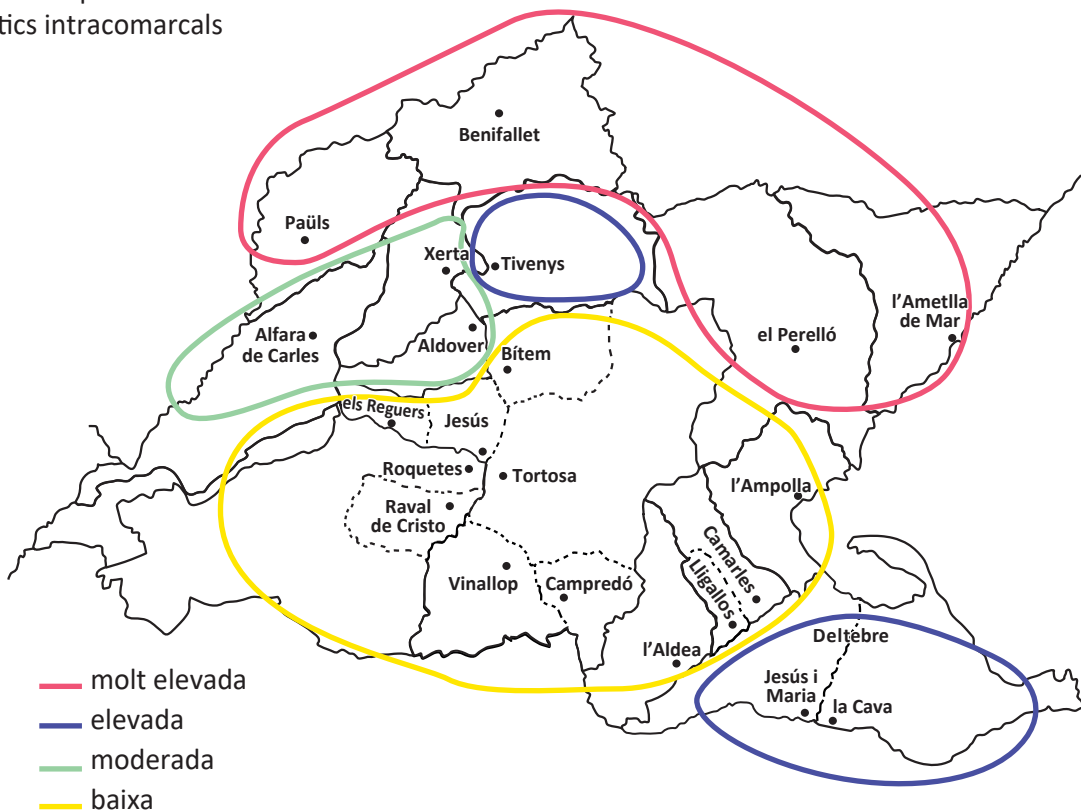
MAPA 17/Conclusions

Conclusió 11a
Presència d'arcaïsmes

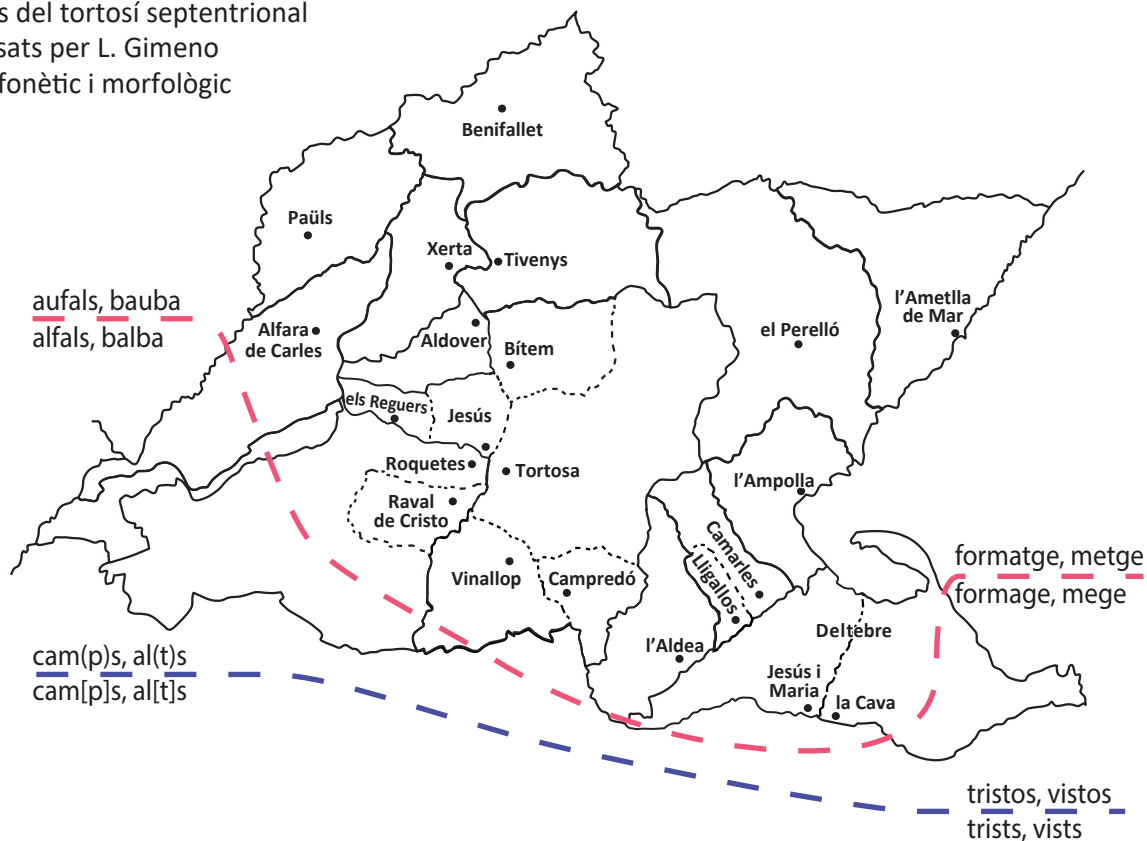
MAPA 18/Conclusions

Conclusió 12a
Presència de particularismes lingüístics intracomarcals

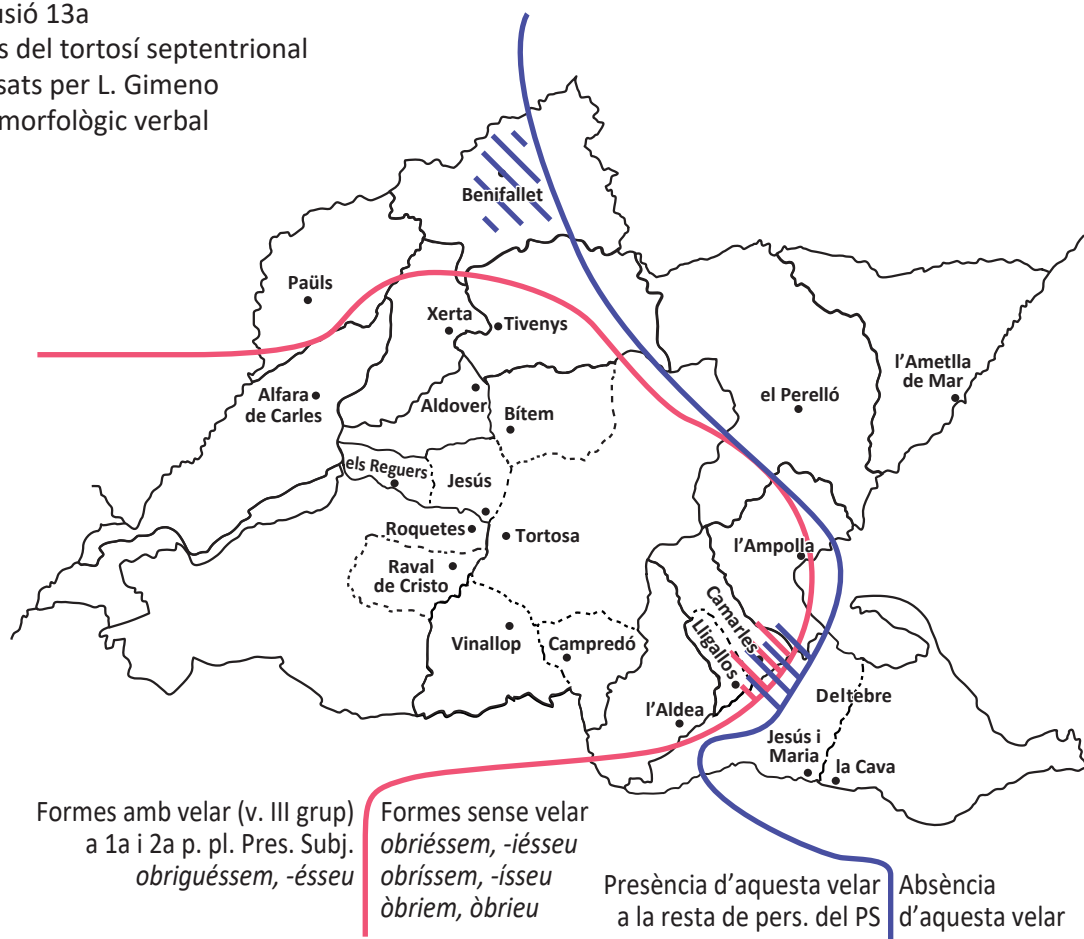
MAPA 19/Conclusions

Conclusió 13a
 Criteris del tortosí septentrional
 proposats per L. Gimeno
 Nivell fonètic i morfològic

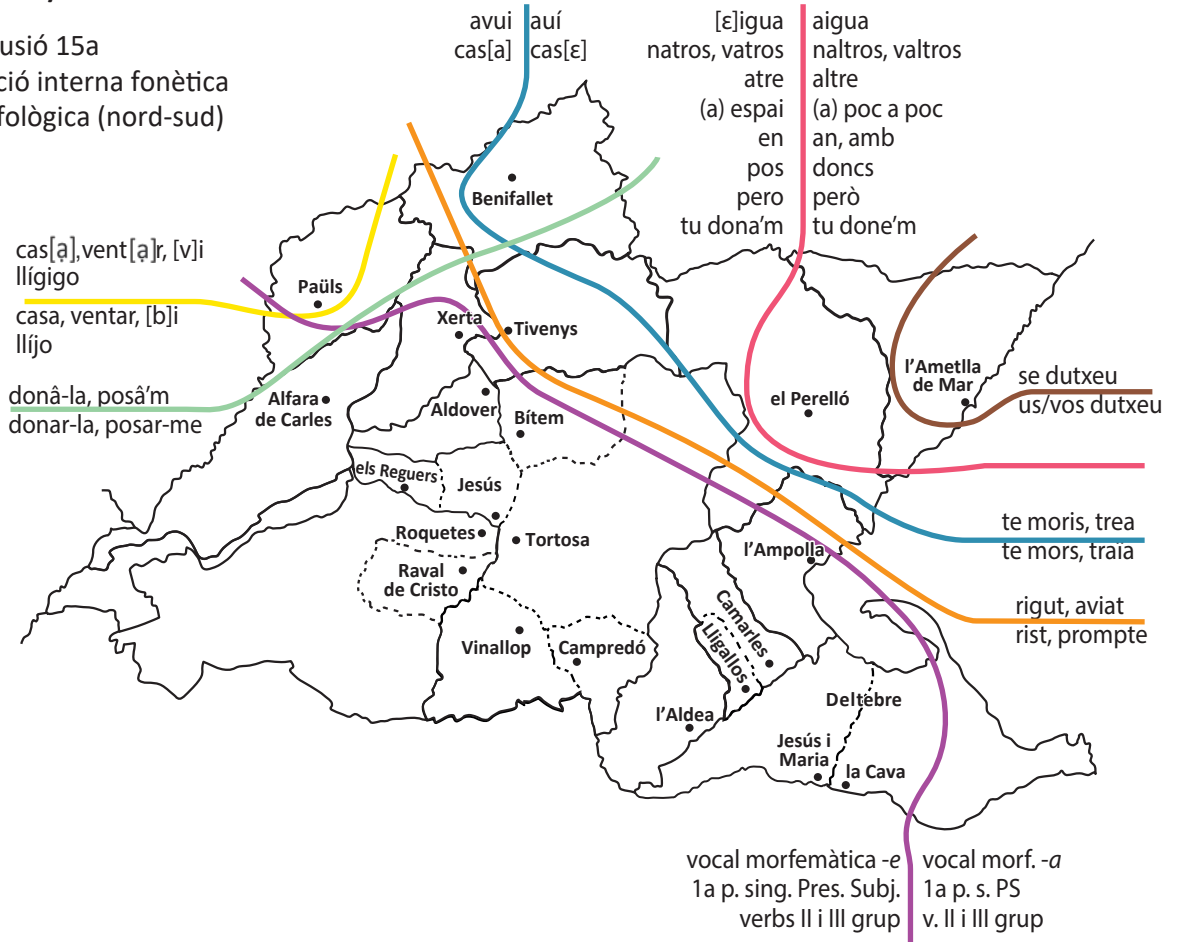
MAPA 20/Conclusions

Conclusió 13a
 Criteris del tortosí septentrional
 proposats per L. Gimeno
 Nivell morfològic verbal

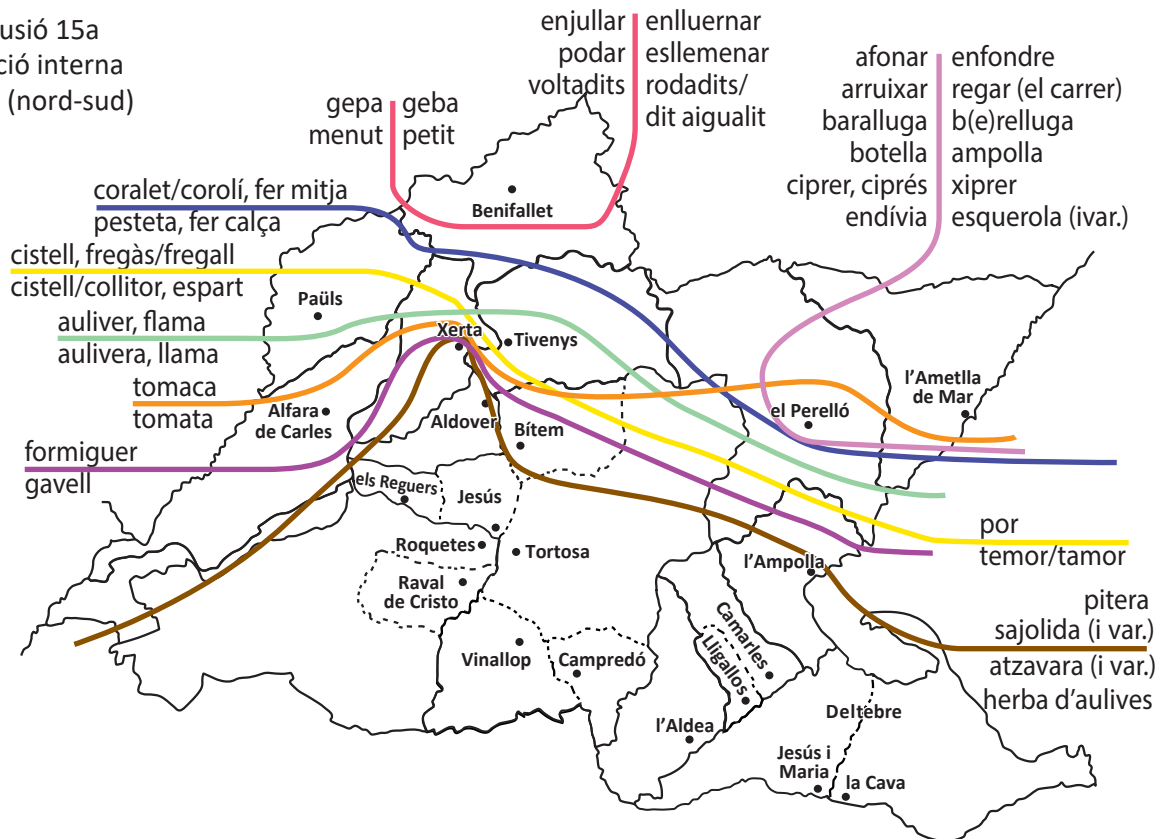
MAPA 21/Conclusions

Conclusió 15a
Variació interna fonètica i morfològica (nord-sud)

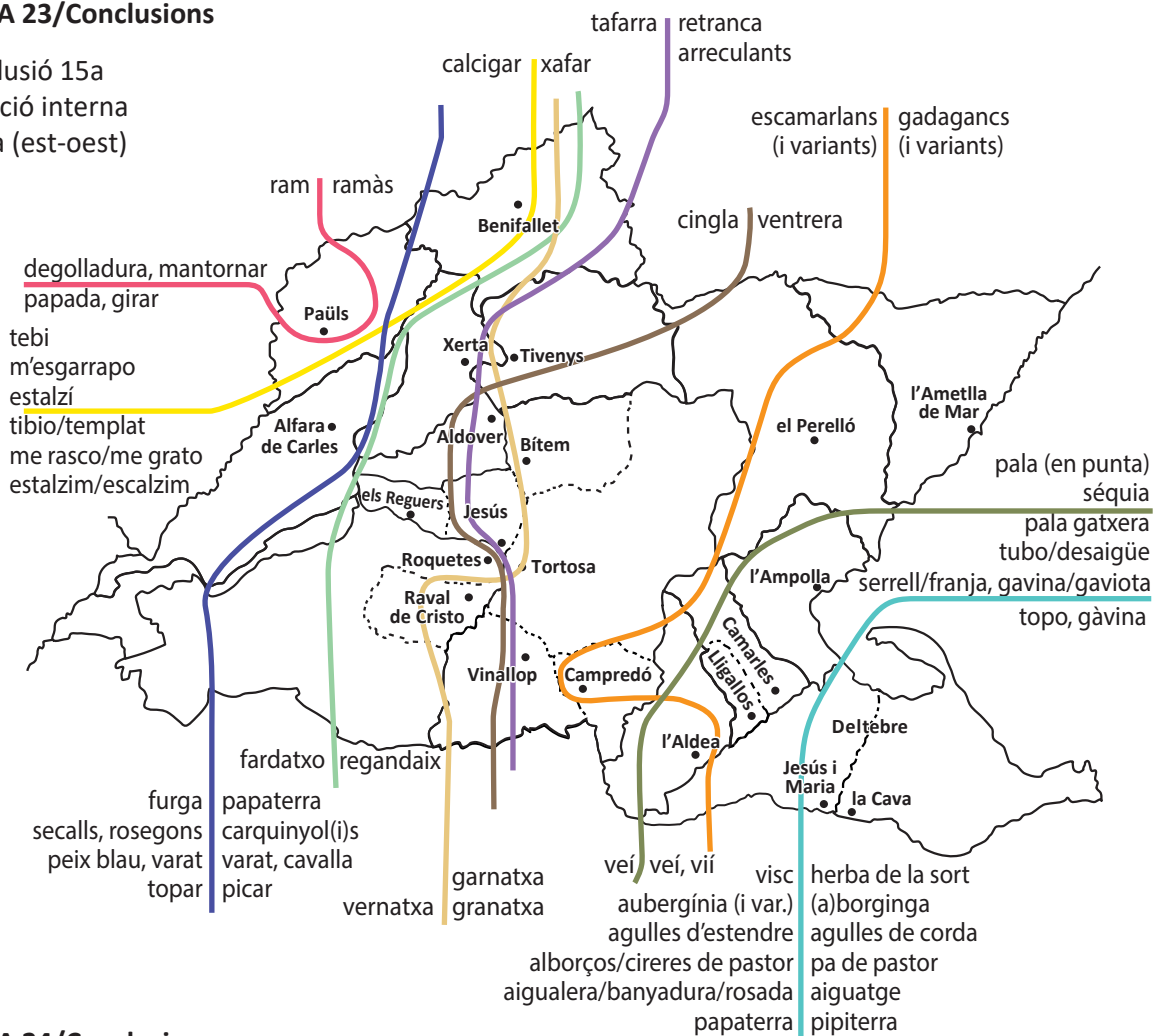
MAPA 22/Conclusions

Conclusió 15a
Variació interna lèxica (nord-sud)

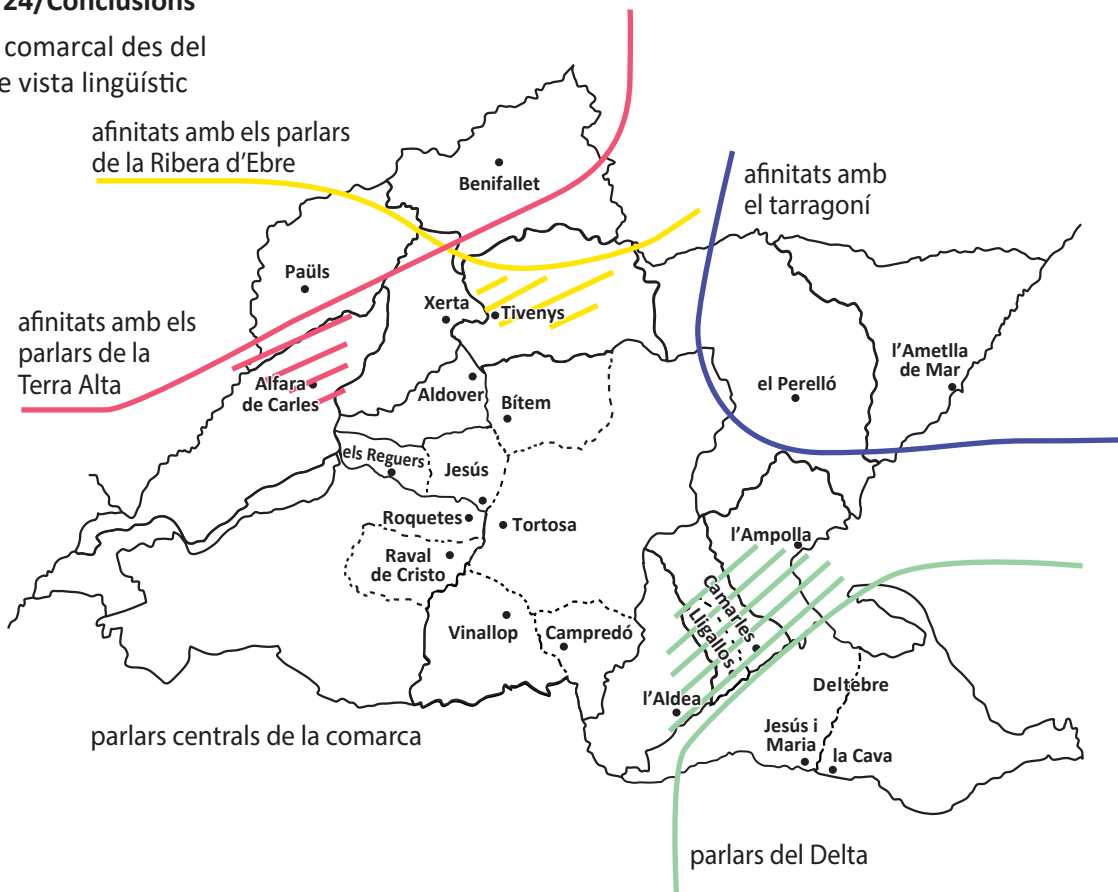
MAPA 23/Conclusions

Conclusió 15a
Variació interna
lèxica (est-oest)

MAPA 24/Conclusions

Divisió comarcal des del
punt de vista lingüístic

ANNEX 2. ÍNDEX D'ENTRADES CARTOGRAFIADES A L'ALBE**Mapes numerats inclosos en el CD***Atles lingüístic del Baix Ebre (ALBE)*

1. EL CAMP I ELS CULTIUS

1/1 Mas	44/1 Girar
2/1 Garriga	45/1 Sortir (el blat)
3/1 Cabana	46/1 Espantall
4/1 Mesura agrària	47/1 Rampill (de la dalla)
5/1 Secà	48/1 Soquets
6/1 Regadiu	49/1 Volant
7/1 Xapo	50/1 Cor de la panolla
8/1 Aixada ampla	51/1 Pellerofa
9/1 Càvec	52/1 Aflamar-se (el blat)
10/1 Aixada amb escarpell	53/1 Avena
11/1 Aixadella	54/1 Manat
12/1 Palafanga	55/1 Gavella
13/1 Ganxos	56/1 Lligadura de la garba
14/1 Femar	57/1 Rostoll
15/1 Formiguer	58/1 Garbejar
16/1 Aixada d'arrabassar	59/1 Trill
17/1 Pic de dos puntes	60/1 Escampar l'erada
18/1 Pic	61/1 Rodet (d'era)
19/1 Pícola	62/1 Redolí
20/1 Aixada de fer brossa	63/1 Rampill
21/1 Arpiots	64/1 Ramàs
22/1 Mànic	65/1 Agranar (l'era)
23/1 Ull (aixada)	66/1 Triença
24/1 Tascó (d'aixada)	67/1 Pues
25/1 Tall	68/1 Ventar (el gra)
26/1 Escarpell	69/1 Erer
27/1 Carabassa (per a beure)	70/1 Pallús
28/1 Post d'empostar	71/1 Erar
29/1 Falçó llarg	72/1 Caramull
30/1 Rascle	73/1 Recol·lectora
31/1 Tiràs	74/1 Tavella
32/1 Arrossegar	75/1 Esbajocar
33/1 Civera	76/1 Veça
34/1 Estisores de podar	77/1 Llegum
35/1 Falçó	78/1 Albarda
36/1 Asclar	79/1 Tafarra
37/1 Tascó (d'asclar)	80/1 Ventrera
38/1 Pollagana	81/1 Morral
39/1 Xaruga	82/1 Sàrria
40/1 Llaurador	83/1 Eix (del carro)
41/1 Suriaca	84/1 Llanta
42/1 Cavalló	85/1 Fre (del carro)
43/1 Antera	86/1 Fanal (del carro)
	87/1 Carretó

88/1 Carretell
89/1 Tenda (del carro)
90/1 Roderes
91/1 Tirandes
92/1 Enganxar (l'animal al carro)
93/1 Desenganxar (del carro)

2. INDÚSTRIES RELACIONADES AMB L'AGRICULTURA

94/2 Tronc
95/2 Sarment
96/2 Pampa
97/2 Despampar
98/2 Parra
99/2 Un raïm
100/2 Garnatxa
101/2 Rapa
102/2 Pinyols
103/2 Verema
104/2 Veremador
105/2 Veremar
106/2 Abocar
107/2 Falçó
108/2 Estisores (de podar)
109/2 Trepitjar
110/2 Còvens
111/2 Brisa
112/2 Fermentar
113/2 Mare (del vi)
114/2 Bota
115/2 Cèrcols (de la bota)
116/2 Aixeta
117/2 Vi blanc
118/2 Vi picat
119/2 Olivera
120/2 Olivera borda
121/2 Raïl
122/2 Escorça
123/2 Esgallar-se
124/2 Eslllemenar
125/2 Buscalls
126/2 Brot
127/2 Brotar
128/2 Borró
129/2 Borronar
130/2 Bastó
131/2 Borrassa
132/2 Pinta
133/2 Porgador
134/2 Parar el sac

135/2 Molí
136/2 Mola (del molí)
137/2 Trafegar (l'oli)
138/2 Basses (de l'oli)
139/2 Morca
140/2 Llegidora
141/2 Cassa
142/2 Gerra
143/2 Lliurador
144/2 Sedàs
145/2 Cerndre
146/2 Llevat
147/2 Pastar
148/2 Rasadora
149/2 Granera (del forn)
150/2 Crostó
151/2 Sola (del pa)
152/2 Pans besats
153/2 (Pa) sec
154/2 (Pa) tou
155/2 Pa redó
156/2 Llengüet

3. ELS VEGETALS

157/3 Endívia
158/3 Bròquil
159/3 Pesteta
160/3 Coent
161/3 Pebrot
162/3 Pebrotera
163/3 Tomata
164/3 Tomatera
165/3 Tomata de penjar
166/3 Espàrrec
167/3 Esparreguera
168/3 Carabassa
169/3 Carabassera
170/3 Carabassó
171/3 Albergínia
172/3 Alberginiera
173/3 Cabeça (d'all)
174/3 Gra (d'all)
175/3 Forc
176/3 Escalunya
177/3 Porro
178/3 Pastanaga
179/3 Xorivia
180/3 Rave
181/3 Pell (de patata)
182/3 Maduixa

- 183/3 Maduixera
 184/3 Romeguera
 185/3 Grèvol
 186/3 Visc
 187/3 Hedra
 188/3 Roser silvestre
 189/3 Mata
 190/3 Card
 191/3 Ortiga
 192/3 Rosella
 193/3 Lletsó
 194/3 Canyella
 195/3 Regalèssia
 196/3 Alfàbrega
 197/3 Frígola
 198/3 Espígol
 199/3 Sajolida
 200/3 Poniol
 201/3 Espernallac
 202/3 Falaguera
 203/3 Molsa
 204/3 Xicòria
 205/3 Vímet
 206/3 Cotó-en-pèl
 207/3 Boga
 208/3 Junc
 209/3 Canya
 210/3 Cepell
 211/3 Viola
 212/3 Clavellinera
 213/3 Lliri
 214/3 Llessamí
 215/3 Fredolic
 216/3 Llenega
 217/3 Molleric
 218/3 Pebràs
 219/3 Arboç
 220/3 Cireres d'arboç
 221/3 Nespler
 222/3 Nespró
 223/3 Nesproner
 224/3 Síndria
 225/3 Sindriera
 226/3 Tallada
 227/3 Llavors
 228/3 Figuera de pala
 229/3 Fígues de pala
 230/3 Albercoc
 231/3 Abercoquer
 232/3 Borra (de la pell)
- 233/3 Galló
 234/3 Llimoner
 235/3 Maçanera
 236/3 Perera
 237/3 Caqui
 238/3 Caquier
 239/3 Atzavara
 240/3 Margalló
 241/3 Garrofi
 242/3 Nou
 243/3 Noguera
 244/3 Closca (de la nou)
 245/3 (Avellana) buida
 246/3 Pollís
 247/3 Batre ametles
 248/3 Pelar (ametles)
 249/3 Avet
 250/3 Savina
 251/3 Xiprer
 252/3 Boles (del xiprer)
 253/3 Pi blanc
 254/3 Pinassa
 255/3 Resina
 256/3 Lledó
 257/3 Lledoner
 258/3 Desmai
 259/3 Roure
 260/3 Alzina
 261/3 Bellota
4. ANIMALS DOMÈSTICS
- 262/4 Cadell (de gos)
 263/4 (Gossa) moguda
 264/4 Atiar un gos
 265/4 Ànec
 266/4 Ànega
 267/4 Aneguet
 268/4 Bec
 269/4 Pap
 270/4 Pedrer
 271/4 Esperó (del gall)
 272/4 Arracades (gall)
 273/4 Plomes
 274/4 Galliner
 275/4 Joquer
 276/4 Rovell
 277/4 Clara
 278/4 Closca (de l'ou)
 279/4 Ponedor
 280/4 Ou covat

281/4 Lloca
282/4 Titot
283/4 Titota
284/4 Pintada
285/4 Aviram
286/4 Catxap
287/4 Llebrot
288/4 Jaç (de la llebre)
289/4 Cau
290/4 Mallada
291/4 Caçador furtiu
292/4 Banastell
293/4 Ensumar
294/4 Ruc
295/4 Somera
296/4 Polli
297/4 Crinera
298/4 Coa
299/4 Peülla
300/4 Quadra
301/4 Estrijol
302/4 Guarniments
303/4 Domar
304/4 Euga
305/4 Poltre
306/4 Porc
307/4 Soll
308/4 Rebolcar-se
309/4 Truja
310/4 Porcells
311/4 Parir (la truja)
312/4 Furgar
313/4 Anella
314/4 Obi
315/4 Matador
316/4 Ganivet
317/4 Netejar (el porc)
318/4 Present
319/4 Bufeta
320/4 Galta
321/4 Papada (porc)
322/4 Llonzes
323/4 Entranyes (porc)
324/4 Magre
325/4 Pernil dolç
326/4 Un pernil
327/4 Baldana
328/4 Botifarra culana
329/4 Llonganissa
330/4 Fuet

331/4 Femer
332/4 Excrement de vaca
333/4 Excrement d'ovella
334/4 Mugir (la vaca)
335/4 Renillar (el cavall)
336/4 Bramar (l'ase)
337/4 Veu del gat
338/4 Miolar
339/4 Veu del gos
340/4 Bordar
341/4 Grunyir (el porc)
342/4 Cacarejar (la gallina)
343/4 Manera de cridar el gat
344/4 Manera de cridar les gallines
345/4 Dir al cavall que camine
346/4 Dir al cavall que s'ature
347/4 Dir al cavall que recule
348/4 Dir al cavall que gire a la dreta
349/4 Dir al cavall que gire a l'esquerra

5. LA VIDA PASTORAL

350/5 Ramat
351/5 Gaiato
352/5 Ramat de cabres
353/5 Cabrer
354/5 Ramat de vaques
355/5 Vaquer
356/5 Abeurador
357/5 Sarró
358/5 Collar
359/5 Jaure (el ramat)
360/5 Mardà
361/5 Tallar la coa
362/5 Tossar
363/5 Marcar
364/5 Arracades (de la cabra)
365/5 Mamelles
366/5 Boc
367/5 Cobrir (la femella)
368/5 Davantal (del mascle)
369/5 Peülla
370/5 Coagular-se (la llet)
371/5 Poal
372/5 Nata
373/5 Motle
374/5 Tel

6. ANIMALS VERTEBRATS I INVERTEBRATS

375/6 Eixam
 376/6 Arna
 377/6 Bresca
 378/6 Careta
 379/6 Fibló
 380/6 Bonir (soroll que fan les abelles)
 381/6 (Abella) reina
 382/6 Abella mascle
 383/6 Abella obrera
 384/6 Xuclar
 385/6 Mosca vironera
 386/6 Tàvec
 387/6 Vespa
 388/6 Vesper
 389/6 Borinot
 390/6 Formiga alada
 391/6 Formiguer
 392/6 Eruga
 393/6 Processionària
 394/6 Papallona
 395/6 Escorpí
 396/6 Teranyina
 397/6 Libèl·lula
 398/6 Llagosta
 399/6 Marieta
 400/6 Bernat pudent
 401/6 Escarabat
 402/6 Escarabat merder
 403/6 Escarabitxa
 404/6 Estisoreta
 405/6 Llémènes
 406/6 Paparra
 407/6 Centpeus
 408/6 Papaterra
 409/6 Quera
 410/6 Cigala
 411/6 Cuca de llum
 412/6 Plegamans
 413/6 Baconeta
 414/6 Llimac
 415/6 Dragó
 416/6 Sargantana
 417/6 Fardatxo
 418/6 Salamandra
 419/6 Escurçó
 420/6 Granota
 421/6 Cullerot
 422/6 Voltor

423/6 Falcó
 424/6 Àguila
 425/6 Òliba
 426/6 Duc
 427/6 Oreneta
 428/6 Falzilla
 429/6 Barba-roig
 430/6 Esbart (de perdius)
 431/6 Guatla
 432/6 Faisà
 433/6 Becada
 434/6 Puput
 435/6 Abellerol
 436/6 Tudó
 437/6 Colomí
 438/6 Capsot
 439/6 Pastorella
 440/6 Tallarol capnegre
 441/6 Cigonya
 442/6 Primavera
 443/6 Cria de moixó
 444/6 Eriçó
 445/6 Ratapenada
 446/6 Teixó
 447/6 Esquirol
 448/6 Gat salvatge
 449/6 Geneta
 450/6 Cabra salvatge
 451/6 Ós

7. EL TEMPS. LES ESTACIONS DE L'ANY

452/7 Halo /(de lluna)
 453/7 Lluna vella
 454/7 Quart minvant
 455/7 Estels
 456/7 Carro Gros
 457/7 Estel de l'alba
 458/7 Via Làctea
 459/7 Alba
 460/7 Adeu
 461/7 Migdia
 462/7 (Fer la) migdiada
 463/7 Bona tarda
 464/7 Crepuscle
 465/7 Vespre
 466/7 Bona nit
 467/7 Dilluns
 468/7 Dimarts
 469/7 Tardor

470/7 Enguany
471/7 Any bixest
472/7 Despús-ahir
473/7 Despús-demà
474/7 Núvols
475/7 Ennuvolat
476/7 Enteranyinat
477/7 Mullar-se (de pluja)
478/7 Eixugar-se
479/7 Escórrec
480/7 Esllavissada (terra)
481/7 Esllavissada (marge de pedra)
482/7 Bassot
483/7 Bombolles
484/7 Llot
485/7 Ruixat
486/7 Plovisquejar
487/7 Roina
488/7 (Estar a) sopluig
489/7 Llampec
490/7 Llampegar
491/7 Llamp
492/7 Tempesta
493/7 Mal oratge
494/7 Arc de Sant Martí
495/7 Aclarir-se (el temps)
496/7 Boira
497/7 Volves (de neu)
498/7 Caramell
499/7 Calamarsa
500/7 Rosada
501/7 Gebre
502/7 Fredolic
503/7 Petar les dents
504/7 Tebi, tèbia
505/7 Xafogor
506/7 Remolí
507/7 Busques (rellotge)
508/7 Expressió de l'hora (5.15h, 5.30h)
509/7 Expressió de l'hora (5.45h)
510/7 Minuts

8. NOMS TOPOGRÀFICS

511/8 Llogarret
512/8 Fanal
513/8 Llambordes
514/8 Veí
515/8 Serra
516/8 Pla
517/8 Obaga

518/8 Solana
519/8 Cim
520/8 Falda
521/8 Carena
522/8 Cingle
523/8 Dreuera
524/8 Lligallo
525/8 Estret
526/8 Barranc
527/8 Barrancada
528/8 Salt (d'aigua)
529/8 Toll
530/8 Llac (estany)
531/8 Rierol
532/8 Passera
533/8 Peixera
534/8 Arena
535/8 Soldó
536/8 Saurí
537/8 Coll (del pou)
538/8 Corriola
539/8 Cercapous
540/8 Sénia
541/8 Cadup
542/8 Ulleres (del matxo)
543/8 Aiguamoll
544/8 Regadora
545/8 Presa (del rec)
546/8 Séquia
547/8 Bassa (de rec)
548/8 Llapó (herbes de la bassa)
549/8 Aljub
550/8 Cadolla

9. ELS OFICIS

551/9 Panobre
552/9 Paleta (estri)
553/9 Picot
554/9 Plomada
555/9 Formigonera
556/9 Gronsa
557/9 Plana
558/9 Trepant
559/9 Tornavis
560/9 Alicates
561/9 Peu de rei
562/9 Ferrer
563/9 Tenalles
564/9 Mordasses
565/9 Botavant

566/9 Banc
 567/9 Raspa
 568/9 Barrina
 569/9 Enformador
 570/9 Ribot
 571/9 Garlopa
 572/9 Eines
 573/9 Encenalls
 574/9 Serradura
 575/9 (Fusta) corcada
 576/9 Baster
 577/9 Alena
 578/9 Esmolar
 579/9 Esmolet
 580/9 Alcalde
 581/9 Ajuntament
 582/9 Agutzil
 583/9 Pregoner
 584/9 Captaire
 585/9 Patró
 586/9 Majoral
 587/9 Carbonar
 588/9 Carbonera
 589/9 Jutge
 590/9 Judici
 591/9 Jutjar
 592/9 Jutjat

10. EL COS HUMÀ

593/10 Me grato
 594/10 Picor
 595/10 Arrugues
 596/10 Pupa
 597/10 Veure
 598/10 Tancar els ulls
 599/10 Fer l'ullet
 600/10 Parpella
 601/10 Mandíbula
 602/10 Xerraire
 603/10 Xiular
 604/10 Xiulet (instrument)
 605/10 Li put l'alè
 606/10 Llavis
 607/10 Fer morros
 608/10 Fer carasses
 609/10 Fer momos
 610/10 Una mossegada
 611/10 Bigot
 612/10 Clatell
 613/10 Gola

614/10 Nou del coll
 615/10 Úvula
 616/10 M'he ennuegat
 617/10 M'ha tocat al vedat
 618/10 Pulmons
 619/10 Fel
 620/10 Fel sobreeixida
 621/10 Ronyó
 622/10 Tindre flat
 623/10 Orins
 624/10 Bufeta
 625/10 (Tindre una) hèrnia
 626/10 Pessigolles
 627/10 Canell
 628/10 Palmell
 629/10 Grapat
 630/10 Almosta
 631/10 Dit menut
 632/10 Articulacions (dits)
 633/10 Moll de l'os
 634/10 Menjar-se les ungles
 635/10 Penellons
 636/10 Cop de puny
 637/10 Bufetada
 638/10 Calbot
 639/10 Clatellot
 640/10 Glop
 641/10 Mocador
 642/10 Carcàs
 643/10 Escopir
 644/10 Vomitar
 645/10 Singlot
 646/10 Calfred
 647/10 Espinada
 648/10 Espatles
 649/10 Sec de la cama
 650/10 Panxa de la cama
 651/10 Turmell
 652/10 Taló
 653/10 Esquinç
 654/10 Xafar
 655/10 Puntada de peu
 656/10 Guenyo
 657/10 Borni
 658/10 Cec
 659/10 Galteres
 660/10 Esquerrer
 661/10 Curro
 662/10 Gepa
 663/10 Coix

664/10 Crosses	714/10 Petit
665/10 Garrell	715/10 Paregut
666/10 Tartamut	
667/10 Tartamudejar	11. LA CASA
668/10 Bony	716/11 Test
669/10 Panadís	717/11 Canalera (vertical)
670/10 Pigota	718/11 Canaló
671/10 Tos ferina	719/11 Façana
672/10 Diarrea	720/11 Barandat
673/10 Malalt	721/11 Emblanquinar
674/10 Llaga	722/11 Criat
675/10 Calls	723/11 Criada
676/10 Bòfia	724/11 Cavalló
677/10 Boig	725/11 Fumeral
678/10 Sonat	726/11 Fum
679/10 Coroneta	727/11 Estalzí
680/10 Embullat (cabell)	728/11 Golfes
681/10 Grenyes	729/11 Endergues
682/10 Moreno (cabell)	730/11 Rafal
683/10 Coes	731/11 Clivella
684/10 Roig (cabell)	732/11 Llinda
685/10 Serrell	733/11 Llevar
686/10 Cinta	734/11 Traure
687/10 Pirri	735/11 Oblidar
688/10 Clenxa	736/11 Frontisses
689/10 Rissos	737/11 Pestell
690/10 Cabells rissats	738/11 Picaport
691/10 Fer capbussons	739/11 Trucar (a la porta)
692/10 Afonar	740/11 Bigues
693/10 Acotxar-se	741/11 Biga mestra
694/10 Donar-se la mà	742/11 Garrafa
695/10 A gatameus	743/11 Cistell
696/10 A peu coix	744/11 Panera
697/10 Figuereta	745/11 Portal
698/10 (Fer una) besada	746/11 Escaló
699/10 Portar un xiquet a l'esquena	747/11 Els porxos
700/10 A la xirinxina	748/11 Finestrans
701/10 Quint	749/11 Llar de foc
702/10 Últim	750/11 Pinte
703/10 Penúltim	751/11 Ventall de foc
704/10 Entropessar	752/11 Ventar el foc
705/10 Caure d'esquena	753/11 Llenya
706/10 Caure de nassos	754/11 Atiar (el foc)
707/10 Relliscar	755/11 Estella (de fusta)
708/10 Espentejar	756/11 Tió
709/10 Mustela	757/11 Piló
710/10 Acaçar	758/11 Flama
711/10 Sompo	759/11 Espurna
712/10 Xafarder	760/11 Brasa
713/10 Gord	761/11 Balanci

762/11 Dropo	812/11 Ametlat
763/11 Peresa	813/11 Panellets
764/11 Deixondir-se	814/11 Peladilles
765/11 Trespeus	815/11 Confits
766/11 Molls (del foc)	816/11 Llèpol
767/11 Perol	817/11 Pastisset (dolç típic)
768/11 Agafar (l'olla)	818/11 Gruixut
769/11 Caldera	819/11 Llauna (forn)
770/11 Safata	820/11 Golafre
771/11 Tamburet	821/11 Afartar(-se)
772/11 Pedrís (de la cuina)	822/11 Gras
773/11 Arpeta	823/11 Aigüera
774/11 Vaixella	824/11 Aixeta
775/11 Ganivet	825/11 Fregall
776/11 Cullerot	826/11 Escurar
777/11 Navalla	827/11 Escuranda
778/11 Fulla (de la navalla)	828/11 Drap
779/11 Botella	829/11 Rebot
780/11 Esbravat	830/11 Celler
781/11 Trago	831/11 Vàter (cambra)
782/11 Brutícia al porró	832/11 Comuna
783/11 Gerra (d'aigua)	833/11 Tovallola
784/11 Tassa	834/11 Palanganer
785/11 Remenar	835/11 Gerro (del palanganer)
786/11 Cassons	836/11 Gibrella
787/11 Estalvis (de taula)	837/11 Dormitori
788/11 Ribell	838/11 Gira (del llençol)
789/11 Rajoles de València	839/11 Matalàs
790/11 Pitxell	840/11 Somier
791/11 Beure a galet	841/11 Màrfega
792/11 Bufet	842/11 Vànova
793/11 Cortina	843/11 Edredó
794/11 Plàtera	844/11 Doblegar
795/11 Estovalles	845/11 Somni
796/11 Tovalló	846/11 Somiar
797/11 Eixugar-se (la boca)	847/11 Malson
798/11 Esmorzar	848/11 S'han fus (els ploms)
799/11 Ressopó	849/11 Armari
800/11 Postres	850/11 Desar
801/11 Plat abans de postres	851/11 Penja-robes
802/11 Amanida	852/11 Tocador
803/11 Vinagreres	853/11 Orinal
804/11 Ou dur	854/11 Bressol
805/11 Setrill	855/11 Bressar
806/11 Mà de morter	856/11 Canelobre
807/11 Galeta	857/11 Espelma
808/11 Melindros	858/11 Llumenera
809/11 Carquinyolis	859/11 Enlluernar
810/11 Neules	860/11 Brossa
811/11 Garrapinyades	861/11 Arruixar (el carrer)

862/11 Traure la pols
863/11 Drapaire
864/11 Fer puntes
865/11 Els boixos
866/11 Fer mitja
867/11 Les agulles
868/11 Ganxet
869/11 Madeixa
870/11 Agulles d'estendre
871/11 Safareig
872/11 Safareig públic
873/11 Lleixiu de cendra
874/11 Esbandir
875/11 Escórrer
876/11 Fer bugada
877/11 Brut
878/11 Lleig
879/11 Deixat
880/11 Costurer
881/11 Esquinçar
882/11 Cosir un pedaç
883/11 Repasar la roba
884/11 Forat a les mitges
885/11 Sargir
886/11 Ou de sargir
887/11 Agulla de cosir
888/11 Agulla de cap
889/11 Coixí de les agulles
890/11 Cànem
891/11 Post (de planxar)
892/11 Raspall
893/11 Faena
894/11 Guardiola
895/11 Estalviar
896/11 Molts de diners
897/11 Convidar
898/11 Fanfarró
899/11 Agarrat
900/11 Malgastador
901/11 Covard
902/11 Renyar
903/11 Fato

12. EL VESTIT

904/12 Brusa
905/12 Toca
906/12 Davantal
907/12 Faldetes
908/12 Mantó
909/12 Jupetí

910/12 Espardenyes (de pagès)
911/12 Sostenidors
912/12 Calcetes
913/12 Vestit-jaqueta
914/12 Faldilla
915/12 Jersei
916/12 Mitges
917/12 Lligacama
918/12 Pijama
919/12 Camisa de dormir
920/12 Serracaps
921/12 Bata
922/12 Tirants
923/12 Braçalet
924/12 Collaret
925/12 Samarreta
926/12 Calçotets
927/12 Gavardina
928/12 Armilla
929/12 Vestit d'home
930/12 Americana
931/12 Suèter sense mànigues
932/12 Corretja
933/12 Arromangar
934/12 Bolquer
935/12 Pitet
936/12 Nuet
937/12 Agafats de la mà
938/12 Mitjons
939/12 Sabates
940/12 Bonic
941/12 Sandàlies
942/12 Vambes
943/12 Avarques
944/12 Esclops
945/12 Barret
946/12 Gorra de cop
947/12 Botes d'aigua

13. LA FAMÍLIA. EL CICLE DE LA VIDA

948/13 Noces
949/13 El meu home
950/13 La meua dona
951/13 Els anells
952/13 Anell de prometatge
953/13 Estimar-se
954/13 Demanar la promesa
955/13 Refusar el pretendent
956/13 Fadri

957/13 Fadrí vell
 958/13 Fadrina vella
 959/13 Trencar relacions
 960/13 El regal
 961/13 Menjar de noccs
 962/13 Estar separats
 963/13 Banyut
 964/13 Querida
 965/13 Prostituta
 966/13 Esquellotada
 967/13 Estar en estat
 968/13 Verge
 969/13 Tindre un desig
 970/13 Parir
 971/13 Llevadora
 972/13 Desmamar
 973/13 Dida
 974/13 Mainadera
 975/13 Com te dius?
 976/13 Fillol
 977/13 Biberó
 978/13 Xumet
 979/13 Xiquet, -a
 980/13 Xicot, -a
 981/13 Xic, -a
 982/13 Nora
 983/13 Oncle
 984/13 Cementeri
 985/13 Enterrar
 986/13 Difunt
 987/13 Taüt
 988/13 Nínxol
 989/13 Fosser
 990/13 Extremunció
 991/13 Vetlar (un mort)

14. LES FESTES RELIGIOSES

992/14 Mossèn
 993/14 Abadia
 994/14 Sagristà
 995/14 Escolans
 996/14 Bisbe
 997/14 Frare
 998/14 Església
 999/14 Pica d'aigua
 1000/14 Senyar-se
 1001/14 Pila baptismal
 1002/14 Campanar
 1003/14 Mantellina
 1004/14 Mentider

1005/14 Mentida
 1006/14 Combregar
 1007/14 Tocar les campanes
 1008/14 Ventar campanes
 1009/14 Batall
 1010/14 Campaner
 1011/14 Sant Crist
 1012/14 Clavat
 1013/14 Espines
 1014/14 Nit de Nadal
 1015/14 Pessebre
 1016/14 Nen Jesús
 1017/14 Sant Esteve
 1018/14 Tió
 1019/14 Cap d'Any
 1020/14 Nit de Cap d'Any
 1021/14 Reis
 1022/14 La candela
 1023/14 Dijous llarder
 1024/14 Carnaval
 1025/14 Disfressa
 1026/14 Careta
 1027/14 Palmes
 1028/14 Processó
 1029/14 Vesta
 1030/14 Ciri
 1031/14 Atxa
 1032/14 Pendó
 1033/14 Via Crucis
 1034/14 Carrau
 1035/14 Pentecosta
 1036/14 Dia de Difunts
 1037/14 Infern
 1038/14 Por
 1039/14 El papu
 1040/14 Poruc
 1041/14 La festa major
 1042/14 La vespra de la festa
 1043/14 Gegants
 1044/14 Nans
 1045/14 Foguerada
 1046/14 La nit de Sant Joan
 1047/14 Ximbomba

15. EL MAR

1048/15 Mar
 1049/15 Ones
 1050/15 Port
 1051/15 Pescar, pescador
 1052/15 Gavina

1053/15 Xarxes
1054/15 Remendar
1055/15 Esquer
1056/15 Netejar el peix
1057/15 Traure escates
1058/15 Arengada
1059/15 Seitó
1060/15 Anxova
1061/15 Llenguado
1062/15 Palaia
1063/15 Llobarro
1064/15 Verat
1065/15 Boga
1066/15 Juliola
1067/15 Catxel
1068/15 Petxines
1069/15 Musclo
1070/15 Cranc
1071/15 Escamarlans
1072/15 Eriçó
1073/15 Os de la sépia
1074/15 Polp
1075/15 Orada
1076/15 Marbre
1077/15 Llissa
1078/15 Mòllera
1079/15 Rom
1080/15 Arrossegament
1081/15 Tresmall
1082/15 Gànguil
1083/15 Bertrol
1084/15 Bussó
1085/15 Palangre
1086/15 Llença
1087/15 Volantí
1088/15 Curricà
1089/15 Caragolera
1090/15 Rall

16. ELS JOCS

1091/16 Fireta
1092/16 Joguet
1093/16 Estel
1094/16 Gronxador
1095/16 Saltar a la corda
1096/16 Menar (la corda)
1097/16 Marro
1098/16 Ballaruga
1099/16 Xarranca
1100/16 Tello

1101/16 Joc de les boles
1102/16 Gallina cega
1103/16 Fona
1104/16 Jugar a conillets
1105/16 Rogle
1106/16 Parar
1107/16 Vagons
1108/16 Raïl (del tren)

17. TRETOS FONÈTICS, MORFOLÒGICS I SINTÀCTICS

1109/17 Tractament A tònic. *Aigua*
1110/17 Tractament A tònic. *Llarg*
1111/17 Tractament A tònic. *Iaio, -a*
1112/17 Tractament A tònic.
Pla, ventar
1113/17 Tractament Ĩ/Ē tònic. llatines
1114/17 Tractament E tònic. *Mistela*
1115/17 Tractament Ũ tònic llatina.
Crosta
1116/17 Tractament Ũ tònic llatina.
Llangosta
1117/17 Tractament Ũ tònic llatina.
Pou
1118/17 Diftongs tònic. *Aina, eina*
1119/17 Diftongs tònic. *Avui*
1120/17 Diftongs tònic. *Vuit*
1121/17 /e/ pretònic inicial. *Enciam...*
1122/17 /a/ àtona final. *Casa*
1123/17 Tractament /a/ pretònic.
Arrabassar
1124/17 /o/ àtona inicial. *Oliva, olor...*
1125/17 Diftongs àtons finals.
Pasqua, aigua
1126/17 Tractament /v/. *Vi, cavar*
1127/17 Tractament grup llatí T'L.
Ametla, ametler
1128/17 Tractament grup llatí T'L.
Espatla
1129/17 Tractament grup llatí T'L.
Motle
1130/17 /r/ posició final. *Madur*
1131/17 /r/ posició final. *Dur*
1132/17 /r/ d'infinitiu més pronom feble
1133/17 Tractament prepalatal sonora.
Fugir
1134/17 Plurals -ns. *Hòmens, jóvens*
1135/17 Article personal
1136/17 Article personal masculí en
nom començat en vocal

- 1137/17 Pronoms personals forts. 1a i 2a p. pl.
- 1138/17 Pronoms pers. febles. 2a p. pl
- 1139/17 Pronoms febles. *Fer-ho*
- 1140/17 Demostratiu de llunyania
- 1141/17 Numerals cardinals. *Disset, divuit*
- 1142/17 Numerals cardinals. *Dinou*
- 1143/17 Numerals ordinals. *Sext, sèptim, octau*
- 1144/17 Indefinit *altre, -a*
- 1145/17 Indefinit *tot, -a* en l'expressió *tot sol, tota sola*
- 1146/17 Adverbis de temps. *Prompte*
- 1147/17 Adverbis de lloc. *Damunt*
- 1148/17 Adverbis de lloc. *Davall*
- 1149/17 Adverbis de manera. *A espai*
- 1150/17 Preposició *amb*
- 1151/17 Preposició composta *per a*
- 1152/17 Conjunció *doncs*
- 1153/17 Conjunció *però*
- 1154/17 Infinitiu *saber*
- 1155/17 Gerundi de *caure*
- 1156/17 Participi de *riure*
- 1157/17 Participi de *créixer*
- 1158/17 Participi de *nàixer*
- 1159/17 Present indicatiu *llegir* (formes del singular)
- 1160/17 Pres. ind. 1a p. sing. *morir*
- 1161/17 Pres. ind. 1a p. sing. *córrer*
- 1162/17 Pres. ind. 1a p. sing. *bullir*
- 1163/17 Pres. ind. 1a p. sing. *donar*
- 1164/17 Pres. ind. 2a p. sing. *dormir*
- 1165/17 Pres. ind. 2a i 3a p. sing. i 3a pl. *obrir*
- 1166/17 Pres. ind. 2a i 3a p. sing. i 3a pl. *tindre*
- 1167/17 Pres. ind. 2a p. sing. *morir*
- 1168/17 Pres. ind. 1a i 2a p. pl. *veure*
- 1169/17 Imperfet indicatiu *traure*
- 1170/17 Imperfet indicatiu *veure*
- 1171/17 Imperfet indicatiu *dir* i *riure*
- 1172/17 Present subjuntiu. 1a p. sing. *donar*
- 1173/17 Pres. subj. 1a p. sing. *collir*
- 1174/17 Pres. subj. 1a p. sing. *patir*
- 1175/17 Pres. subj. 1a i 2a p. pl. *donar*
- 1176/17 Pres. subj. 1a i 2a p. pl. *patir*
- 1177/17 Imperfet subjuntiu *obrir*
- 1178/17 Imperatiu *donar, deixar*. 2a p. sing. seguida de clíctic
- 1179/17 Imperatiu *estar*. 2a p. sing.
- 1180/17 Present subjuntiu *fer*. 1a p. sing
- 1181/17 Cominació pronominal. *Ens + la + verb*
- 1182/17 Combinació pronominal. *Us + la + verb*
- 1183/17 Combinació pronominal. *Us + en + verb*
- 1184/17 Combinació pronominal. *Li compraré maçanes*
- 1185/17 Concordança verb *haver-hi*

18. CONCLUSIONS

- Mapa 1. Conclusió 2a
- Mapa 2. Conclusió 2a
- Mapa 3. Conclusió 2a
- Mapa 4. Conclusió 2a
- Mapa 5. Conclusió 2a
- Mapa 6. Conclusió 2a
- Mapa 7. Conclusió 2a
- Mapa 8. Conclusió 3a
- Mapa 9. Conclusió 4a
- Mapa 10. Conclusió 5a
- Mapa 11. Conclusió 6a
- Mapa 12. Conclusió 7a
- Mapa 13. Conclusió 8a
- Mapa 14. Conclusió 9a
- Mapa 15. Conclusió 9a
- Mapa 16. Conclusió 10a
- Mapa 17. Conclusió 11a
- Mapa 18. Conclusió 12a
- Mapa 19. Conclusió 13a
- Mapa 20. Conclusió 13a
- Mapa 21. Conclusió 15a
- Mapa 22. Conclusió 15a
- Mapa 23. Conclusió 15a
- Mapa 24. Divisió lingüística de la comarca

ANNEX 3. INSTRUCCIONS PER AL FUNCIONAMENT DEL CD

En el CD adjunt al treball, hi figura la carpeta amb el nom “ALBE”, que inclou l’*Atlas Lingüístic del Baix Ebre*. A dins d’aquesta primera carpeta n’hi ha dues. En una, amb el nom de “Mapes per apartats”, es recullen els mapes agrupats en divuit subcarpetes: setze que coincideixen amb els camps semàntics de la tesi, una amb les solucions fonètiques, morfològiques i sintàctiques més destacades i, finalment, una última amb els mapes de les conclusions. D’aquesta manera, es facilita la consulta més fluida de tots els mapes d’un mateix apartat o camp semàntic –que estan disposats dos a cada pàgina–, sense necessitat d’obrir i tancar arxius constantment.

En l’altra carpeta, que porta per títol “Mapes per unitat”, es poden consultar igualment tots els mapes però un per un, de manera que cada arxiu “.pdf” correspon a un mapa diferent. Estan ordenats d’acord amb la numeració que s’ofereix a l’Annex 2 i s’agrupen en les divuit carpetes esmentades. D’aquesta altra forma, se simplifica la cerca d’un mapa determinat.

Per a poder visualitzar correctament els arxius cal un lector de PDF. Cada arxiu es pot obrir fent doble clic o amb el menú contextual del sistema operatiu.

UNIVERSITAT
ROVIRA i VIRGILI